4
SH7

V. ŞERBAN

SINTAXA LIMBII ROMÂNE

CURS PRACTIC

4
S47

VASILE ȘERBAN

SINTAXA LIMBII ROMÂNE

- CURS PRACTIC -

I 52062

Ediția a II-a
Revizuită și completată

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR" BIBLIOTECA BUCUREȘTI

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
BUCUREȘTI, 1970

Redactor : MAGDA PANAITIU
Tehnoredactor : Sena STĂNESCU
Coperta de : Radu DRAGOMIRESCU

Modest
omagiu
celor ce
mi-au dat
lumina
cărții

Prefață

Curs practic de sintaxă a limbii române, *apărut în 1964, s-a bucurat de bună primire atît din partea criticii cît și a cititorilor, epuizîndu-se în cîteva luni.*

Includerea în planul editorial a celei de-a doua ediții ne-a oferit posibilitatea de a aduce „la zi" informația științifică și de a corecta insuficiențele ediției precedente.

Structura ediției de față păstrează, în general, pe cea a celei precedente.

Îmbunătățirea textului celei de-a doua ediții am făcut-o pe baza clarificărilor și noutăților aduse de Gramatica limbii române, *1963, elaborată de colectivul de gramatică al Institutului de lingvistică din București al Academiei Republicii Socialiste România, precum și de alte studii apărute din 1963 și pînă astăzi.*

Am completat sau am reformulat unele teze teoretice a căror insuficiență s-a vădit în prima ediție, am amplificat exemplificările unde s-a dovedit a fi necesar și am detaliat explicațiile analitice la problemele care, prin caracterul dinamic al limbii, se pretează la interpretări diferite. Propoziției nominale i s-a acordat o mai mare atenție teoretică și practică. Prin toate acestea, volumul de față apare ca o variantă nouă.

Am renunțat la considerarea coordonatei cauzale, neacceptată de o mare parte a lingviștilor români, dar am păstrat ideea de analiză a predicatului *(verbal și nominal)* compus, *nu numai din necesități de ordin practic, de interes didactic, ci și din considerente de natură logico-semantică.*

Păstrarea, în unele cazuri, a unor interpretări și, uneori, a unei terminologii deosebite, nu se datorește dorinței de originalitate cu orice preț, ci convingerii că acestea răspund mai deplin înțelegerii și reținerii faptelor de sintaxă respective (categoriile de predicat adverbial *și* interjecțional, *subcategoriile predicatului verbal :* propriu-zis, locuțional, unipersonal ; *distincția dintre predicatul* nominal *și cel* verbal-nominal *ș. a.).*

O dată cu îmbogățirea bibliografiei am mărit și numărul izvoarelor din diferitele stiluri ale limbii.

Consultarea prezentei ediții este facilitată de întocmirea indicilor de materie *și* de autori. *Este dată, de asemenea, și cheia unor exerciții dificile.*

Păstrînd ideea că un curs practic trebuie să umple golul dintre manualul de gramatică din ultima clasă a şcolii de cultură generală şi tratatul Academiei, ne-am străduit să facem accesibilă înţelegerea sintaxei limbii române unei categorii largi de cititori. Elaborînd această carte, ne-am amintit de sfatul primit de Sextil Puşcariu de la romanistul vienez Adolfo Mussafia (1835—1905) : „De cîte ori urci la catedră să ţii seamă de un lucru : în momentul acela nu eşti savant, ci dascăl. *Cînd scrii o carte de ştiinţă să te gîndeşti la cel mai inteligent cetitor,* cînd faci însă un curs eşti dator să ţii seama de ascultătorul cel mai puţin pregătit". [1]

Experienţa de învăţămînt ne-a arătat că în predarea gramaticii trebuie să ne ferim de „doctism". Fără a face vreo concesie faţă de rigoarea ştiinţifică, este necesar să fie date explicaţii cît de mărunte, în scopul ca fiecare noţiune să fie nu numai reţinută, ci şi înţeleasă pe deplin. În această privinţă, ne-au fost model cursurile şi tratatele academicianului prof. Iorgu Iordan.

Din necesităţi de ordin practic, de interes didactic, am extins capitolele prefigurative, pentru ca trecerea la studierea problemelor de sintaxă (socotite de multă lume ca aride) să se facă cu mai multă uşurinţă, şi am tratat concomitent părţile de propoziţie şi propoziţiile echivalente, precum şi topica, intonaţia şi punctuaţia legate de acestea. De aceea capitolul Sintaxa frazei *apare mai redus, în cadrul acestuia tratîndu-se îndeosebi raportul dintre propoziţii.*

Am evitat, pe cît posibil, polemica. Atunci cînd n-am adoptat un punct de vedere, l-am enunţat doar. Caracterul cărţii nu ne-a îngăduit să lărgim aspectul teoretic al unor probleme controversate.

Pentru a fi accesibile unei categorii largi de cititori, am folosit ca izvoare ediţii la îndemîna oricui. În afară de unele culegeri de folclor, care menţin prezenţa limbii populare în discutarea chestiunilor de gramatică, am folosit în exemple limba scrisă în ultimii o sută de ani, preponderentă fiind cea a secolului al XX-lea.

Consider ca o plăcută datorie să informez pe cititori că prima ediţie a beneficiat de observaţiile competente ale referenţilor : conf. univ. Maria RĂDULESCU, prof. Ştefania POPESCU, cercetătoare, şi prof. Petre STĂNESCU, care a fost şi redactor responsabil al cărţii. Ediţia de faţă a avut ca referenţi pe conf. univ. dr. Gh. BULGĂR, prof. I. DUMITRESCU, doctor în filologie, şi prof. ION POPESCU. Folosesc prilejul pentru a exprima tuturor afectuoase mulţumiri.

În privinţa aparatului critic, am considerat necesar să păstrăm unele referiri la GA, ediţia I, şi am folosit GA[2] *pentru precizările şi noutăţile aduse, avînd în vedere că şi ediţia a II-a a tratatului academic, deşi substanţial*

---

[1] *Luceafărul*, Budapesta, 1905, nr. 12, 257—258.

îmbunătățită, pornește de la prima ediție. La fel am procedat și cu cele două ediții ale Introducerii în lingvistică.

Și în această ediție a cursului nostru practic ne-am ferit să facem trimiteri la bibliografie străină, în cea mai mare parte greu accesibilă majorității celor ce consultă cartea.

La îmbunătățirea acestei ediții am ținut seama, cu real folos, de observațiile și propunerile făcute de recenzenții [1] Cursului practic de sintaxă a limbii române, *1964, precum și de cele ale numeroșilor colegi și cititori din toată țara care ne-au scris personal. Tuturor le aduc vii mulțumiri pentru competența și probitatea cu care au analizat prima ediție și le voi fi recunoscător dacă vor acorda aceeași atenție și celei de-a doua.*

AUTORUL

Mai, 1969,
Timișoara

---

[1] Florentin CAȚAN, în „Ramuri", I, 1964, nr. 3.
Ion CÎRLAN și Valentin ȚURLAN, în „Revista învățămîntului superior", 1964, nr. 12.
Maria GABREA, în „Ateneu", I, 1964, nr. 3.
Ștefan MUNTEANU, în „Limba română", XIV, 1965, nr. 1.
I. MUȚIU, în „Orizont", XV, 1964, nr. 11.
Ștefania POPESCU, în „Revista de pedagogie", 1966, nr. 1.
Am omis transcrierea celor apărute în cotidiene.

Capitolul I

Noţiuni introductive

1. Limba, mijloc de comunicare între membrii societăţii

Cu ajutorul limbii, oamenii îşi formulează şi îşi exprimă gîndurile. Aceasta înseamnă că gîndirea se face cunoscută pe baza materialului limbii, că „realitatea nemijlocită a gîndirii e limba" [1].

Dar gîndurile, ca reflectare generalizată şi mijlocită a realităţii obiective în creierul omului, se formulează, se concretizează, pe baza materialului limbii, în acţiunea comună de producere a bunurilor materiale.

In procesul de producţie, oamenii au nevoie să se înţeleagă unii cu alţii, să-şi comunice rezultatele experienţei, să facă schimb de idei în vederea organizării acţiunilor comune pentru obţinerea de noi succese, pentru progresul societăţii.

Înţelegerea între oameni, legătura dintre generaţii, schimbul de idei se fac cu ajutorul limbii. Rezultă că limba serveşte ca mijloc de comunicare între oameni.

MARX şi ENGELS au relevat importanţa funcţiei comunicative a limbii, spunînd că „... limba se naşte, ca şi conştiinţa, tocmai din nevoia, din necesitatea de a comunica cu alţi oameni." [2]

Concretizarea gîndurilor şi transmiterea lor se realizează prin limbă cu ajutorul propoziţiilor şi al frazelor.

De multe zeci de veacuri, de la apariţia societăţii, omul a înregistrat în combinaţii de cuvinte, în propoziţii şi fraze, rezultatele gîndirii în procesul actului cognitiv, transmiţîndu-le de la o generaţie la alta. O dată cu dezvoltarea gîndirii, în strînsă legătură cu progresul societăţii, s-a dezvoltat şi s-a perfecţionat şi mijlocul ei de manifestare, limba.

La continua dezvoltare şi perfecţionare a unei limbi au contribuit, de-a lungul secolelor, toţi vorbitorii, indiferent din ce clasă socială făceau parte. In acest sens limba apare ca produs al întregii societăţi.

---

[1] K. MARX şi F. ENGELS, *Ideologia germană*, E.S.P.L.P., 1956, p. 489.
[2] Ibidem, p. 27.

Putînd fi folosită cu succes de către toți membrii societății, limba a fost definită de V. I. LENIN ca „mijlocul cel mai important de comunicare între oameni". [1]

Importanta funcție comunicativă a limbii a fost relevată și de lingviștii români din trecut. Astfel, Sextil PUȘCARIU spunea că limba este „mijlocul obișnuit de comunicare organizată a gîndurilor, preocupărilor și simțirilor noastre prin graiul viu". [2]

2. Definiția sintaxei

Limba înregistrează rezultatele gîndirii în propoziții și fraze (vezi cap. I. § 1).

Propozițiile și frazele sînt îmbinări de cuvinte după anumite legături logico-sintactice.

In limba română, pentru a putea exprima aceste legături logico-sintactice, cuvintele îmbracă în timpul vorbirii anumite forme. Să luăm, de pildă, cuvintele : *apartament, nou, a fi, a zugrăvi, frumos.* Observăm că avem un substantiv, un adjectiv, două verbe și un alt adjectiv (în propoziție cu valoare adverbială). Simpla înșiruire a cuvintelor arătate, în această ordine, dă o idee vagă despre ce vrea să comunice vorbitorul. Cu toate acestea, ele nu constituie o comunicare, ideea fiind imprecisă, deoarece între cuvintele exprimate nu există nici un fel de legături.

Cînd însă vorbitorul stabilește relații între cuvinte, forma acestora se schimbă, ținînd seama de anumite reguli (substantivul și adjectivele să fie într-un anumit caz, verbele să fie la un anumit mod și timp, să aibă numărul și persoana în concordanță cu substantivul la care se referă), și astfel se formulează o gîndire, se face o comunicare.

Apartamentul nou este (a fost, era, va fi) zugrăvit frumos.

Modificarea formei cuvintelor și relațiile ce rezultă din îmbinarea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în frază constituie obiectul de studiu al gramaticii.

Cu alte cuvinte, *gramatica,* prin cele două părți ale ei, *studiază modificarea sau invariabilitatea formei cuvintelor (morfologia) și felul cum se stabilesc relații între cuvinte în procesul de comunicare (sintaxa).*

Din faptul constatat mai sus că numai în urma modificării cuvintelor și a îmbinării lor limba devine aptă să exprime gînduri și sentimente, să realizeze comunicări, rezultă că între cele două părți ale gramaticii, între morfo-

---

[1] V. I. LENIN, Opere, vol. 20, 1950, p. 396.
[2] Sextil PUȘCARIU, LR, I, p. 9.

logie și sintaxă, există o strînsă legătură. Natura acestei legături este de interdependență. „În nici un caz morfologia și sintaxa nu pot fi rupte una de alta, ci sînt legate între ele, căci se influențează reciproc și formează un tot unitar. Morfologia nu există decît în măsura în care o folosește sintaxa, iar sintaxa, în majoritatea cazurilor, nu se poate exprima fără morfologie". [1]

Specificul acestei legături trebuie înțeles în sensul că un substantiv ia forma de nominativ pentru a exprima subiectul (eventual numele predicativ sau apoziția), că un verb este folosit la un mod personal pentru a constitui predicatul, că o parte de propoziție determinantă a unui substantiv, indiferent de rolul lui în propoziție, are funcțiunea de atribut și că felul acestuia e determinat de partea de vorbire prin care se exprimă (adjectival prin adjectiv și echivalentele lui, substantival prin substantiv etc.). Din aceasta reiese că „morfologia servește sintaxa în sensul că sintaxa folosește modificările formei cuvintelor pentru a le îmbina între ele, pentru a exprima raporturile dintre cuvintele unei propoziții". [2]

Un exemplu și mai concludent în ilustrarea interdependenței dintre cele două ramuri ale gramaticii îl constituie posibilitatea exprimării propoziției ca subiect inclus : „faptul că verbul are în limba noastră forme de persoană clar diferențiate face ca exprimarea subiectului pronume la persoana I și a II-a singular și plural să nu fie necesară". [3]

Această caracteristică a flexiunii verbale românești dă posibilitatea ca într-o propoziție (luăm un exemplu din mulțimea nenumărată a celor care ar putea fi formulate) :

„Și pe margini de caiete *scriam* versuri dulci, de pildă
Către vreo trandafirie și sălbatică Clotildă". EMINESCU, p. 126, să fie suficientă forma verbului pentru a identifica subiectul cu persoana I.

Legătura dintre sintaxă și morfologie se realizează nu numai pe baza cuvintelor flexibile, ci și prin cuvintele neflexibile. Astfel, un adverb are funcțiune de atribut dacă este determinantul unui substantiv (sau substitut al lui) (*așa* om, ziua *de azi*), ori *rol* de circumstanțial cînd determină un verb (încep *de azi,* stînd *așa*). Diferitele prepoziții și conjuncții contribuie la stabilirea diverselor raporturi dintre părțile de propoziție și dintre propoziții în fraze. În sfîrșit, unele interjecții pot forma singure propoziții (*Hai* ! *Sst* !) sau îndeplinesc funcțiunea de predicat în cadrul propoziției (pentru primul caz, vezi propoziția monomembră, § b, a°, p. 86—87, iar pentru al doilea, predicatul interjecțional, § d, p. 113).

---

[1] *Introducere în lingvistică* [2], p. 154. Cf. și SLG, p. 37. Generalizînd, Sorin STATI conchide : „Natura relațiilor dintre conținutul lexical și organizarea sintactică, dintre acestea și structura morfologică a unui enunț probează interdependența compartimentelor limbii". TM, p. 37.

[2] GA[2], I, § 2, p. 11. Vezi și LRC, 1956, p. 510.

[3] GA[2], I, p. 12.

Din cele discutate pînă acum rezultă că *sintaxa,* folosind materialul limbii, *studiază felul cum se îmbină cuvintele în scopul comunicării.*

In GA [2] este formulată următoarea definiție: „Sintaxa este partea gramaticii care cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziții și fraze". [1]

Din definiție se deosebesc două laturi ale sintaxei. Pe de o parte, ea studiază îmbinarea cuvintelor în propoziții și legătura dintre propoziții în fraze și astfel se realizează partea descriptivă a sintaxei limbii, iar, pe de altă parte, stabilește regulile după care trebuie să se construiască propozițiile și frazele, realizîndu-se latura normativă a acestei părți din gramatică.

Cu alte cuvinte, sintaxa, pentru a fi folositoare celor ce studiază limba pentru necesități practice, trebuie să aibă caracter descriptiv-normativ. [2]

Pentru a realiza studiul descriptiv-normativ al sintaxei limbii române este necesar să se delimiteze în timp etapa supusă cercetării. Studiul descriptiv cere luarea în considerare a faptelor de limbă coexistente într-un anumit stadiu. Dar, după cum se știe, orice limbă s-a constituit în timp și, de aceea, un anumit stadiu presupune o oarecare profunzime. In cazul nostru limba din ultimii o sută de ani, adică *româna contemporană.* [3] In cadrul acestui spațiu, neglijîndu-se detaliile, trebuie să fie observate și descrise faptele de limbă respective, în conexiunile lor simultane. Aceasta nu înseamnă că a fost uitat caracterul dinamic al limbii, mobilitatea faptelor de limbă, și că s-a adoptat un punct de vedere antiistoric. Dimpotrivă, așa cum arată acad. AL. GRAUR, în *Cuvînt înainte* din GA[2]. „Concepția rămîne istorică în cadrul perioadei examinate, deoarece se diferențiază de fiecare dată ceea ce se dezvoltă de ceea ce moare, ce e productiv de ce a devenit neproductiv, și se încearcă descoperirea tendințelor actuale de dezvoltare". [4]

Aceasta înseamnă că, recunoscînd marea stabilitate a structurii gramaticale a unei limbi, n-o putem concepe ca imuabilă. Ea este perfectibilă, iar perfecționarea mijloacelor gramaticale nu poate avea altă explicație decît adaptarea acestora în vederea deplinei clarități a comunicării prin limbaj.

Așadar, dinamica limbii „ne obligă" să privim faptele și „istoric" în cadrul perioadei delimitate. Un exemplu elocvent îl constituie o modificare ce

---

[1] GA[2], I, § 1; p. 11 și II, § 481, p. 7. În același fel e formulată definiția și în *Introducere în lingvistică,* E. s., 1958, sub conducerea acad. Al. GRAUR, la p. 157. În ediția a II-a la p. 192.

[2] Sintaxa istorică (urmărind problemele în evoluția limbii) și cea comparativă (cercetînd asemănările și deosebirile dintre limbi înrudite) interesează îndeosebi pe specialiști.

[3] Vezi Iorgu IORDAN, Valeria GUȚU-ROMALO, Alexandru NICULESCU, *Structura morfologică a limbii române contemporane,* E. Ș., 1967, unde este definit conceptul de „română contemporană" și se propune o periodizare acceptabilă a limbii române contemporane (p. 7—16).

[4] GA[2], I, p. 8.

se petrece, oarecum, „sub ochii noştri". Este vorba de generalizarea întrebuinţării articulate a adjectivului *întîi* la feminin, postpus substantivului, deşi normele românei contemporane literare cer ca adjectivul, aflat în urma substantivului, să rămînă nearticulat. Auzim în emisiunile radiofonice şi ale televiziunii, dar şi citim tot mai des în diferite publicaţii: „partea *întîia* [1] a concertului s-a terminat", „repriza *întîia* s-a încheiat", „vagonul de clasa *întîia* este aglomerat" etc.

Despre această situaţie, GA [2] spune: „sîntem siliţi să recunoaştem că sîntem în prezenţa unui proces de unificare a flexiunii numeralelor ordinale şi că, mai curînd sau mai tîrziu, forma *întîia* se va generaliza". [2]

Alte fapte, ca de pildă îmbogăţirea unor mijloace de introducere a unor subordonate prin combinaţii de tipul: *în cazul că, (cu) în scopul să, cu condiţia să* ş. a., care, pentru că exprimă mai clar ideea din propoziţia introdusă, tind să se gramaticalizeze şi, prin aceasta, impun să fie socotite locuţiuni conjuncţionale, deşi în GA [2] se spune numai că ele „se apropie de situaţia unor locuţiuni conjuncţionale". [3]

Astfel de fapte şi altele care vor apărea în discutarea diferitelor părţi de propoziţie şi a propoziţiilor corespunzătoare, precum şi a raporturilor sintactice, se cer explicate. De aceea, alături de caracterul *descriptiv-normativ* al sintaxei trebuie să-l avem în vedere şi pe cel *explicativ*, în cadrul perioadei examinate. [4]

3. Obiectul sintaxei

Din discuţia în jurul sintaxei reţinem că îmbinările de cuvinte se fac în vederea comunicării. [5]

Ţinînd seama că scopul pentru care se stabilesc relaţii între cuvinte este de a se realiza o comunicare, înseamnă că obiectul de studiu al gramaticii îl constituie, în primul rînd, propoziţia şi fraza. Numai cuvintele îmbinate în propoziţii şi fraze sînt capabile să realizeze o comunicare. Un singur cuvînt poate forma propoziţie cînd are intonaţie predicativă. În cadrul propoziţiilor sînt îmbinări de cuvinte care formează un tot unitar, dar nu pot exprima gînduri sau sentimente, ci doar constituie în mintea noastră o unitate se-

---

[1] Semnalasem acest fapt şi în ediţia I, într-o notă la p. 107.
[2] GA², I, p. 9.
[3] Vol. II, 196, jos *Observaţie*. La p. 322, observaţia 2, se afirmă, categoric, că „nu sînt locuţiuni conjuncţionale".
[4] Cf. *Introd. în lingv.*², p. 153.
[5] Vezi *Introd. în lingv.*, p. 159. În ed. a II-a, p. 154: „S i n t a x a studiază felul cum cuvintele şi formele lor sînt folosite pentru a alcătui fraze capabile să exprime gîndurile omeneşti"

mantică. Acestea sînt sintagmele. Deoarece unitatea semantică se realizează pe baza unității structurale, după natura raportului ce se stabilește între cuvintele intrate în combinație, urmează ca și acestea să formeze obiectul sintaxei.

În sfîrșit, sintaxa se ocupă și de *cuvînt* ca element component al unui grup sintactic, ca *parte de propoziție.* Rezultă deci că sintaxa are ca prim obiect de studiu unitățile sintactice : *cuvîntul* și *sintagma,* ca părți de propoziție, *propoziția* și *fraza.*

În al doilea rînd, sintaxa are ca obiect de studiu anumite fapte și procedee care duc la realizarea legăturilor dintre membrele propoziției și dintre propozițiile frazei. Acestea sînt : acordul, topica, intonația (în rostire) și punctuația (în scriere).

În sfîrșit, ocupîndu-se de exprimarea gramaticală, sintaxa nu trebuie să piardă din vedere exprimarea afectivă.

a. Sintagma, propoziția, fraza

Cea mai mică unitate logică-sintactică cu ajutorul căreia se exprimă o comunicare poartă numele de propoziție. Ea se formează pe baza unui predicat sau a unui indice de predicație. Cu ajutorul propoziției pot fi exprimate judecăți, stări afective sau de voință.

„Cumnatu-meu rîdea amuzat".
Camil PETRESCU, U.O., p. 34.

— „Ah, ce nebun ești !"
DELAVRANCEA, p. 61.

— „Ia stai, mă, la locul tău !"
PREDA, M. I, p. 226.

Sintagma este un grup de cuvinte cu sens unitar. Indiferent de numărul cuvintelor (trebuie să fie însă cel puțin două) care alcătuiesc sintagma, cu ajutorul acesteia nu se poate realiza o comunicare (vezi începutul acestui §), de aceea își motivează existența numai ca subunitate în cadrul propoziției.

De exemplu, „examenul de sfîrșit de an" constituie o unitate structurală privită din punctul de vedere al relațiilor ce se stabilesc între cuvinte și, pe baza acestora, devine o unitate semantică. Cuvintele care alcătuiesc această sintagmă, luate separat, au înțeles de sine stătător (cu excepția prepozițiilor). Intrînd în combinația arătată, toate contribuie la crearea unei unități semantice noi. Sintagma creată deșteaptă în mintea noastră imaginea unui fapt, dar nu realizează o comunicare.

Cînd însă această îmbinare de cuvinte intră în relație cu altele, poate contribui la formularea unei comunicări :

„*Examenul de sfîrșit de an* este foarte important".

Se vede însă numaidecît că avem a face cu o propoziție.

Cea dintîi mare deosebire dintre propoziție și sintagmă o constituie faptul că sintagmei îi lipsește predicatul sau un indice de predicație [1], ceea ce o face incapabilă de a formula gîndiri ori de a exprima sentimente.

Acad. Iorgu IORDAN folosește la cursuri și în studii de specialitate noțiunea de sintagmă în accepția : „grup de cuvinte care, *neavînd un predicat,* nu formează o propoziție". [2]

Acceptînd în acest fel conceptul de sintagmă, rezultă că și locuțiunile cu sens lexical (verbale, adjectivale, adverbiale etc.) alcătuiesc sintagme care pot fi părți de propoziție.

„... dar sărutul *cu de-a sila* nu are nici o noimă".

SLAVICI, P., p. 36

„*A trece cu vederea* [3] lipsurile e o greșeală".

„— Aș, facultatea asta e pentru băieți *de bani gata*".

CĂLINESCU, p. 133.

După legăturile ce se stabilesc între elementele componente, sintagma este de două feluri : 1) mobilă și 2) constantă.

Se consideră că formează o sintagmă mobilă cuvintele care se grupează într-un anume fel numai pentru o situație dată (*examenul de sfîrșit de an*) :

„Și *păreri de rău* trecute
Cad pe inima-i trudită".

TOPÎRCEANU, p. 60.

„I-am privit în șir *zile și nopți* întregi, trăind *unul prin altul,* fără nici o legătură cu cineva din mahala".

GÎRLEANU, SA, II, p. 226.

In situație schimbată, cuvintele respective pot intra în altă sintagmă.

Se consideră sintagmă constantă aceea care este formată totdeauna din aceleași cuvinte pentru denumirea aceleiași unități semantice. In această categorie intră locuțiunile arătate mai sus.

După cum se vede din exemplele date, sintagma, constituind un tot semantic, poate îndeplini funcțiunea oricărei părți de propoziție. In acest caz, se spune despre acea parte de propoziție că este exprimată sintagmatic.

---

[1] Intonația, legătura contextuală.

[2] LRC, 1956, p. 500, nr. 2 (subl. ns.).

[3] Cînd verbul component al locuțiunii este la un mod personal, locuțiunea devine aptă să facă o comunicare, fiind propoziție : „E o greșeală *să treci cu vederea* anumite lipsuri".

Exprimarea unei idei mai complexe cere o formulare mai amplă, uneori prin două sau mai multe propoziții. Cînd mai multe propoziții se leagă între ele prin conținut, formînd un tot unitar, dau naștere unei fraze.

„Pictorul Negulici, care avea o asemănare izbitoare ca fizic cu Bănică, numai că era mult mai robust, propuse ca musafirul lor de astă-seară să fie rugat să cînte și el la această serată, de a doua zi de Anul nou".

Camil PETRESCU, U.O., p. 98.

„Aceste virtuți ale stilului maiorescian apar nu numai în *Critice,* dar și în *Logica* sa, care, pentru aceste motive, aparține nu numai istoriei filozofiei românești, dar și istoriei literaturii, ca un document al progreselor expresiei ideilor în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea".

VIANU, SLR, p. 201.

b. Propoziția și părțile de propoziție

Pentru a putea exprima judecăți, stări afective sau voliționale, propoziția se realizează prin una sau mai multe părți. Cuvintele care intră în diferite relații și alcătuiesc o propoziție constituie *termenii* propoziției sau *părțile de propoziție.*

Părțile de propoziție sînt: *subiectul, predicatul, atributul, complementul* (propriu-zis și circumstanțial) și *elementul predicativ suplimentar.*

Propoziția este strîns legată de judecată, ca formă a gîndirii. Așa cum într-o judecată subiectul este obiectul gîndirii, iar predicatul este elementul nou referitor la subiect, tot astfel în propoziție subiectul arată pe autorul acțiunii sau pe posesorul unei calități, iar predicatul exprimă acțiunea sau starea subiectului.

„Soldații s-au oprit".

SAHIA, p. 66.

Gîndirea pornește de la noțiunea soldații, care constituie elementul cunoscut al judecății, subiectul, despre care se spune ceva cu ajutorul elementului nou, predicatul, și anume că s-au oprit. Pentru că judecata nu poate lua naștere fără vreuna din aceste părți, ele sînt considerate părți principale.

Judecata se exprimă prin propoziție. Prin analogie, și gramatica a numit aceste două părți ale propoziției — subiectul și predicatul — principale. In unele gramatici se spune că sînt principale pentru că fără ele nu se poate formula o propoziție, nu pot deci să lipsească. Faptul este adevărat numai pentru propozițiile care exprimă judecăți, dar propozițiile pot să exprime și stări afective sau voliționale.

Din punct de vedere gramatical, subiectul poate lipsi mai des, iar uneori, lipsește chiar predicatul. (vezi § D și Elipsa).

Deşi propoziţia poate lua naştere şi fără să fie exprimat subiectul sau predicatul, acestea nu-şi pierd calitatea de părţi principale.

Propoziţia formată numai din părţile principale poartă denumirea de propoziţie simplă (vezi p. 53).

„Toţi dorm"

DELAVRANCEA, p. 162.

Celelalte părţi de propoziţie (atributul, complementele, elementul predicativ suplimentar) nu sînt totdeauna necesare. Ele apar ca determinante ale altor părţi de propoziţie (fie principale, fie secundare). De aceea sînt numite părţi secundare de propoziţie. Dar, deşi părţi secundare din punct de vedere gramatical, ele au rolul important de a aduce unele precizări în gîndirea exprimată, de a o face mai nuanţată.

Să ne referim, de pildă, la propoziţia dată ca exemplu mai sus: „Toţi dorm". Sensul ei este cît se poate de general. Şi aceasta nu numai pentru că subiectul este exprimat printr-un pronume nehotărît. Chiar dacă înlocuim pronumele nehotărît cu un substantiv (oamenii, elevii) sensul propoziţiei rămîne tot vag exprimat. Dacă însă adăugăm un determinant pe lîngă subiect, comunicarea devine mai precisă: „Toţi din internat dorm". Extinderea propoziţiei se poate face prin adăugarea unui determinant şi la predicat: „Toţi din internat dorm adînc".

Propoziţia care, pe lîngă subiect şi predicat, are şi părţi secundare este o propoziţie dezvoltată (vezi p. 54).

In exemplele discutate aici, părţile secundare sînt determinante ale părţilor principale. Dar şi secundarele pot fi, la rîndul lor, determinate:

„Leana Ileana, **zîna** *altor epoci,* adormise **între** *cei doi* **uriaşi, sub coliba** *primitivă*".

SADOVEANU, *Istorisiri...*, p. 63.

(Secundarele **spaţiate** determină părţi principale, iar cele cursive determină părţi secundare de propoziţie; vezi şi cele spuse despre legătura dintre sintaxă şi morfologie, cap. I, 2).

Din afirmaţia făcută că propoziţia ia naştere pe baza unui predicat (vezi 3, a) reiese că această parte poate apărea o singură dată în propoziţie. Cînd sînt două sau mai multe predicate, se naşte fraza.

Celelalte părţi pot fi mai multe de acelaşi fel, legate între ele în cadrul aceleiaşi propoziţii. Acestea sînt *părţi de propoziţii multiple.*

Intre părţile de propoziţie multiple poate exista un raport de coordonare.

Subiect multiplu:

„*Inima* şi *conştiinţa* unui popor nu pot fi biruite".

SADOVEANU, O., 19, p. 83.

„Are să iasă *mama* şi *ai mei*".

SAHIA, p. 55.

52062

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR" BIBLIOTECA BUCUREŞTI

Atribut multiplu:

„E-o domnişoară-*naltă, subţire* şi *trecută* . . .".

ARGHEZI, p. 250.

Complement multiplu:

„Porunceşte să-mi aducă nişte *poame*
Şi *o bucată* mai mare de azimă".

TOPÎRCEANU, p. 139.

Complement circumstanţial multiplu:

„Şi drumul de sub copitele Pisicuţii răsuna *a sec* şi *a hodorogit* . . .".

HOGAŞ, p. 176.

Element predicativ suplimentar multiplu:

„O moară stă *bătrînă, uitată* pe pîrîu
De oamenii din sate cu holdele de grîu".

PILLAT, P., p. 142.

După cum s-a mai arătat (p. 15), părţile de propoziţie pot fi exprimate şi sintagmatic. Analiza acestora ridică unele probleme: să fie considerate *în bloc* sau să se aibă în vedere fiecare cuvînt constituent?

Pentru sintagmele constante se pare că există o cvasiunanimitate în a le analiza *în bloc* (deşi unele locuţiuni, în special cele verbale, pot admite şi o analiză „internă");

„Sanda nici *n-a* prea *băgat de seamă* că Doru începuse să-şi modifice purtările . . ."

GALACTION, OA, IV, p. 86.

După ce predicatul *n-a băgat de seamă* a fost recunoscut ca o sintagmă, poate fi analizat complementul *de seamă* al verbului *n-a băgat*. Analiza aceasta nu este însă nici obligatorie, nici necesară.

„In bloc" trebuie analizate sintagmele exprimate *prin cuvinte compuse*:

. . . „pînă ce apărea întreagă, cu cerdacul ei de lemn încărcat cu flori *de bună-dimineaţa*".

. . . „porneam încet prin aleea de vişini ce-şi clătinau alene fructele coapte şi roşii printre frunzişul *verde-închis*".

GÎRLEANU, SA, II, p. 136.

prin locuţiuni, echivalente cu o parte de vorbire:

— verbale:

„Filipache *îşi aducea aminte* de lecţia cea din urmă a lui Maiorescu".

GALACTION, OA, IV, p. 87.

— adverbiale :

„Și țipau *de-a valma* -n ramuri
Miile de guri !"
COȘBUC, V, p. 228.

prin cuvinte repetate, legate prin prepoziții :

„*Față în față,* și-aprinseră țigările și fumară".
VINEA, L, I, p. 173.

— substantivale :

„Pe urmă n-am mai rîs și ne-am uitat mai cu *luare-aminte* la el, cu sufletele mișcate, ca la un om rar...".
SADOVEANU, O, 19, p. 219.

— pronominale :

„— Aha ! făcu Tudor Bălosu, ca și cînd *cine știe ce* ar fi auzit".
PREDA, M, I, p. 161.

prin construcții infinitivale relative :

„Pentru el era clipa destinului, clipa în care nu mai ai *ce face*".
VINEA, L, I, p. 186.

prin construcții comparative :

„E un calendar mic, cu foile *cît niște frunze*".
GÎRLEANU, SA, II, p. 202.

prin gradele de comparație perifrastice :

„Acest exemplu de alegorie e dintre *cele mai modeste* ca întindere.
SPERANTIA, *Inițiere în poetică,* p. 89.

„Noi am rîs, ca de ceva *nemaipomenit de vesel*".
SADOVEANU, O, 19, p. 219.

prin construcții de precizare :

...„cozonac proaspăt, făcut *anume pentru el* la club".
BRĂESCU, OA, I, p. 15.

prin construcții restrictive :

„Din toate acestea i se repartizaseră *numai cîteva,* la celelalte fiind detașate alte cadre din învățămînt".
PREDA, R, I, p. 82.

Părțile de propoziție exprimate prin *sintagme mobile* comportă două momente de analiză.

1. *în bloc* (analiză obligatorie) pentru a nu denatura sensul propoziției:

„*Pisica cu clopoței* nu prinde șoareci". (Proverb).

„Aici dorise bunicul să-și doarmă *somnul fără de sfîrșit*".

GÎRLEANU, SA, II, p. 138.

Este știut că atît subiectul, cît și complementele se analizează în corelație cu predicatul. În primul exemplu, analizînd: *cine nu prinde șoareci?* — *pisica,* se obține o afirmație neadevărată, iar în cel de-al doilea, contextul obligă la considerarea întregii sintagme, deoarece circumstanțialul *aici* se referă la un „loc de veci", așa că analizarea complementului intern *somnul* fără determinant degajă un sens ambiguu.

2. *separat* fiecare component al sintagmei, observîndu-se termenul regent și determinantul (eventual determinanții). În ambele exemple, determinantul este atribut substantival prepozițional.

Sînt și cazuri cînd determinanții înșiși se constituie sintagmatic și în atare situații primul moment al analizei trebuie să ia în considerare construcția *în bloc* [1]:

„Venind pînă la dumneata, am observat cîteva lucruri care mi-au adus aminte o întîmplare dintr-o frumoasă și bogată iarnă *de acum aproape patruzeci de ani*".

SADOVEANU, O, 19, p. 235.

c. Fraza, propozițiile frazei și raportul dintre ele

În gramatica limbii noastre deosebim *fraza* de propoziție, considerînd-o ca o îmbinare de propoziții. Deci, dacă propoziția ia naștere pe baza unui predicat sau a unui indice de predicație, fraza va avea două sau mai multe predicate.

În alte limbi se folosește termenul *frază* echivalent cu termenul propoziție. [2]

Numărul propozițiilor dintr-o frază este egal cu numărul predicatelor, exprimate sau subînțelese.

---

[1] După cum se vede am păstrat termenul de *sintagmă* pentru a denumi unitatea sintactică intermediară între *cuvînt* și *propoziție*. Considerăm că circumscrisă la accepția dată nu produce nici o confuzie. Dacă nu se ține seama de accepția în care este folosită, și noțiunea *îmbinare de cuvinte* poate fi echivocă. *Îmbinare de cuvinte* este și propoziția, este și locuțiunea, este și cuvîntul compus. De altfel, chiar GA², după ce afirmă, în *Cuvînt înainte,* că renunță la folosirea termenului *sintagmă,* datorită multiplelor lui accepții (p. 9), nu poate ocoli totdeauna întrebuințarea acestuia (Cf. de pildă p. 80, I, ș.a.).

[2] Vezi discuția în LRC, 1956, p. 499—500, și în *Introd. în lingv.*, p. 162. În ed a II-a, p. 201.

„Fără o clipă de îndoială, după ce *trage* puşca din spate şi-i *ridică* oţelele, *coteşte* spre dreapta şi *intră* în baltă, împotriva raţelor".

SADOVEANU, *Istorisiri*... p. 31.

Cele patru predicate subliniate arată că fraza are tot atîtea propoziţii :

1) Fără o clipă de îndoială, *coteşte* spre dreapta
2) şi *intră* în baltă, împotriva raţelor
3) după ce *trage* puşca din spate
4) şi-i *ridică* oţelele.

In exemplul următor :

„Imi *defilează* pe dinainte Dragoş-vodă cu-a lui ceată, cu poezia de 4 pagini scrisă cu litere mărunte, / apoi Matei Basarab şi Vasile Lupu, cu căciuli, în medalioane / — toată istoria pînă la sfîrşitul cărţii..."

SAHIA, p. 99.

deşi există numai un predicat exprimat (*defilează*), fraza are totuşi trei propoziţii, deoarece acelaşi predicat trebuie subînţeles şi în celelalte două unităţi sintactice, care se evidenţiază clar prin punctuaţie şi prin intonaţie.

După valoarea pe care o au în frază, propoziţiile sînt de două feluri : *principale* şi *secundare* (vezi cap. III, A).

Propoziţiile *secundare* sînt echivalente funcţionale ale părţilor de propoziţie.[1] Există deci propoziţii : *subiective, predicative, atributive, completive, circumstanţiale* şi *predicative suplimentare* (vezi § D, I, II).

Considerate din punctul de vedere al raporturilor ce se stabilesc între ele în frază, propoziţiile sînt *coordonate* sau *subordonate* (vezi cap. III, A).

In raport de coordonare se află propoziţiile de acelaşi rang sintactic, legate între ele.

„In goana roibului un sol,
Cu frîu-n dinţi şi-n capul gol,
Răsare, creşte-n zări venind,
Si zările de-abia-l *cuprind*
Şi-n urmă-i corbii croncănind
Aleargă stol".

COŞBUC, p. 81.

Cele patru propoziţii ale frazei, realizate pe baza celor patru predicate (*răsare, creşte, cuprind, aleargă*), sînt de acelaşi *rang* sintactic : *principale*. Legătura stabilită între ele de poet, pentru a le înmănunchea în aceeaşi frază, a dat naştere unui raport de *coordonare* (procedeele de realizare şi natura coordonării vor fi discutate în cap. III, A.5).

[1] Nu trebuie însă pierdut din vedere specificul lor de construire şi implicaţiile semantico-stilistice. Cf. Gh. Bulgăr, *Limba română. Sintaxă şi stilistică*, 1968, p. 89—93 ; 101—102 ; 114—116.

Propozițiile care în frază au funcțiunea de a determina părți din alte propoziții sînt dependente de acestea, întocmai ca părțile secundare ale propoziției. De aceea și ele sînt propoziții secundare. Legătura care se realizează între ele și propozițiile de care depind dă naștere unui raport de *subordonare* (vezi III, A și C).

„După alte două ceasuri de gebea sau, mai bine zis, de înot al Pisicuții mele prin *marea de flăcări* ce se revărsa peste pămînt în miezul arzător al zilelor de vară, cîrnii la dreapta și intrai, de-a dreptul și triumfal, prin porțile largi deschise, în ograda *caselor* de țară, unde locuia un vechi prieten al meu".

HOGAȘ, p. 147.

Propozițiile spațiate determină substantivele subliniate (respectiv *marea, caselor*) întocmai ca niște atribute, depind de acestea, sînt legate de ele printr-un raport de *subordonare*.

Uneori propoziția subordonată adaugă o precizare la întreaga propoziție de care depinde:

„*Cine dă din mîini* nu se înecă".

ZANNE, p. 153

Propoziția *cine dă din mîini* îndeplinește funcțiunea de subiect al propoziției următoare și este subordonată acesteia.

Propoziția de care depinde o subordonată sau care cuprinde o parte de propoziție determinată de o subordonată se numește *regentă* (vezi cap. III, C), iar cuvîntul determinat, *regent* [1].

Intr-o frază care are numai propoziții principale interdependente poate exista numai raport de coordonare.

Propozițiile secundare dintr-o frază sînt totdeauna subordonate față de altele (regente). Între propozițiile secundare poate exista raport de coordonare, ca și între părțile de propoziție multiple.

„Întrebat dacă nu bănuiește că birtașul de la Moara cu noroc era înțeles cu Săilă și cu Buză Ruptă, Lică răspunse că nu crede ca aceștia să fi fost *oamenii* cu fețele acoperite ce l-au călcat pe arendaș și au săvîrșit în ziua următoare faptele din drumul de țară, ci că argintăria arendașului a fost ascunsă de cineva la casa lui Buză Ruptă, poate de vreun om al lui Pintea, care le este vrăjmaș".

SLAVICI, p. 78.

---

[1] Cele mai multe propoziții subordonate au ca regent un cuvînt din altă propoziție. În practica analizei sintactice, întreaga propoziție care cuprinde cuvîntul regent este socotită regenta subordonatei respective.

Cele două propoziții spațiate, deși secundare și ambele subordonate propoziției precedente, avînd drept cuvînt regent substantivul *oamenii* și fiind de același fel, se află între ele în raport de coordonare.

Din exemplul analizat mai sus se poate desprinde încă o constatare. Cele două propoziții secundare, coordonate între ele, sînt subordonate propoziției *ca aceștia să fi fost oamenii cu fețele acoperite,* care este tot secundară, și, la rîndul ei, subordonată celei precedente.

Rezultă că propozițiile r e g e n t e pot fi atît principale, cît și secundare.

d. Acordul

Deși se realizează prin forma cuvintelor, acordul este un fenomen de natură sintactică, deoarece prin el se exprimă anumite raporturi sintactice.

Acordul *este expresia formală pe care și-o potrivesc anumite părți de propoziție pentru a realiza* c o n c o r d a n ț ă *între ele* (în număr și persoană, gen, număr și caz).

Acordul apare în realizarea a două feluri de raporturi sintactice [1]:

— de interdependență (predicat-subiect),

— de determinare (atribut-substantiv regent; element predicativ suplimentar-subiect (complement).

„Ea-și *potrivește* floarea-n păr.
Și-i *înfloresc* zîmbind *obrajii*
Ei albi ca florile de măr!"

COȘBUC, p. 103.

In propoziția întîi, subiectul (*Ea*) fiind la singular, persoana a III-a, și predicatul ([(î)și] potrivește) este la singular, persoana a III-a. În cea de-a doua propoziție, subiectul (*obrajii*) fiind la plural, și predicatul (*înfloresc*) e tot la plural (persoana e a III-a, deoarece, în general, substantivele sînt considerate de persoana a III-a).

Acordul determinantului (atribut adjectival) se face în gen, număr și caz:

„Sau visînd o u m b r ă *dulce* cu de-argint a r i p e *albe,*
Cu *doi* o c h i ca *două* b a s m e *mistice, adînce, dalbe,*
Cu zîmbirea de vergină, cu g l a s *blînd, duios, încet,*
El îi pune pe-a ei frunte *mîndru* d i a d e m de stele".

EMINESCU, p. 27.

---

[1] GA², II, p. 80, se referă numai la raporturi de determinare. În același sens definește acordul gramatical și DLRM. Acceptînd acest punct de vedere, înseamnă să considerăm predicatul ca fiind subordonat subiectului (vezi mai departe raportul dintre părțile de propoziție).

Elementul predicativ suplimentar, exprimat prin adjectiv, se acordă în gen și număr cu partea de propoziție nominală la care se referă :

„A t m o s f e r a din sala de baie, o găsi *încărcată* de o furtună de parfumuri vaporoase".

VINEA, L, I, p. 74.

„— Asta e plata tăvilor de argint cu b u c a t e, pe care l e adulmecam *gustoase,* cînd ne lingeam degetele ?!"

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 85.

După cum se vede, atît atributele, cît și elementele predicative suplimentare, din exemplele date, sînt de același gen și la același număr cu substantivele la care se referă.

Mobilitatea faptelor de sintaxă ca și necesitatea permanentă de a adecva expresia la gîndirea de exprimat fac posibilă realizarea a trei feluri de acord : *gramatical, după înțeles, prin atracție.* (Vezi D, I, 4 și p. 154—165 ; 170—173).

e. Topica

Prin *topică* se înțelege *ordinea* pe care o au (sau trebuie s-o aibă) cuvintele în propoziție și propozițiile în frază. Această ordine este, în general, conformă cu desfășurarea gîndirii, dar ține seama și de unele cerințe impuse de context.

Limba, pentru a reda cît mai fidel gîndirea, formulează propozițiile și frazele îmbinînd cuvintele într-o ordine cerută de conținutul comunicării.

Din acest punct de vedere, topica este un auxiliar prețios al sintaxei, deoarece ordinea cuvintelor și a propozițiilor dezvăluie valoarea diferitelor construcții.

Topica limbii române este relativ liberă [1], în sensul că, datorită flexiunii, cuvintele au forme clar distincte care le precizează funcțiunea gramaticală.

Ordinea cuvintelor în propoziție depinde atît de conținutul comunicării, cît și de modalitatea de exprimare a propozițiilor. In această privință se poate vorbi de o *topică directă, obiectivă* sau *logică,* corespunzînd desfășurării logice a gîndirii : de la punctul de plecare al judecății (subiectul) la punctul de sosire (predicatul), și de o *topică inversă, subiectivă,* sau *afectivă,* depinzînd de starea psihică a vorbitorului, de intențiile și dorința lui [2].

[1] LRC, 1956, p. 716.

[2] Ibidem, p. 532.

In *ordinea logică* a cuvintelor în propoziție, urmînd desfășurarea judecății, vom avea : *subiect* + *predicat* (în cazul propoziției simple):

„*Băieții* r î s e r ă".
DELAVRANCEA, p. 176.

„*Anghel* d e v e n e a s e v e r".
SADOVEANU, O, 19, p. 106.

„*Fața* — o s m o c h i n ă ; *trupul* — o r o ș c o v ă".
GÎRLEANU, SA, II, p. 146.

Aceeași ordine va fi și în propoziția dezvoltată : *grupa subiectului* + *grupa predicatului,* care în ordinea directă ar îmbrăca formula SA+PK[1]:

„*Unul* d i n b ă t r î n i întrebă p e c t i t o r".
DELAVRANCEA, p. 102.

sau locul complementului (de orice fel) poate fi luat de un circumstanțial (de orice fel): SA + PC.

Atît în grupa subiectului, cît și în grupa predicatului, determinanții se pot multiplica : SA adj.Ap.Ag.+PCt.Csc.

Cartea	cea nouă	de gramatică	a lui Ionescu	+	a fost folosită	astăzi	pentru examen.
S	Aadj.	Ap.	Ag.		P	Ct.	Csc.
grupa subiectului					grupa predicatului		

Despre locul diferitelor feluri de atribute, de complemente, de circumstanțiale, cînd se referă la același determinat, se va vorbi pe larg în cap. II, § D.

Topica *directă, obiectivă* sau *logică* este caracteristică pentru propoziția enunțiativă.

Ordinea cuvintelor în propoziție se schimbă ori de cîte ori intervine un element subiectiv, afectiv :

„— V i n e *armata* ! strigă Rogoz..."
SAHIA, p. 60.

„Și de plecare s u n ă în curte *zurgălăi*"
PILLAT, P., p. 82.

---

[1] Abrevieri : S — subiect ; P — predicat ; A — atribut ; K — complement ; C — circumstanțial ; adj — adjectival ; g — genitival ; a — apoziție ; p — prepozițional ; pr — pronominal ; adv — adverbial ; v — verbal ; d — direct ; i — indirect ; ag — de agent ; t — de timp ; l — de loc ; m — de mod ; sc — de scop ; c — de cauză ; cd — condițional ; y — instrumental ; sv — sociativ ; r — de relație ; cv — concesiv.

Locul întîi în propoziție poate fi ocupat de predicat sau de grupa predicatului, dacă în comunicare elementele acestei grupe prezintă interes primordial:

„P o r n e ș t e *vijelia* adîncu-i cînt de jale..."

EMINESCU, p. 88.

„S î n t mai întîi *obișnuitii* acestei braserii de lux".

VINEA, L., I, p. 124.

Chiar determinanții predicatului pot fi înaintea lui, dacă aceștia interesează cu deosebire comunicarea.

„L a s t r i g ă t u l de chemare, a p ă r u r ă și *slujitorii franțuji*".

SADOVEANU, Z.C., p. 181.

„I n t r e L u c u și n e c u n o s c u t ă *începu* atunci duelul ocular".

VINEA, L. I, p. 149.

In general, în cadrul propoziției (ca și în frază de altfel), schimbarea locului părților de propoziție (sau a propozițiilor) se face din necesități stilistice, avînd ca scop reliefarea a ceea ce consideră vorbitorul mai interesant. La aceasta contribuie atît *accentul* cît și *intonația* (vezi cap. IV, paragraful respectiv).

Cu toată relativa libertate în orînduirea cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în frază, topica în limba română are trei funcțiuni importante:

1) Funcțiune semantică:

Unele adjective își schimbă (total sau parțial) sensul, după cum sînt *așezate* înaintea sau în *urma* substantivului determinat:

„Am așezat în raft o *nouă* carte".

Pus înaintea substantivului, adjectivul *nouă,* în această propoziție, capătă sensul: „altă", „încă".

„Am așezat în raft *încă* o carte (o *altă* carte)", care poate fi și veche (dar și nouă). In acest caz se vede că adjectivul nu și-a schimbat decît parțial sensul, mai bine zis s-a îmbogățit cu un alt sens, pentru că, chiar dacă acea carte e veche (ca apariție, ca aspect), prin așezarea ei pentru prima dată în acel raft, față de șirul de cărți existente pînă atunci, este *nouă.*

Poziția adjectivului poate să determine și schimbarea totală a sensului: E o a d e v ă r a t ă *poveste* — E o *poveste* a d e v ă r a t ă. In prima formulare *adevărată* poate însemna „întreagă", „de necrezut", „mult de spus", iar în cea de-a doua, „reală" „autentică" [1].

[1] Cf. GA, II, § 436, p. 268; Iorgu IORDAN, *Stilistica*... p. 234—235; S. PUȘCARIU, LR, I, p. 47.

2) Funcțiune sintactică :

In propoziție :

Din cauza asemănării formale dintre substantivele din nominativ și cele din acuzativ, funcțiunea lor sintactică se precizează prin poziția pe care o au față de predicat (dacă acesta este exprimat printr-un verb tranzitiv). Substantivul care stă înaintea predicatului e în cazul nominativ (cu funcțiune de subiect), iar cel care se află după predicat e în cazul acuzativ (cu funcțiune de complement direct)[1].

„Bunicii *își iubesc* nepoții".
S Kd.

Dacă inversăm locurile substantivelor, de multe ori se schimbă și funcțiunea lor sintactică :

„Nepoții *își iubesc* bunicii".
S Kd.

Topica are funcțiune sintactică și în cazul propozițiilor S+P, în care predicatul este nominal de identitate (vezi D, I, 1 b) :

„*Ofițerul* acesta e f r a t e l e meu". „*Fratele* meu e o f i ț e r u l acesta".

Situația e aceeași și atunci cînd lipsește copula :

„*Poezie* — s ă r ă c i e !"
EMINESCU, p. 41.

Locul întîi e ocupat de subiect, al doilea de numele predicativ (exprimat tot printr-un substantiv în cazul nominativ).

Locul determină și funcțiunea apoziției. In ordinea obișnuită apoziția se plasează în urma termenului de referire :

„Va să zică nu se schimbase p r i e t e n u l meu, *Iorgu Sofron*".
GÎRLEANU, SA, II, p. 198.

Dacă intervertim ordinea termenilor, apoziția devine subiect, iar acesta devine apoziție.

... nu se schimbase I o r g u S o f r o n, *prietenul meu.*

In frază :

Topica devine un mijloc de exprimare a raporturilor sintactice în construcțiile asindetice (vezi III, A, 5) :

„Ai carte, ai parte".
ZANNE, p. 368.

---

[1] LRC, 1956, p. 251 și 521.

Lipsind elementul joncțional subordonator (*dacă*), propoziția condițională *ai carte* își păstrează această calitate *numai* în ordinea dată. Dacă ar fi exprimată conjuncția condițională (*de* sau *dacă*), oricare ar fi ordinea celor două propoziții, condițională ar rămîne aceeași :

„Dacă ai carte, ai parte" sau „Ai parte, *dacă ai carte*".

In construcția asindetică, numai aflată pe primul loc, *ai carte* este o propoziție condițională. Inversînd ordinea „Ai parte, ai carte", se schimbă sensul frazei și natura propoziției în discuție („Ai parte, (fiindcă, deoarece) ai carte"), din condițională devenind cauzală. Cu o altă intonație, propoziția a doua poate fi considerată ca principală conclusivă (*„Ai parte,* (deci, prin urmare) ai carte").

Coordonarea conclusivă stă întotdeauna după propoziția a cărei concluzie o exprimă. Existența conjuncției specifice nu permite schimbarea locului. In cazul asindetonului, adică a exprimării fără unealta joncțională, topica este aceea care-i păstrează calitatea de conclusivă :

„Ține, frate, partea dumitale și fă ce vrei cu dînsa. Ai avut două pîini întregi, *doi lei ți se cuvin*".

CREANGĂ, ap. GA, II, p. 282.

Inversînd locurile, se schimbă raportul logic :

„Doi lei ți se cuvin, *ai avut două pîini întregi*".

După cum se vede, cea de-a doua propoziție cu greu poate fi concluzia firească a celei dintîi. Poziția acesteia mai degrabă ne duce la ideea unui raport de cauzalitate.

Din cele discutate pînă acum rezultă că topica are funcțiune sintactică în frază rareori, și anume numai atunci cînd pentru stabilirea raporturilor dintre propoziții lipsec uneltele joncționale specifice [1].

3) Funcțiune stilistică

Cea mai importantă dintre funcțiunile topicii în limba română este cea stilistică.

Ori de cîte ori, în exprimare, vorbitorul vrea să marcheze participarea afectivă la cele ce spune, „zdruncină" ordinea obiectivă a cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază. Admirația, uimirea, curiozitatea, nerăbdarea, dorința, voința etc. sînt tot atîtea prilejuri care fac ca exprimarea să capete o coloratură personală, subiectivă. In astfel de cazuri, elementul nou (căci acesta provoacă, de obicei, afectul) este acela care are cea mai mare importanță și de aceea atenția se îndreaptă spre el. Așa se explică așezarea predicatului înaintea subiectului (acțiunea interesînd în primul rînd), așe-

[1] Cf. LRC, 1956, p. 521, și GA, II, § 446.

zarea atributului înaintea substantivului determinat (cînd interesul primordial îl are calitatea, apartenența etc.), a agentului sau a circumstanțialului înaintea acțiunii etc.

Interogația și exclamația sînt cele care determină de cele mai multe ori schimbarea ordinii cuvintelor în propoziție.

„Să-i moară *Fulger* ? . . . .
. . . . . .
Cum pier *mișeii,* dacă pier
Cei buni așa ?"

COȘBUC, p. 82.

„ — Rogu-te, mînă mai tare, moș Luca — zic eu — să nu se mai uite *satul* ca la urs, la noi !"

CREANGĂ, p. 80.

Sînt însă și propoziții interogative sau exclamative care au exact forma celor enunțiative neafective. În aceste cazuri, nu topica, ci intonația le deosebește [1]. *„Ionel* ți-a spus" sau „Ionel ți-a spus ?" și „Ionel ți-a spus !" ori „Ionel ți-a spus !?"

Antepunerea determinantului contribuie la realizarea sensului propoziției, dar atrage atenția asupra calității :

„— *Teribilă* căldură a fost astăzi ! zice Nae, ștergîndu-se de sudoare".

CARAGIALE, *Situațiunea.*

In saluturi, urări, înjurături, imprecații, starea afectivă a vorbitorului se vădește în inversiuni :

„*Arză-te focul* pădure
Ș-ai cădea sub o secure !"

ALECSANDRI, P. p., p. 189.

„Și-a zis : — Cît mac e prin livezi,
Atîția ani la miri urez !"

COȘBUC, p. 16.

„Norocul meu, gîndesc eu, să trăiesc bine ! . . . *Lua-te-ar dracul de javră !"*
„Ah ! Búbico, zic eu în sine-mi, mîngîindu-l frumos ; *de capu-ți ! . . . vedea-te-aș mănuși !"*

CARAGIALE, *Búbico.*

In frază, locul subordonatelor este, în general, același ca și al părților secundare de propoziție (atributivă după substantivul determinat, completiva după predicat etc.). Spre deosebire de cele mai multe feluri de atribut, care pot sta atît înainte cît și în urma determinatului, propoziția atributivă are loc

[1] Cf. Iorgu IORDAN, *Stilistica . . .*, p. 233.

fix : în urma termenului regent. Tot așa și propoziția apozitivă — în urma termenului la care se referă :

„Andrei Bîrseanu, mort zilele trecute la Sibiu, face parte din familia *celor care nu s-au zbătut pentru trecătoarele măriri de-o zi, care n-au urmărit situații, n-au gîndit între culise* și *n-au făcut pontaje în cluburi :* a f o s t u n b ă r b a t *care o viață s-a străduit pentru ridicarea sufletească și cultura neamului său*".

SADOVEANU, O, 19, p. 226.

Substantivul regent *familia* este urmat de patru propoziții atributive, după care urmează un fel de rezumare a tuturor celor spuse anterior exprimată printr-o propoziție apozitivă (cea spațiată în text), din care numele predicativ, substantivul *bărbat,* este urmat tot de o atributivă.

Cînd însă acțiunea secundarei completive sau circumstanțiale interesează în primul rînd, aceasta stă înaintea principalei.

„*După ce puse la cale astfel și chestia ninsorii,* ne grămădirăm în sănii, și țăranii începură a striga la căluții cu coamele pline de scai, ș-a-i șfichiui cu iluștile".

SADOVEANU, *Istorisiri...*, p. 227.

„Or, *cum muierile sînt vorbărețe,* am aflat !"

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 94.

Aspectele sintactice și stilistice determinate de topică vor fi dezbătute și exemplificate mai pe larg în capitolele al II-lea și al III-lea.

f. Punctuația

Exprimarea orală poate fi deosebit de nuanțată, pentru aceasta vorbitorul putîndu-se ajuta de intonație, de gesturi, de mimică, de pauze.

In scris însă redarea sensului propozițiilor se face cu mult mai greu. La exprimarea nuanțată, alături de topică, în scris contribuie în mare măsură și *punctuația.*

Prin *punctuație* se înțelege totalitatea regulilor după care se folosește un sistem de semne convenționale (semne de punctuație) pentru a arăta, pe de o parte, unele raporturi sintactice dintre cuvinte în propoziție și dintre propoziții în fraze, iar pe de altă parte, pentru a marca în scris pauzele, intonația sau întreruperea exprimării.

Contribuind la realizarea clarității și expresivității în exprimare, punctuația devine un prețios auxiliar grafic al sintaxei și deci obiect de studiu în cadrul acesteia.

După cum reiese chiar din definirea punctuației, se vede că semnele de punctuație au și funcțiune gramaticală, și funcțiune stilistică.

Aşa, de pildă, *punctul* marchează sfîrşitul propoziţiilor şi al frazelor, arată legătura prin juxtapunere între propoziţii independente sau fraze într-un context; *virgula* poate înlocui verbul copulativ, conjuncţia omisă prin asindeton desparte părţile de propoziţie multiple [1] etc.

Cu scopuri stilistice, punctul este folosit uneori pentru a izola părţi de propoziţie sau chiar propoziţii subordonate, pentru a reda o vorbire sacadată, precipitată.

„— Să tacă lăutarii şi să împlinim legea. S-o ducem la tata-socru. *Pe grapă.* Să i-o lăpădăm în bătătură".

STANCU, p. 79.

„Am aşteptat să văd într-adevăr. *Căci nu era vorba atît de prietinul meu Brătescu-Voineşti, cît de un scriitor".*

SADOVEANU, O, 19, p. 341.

Uneori cu ajutorul punctului sau al punctelor de suspensie, al virgulei sau al punctului şi virgulei, scriitorul poate prezenta un tablou, o stare sufletească, o situaţie în aşa fel ca s-o vedem cu ochii minţii ca într-o singură rotire a aparatului cinematografic.

„Picături de ploaie bat în geamurile Hagiului. Hagiul tresare. Nimeni. Se şterge pe frunte de năduşeală. Răsuflă greu, ca p-un suiş de deal c-o povară în spinare. Îi bate inima: visul unei morţi fericite i s-a prefăcut într-o viaţă de spaimă. Picături grele izbesc în geamuri. Gîndul că ar putea să-l jefuiască cineva îl face să sară din pat. Aprinde lumînarea. E galben ca ceara. Părul, nepieptănat şi lung, i-atîrnă în viţoane pe ceafă şi pe frunte. Se uită la icoane. Se închină. Şi-aduce aminte de Dumnezeu. Fireşte că se gîndeşte la el!"

DELAVRANCEA, p. 95.

Din cele discutate mai înainte la topică şi acum la punctuaţie cu privire la funcţiunea sintactică (şi gramaticală în general), rezultă că este necesar să îmbinăm totdeauna analiza sintactică cu cea stilistică pentru a ajunge la înţelegerea cît mai deplină a gîndirii, a simţirii şi a voinţei exprimate sintactic.

g. Exprimarea gramaticală

Expunerea ideilor noastre aşa cum decurg ele în mod logic prin formularea propoziţiilor şi frazelor după judecăţile şi raţionamentele care le stau la bază, cu scopul de a face constatări, de a transmite cunoştinţe, de a formula con-

[1] Vezi *Îndreptar...*, p. 73 şi urm. Cum pot fi folosite semnele de punctuaţie în propoziţie şi în frază vom arăta la capitolele respective (II, D şi III, D).

cluzii şi de a face generalizări, dă naştere *exprimării gramaticale,* sau, cum o numeşte acad. Iorgu IORDAN, *vorbirii intelectuale* [1] (în altă parte: „limbajul obiectiv, pur intelectual sau „raţional" (ca produs exclusiv al raţiunii)" [2].

O astfel de exprimare se conformează anumitor norme tradiţionale, legate de topică, de folosirea conjuncţiilor şi a semnelor de punctuaţie, de o anumită simetrie şi unitate a propoziţiilor şi frazelor. De fapt, numai o astfel de exprimare au în vedere cele mai multe gramatici tradiţionale, care neglijează „spargerea tiparelor".

h. Exprimarea afectivă

Cu ajutorul propoziţiilor şi al frazelor putem exprima nu numai gîndirea, ci şi manifestări ale simţirii şi ale voinţei. Aşa cum s-a arătat la paragraful despre topică şi la cel despre punctuaţie, adeseori pentru exprimarea unor stări afective „se sparg tiparele" frazei (respectiv propoziţiei) clasice.

Este vorba de acele „fenomene sintactice a căror valoare stilistică rezultă din nerespectarea normelor privitoare la construcţia frazei (schimbarea topicii, elipsa, repetiţia etc.)", acelea pe care „se întemeiază lingviştii care numesc stilistica [3] *sintaxa afectivă*" (subl. ns.).

„Dat fiind că vorbirea oglindeşte nu numai judecata rece, ci şi participarea afectivă a celui ce vorbeşte, sintaxa înregistrează măsura în care marea varietate de stări psihice se transpune în felul nostru de a vorbi. Intr-un fel se exprimă omul liniştit, care-şi alege cuvintele cum trebuie şi le aşază la locul lor, şi într-altfel se exprimă omul pasionat, emoţionat, tulburat, care nu-şi găseşte cuvintele potrivite sau le colorează după starea sa psihică" [4].

In această ordine de idei, sintaxa se ocupă, pe lîngă cele arătate (schimbarea topicii, punctuaţia), *de vorbirea directă şi vorbirea indirectă, de elipsă, repetiţie şi suspensie, de cuvinte şi construcţii incidente, de accent şi intonaţie* (ton, ritm, debit verbal) (vezi cap. IV).

Iată, de exemplu, cum *suspensia* măreşte expresivitatea:

„E destul să te gîndeşti ce poţi face cu banii, ca să şi guşti bucuria lucrului pe care nu l-ai cumpărat. Ai simţit bucuria ? ... De ce să-l mai cumperi ? ...

---

[1] *Stilistica...* p. 276.
[2] *Ibidem,* p. 229.
[3] *Stilistica,* p. 229.
[4] GA, II, p. 7. Este meritul colectivului care a lucrat GA de a fi pus, într-un tratat de prestigiu, problema necesităţii studierii sintaxei limbajului afectiv, legîndu-l (cum e şi firesc) organic de limbajul pur gramatical. Trebuie reţinut însă că analiza construcţiilor sintactice cu valoare afectivă nu se substituie *stilisticii.*

Rîdeți voi, rîdeți... Ce lucru poate fi mai luminat ca un jăratic de galbeni pe o masă?... Voi rîdeți... rîdeți cu hohote... Niște risipitori... In viața voastră n-o să gustați adevărata bucurie..."

DELAVRANCEA, p. 91.

Punctele de suspensie marchează fie ritmul lent în care vorbește personajul respectiv, fie pauzele necesare căutării cuvintelor potrivite, fie întreruperea expunerii din considerarea că restul e ușor de înțeles și nu mai e nevoie să fie exprimat. In fragmentul reprodus mai sus, *suspensia* cumulează toate aceste trei ipostaze. Hagi-Tudose vorbește rar, dar pasionat, face pauze pentru a găsi formulările cele mai convingătoare, întrerupe pentru a lăsa pe ascultători să înțeleagă ceea ce lui i se pare atît de evident, ori pentru a lua atitudine față de cei care rîd de el.

Punctele de suspensie ar putea fi completate, ipotetic, astfel: „Ai simțit bucuria?... (E de ajuns!). De ce să-l mai cumperi? (Din moment ce a fost de ajuns să-i simți bucuria!). Rîdeți voi, rîdeți... (ca niște nepricepuți ce sînteți!). Ce lucru poate fi mai luminat ca un jăratec de galbeni întinși pe o masă?... (Ei, vedeți că nu puteți răspunde?). Voi rîdeți... (fiindcă nu știți) rîdeți cu hohote... (fiindcă nu puteți înțelege). Niște risipitori... (asta sînteți voi). In viața voastră n-o să gustați adevărata bucurie... (pe care v-o poate da grămada de galbeni)".

4. Importanța cunoașterii sintaxei

Din cele relatate pînă acum cu privire la sintaxă cu multiplele ei modalități de realizare a vorbirii, rezultă că *sintaxa* este o parte a gramaticii deosebit de importantă. Cunoașterea temeinică a sintaxei limbii române dă posibilitate vorbitorilor ei să se exprime mai clar, cu mai multă precizie, în propoziții și fraze închegate corect, apte să exprime gîndirea abstractă, ori, folosind procedeele exprimării afective ale limbii noastre, să-și coloreze vorbirea, s-o facă mai expresivă, să-și exteriorizeze sentimentele, voința.

Cunoașterea regulilor după care se combină cuvintele în propoziții și propozițiile în frază creează posibilități de înțelegere a structurii sintactice a limbii române.

Studierea sintaxei înarmează pe cei care și-au însușit-o cu cunoștințe despre folosirea corectă a semnelor de punctuație pentru evitarea confuziilor, dar și pentru mărirea expresivității în exprimarea scrisă.

Exprimarea corectă [1] și colorată este o necesitate de prim ordin, în expuneri orale de orice fel, în articole ca și în tratate, în poezie ca și în proză.

In sfîrșit, cunoașterea normelor sintactice mărește considerabil puterea de înțelegere a textului scris, ducînd la aprofundarea conținutului de idei dintr-un articol sau tratat științific, ori la gustarea emoțională a frumuseților artistice realizate în limba operelor literare.

Cei ce vor pătrunde și reține normele sintaxei vor înțelege mai bine frumusețea, vigoarea, expresivitatea și mai ales bogăția exprimării în limba română, vor putea la rîndul lor să dea precizie și culoare exprimării personale.

In încheiere, transcriem părerea marelui EMINESCU, desăvîrșit șlefuitor al limbii noastre, în legătură cu necesitatea însușirii temeinice a limbii:

„Alăturăm observarea că limba, alegerea și cursivitatea espresiunii în espunerea vorbită sau scrisă e un element esențial, ba chiar un criteriu al culturii" [2].

---

[1] Existența unor rubrici în unele cotidiene și în alte publicații, precum și apariția, în ultima vreme, chiar a unor culegeri de studii și articole privitoare la cultivarea limbii dovedesc atenția ce se acordă astăzi exprimării corecte. Cf. Acad. prof. Al. GRAUR, *Limba corectă*, E. șt., 1963, 34 p.; N. MIHAESCU, *Limba noastră. Probleme de lexic și construcții gramaticale*, E.D.P., 1963, 131 p.; N. MIHAESCU, *Abateri de la exprimarea corectă*, E. șt., 1963, 118 p.; *Cultivarea limbii*, culegere de articole, E.D.P., 1964, 155 p.; Ion ROMAN, *Vorbiți mai bine, scrieți mai bine românește*, E. șt., 1966, 144 p.

[2] *Scrieri politice și literare*, ap. Gh. BULGĂR, *Scriitorii români despre limbă și stil*, p. 139.

Capitolul al II-lea

Sintaxa propoziţiei

A. NOŢIUNI GENERALE

1. Realizarea propoziţiei

La baza propoziţiei poate sta fie o judecată, fie o stare afectivă.

Pentru ca propoziţia să ia naştere, este necesar să se stabilească anumite relaţii între cuvinte, iar acestea să fie exprimate într-o ordine şi cu o anumită intonaţie (vezi I, e).

Legătura între cuvintele care alcătuiesc o propoziţie se poate stabili în mai multe feluri :

— cu ajutorul flexiunii :

„Planu*l* întreprinderi*i* a fost realizat".

Substantivul *planul,* în cazul nominativ, cu articol hotărît enclitic *-l,* pentru precizare, se cere să fie determinat. Substantivul *întreprinderii,* luînd forma cerută de cazul genitiv, determină substantivul precedent, stabilindu-i apartenenţa.

— prin acord :

Predicatul *a fost realizat* este în concordanţă cu subiectul, realizînd, prin verbul auxiliar (a fost), acordul în număr (singular) şi persoană (a III-a), iar prin participiul verbului de conjugat (realizat) şi în gen.

Dacă subiectul trece la plural, şi predicatul îl urmează :

„Planurile întreprinderilor *au fost realizate".*

— cu unelte de joncţiune :

„După aceasta capra *şi cu* iedul au luat o căpiţă *de* fîn . . ."

CREANGĂ, p. 142.

— prin juxtapunere :

„Fracuri, rochii de seară, aurării, pietre scumpe — toată parada şi sclifoseala comică a aşa-zişilor oameni de „bună condiţie".

CIPRIAN, S, I, p. 198.

— prin intonație

„— Inapoi, cucoane!...".

HOGAȘ, p. 296.

Realizîndu-se prin oricare dintre aceste mijloace, propoziția constituie o unitate.

2. Definiția propoziției [1]

Imbinarea cuvintelor într-o unitate sintactică aptă să exprime o judecată sau o stare sufletească dă naștere unei comunicări. O astfel de comunicare este propoziția. Prin propoziție nu se exprimă numai ideea, ci și atitudinea vorbitorului față de aceasta. Comunicarea realizată printr-o propoziție trebuie să aibă o intonație în concordanță cu ideea exprimată sau cu atitudinea vorbitorului față de acea idee. Prin propoziție se stabilește raportul dintre comunicare și realitate, ceea ce presupune existența p r e d i c a ț i e i (realizată nu numai prin verb ; vezi D, I, 1 și IV, 2).

Să ne referim, de pildă, la următoarea comunicare :

„Făcuse isprăvi de mirare în războiul leșesc și-n cel căzăcesc".

SADOVEANU, Z.C., p. 125.

Vorbitorul, logofătul Miron, se referă la viteazul oștean Buhuș, accentuează cu deosebire asupra predicatului (*făcuse*) care se află pe primul loc în propoziție, își exprimă admirația față de faptele de vitejie ale personajului în discuție (*isprăvi de mirare*) și pune comunicarea în legătură cu realitatea, cu cele spuse anterior. Tonul rostirii scade spre încheierea comunicării.

Dar o astfel de comunicare se realizează printr-o propoziție cu mulți termeni, ceea ce îi dă posibilitatea de a fi completă.

Intr-o exprimare ca „Trenul!", deși propoziția are un singur termen, datorită intonației și legăturii cu realitatea care i-a dat naștere (așteptarea, interesul, nerăbdarea etc. din sala de așteptare ; vezi C, b, 1), comunicarea este și aici deplină.

Trebuie să ținem seama că limba exprimă gîndirea, că unitatea dialectică dintre acestea își găsește corespondența în unitatea dialectică dintre *propoziție* (categorie gramaticală a limbii) și *judecată* (categorie logică a gîndirii). Propoziția „constituie exprimarea în cuvinte a unei judecăți sau a unei idei cu caracter afectiv care presupune existența unei judecăți neexprimate".

---

[1] Definirea propoziției este una din cele mai dificile probleme de sintaxă, dovedită și de faptul că s-au dat peste 300 de definiții.

Dar, cu toate că propoziția nu este și nu poate fi despărțită de judecată [1], ea nu trebuie să fie identificată cu aceasta. În timp ce orice judecată îmbracă forma lingvistică a propoziției, nu orice propoziție reprezintă o judecată.

De aceea definiția din vechile gramatici: „o gîndire supusă sau scrisă se numește propoziție" este nu numai incompletă, ci și neștiințifică.

În afară de propozițiile care exprimă judecăți, sînt propoziții care presupun existența unor judecăți neexprimate. Acestea redau idei cu caracter optativ, interogativ, dubitativ, exclamativ sau imperativ.

Din cele discutate pînă acum, ar putea fi reținută următoarea definiție:

Propoziția este unitatea sintactică fundamentală aptă să facă o comunicare completă. Ea are sau presupune întotdeauna un singur predicat sau indice de predicație.

3. Sensul și scopul propozițiilor

Exprimînd o comunicare, orice propoziție are un sens. Sensul este în strînsă legătură cu intenția vorbitorului. Orice comunicare se realizează cu un anumit scop.

Sensul și scopul, modalitatea și intonația realizate în comunicare contribuie la precizarea *înțelesului* fiecărui fel de propoziție.

După sensul și scopul lor, după modalitate și intonație, propozițiile sînt de mai multe feluri:

— enunțiative (care exprimă o constatare sau o observație),
— interogative (exprimă dorința de a cunoaște),
— dubitative (exprimă îndoieli),
— exclamative (exprimă cu o tonalitate specifică stări afective: bucurie sau durere, avînt sau teamă, entuziasm sau deprimare),
— imperative (dau expresie voinței vorbitorului),
— optative (care exprimă dorințe),
— potențiale (exprimă realizarea acțiunii ca posibilitate neprecizată).

Ținînd însă seama că limba are, în primul rînd, funcție comunicativă, această varietate de propoziții poate fi redusă la două grupe:

1. propoziții prin care se transmit informații,
2. propoziții prin care se cer informații.

Propozițiile din cele două grupe diferă, uneori, sub aspectul structurării, dar deosebirea tranșantă se realizează prin *intonație.*

---

[1] Acad. I. IORDAN, LRC, 1956, p. 496.

Propozițiile prin care se transmit informații au *intonație enunțiativă* (vezi II, B, 1.), iar cele prin care se cer informații au *intonație interogativă* (vezi II, B, 2).

Așadar, după scopul pentru care se formulează o comunicare, propozițiile sînt de două feluri: *enunțiative* și *interogative.*

Prin posibilitățile de variere a modalității și a intonației în cadrul celor două categorii de propoziții se pot obține variante cu caracter dubitativ, exclamativ etc.

Atît propozițiile enunțiative, cît și cele interogative pot avea (după gradul de participare a vorbitorului) un caracter mai mult sau mai puțin obiectiv, mai mult sau mai puțin subiectiv. După cum, în formularea propozițiilor, fie enunțiative, fie interogative, are preponderență rațiunea ori afectul, cele două categorii de propoziții pot fi *afective* sau *neafective.* (Vezi întregul paragraf B).

Dintre multiplele posibilități pe care le au vorbitorii unei limbi de a-și exprima afectivitatea într-o comunicare, cea mai clar sesizabilă este *intonația exclamativă.* De aceea toate variantele de propoziții enunțiative sau interogative care cumulează și intonație exclamativă sînt socotite *afective,* iar cele care sînt lipsite de această intonație suplimentară se consideră *neafective.*

Se înțelege că acest criteriu este valabil mai ales pentru limba scrisă, unde intonația exclamativă este marcată printr-un semn specific (!), căci limba vorbită are atît de numeroase posibilități de exprimare a afectivității, încît, cu mijloacele de pînă acum ale lingvisticii, nu pot fi descrise.

Așadar, în exprimarea sensului propozițiilor au rol important intonația și topica, precum și modurile verbelor. De mare importanță sînt, în scris, semnele de punctuație.

4. Aspectul propozițiilor

Oricare din felurile propozițiilor enunțiative sau interogative poate avea aspect *pozitiv* (cînd în comunicare se afirmă ceva) sau aspect *negativ* (cînd în comunicare se neagă ceva).

Propoziție cu aspect pozitiv:

„Făcui din zdrențe muguri și coroane".

ARGHEZI, p. 1.

Propoziție cu aspect negativ:

„Nu căuta dreptatea domnească, frățioare".

ARGHEZI, p. 242.

a) Aspectul pozitiv al propoziţiilor se realizează prin a f i r m a ţ i e.

Afirmaţia este modalitatea sintactică prin care se confirmă, se aprobă ceva, sau se exprimă un consimţământ. [1]

Afirmaţia poate fi : *sigură, nesigură* sau *întărită.*

Afirmaţia sigură se realizează prin :

1. Adverbe şi locuţiuni adverbiale : *da, aşa, bine, sigur, desigur, firește, exact, într-adevăr, negreşit, neapărat, întocmai, nici vorbă, de bună seamă, cu siguranţă, fără îndoială, fără doar şi poate* ş. a.

„— Mă rog, dacă nu vă supăraţi, aveţi apă ?
— *Da.*
. . . . . .
— Aşa ? Îi puneţi gheaţă ?
— *Firește !*“

CARAGIALE, *Petiţiune.*

„— Vii negreşit ?
— *Fără îndoială !*
„— E un băiat încîntător, mărturisi zîmbind abatele lui logofătul Costin.
— *Negreşit,* domnule abate. Avem şi lucruri care plac, în biata noastră ţară“.

SADOVEANU, ZC., p. 123.

La o interogativă negativă se poate răspunde afirmativ prin *ba da* :

„— Nu-i puneţi gheaţă ?
— *Ba da*“.

CARAGIALE, *Petiţiune.*

2. Prin repetarea unei părţi din propoziţia interogativă :

„— Înhamă caii să duci un grec la Balta Sărată.
— *Acum* noaptea ?
— *Acum.* Are grabă mare grecul“.

STANCU, p. 98.

Afirmaţia nesigură sau făcută cu ezitare se redă prin adverbe şi expresii ca : *mda, mnda, cam, cam aşa, cam aşa ceva, poate, parcă* sau prin interjecţii : *de ! deh !*

„. . . N-au trecut pe aici nişte oameni ?
— *De !* răspunse Ghiţă chibzuit, suntem la drum şi trece multă lume“

SLAVICI, p. 8.

---

[1] GA[2]., II, p. 46.

„— Ba de rîs știu — dar asemenea sălbătăciune nu prea sălășluiește prin pădurile noastre . .

— *Hm* ! Auzi, prietene Anania, dumneata ce zici ?

— *Mdă,* eu ce să zic ? Răspunse pădurarul de lîngă sobă . . .".

SADOVEANU, *Istorisiri . . .*, p. 99.

Afirmația întărită se construiește prin repetarea unei părți de propoziție interogativă sau chiar prin repetarea propoziției, la care se adaugă un adverb întăritor.

„**Tipătescu : Dăscălimea, popa** și *moflujii.*
Pristanda : *Curat moflujii* !".

CARAGIALE, *Teatru,* p. 124.

„— Ai avut dumneata două pîni ?
— *Da,* domnule judecător, *două am avut.*
— Tovarășul dumitale avut-a trei pîni ?
— *Da,* domnule judecător, *trei a avut*".

CREANGĂ, p. 112.

Răspunsul dat printr-o formulare negativă-interogativă constituie, de asemenea, o afirmație întărită :

„— Cal fără splină ? Auzi, prietine Anania ! . . . Dumneata n-ai văzut cal fără splină ?

— *Ba cum nu* ? . . . "

SADOVEANU, *Istorisiri . . .*, p. 99.

b) Aspectul negativ al propozițiilor se realizează prin n e g a ț i e.

Negația este o modalitate sintactică prin care se arată că nu se realizează o acțiune sau că se respinge o calitate.

Negația se exprimă cu ajutorul unor cuvinte specifice :

— adverbele : *nu, ba* ; adverbele și locuțiunile adverbiale : *de loc, de fel, niciodată, nicicînd, nicicît, nicicum, nicidecît, nicidecum, nicăieri, nici de fel, cîtuși de puțin* ș. a. ; pronumele : *nici unul, nimeni, nimic* ; prepoziția : *fără* ; conjuncția : *nici* ; și prin expresii cu caracter afectiv (unele avînd chiar formă de propoziție) : *Aș* ! *de unde* ! *Peste putință* ! *O dată cu capul* ! *Pe dracu* ! *Da de unde* ! *Ferit-a sfîntul* ! ș. a.

Cuvintele de negație se pot referi la o propoziție, și atunci întregul conținut al propoziției este negat. În acest caz, cuvîntul de negație stă pe lîngă predicatul propoziției.

„— *Nu* m-ai înțeles totdeauna și ai fost rău uneori cu mine . .

— Să *nu* mai vorbim despre trecut, psihi-mu . . .".

Camil PETRESCU, U.O., IV, p. 90.

Negația se poate referi numai la o parte de propoziție, aceea pe lîngă care stă și o neagă :

„. . . Nu, domnule ! . . . Asta, *nu noi,* eu și cu d-ta ; asta, Statul trebuie ! . . . înțelegi ?"

CARAGIALE, *Inițiativa*

„. . . Eu pun o întrebare.
Nu nouă, însă dreaptă, *nu liberă,* mai mare".

EMINESCU, p. 272.

Verbul poate fi însoțit de cîte două negații :

„*N*-aș fi crezut *niciodată,* Frusinico, după cîte au fost, că va mai fi cu putință un asemenea drum împreună . . .".

Camil PETRESCU, U.O., IV, p. 91.

In exprimarea afectivă, unele forme negative pot avea sens afirmativ, iar cele afirmative, sens negativ :

„— Mărturisești ?" întreabă procurorul.
„— *Nici nu încape vorbă,* mărturisesc omorul".
„— Puseseși gînd să-l jefui" „ . . . — *Fereasca Dumnezeu* !
Dreptatea nu-i hoție. Nu spurc numele meu".

ARGHEZI, p. 276.

Din exemplele de pînă acum reiese că în considerarea caracterului afirmativ sau negativ al unei propoziții nu trebuie să avem în vedere numai negația, ci și sensul. După cum vom vedea în paragraful B, 2, interogativele retorice și unele exclamative negative sînt puternic afirmative.

5. Structura propoziției

Cuvintele și sintagmele care intră în componența unei propoziții sînt numite *părți de propoziție.* [1]

A intrat în tradiție ca propoziția care este formată din subiect și predicat (uneori numai din predicat) să fie numită s i m p l ă. Propoziția care are și părți secundare e numită d e z v o l t a t ă (vezi cap. II, C).

Pentru că se constată că se pot face unele comunicări în care nu intră nici una din părțile principale, mai potrivit ni se pare să considerăm structura propozițiilor după numărul părților (membrelor) care o compun, indiferent de calitatea lor

[1] Pot fi numite și *membrele* sau *termenii propoziției.*

Din acest punct de vedere se disting trei tipuri de propoziții : *monomembre, bimembre* și *plurimembre.*

Concepută astfel, clasificarea propozițiilor după structură dă posibilitatea de cuprindere și a enunțurilor care sînt fragmente de propoziție, propoziții nominale, elipsele de tot felul.

6. Rolul părților de propoziție. Raportul dintre ele

Părțile de propoziție, principale sau secundare, au un rol bine determinat în formularea comunicării.

Subiectul este cel de la care pornește gîndirea. Exprimat sau nu, subiectul „dirijează" întreaga alcătuire a propoziției. El face necesară apariția predicatului, care trebuie să spună ceva despre subiect.

Predicatul este centrul gramatical al propoziției, în sensul material al exprimării. El poate realiza comunicarea referindu-se la un subiect exprimat sau subînțeles, ori incluzînd subiectul. Poate, de asemenea, să cumuleze referiri și la un subiect gramatical, și la unul logic.

Intre subiect și predicat este un raport logic, de „inerență" [1], și care, gramatical, devine de *interdependență.* In aceeași măsură în care predicatul depinde de subiect, și subiectul depinde de predicat. Nici una din aceste părți de propoziție nu se subordonează celeilalte. Manifestarea lingvistică a acestei interdependențe se realizează prin *acord.*

Am arătat în cap. I, pct. *d* că acordul, ca mijloc sintactic, realizează două feluri de raporturi între părțile de propoziție. Stabilind concordanța dintre predicat și subiect, acordul realizează interdependența dintre aceste două părți principale ale propoziției. Deși tot prin acord se stabilește concordanța dintre atribut și substantivul determinat, în acest caz acordul este de altă natură și anume subordonator.

In GA [2] se spune că „determinarea dintre subiect și predicat este oarecum reciprocă, ea are aspectul unei corelații de inerență, ceea ce se oglindește în modul de definire a părților de propoziție respective" (vol. II, p. 79).

Acad. Iorgu IORDAN arată că, formal, subiectul și predicatul „sînt independente unul față de celălalt", dar, de fapt, „prezența subiectului și predicatului într-o propoziție *le face să fie strîns legate unul de altul și să se influențeze reciproc*" [2].

---

[1] Acad. Iorgu IORDAN, LRC, 1956, p. 533 și 293, n. 1.
[2] Ibidem, p. 534 și n. 1 (subl, ns.).

Această influențare reciprocă este ceea ce numim *interdependență.* [1]

Atributul este, după cum s-a mai arătat, parte secundară de propoziție. El are rolul de a preciza, de a atribui calități, de a arăta dependența sau apartenența etc. substantivelor (sau substitutelor lor) pe care le determină.

Atributul ca determinant se află față de cuvîntul determinat în raport de subordonare. Mijlocul sintactic de realizare a raportului de subordonare pentru unele atribute îl constituie acordul, iar pentru altele joncțiunea sau juxtapunerea. Despre modul cum se realizează acordul atributului de diferite feluri cu substantivul regent se va vorbi pe larg la capitolul respectiv.

Raportul atributului față de substantivul regent poate fi redat și prin juxtapunere (apoziția), și prin joncțiune [2] (cu ajutorul prepoziției : atributul substantival prepozițional : *casă cu etaj* ; atributul adverbial : *casa de jos*).

Apoziția este o parte de propoziție de un specific aparte. Pe baza tradiției este considerată o specie de atribut (substantival sau pronominal). Datorită faptului că în româna contemporană apoziția substantivală și cea pronominală se exprimă frecvent prin cazul nominativ, se ridică problema raportului ce se realizează între ea și termenul la care se referă. Evident, nominativul nu poate fi subordonat altui caz.

Considerăm apoziția ca un *referent* față de un termen de referință. Acest referent este o altă ipostază a aceleiași noțiuni exprimate de termenul de referință, sau cum afirmă GA [2] : „apoziția exprimă o noțiune identică, pentru vorbitor, cu noțiunea exprimată de termenul determinat" [3].

---

[1] În studiul său : *Despre natura raportului dintre subiect și predicat* (CL, III, 1958, p. 175—182), D. D. DRAȘOVEANU, după o bogată argumentare, ajunge la concluzia că raportul dintre predicat și subiect este de subordonare, adăugînd în nota 15 de la p. 181 că aceasta nu vizează „importanța" gramaticală a predicatului.

N-am adoptat acest punct de vedere, deoarece noi considerăm *acordul* ca fiind *mijloc sintactic* de realizare a raporturilor între părțile de propoziție, chiar dacă este mijlocit de flexiune. De altfel chiar flexiunea se datorează sintaxei, întrucît cuvintele își schimbă forma numai din necesități sintactice, pentru a intra în relații unele cu altele în vederea îmbinării lor în sintagme și propoziții și a propozițiilor în fraze (vezi GA, I, p. 105, § 71 și vol. II, p. 6).

Nu numai acordul poate servi la realizarea a două feluri de raporturi sintactice, ci și *juxtapunerea* (*parataxa*) care „poate exprima, în frază, atît raportul de coordonare cît și pe cel de subordonare" (vezi LRC., p. 520).

Legătura dintre subiect și predicat era considerată ca *raport de interdependență* și de către S. PUȘCARIU (LR., I, p. 156).

[2] În sens larg, orice mijloc de realizare a unui raport sintactic este o legătură. Întrebuințăm termenul *joncțiune* în accepția de legătură cu ajutorul unor unelte gramaticale (prepoziții și conjuncții, precum și locuțiunile lor ; pronume și adverbe relative). cf. LRC, p. 522.

[3] Vol. II, p. 79.

Specificitatea apoziției se accentuează prin constatarea că ea se poate referi atît la o altă parte de propoziție, cît și la o propoziție sau un grup de propoziții.

Trăsăturile distinctive ale apoziției față de alte părți de propoziție ne determină să numim relația sintactică dintre apoziție și termenul la care se referă raport *referențial.*

Complementul propriu-zis este partea secundară de propoziție care încheie raportul ce se stabilește într-o propoziție între subiect, acțiune și obiect (al acțiunii).

Complementul propriu-zis este de patru feluri: direct, indirect, sociativ și de agent. Dintre acestea, primele două constituie, propriu-zis, obiecte ale acțiunii [1].

Complementul sociativ [2] se referă la acțiune, dar intră în relație strînsă cu subiectul sau cu un complement (prin intermediul acțiunii).

Complementul de agent funcționează ca un subiect logic, fiind, de fapt, autorul acțiunii (la toate formele de pasiv) care are ca rezultat subiectul gramatical: „Luceafărul" e scris *de Eminescu.*

Față de verbul regent, toate aceste complemente se află în raport de *subordonare* (uneori complementul indirect poate avea drept regent un adjectiv, adverb sau interjecție; vezi cap. II, D, II, b).

Raportul de subordonare se realizează prin flexiune (cazul acuzativ fără prepoziție pentru complementul direct și cazul dativ pentru complementul indirect) și prin joncțiune. Cu ajutorul unor prepoziții se pot construi toate cele patru feluri de complemente aici în discuție.

Complementul circumstanțial apare în propoziție tot ca parte secundară a acesteia. El poate determina verbe, adjective, adverbe și interjecții.

Complementul circumstanțial nu intră în raport propriu-zis cu acțiunea sau cu calitatea pe care o determină, ci doar servește drept cadru de desfășurare a acesteia, dă relații despre acțiunea sau însușirea respectivă, ori arată mijlocul de realizare. *Efectele acțiunii rămîn străine de împrejurările în cadrul cărora ea se desfășoară* [3].

După împrejurarea pe care o exprimă, complementul circumstanțial poate fi: *de timp, de loc, de mod, de cauză, de scop, condițional, instrumental, de relație, consecutiv și concesiv.*

---

[1] Acad. Iorgu IORDAN le numește *obiect direct și obiect indirect* (LRC. 1956, p. 631 și urm.). Noi vom folosi denumirile mai vechi: *complement direct și complement indirect* (ca și în GA [2], II, p. 153 și urm.).

[2] Nu-l considerăm circumstanțial, pentru că nu arată nici împrejurarea, nici mijlocul de realizare a acțiunii (cf. Acad. Iorgu IORDAN, LRC, p. 641 și nota 3).

[3] LRC, p. 648.

Sînt considerate circumstanțiale și complementele care exprimă *opoziția, cumulul* sau *excepția* față de alte părți de propoziție. Considerarea ca circumstanțiale a complementelor : *opozițional, cumulativ* și *de excepție* se bazează nu atît pe conținutul exprimat, cît mai ales pe modalitățile de construire, asemănătoare cu ale celorlalte circumstanțiale.

Deși nu intră într-o relație de conținut cu cuvintele regente, complementele circumstanțiale se află față de acestea, din punct de vedere sintactic, în raport de *subordonare.*

Majoritatea circumstanțialelor au, ca mijloc de realizare a subordonării, *joncțiunea.* Legătura se realizează la toate circumstanțialele (cu excepția celor exprimate prin gerunzii și unele adverbe) cu ajutorul prepozițiilor și al locuțiunilor prepoziționale.

Elementul predicativ suplimentar (numit astfel și discutat pentru prima dată în GA [2]) este considerat parte secundară de propoziție situată la limita cu părțile principale prin asemănarea cu predicatul. Elementul predicativ suplimentar cumulează caracteristici și de atribut și de complemente, deoarece se subordonează, în același timp, și unui verb, și unui substantiv (sau echivalent). Apropierea lui de numele predicativ, exprimat prin adjectiv, se evidențiază prin acord. Se deosebește de numele predicativ prin natura verbului pe lîngă care poate sta.

Se știe că numele predicativ formează predicatul împreună cu un verb copulativ sau semicopulativ, în timp ce elementul predicativ suplimentar apare în relație cu un verb cu sens lexical deplin.

Prin intermediul unui verb, elementul predicativ suplimentar determină un nume, care poate fi subiect, complement direct, indirect sau de agent. Astfel elementul predicativ suplimentar apare ca o parte de propoziție cu dublă subordonare.

„*Îmbătată,* paserea se asculta *singură*".

GÎRLEANU, SA, II, p. 78.

•

Existența posibilității de exprimare multiplă a oricărei părți de propoziție (în afară de predicat !) face să apară între acestea raportul de *coordonare* (vezi I, 3, b.).

Din cele relatate despre părțile de propoziție și despre relațiile sintactice dintre ele, rezultă că în cadrul propoziției pot fi realizate următoarele raporturi :

— *de interdependență* (între subiect și predicat)
— *referențial* (între apoziție și termenul de referință)

— *de coordonare* (între părțile de propoziție multiple)
— *de subordonare* (între părțile secundare și regenții lor)
— *de dublă subordonare* (între elementul predicativ suplimentar și cei doi regenți ai săi — un verb și un nume)

Mijloacele de exprimare a acestor raporturi vor fi descrise pe larg o dată cu studierea fiecărei părți de propoziție (II, D, I—II).

7. Corespondența dintre părțile de propoziție și propozițiile secundare ale frazei

Oricare dintre părțile propoziției (cu excepția predicatului verbal) poate fi exprimată și printr-o propoziție echivalentă.

De exemplu, în proverbul :

„Omul muncitor/ De pîine nu duce dor".

ZANNE, p. 471.

substantivul *omul* (care este și subiect) este determinat de atributul *muncitor*. Calitatea ce i se atribuie prin această parte secundară poate fi exprimată și printr-o propoziție :

„Omul care e muncitor/ De pîine nu duce dor".

Transformarea produsă nu schimbă cu nimic sensul inițial, conținutul exprimării. Din punct de vedere formal însă, comunicarea, din propoziție, a devenit frază. Propoziția care a înlocuit atributul are aceeași funcțiune sintactică și, de aceea, poartă numele de *propoziție atributivă*. Ca și partea de propoziție înlocuită, propoziția atributivă este subordonată substantivului regent (*omul*).

O propoziție ca aceasta *Grăbitul curînd ostenește* a putut deveni ușor fraza care exprimă cunoscutul proverb : „Cine se grăbește / Curînd ostenește" (ZANNE, p. 488). Subiectul din propoziția dată la început, *grăbitul,* a devenit în frază o propoziție : *Cine se grăbește.* Și în acest caz echivalența de funcție se păstrează : subiectul a devenit *propoziție subiectivă.* Dar, în timp ce subiectul este parte principală de propoziție și se află în raport de interdependență cu predicatul, *propoziția subiectivă,* datorită specificului său de construire, este secundară și în raport de subordonare față de predicatul (*ostenește*) al propoziției regente.

Partea nominală a unui predicat poate fi exprimată printr-o *propoziție predicativă* :

„Tunetele și fulgerele păreau *fără sfîrșit*" devine frază : „Tunetele și fulgerele păreau *că nu se mai sfîrșesc*".

Propoziția predicativă, ca și cea subiectivă, este o secundară și se află în raport de subordonare față de regenta ei.

La fel ca subiectul, numele predicativ și atributul, toate celelalte părți de propoziție își găsesc corespondent în propoziții echivalente pe planul frazei. Echivalența poate fi verificată și prin procedeul invers : contragerea unor propoziții secundare din frază printr-o parte de propoziție.

„Ce e lesne nu e bun".

ZANNE, p. 486.

Propoziția subiectivă *Ce e lesne* poate fi exprimată prin subiect : *„Lucrul ieftin* (lesne) nu e bun".

Din cele discutate pînă acum, poate fi reținut că între părțile de propoziție (fie principale, fie secundare) și propozițiile subordonate din frază există o corespondență de funcțiuni. De aceea propozițiile subordonate sînt calificate cu numele părților de propoziție : *subiective, predicative, atributive, apozitive, completive* (de cele patru feluri), *circumstanțiale* (de toate felurile) și *predicative suplimentare.*

Posibilitatea exprimării unei părți de propoziție printr-o propoziție dovedește că „din punctul de vedere al plenitudinii conținutului, fraza nu diferă de propoziție : ambele exprimă o gîndire deplină". [1]

Corespondența dintre funcțiunea și conținutul părților de propoziție și funcțiunea și conținutul propozițiilor subordonate nu trebuie să ducă la neobservarea specificului de construcție, de realizare a raporturilor, care există la ambele categorii aici în discuție. Pentru a scoate în evidență acest specific vom trata propozițiile subordonate paralel cu părțile de propoziție.

Sînt situații în care conținutul exprimat de o parte de propoziție nu poate fi redat de o propoziție echivalentă, și invers.

Să se compare :

„Merge *înainte*". și „Fiecare alerga *încotro vedea*".

Nici circumstanțialul de loc *înainte* nu poate fi înlocuit cu o propoziție, dar nici circumstanțiala de loc *încotro vedea* nu-și poate găsi echivalent într-o parte de propoziție.

De posibilitatea precizării conținutului ce urmează a fi exprimat depinde frecvența unora sau a altora dintre cele două feluri de construcții (vezi *complementul de agent, sociativ, instrumental* față de propozițiile respective și *propozițiile circumstanțiale concesive, consecutive, condiționale* față de complementele circumstanțiale corespunzătoare. (Vezi și cap. III, A, § 3).

---

[1] LRC, p. 678. Cf. și Mioara AVRAM, *„Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție"* (SG, I, p. 141—164).

B. FELUL PROPOZIȚIILOR DUPĂ MODALITATE ȘI SCOP

După cum s-a arătat la A, 3, din acest capitol, considerate după scopul pentru care se formulează comunicarea, propozițiile pot fi grupate în două categorii mari : *enunțiative* și *interogative.*

După atitudinea vorbitorului față de conținutul comunicării, atît propozițiile enunțiative, cît și cele interogative pot fi *afective* sau *neafective.*

După felul (modalitatea) cum consideră vorbitorul acțiunea din orice fel de propoziție, caracterul unei propoziții poate fi *real, realizabil* sau *ireal.* Acest caracter al propozițiilor se exprimă prin modul verbului predicat la care se asociază, uneori, și timpul.

In strînsă legătură cu modalitatea, pot fi observate specii de propoziții atît între enunțiative, cît și între interogative : *propriu-zise, optative, potențiale* și *dubitative,* care pot fi *neexclamative* (neafective) sau *exclamative* (afective).

In afară de aceste specii comune celor două grupuri mari, există și categorii specifice. Astfel *propoziția imperativă* este numai enunțiativă, iar între cele interogative pot fi sesizate cele *indirecte* și cele *retorice.*

I. PROPOZIȚIILE ENUNȚIATIVE

Propozițiile prin care se transmit informații despre un obiect sau un fenomen se numesc *enunțiative.* Conținutul comunicării formulate într-o propoziție enunțiativă poate fi *o constatare* sau *o relatare* privitoare la un fapt real, realizabil sau ireal, *exprimarea* unei acțiuni dorite, potențiale sau îndoielnice, precum și *o manifestare* volitivă.

Potrivit cu modul de construire și în funcție de conținutul exprimat, propozițiile enunțiative sînt de mai multe feluri : a) *propriu-zise* ; b) *optative* ; c) *potențiale* ; d) *dubitative ;* e) *imperative.*

După participarea rațională sau afectivă a vorbitorului la exprimarea conținutului acestor feluri de propoziții enunțiative, ele se grupează în două categorii :

1. *Propoziții enunțiative neafective,*
2. *propoziții enunțiative afective.*

In continuare vom urmări atît modul de construire, cît și caracteristicile fiecărui fel de propoziție enunțiativă.

B. FELUL PROPOZIȚIILOR DUPĂ MODALITATE ȘI SCOP

După cum s-a arătat la A, 3, din acest capitol, considerate după scopul pentru care se formulează comunicarea, propozițiile pot fi grupate în două categorii mari : *enunțiative* și *interogative.*

După atitudinea vorbitorului față de conținutul comunicării, atît propozițiile enunțiative, cît și cele interogative pot fi *afective* sau *neafective.*

După felul (modalitatea) cum consideră vorbitorul acțiunea din orice fel de propoziție, caracterul unei propoziții poate fi *real, realizabil* sau *ireal.* Acest caracter al propozițiilor se exprimă prin modul verbului predicat la care se asociază, uneori, și timpul.

In strînsă legătură cu modalitatea, pot fi observate specii de propoziții atît între enunțiative, cît și între interogative : *propriu-zise, optative, potențiale* și *dubitative,* care pot fi *neexclamative* (neafective) sau *exclamative* (afective).

In afară de aceste specii comune celor două grupuri mari, există și categorii specifice. Astfel *propoziția imperativă* este numai enunțiativă, iar între cele interogative pot fi sesizate cele *indirecte* și cele *retorice.*

I. PROPOZIȚIILE ENUNȚIATIVE

Propozițiile prin care se transmit informații despre un obiect sau un fenomen se numesc *enunțiative.* Conținutul comunicării formulate într-o propoziție enunțiativă poate fi *o constatare* sau *o relatare* privitoare la un fapt real, realizabil sau ireal, *exprimarea* unei acțiuni dorite, potențiale sau îndoielnice, precum și *o manifestare* volitivă.

Potrivit cu modul de construire și în funcție de conținutul exprimat, propozițiile enunțiative sînt de mai multe feluri : a) *propriu-zise* ; b) *optative* ; c) *potențiale* ; d) *dubitative ;* e) *imperative.*

După participarea rațională sau afectivă a vorbitorului la exprimarea conținutului acestor feluri de propoziții enunțiative, ele se grupează în două categorii :

1. *Propoziții enunțiative neafective,*
2. *propoziții enunțiative afective.*

In continuare vom urmări atît modul de construire, cît și caracteristicile fiecărui fel de propoziție enunțiativă.

1. Propozițiile enunțiative neafective

Sînt considerate neafective propozițiile enunțiative care transmit informații pe baza unor situații obiective, fără evidențierea participării afectului vorbitorului în formularea lor.

Lipsa afectivității în astfel de propoziții se face observată prin absența vreunei intonații speciale (de obicei exclamative). Chiar și o propoziție optativă, de exemplu, care, așa cum o arată și numele, este legată de exprimarea unui sentiment, poate fi neafectivă dacă printr-o astfel de propoziție se relatează, pur și simplu, despre dorința de a se realiza o acțiune sau o stare.

Intonația specifică într-o propoziție enunțiativă neafectivă este aproape monotonă. La rostirea enunțiativelor neafective independente și a celor care încheie o frază, tonul coboară spre sfîrșit.

In propoziția bimembră:

„Muncitorii s-au culcat".

COȘBUC, p. 4.

tonul se înalță (crescendo) spre ultima silabă a subiectului (*muncitorii*), arătînd că exprimarea se continuă, după care tonul scade (descrescendo) spre ultima silabă a predicatului (*s-au culcat*).

Grafic, intonația se poate reprezenta printr-un segment de cerc cu o curbură foarte lină, avînd convexitatea în sus:

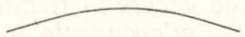

Punctul maxim al înălțării tonului îl prezintă granița dintre subiect și predicat, fără a se produce o trecere bruscă. Modularea tonului se produce într-o arcuire lină, de unde rezultă și impresia de rostire aproape monotonă.

In propoziția enunțiativă plurimembră se înregistrează o oarecare variație în intonație, fără însă ca aceasta să producă vreo expresivitate deosebită:

„Vocea mamei tremura de plîns".

SAHIA, p. 104.

După ce sintagma subiectului (sau grupa subiectului) *vocea mamei* cîștigă o oarecare înălțare a tonului spre ultima silabă a cuvîntului *mamei*, rostirea predicatului e liniară, iar a circumstanțialului scade spre încheiere. Grafic, linia frîntă are simetrie în cadrul aceluiași arc de cerc:

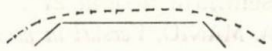

Topica în propoziția enunțiativă neafectivă este, de regulă, cea *logică* (*directă* sau *obiectivă*): *subiect* (sau grupa subiectului) + *predicat* (sau grupa predicatului): S+P sau SA+PKC:

„*Chimia* e o știință".

„*Povestea* cu feciorul de împărat și filozoful Sindipa *e veche* cît și împărățiile răsăritene".

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 105.

a. Propoziția enunțiativă propriu-zisă

Este considerată enunțiativă *propriu-zisă* propoziția care exprimă o relatare obiectivă pe baza unei constatări reale.

„Cartea e tot așa de indispensabilă ca lumina și ca apa".

SADOVEANU, O, 19, p. 120.

„Metaloidul este un element chimic lipsit de luciu și de ductilitate".

Cele mai numeroase formulări de propoziții enunțiative propriu-zise (sau reale) se întîlnesc în exprimarea definițiilor, regulilor, maximelor, cugetărilor, aforismelor ș.a., adică a acelor judecăți care au luat naștere în urma unor constatări obiective.

Propozițiile enunțiative propriu-zise apar fie independente, fie în calitate de componente ale unor fraze. Conținutul real al enunțiativelor propriu-zise este mai clar în propozițiile independente, dar variază în frază în funcție de rangul sintactic pe care îl au, precum și de natura întregului context-frază. Rezultă deci că, din punctul de vedere al relației contextuale, enunțiativele propriu-zise neafective pot fi: *independente,* iar în frază: *principale* sau *secundare.*

Propoziții enunțiative propriu-zise neafective independente:

„Un zîmbet sau o vorbă bună spusă unui bătrîn este a-i dărui o zi mai mult de viață".

Vasile CONTA.

„Marea noastră jertfă pentru cauza comună a dreptății n-a fost fără folos".

SADOVEANU, O, 19, p. 83.

Ca orice alt fel de propoziție, enunțiativa propriu-zisă neafectivă poate fi:

— pozitivă:

„Căprarul vechi îi iese-n prag".

COȘBUC, V, p. 56.

sau

— negativă:

„Nu e însemnată a opta zi".

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 128.

Propoziții enunțiative propriu-zise neafective în frază :

— principale :

„Răscolind prin oceane irizatele vitrine
Cu crengi roșii de coraliu și cu alb mărgăritar,
Dorul meu și-a tras năvodul din talaze pentru tine,
Dar în el găsit-ai numai sarea lacrimei ca dar".

PILLAT, P., p. 48.

— secundare :

„Într-o după amiază, în timp ce se făceau ultimele socoteli și preparative în vederea călătoriei, se pare *că unchiul meu a surprins în ochii mei ca o undă de tristețe ducăușă*".

BLAGA, *Hronicul* . . ., p. 108.

După cum se vede, propozițiile secundare enunțiative propriu-zise pot fi de multe feluri (subiective, predicative, atributive, completive, circumstanțiale).

Propozițiile enunțiative propriu-zise, fie că sînt independente, fie că sînt principale sau secundare, datorită caracterului lor real, se construiesc cu modul indicativ, cu oricare dintre timpurile lui. Foarte rar, o propoziție enunțiativă propriu-zisă secundară poate fi construită cu modul conjunctiv, dar atunci acesta este echivalentul infinitivului :

„Găsi vreme *să lepede* și-un cofăel de vin în preajma unor oameni trudiți și însetați".

SADOVEANU, ZC, p. 116.

In acest caz, conjunctivul nu arată caracterul acțiunii, ci numai o denumește, bineînțeles ca reală [găsi vreme pentru a *lepăda* (sau *și lepădă*)].

Propozițiile enunțiative neafective propriu-zise au, de obicei, o topică directă (în special cele independente și cele principale, după cum se poate vedea din cele mai multe exemple date pînă acum). Această constatare cu caracter general nu trebuie să ducă la concluzia că în astfel de propoziții nu sînt posibile inversiunile.

„*Scapi* fusul jos . . .".

COȘBUC, p. 112.

„*La noapte* are să treacă pe aici, prin codru, poștalionul cu sacii cu bani strînși din dare".

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 104.

La sfîrșitul unei propoziții enunțiative propriu-zise, neafective, independente, ca și la sfîrșitul unei fraze alcătuite din propoziții de acest fel se pune punct.

b. Propoziția enunțiativă optativă

Prin propoziția enunțiativă *optativă* se exprimă dorința de a se realiza sau de a nu se realiza conținutul comunicării, după cum propoziția are aspect pozitiv sau negativ.

„Aș citi și eu această carte".

„N-ar mai pleca dintr-un loc așa de frumos".

Dorința exprimată în propoziția enunțiativă optativă poate să se refere la vorbitor :

„Aș accepta oricînd o prietenie dezinteresată" sau se poate referi la altcineva :

„Numai de s-ar ține de cuvînt".

Printr-o enunțiativă optativă poate fi exprimată și constatarea dorinței altei persoane decît a celui ce formulează propoziția :

„*Ar striga* ... și nu se-ndură".

EMINESCU, O, I, p. 104 ; GA², II, p. 26.

Propozițiile enunțiative optative independente sînt rare. Ele apar mai ales în frază, fie ca propoziții principale, fie ca secundare.

„*Aș vrea* să smulg din suflet icoana feții tale" ...

HOGAȘ, p. 168.

„Doină, doină, cîntec dulce !
Cînd te-aud, *nu m-aș mai duce*".

ALECSANDRI, P. p., p. 185.

„— *M-aș duce și eu* — grăi Lică — dar nu mă lasă inima !"

SLAVICI, p. 108.

Cum e și firesc, propozițiile optative se construiesc cu modul cel mai potrivit pentru exprimarea unei dorințe — *optativul.*

„Părea mereu om bun, dar certăreț, și, cînd îl auzeai, vorbea supărat despre slujba lui, ca de o năpastă, *dar n-ar fi lăsat-o pentru nimic*".

Camil PETRESCU, U.O. I., 1967, p. 97.

Ca regentă, propoziția enunțiativă optativă are de cele mai multe ori o subordonată condițională :

„— Bun băiat. Dacă aș avea o fată de măritat, *i-aș căuta un băiat ca dumneata*".

Pavel DAN, S, p. 103.

„*Eu* să fiu ca voi *aș sparge lada într-o noapte* și *aș lua toate mahmudele* !"

PREDA, M, I, p. 50.

Cînd verbul-predicat al acestor propoziții este la modul optativ prezent, exprimă o acțiune realizabilă :

„M-aș odihni cel puțin un ceas".

Cînd optativa regentă este construită cu modul optativ perfect și are ca subordonată o condițională, acțiunea exprimată este ireală :

„*Ar fi plecat de dimineață,* dacă nu pierdea trenul".

Mai rar, propoziția optativă ireală poate avea verbul-predicat la modul conjunctiv perfect cu valoare de optativ perfect :

„De ce m-ați dus de lîngă voi,
De ce m-ați dus de-acasă ?
Să fi rămas fecior la plug,
Să fi rămas la coasă".

GOGA, P, p. 32 ; GA², II, p. 26.

In poezia populară, se folosesc în propoziții optative și forme verbale inverse :

„Eu pe dorul *vinde-l-aș,*
Pe badea *cumpăra-l-aș*".

ALECSANDRI, P. p., p. 236.

Propozițiile enunțiative optative subordonate se construiesc în același fel și exprimă acțiuni identice ca modalitate cu cele principale.

„Mi-a declarat *că ar accepta* să ne viziteze".

Deoarece în general propozițiile optative se referă la persoana vorbitorului, cele mai multe au subiectul inclus și, de aceea, predicatul stă obișnuit pe primul loc.

Propozițiile enunțiative optative neafective au o intonație asemănătoare cu cea a enunțiativelor propriu-zise și, de aceea, la sfîrșitul lor se pune punct.

c. Propoziția enunțiativă potențială

Propoziția enunțiativă prin care se exprimă o acțiune sau o stare a căror realizare este posibilă, dar nu este precisă, se numește *potențială.* Posibilitatea realizării acțiunii se poate referi la prezent (sau viitor), ca și la trecut :

„*Vite ar fi,* da' nu e pîine".

Camil PETRESCU, U.O., 1967, I, p. 88.

„*Cel mai bine ar fi* să o risipim de pe pod în gîrlă".

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 91.

Unele propoziții enunțiative potențiale exprimă atenuat o cerere, o propunere, o atitudine etc. fie pentru a sublinia modestia sau politețea vorbitorului, fie pentru a cîștiga bunăvoința celui căruia îi sînt adresate :

„V-aș ruga, o informație".

„Eu aș avea către dumneavoastră o lăcrămație".

SADOVEANU, *Bulboana lui Vălinaș*, ap. L.R. — f.v.g. — 1956, p. 159.

„— *Mi-ar trebui vreo zece lei,* că iacă-s dezbrăcat, și m-apucă iarna fără suman și fără încălțări".

SADOVEANU, O, 19, p. 30.

Ca independente, propozițiile enunțiative potențiale sînt foarte rare și numai în dialog cu legături contextuale subînțelese.

In frază, propozițiile de acest fel pot fi atît principale, cît și secundare. Cînd sînt principale, propozițiile enunțiative potențiale se construiesc cu modul condițional-optativ. Timpul prezent al acestui mod exprimă acțiuni realizabile :

„I-*ar trebui* un secretar, veșnic cu creionul în mînă, să însemne".

GÎRLEANU, SA, II, p. 328.

Timpul perfect al condițional-optativului în propoziții potențiale exprimă acțiuni ireale :

„— A nu, asta nu ... *Nu* i-*aș fi îngăduit*-o niciodată".

Camil PETRESCU, U.O., I, p. 383.

In calitate de propoziții principale în frază, enunțiativele potențiale pot fi construite și cu timpul imperfect al modului indicativ precedat de sintagmele *mai bine, mai degrabă* :

„*Mai degrabă vorbeai* cu președintele și s-ar fi stabilit precis".

„*Mai bine învățam* toată materia și acum nu mai aveam emoții".

Enunțiativele potențiale subordonate se construiesc mai frecvent cu modul condițional-optativ. Ca și în principale, timpul prezent exprimă acțiuni realizabile :

„Menaj acasă nu facem. Spune *că ne-ar costa mai mult* ..."

Pavel DAN, S. p. 226.

„Dacă Dumnezeu *nu numai ar da porunca,* ci tot el, drăguțu, *s-ar și apuca* s-o ducă la îndeplinire, am avea vreo nădejde".

Pavel DAN, S. p. 231.

iar timpul perfect al condițional-optativului exprimă acțiuni ireale:

„Se zice că o parte din ceată, mînioasă, n-a vrut să-l mai urmeze pe Oarcă și *că s-ar fi stîrnit între ei o luptă în care ar fi căzut Toma...*"

Camil PETRESCU, U.O. I., 1967, p. 55.

„Parcă *și-ar fi îngropat acolo o parte din suflet*".

Pavel DAN, S. 67.

„Și, *ca și cînd aș fi cărat pietre de moară,* am adormit buștean".

CIPRIAN, S, I, p. 132.

„Alții spuneau *că ar fi pierit într-o încăierare dintre pandurii aceștia credincioși și oamenii lui Ipsilante...*"

Camil PETRESCU, U.O., I, 1967, p. 55.

„Filimon tresări, *ca și cum s-ar fi trezit acum dintr-un somn greu*".

Pavel DAN, S. p. 232.

„Nițel mai nălțuț să fi fost, poate *că n-ar fi făcut două parale*".

CIPRIAN, S, I, p. 100.

Subordonatele potențiale pot să fie construite și cu modul conjunctiv. Și în acest caz, timpul prezent exprimă acțiuni realizabile:

„Scoici trandafirii ursite *s-aibă farmec feminin,*
Cînd în adumbrirea zilei valul mării e senin".

PILLAT, P. p. 47.

iar perfectul, acțiuni ireale:

„*Să fi fost succesul meritat,* nimeni nu l-ar contesta".

Cînd subordonatele potențiale au valoare condițională, pot fi construite și cu imperfectul indicativului, care, în acest caz, exprimă acțiuni ireale:

„*Oricît alerga,* tot nu prindea tramvaiul".
„*Dacă eram jurat,* și eu îl achitam".

Camil PETRESCU, U.N. p. 9, ap. GA², II, p. 324.

„Așa luneca hrinca aceea de ușor pe gît, *parcă era unsă cu unt*".

CREANGĂ, p. 31.

In ceea ce privește topica și punctuația, enunțiativele potențiale neafective se aseamănă cu propozițiile enunțiative optative.

d. **Propoziția enunțiativă dubitativă**

Prin propoziția enunțiativă *dubitativă* se exprimă îndoiala, nesiguranța, nehotărîrea sau bănuiala. Atitudinile exprimate prin propoziția dubitativă se pot referi la subiect sau la predicat, la un complement sau la un circumstanțial.

„Va fi fiind un drac la mijloc".

SADOVEANU, *Locul...*, p. 242.

„Dacia :

..... Parcă tot aşteaptă pe cineva.

Chiriachiţa :

O fi aşteptînd, ce crezi ! Parcă l-a făcut singură ? *O fi avînd şi ea* pe cine să aştepte..."

MUŞATESCU, Titanic-vals.

„*Şi-or fi închipuind d-nii directori sau întemeietori de case de cetire* că editorii noştri se grăbesc să ne puie la îndemînă cîteva sute de exemplare, să avem de dat".

GÎRLEANU, SA, II, p. 311.

După cum se vede din exemplele de mai sus, enunţiativele dubitative se pot prezenta şi ca propoziţii independente, în aceleaşi condiţii ca şi potenţialele.

Mult mai frecvente sînt dubitativele în frază, fie ca propoziţii principale, fie ca propoziţii secundare.

Principale :

„*Veţi fi auzit de mutle ori* cum unii critici aruncă asupra unor scriitori învinuirea că nu au dat în cutare pagină a lor decît un „simplu fapt divers".

GÎRLEANU, SA, II, p. 322.

„*Scheletele antedeluviane parcă au înviat,* au înghiţit tot şi s-au dus, lăsîndu-ne săraci..."

SADOVEANU, O, 19, p. 107.

Secundare :

„Satele să prindă şi să deie în mîna oştenilor măriei-sale pe slujitorii păgîni *care vor fi umblînd în ţară după dabile, peşcheşuri şi plocoane*".

SADOVEANU, O, 18, p. 382, ap. GA², II, p. 29.

„*Puteri de nu vei fi avînd*
De plată, vorba-i lasă,
Că-i voi lucra o zi, oricînd,
La-ntorsul meu acasă".

COŞBUC, p. 258.

Propoziţiile dubitative, atît cele principale, cît şi cele secundare, se construiesc mai frecvent cu modul prezumtiv (modul îndoielii, al presupunerii, prin excelenţă):

„— *O fi trebuind,* mormăi Birică-tatăl sorbind încet din strachina cu verdeţuri din mijlocul mesei".

PREDA, M, I, p. 232.

„Cine știe, *va fi uitat* ceva ; *va fi având* să-i spună ceva lui Lică.

SLAVICI, p. 35.

(Vezi și cele mai multe exemple date pînă acum).

În propozițiile dubitative poate apărea și conjunctivul, prin care, de asemenea, se exprimă îndoiala, nesiguranța, presupunerea :

„Nu credeam *să-i fie chiar așa de frică*".

„Doar numai Ochilă și Lungilă din poveste *să-ți poată veni de hac,* cît de iute scaperi tu din picioare".

HOGAȘ, p. 122.

Mai rar sînt folosite în propoziții dubitative modurile indicativ (timpul viitor) și condițional- optativ :

— cu viitorul :

„. . . Nu-i așa, Axinio ?
— *A hi,* răspunse ea înțepată.

HOGAȘ, p. 110.

— cu condițional-optativul :

„ . . de unde pînă aci se auziră, zicîndu-se de unii alții :

— Ba, că fata *ar fi* cocoșată.
— Ba, că *ar fi* șchioapă.
— Ba, că *ar avea* vreun semn de măslină, cireașă, coarnă, ori de alte poame pe care împărăteasa fiind grea cu fata, *ar fi poftit* la vreuna dintr-însele, și că *ar fi furat*-o spre a-și potoli pofta".

ISPIRESCU, p. 146.

În limba română există încă două posibilități de a exprima îndoiala, nesiguranța, presupunerea, bănuiala :

1°. Prin verbe care exprimă lexical astfel de atitudini : „a se îndoi", „a putea", „a presupune", „a bănui" ș.a. chiar la modul indicativ :

„*Mă îndoiesc* de sinceritatea vorbelor lui". „*Presupunea* că vor veni zile grele".

„*Poate* ești prea tinerel, rîdea ea",

SADOVEANU, *Divanul . . .*, p. 147.

2°. Prin adverbe și locuțiuni specifice : *doar, doară, nu cumva, nu care cumva, oare, poate, parcă, după toate probabilitățile,* care întăresc nuanța dubitativă a oricărei forme verbale :

„Eliade *se înăbușea parcă* și de grijă și de teamă".

Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 132.

„*Se va stinge poate* și ea odată, dar va fi trăit cu noi, cu tinerețile și cu visurile noastre".

SADOVEANU, O, 6, p. 240.

„*După toate probabilitățile* va sosi la timp".

Uneori sînt inserate în text chiar propoziții întregi care au devenit expresii cu sens dubitativ: *știu și eu, mai știi, cine știe, pe cît se pare, pe cît se vede, dacă nu mă înșel* etc. Folosite ca incidente, astfel de expresii dau caracterul de îndoială, de nesiguranță, de bănuială, de nehotărîre acțiunii, obiectului sau împrejurării la care se referă.

„Erau *precum se vede,* aceste cuvinte, niște vorbe din cale-afară grave, infamante".

BLAGA, *Hronicul...*, p. 15.

„Toto Șendrescu, — un băiat vesel și, *pe cît mi-am putut aminti,* repede, în sclipirea gîndului, un băiat care dăduse dovezi de deșteptăciune".

GÎRLEANU, SA, II, p. 206.

„Vrăjile acestea străvechi au rămas stăpîne pe viața și pe destinul acestor frați ai noștri, *după cît se vede* din studiul domnului Mușlea".

SADOVEANU, O, 19, p. 407.

„Erai, *mi se pare,* în slujbă . . "

GÎRLEANU, SA, II, p. 206.

După cum se poate observa din cele discutate pînă acum, între propozițiile enunțiative neafective *optative, potențiale* și *dubitative* există unele interferențe atît de ordin formal (construirea, în numeroase cazuri, cu aceleași moduri) cît și de conținut (toate exprimă un conținut realizabil și, uneori, ireal, prezentat însă ca dorit, posibil, îndoielnic, ceea ce degajă unele criterii de distingere).

Avînd în vedere multiplele trăsături care apropie dubitativele de potențiale și optative, observăm că în privința topicii și a punctuației *dubitativele* se comportă ca și cele două categorii de propoziții precedente.

e. Propoziția enunțiativă imperativă

Propoziția *imperativă* exteriorizează cu putere elementul volițional al vorbitorului. De obicei conținutul afirmativ sau negativ (un îndemn, o poruncă, un sfat, o rugăminte) al propoziției imperative este adresat de vorbitor (persoana I) colocutorului său (sau colocutorilor, adică persoanei a II-a, singular sau plural):

„Fii atent! Fiți atenți!

„Nu fuma așa de mult". „Nu fumați în sală!"

Exprimarea unui conținut volițional antrenează, de obicei, și starea afectivă a vorbitorului, de aceea cele mai multe propoziții imperative cumulează și o intonație exclamativă. Totuși pot fi deosebite unele propoziții *imperative neafective,* care transmit stări de voință ca expresie a unor necesități obiective, deosebindu-se de cele afective prin aceea că în exprimarea conținutului acestora intervine mai mult participarea subiectivă a vorbitorului [1]. (Despre imperativele afective va fi vorba în B, 2, e).

Potrivit cu sensul și cu scopul unor astfel de formulări, modul cel mai des folosit este imperativul.

Îndeplinirea sau neîndeplinirea voinței exprimate în propozițiile construite cu imperativul este așteptată numai de la persoana a II-a (singular sau plural).

„Multe poți vedea cutreierînd. În cel mai ascuns colț al lumii poate e cea mai frumoasă nestemată. *Mergeți* și *culegeți*".

GÎRLEANU, SA, II, p. 271.

Cînd îndeplinirea (sau neîndeplinirea) voinței exprimate e așteptată de la oricine, propozițiile imperative se construiesc cu modul conjunctiv, care prezintă avantajul că are toate persoanele :

„Să fiu atent!" „Să fim atenți!" „Să fie atent (atenți)!

„Să nu pierd timpul!" „Să nu pierdem timpul!" „Să nu piardă timpul!" (el sau ei).

În frază, propozițiile imperative pot alterna imperativul cu conjunctivul :

„*Fă*-mi cel din urmă bine : (imperativ)
Pămîntul țării *să*-l *săruți* (conjunctiv)
Și pentru mine!"

COȘBUC, p. 28.

Propozițiile imperative cu aspect pozitiv prin care se exprimă un îndemn se mai numesc *hortative.*

„Să fie liniște!"

Cele care exprimă voința de a împiedica săvîrșirea unei acțiuni, în general cu verbul la forma negativă, se numesc *prohibitive :*

„Nu aruncați hîrtii pe jos!"

---

[1] Sorin STATI, în *Contribuții la studiul definiției și clasificării propozițiilor,* SCL, VI, 1955, nr. 3—4, p. 302, împarte propozițiile, după *modalitate,* în : enunțiative, potențiale, optative și imperative ; după *intonație* : declarative, interogative și exclamative. Elena CARABULEA, în *Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării,* LR, XI, 1962, nr. 4, p. 366 și urm., găsește două grupe de propoziții (după cum vorbitorul *informează* sau *cere informații*) : *enunțiative* și *interogative.* Prima grupă cuprinde cinci, iar a doua patru feluri de propoziții. Acest punct de vedere, dezvoltat apoi, și-a găsit locul în GA[2], II. p. 21—43.

Propozițiile prohibitive pot fi construite și cu predicatul la forma pozitivă dacă sensul cuvintelor respective este prohibitiv :

„Fumatul *interzis* în acest loc !"
„*Încetați* această discuție !"
„*Liniște !*"

Caracterul prohibitiv al propoziției imperative poate fi întărit lexical prin adverbul *cumva* sau prin expresia *care cumva :*

„Imi zice cu aer de poruncă : *nu care cumva* să ieși din casă !"

BLAGA, *Hronicul* ..., p. 18.

Propozițiile imperative pot fi rostite cu o intonație foarte variată. Prin aceeași formulare pot fi redate mai multe nuanțe, fiecare depinzînd de intonație.

De pildă *Liniște* !, după felul cum se rostește, poate exprima un ordin (vă ordon (poruncesc) să fie liniște !), o rugăminte (vă rog liniște !) sau un sfat (e bine să fie liniște).

In scris nuanța imperativei este dată de context.

Propozițiile imperative pot exprima :

— porunca, ordinul categoric :

„Adame, din măr ai gustat.
Te-am văzut. *Ieși afară din rai* !"

BENIUC, p. 220.

„— *Să taci ! Marș de-aici !* îl repezea Vieru".

CAMILAR, p. 19.

— îndemnul :

„Amîndouă-s ale tale,
Zise Domnul, *ia-le, bea-le*"

ARGHEZI, p. 137.

— sfatul :

„Pentru drumul cel de mîne
De cu azi te pregătește !"

EMINESCU, p. 92.

— rugămintea :

„— O, *lasă-mi capul meu pe sîn,*
Iubito, să se culce
Sub raza ochiului senin
Și negrăit de dulce".

Ibidem, p. 159.

— alintarea :

„Hai, odor, hai, păsărică,
Dormi, o, dormi fără de frică.
Să te-alinte
Moș cuminte
Și să-ți cînte-ncetinel :
„Mugur, mugur, mugurel . . .“

IOSIF, p. 80.

— o chemare, o invitație :

„— Prietene, deci arma-n mîini o strînge !“

BENIUC, p. 250.

„Hai și noi la craiul, dragă,
Și să fim din nou copii !“

EMINESCU, p. 89.

Interjecția poate forma predicatul unei imperative : H a i *și noi la craiul,* dar unele interjecții formează singure propoziții imperative monomembre : *Sst* ! *Psst* ! *Ho* ! etc.

O deosebită expresivitate se realizează prin intonație în propozițiile nominale :

„Inainte, înainte, milionule flămînd !“

BELDICEANU, *Dezmoșteniții.*

Uneori, deși forma verbului la imperativ este de persoana a II-a, conținutul propoziției se poate referi și la persoana a III-a sau chiar la întîia :

„— *Stai,* să mă uit în tipic, zise el, întorcîndu-se în altar“.

Pavel DAN, S, p. 96.

In privința topicii, pe primul loc în propozițiile imperative stau, de obicei, verbul la imperativ, interjecțiile, vocativele, asupra acestora căzînd și înălțimea maximă a tonului.

„Zi, măi Laie, de-o bălaie
Cu trupșor subțire, nalt . . .
Tu c-un ochi nu vezi, țigane,
Să-l închizi și celălalt !“

GOGA, O, I, p. 50.

Semnul de punctuație folosit de obicei după o propoziție imperativă este semnul exclamării (!)

„— Haidem înainte, Costache ! . . .“

GALACTION, OA, IV, p. 116.

„Să mă lase în pace!"

Pavel DAN, S, p. 122.

Sînt însă și propoziții imperative după care nu este necesar semnul exclamării, sensul imperativ fiind evident:

„*Reia*-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire
Și pentru toate *dă*-mi în schimb
O oră de iubire..."

EMINESCU, p. 157.

„*Lasă*-mi-te, *lasă*,
Peste pieptul meu,
Viță mlădioasă,
Rod cu bobul greu".

PILLAT, P, p. 236.

După propozițiile nominale, semnul exclamării (!) este obligatoriu pentru a preciza intonația, care este în același timp și indicele de predicație.

„Asemenea unui cuceritor încărcat de lauri, se repezi în susul și în josul coloanei, apoi, trecînd în frunte, trase sabia din teacă și, ca și cînd ar fi pornit la un atac pe viață și pe moarte, strigă aprig:

— *Cuptoare, înainte*!"

CIPRIAN, S, I, p. 140.

2. Propozițiile enunțiative afective

Propozițiile prin care, o dată cu transmiterea unei informații, se exprimă și starea afectivă a vorbitorului sînt *enunțiative afective.*

„*Cîtă jale le-a fost scrisă!*
Doi feciori aveau la casă...
Unu-i mort de astă-toamnă,
Altul stă cu domni la masă".

GOGA, O, I, p. 60.

„— Bine... să nu-l chemăm aici... Să stea la poartă. *Pui de burghezi ce sînteți! Robi ticăloși ai convențiilor și ai fățărniciei sociale*!"

GALACTION, OA, IV, p. 69.

In general, propozițiile enunțiative afective au aceeași construcție ca și cele neafective. In această situație, *contextul,* dar mai ales *intonația* sînt elementele care le deosebesc de cele neafective.

Unele enunțiative afective au trăsături caracteristice în structura lor : folosesc anumite cuvinte introductive, apar interjecții și vocative, permit inversiuni chiar ale unor forme compuse, sînt mai concise.

Deoarece majoritatea propozițiilor de acest fel au o intonație deosebită, exclamativă, ele se mai numesc și *exclamative.*

Intre cele două tipuri fundamentale de intonație : *cea enunțiativă* (Vezi începutul § B) și *cea interogativă* (Vezi mai departe B, II), *intonația exclamativă* se prezintă ca o variantă cu modulații foarte diferite, în legătură cu diversitatea stărilor afective exprimate. De aceea nici nu este posibilă o reprezentare grafică generală a acestei intonații. O astfel de reprezentare ar varia de la o propoziție la alta, eventual de la un tip de propoziție la altul.

„Nebuno ce ești ! . . ."

HOGAȘ, p. 168.

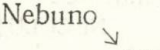

„De războaie să se ferească toată omenirea !"

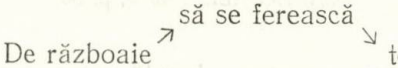

„Să fii sănătos, dragul tatii".

Pavel DAN, S, p. 74.

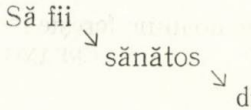

Toate speciile de enunțiative, studiate ca neafective pînă acum, pot fi întîlnite ca afective sau exclamative [1].

a. Propoziția enunțiativă propriu-zisă exclamativă

Enunțiativa propriu-zisă *exclamativă* este o propoziție prin care se exprimă cu o tonalitate specifică stări afective : bucurie sau durere, avînt sau teamă, entuziasm sau deprimare etc.

---

[1] G. IVANESCU a atras atenția că „Aceste propoziții nu sînt numai afective, dar și constatative, că ele exprimă și un fapt de ordin logic, care e reflectarea în conștiința noastră a unei stări de lucruri obiective, exterioare nouă". (*Din sintaxa propozițiilor exclamative,* „Omagiu IORDAN", p. 450).

Din punctul de vedere al conținutului, propozițiile enunțiative propriu-zise exclamative sînt asemănătoare cu cele neafective. Se deosebesc de acestea prin intonație, cu ajutorul căreia pot fi redate foarte multe nuanțe de sens :

— admirație :

„Cît de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu !"

COȘBUC, p. 101.

— supărare :

„— Breeee ! . . . Da de dimineață a mai început a se-nvîrti moara lui Tudoran cea pustie ! . . ."

HOGAȘ, p. 132.

— avînt :

„Haide înainte !"

NECULUȚĂ, p. 40.

— indignare :

„Veta : . . . Auzi obrăznicie !"

CARAGIALE, *Teatru*, p. 53.

— satisfacție :

„— Bine m-ai învățat, om bun !"

CREANGĂ, p. 118.

— neplăcere :

„N-aș trăi la cîmp, doamne ferește !"

CREANGĂ, p. 81.

— ironie :

„Oamenii începură să spună popii vorba că nu se vor lăsa de rîs și de ocară, ci vor merge la episcopie și-l vor scoate din sat. *Au nimerit-o poporenii* ! *Să-l scoată din Sărăceni* !"

SLAVICI, p. 132.

— mirare :

„— Da'bine îi mai știi, soro !"

GALACTION, OA, IV, p. 133.

Propozițiile enunțiative propriu-zise exclamative pot exprima stări afective complexe, formă exclamativă putînd avea și propozițiile interogative.

Și intonația exclamativă se propagă în frază. De la propoziția regentă (principală), exclamația se propagă și în subordonate, astfel că întreaga frază este exclamativă.

„Ce fericiți eram noi, oameni mititei și năcăjiți, să mîncăm icre negre, să bem șampanie, și acasă, în așternuturi, să povestim despre toate nevestelor noastre!"

SADOVEANU, O, 19, p. 167.

Unele propoziții enunțiative propriu-zise exclamative se introduc prin pronumele și adjectivul relativ *ce*, singur sau în expresii de tipul *ce mai, ce mai de, ce de* și prin adverbele: *așa, atît, cît, cum, unde.*

„*Ce de* lucruri ai adus!"

Pavel DAN, S, p. 164.

„Cîtă duioșie, *ce* frăgezime, *ce* durere sobră și, prin aceasta, *atît de* adîncă!"

GÎRLEANU, SA, II, p. 263.

Interjecțiile însoțesc adeseori propozițiile enunțiative exclamative:

„— O! *cît* îmi place să mă certi
Cu-adîncii-ți ochi și mari!"

HOGAȘ, p. 154.

După gradul de afectivitate se schimbă ordinea cuvintelor în propozițiile exclamative. De obicei se pune pe primul plan cuvîntul cel mai important din comunicare.

„*Cu ce repeziciune* crescu sub degetele gușatului ulciorul!"

BLAGA, *Hronicul* .., p. 96.

„— *Copil* ce ești!..."

GALACTION, OA, IV, p. 115.

Semnul de punctuație care marchează în scris intonația exclamativă este semnul exclamării (!).

„Dar neamurile sînt bolnave de nedreptatea și sila domnilor!"

SADOVEANU, RPI, II, p. 292.

b. **Propoziția enunțiativă optativă exclamativă**

Propoziția prin care, pe lîngă comunicarea dorinței de realizare a unei acțiuni, se exprimă și starea afectivă a vorbitorului poartă numele de *enunțiativă optativă exclamativă* (sau *afectivă*).

Fără îndoială că o separare netă între optativele afective și cele neafective nu se poate face, deoarece dorința însăși este o stare afectivă. Grupăm totuși în acest paragraf optativele care au o intonație exclamativă mai evidentă și a căror mai puternică afectivitate rezultă din context.

„*V-aș prăvăli azi munte peste munte,*
Între pămînt și cer v-aș pune punte,
Să n-aud plînsul fraților departe!"

GOGA, O, I, p. 113.

„Ah, de-ați ști să-mi dați voi seama,
Cum aș vrea să-l mai ascult !"

COȘBUC, V, p. 138.

In privința modurilor și timpurilor de construire, optativele afective nu se deosebesc de cele neafective. Ar fi de remarcat numai procedeul inversiunii, folosit mai des în unele tipuri de propoziții optative exclamative.

Formele verbale inverse se folosesc, de obicei, în imprecații și injurii, care prin natura lor au un puternic caracter afectiv :

„Oltule, rîu blestemat !
. . . . . .
Seca-ți-ar izvoarele
Și toate pîraiele . . .

ALECSANDRI, P.p., p. 229.

„— *Linge-te-ar* diavolii pe lumea aialaltă, voinice . . ."

Pavel DAN, S, p. 190.

„Nu *duce-s-ar* pe pustii !"

DELAVRANCEA, p. 342.

In blesteme, poate fi folosit atît condițional-optativul, cît și conjunctivul cu valoare optativă :

„Ghiță Stupcă, *n-ar mai putrezi,* că a murit cînd cu tifosul cela . . .

GÎRLEANU, SA, II, p. 162.

„— *Să*-i *arză* mațele cui a născocit vrajba între oameni !"

CIPRIAN, S, I, p. 155.

Caracter afectiv au, de bună seamă, urările și formulele de salut, care sînt tot propoziții optative, verbale sau nominale :

„— Să trăiască Lara Teobald ! Să trăiască gloria de mîine a literaturii românești !"

GALACTION, OA, IV, p. 60.

„ . . și sărutîndu-le pe fiecare drept în creștet . . .
— *Bine v-am găsit* ! . . ."

HOGAȘ, p. 158.

„— *Bun ajunsul,* domnule părinte ! îi strigă Simion, vînăt de mînie, neputînd opri boii".

Pavel DAN, S, p. 214.

„— *Noroc,* Jiule Bade !"

GALACTION, OA, IV, p. 51.

„— *În sănătatea noastră* ! zise judecătorul".

Pavel DAN, S, p. 220.

„— *Bun întîlnișul,* om bun!

CREANGĂ, p. 100.

„Și el, și ceilalți doi prieteni mi s-au părut neobișnuit de inteligenți... *Ferice de ei*!"

GALACTION, OA, II, p. 77.

In unele imprecații poate fi repetat verbul la moduri deosebite (optativul și conjunctivul) pentru a marca un plus de insistență în realizarea dorinței exprimate.

„Să nu crezi că doarme Smaranda, *dormire-ai* somnul cel de veci, *să dormi*!"

CREANGĂ, A, p. 17; ap. GA², II, p. 35.

Sub forma unor aparente blesteme, unele propoziții optative exprimă dragostea, simpatia, amiciția:

„Dar ce frumoasă se făcu
Și mîndră, *arz-o focul*"

EMINESCU, O, I, p. 174; ap. GA², II, p. 35.

„Bătu-te-ar norocul de fată!"

DELAVRANCEA, p. 348.

„— Chelner, Ioșca, trăzni-te-ar!"

Pavel DAN, S, p. 220.

După cum le arată numele, propozițiile de felul celor discutate pînă acum primesc la sfîrșit semnul exclamării. Sînt însă și cazuri în care intonația exclamativă nu este prea evidentă, dar caracterul afectiv este dat de context. In aceste cazuri, la sfîrșitul propoziției optative afective poate fi pus punct:

„De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele".

EMINESCU, p. 47;

vezi și exemplul dat mai sus cu *arz-o focul.*

c. Propoziția enunțiativă potențială exclamativă

Dacă în exprimarea posibilității de realizare a unei acțiuni intervine și starea afectivă a vorbitorului, *propoziția enunțiativă potențială* este *exclamativă* (sau *afectivă*).

Potențialele afective se folosesc mai rar.

„Cum s-ar înfiora fetele de atingerile mari și moi ale bernardinului meu!"

BLAGA, *Hronicul...*, p. 96.

„Mama se prefăcu că a înțeles.
— *Ar fi bine așa*!"

PREDA, M, I, p. 199.

d. Propoziția enunțiativă dubitativă exclamativă

Cînd la conținutul exprimat de o propoziție enunțiativă dubitativă (vezi B, I, 1, d) se adaugă starea afectivă a vorbitorului, această propoziție devine *exclamativă* (sau *afectivă*) :

„Numai zăpada a ajuns legendară ... *Ori o fi crezînd și dînsa* că e prea albă și neprihănită pentru mocirlosul pămînt !"

GÎRLEANU, SA, II, p. 308.

„Numai de nu le-o fi încornorînd omul nostru !"

CARAGIALE, O, II, p. 287 ; ap. GA², II, p. 35.

e. Propoziția enunțiativă imperativă exclamativă

Propozițiile imperative au prin natura lor o intonație deosebită, de aceea pentru a observa caracterul afectiv al unor astfel de propoziții trebuie avut în vedere contextul, care poate da indicații cu privire la participarea afectivă a vorbitorului în formularea unei porunci, a unui îndemn etc.

„— *Cobori* în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gînd,
Norocu-mi *luminează* !"

EMINESCU, p. 160.

„Cîntecele astea cu boierii *dă*-le dracului, cu boieri cu tot !"

GALACTION, OA, IV, p. 69.

„Lumină, lumină, *mai stai*
La mine măcar pînă-n mai !"

PILLAT, P, p. 237.

II. PROPOZIȚIILE INTEROGATIVE

Necesitatea oamenilor de a se informa și dorința de a cunoaște au creat *propoziția interogativă.*

Formularea predicativă cu ajutorul căreia se pune o întrebare este o propoziție interogativă.

Cînd întrebarea se referă la întreaga gîndire exprimată, vizînd predicatul, propoziția se numește interogativă totală:

„— *Ați împachetat revista? Nu vedeți* c-așteaptă domnii scriitori?"

GÎRLEANU, SA, II, p. 387.

„Trahanache: *Fănică a ieșit?*
Pristanda: Ba nu, coane Zaharie, vine numaidecît momental, e dincolo..."

CARAGIALE, Teatru, p. 127.

„Tipătescu: ... Nu mi-o poți spune la dejun?

Ibidem, p. 128.

Cînd întrebarea nu vizează predicatul, ci oricare din părțile propoziției, interogativa este parțială:

„— *Al cui* e acel jungher? a întrebat împăratul.
Ea a tresărit și s-a întors:
— *Al meu,* stăpîne".

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 151.

De obicei întrebarea e pusă cu scopul de a primi răspuns. De aceea intonația unei interogative totale merge crescînd spre sfîrșitul propoziției, arătînd că nu s-a terminat ce era de spus. Intonația marchează așteptarea, curiozitatea, interesul.

Propoziția interogativă: „Fănică a ieșit?" este identică, din punct de vedere structural, cu enunțiativa: „Fănică a ieșit". Deosebirea dintre ele se realizează prin intonație, care precizează, totodată, sensul și scopul fiecăreia.

Dacă la propoziția enunțiativă graficul intonației reprezintă un arc de cerc cu convexitatea în sus, la propoziția interogativă este o curbă ascendentă:

În propoziția plurimembră, graficul intonației se reprezintă printr-o linie frîntă cu ultimul fragment ascendent:

„Așa ți-a spus ea?"

Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 238.

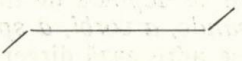

Se observă că de cele mai multe ori interogativele totale au aceeași formă cu enunțiativele, deosebindu-se numai prin intonație.

Interogativele parțiale au de obicei ca prim element particulele întrebătoare (pronume sau adverbe): *cine vorbește? unde te duci? de cînd scrii?*

In astfel de interogative, intonație specială au elementele din partea inițială :

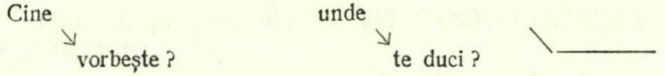

Cele discutate pînă acum cu privire la intonație se referă numai la propozițiile interogative propriu-zise, care conțin o întrebare și cer deci un răspuns. Dar în cazul acestora pot exista variații de intonare, după cum vorbitorul acordă mai mare atenție unor părți de propoziție [1].

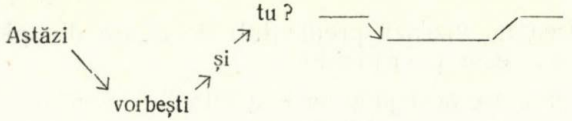

Ca și celelalte feluri de propoziții, și interogativele pot avea aspect pozitiv sau aspect negativ :

— pozitive :

„— Ce făceai acasă la tine, Garin ?"
SADOVEANU, *Soarele* ..., p. 34.

„— Inima deci ți-e dată, doamnă ?"
Ibidem, p. 60.

— negative :

„Cațavencu : Cum, nu știi ?
Tipătescu : Nu ...
Cațavencu : Nici măcar nu vă dă-n gînd ?"
CARAGIALE, *Teatru*, p. 180.

Am vorbit mai sus de *interogative propriu-zise*. Urmează de aici că sînt mai multe feluri de interogative, deosebite după conținutul lor și după felul cum sînt formulate.

Propozițiile interogative pot fi independente sau pot fi componente ale unei fraze. In frază interogativele apar fie ca principale, fie ca secundare.

Interogativele independente și cele principale în frază formulează întrebări fără ca propozițiile respective să depindă de un verb cu sens de informare (*a întreba, a informa, a răspunde, a vorbi, a spune* etc.). Intrebarea formulată prin astfel de propoziții se adresează direct interlocutorului.

---

[1] Pentru amănunte vezi : Magdalena POPESCU-MARIN, *Propoziția interogativă și intonația în limba română*, S.G. III, p. 179—186, și Alexandra ROCERIC și Sanda GOLOPENȚIA, *Observații asupra intonației în limba română*, S.C.L., XII, 1961, nr. 1, p. 29—33.

Propoziția care formulează o întrebare respectînd aceste condiții (să nu depindă de un verb cu sens de informare; să se adreseze direct interlocutorului) se numește *interogativă directă.*

Propozițiile interogative secundare în frază reproduc o întrebare și depind de un termen regent cu sens de informare. Astfel de propoziții sînt *interogative indirecte.*

Atît interogativele *directe,* cît și cele *indirecte* pot fi sau *totale,* sau *parțiale.*

In ceea ce privește afectivitatea, se înțelege că numai acelea care formulează direct întrebarea pot antrena și o stare afectivă a vorbitorului. Așadar, numai *interogativele directe* apar ca *afective* (*exclamative*) și *neafective* (*neexclamative*).

Interogativele indirecte n-au în ele însele caracter afectiv, dar pot primi nuanțe afective de la propoziția regentă, avînd în vedere că în frază se propagă intonația de la principală.

In continuare vom urmări speciile propozițiilor interogative, grupate pe cele două categorii.

α) Propozițiile interogative directe

Formulate de vorbitor și adresate direct colocutorului, la propozițiile interogative directe se așteaptă, de obicei, răspuns. Numai la interogativele directe cu caracter retoric nu se așteaptă răspuns, aceste propoziții avînd un specific aparte: de a da informații în formulări interogative.

Pentru formularea unei propoziții interogative, vorbitorul are la îndemînă cîteva mijloace specifice:

1) pronumele, adjectivele și adverbele interogative: *care, cine, ce, cînd, cît, cum, unde* (vezi unele exemple de pînă acum).

„*Unde* ești, copilărie,
Cu pădurea ta cu tot?"
EMINESCU, p. 100.

„— *Ce* zici, generale, dumitale ți-a plăcut?"
Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 501.

2) particulele și locuțiunile adverbiale interogative: *au, oare, nu cumva, oare nu cumva* (vezi exemplele date):

„*Oare* glorie să fie a vorbi într-un pustiu?"
EMINESCU, p. 124.

„— N-o fi *cumva* frate-său?"
Camil PETRESCU, U.O., I, 1967, p. 280.

3) inversiunea formelor verbale compuse :

„*Auzit-ați* de-un oltean,
De-un oltean, de-un craiovean
Ce nu-i pasă de sultan ?"

ALECSANDRI, P.p., p. 181.

„Să văd oare cu cosiță
Sta-mi-ar bine ?"

COȘBUC, p. 52.

4) intonația, care deosebește interogativa de enunțiativă (vezi începutul paragrafului).

In privința topicii, în afară de inversiunea formelor verbale compuse, părțile interogative au o ordine diferită de cea din enunțiative, în următoarele cazuri :

a) cînd accentul cade pe numele predicativ, acesta precedă verbul copulativ și subiectul :

„*Bună*-i oare hotărîrea luată ?"

„Și *care* a fost rezultatul ?"

SADOVEANU, Z.C., p. 123.

b) cînd predicatul este verbal, pronumele sau adverbul interogativ se află la începutul propoziției :

„— *Pentru ce* ai săvîrșit această rătăcire ? întrebă părintele Dosoftei, privindu-l cu mîhnire".

Ibidem, p. 149.

„*De ce* nu poate gîndul, ascuns în el, să tacă ?"

ARGHEZI, p 217.

„— *Unde* mergi ? — Mă duc la moară !"

. . . . . .

„*Cum* de n-a greșit să spuie
Treisprezece ?"

COȘBUC, p. 117.

Propoziții interogative directe există și în cadrul frazei.

„— *Dar cum ai vrea* să mă cobor ?
Au nu-nțelegi tu oare,
Cum că eu sunt nemuritor,
Și tu ești muritoare ?"

EMINESCU, p. 151.

„— *Știi* că nu-i prudent să ai trepte multe la casă ?"

Pavel DAN, S, p. 103.

Intonația interogativă se propagă de la regenta interogativă la subordonate, dacă regenta le precedă.

In funcție de felul acțiunii (reală, posibilă, dorită, îndoielnică) la care se referă întrebarea și de felul răspunsului, propozițiile interogative directe sînt de cinci feluri : *propriu-zise, optative, potențiale, dubitative* și *retorice.*

1. Propozițiile interogative directe neafective (neexclamative)

Dorința de a cunoaște este, de bună seamă, stare afectivă. Totuși formularea întrebărilor poate avea un caracter mai obiectiv sau mai subiectiv. Cînd prin formularea unei propoziții interogative se urmărește aflarea unor realități obiective care interesează, în primul rînd, intelectul, fără ca vorbitorul să-și manifeste afectivitatea printr-un adaos de intonație exclamativă, propozițiile respective sînt *neafective* (sau *neexclamative*).

a. Propoziția interogativă directă propriu-zisă

Informația cerută printr-o *interogativă propriu-zisă* este considerată ca reală.

Interogativa directă propriu-zisă se construiește cu modul indicativ.

„— O mie de țechini primești ?"
COȘBUC, V, p. 66.

„— Moșule, ai și albine ? . . ."
SADOVEANU, O, 6, p. 130.

„Ne bucuram cu toții de bucuria lui.
Ninsoarea de la Giurgiu ? Focul de la Constanța ? Visuri urîte. Basme".
CIPRIAN, S, I, p. 127.

Interogativele directe p r o p r i u - z i s e pot fi totale, ca în exemplele de mai sus, dar pot fi și parțiale :

„— Dar *ce*-i voi spune Tzulufei ?"
VINEA, L, I, p. 79.

„Atunci Polina i-o luă înainte :
— *Unde* te duci ?"
PREDA, M, I, p. 333.

„Farfuridi :
Cum nu-nțelegi ? la unsprezece fix . . ."
CARAGIALE, *Teatru,* p. 138.

b. Propoziția interogativă directă optativă

Interogativa optativă formulează o întrebare cu privire la o dorință. Se construiește cu modul optativ :

„— Mamă, eu te-am priceput!
Tu-mi ești dragă, tu și-o fată :
Tu-mi tot ceri să te sărut,
Ea nu-mi cere niciodată.
Și, după scriptura ta,
Ghici, *pe cine-aș săruta* ?

COȘBUC, V, p. 150.

„*Ați dori* să aflați rezultatul ?"

c. Propoziția interogativă directă potențială

Ca și potențiala enunțiativă, *interogativa potențială* exprimă o posibilitate formulată însă ca întrebare. Se construiește, mai frecvent, cu modul condițional-optativ și, mai rar, cu conjunctivul.

„Ce-*ar* mai *putea* spune credinciosul cronicar ?"

SADOVEANU, O, 19, p. 211.

„Ce-*ar fi* dacă ai fugi, Bănică ?"

Camil PETRESCU, U.O., I, 1967, p. 417.

„E capul ei, și pieptul ei —
O văd acum întreagă,
O strig pe nume și-i vorbesc,
Dar ea să mă-nțeleagă ?

COȘBUC, V., p. 63.

d. Propoziția interogativă directă dubitativă

Prin *interogativa dubitativă* se formulează o întrebare care exprimă nesiguranța, îndoiala, ori bănuiala privitoare la realizarea acțiunii. Acest fel de propoziție poate fi construită cu unul din modurile : prezumtiv, conjunctiv sau indicativ (viitor, cu valoare de prezumtiv).

Interogativele dubitative (ca și cele propriu-zise) sînt mai numeroase, deoarece prin specificul lor sînt potrivite pentru a cere informații.

„— Lele Dumitro, văz că s-a mai potolit hărmălaia din fața hanului. *O fi plecat alde Toma* ? . . ."

Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 257.

„Apoi cîteva nume de prieteni, colegi de bancă : Dodou, Iarmaș... *Ce s-or fi făcînd ?*"

GÎRLEANU, SA, II, p. 274.

„— De unde pînă unde tu revoluționar ?"

Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 95.

„— *Oare să fie adevărat* că omul ucide pe om ?"

CIPRIAN, S, I, p. 152.

Nehotărîrea, îndoiala pot fi de așa natură încît să ducă la oscilarea între două posibilități. Propoziția interogativă dubitativă devine în această situație o *deliberativă.*

„— Atunci, care este părerea ta ? *Să căutăm,* sau *să nu căutăm un patron literar* ?

GALACTION, OA, IV, p. 66.

„Doamne ! Cine-i la portiță ?
Om să fie ?"

COȘBUC, p. 52.

Sînt și cazuri cînd prin interogativa dubitativă, dînd expresie îndoielii, se exprimă dorința vorbitorului ca presupunerea să se realizeze sau nu.

„Aveam o piele-n pod, de miel,
Doar nu veți fi vîndut-o ?"

COȘBUC, p. 258.

(Adică : aș dori să n-o fi vîndut ; bine-ar fi să n-o fi vîndut.)

Propozițiile interogative dubitative, potențiale și optative au, în general, aceeași structură cu speciile analoge enunțiative, deosebindu-se numai prin intonație.

e. Propoziția interogativă retorică

Propoziția *interogativă retorică* este de fapt o enunțiativă redată sub formă interogativă. Cu ajutorul unei astfel de propoziții se realizează anumite constatări. Forma interogativă a propoziției ajută la realizarea unor efecte de stil, avînd, în primul rînd, scopul de a scoate în evidență caracterul incontestabil al comunicării.

Adevărul exprimat printr-o interogativă retorică fiind de necontestat, întrebarea formulată de o astfel de propoziție nu așteaptă răspuns.

Am încadrat interogativa retorică între propozițiile interogative directe, deoarece are puncte de contact cu acestea [1]. În primul rînd formularea între-

[1] GA[2], II, p. 41—42 o socotește o categorie aparte, intermediară, cu caracter mixt : enunțiativ-interogativ.

bării este directă, adică nu depinde de un verb cu sens de informare, iar apoi, poate fi parțială sau totală, afectivă și neafectivă și, în sfîrșit, se construiește în același fel ca interogativele directe. Faptul că la o interogativă retorică nu se așteaptă răspuns nu trebuie să ducă la neconsiderarea ei printre interogativele directe, deoarece sînt și interogative optative, deliberativele, care nu așteaptă totdeauna răspuns.

Propozițiile interogative retorice pot apărea ca exprimînd o constatare în urma unei dezbateri, analize etc.

„Se mai poate îndoi cineva de acest adevăr ?"

„. . . — Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viața lui toată ?"

EMINESCU, p. 206.

„Au la plîns, la rugăminte
Se gîndesc vîslașii ?"

NECULUȚA, p. 40.

sau constituind un ansamblu :

„Cine dintre cei ce l-au auzit vreodată va putea să uite felul în care, lîngă mormîntul lui Lenin, turnul Spaski măsoară trecerea vremii ? Cine nu se va fi gîndit la nesfîrșitul șir de generații care, înspăimîntate sau stăpînite de bucurie, l-au auzit bătînd atîtea și atîtea ore ? Cîte n-au fost, de-a lungul secolelor, evenimentele cărora din înălțimea lui, solemn și grav, le-a bătut ora ?"

Geo BOGZA, p. 364.

După cum se vede din al doilea și al patrulea exemplu, unele propoziții interogative retorice cu aspect negativ au înțeles afirmativ.

2. Propozițiile interogative directe afective (exclamative)

Cînd formularea unei întrebări este însoțită și de afectivitatea vorbitorului, propoziția interogativă are caracter *afectiv*. Dintre variatele posibilități de intonare afectivă a propozițiilor interogative, cea mai ușor sesizabilă este *intonația exclamativă*, care, de obicei, apare și în scris. Mulți autori, pentru a evidenția intonația exclamativă a unei propoziții interogative, folosesc semne de punctuație duble : și semnul întrebării și semnul exclamării.

„— Tu ești mă, tragedianule ?!"

GALACTION, O, I, p. 131 ; *Îndreptar* . . ., p. 49.

Sînt însă și cazuri cînd din context este evidentă fie intonația interogativă, fie intonația exclamativă. În astfel de situații este suficient un singur semn de punctuație. De aceea se întîlnesc propoziții clar interogative, dar scrise cu semnul exclamării, pentru a fi pusă în evidență această intonație :

. . „ — Pui de leu,
Suspină trist. Odorul meu,
Tu știi că eu te vînd !"

COȘBUC, V, p. 67.

după cum se întîlnesc și cazuri cînd, fiind clară intonația exclamativă, este suficient numai semnul întrebării :

„— *Al tău* ? Acel care-l crescu,
Iubindu-l, *cine-i : eu ori tu* ?"

Ibidem, p. 69.

Îmbinarea a două intonații fundamentale diferite, fiecare putînd avea multiple variante, dă posibilitatea exprimării a numeroase și diverse stări afective : admirație, plăcere, surprindere, indignare, regret, reproș, nemulțumire, dezamăgire etc.

Toate cele cinci feluri de propoziții interogative directe pot avea caracter afectiv, pot adică să fie marcate și de intonație exclamativă.

Topica, structura și modurile de construire sînt aceleași ca și la speciile neafective.

a. **Interogativa propriu-zisă afectivă**

„— De unde să mai fie ?!"

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 93.

„— Nu-ți spuneam eu ? îmi zise Stamatiu".

GÎRLEANU, SA, II, p. 201.

b. **Interogativa optativă afectivă**

„Cum ? Ai porni pe așa vreme ? !"

c. **Interogativa potențială afectivă**

„*Cine-ar fi zis* că toată căsnicia voastră stă să se prăbușească ? !"

GALACTION, OA, II, p. 34.

d. Interogativa dubitativă afectivă

„— Las' pe mine! . . . Tînta! *Să nu se uite la un viteaz ca tine* ?!

CIPRIAN, S, I, p. 119.

Caracter dubitativ poate avea chiar şi o interogativă construită cu indicativul, dacă intonaţia îi dă sens de îndoială, de neîncredere :

„. . . Auzi, revoluţie în Ţara Românească . . . ?!"

Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 131.

e. Propoziţia interogativă retorică

Cele mai multe propoziţii interogative retorice au caracter afectiv. Dintre acestea, unele sînt marcate şi prin punctuaţie :

„A ! de ce mai dă Dumnezeu omului fericire, dacă e să i-o ia înapoi ! ? De ce nu moare omul cînd e fericit ! ? De ce am mai trăit eu s-ajung la aşa ceva ! ?"

CARAGIALE, O, VI, p. 24 ; GA², II, p. 41.

dar, de foarte multe ori, contextul indicînd şi starea afectivă a celui care le formulează este suficient numai semnul întrebării :

„Sau dacă priveau la statuă, ce puteau ei să înţeleagă ? Ce-i putea atrage ? Formele, mlădierea şalelor ? rotunzimea sînilor ? privirea ochilor ? Dar se siliseră ei vreodată să aleagă, dintr-o sută de nasuri, pe cel care avea linia mai frumoasă ? Dintr-o sută de guri, pe aceea care avea buzele mai frumos tăiate ?"

GÎRLEANU, SA, II, p. 191.

Cîteodată o interogativă retorică afectivă (dar şi neafectivă) pozitivă are înţeles negativ :

„*Cine ar fi crezut asta în 1912,* cînd am trecut munţii, ca să mă întorc de-abia astăzi ?"

BLAGA, *Hronicul . . .*, p. 236.

(= nimeni n-ar fi crezut . . .)

„Soarele, întinderile albăstrii, clinchetele de zurgălăi, toată poezia aceasta a ochilor, cînd fugi cu sania prin aerul curat şi aspru, te fac să uiţi cocioabele afumate în care tremură flămînzii şi goii lîngă sobele moarte. *Dar ce pot eu face* ?"

SADOVEANU, O, 19, p. 233.

(= dar eu nu pot face nimic !)

După cum se vede, transformarea propoziţiei pozitive, în negativă, scoate în evidenţă şi intonaţia exclamativă.

De cele mai multe ori, interogativa retorică este un procedeu al monologului interior :

„Dar ... ce se întîmplă ? ! Nu-mi cred ochilor ? ! El ? ! Acest om puțintel la înfățișare, afectat de o claudicație dureroasă pentru spectator ? !"

ROSETTI, CA, p. 87.

β) Propozițiile interogative indirecte

Formularea unei întrebări printr-o propoziție care depinde de un cuvînt regent cu sens de informare poartă numele de *propoziție interogativă indirectă.* (Vezi și începutul § B, II).

Cum e și firesc, datorită faptului că o astfel de propoziție depinde de un cuvînt regent, se înțelege că o interogativă indirectă nu poate fi decît *propoziție subordonată.* Interogativele indirecte pot fi numai propoziții subordonate necircumstanțiale, și anume : subiective, predicative, completive directe, completive indirecte și, mai rar, atributive.

Fiind dependente de un cuvînt cu sens de informare, înseamnă că interogativa indirectă reproduce o întrebare și, din această cauză, își pierde intonația specifică, și, în special, pe cea exclamativă. Nefiind sesizată starea afectivă a vorbitorului, urmează că printre interogativele indirecte nu găsim specii afective.

După felul cum sînt construite însă, interogativele indirecte pot fi atît *parțiale,* cît și *totale.*

Interogativele indirecte parțiale au ca unelte introductive aceleași părți de vorbire ca și parțialele directe : pronume, adjective și adverbe pronominale interogative (*care, cine, ce ; unde, cînd, cum, cît*) :

„Iar ostrovenii s-au adunat împrejur de Liov, sfătuindu-se *cum să-l scape*".

SADOVEANU, RPI, II, p. 450.

„*Ce și-au vorbit cei doi frați* nu se poate spune, atît de încet și de discret și-au șoptit".

CARAGIALE, p. 107.

„Era grăbit să facă avere, căci nu știa *cît îi vor mai lăsa moștenitorii moșia*".

Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 257.

„Judecătorii întrebară pe șarpe : *cum de nu face* ceea ce este cu dreptul, și să mai slăbească pe bietul unchiaș, să se mai odihnească și el".

ISPIRESCU, p. 225.

„Țugurlan îl întrebă apoi *ce mai fac copiii,* mai vorbiră cîtva timp ..."

PREDA, M, I, p. 259.

Interogativele indirecte totale se introduc prin conjuncțiile *dacă* și *de* (cu sensul „dacă") :

„L-a mai întrebat *dacă știe rezultatul problemei*".

„Mă întrebau ei, uneori, *dacă nu mi-e frig.*"
BLAGA, *Hronicul* . . ., p. 82.

„La picioare-ți cad și-ți caut în ochi negri-adînci ca marea,
Și sărut a tale mîne, și-i întreb *de poți ierta*".
EMINESCU, O, I, p. 30 ; GA², II, p. 43.

Acțiunile exprimate de interogativele indirecte pot fi reale, dorite, posibile, îndoielnice și, de aceea, astfel de propoziții se construiesc cu orice mod personal, în afară de imperativ.

In privința topicii, în propozițiile interogative indirecte numai cuvîntul introductiv are loc fix — primul. Celelalte părți de propoziție se bucură, în general, de mobilitatea celor din propozițiile enunțiative. Totuși se observă că, în funcție de specificul uneltei introductive, apar unele restricții. Astfel, în ordine obișnuită, după *cine,* cu funcțiune de subiect, urmează predicatul și apoi complementul etc.

„Întrebau *cine* a citit cartea".

Care și *ce* ca nume predicative, fiind pe primul loc, impun imediat copulativul după care urmează subiectul :

„Se întreba deseori *ce* este viața".

In ceea ce privește locul interogativei indirecte în frază, în mod obișnuit ea urmează după cuvîntul regent.

In unele cazuri e posibilă și inversarea, pentru a atrage atenția asupra conținutului interogativei indirecte :

„*Cît o fi tăiat voinicul la dușmani,* nu știu !"
RĂDULESCU-CODIN, L, p. 83.

(Vezi și exemplul din CARAGIALE, p. 79.)

Întrebarea fiind reprodusă în astfel de propoziții își pierde intonația specifică și, de aceea, în mod obișnuit, chiar dacă o interogativă indirectă încheie fraza, nu se folosește semnul întrebării, ci punctul (vezi exemplele discutate).

EXERCIȚIU

Separați propozițiile din text și arătați felul lor după aspect, modalitate și scop, precum și după intonație :

1. „Iscălitura poate s-o fi alcătuit dumnealui Ion Milescu, spătarul, care-i bun meșter cu pana. De știut anume nu știu. De ce să-mi încarc sufletul ?

Duca duse mîna dreaptă la frunte, apoi, coborînd-o, strînse cu tărie brațul credinciosului său Buhuș.

— Ai auzit, prietine ?

— Am auzit, măria ta.

— Ai auzit care-i credința, în această țară blăstămată a Moldovei ? Liniștea apei și a vîntului — asta-i partea lor ; și credința demonului Belzebut ! Hatmane, trebuie să spargem casa răilor și s-o curățim de spurcăciune. Să coboare slujitorii ! înalță el glasul, cu mare mînie. Aduceți-i lanțuri acestui nemernic. Puneți-i mîinile în belciug la zid și picioarele în butuc. Nimene, afară de gîde, să nu-l vadă".

SADOVEANU, Z.C., p. 118.

2. „Cine-i contra, să-l vedem,
Ca să-l știe soții !
De-aveți chef, tovarăși, blem —
Ura-n cer ! Cu toții-avem,
Mergem dar cu toții !"

COȘBUC, p. 178.

3. „La mitropolie-n față
Parcă-i slujbă, parcă-i piață".

ARGHEZI, p. 262.

4. „Coconașul
Cu rîndașul
E tot una și egal.
Ce dezmăț ! Și ce scandal !
Trei colegii erau rele ?
Vai de păcatele mele !
Uite, parcă mi-e rușine
Că votează orișicine.
Vrei să fii și tu ca mine ?"

Ibidem, p. 308.

5. „De-s rea, tu bate-mă să zac,
De-ți e pe plac —
Dar nu-mi scorni și ce nu fac !"

COȘBUC, V, p. 231.

6. „Pe Marea Egee ne aștepta o noapte a lui Poseidon. Era ziua nașterii sale de ne primea cu un praznic atît de furtunatic ? Voia să dea un prilej de nebună joacă delfinilor săi, ținîndu-le furca cu cele trei coarne, să sară peste ea ? Sau, amintindu-și de-o străveche ceartă, era gelos că o luăm spre Atena și nu într-altă parte ?"

BLAGA, *Hronicul*..., p. 112.

SCHEMA RECAPITULATIVĂ

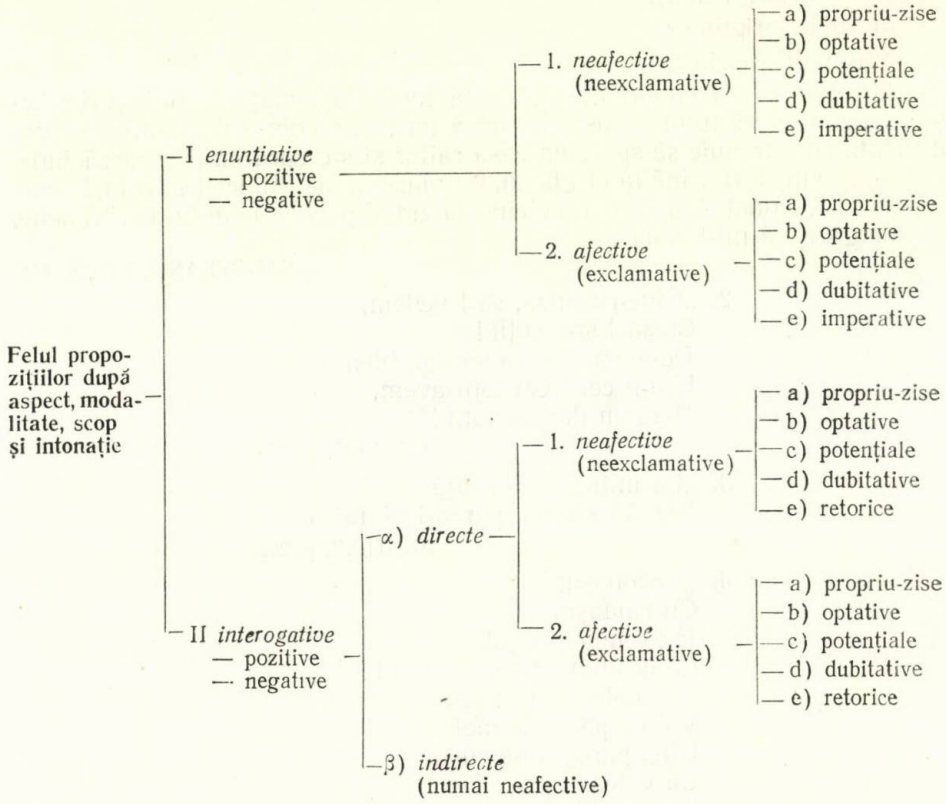

C. FELUL PROPOZIȚIILOR DUPĂ STRUCTURĂ

Gîndurile și sentimentele omului pot fi exprimate în chipuri diferite, după amploarea și intensitatea lor, după necesitatea de a fi înțelese.

Reflectarea complexă în gîndire a unor fapte din realitate își găsește exprimarea într-o propoziție mai amplă, în timp ce un singur aspect poate fi exprimat într-o propoziție mai redusă.

De pildă, *citește* reflectă constatarea unui singur aspect al situației, de aceea se și poate exprima printr-un singur cuvînt, realizînd o propoziție prin

predicat (care include și subiectul). Cînd însă se face o constatare amplă, se impune o exprimare adecvată : *Studentul acesta citește mult pentru examene.*

După numărul părților care intră în exprimare se caracterizează structura propozițiilor.

a. Propoziția simplă și propoziția dezvoltată

Gramatica tradițională a consacrat denumirea de *propoziție simplă* pentru aceea care este formată din părțile principale, adică *subiect* și **predicat** : [1]

„**A venit** *Joiana*".

COȘBUC, p. 157.

„*Caporalul* **nu răspunse**".

SADOVEANU, M.C., p. 81.

Denumirea de *simplă* trebuie înțeleasă numai în sensul că propoziția este formată din părțile sale principale, care constituie *o unitate sintactică.*

Unitatea sintactică *subiect-predicat* — „stă la baza întregii construcții gramaticale a limbii" [2].

Chiar în cazul în care propoziția are un subiect multiplu la care se referă un singur predicat, *propoziția este simplă :*

„**Visuri sînt** *și unul ș-altul*".

EMINESCU, p. 271.

și unul ș-altul formează un subiect multiplu, despre care se spune că **sînt visuri** (predicat nominal). Propoziția, fiind realizată numai cu ajutorul părților principale (subiect și predicat), este o *propoziție simplă.*

Că trebuie avut în vedere sensul și nu forma o dovedește și denumirea propoziției, care, pe lîngă părțile principale, are și părți secundare și este numită *propoziție dezvoltată* (deci nu compusă).

„**Umbla** p r i n m u n ț i a t u n c i *Chivără Roșie* . . ."

BENIUC, p. 131.

„Î n v r e m e a a s t a, *Cătălin*,
V i c l e a n c o p i l d e c a s ă,
. . . . . .
. . . . . .
Se furișează p î n d i t o r
P r i v i n d l a C ă t ă l i n a".

EMINESCU, p. 152.

---

[1] În acest capitol vom sublinia prin cursive subiectul și prin aldine predicatul ; părțile secundare vor fi spațiate.

[2] GA, II, p. 63.

„*Cerbul* e un munte u r î t".

HOGAŞ, p. 88.

„*Judecata din ochi* e o generalizare p r i p i t ă ş i d e o s u p e r f i c i a l i t a t e s c a n d a l o a s ă".

CALINESCU, CO, p. 82.

Este adevărat că ideile nu se exprimă totdeauna în propoziţii complete, fie simple, fie dezvoltate. Uneori este de ajuns o singură parte de propoziţie (un membru al ei) pentru a se realiza comunicarea : *Dormi* ! *Plouă.*

In aceste exemple, propoziţiile sînt realizate numai prin exprimarea predicatelor. In primul exemplu, predicatul este un verb personal (la modul imperativ), de aceea include în desinenţă şi subiectul (persoana a II-a singular, *tu*). In exemplul al doilea, cu ajutorul predicatului se exprimă manifestarea unui fenomen din natură. In acest caz, subiectul este i n e x p r i m a b i l şi totuşi comunicarea e deplină [1].

Exemplele analizate au un singur membru al propoziţiei exprimat, acesta fiind parte principală (predicat). Dar nu numai predicatul, ci şi alte părţi de propoziţie pot fi întrebuinţate, cu o anumită intonaţie, ca echivalentele unei propoziţii (vezi exemple mai jos).

b. Propoziţia după numărul membrelor ei

Ţinînd seama de variatele posibilităţi pe care le are limba pentru a exprima gînduri şi stări afective, observăm că în limba română (ca şi în alte limbi) există tipuri variate de propoziţii, mai multe decît cele analizate de gramaticile tradiţionale (propoziţii simple şi dezvoltate). Cele mai multe dintre acestea sînt explicate prin elipsă. După cum vom vedea mai departe (cap. IV, 2), nu toate formulările ce nu pot fi considerate propoziţii simple sau dezvoltate sînt propoziţii eliptice.

De aceea este necesar să analizăm propoziţiile şi după numărul membrelor care o compun.

Clasificarea în *simple* şi *dezvoltate* nu acoperă toate posibilităţile de realizare a propoziţiilor.

Rămîn neluate în considerare formulări (recunoscute ca propoziţii) de tipul : *Admirabil ! Vai ! Foc ! Nu.*

Despre interjecţii găsim afirmaţia că pot constitui „*o propoziţie independentă*". [2] La punctul 2 al aceluiaşi paragraf, se comentează următoarele :

---

[1] In GA astfel de propoziţii sînt numite „propoziţii cu o singură parte principală" (vol. II, p. 63). In GA² sînt considerate *monomembre* fie că au exprimat numai predicatul printr-un verb unipersonal cu valoare impersonală, fie că au exprimat numai subiectul în propoziţii nominale (vol. II, p. 69—70, § 497, A, B.).

[2] GA², I, p. 429, pct. 2 şi p. 430.

„Cațavencu: Soțietatea noastră are de scop să încurajeze industria română, pentru că, dați-mi voie să spun, din punct de vedere economic, stăm **rău.**

Grupul: *Bravo!*

CARAGIALE, O, II, 142.

Interjecția *bravo* constituie răspunsul aprobator al grupului față de toate cele spuse de Cațavencu în fraza anterioară. Ea are aici valoarea unei propoziții de felul lui «are dreptate», «așa e», «e adevărat»".

Clasificarea în *nominale* și *verbale* privește propozițiile din alt punct de vedere: al felului părților de vorbire prin care se realizează.

Considerăm că dacă acceptăm că exprimarea care este aptă să facă o comunicare este propoziție, nu trebuie să ne intereseze calitatea (principală, secundară) a părții de propoziție prin care se exprimă. Constatarea că prin acea parte exprimată se realizează propoziția este suficientă.

„— Ce ai dat?
— *Jacheta.*
— Care jachetă?
— *A cenușie*" etc.

CARAGIALE, p. 87.

In exemplele date, răspunsurile sînt exprimate prin părți de propoziție diferite (*jacheta* — compl. direct; *a cenușie* — atribut adj.), fiecare realizînd o comunicare completă, constituind propoziții de cîte *un membru.*

Posibilitatea de a realiza comunicarea fără exprimarea subiectului (acesta putînd fi *inclus, subînțeles, nedeterminat* sau *inexprimabil*) nu trebuie să ne ducă la afirmarea inexistenței lui. Din punct de vedere logic, orice comunicare pornește de la un subiect.

Dar pentru discuția cu privire la structura propoziției [1] ne interesează părțile de propoziție exprimate.

Propozițiile, ca unități de bază ale comunicării, nu se exprimă niciodată «in abstracto», ci totdeauna în strînsă legătură cu anumite împrejurări concrete. Dacă, ținînd seama de aceste împrejurări, vorbitorul consideră că pentru a-și face cunoscute gîndurile sau sentimentele este suficient să exprime numai anumite părți de propoziție, indiferent dacă sînt principale sau secundare, atunci va exprima numai ceea ce crede că este important. Așadar, par-

[1] Dintre lingviștii români, care au acordat mai mare atenție structurii propoziției, amintim pe N. DRĂGANU, *Elemente de sintaxă a limbii române,* lucrare postumă, București, 1945; Sorin STATI, *Contribuții la studiul definiției și clasificării propozițiilor,* SCL, tom. VI, 1955, nr. 3—4; Mioara AVRAM, *Cu privire la clasificarea propozițiilor după structură,* în „Culegere de studii", 1962.

tea importantă a comunicării poate realiza propoziția. Rezultă din cele discutate în acest paragraf că propoziția poate fi realizată, în anumite împrejurări, prin oricare parte a sa, fie principală, fie secundară.

Construcția sintactică prin care se face o comunicare cu ajutorul unei singure părți de propoziție (indiferent de calitatea ei) este o *propoziție monomembră.*

Ținînd seama de sensul cuvîntului structură și considerînd că propoziția poate fi realizată prin oricare dintre părțile ei, clasificarea propozițiilor după structură trebuie făcută după numărul părților de propoziție exprimate.

După cum propoziția este realizată prin una, două sau mai multe părți de propoziție, vom avea, din punct de vedere structural, trei tipuri de propoziții : a⁰) monomembre, b⁰) bimembre și c⁰) *plurimembre.*

a°) *Propozițiile monomembre*[1]

După cum în materialul lingvistic, prin care sînt realizate astfel de propoziții, pot sau nu pot fi identificate părți de propoziții, monomembrele sînt de două feluri :

a.1) neanalizabile : *Ah ! Vai ! Nu. Fireşte. Ioane ! Iubito !* etc.

a.2) analizabile : *Ninge. Se crapă de ziuă. Trenul ! Ajutor ! Prezent !* etc.

După părțile de vorbire prin care se constituie *propoziția monomembră,* aceasta este de patru feluri :

1. *Verbală,* 2. *Nominală,* 3. *Interjecțională* și 4. *Adverbială.*

1. Propoziția monomembră verbală poate fi *personală : Lucrez. Taci ! Au citit.* (cu subiect inclus sau subînțeles), ori *impersonală : Plouă. A înnoptat. Se crapă de ziuă.* (cu subiect *inexprimabil*). În ambele cazuri, monomembra este analizabilă deoarece ne dăm seama de funcțiunea de predicat a părții exprimate.

2. Propoziția monomembră nominală este *analizabilă* cînd se realizează prin substantive (sau substitute ale lor), care pot exprima : subiectul : *Trenul* ! complementul : — Ce ai dat ? — *Jacheta,* atributul : — Care jachetă ? — *A cenuşie* sau un circumstanțial : *La atac !*

Monomembrele nominale exprimate prin vocative[2] sînt *neanalizabile :*

„Mititelul își retrage îngrozit capul gol înăuntru și începe să zbiere :
— Mamițoo ! mam'mare ! tantii !"

CARAGIALE, O, I, p. 268.

---

[1] Am propus o definiție mai sus.

[2] În legătură cu considerarea vocativului drept propoziție, vezi Al. ROSETTI, *Istoria limbii române,* I, Buc., 1960, ed. 3-a, p. 115, Acad. Iorgu IORDAN, L.R.C., p. 294, și Laura VASILIU, *Observații asupra vocativului în limba română,* S.G.I., 1956, p. 7. În GA², I, p. 79 : „Uneori el singur alcătuiește o comunicare".

Propozițiile monomembre nominale exprimate prin vocativ sînt de obicei exclamative imperative :

„Sub cortul pașei, într-o colivie, țipa o pasăre verde :
— *Allah ! Allah !*"

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 131.

Pentru a cuprinde ambele categorii, am putea admite denumirea de propoziții *vocative,* propusă la noi de Sorin STATI [1].

3. Propozițiile monomembre interjecționale sînt realizate prin onomatopee sau prin interjecții, după cum redau fenomenul care dă naștere judecății : *Buf ! Pleosc ! Tic-tac* etc. sau sentimentul care stă la baza exprimării :

„Nadina rîse cu dinții fildeșii :
— *Vai,* cît te înșeli, dragă papă !

REBREANU, R., I, p. 202.

4. Prin adverbele de afirmație sau de negație se realizează propoziții monomembre adverbiale neanalizabile :

„Impiegatul ridică și geamul.
— Dv. ciocăneați așa ?
— *Da.*
— Dv. nu știți că biroul se deschide la ora 7 ?
— *Ba da.*
. . . . . .
— Așa ? Îi puneți gheață ?
— *Firește* !"

CARAGIALE, Petițiune.

Alte adverbe însă pot forma monomembre analizabile : *Destul ! Înainte ! Încotro ?*

După cum se vede din exemplele discutate, în afară de monomembra verbală, la toate celelalte feluri de monomembre, *intonația* are un rol deosebit de important, în cele mai multe cazuri ea constituind indicele de predicație.

b°) *Propozițiile bimembre*

Așa cum am arătat la începutul acestui paragraf propoziția bimembră este alcătuită din două părți de propoziție, indiferent care este calitatea lor.

După calitatea părților componente, bimembrele se pot prezenta în trei forme structurale : 1) cu ambele părți principale, 2) cu o parte principală și una secundară și 3) cu ambele părți secundare.

[1] Op. cit., p. 307.

Propozițiile de sub 1) corespund formulei S+P și constituie bimembrele *tip* sau *complete* [1].

„*Niculina* **tresări**".

DELAVRANCEA, p. 31.

„*Arma* **nu e furată**".

SADOVEANU, M.C., p. 35.

„*Dealul și munții* **sînt înalți**".

Cele de sub 2) sînt formate dintr-o parte principală și un determinant (parte secundară). Pot fi realizate după una din formulele SD, PD, NpD. Acestea sînt propoziții *bimembre eliptice,* de gradul I[2].

SD : — Cine vine ?
— *Prietenul* n e l i p s i t.

PD : — „**Căzusem** î n g e n u n c h i"

DELAVRANCEA, p. 140.

„**Plouă** c u g h e a ț ă".

„**Pleosc** o p a l m ă".

Np.D. : „**Minciună** g r o s o l a n ă!"

Propozițiile de sub 3) sînt realizate dintr-o parte secundară determinată la rîndul ei de o altă secundară. De aceea sînt *bimembre eliptice,* de gradul al II-lea :

KD : — Ce-ai adus ?
— *O carte minunată !*
CD : — Cînd ne revedem ?
— *Într-o zi de vară.*

c°) *P r o p o z i ț i i l e p l u r i m e m b r e*

După natura subordonării ce se realizează în cadrul acestor propoziții, plurimembrele sînt de gradul I și de gradul al II-lea.

În propozițiile plurimembre de gradul I sînt prezente întotdeauna ambele părți principale însoțite de unul sau mai multe determinante.

---

[1] Pe lîngă abrevierile propuse în I, 3, e, adăugăm Np = nume predicativ, D = determinant.

[2] Le socotim de gr. I deoarece raportul de subordonare al lui D se realizează față de o parte principală de propoziție.

Plurimembrele de gradul I pot realiza una din următoarele formule :

SD+P : „*Gheorghiță* c e l m ă r u n ț e l **se ridică**".

SLAVICI, p. 155.

DSD+P : „A c e s t *roman* a l l u i S a d o v e a n u **este magistral**".

S+PD^{n} : „*Belșugul* **împrăștia** c h e f u l p r e t u t i n d e n e a".

DELAVRANCEA, p. 25.

SD^{n}+PD^{n} : „N o u l *tratat* d e g r a m a t i c ă a l A c a d e m i e i **a apărut** a c u m ș a s e a n i l a B u c u r e ș t i".

Plurimembrele de gradul al II-lea au părțile secundare de gr. I determinate la rîndul lor :

SAD+PKDCD : „Zigzagul *de lumină al* c î t e *unui fulger* r a r tăia *brazde* d e f o c *în întunericul* a d î n c".

HOGAȘ, p. 78.

„. . . și *cu mîna* s a el rumpe
Pînza c e a a c o p e r i t ă d e u n c o l b d e p i e t r e s c u m p e".

EMINESCU, p. 70.

EXERCIȚIU

Analizați felul propozițiilor după structură :

1. „Îmi ascuții urechile, în dreapta, în stînga. Nimic !
Era, orice s-ar spune, un dezastru : să-ți lipsească cincisprezece gîște ! De m-aș fi întors cel puțin cu una-două ! Dar nu ! La apelul nominal — nu mi se răspunde cu nici un gîgîit".

BLAGA, *Hronicul . . .*, p. 17.

2. „La fîntîna din vale, curge lumină, din izvor și din lună.
Atlădată venea dragostea o dată cu înneguratul . . .
Calul priponit sforăie rozînd troscot.
Departe — o împușcătură : un pîndar la o grădină".

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 64.

3. „Primul glonț a șuierat la urechea maestrului. Dar el nu a tras. Al doilea, la fel, fără a-l atinge.
Și nici de data aceasta, nu și-a descărcat arma".

ROSETTI, CA, p. 78.

SCHEMA RECAPITULATIVĂ

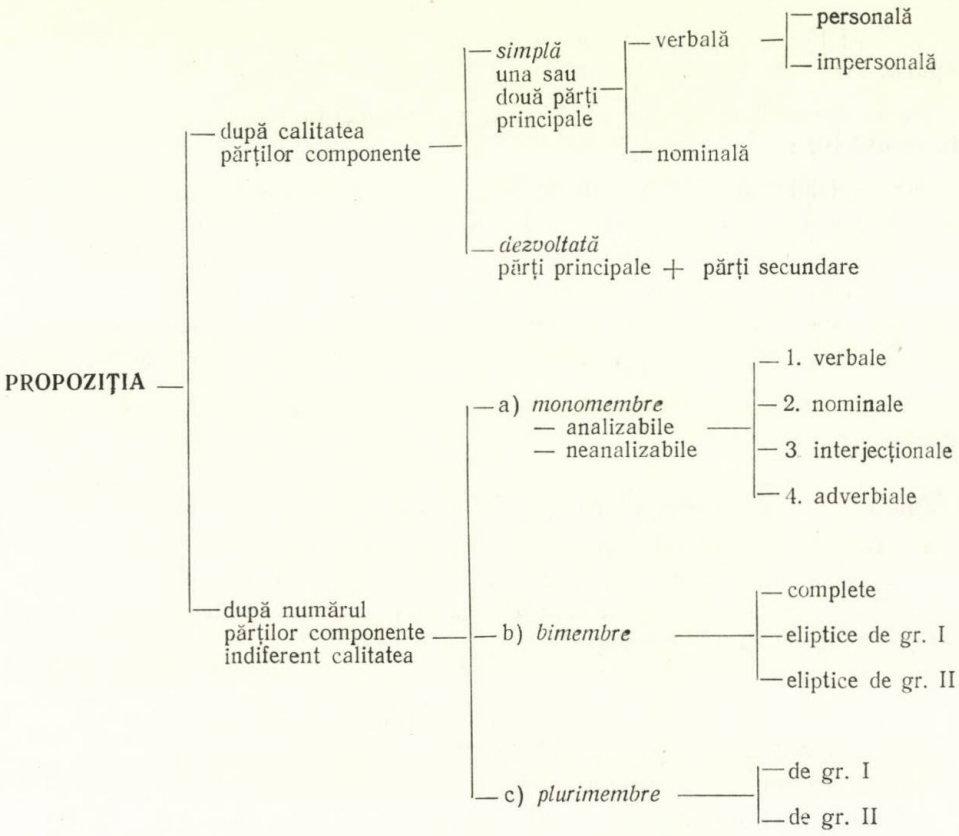

D. SINTAXA PĂRȚILOR DE PROPOZIȚIE ȘI A PROPOZIȚIILOR ECHIVALENTE

I. PĂRȚILE PRINCIPALE ALE PROPOZIȚIEI ȘI PROPOZIȚIILE CU ACELAȘI ROL

1. Predicatul

Predicatul este parte principală de propoziție, deoarece, în general [1], fără el nu poate fi constituită, nu poate lua naștere comunicarea. În acest sens, predicatul constituie materializarea e l e m e n t u l u i n o u al judecății. Purtînd accentul propoziției, predicatul trebuie să fie, în majoritatea cazurilor, exprimat [2].

Predicatul se referă întotdeauna la un subiect (chiar dacă acesta nu este exprimat, nefiind necesar, sau e inexprimabil).

Referirea la subiect nu face din predicat un subordonat al subiectului (vezi II, A, 6). *Predicatul* exprimă acțiunea sau existența subiectului, starea în care se află acesta sau însușirea ce i se atribuie. Rezultă deci că *predicatul* spune ceva despre subiect.

Așadar, p r e d i c a t u l *este partea principală a propoziției prin care se spune ceva despre subiect, arătîndu-se ce face, cum este sau ce (cine) este subiectul.*

Predicatul exprimă :

— acțiunea subiectului :

„D-l Stavrache i e s e afară pe prispa cîrciumii".
CARAGIALE, *În vreme de război.*

— existența subiectului :

„E r a odată la Bagdad . . ., un negustător bogat . . ."
CARAGIALE, *Abu-Hassan.*

— diferitele aspecte ale stării în care se află subiectul :

„Cu perdelele lăsate
Ș e d la masa mea de brad".
EMINESCU, p. 96.

---

[1] Spunem „în general" deoarece, așa cum se va arăta mai departe, în anumite împrejurări, dintr-o propoziție poate lipsi chiar și predicatul.

[2] Din acest considerent de ordin formal începem analiza sintactică a părților de propoziție cu *predicatul,* nu pentru că l-am socoti mai important decît subiectul.

„Infrunzește și-nflorește țara".
BENIUC, p. 88.

„Astfel umana roadă în calea ei înghează,
Se petrifică unul în sclav, altu-mpărat".
EMINESCU, p. 58.

„Felix se codi..."
CALINESCU, p. 44.

— însușirea atribuită subiectului :

„Răpiță este supărăcioasă..."
SLAVICI, p. 125.

— identitatea subiectului :

— „Dar... și tu ești fiul țărnii! — Ca și toți ești sclavul firii!"
NECULUȚA, p. 38.

„Eu sînt Lică Sămădăul..."
SLAVICI, p. 9.

Predicatul poate arăta și calitatea unui subiect exprimat printr-un nume de acțiune (printr-un infinitiv) sau printr-o acțiune (printr-o propoziție subiectivă ; vezi p. 86) :

„E ușor a scrie versuri
Cînd nimic nu ai a spune".
EMINESCU, p. 202.

„Ghiță, bine că te găsesc".
CARAGIALE, *Teatru*, p. 166.

FELURILE PREDICATULUI

Predicatul poate fi exprimat prin mai multe părți de vorbire : verbe (incluzînd și locuțiunile și expresiile verbale unipersonale), nume (substantive și substitutele lor), adverbe și interjecții.

După felul părții de vorbire prin care este exprimat, predicatul poate fi : a) predicat verbal, b) predicat nominal, c) predicat adverbial, d) predicat interjecțional [1].

---

[1] G.A. consideră drept predicate verbale și pe cele exprimate prin locuțiuni verbale și expresii unipersonale, prin adverbe și interjecții. De aceea analizează numai două feluri de predicate : *verbal* și *nominal* (vol. II, p. 70). În GA[2] sînt considerate tot două feluri de predicate : *verbal* și *nominal*, dar se discută și o categorie intermediară : *adverbele predicative* (vol. II, p. 96—97). În această ediție expresiile unipersonale prin formă și impersonale prin conținut sînt considerate predicate nominale (ibid. p. 104).

a. Predicatul verbal

Cele mai dese referiri la un subiect se fac în legătură cu acțiunea sau cu starea lui. Partea de vorbire care exprimă acțiuni sau stări este verbul. De aceea și cel mai des întîlnit dintre predicate este cel exprimat printr-un verb, printr-o locuțiune verbală sau printr-o expresie verbală unipersonală. Dar, pentru ca să poată îndeplini funcțiunea de predicat într-o propoziție, verbul trebuie să fie la unul dintre modurile personale: *indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, prezumtiv, imperativ*. Deoarece numai modurile personale pot forma predicatul propoziției, acestea se numesc *moduri predicative,* spre deosebire de modurile nepersonale: *infinitivul, participiul, supinul* și *gerunziul,* care, neputînd forma singure predicatul, se numesc *moduri nepredicative* [1].

Din cele arătate mai sus reiese, ca o primă condiție, că un verb, pentru a putea forma predicatul, trebuie să fie la un mod predicativ (personal). În gramatică se vorbește însă și de *verbe predicative* și de verbe nepredicative, chiar dacă sînt la un mod personal. Predicative sînt numai verbele care, aflîndu-se la un mod personal, pot forma singure predicatul (*vorbim, ședem, vor înflori* (trandafirii), *să citim, aș merge, du-te* etc.).

După cum se vede din exemplele date, verbul, pentru a putea forma singur predicatul, trebuie să aibă conținut noțional (înțeles de sine stătător).

Sînt însă verbe care în unele construcții și-au pierdut total sensul lexical (*a fi, a deveni*), ori s-au golit de o parte din sensul lor (*a ieși* (ceva), *a părea, a se numi, a se face* etc.) și de aceea nu pot forma singure predicatul chiar dacă sînt la un mod predicativ. Acestea sînt *verbe nepredicative* (*copulative*; vezi punctul b, 1).

Din cele arătate pînă acum reținem că:

Predicatul exprimat printr-un verb predicativ (la un mod personal) poartă denumirea de predicat verbal.

După cum este exprimat printr-un verb, o locuțiune verbală sau o expresie verbală unipersonală, acest predicat se prezintă sub trei aspecte: *verbal propriu-zis, verbal-locuțional* și *verbal-unipersonal.*

Verbul predicativ poate fi la orice mod personal și la orice diateză (activă, pasivă, reflexivă):

— modul indicativ:

„Ascult, coane Fănică".

CARAGIALE, *Teatru,* p. 128.

---

[1] Existența termenilor perechi: *personale-nepersonale* și *predicative-nepredicative* nu poate produce nici o confuzie: cei dintîi se folosesc cînd raportarea la moduri se face din punct de vedere morfologic, iar cei de-al doilea cînd referirea este de ordin sintactic.

— modul imperativ și conjunctiv :

„D ă-le, neică, s ă v e d e m".

CARAGIALE, *Teatru*, p. 160.

— modul condițional-optativ :

„Și a ș i e ș i cu paloșul afară,
Să-ți apăr libertatea, scumpă țară".

BENIUC, p. 170.

— modul prezumtiv (viitorul anterior cu valoare de prezumtiv) :

„Dar dacă o r f i i n t r a t în curte ?"

CARAGIALE, *Teatru*, p. 109.

— la diateza reflexivă :

„S e p r e f ă c u că s e c a u t ă prin buzunare, apoi s e s c u z ă".

CALINESCU, p. 98.

Trebuie reținut faptul (pentru a evita confuzia cu predicatul nominal) că *verbul la diateza pasivă, la un mod personal, formează* p r e d i c a t v e r b a l :

„... aceste cincizeci și trei de bucăți s î n t î n s e m n a t e cu același semn..."

SLAVICI, p. 90.

Verbele predicative din exemplele date au forme flexionare care indică persoana-autor al acțiunii (subiectul). Sînt deci *predicate verbale personale.*

Cînd formulăm o propoziție și nu vrem sau nu putem preciza subiectul, folosim pentru exprimarea predicatului forme verbale i m p e r s o n a l e.

In primul rînd sînt verbele care exprimă acțiuni referitoare la fenomene ale naturii : *plouă, tună, fulgeră, ninge, se înnoptează, se înserează* etc.

„Afară t u n a, și el se cutremura la fiecare trăsnet : afară *fulgera,* și fiecare fulger îi trecea ca un fior prin inimă..."

SLAVICI, p. 114.

„Liniștea-i acum deplină
Și-*a-nnoptat*".

COȘBUC, p. 4.

Astfel de verbe pot forma singure propoziția ; subiectul lor este *inexprimabil* pentru că nu poate fi identificat [1]. (Vezi și p. 126).

[1] Acad. Iorgu IORDAN arată că „mai exact spus, nu l-a putut identifica omul primitiv, de la care s-au transmis pînă astăzi aceste construcții fără subiect, rămase fixe". (LRC, 1956, p. 531, nota 2).

Uneori, poate apărea un subiect exprimat printr-un fenomen natural legat de acțiunea verbului :

„Și p l o a i a asta plouă-ntr-una !"

Pentru verbele : *a se lumina, a se înnora* se întrebuințează, cîteodată, ca subiect *cerul, orizontul, zarea.* (*Cerul s-a înnorat* etc.).

Verbele *tună* și *fulgeră,* tot printr-un procedeu stilistic, au ajuns să aibă forme personale, mai ales folosite împreună (*a tuna* și *a fulgera*) :

„T u n ă și f u l g e r ă".
„Se zice de acei care-și arată supărarea într-un mod zgomotos".

ZANNE, p. 24.

„Imi place straşnic, norule, să t u n i . . ."

BENIUC, p. 158.

In al doilea rînd, un *predicat verbal impersonal* poate fi exprimat prin verbe r e f l e x i v e i m p e r s o n a l e : *se cade, se cuvine, se pare, se zice* (*se spune, se aude*) etc.

„Uite de ce e vorba, stimabile, să fim scurți . . . Prin tîrg s e s p u n e . . . mie îmi place să pun punctele pe i . . . S e a u d e.

CARAGIALE, Teatru, p. 140.

Predicatele din exemplele de pînă acum au fost exprimate printr-un singur verb, de aceea ele sînt *predicate verbale simple.* Chiar și timpurile compuse (perfectul compus, viitorul etc.) ca și toate timpurile diatezei pasive (formate din auxiliarul *a fi* și participiul verbului de conjugat), realizează *predicate verbale simple.* Aceste timpuri și forme apar compuse numai din punct de vedere morfologic, din punctul de vedere al sensului apar ca o unitate, iar sintactic dau naștere unui predicat simplu.

Precizarea este necesară, deoarece sînt în limba română două categorii de verbe care, uneori, nu pot forma singure predicatul pentru că își pierd o parte din sensul lor lexical. Ele se întrebuințează împreună cu alte verbe (de obicei la infinitiv sau la conjunctiv) și dau sensului acestora o nuanță modală sau de aspect. Acestea sînt s e m i a u x i l i a r e l e d e m o d [1] (*a părea, a putea, a trebui, a-i veni, a vrea, a fi* (în exprimarea irealului : *era să cad*) și *a avea* (pentru a exprima *necesitatea*) și s e m i a u x i l i a r e l e d e a s p e c t [2] (*a începe, a porni, a prinde, a se apuca, a înceta, a sfîrși, a termina, a continua, a urma* ș. a.), iar verbe ca *a da, a sta,* în funcție de context, pot fi și *modale* și *de aspect :*

---

[1] Vezi studiul Valeriei GUȚU din *Studii de gramatică,* I, 1956.

[2] Aceeași autoare ajunge la concluzia că e nejustificată considerarea ca semiauxiliare a acestor verbe, în L.R., X, 1, 1961, p. 15.

Astfel de verbe „urmate de verbe la conjunctiv, la infinitiv și, mai rar, la supin sau la participiu sau coordonate cu un verb la aceeași formă cu ele ar părea, în unele situații, că formează, împreună cu acestea, un *predicat verbal compus*“ [1] (subl. n. — V.Ș.).

Din considerente de ordin didactic (vezi și Apendice I, b), pentru a nu îndepărta prea mult analiza sintactică de criteriul semantic, propunem analiza unor astfel de formații drept *predicate verbale compuse.*

„Era un colț fericit al lumii ; furtuna *trebuia să treacă ;* în soare *urmau să iasă* roind albinele ; și în pacea satului *avea să cînte* o pupăză într-un nuc bătrîn“.

SADOVEANU, O, 17, p. 390.

„— Nu acum, Ghiță — îi zise ea — ci cînd *vom putea vorbi* în tihnă“.

SLAVICI, p. 37.

„Nimeni *nu avea să știe*“.

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 97.

„Mai *are de dat* o parte din datorie“.

„Nu *era să-mi fie dat* să-l mai revăd vreodată . . .“

ROSETTI, CA, p. 84.

„Tocmai *era(m) să vă întreb* de unde le aveți, că tare-s bune“.

CREANGĂ, p. 208.

„ . . . ce șoptești, ce *dai să spui* vitregiei vîntului ?“

A. MANIU, CT, p. 54.

„Și luînd și el o prăjitură, *începu s-o mănînce,* clătinînd mereu din cap“.

CĂLINESCU, p. 132.

„ . . . tremurul unei neliniști mă pătrunse și *prinse a-mi alerga* prin tot trupul . . .“

SADOVEANU p. 113.

„ . . . liniște pe foile ce s-au desprins, și în steaua care *stă să cază*“.

A. MANIU, CT, p. 26.

---

[1] GA², II, p. 98, preferă analiza sintactică a fiecărui element component. După apariția celei de-a doua ediții a tratatului academic, s-au pronunțat în favoarea interpretării ca predicat compus : Pompiliu DUMITRAȘCU, *În legătură cu predicatul multiplu și cel complex,* CL, IX, 1964, nr. 1, p. 59—66 ; Ștefan HAZY, *Predicate verbale compuse ?* CL, X, 1965, nr. 2, p. 289—297 ; C. SĂTEANU, *Predicatul compus,* CL, XI, 1966, nr. 2, p. 243—252 ; D. CRAȘOVEANU, *În jurul categoriei predicatului,* AUT, VI, 1968, p. 141—158. Gh. N. DRAGOMIRESCU, *Auxiliarele modale,* LL, 1963, nr. 7, p. 231—256, după o analiză amplă și multilaterală, respinge, în principiu, considerarea predicatului verbal compus. Autorul admite numai pentru unele construcții (*trebuie luptate, trebuie să fi umblînd, nu putea sta* locului, *era să cad*) analiza „în bloc“, pe care propune să le numim *predicat complex* (p. 243 și u.).

„Apoi *începu a rîde* iar".
SADOVEANU, p. 108.

„Cum *a sfîrşit de zis* aceste, deodată s-a stîrnit un vînt năprasnic . . .".
CREANGĂ, p. 158.

„Cine ar fi zis că toată căsnicia voastră *stă să se prăbuşească* ? !".
GALACTION, OA, IV, p. 34.

După cum se vede din exemplele date, predicatele sînt formate din două verbe : primul — un semiauxiliar de mod sau de aspect, iar al doilea — verbul care arată acţiunea propriu-zisă. Fie că verbul al doilea este la infinitiv, fie că este la conjunctiv ori la supin, formează împreună cu semiauxiliarul o unitate sintactică : predicatul propoziţiei.

Un astfel de predicat, format dintr-un semiauxiliar (de mod sau de aspect) şi un verb la infinitiv, participiu, supin sau conjunctiv se numeşte *predicat verbal compus.*

Uneori între semiauxiliarul modal sau de aspect şi al doilea verb pot fi alte părţi de propoziţie, astfel că cele două componente apar distanţate, fără că prin aceasta să-şi piardă unitatea :

„. . . ca să le spună că *au* ca mîne după liturghie *să se adune*".
SLAVICI, M, p. 150.

(au = *trebuie*)

Ca şi verbele copulative, semiauxiliarele de mod şi de aspect sînt, cînd au înţeles deplin, capabile să formeze singure predicatul.

„*Începuse* tocmai vacanţa de Paşti".
BLAGA, *Hronicul . . .*, p. 86.

„Imi *trebuie* o carte de poezii".

Predicatul verbal poate fi exprimat şi prin *locuţiuni verbale.*

După cum se ştie, locuţiunile verbale sînt grupuri de cuvinte alcătuite dintr-un verb şi alte părţi de vorbire (substantiv cu şi fără prepoziţie, adjectiv, locuţiune adverbială), care, împreună, au un alt sens decît părţile componente singure. Din punct de vedere gramatical, aceste grupuri de cuvinte se comportă ca o singură parte de vorbire [1].

In propoziţie, locuţiunile verbale (cînd verbul care intră în componenţa lor este la un mod personal) formează predicatul :

„Ana şi bătrîna *se puseră la sfat*" (cu sensul : se sfătuiră).
SLAVICI, p. 109.

---

[1] Vezi Florica DIMITRESCU, *Locuţiunile verbale în limba română*, Ed. A.R.P.R, 1958.

„Și auzind caprele din vecinătate de una ca asta, tare le-*a* mai *părut bine* !"

CREANGĂ, p. 143.

„Mitrea îi *da ajutor* lui Florea în ceasurile libere"

SADOVEANU, M.C., p. 51.

„Și dacă norii deși se duc
De iese-n luciu luna
E ca *aminte să-mi aduc*
De tine-ntotdeauna".

EMINESCU, p. 172.

Verbul, component al locuțiunii, poate fi și la diateza pasivă :

„Sîmbătă pe la amiazăzi, în sfîrșit, cînd toate *erau puse la cale* . . ."

SLAVICI, p. 101.

Trebuie reținut faptul că verbul care intră în formarea unei locuțiuni verbale poate fi la orice mod personal și la oricare diateză. Cu toate acestea verbul singur nu poate forma predicatul. Predicatul se realizează împreună cu partea de vorbire care dă naștere locuțiunii (*se puseră la sfat, da ajutor, să-mi aduc aminte, erau puse la cale*). Verbul din locuțiune se schimbă după *mod, timp, număr* și *persoană* întocmai ca un verb predicativ, iar locuțiunea verbală are un înțeles unitar, putînd fi echivalentă cu un verb (*a da ajutor* (cuiva) — „a ajuta", *a aduce aminte* — „a aminti", *a fi puse la cale* — „a fi pregătite, terminate").

Ținînd seama de specificul locuțiunii, în analiză trebuie să menționăm că avem a face cu un predicat *verbal-locuțional.*

Este necesar să-l deosebim de predicatul *verbal propriu-zis* pentru a evita analiza greșită a părților componente drept compliniri ale verbului (*își dă seama* ; ce își dă ? *seama*). De asemenea e necesară specificarea spre a evita confundarea cu *predicatul nominal,* care are și el în componența sa un verb și o parte nominală.

Tot ca predicat verbal trebuie socotit și cel exprimat prin expresii unipersonale (*e bine, e rău, e greu, e adevărat, e cazul, e vorba, e mult, e necesar, e gata, e puțin* etc.).

„. . . dar îi *era greu* să se oprească asupra unui gînd . . .".

SLAVICI, p. 13.

„Sînt frumoase numai pe cîmp — răspunse el — *e păcat* să le rupi".

CALINESCU, p. 106.

„— *Este adevărat* că aceste cinci bucăți de pîne le-a mîncat oaspetele dumneavoastră . . ."

CREANGĂ, p. 114.

„*Nu este cazul* de a insista aci asupra succesului lui Maiorescu în această direcție"

VIANU, SLR, p. 156.

„*Nu e vorba* de experiența care alimentează marea înțelepciune, ci *e vorba* de o mică înțelepciune, care te ferește să dai în prea multe gropi acum, la primii pași"

GALACTION, OA, IV, p. 62.

„Dacă-*i vorba* să ducă lupii oile la pășune — atuncea se-nțelege ce pot crede despre stînă".

SADOVEANU, O, 19, p. 163.

Adverbul sau adjectivul adverbializat care intră în componența expresiei verbale unipersonale, cu valoare impersonală, poate fi la orice grad de comparație :

„*Este foarte adevărat* că vedem sute de aurite mediocrități bine înfășurate în mantia doctoratului . . ."

GALACTION, OA, IV, p. 65.

Predicatul astfel realizat este un *predicat verbal-unipersonal.*

Și acest fel de predicat e bine să-l deosebim de celelalte pentru că, sesizîndu-i-se natura, mai ușor îi poate fi identificat subiectul, care, de cele mai multe ori, este un infinitiv, un supin sau o propoziție subiectivă [1].

b. Predicatul nominal

Despre subiect, într-o propoziție, se poate spune ceva nu numai arătîndu-i acțiunea, ci și identificîndu-l sau calificîndu-l. Identificarea sau calificarea subiectului se poate face cu ajutorul unui nume (substantiv sau substitutele lui) :

„Satul *e* de vuiet *plin*".

COȘBUC, p. 3.

---

[1] Cf. GA², II, p. 89, 5, a, b, și obs., precum și p. 104, 5. Am preferat să socotim aceste construcții drept *expresii verbale unipersonale* și nu locuțiuni (cu care au multe puncte de asemănare, arătate de Florica DIMITRESCU, op. cit., p. 113), deoarece au două caracteristici importante ; 1) se formează *numai pe* baza verbului *a fi,* 2) componentul al doilea este *adverb* sau o altă parte de vorbire *adverbializată.* Din acest al doilea motiv n-am putut accepta nici considerarea lor ca predicat nominal, ca în GA², II, p. 104.

„— *E Ghiță*, ginere-meu . . ."

SLAVICI, p. 8.

In primul exemplu, cu ajutorul unui adjectiv (*plin*), în al doilea, cu ajutorul unui substantiv nume propriu (*Ghiță*), se spune ceva despre subiect. In ambele exemple referirea la subiect se face cu ajutorul verbului *a fi* (*e*), care stabilește raportul de număr și persoană (a III-a singular), de timp și mod (indicativul prezent).

Atît adjectivul, cît și substantivul din exemplele date contribuie la caracterizarea subiectului. Verbul *a fi* nu are sens lexical, ci se comportă ca un simplu instrument gramatical, avînd funcțiunea de *verb copulativ*. Conținutul noțional al predicatului este dat de adjectiv, respectiv de substantiv, care, din punct de vedere sintactic, au rolul de *nume predicativ*. Deoarece accentul principal cade pe *nume*, un astfel de predicat se numește *nominal*.

Așadar :

Predicatul format dintr-un verb copulativ și un nume predicativ, care contribuie la caracterizarea subiectului, este un predicat nominal.

După cum rezultă din cele discutate, principala funcțiune a predicatului nominal este de a caracteriza subiectul. Caracterizarea se realizează prin numele predicativ sub două aspecte: c a l i f i c a r e a și i d e n t i f i c a r e a [1];

— Calificarea :

„*E lung* pămîntul, ba *e lat*".

COȘBUC, p. 10.

„El *e șpion* de suflete la domnișori, bădie".

ARGHEZI, p. 244.

„Cît *e* moșul *de bătrîn*
Tot dorește măr din sîn".

ZANNE, p. 157.

— identificarea :

„Eu *sînt luceafărul* de sus".

EMINESCU, p. 148.

„Taci ! vine cineva. *E Ghiță* desigur".

CARAGIALE, *Teatru*, p. 145.

---

[1] Numeroasele funcțiuni ale numelui predicativ sînt amplu analizate de G. BELDESCU în : *Contribuții la cunoașterea numelui predicativ*, 1957. Vezi și M. MANOILESCU, *Despre funcțiunile numelui predicativ*, observații pe marginea lucrării lui G. BELDESCU, în L.R. 1957, nr. 5, p. 33—41. Pentru lucrarea de față se potrivesc mai bine concluziile lui M. MANOILESCU. Aceste două funcțiuni le are în vedere și GA², II, p. 104.

Părţile componente ale predicatului nominal :

1° VERBUL COPULATIV

Verbul care şi-a pierdut în întregime conţinutul noţional şi intră în formarea predicatului nominal ca simplă unealtă gramaticală se numeşte *verb copulativ*. Verbul cel mai des întrebuinţat cu această funcţiune este *a fi*. Pentru că nu contribuie cu nimic la sensul predicatului nominal, *a fi* este un *copulativ total* [1].

„Drumu-*i lung* pînă la Jii . . ."

ARGHEZI, p. 180.

„După studii serioase, *a devenit un* bun *cercetător*".

Cînd însă *a fi* îşi păstrează sensul lexical de „a exista", „a se găsi", „a se întîmpla" (sau alte sensuri care îl fac de sine stătător), formează singur predicatul verbal :

„Dar ca Săgeată de bogat
Nici astăzi domn pe lume nu-*i*".

COŞBUC, p. 10.

— „Şi-acolo *sînt* nemţii. O luăm la deal în sus, într-acolo-*i* regimentul".

Camil PETRESCU, U.N., p. 303.

Ajutînd la formarea diatezei pasive împreună cu participiul verbului de conjugat, verbul *a fi* realizează un predicat verbal :

„*Scris* în cartea vieţii *este* şi de veacuri şi de stele".

EMINESCU, p. 127.

„S-au smerit bietele vite
Parc-*au fost călugărite*".

ARGHEZI, p. 180.

Ca semiauxiliar de mod, verbul *a fi* formează împreună cu infinitivul sau cu conjunctivul următor un predicat verbal compus :

„— Ţie, omule — zise mama — aşa ţi-*i a zice*, că nu şezi cu dînşii în casă toată ziulica . . ."

CREANGĂ, p. 26.

„. . . ci, cînd *e să* te *biruie* dragostea, să te pui în cruciş, şi-n curmeziş . . ., tot degeaba".

DELAVRANCEA, p. 12

---

[1] Copulativ total este şi *a deveni*.

Atenție deosebită trebuie acordată locuțiunilor verbale în care intră verbul *a fi*. In astfel de cazuri *a fi* nu e copulativ, ci, împreună cu elementele componente ale locuțiunii, formează un predicat verbal-locuțional :

„Nu mi-*a fost cu putință* să aflu ceva".

Camil PETRESCU, U.N., p. 109.

Sînt însă și verbe, după cum s-a arătat (vezi pct. a), care formează predicatul împreună cu un nume predicativ, dar își păstrează o parte din conținutul lor lexical. Sensul predicatului este dat de cei doi termeni care formează împreună o unitate de sens.

Verbele de acest fel cel mai des folosite sînt : *a ajunge, a se face, a ieși* (ceva), *a părea, a însemna, a se naște, a arăta* (frumos, rău, sănătos), *a constitui, a rămîne.*

„. . . fiindcă d-ta ai zis că trebuie să mă duc la preparandie ca *să mă fac învățător*".

SLAVICI, P., p. 171.

„. . . eu aveam de gînd *să te scot dascăl* în sat . . ."

Ibidem.

„Rîvna de civilizație acolo *înseamnă patriotism*".

SADOVEANU, O, 19, p. 131.

„. . . căci nimic *nu pare mai simplu* decît o axiomă".

Camil PETRESCU, U.N., p. 65.

„Numai ochii bunicului *au rămas* ca odinioară : *blînzi* și *mîngîietori*" [1].

DELAVRANCEA, O, II, p. 181.

„Ovid Densusianu era un mare profesor. Lecțiile sale *constituiau tezaure* de cunoștințe și *modele* de metodă riguroasă".

ROSETTI, CA, p. 87.

Deoarece își păstrează parte din înțelesul lexical, aceste verbe apar ca *semicopulative*. Predicatul format cu ajutorul lor nu este un predicat nominal propriu-zis, ci, ținînd seama de păstrarea încă a nuanței verbale a semicopulativelor, mai potrivit este să-l numim *predicat verbal-nominal* [2].

---

[1] În GA[2] se dă o listă de verbe : *a rămîne, a sta, a părea, a se arăta* etc. care au sens lexical mai slab și se plasează la limita dintre cele cu sens lexical autonom și cele copulative (vol. II, p. 210, § 688), ceea ce îndreptățește denumirea de *semicopulative.*

[2] Denumirea a fost propusă de Paula DIACONESCU în *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, S, G., 1957, p. 105—120.

Dar trebuie să se țină seama că și aceste verbe, cînd sînt folosite în înțelesul lor deplin, formează predicate verbale:

„Fumul alb alene *iese/* Din cămin".

COȘBUC, p. 3.

(Să se compare cu: „Peste doi ani, *iese maistru*" — predicat verbal-nominal).

„*Am ajuns* la Odobești pe la 4 după-amiază abia, căci masa s-a prelungit îndestul".

Camil PETRESCU, U.N., p. 84.

(față de: *a ajuns director*)

Trebuie, de asemenea, făcută distincție între verbele semicopulative, care formează *predicate verbal-nominale,* și prezența acestora în locuțiuni verbale, formînd *predicate verbal-locuționale.*

„*Îmi pare rău,* Ghiță, că mai stăruiești cu scuzele tale".

CARAGIALE, *Teatru,* p. 176.

„*A ajuns la sapă de lemn*".

Să se compare următoarele construcții cu același verb:
— predicat verbal: „Aici *se face* o casă nouă".
— predicat verbal-nominal: „Petre *se face inginer*".
— predicat verbal-locuțional: „Dacă nu se îndreaptă, *se face de rîs*".

2°. NUMELE PREDICATIV

Este partea fundamentală a predicatului nominal, deoarece prin conținutul lui noțional se atribuie o caracteristică subiectului.

Nume predicativ poate fi [1]:

a) un substantiv:

— în nominativ:

„Deci, vechii filozofi greci erau *niște fizicieni.* Erau de altfel și buni *matematicieni*".

Camil PETRESCU, U.N., p. 68.

„Prin însușirile sale de scriitor, Maiorescu a devenit *creatorul* stilului de idei în literatura noastră".

VIANU, SLR, p. 201.

— în genitiv:

„Adică, dă-mi voie, d-ta nu mai ești *al comitetului*".

CARAGIALE, *Teatru,* p. 214.

---

[1] Am arătat în n. 1. p. 99 că nu considerăm adverbul sau părțile de vorbire adverbializate ca putînd avea funcțiunea de nume predicativ.

— în acuzativ cu prepoziție:

„Iară pentru Ghiță, cîrciuma era *cu noroc*".

SLAVICI, p. 3.

„Acolo, lîngă izvoară, iarba pare *de omăt*".

EMINESCU, p. 76.

„Glumele nevinovate
Sînt *ca sarea* în bucate".

ZANNE, p. 470.

„Primăvara asta totuși
Nu-i *decît o copie*".

TOPÎRCEANU, p. 205.

„Năravul din fire e *fără leac*".

b) un adjectiv sau o locuțiune adjectivală:

„*Frumoasă* ești, pădurea mea,
Cînd umbra-i încă *rară*".

TOPÎRCEANU, p. 7.

„Pintea se făcea din ce în ce *mai nerăbdător* . . ."

SLAVICI, p. 97.

„Ana tăcu, dar ochii i se umplură de lacrimi, fiindcă vorbele-i păreau *grele*".

Ibidem, p. 15.

„Era, cum zic, *un munte de om* . . ."

ARGHEZI, p. 275.

c) un numeral:

„Să vezi cum pe hîrtie
Se face *zece — o sută* și *o mie*".

ARGHEZI, p. 283.

„Fluieră pe drum și cîntă
Și e *cel dintîi* la trîntă".

COȘBUC, p. 79.

„Știu eu bine că nu-s *primul*
Care-a vrut în cînt sublimul".

BENIUC, p. 260

d) un pronume:

„Dar iubirea e *altceva*".

Camil PETRESCU, U.N., p. 12.

„Eu sînt *ăla* care
Perii veveriţele pe spinare".

ARGHEZI, p. 331.

„Să nu uităm nici hora, că-i *a noastră*".

BENIUC, p. 200.

„Ştiutu-v-am eu că şi voi mi-aţi fost *de aceştia* . . ."

CREANGĂ, p. 83.

e) un verb:

— la supin:

„Ce a scos din voi Apusul, cînd nimic nu e *de scos* ?" [1]

EMINESCU, p. 135.

„Acum era *de nerecunoscut*".

Camil PETRESCU, U.N., p. 8.

— la participiu:

„In vetre-n nici unele
Nu-i *aprins* tăciunele".

ARGHEZI, p. 180.

„Da, beţiv . . . uite şi acum eşti *turmentat,* eşti *băut* . . ."

CARAGIALE, *Teatru,* p. 191.

„Ai mei *pierduţi* sînt, paşă, toţi".

COŞBUC, p. 56.

Predicatul nominal al cărui nume predicativ este exprimat printr-un participiu poate da impresia unui verb la diateza pasivă. Pentru a le deosebi este necesar să se observe că participiul nume predicativ are valoare adjectivală, adică reprezintă rezultatul unei acţiuni devenit însuşire.

Drept criteriu de verificare, spre a vedea dacă avem a face cu diateza pasivă sau cu un predicat nominal, se propune înlocuirea formei aparent pasive cu echivalentul ei la forma reflexivă [2].

In exemplele date este evident că nu pot fi echivalente formele: *nu-i aprins* cu „nu se aprinde", *eşti turmentat* cu „te turmentezi" (*eşti băut* e clar că reprezintă o calificare a subiectului), *sînt pierduţi* cu „se pierd", ci *nu-i aprins = nu arde; sînt pierduţi = pier.*

Prin fiecare din aceste forme se atribuie o caracteristică subiectului şi de aceea sînt predicate nominale.

---

[1] Verbul *a fi* copulativ, construit cu supinul, are şi nuanţă modală. Cf. LRC, 1956, p. 567—568.

[2] LRC, 1956, p. 566, nota 6.

— la infinitiv :

„A răspunde bine înseamnă *a şti* bine".

„In momentul de faţă, principala sarcină este *de a ridica* tot mai mult calitatea produselor".

şi chiar o locuţiune verbală la infinitiv :

„... şi mulţumirea cea mai mare a vieţii este *de a-ţi fi făcut datoria* !"

SLAVICI, M, p. 124.

Notă : Gerunziul folosit ca nume predicativ are valoare adjectivală :

„Privirea-i era *lăcrămîndă*".

In cazul cînd construcţia nominală este precedată de un semiauxiliar (de mod sau de aspect), semiauxiliarul trebuie analizat împreună cu această construcţie, deoarece formează o unitate sintactică, *un predicat nominal compus* :

„... căci, pentru ca să poţi sta la Moara cu noroc, mai *trebuie să te faci şi om* al lui Lică".

SLAVICI, p. 14.

„*Putem fi încredinţaţi* de succes".

„Orice pisălog *poate fi un don Juan*".

VINEA, L, I, p. 222.

NUME PREDICATIV MULTIPLU

Cînd într-o comunicare se urmăreşte caracterizarea amplă a subiectului, i se atribuie acestuia două sau mai multe însuşiri. In acest caz apar două sau mai multe nume predicative. Deoarece se insistă asupra însuşirilor atribuite, se realizează o suită de nume predicative, verbul de relaţie, verbul copulativ fiind numai unul :

„Apele-s *dulci, limpezi* ca cristalul şi *reci* ca gheaţa ..."

CREANGĂ, p. 81.

In această situaţie nu vom analiza trei propoziţii, ci una singură, un predicat nominal care are *nume predicativ multiplu* sau o *suită nominală.*

Posibilitatea unei astfel de analize ne-o dă situaţia celor trei nume predicative, care se găsesc pe acelaşi plan al valorii sintactice într-un raport copulativ. Ele se deosebesc numai din punct de vedere lexical, fiecare aducînd o nouă nuanţă în caracterizarea multilaterală a subiectului.

Coordonarea elementelor componente ale unui nume predicativ multiplu se realizează, ca și la alte părți de propoziție multiple, prin juxtapunere :

„Muzica răscolește toate sentimentele. Și ca după o furtună sufletul liniștindu-se devine *mai bun, mai îngăduitor, mai nobil*".

Vasile CONTA.

sau prin conjuncții coordonatoare :

„El n-a fost însă, la noi, în această privință, *nici primul, nici singurul*".

SPERANȚIA, *Inițiere în poetică*, p. 89.

„Antonina nu era *frumoasă, ci grațioasă*".

GALACTION, OA, IV, p. 81.

Atribuirea mai multor însușiri unui subiect, într-o caracterizare amplă, se poate face pe planuri diferite, cu ajutorul mai multor predicate nominale, în cadrul unei fraze.

În exemplul următor, în prima propoziție se atribuie două însușiri subiectului printr-un singur predicat nominal, dar cu nume predicativ multiplu, iar în celelalte două propoziții se adaugă cîte o însușire nouă cu fiecare predicat nominal :

„Și de-aceea spusa voastră era *sîntă* și *frumoasă*,
Căci de minți era *gîndită* [1], căci din inimi era *scoasă*".

EMINESCU, p. 27.

Absența verbului copulativ

Predicatul nominal poate fi realizat și fără verbul copulativ, fără ca sensul propoziției să se schimbe. Absența verbului copulativ dă însă dinamism exprimării.

Numele predicativ poate sta lîngă subiect prin simplă alăturare (prin juxtapunere), ori este despărțit prin virgulă sau linioară :

— juxtapus :

„Ea *un înger* ce se roagă — El *un demon* ce visează ;
Ea *o inimă* de aur — El *un suflet* apostat".

EMINESCU, p. 143.

„Lasă lumea ta, o lasă,
Tu *frumoasă*, eu *voinic* !"

COȘBUC, p. 91.

[1] Aici *gîndită* nu poate fi considerat participiu în formarea imperfectului pasiv, deoarece apare ca rezultat al acțiunii devenit însușire. În momentul cînd *spusa* a fost „spusă" avea însușirea de a fi fost *gîndită*.

— cu virgulă :

„El, *locotenent*, eu, *leat* prost".

CAMILAR, p. 5.

— cu linioară :

„Religia — *o frază* de dînşii inventată".

EMINESCU, p. 51.

„Faţa — *o smochină ;* trupul — *o roşcovă*".

GIRLEANU, SA, II, p. 146.

De asemenea, intonaţia poate suplini copula :

„Admirabilă femeie maica Antonina !"

GALACTION, OA, IV, p. 75.

Izolarea prin punct creează posibilitatea de interpretare dublă :

„. . . ş-atunci am cunoscut pe Tudor Pamfile, elev la şcoala militară. *Tînăr, nalt* şi *subţire, modest* şi *sfios*".

SADOVEANU, O, 19, p. 216.

fie ca atribute la substantivul *elev,* fie ca nume predicativ în absenţa copulei (şi atunci *era . . .*).

In coordonata a doua nu e nevoie să mai fie reluat verbul copulativ, acesta subînţelegîndu-se :

„Evul e un cadavru — Paris *al lui mormînt*".

EMINESCU, p. 55.

PROPOZIŢIA PREDICATIVĂ

Funcţiunea unui nume predicativ poate fi îndeplinită şi de un verb la mod personal. In acest caz este vorba de un alt predicat, deci de o altă propoziţie.

Propoziţia care îndeplineşte funcţiunea unui nume predicativ legată de un verb copulativ sau semicopulativ din regentă este o propoziţie subordonată predicativă.

„Mîndria lui e *c-a ştiut* să creadă
Atunci cînd încă nu era uşor".

BENIUC, p. 191.

„Un asemenea om pare *să fi fost şi Eminescu*".

VIANU, SLR, p. 207

Ca și în cazul numelui predicativ multiplu, putem avea la o propoziție regentă insuficientă mai multe subordonate predicative :

„Aspirația mea secretă, despre care nu suflam o vorbă nimănui, e r a *să-mi scap părinții, asupriți de scadențe penibile, să mi-i scap de orice cheltuieli, să mă cresc singur, ca vrăbiile*".

BLAGA, *Hronicul...*, p. 80.

Construirea propozițiilor predicative

Propozițiile predicative pot fi construite cu ajutorul pronumelor și al adverbelor relativ-interogative, precum și cu unele conjuncții :

— cu pronume relativ-interogativ :

„Azi a primit diploma, A a j u n s *ce-a dorit*".

— cu adverb interogativ :

„De-o m a i f i *cum a-nceput,*
Îmi iau traista și mă mut".

ARGHEZI, p. 319.

„Căci nu vă pară șagă : de la Neamț pînă la Iași e *citu-i de la Iași pînă la Neamț, nici mai mult, nici mai puțin*".

CREANGĂ, p. 76.

— cu conjuncții :

„Ori mi-i spune, ori nu, tot atîta-i ; bucuria mea-i *că te văd*".

SADOVEANU, N.P., p. 192.

„Furtuna zilelor trecute, care purtase spre alte limanuri leșuri de matrozi și frînturi de corabie, p ă r e a *că nu a fost niciodată,* atîta liniște străbătea din nou firea".

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 100.

„Că legea lui e *să se umfle el*
Și din răbdarea omului mișel".

ARGHEZI, p. 319.

„Cea mai mare ambiție a unei fete (oșene — n.n., V.Ș.) e s t e *să fie jucată*".

SADOVEANU, O, 19, p. 406.

O propoziție predicativă poate fi introdusă și prin conjuncția compusă *ca... să,* dar în această situație normele limbii literare cer ca cele două ele-

mente componente să fie distanțate, între ele putînd fi intercalate părți de propoziție sau propoziții subordonate predicativei.

„Dorința fierbinte a tuturor este *ca* f i e c a r e *să*-și respecte semenii".

„Automulțumire înseamnă *ca,* după succesul ce l-ai obținut, *să* renunți la muncă".

„Porunca era *ca* fiecare șpan, slugă ori slujnică de națiune maghiară *să* stea la postul lui".

Pavel DAN, S, p. 254.

Cînd o *predicativă* depinde de un cuvînt regent cu sens de informare, o astfel de propoziție este *interogativă indirectă* (vezi B, II, β).

„P r o b l e m a e *cum vom reuși*".

„Î n t r e b a r e a este *cine poate realiza propunerea*".

„C h e s t i u n i l e importante sînt: *care va fi organizarea* și *ce trebuie făcut*".

După cum se știe, orice interogativă indirectă introdusă prin pronume și adverbe interogative este *parțială* (vezi exemplele de mai sus).

Subordonatele predicative interogative indirecte *totale* sînt introduse prin conjuncția *dacă*:

„Î n t r e b a r e a e *dacă va reuși experiența*".

Ca și numele predicativ, propoziția predicativă poate să *califice* sau să *identifice* subiectul din propoziția regentă.

„Lumea-i *cum este* ... și ca dînsa sîntem noi".

EMINESCU, p. 29; în GA², II, p. 273.

(calificare)

„Al dintîi lucru ce trebuia să-l fac era *să nu mă tem*".

Pavel DAN, S, p. 155.

(identificare)

Două verbe copulative: *a fi* și *a însemna* pot constitui singure o regentă insuficientă, care să aibă ca subiect o subiectivă, iar ca nume predicativ o predicativă:

„C e e a c e ș t i u **e** *că Brîncovenii au ținut ca la ochii din cap la colțul ăsta de țară*".

Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 145.

„S ă - i c r e z i c a p a b i l i d e r e v o l u ț i e **înseamnă** *ori să nu-i cunoști, ori să fii nebun*".

Pavel DAN, S, p. 247.

Un procedeu practic de a verifica corectitudinea identificării propoziției predicative (ca și a altora de altfel !) este *contragerea.* Transformînd propoziția predicativă într-un nume predicativ iese mai clar în evidență valoarea acestuia (avînd în vedere că propoziții de mai multe feluri se introduc cu aceleași unelte și se construiesc identic) și, totodată, se confirmă corespondența dintre părțile de propoziție și subordonatele echivalente.

O propoziție predicativă introdusă printr-un pronume relativ corespunde unui substantiv (sau echivalent) cu funcțiune de nume predicativ :

„Ion s-a făcut *ce și-a pus în gînd*".

Prin transformare :

„Ion s-a făcut *om cumsecade*".

Predicativa introdusă prin adverbe relative corespunde unui nume predicativ exprimat prin adjectiv :

„Rezultatul este *cum l-am dorit*".

Prin transformare :

„Rezultatul este *frumos*".

Propoziția predicativă introdusă prin conjuncția *să, ca . . . să,* corespunde unui nume predicativ exprimat, de obicei, prin infinitiv (avînd în vedere și posibilitatea substituirii acestor două moduri în limba română, cînd urmează după un alt verb) :

„Dorința ei este *să danseze*".

Prin transformare :

„Dorința ei este *a dansa*".

Predicativa interogativă indirectă totală, introdusă prin conjuncția *dacă,* transformată corespunde unui nume predicativ exprimat printr-un pronume, de obicei demonstrativ sau nehotărît :

„Întrebarea e *dacă reușim*".

Prin transformare :

„Întrebarea e *aceasta*".

sau :

„Întrebarea e *una*".

(Topica și punctuația propoziției predicative sînt tratate în legătură cu propoziția subiectivă ; vezi p. 135—139).

c. Predicatul adverbial

Adverbe ca : *adevărat, bine, bineînțeles, destul, firește, imposibil, păcat, pesemne, poate, probabil, sigur* (*desigur*) ș. a. pot forma predicatul regentei unei propoziții subiective :

„Ghiță, *bine* că te găsesc".
„*Poate* că erau trei ceasuri după miezul nopții".
DELAVRANCEA, p. 112.

„*Dar bineînțeles* că nu toată lumea juca bombastic".
CIPRIAN, S, I, p. 73.

„— Înțeleg, *firește* că înțeleg, i-am răspuns . . ."
VINEA, L, I, p. 157.

„ . . . *destul* că neamțul n-a putut dormi toată nopticica de gînduri . . ."
CARAGIALE, p. 55.

Predicate adverbiale pot să fie și unele locuțiuni adverbiale : *fără îndoială, cu siguranță, fără doar și poate, de bună-seamă* ș. a., urmate, ca și adverbele, de conjuncția *că*, mai rar *să* :

„*Fără îndoială* că autorul lui Manasse a fost un om care-a suferit".
SADOVEANU, O, 6, p. 273.

„*Cu siguranță* că vom reuși prin perseverență".

Sînt și unele adverbe care numai în anumite contexte îndeplinesc funcțiunea predicatului :

„De ești om bun, *aproape* de chilioara mea ; iară de ești om rău, *departe* de pe locurile aceste . . . !
CREANGĂ, p. 159.

Exprimarea adverbială a predicatului, în această formă, dă construcției imperative mai mult dinamism.

(*aproape* = *apropie-te ; departe* = *depărtează-te*)

Adverbele cu funcție de predicat constituie, în frază, propoziția regentă a unei subiective, deoarece, neavînd nici o marcă gramaticală de persoană, se prezintă ca niște impersonale.

Unele adverbe sau locuțiuni adverbiale predicative, în special cele cu caracter comentativ (*firește, desigur, probabil* etc.) apar ca propoziții incidente :

„Cărțile care-mi plac le recitesc din cînd în cînd, *firește*".
SADOVEANU, O, 6, p. 272.

„Veți fi ascultat, *probabil,* odată pe Enescu".

Tot ca propoziții (neanalizabile!) trebuie socotite și adverbele de afirmație și de negație. (vezi II, C, b).

„— Domnul director era la minister cînd ai plecat?
— *Da* — răspunse repede și hotărît aprodul..."

REBREANU, N, p. 60.

„— De-abia ne cunoaștem! Ce pot să știu eu?
— *Firește.* Așa e".

CALINESCU, O, 1, p. 110.

„Și peste toată această zarvă, s-auzea regulat, ca bătăile unui ceasornic:

— Carte
— *Da.*
— *Nu.*
— Șapte".

DELAVRANCEA, p. 48.

În dialog, fraza întreagă poate avea numai predicate-propoziții adverbiale:

„— *Firește* că *nu*".

VINEA, L, I, p. 188.

d. **Predicatul interjecțional**

Unele interjecții, născute pe baza imitării unei acțiuni, au rol de predicat într-o propoziție:

„Cînd e vorba să-mi fac și eu o poftă, proastă, bună, cum ar fi, *țop*! că mi se supără nevasta. *Haid*! adause apoi, luînd copilul în brațe și dînd cu piciorul în cîne".

SLAVICI, p. 16.

„Unde-i bine
Nu-i de mine;
Unde-i rău
Hop și eu".

ZANNE, p. 468.

„— *Zău* că nu ești chiar așa de proastă".

Camil PETRESCU, U.N., p. 73.

„ . . . și *iată* că de la început stăruia să aibă în intimitatea noastră un dezagreabil intrus".

Camil PETRESCU, U.N., p. 81.

Subiectul unui predicat interjecțional poate fi un substantiv (sau substitut) :

„H o p *și eu.*

„Crengile arcuri desfac . . .
Z v î c ! *un brotac*".

A. MANIU, CT, p. 27.

însă după cum se vede, în unele cazuri, *predicatul interjecțional* este regentul unei subiective : ț o p ! *că mi se supără nevasta,* dar poate primi și o complinire circumstanțială : „H o p și eu" (unde ?) „*Unde-i rău*".

Complinirile predicatului interjecțional pot fi și părți de propoziție.

„— V a i *de mine* ! îi vine rău băiatului înăuntru !"

CARAGIALE, *D-l Goe* . . .

„Iar el z v î r r ! *cu o scurtătură* în urma noastră".

CREANGĂ, p. 28.

„Bine l-a mai potrivit, drept în vîrful nasului ! H a l a l *de el* !"

GÎRLEANU, SA, II, p. 192.

Interjecția predicativă poate constitui singură o propoziție m o n o m e m b r ă : *Bravo ! Ura ! Sst !* (vezi II, C).

Tot ca propoziții interjecționale pot fi considerate și unele formule de salut sau de politețe neanalizabile în românește : *adio, pa, servus, salve, pardon, poftim, mersi* [1].

„Tipătescu :
Ia *poftim,* mă rog, ia *poftim* !"

CARAGIALE, T, p. 179.

„N-ai prefera, cumva, foloase mai palpabile ?
— *Merci* ! Nu-mi place să risc".

VINEA, L, I, p. 171.

Propoziția interjecțională însoțește uneori o propoziție sau o frază exclamativă sau interogativă, fără a se lega sintactic de rest [2] :

„*Hei,* bată-vă să vă bată !"

VINEA, L, I, p. 142.

---

[1] GA[2], I, p. 423.
[2] Ibidem, p. 429.

SCHEMA RECAPITULATIVĂ

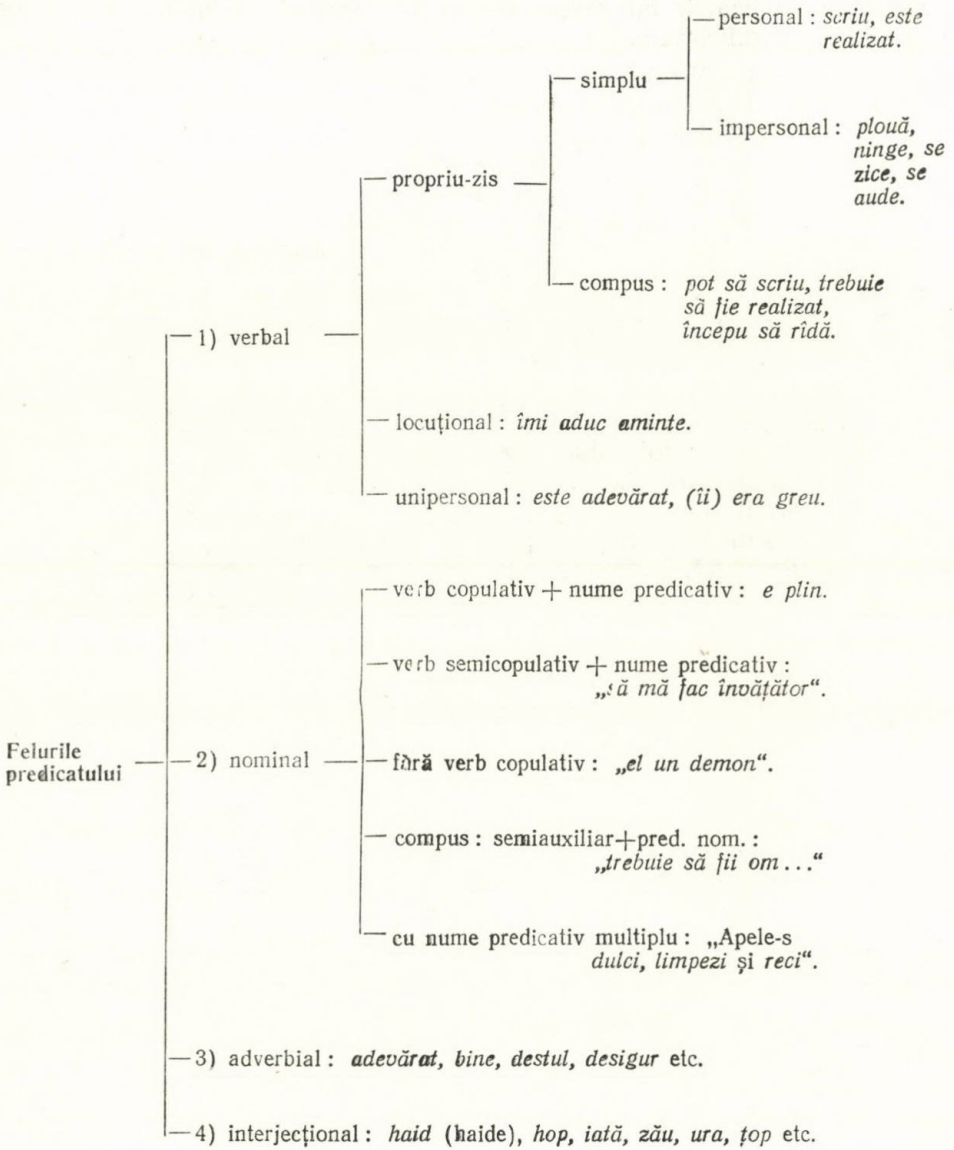

EXERCIȚIU

Analizați predicatele din textele următoare, arătînd : felul lor, modul de realizare și semnificația :

1. „E-o inimă ca altele, de rînd,
O inimă ce n-a trădat nicicînd.
Și dacă n-a bătut destul de tare
Ori poate că prea tare a bătut,
E că spre sînul tău, necunoscut
Pe vremi, cu trudă și-a croit cărare".

BENIUC, p. 191.

2. „Oricum se sucea și învîrtea, el nu putea părăsi gîndul că Lică a fost acela care a călcat pe arîndașul, și-l cuprindea un fel de nebunie, cînd se gîndea că și astă dată îi va scăpa."

SLAVICI, p. 57.

3. „Scrisoarea de condoleanțe pe care, poate, o voi scrie
Unui amic în doliu după vreo rudă care-i încă vie ;
O epigramă inedită ; figura unui tip ridicol,
Pe care nu-l cunoaștem încă ; un titlu mare de articol
Asupra unei chestii care va fi de actualitate,
Cu siguranță, peste-o lună sau peste-un an și jumătate".

TOPÎRCEANU, p. 179.

2. Subiectul

După cum s-a arătat pînă acum, s u b i e c t u l este, de asemenea, parte principală de propoziție.

Subiectul este întotdeauna prezent în mintea vorbitorului, căci de la el pornește gîndirea, indiferent dacă este exprimat sau nu prin material lingvistic. De la subiect gîndirea se îndreaptă spre predicat — elementul nou. Predicatul, cum am văzut (D, I, 1), spune ceva despre subiect.

Între aceste două părți principale ale propoziției existînd un raport strîns, de interdependență, urmează ca în definirea uneia să se facă referiri la cealaltă.

Ținînd seama de faptul că cele mai multe propoziții își realizează predicatul prin verbe, *subiectul* este, în primul rînd, autorul acțiunii exprimate de predicatul respectiv. Dacă ne referim la predicatul nominal, *subiectul* apare ca beneficiarul calității atribuite de numele predicativ. Cînd predicatul este un verb la diateza pasivă sau reflexivă cu înțeles pasiv, *subiectul* este cel care suferă acțiunea exprimată de predicat.

Din toate acestea rezultă că :

Subiectul este partea principală de propoziție despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului.

„*Mircea* însuși mîna-n luptă vijelia-ngrozitoare".
EMINESCU, p. 132.

„*Căprarul* se lăsase dus de gînd".
ARGHEZI, p. 246.

„*Urmarea* acestei neuitate seri a fost mai puțin plăcută".
SADOVEANU, *Soarele* . . ., p. 46.

„— Apoi așa se cheamă *locurile* pe aici, cucoane".
HOGAȘ, p. 331.

„Nici *pruncii* n-au fost cruțați".
CAMILAR, p. 85.

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR" BIBLIOTECA BUCUREȘTI

S-a arătat pînă acum că în multe propoziții subiectul este exprimat, dar sînt și propoziții în care nu apare subiectul exprimat gramatical printr-o parte de vorbire oarecare.

In exemplele citate mai sus subiectul este exprimat prin cuvintele subliniate.

Dar în propozițiile :

„Sărută pe Cobila de mai multe ori".

DELAVRANCEA, p. 69.

„Cît de cuminte ești și bun".

GOGA, O, I, p. 134.

„Cum ninge, repede, repede !"

BACOVIA, p. 87.

subiectul nu este exprimat.

Reținem deocamdată faptul că, privit din punctul de vedere al prezenței sau absenței (ca formulare gramaticală în propoziție), subiectul este de două feluri : *exprimat* și *neexprimat.*

Subiectul exprimat

Subiectul exprimat în propoziție poate fi analizat din două puncte de vedere :

a) după numărul cuvintelor care îl constituie ;

b) după părțile de vorbire care îndeplinesc funcțiunea de subiect.

a) *Subiectul poate fi exprimat :*

— printr-un singur cuvînt :

„*Zăpada* se ridică pînă la geamuri".

DELAVRANCEA, p. 99.

„*Ea*-și pune voalul cu mișcări discrete".

TOPÎRCEANU, p. 51.

„Un *altul* zise . . ."

ARGHEZI, p. 223.

— printr-o sintagmă :

„*Universitatea din Timișoara* a fost înființată de regimul democrat-popular".

„*Schimbul de cuvinte* mai învioră pe Titu Herdelea".

REBREANU, I, p. 68.

In ambele exemple date, considerarea întregului grup de cuvinte ca subiect este o necesitate logică [1]. A analiza ca subiect numai cuvîntul cu forma de nominativ (*universitatea, schimbul*) înseamnă a denatura sensul propozițiilor.

Determinanții cuvintelor din nominativ (*din Timișoara, de cuvinte*) fac parte integrantă din noțiunea exprimată de subiect.

Altfel se prezintă situația într-o altă formulare :

„*Universitatea* din Timișoara este o înaltă instituție de cultură".

Aici determinantul (*din Timișoara*) contribuie la restrîngerea și precizarea sferei noțiunii exprimate de subiect, dar și fără el comunicarea este deplin logică.

— prin mai multe cuvinte în raport de coordonare (formînd subiect multiplu) :

„*Ciuda* noastră și *necazul* cailor ... nu erau proaste".

HOGAȘ, p. 89.

„*Pildă, fabulă, zicală, snoavă, haz* și *ghicitoare*
Au slujit să-l mai mîngîie omului de tot ce-l doare".

ARGHEZI, p. 292.

„*Sîngele* vărsat și *jertfele* nu sînt niciodată zădarnice".

SADOVEANU, O, 19, p. 83.

„*Mirosul, pipăitul, auzul* și *privirea*
Se-aruncă deopotrivă pe cele patru zări".

PILLAT, P, p. 37.

„*Copii* și *alde gură-cască* s-au oprit".

A. MANIU, CT, p. 74.

b) *Părțile de vorbire prin care poate fi exprimat subiectul :*

1) prin substantive (proprii sau comune) :

„*Rada*-i nălucire vie".

COȘBUC, p. 43.

„Dincolo, peste Rîpoasa, este *Valea Răpiții,* o vale mai adîncă decît Valea Seacă și numită așa pentru că printr-însa curge *Răpița*".

SLAVICI, p. 125.

„*Casa* nu se deosebea întru nimic de celelalte".

REBREANU, I, p. 69.

---

[1] Cf. GA, II, p. 65 și L.R.C., 1956, p. 542.

„*Vîntul* încetase . . .“

HOGAȘ, p. 61.

„*Frăția* ni-i temeiul“.

ARGHEZI, p. 225.

„Lunga lor *fulgerătură* în senin a-ncremenit“.

EMINESCU, p. 226.

„*Tăbliile de porumb* dreptunghiulare, *fișiile de pămînt* arămii, *tarlalele, lanurile* verzi de trifoi se răsucesc pe axa șinelor“.

Fr. MUNTEANU, *Statuile . . .*, p. 18.

2) prin p r o n u m e

— posesiv :

„. . . de unde deducem cu uimire și cu răsuflet oprit că *ai noștri* au trecut . . .“

Camil PETRESCU, U.N., p. 253.

— demonstrativ :

„. . . *Acesta* poate ca să știe
Cum este viața, cum cată să fie ?“

EMINESCU, p. 284.

— interogativ-relativ :

„*Cine* să știe
Dacă sînt singur —
Cine s-asculte
Durerea mea . . .“

BACOVIA, p. 154.

— nehotărît :

„*Unul* caută-n oglindă de-și buclează al său păr,
Altul caută în lume și în vreme adevăr“.

EMINESCU, p. 119.

— negativ :

„A scăpat ! zise el într-un tîrziu. Dar asta nu are s-o afle *nimeni* în lume“

SLAVICI, p. 122.

„Nu e *nimic,* și totuși e
O sete care-l soarbe“.

EMINESCU, p. 156.

— personal :

„*Eu* la Congres trimit atîta doar :
Această inimă a mea în dar“.

BENIUC, p. 191.

3) prin adjectiv substantivizat:

„*Uritul* din ce-i făcut?
Din omul care-i tăcut".

Strigături, p. 101.

Adjectivul substantivat poate fi de proveniență participială:

„— ... Sînt tînăr... lume... doamne... sînt tînăr... strigă *rănitul*".

CAMILAR, p. 150.

4) prin numeral:
— cardinal:

„Lîngă tulpina-mi *doi* se sărutară".

BENIUC, p. 187.

— ordinal:

„*Cel dintîi* s-a născut la Severin tot în ziua și ceasul în care a văzut *cel de-al doilea* lumina la Dorohoi".

CARAGIALE, p. 121.

Contextul oferă prilejul folosirii numeralelor cardinale alternînd cu cele ordinale în funcțiunea de subiect:

„Cei trei vîslași vorbeau. Un fald al adierii le zmulse în larg cuvintele. *Doi* erau pescari, *al treilea* purta în privirea umbrită de turban mai mult decît oglindirea nesfîrșitului".

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 100.

5) prin verb:
— la infinitiv:

„... ușor este *a făptui*, mai greu este *a osîndi*..."

SADOVEANU, Z.C., p. 151.

„*A ierta* e ușor, *a uita* e greu".

ZANNE, p. 484.

Infinitivul poate fi subiect nu numai la expresii verbale unipersonale, ci și la un predicat nominal al cărui nume predicativ este, de obicei, tot un infinitiv:

„*A capta* pe cititor prin ornamente și fiorituri înseamnă *a-l face inapt* să gîndească".

CĂLINESCU, CO, p. 187.

Subiectul infinitival poate avea ca nume predicativ și un substantiv, e drept, care conține o idee verbală:

„*A reuși* înseamnă *strădanie*".

Formularea propoziției cu subiectul exprimat printr-un verb la infinitiv precedat de propoziția *de* nu este recomandabil, fiind un franțuzism : e interesant *de a vedea* ; e important *de a ști* etc.

— la supin :

„E ușor *de spus* . . ."
„Lung le-a fost *așteptatul*".

Două dintre modurlle nepredicative : *infinitivul și gerunziul* pot avea subiect. Subiectul acestor moduri poate fi comun cu al verbului-perdicat, sau poate fi diferit. Cînd este comun se analizează numai ca subiect al predicatului :

„*Ion* c o n t i n u î n d u-și munca științifică era fericit" și nu e necesar să fie exprimat pentru fiecare verb.

„Am intenția de a f a c e *eu* referatul".

Cînd însă gerunziul sau infinitivul au subiect diferit de cel al predicatului exprimarea subiectului acestora este obligatorie :

„A aflat totuși ceva, *care* î n ș e l î n d u-i așteptările i s-a părut mai rău decît moartea".

VINEA, L, I, p. 241.

„V e n i n d u-i *prietenul,* Ion îl pofti în casă".
„Venise ocazia d e a s p u n e *omul* întregul adevăr."

Subiectul neexprimat

După cum am văzut, în unele cazuri propoziția poate fi formulată și fără exprimarea subiectului. În asemenea propoziții, subiectul poate fi : *inclus, subînțeles, nedeterminat* sau *inexprimabil.*

a. Subiectul inclus

În propozițiile care au ca predicat un verb la persoana I sau a II-a singular și plural, nu este întotdeauna necesar să se exprime pronumele subiect, deoarece desinența verbului include și ideea de subiect :

„Jos pe dîmb, *mă tolănesc*
Fermecat de lene,
Și din ce în ce *clipesc*
Tot mai des din gene . . ."

IOSIF, p. 23.

Predicatele *mă tolănesc* și *clipesc,* fiind la persoana I singular, includ în desinența lor și subiectul.

Tot așa și în exemplele următoare :

„— Lupule, cu mine *să nu glumești* !" (persoana a II-a singular)

AGIRBICEANU, II, p. 64.

„Astăzi *începem* lupta". (persoana I plural)

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 6.

Subiectul cuprins în desinența verbului-predicat poartă numele de subiect inclus.

Exprimarea cu subiectul inclus nu suferă cu nimic în privința înțelesului.

Dialogul este cazul cel mai frecvent în care nu se exprimă pronumele-subiect, participanții la discuție fiind de față (persoana I și a II-a).

Și verbul la persoana a III-a poate include subiectul cînd acesta e pronumele personal respectiv și cînd este prezent fizic la o convorbire. Dar de cele mai multe ori verbul-predicat la persoana a III-a cere să fie exprimat subiectul din necesitatea de precizare, întrucît mulțimea infinită de obiecte pot apărea ca persoană a III-a.

Pronumele personal-subiect este exprimat cînd în propoziție se scoate în evidență o persoană în opoziție cu alta sau cînd se insistă asupra persoanei subiect :

„*Eu* să fiu a ta stăpînă, *tu* stăpîn vieții mele".

EMINESCU, p. 127.

„Binele, *tu* nu-l cunoști,
Biruri, domni, și popi și oști,
Ți se toarnă-n spate".

NECULUȚĂ, p. 69.

Este exprimat pronumele-subiect și atunci cînd forma verbului este identică la persoana I și la singular și la plural :

„— Ați citit această carte ?

— *Eu* n-am citit-o" (răspunsul : *n-am citit-o* nu are precizarea subiectului : *eu* sau *noi*).

b. Subiectul subînțeles

În anumite împrejurări, subiectul, fiind cunoscut, nu mai este necesar să fie exprimat, fiind subînțeles.

În conversația despre ceva :

„— Cartea este foarte bună !
— Ai citit-o ?
— Da ! Tratează unele probleme . . . Prezintă lucrurile . . ."

Convorbirea despre carte poate continua fără să mai fie repetat subiectul, interlocutorii avînd în minte partea principală a propoziției de la care au plecat (și pleacă) gîndurile lor.

Conversația poate începe și fără exprimarea subiectului, cînd cel care deschide convorbirea consideră că interlocutorul înțelege despre ce este vorba :

„— Ți-a plăcut ?
— Ce ?
— Cartea pe care o ai în mînă".

Se vede că întrebarea nefiind completă, deoarece al doilea vorbitor nu se gîndea la același lucru, se răspunde tot printr-o întrebare, la care primul vorbitor trebuie să răspundă prin exprimarea *subiectului* (care era necesar în prima propoziție formulată) și să adauge un determinant subiectului (în exemplul dat, o propoziție atributivă : *pe care o ai în mînă*, dar și *aceasta*, *aceea*, *a lui Sadoveanu* etc.).

Într-un context în care subiectul a fost exprimat o dată, și deci este cunoscut, nu se mai exprimă :

„Locurile de spectacol așteptau pe fermierii din împrejurimi ca să se completeze și Mr. Iosua Lincoln, scamator de profesie, își văzu împuținați spectatorii săi din pricina indianului șahist. Toată lumea se grămădea spre dînsul. Ca om cuminte, *își părăsi* într-o zi șandramaua goală și *trecu* la vecin, *să vadă,* cărui lucru așa de extraordinar i se datorește îmbulzeala. *Asistă* la demonstrația închiderilor și deschiderilor dulăpașului, *privi* cu atenție partidele și nu-i fu greu *să înțeleagă* că *avea* într-adevăr un concurent din breaslă. *Surîse* cu dulceață domnului Maelzel, apoi, trăgînd din buzunar un cartuș inofensiv, îl *făcu* să izbucnească într-un soare frumos deasupra privirilor".

SADOVEANU, *Soarele . . .*, p. 85.

În prima frază a fost exprimat subiectul, Mr. Iosua Lincoln, apoi, în frazele care urmează, nouă propoziții au același subiect fără să fie exprimat, avînd ca predicat verbele subliniate. În aceste propoziții subiectul este subînțeles.

c. Subiectul nedeterminat

Unele propoziții sînt astfel formulate, încît acțiunea exprimată prin predicat (verb la un mod personal) nu se referă precis la persoana-subiect, iar altele exprimă prin predicat o acțiune care poate fi raportată la oricare persoană.

În astfel de propoziții, subiectul (neexprimat) este *nedeterminat.*

În exprimarea cu subiect nedeterminat se disting două situații :

—cu subiect nedeterminat propriu-zis ;

— cu subiect general.

Folosirea unei propoziții cu *subiect nedeterminat* p r o p r i u-z i s este rezultată din neputința de a preciza pe autorul acțiunii sau de faptul că nu interesează cine e autorul acțiunii.

„Într-o dimineață mi *se bătu* la ușă".

GÎRLEANU, SA, II, p. 138.

„*Scrie* în ziare".

Prin propozițiile cu *subiect general* se exprimă constatări asupra unor situații care prin repetare au căpătat un caracter general. Acțiunea exprimată în astfel de propoziții poate fi atribuită oricărei persoane. Exemple de astfel de exprimări cu caracter general sînt proverbele, zicătorile, maximele :

„Cu răbdarea
Treci și marea,
Dar cu răul
Nici pîrâul".

ZANNE, p. 473.

(Adică nu numai *tu* treci, ci și *eu, el, noi, voi, ei*).

„Dacă *vrei,* poți"

Ibidem, p. 489.

„Cînd *fugi* după spirit, *prinzi* prostia".

MONTESQUIEU, ap. D.M., p. 232.

În limba română poate fi formulată propoziția cu subiect nedeterminat prin următoarele mijloace :

— predicatul la persoana a II-a singular :

„Cînd *vezi* două moftangioaice amestecîndu-și alifia de pe buze și tocăindu-se cu multă căldură, *să știi* că nu se pot suferi".

CARAGIALE, *Rromânca.*

— predicatul la persoana a III-a singular sau plural :

„Ne *cheamă* la masă.

HOGAȘ, p. 162.

— predicatul la persoana a III-a singular, la diateza reflexivă :

„— Unde-i Sindipa ? s-a mirat împăratul.
S-a păstrat tăcerea".

SADOVEANU, *Divanul*, p. 123.

— predicatul la persoana I, plural :

„*Citim* lumea pe dos și *pretindem* că ne înșală".

R. TAGORE, ap. D.M., p. 139.

De multe ori, pentru a exprima un subiect nedeterminat general, se folosește substantivul *omul* :

„— Cînd nu pricepe, *omul* să nu se strîmbe".

SADOVEANU, M.C., p. 8.

In același fel sînt folosite *cineva, oricine, lumea, fiecare* etc.

„*Fiecine* cum i-e vrerea, despre fete seamă deie-și".

EMINESCU, p. 71.

După cele discutate se impune o precizare. In primele exemple am arătat cum se realizează, fără a fi exprimat, subiectul nedeterminat. In exemplele în care apar *omul, fiecine* (și în altele de acest fel), din punct de vedere gramatical subiectul este cuvîntul respectiv (substantiv sau pronume) în cazul nominativ. Astfel de subiecte sînt nedeterminate din punctul de vedere al înțelesului.

d. Subiectul inexprimabil

In acest paragraf ne ocupăm de subiectul verbelor impersonale propriu-zise, adică al acelor verbe care exprimă fenomene atmosferice : *a bruma, a burnița, a fulgera, a fulgui, a ninge, a ploua, a trăsni, a tuna, a se înser a, a se întuneca, a viscoli, a vremui, a se lumina* (de ziuă), *a se înnopta* etc. (vezi *Predicatul verbal impersonal*).

„*Plouase* în ajun și Lisa aducea valuri tulburi. *Plouase* și în vremea nopții".

SADOVEANU, M.C., p. 12

„Afară tîrgul stă pustiu
Și *ninge* ca-ntr-un cimitir"

BACOVIA, p. 22.

„Și-i frig, și *brumează*".

BACOVIA, p. 27.

„Ori dacă ești așa de fricoasă apoi sui în căruță și te așterne pe somn, că noaptea-i numai un ceas : acuși *se face ziuă* !"

CREANGĂ, p. 102.

Predicatele exprimate prin astfel de verbe sau locuțiuni verbale nu se referă la un subiect autor al acțiunii. Ele realizează propoziții impersonale.

„*Se luminează* încet, încet, în pas cu boulenii parcă".

GÎRLEANU, SA, II, p. 126.

„— Cred că în noaptea asta *brumează,* adăugai iar, fără răspuns".

Pavel DAN, S, p. 118.

Autorul acțiunii din propozițiile impersonale nu poate fi identificat, rămîne necunoscut. Nu putem spune însă că lipsește subiectul în sens logic. Astfel de propoziții au ca subiect fenomenul meteorologic corespunzător [1].

Din cele mai vechi timpuri, oamenii au vorbit despre fenomenele naturii, dar, necunoscîndu-le cauzele, n-au putut identifica un autor al lor și de aceea pînă la noi s-au transmis aceste formulări impersonale cu *subiecte inexprimabile.*

In sens metaforic pot fi formulate propoziții cu astfel de verbe cu subiect exprimat :

„Te uită cum n i n g e *decembre*".

BACOVIA, p. 19.

„*Aurora* violetă
P l o u ă roună de culori".

Ibidem, p. 51.

„Nu p l o u ă *norii,* nici nu vor să treacă . . ."

IOSIF, p. 13.

Cazul subiectului

In toate exemplele discutate pînă acum în care subiectul este exprimat printr-un s u b s t a n t i v (propriu sau comun, concret sau abstract), printr-un a d j e c t i v, printr-un n u m e r a l, sau printr-un p r o n u m e, cu-

[1] Vezi A. PHILIPPIDE, I.l.r.I., *Principii* . . . p. 122 urm. : Iorgu IORDAN L.R.C., p. 557 și studiul *Despre propozițiile impersonale în limba română* al lui Gh. POALELUNGI, în M.I.P., 1957, p. 45—81.

vintele respective stau în cazul *nominativ*. Aceasta deoarece principala funcțiune a n o m i n a t i v u l u i este de a exprima s u b i e c t u l.

Sînt însă unele construcții în limba noastră în care subiectul *pare a nu fi* în cazul nominativ. Așa sînt, în primul rînd, cele care au ca subiect un substantiv sau pronume în genitiv, ori un pronume posesiv.

„*Al tău* e la Crasnic, și-i mort"

. . . . . .

Al alteia, bietul, e gata de drum".

COȘBUC, p. 373.

„Vin oaspeți și cîinele latră ;
Le ies înainte grăbiți
Ai casei pe pragul de piatră".

COȘBUC, ap. G.A., II, p. 66.

„...el îmi împărtășește că *ai lui* sînt plecați de-acasă".

BLAGA, *Hronicul...*, p. 25.

„*Ai casei* făceau mare haz de aceste războaie ale copilului cu cîinele".

Pavel DAN, S, p. 173.

În astfel de situații se subînțelege un substantiv : *al tău* înseamnă *copilul tău ; al alteia — copilul alteia ; ai casei — oamenii, locuitorii, membrii familiei.* Așadar, adevăratul subiect este tot în cazul nominativ.

Asemănătoare cu acestea — în sensul că trebuie subînțeles, de data aceasta însă un pronume nehotărît — sînt construcțiile cu valoare partitivă :

„În focul luptei au mai pierit *din soldați*".

Pronumele nehotărît subînțeles (*unii*) *din soldați* este în cazul nominativ.

În construcția partitivă cu un demonstrativ se subînțelege un substantiv în nominativ :

„Se-ntîmplă *de acestea* peste tot" (fapte, lucruri).

Sînt însă și cazuri de excepții propriu-zise [1]. Subiectul poate fi exprimat prin pronume relativ-interogative în cazul genitiv, dativ sau acuzativ cu prepoziția *pe.* E vorba de *care* și *cine* care sînt flexibile, cînd în frază introduc o subordonată :

„Am ascultat de sfatul *cui* ne poate ajuta".

„Hai, fiecare pe la casa *cui* ne are, că mai bine-i pare".

CREANGĂ, A, p. 44 ; GA², II, p. 90.

---

[1] GA², I, p. 165 ; II, p. 90—91.

„Cartea o trimit *cui* mi-a cerut-o".
„Am chemat *pe cine* poate rezolva problema".

In aceleaşi cazuri poate fi folosit şi *care*.

Astfel de construcţii sînt posibile datorită funcţiunii duble a pronumelor respective: de a fi a) *atribute, complemente directe* sau *indirecte* pe lîngă verbul din propoziţia regentă, b) *subiecte* în subordonatele pe care le introduc.

„— He-hei! ştie el glonţul în carnea *cui* să intre!"
GÎRLEANU, SA, II, p. 171.

Subiectul logic

Subiectul unei propoziţii al cărei predicat este exprimat printr-un verb activ reprezintă pe autorul acţiunii, iar subiectul unui predicat la diateza pasivă sau reflexivă cu înţeles pasiv reprezintă pe cel care suferă acţiunea.

Subiectele acestea, exprimate prin nume sau pronume, sînt în cazul nominativ şi se numesc s u b i e c t e g r a m a t i c a l e.

Cînd subiectul gramatical nu este şi autorul acţiunii, cel care face acţiunea este *subiectul logic*.

In propoziţia cu predicatul la diateza pasivă:

„Blocul acesta a fost proiectat *de un inginer* iscusit" subiectul gramatical este *blocul* (substantiv în nominativ), iar autorul acţiunii *un inginer — subiectul logic*.

Substantivul *un inginer*, fiind construit cu prepoziţia *de*, se află în cazul acuzativ. De aceea, deşi *subiect logic*, din punct de vedere gramatical este *complement de agent* (vezi D, II, 2, c).

Subiect logic au şi construcţiile formate din verbul *a fi* şi un substantiv (*foame, sete, cald, frig* etc.), exprimînd o stare organică şi precedate de formele scurte de dativ ale pronumelui (*mi, ţi, i, ne, vă, le*).

„Ion: *Mi-e foame* ... sînt ostenit".
CARAGIALE, *Teatru*, p. 417.

„Dă-mi apă ... *mi-e sete*!"
Ibidem p. 456.

„— *Nu ţi-e frig*?
O întrebai eu.
— Ţu...
— *Nu ţi-e frică* de cîne?
DELAVRANCEA, p. 286.

Formele de dativ ale pronumelui personal raportează starea exprimată la persoana respectivă. Persoana care are sau nu are starea organică exprimată este *subiectul logic* al propoziției. Din punct de vedere gramatical, pronumele în dativ este *complement indirect.*

Sintaxa nu este interesată în discutarea subiectului logic de acest fel. A fost discutat aici pentru a atrage atenția celor care fac greșeala de a analiza formele pronominale în dativ ca subiecte.

Valori afective în construirea subiectului

In vorbirea populară și în cea familiară se folosesc unele construcții deosebite pentru exprimarea subiectului. Aceste formulări, după cum vom vedea mai departe, au o mare expresivitate și încarcă de afectivitate exprimarea.

a) Reluarea subiectului

Subiectul exprimat prin pronumele de persoana a III-a, pentru precizare, pentru insistență asupra lui, este reluat printr-un substantiv sau pronume (de obicei demonstrativ, rar negativ):

„Vine *el* t a t a".

„A veni *el* D r ă g u ș la căuș" (proverb)[1].

„In sfîrșit mai strigă *el* c a p u l cerbului, cît mai strigă, însă Harap Alb nici nu răspunde, nici nu se arată . . ."

„— Lasă-l, Harap Alb, în plata lui Dumnezeu, că ș-a da *el* s p î n u l peste om vreodată".

CREANGĂ, p. 217, 218.

„S-o sfîrși *ele* și a c e s t e de la o vreme".

Ibidem, p. 213.

„— He-hei! știe *el* g l o n ț u l în carnea cui să intre!"

GÎRLEANU, SA, II, p. 171.

Nu vede *el* n i m e n i cît munciți? (auzit de mine).

Reluarea subiectului se face și invers: se exprimă substantivul-subiect înaintea predicatului și apoi se reia prin pronume în urma predicatului:

„*Harap Alb* vede *el* bine unde merge treaba, că doar nu era din butuci".

CREANGĂ, p. 213.

[1] Ambele exemple sînt date și în *Stilistica*, p. 270, și în GA, II, p. 92. Valoarea expresivă a construcției e pe larg comentată în *Stilistica* . . ., p. 270—272, unde autorul dă și bibliografia problemei. Pentru alte exemple a trebuit să apelez tot la CREANGĂ.

b) Subiectul cantitativ

In unele construcții subiectul apare precedat de prepoziția *la* sau de pronumele relativ *ce* și de *ce de*, cu deosebire în propoziții exclamative:

„Veniseră *la spectatori*! — sala plină".

„— Ce negoț, *ce daraveri*, *ce bănet* s-ar face!"

DELAVRANCEA, p. 97.

„*Ce de oameni* s-au adunat!"

„*Ce de-a femei* și toate-s tinerele . . ." [1]

I. PĂUN-PINCIO, *Pe stradă*.

In astfel de formulări, *la, ce, ce de, ce de-a* au valoare de numerale nehotărîte și exprimă în mod afectiv ideea de cantitate [2].

Substantivele-subiect *spectatori*, *daraveri*, *bănet*, *oameni*, *femei* sînt în *cazul nominativ*.

c) Izolarea subiectului

Uneori gîndirea pornită de la un subiect se întrerupe și se continuă cu o altă gîndire. In acest caz, primul subiect rămîne izolat, independent [3], gîndirea completă exprimîndu-se numai în legătură cu cel de-al doilea subiect.

„— *Sindicatul* — sînt bani la sindicat, economii!"

SAHIA, p. 64.

Propoziția începută cu subiectul *sindicatul* nu se continuă, comunicarea trece la alt subiect, *bani*, despre care se spune că există (*sînt*).

Subiectul izolat apare des în proverbe și zicale:

„*Norocul*, lui nu-i trebuie ochi".

Din punct de vedere gramatical construcția nu este socotită corectă, dar izolarea scoate în evidență subiectul rămas în suspensie, îl subliniază și-i mărește puterea expresivă.

O astfel de construcție se numește *anacolut* [4].

---

[1] Vezi explicații despre formula *ce de* (*ce de-a*) la G. IVĂNESCU, *Din sintaxa propozițiilor exclamative*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, 1958, p. 449—452.

[2] GA², II, p. 91. numai pentru construcțiile cu prepoziția *la*.

[3] G. NEDIOGLU, *Independența subiectului*, LR, 1955, nr. 2, p. 13—21. Vezi și N. I. BARBU, *Sintaxa limbii române*, după metoda istorico-stilistică, 1944. p. 174.

[4] GA², II, p. 418—421.

Sînt construcții în care, după ce subiectul a fost exprimat și rămîne izolat, este reluat imediat printr-un pronume :

„*Virtutea* pentru dînșii *ea* nu există".

EMINESCU, p. 51.

„*Muierea* înțeleaptă, *aceea* (îi) mai frumoasă".

ZANNE, p. 537.

SCHEMA RECAPITULATIVĂ

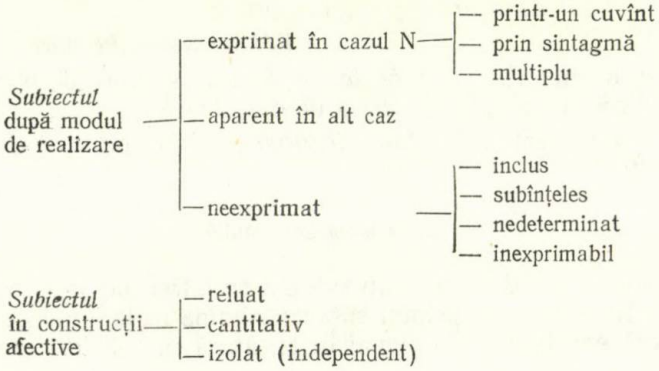

PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ

Uneori subiectul poate fi exprimat nu numai printr-un cuvînt sau printr-o sintagmă, ci și printr-o propoziție.

„*Cine a mințit o dată*
Și-a mîncat credința toată".

ZANNE, p. 479.

In acest exemplu, la întrebarea : *cine și-a mîncat credința toată* ? răspunde propoziția precedentă : *Cine a mințit o dată.*

Propoziția care îndeplinește funcțiunea de subiect al propoziției regente este o propoziție subiectivă.

Propoziția subiectivă are sens mai general, mai abstract decît subiectul.

Spre deosebire însă de subiect, care este partea principală de propoziție și se află pe același plan sintactic cu predicatul, în raport de interdependență, *subiectiva este o propoziție secundară* și se află în *raport de subordonare* față de regenta ei.

Construirea propoziţiilor subiective

Propoziţiile subiective se construiesc cu pronume relativ-interogative sau conjuncţii, în funcţie de felul exprimării predicatului din propoziţia regentă.

Propoziţia subiectivă poate servi drept subiect al unui predicat verbal din propoziţia regentă. In acest caz, propoziţia subiectivă este introdusă, de obicei, prin pronume relativ-interogative (simple sau compuse) :

„*Cine* doarme mult / trăieşte puţin"
ZANNE, p. 188.

„*Ce* e frumos / la toţi place".
ZANNE, p. 190.

„— Dar / *cine* are noroc / se întoarce, zise Nastasia, zîmbind cu tristeţă".
SADOVEANU, M.C., p. 75.

„*Cel ce* în astă lume a dus numai durerea /
Nimic n-are dincolo, căci morţi sînt cei muriţi".
EMINESCU, p. 51.

Prin aceleaşi mijloace sînt introduse şi subiectivele care au ca regent un predicat nominal :

„Şi-a fost minune / *ce* spunea !"
COŞBUC, p. 86.

„*Cei ce* muncesc / sînt stăpînii ţării".

„Poet nu-i *cel ce scrie,* poet e *cel ce-a mers*".
PILLAT, P, p. 96.

Subiectivele apar ca subiecte ale unor verbe sau expresii unipersonale. Aceste subiective sînt introduse mai des prin *că, cum că, să, ca . . . să, dacă* :

„Mi se pare *c-o să-ţi arăt o fată faină*".
CĂLINESCU, p. 58.

„Cînd te-o vedea, nu se poate [1] / *să nu-i placi*"
Ibidem, p. 128.

„Aşa-i / *că asta-i o poveste din altă lume* ?"
SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 82.

„. . . tot atît era / *dacă ar fi udat ploaia / ori ar fi ars soarele o piatră*" !
Ibidem.

---

[1] Verbul *a putea,* ca oricare alt verb, folosit ca reflexiv impersonal este predicativ.

„— Nene Niță, eu zic că nu e bine / *să porți țidula asta în buzunar*".

CARAGIALE, *Jertfe patriotice.*

Subiectivele se construiesc și după predicativele adverbiale, și după unele interjecționale (vezi și D, I, 1, c și d):

„Destul / *să constatăm* / cum se petrec lucrurile..."

CARAGIALE, *Repausul dominical.*

Din cele arătate pînă acum, trebuie reținut faptul că, dacă propozițiile subiective ale unor predicate verbale sau nominale personale, introduse mai frecvent prin pronume relativ-interogative, sînt mai ușor de recunoscut, cele care au ca regent alte construcții predicative prezintă unele dificultăți. Reținem, deocamdată, că încercarea de a identifica subiectiva numai cu ajutorul întrebărilor (*cine ? ce ?*) este dificilă. (vezi și p. 225).

Analiza propozițiilor subiective nu dă greș dacă se ține seama de natura predicatului regent, care poate fi:

— un reflexiv impersonal:

„*I se păru* / că cea mai mică dintre stele cîntă".

A. MANJU, CT, p. 52.

— un verb personal folosit ca impersonal:

„— Sigur, *îți convine* / să rîzi, dar ia întreabă-mă pe mine!"

PREDA, M, I, p. 206.

„Gata, dar nu știu ce să fac cu Nilă, că *îmi vine* / să-i dau cîțiva pumni după ceafă și să-l satur".

Ibidem, p. 209.

— O expresie verbală unipersonală cu valoare impersonală:

„*Fu greu* / să se înțeleagă dacă Bălcescu se gîndea la vagmistrul adevărat, sau la colegul său din minister, colonelul Odobescu".

Camil PETRESCU, U.O., II, 1967, p. 264.

„*E de neînchipuit* / cît de nedestoinici sîntem..."

GÎRLEANU, SA, II, p. 158.

— un adverb sau locuțiune adverbială ca valoare predicativă:

„*Pesemne* / că numai bărbaților, ca mai slabi de înger, li-e dat să lase totul vraiște cînd sufletul le este sfîșiat".

VINEA, L, I, p. 238.

(Să se observe că și propoziția *să lase totul vraiște* este tot subiectivă la regentul unipersonal *e dat*).

„*Fără îndoială* / că prin această afinitate pentru peisajul şi sonorităţile pădurii, Eminescu se înrudeşte cu întreaga romantică europeană, al cărei cadru propriu este centrul păduros al Europei".

VIANU, SLR, p. 227.

— o interjecţie predicativă:

„*Iată* dar / cum se dă pe faţă o minciună care de veacuri stăruieşte".

SADOVEANU, O, 6, p. 239.

Interjecţia, fiind invariabilă, are caracterul unui predicat impersonal.

Propoziţiile subiective pot fi construite cu oricare dintre modurile personale, în afară de *imperativ* (vezi exemplele de mai sus).

După frecvenţă, propoziţiile subiective introduse prin pronume relative sînt cele mai dese şi se găsesc cu deosebire în proverbe şi zicale, care, prin conţinutul lor general, nu au, de obicei, subiect personal [1].

3. Topica subiectului şi predicatului — subiectivei şi predicativei

Ca şi la definire, şi în alte împrejurări (topică, acord, punctuaţie), cele două părţi principale ale propoziţiei merg împreună. Astfel, vorbind de locul subiectului în propoziţie, ne referim la predicat, iar cînd vorbim de predicat, facem referiri la poziţia faţă de subiect.

In topica directă, subiectul (sau grupa subiectului) precedă predicatul (sau grupa predicatului) (vezi I, 3, e).

Cînd subiectul şi numele predicativ sînt exprimate prin infinitive, neexistînd altă marcă gramaticală, numai topica arată că cel care *precedă* copulativul este *subiect,* iar cel care *succedă* este *nume predicativ*:

„*A iubi* pe o fată în chip cinstit înseamnă *a fi pretendent* la mîna ei".

GALACTION, OA, IV, p. 182.

Predicatul poate fi exprimat înaintea subiectului cînd accentul vorbirii cade pe elementul nou, exprimat de predicat:

„*Se pornise* un vînt aspru, prevestitor de ploaie rece".

REBREANU, I, p. 28.

---

[1] Cf. LRC, p. 700. Acad. Iorgu IORDAN arată că introducerea subiectivelor prin conjuncţii este caracteristică „pentru vorbirea şi scrisul oamenilor cultivaţi".

In topica inversă, între predicat şi subiect poate apărea un circumstanţial :

„Din cerdacul îmbrăcat cu viţă sălbatică îi *coborî* într-ajutor *o ţărancă* sprintenă ..."

REBREANU, I, p. 69.

Intre predicat şi subiect pot sta complemente cu determinantele lor :

„*Îşi clătină* căpăţîna lunguiaţă şi galbenă *Dobrică Tunsu*".

STANCU, II, p. 119.

Uneori subiectul se intercalează între verbul copulativ şi numele predicativ :

„... ca să vîslească atunci cînd e *marea* **lină**".

SADOVEANU, *Soarele ...*, p. 38.

Cînd atenţia este îndreptată spre numele predicativ, acesta poate ocupa locul întîi în propoziţie :

„*Uşor* nu e nici cîntecul"

BLAGA, P, p. 345.

In propoziţiile interogative formulate cu un pronume sau adverb interogativ la începutul propoziţiei, subiectul este aşezat obligatoriu după predicat :

„— Ce vorbeşti *tu,* măi Bîrliba ?"

SADOVEANU, Z.C., p. 29.

„— Cum se numeşte *mirele* ?"

SADOVEANU, *Locul ...*, p. 190.

In basme, atît în formulele de începere, cît şi în cursul povestirii, subiectul se aşază în urma predicatului :

„A fost odată *o babă,* bătrînă-bătrînă".

DELAVRANCEA, p. 310.

„Merseră *ei* toată ziua ..."

ISPIRESCU, p. 159.

„Trăiau, la o margine de ţară, trei *copii* săraci, fără mumă şi fără tată".

Basme ..., p. 40.

Subiectul stă în urma predicatului — verb de declaraţie — cînd e intercalat în vorbirea directă :

„— Ştii una, moş Luca — zise *Zaharia* de la o vreme — găinuşa-i spre asfinţit, rariţile de asemenea, şi luceafărul de ziuă de acum trebuie să răsară ; haidem să pornim la drum !"

CREANGĂ, p. 81.

Propozițiile subiective, în frază, pot să preceadă sau să urmeze propozițiile regente.

Propozițiile subiective introduse prin pronume relativ-interogative stau de obicei înaintea propozițiilor cărora le servesc drept subiect:

„*Cine se duce și umblă după înțelepciune* mai înțelept se întoarce acasă".

ZANNE, p. 488.

„... aista-i drum tainic al nostru. *Cine nu-l cunoaște* se duce în prăpăstii..."

SADOVEANU, Z.C., p. 33.

„*Ceea ce va surprinde de aci înainte în toată activitatea lui Maiorescu* va fi caracterul ei aplicativ".

VIANU, SLR, p. 172.

„*Cui i-e foame* codrii visează".

ZANNE, p. 290, ap. GA, II, p. 283.

„*Cui nu i-a plăcea* poate să plece".

Pavel DAN, S, p. 135.

Subiectivele introduse prin conjuncții (după verbe și expresii verbale unipersonale, după predicate adverbiale și interjecționale) stau în urma regentelor:

„Rău e *să nu bei.* Și mai rău e *să bei vin prost,* după ce ai băut vin bun".

SADOVEANU, Z.C., p. 43.

„Se știe în tot regimentul *că 5 teteriști dorm în 4 paturi".*

SAHIA, p. 87.

In construcții poetice, cu puternic caracter afectiv, chiar subiective introduse prin conjuncția *să* pot ocupa primul loc în frază:

„*Să omori timpul, să pierzi vremea* — singurele realități abstracte!"

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 167.

Propoziția predicativă, îndeplinind funcțiunea numelui predicativ, se așază în mod obișnuit după verbul copulativ:

„... dar în zadar: ea nu mai era pentru dînsul / *ceea ce fusese...*"

SLAVICI, p. 33.

„Bănuiala, în grecește, care-ncearcă să te prindă-i
Că te vezi, după poreclă, în Esop ca-ntr-o oglindă".

ARGHEZI, p. 293.

Rar propoziția predicativă este așezată înaintea regentei:
„*Ce știam mai bine* / era tabla lui Pitagora".

DELAVRANCEA, p. 174.

„*Ceea ce mă înspăimînta mai mult* erau umbrele ciudate ale brazilor, răstignite pe pămînt".

Pavel DAN, S, p. 154.

In exemplele precedente e uşor de stabilit că propoziţia aflată înaintea verbului copulativ este predicativă, deoarece subiectele sînt exprimate prin substantive, primul la singular (*tabla*), iar al doilea la plural (*umbrele*), cu care se realizează acordul în număr (şi persoană, fireşte) al verbului copulativ.

Cînd însă propoziţia regentă este realizată numai de verbul copulativ (unipersonal cu valoare impersonală), singură topica ne dă indicaţii — propoziţia prepusă verbului copulativ este *subiectivă,* iar cea postpusă este *predicativă.*

„*Dacă pînă acum nu te-ai întrebat* unde te va scoate drumul pe care ai apucat, înseamnă *că ai apucat pe el în glumă şi pentru literatură*".

GALACTION, OA, IV, p. 182.

(Să se observe analogia cu construcţia: S(infinitiv) + copulativ + N_p (infinitiv). — Vezi p. 121 şi *construcţii echivalente,* p. 306—307).

De fapt, din punct de vedere logico-semantic întregul grup de trei propoziţii, care se determină „în lanţ", antepuse verbului copulativ, contribuie la exprimarea ideii de subiect, dar formal o socotim subiectivă numai pe prima.

Iată schema:

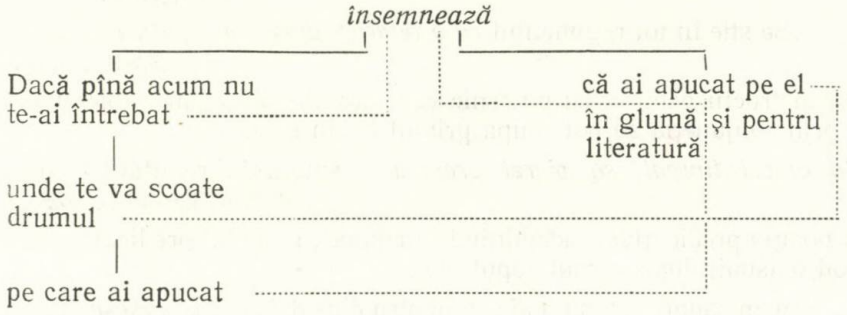

Punctuaţia

Intre părţile subiectului multiplu se pune virgulă dacă nu sînt legate prin conjuncţiile *şi* ori *sau:*

„— In noaptea ce urma se traseră sorţile, şi *Visa, Ghiuţ, Părău* şi *Petrişor* fură meniţi morţii".

AGÎRBICEANU, II, p. 62.

In aceleaşi condiţii se pune virgulă între părţile numelui predicativ multiplu :

„Mai e şi *om de artă, poet, bibliofil,*
Şi *simţitor* la toate, încă de mic copil !".

ARGHEZI, p. 266.

Intre subiect şi predicat, indiferent de ordinea lor, nu se pune virgulă : *Oamenii muncesc. Muncesc oamenii.*

Dacă subiectul este însoţit de determinări (apoziţie dezvoltată, propoziţie atributivă explicativă) care se despart prin virgulă, atunci semnul apare şi înaintea predicatului :

„U n b o i e r, *vechi cărturar,*
La un ochi c-un ochelar,
A c e r u t să intre-n ţară
O armată dinafară".

ARGHEZI, p. 255.

„Răuţ, Acrişor şi alţi martori şi bănuiţi, *care fuseseră luaţi la cercetare în urma lui Lică,* întăriră prin mărturisirile lor parte din cele spuse de Lică . . ."

SLAVICI, p. 78.

Propoziţiile subiective şi predicative nu se despart niciodată prin virgulă de regentele lor, indiferent în ce poziţie se află.

EXERCIŢII

I. Analizaţi cum se exprimă subiectul şi predicatul, subiectivele şi predicativele în frazele :

1. „Cinci dintr-o dată şi oprit" însemna că cel ce va mişca o mînă sau va întoarce capul cît de puţintel va mînca cinci nuiele la palmă şi-l va închide la arest pînă noaptea"

DELAVRANCEA, p. 183.

2. „Asta-i mama Dariei. Era într-adevăr ce-i trebuia lui : o fiinţă timidă şi robace. Soţul şi-l socotea stăpîn, ales de părinţi şi de Dumnezeu. Bun, rău ; frumos ori urît ; darnic ori zgîrcit, acesta era".

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 207.

3. „Ce este un asemenea tîrg moldovenesc e necesar neapărat să se ştie, căci mîni nu va mai fi ; în orice caz nu va mai fi ce este astăzi".

Ibidem, p. 151.

II. Arătaţi care sînt subiectivele şi predicativele, cum sînt construite regentele lor şi care este poziţia subordonatelor faţă de regente :

1. „Cine crede că dreptatea are şi îndrăzneală nu ştie ce spune".

DELAVRANCEA, p. 121.

2. „I se părea că inima îi creşte, i se umflă şi bate tot mai repede, încît i-e frică să nu plesnească".

REBREANU, N, p. 62.

3. „Eu am drăguţe multe-n sat, dar nici o fată
N-a zis că-i bine s-o sărut şi să-i ţin drumul,
Dar nici că-i bine cînd o las nesărutată".

COŞBUC, V, p. 133.

4. „Toată deosebirea e că oamenii, cînd sînt proşti, murdari şi răi, sînt mai proşti, mai murdari şi mai răi decît orice dobitoc".

DELAVRANCEA, p. 106.

4. Acordul predicatului cu subiectul

Raportul de interdependenţă dintre predicat şi subiect se realizează prin acord (vezi, I, d).

Predicatul ca element nou al gîndirii ia acea formă care se potriveşte cu numărul şi persoana, cu cazul şi, uneori, cu genul subiectului.

De acord între predicat şi subiect poate fi vorba numai în propoziţiile care au predicate *verbale* (propriu-zise sau *locuţionale*) ori *nominale,* iar dintre acestea, numai cele care intră în relaţie cu subiecte exprimate de orice fel sau neexprimate : *incluse* sau *subînţelese.*

Predicatele *adverbiale* şi *interjecţionale,* avînd ca subiect propoziţii sau infinitive, nu pun probleme de acord.

Predicatul verbal se acordă în număr şi persoană cu subiectul :

„Somnoroase *păsărele*
Pe la cuiburi *se adună*
Se ascund în rămurele —
Noapte bună !"

EMINESCU, p. 184.

„Cînd sărutîndu-te *mă-nclin* (subiect inclus persoana I singular)
Tu iarăşi mă *sărută*".

Ibidem, p. 154.

Verbul copulativ al predicatului nominal se acordă cu subiectul în număr și persoană :

„*Tu ești* copilă, asta e..."

EMINESCU, p. 155.

Numele predicativ exprimat printr-un adjectiv se acordă cu subiectul în număr, gen și caz :

„— *Mitrea* ăsta e cam *sărit,* își ziceau ei ; grăiește ca neoamenii".

SADOVEANU, M.C., p. 79.

„Îl chiamă Amun-Sisi și anii lui au trecut suta, totuși *mintea i-i luminată* ca și a unui bărbat în putere".

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 110.

Numele predicativ exprimat prin substantiv se acordă cu subiectul în număr și caz. Acordul în gen depinde de sensul predicatului nominal :

„Acela este *tipograful* care,
În primul tău poem din zăpăceală,
Ți-a mutilat trei strofe lapidare".

TOPÎRCEANU, p. 79.

Numele predicativ *tipograful* este la numărul singular, în cazul nominativ și de genul masculin, în acord deplin cu subiectul exprimat prin demonstrativul *acela,* care ține locul lui *un om* din propoziția precedentă (nominativ singular, masculin).

„Ce-i patria ? — E *sîngele* vărsat
De mii și milioane de eroi,
Din orice colț de țară, orice sat
Și orișicare casă de la noi".

BENIUC, p. 210.

De data aceasta, acordul s-a realizat numai în număr și caz.

Se întîmplă ca numele predicativ să fie la alt număr decît subiectul :

„Lumea e jale și *nădejdi,*
E *flori* crescute peste țintirim".

BENIUC, p. 118.

În acest caz, acordul în număr se realizează numai prin verbul copulativ (*Lumea e...*).

Participiul dintr-un predicat verbal la diateza pasivă se acordă cu subiectul gramatical în număr, gen și caz :

„— Zîmbesc — a răspuns Aban filosof — căci jertfele și rugăciunile au fost *poruncite* și s-au săvîrșit în toată împărăția, așa să fii domnia-ta sănătos"

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 109.

Din predicatul verbal-locuțional se acordă în număr și persoană numai verbul, partea nominală rămînînd invariabilă :

„Ia-ți *drumul* cît mai ține soarele,
Să nu-ți rămîie pe la noi picioarele".

ARGHEZI, p. 169.

Cînd predicatul este la pluralul politeții, numele predicativ rămîne la singular dacă subiectul este o singură persoană.

„— Da ; da' dumneavoastră s î n t e ț i *corpolentă* !"

CARAGIALE, *La moși...*

Folosind pluralul politeții exprimat printr-un predicat verbal, nu se poate determina numărul subiectului fără un adaos de precizare :

„Dumneavoastră *ați venit* la timp".

poate fi : „Dumneavoastră (tovarășe director) *ați venit* la timp" și : „Dumneavoastră (cei prezenți în sală) *ați venit* la timp".

Probleme deosebite se pun în realizarea acordului dintre predicat și un subiect multiplu. În acest caz predicatul trebuie să țină seama de elementele componente ale subiectului multiplu :

„Buciumașii, fluieraşii și surlașii *sunau* ca de alai mare".

DELAVRANCEA, p. 307.

Predicatul este la plural, în acord cu subiectul multiplu (buciumașii, fluieraşii și surlașii), dar, deoarece fiecare element al subiectului multiplu este la plural, acordul nu prezintă nici o dificultate.

Dacă elementele subiectului multiplu sînt la singular, dar participă în egală măsură la acțiune, predicatul se pune tot la plural :

„... c h i p u l ei frumos, t r u p u l ei fraged, f i r e a ei blîndă și g l a s u l ei dulce *nu* mai *puteau să străbată* pînă la inima lui plină de amărăciune".

SLAVICI, p. 33.

Cînd unul din elementele subiectului multiplu exclude pe celelalte, predicatul e la singular :

„B o i e r u l sau l o c ț i i t o r u l lui, arendașul, *e stăpînul* satului"

REBREANU, I, p. 80.

Dificultăți de acord se ivesc în propozițiile cu subiect multiplu atunci cînd predicatul este exprimat prin diateza pasivă ori este predicat nominal cu nume predicativ adjectival. In aceste cazuri, participiul verbului de conjugat din predicatul exprimat prin diateza pasivă, ca și numele predicativ exprimat prin adjectiv din predicatul nominal, se acordă în număr, gen și caz cu subiectul.

Acordul numelui predicativ adjectiv, ca și al participiului din diateza pasivă, ține seama de felul și de genul substantivelor care alcătuiesc subiectul multiplu. Dacă substantivele-subiect sînt nume de ființă, masculine și feminine, masculinul are prioritatea :

„Tinerii și tinerele *sînt evidențiați* pentru rezultatele obținute".

„Badea Ilie și jupîneasa Zamfira erau *sculați* și trebăluiau prin crîșmă".
HOGAȘ, p. 108.

Dacă substantivele sînt nume de lucruri, acordul numelui predicativ se face în mai multe feluri :

a) Subiectul multiplu format dintr-un substantiv neutru și unul feminin cere ca numele predicativ să fie la plural, feminin-neutru :

„Trenul și gara sînt *curate*".

Predicatul este același, indiferent de ordinea exprimării substantivelor-subiect și de numărul lor.

b) Subiectul multiplu format dintr-un substantiv de genul masculin și unul feminin cere ca numele predicativ să fie la feminin-neutru, cînd substantivul masculin e la singular.

„Muntele și pădurea sînt *reconfortante*".
„Muntele și pădurile sînt *reconfortante*" (indiferent de ordine).

Cînd substantivul masculin, element al subiectului, este la plural, predicatul se acordă cu cel mai apropiat :

„Munții și pădurea sînt *reconfortante*".
„Pădurea și munții sînt *reconfortanți*" (indiferent la ce număr se află substantivul feminin).

c) Subiectul multiplu format dintr-un substantiv masculin la singular și dintr-un substantiv neutru, indiferent la ce număr, cere ca numele predicativ să fie pus la neutru plural.

„Muntele și dealul sînt *înalte*".

d) Dacă substantivul masculin e la plural, iar cel neutru e la singular, numele predicativ e la masculin :

„Munții și dealul (Dealul și munții) sînt *înalți*".

e) Dacă ambele substantive sînt la plural, predicatul se acordă cu cel mai apropiat:

„Munții și dealurile sînt *înalte*. Dealurile și munții sînt *înalți*".

Numai ținînd seama de aceste reguli ale acordului predicatului cu subiectul multiplu, exprimarea are claritate și precizie.

ALTE FELURI DE ACORD

a) **Acordul după înțeles**

In propoziția în care subiectul este exprimat printr-un substantiv colectiv la singular, predicatul trebuie să fie și el la singular, deoarece subiectul e perceput ca unitate:

„Compania *a rîs* tăcut — numai fața lui Cimpoieșu rămînea gravă, ca împietrită".

CAMILAR, p. 131.

Cînd însă substantivul colectiv sau partitiv la singular este determinat de un alt substantiv la plural, care impune în mintea vorbitorului ideea de pluralitate, predicatul ia forma de plural, acordul făcîndu-se după înțeles:

„Era zi de autorizații felurite și-l *așteptau* o s a m ă de *negustori* privindu-l dintr-o parte, cu ochii pe jumătate închiși".

SADOVEANU, *Locul...*, p. 237.

„*Sînt* de față și cea mai mare *p a r t e* dintre *ofițeri*".

„De cîteva zeci de minute, o p a r t e dintre *noi sîntem morți,* efectiv în starea unor condamnați cărora li s-a respins cererea de grațiere, în ajun".

Camil PETRESCU, U.N., p. 209 și 211.

A c o r d u l d u p ă î n ț e l e s este evident în subordonata:

„Stăpînul îi lăsa și un pumn de făină de grîu ș-o strachină de fasole, care *trebuie să fi fost numărate*".

SADOVEANU, *Locul...*, p. 81.

Subiectul în subordonată este exprimat prin pronumele relativ *care*. Acesta avînd aceeași formă și la singular și la plural, nu poate preciza numărul verbului-predicat. Participiul pasivului *numărate* este la plural deoarece vorbitorul se gîndește la boabele de fasole din acea strachină, singurele care puteau fi numărate.

In cazurile discutate, cînd substantivul colectiv sau partitiv este determinat de un plural care face ca vorbitorul să analizeze elementele componente,

predicatul e pus la plural, deoarece adevăratul subiect e simțit determinantul, iar colectivul sau partitivul apare ca numeral nehotărît.

În stilul științific al limbii, acordul după înțeles cu determinantul unui colectiv este mai des practicat deoarece indicațiile sînt mai precise : .

„. . . o s e r i e de *unități au* capacitatea de a forma *singure* o silabă, alte unități nu pot forma o silabă decît atunci cînd sînt însoțite de o unitate din prima categorie".

Em. VASILIU, *Fonologia limbii române,* Buc., 1965, p. 29.

După cum se vede, predicatul (*au*) este la plural ca și determinantul (*de unități*) din grupul subiect, deoarece unitățile din seria respectivă au capacitatea, fiecare în parte, de a forma *singure* o silabă, și nu *seria* de unități.

Acordul cu determinantul se face și cînd acesta este subînțeles :

„Muncitorii tineri n-au cunoscut mizeria regimului capitalist. M a j o r i t a t e a însă *au auzit* din spusele bătrînilor".

Predicatul *au auzit* e pus la plural, deoarece se subînțelege ca determinant al lui *majoritatea* pluralul *muncitorilor tineri* despre care s-a vorbit în propoziția precedentă.

Cînd vorbitorul simte însă grupul de obiecte ca formînd un bloc, mai precis, cînd nu-l interesează componența grupului, atunci subiectul nume colectiv, chiar determinat de un plural, cere un predicat singular [1].

„În fundul cerului, deasupra asfințitului, *vîslea* u n ș i r a g de cocori".

„Atunci u n s t o l de grauri *pluti* dintr-o dungă între ea și iaz, lăsîndu-se la vale".

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 249 și 262.

După cum se vede, acordul predicatului se face cu subiectul substantiv colectiv, indiferent de topică.

Dacă într-un context este vorba de un subiect multiplu sau de un subiect la plural, dar o propoziție nouă are ca subiect și pronumele nehotărît *fiecare,* predicatul se pune la singular :

„Negustorii îl simțeau de departe și-și făceau semn. *Fiecare* u r m a să-și lepede birul, în panerul cel mare al babei".

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 236.

Predicatul care are ca subiect pronumele *unul* sau *nici unul* urmate de d i n t r e trebuie pus la singular :

„*Nici unul* dintre consilieri și dintre funcționari n u s e o s t e n e a într-o zi ca aceea".

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 237.

---

[1] Cf. LRC, 1956, p. 573.

Totuşi cînd pronumele nehotărîte (*fiecare, unul, nici unul, cineva* etc.) sînt urmate de un atribut partitiv la plural, dacă vorbitorul se consideră părtaş la acţiune, acordul se poate face la plural :

„F i e c a r e dintre *noi sîntem solidari* cu tot universul".

GALACTION, OA, IV, p. 196.

Intr-o construcţie ca aceasta :

„*Istoriografia* română şi o mare parte din cea străină *a susţinut* în general şi totdeauna autohtonia poporului român pe teritoriul patriei sale . . ."

Istoria României, I, 1960, p. 775.

s-a pierdut din vedere că sintagma *o mare parte din cea străină* constituie tot un subiect, realizînd prin coordonare un subiect multiplu cu *istoriografia română*. In acest caz trebuia ca predicatul să ia forma de plural *au susţinut*. Era posibil acordul la singular numai dacă *română şi o mare parte din cea străină* apăreau ca nişte determinanţi explicativi izolaţi.

„*Istoriografia* (română şi o mare parte din cea străină) *a susţinut* . . ."

Acordul după înţeles cu un subiect multiplu, ale cărui elemente sînt coordonate şi deci diferenţiate ca unităţi aparte, nu poate fi acceptat de limba literară, deoarece poate crea confuzii.

Astfel :

„*Verificarea* şi *aprecierea pot* fi un puternic stimulent în munca elevilor dacă *îndeplinesc* anumite condiţii . . ."

dar :

„*Aprecierea* şi *notarea este însoţită* (!), în fiecare caz în parte, de lămurirea aspectelor pozitive şi negative ale pregătirii elevilor".

PEDAGOGIA, ed. a III-a, 1964, p. 175.

Construcţiile acestea pot produce nedumeriri : de ce *verificarea* şi *aprecierea* sînt considerate ca două unităţi, iar *aprecierea* şi *notarea* ca una singură ? Dacă *notarea* este tot *apreciere*, trebuia evitată construcţia prin coordonare şi trebuia folosită cea prin subordonare : *aprecierea prin notare* e s t e î n s o ţ i t ă . . . etc.).

Notă : Acordul predicatului cu un subiect exprimat printr-un substantiv toponimic *pluralia tantum* (Bucureşti, Iaşi, Ploieşti, Galaţi ş. a.), care este simţit ca o unitate, poate fi făcut şi la plural (după formă) şi la singular (după înţeles) :

„*Iaşii* de acum treisprezece ani *rămîn* numai în sufletul nostru . . .

. . . Iţi aduci aminte, prietine, că am cunoscut *un Iaşi care nu ştia* decît dreptul *său* intim la viaţă şi plăcere".

SADOVEANU, O, 19, p. 395—396.

In schimb, numele topice *Apuseni, Carpați, Alpi* ș. a., deoarece sînt simțite ca niște colectivități, impun acordul la plural:

„Carpații sînt împăduriți".
„Apusenii sînt pitorești".

(In mod figurat, Alecsandri a putut formula „Balcanul și Carpatul")

b) **Acordul prin atracție**

Cînd într-o propoziție cu subiect multiplu (elementele componente avînd formă de singular) predicatul se află înaintea subiectului, el se acordă cu primul element al subiectului multiplu:

„*E* acolo *popa,* notarul, primarul, sînt toți în odaie..."

CARAGIALE, *Teatru,* p. 422.

In prima propoziție acordul s-a făcut prin atracție. Primul element al subiectului multiplu fiind la singular, și predicatul e la singular După enumerare însă vorbitorul își dă seama de dezacord și, de aceea, în propoziția următoare ideea este exprimată prin plural: *sînt toți.*

Acordul prin atracție cu complementul este greșit și, de aceea, trebuie evitat:

„Parcă cineva *le spun* aceste *vorbe*"
„*Creatorilor* populari *li se dau* sprijinul necesar.. "

Subiectul fiind exprimat prin pronumele nehotărît *cineva,* la singular, predicatul trebuie pus și el la singular.

„Parcă *cineva* le *spune* aceste vorbe".

In exemplul al doilea, subiectul fiind substantivul *sprijinul,* la singular, predicatul exprimat printr-un reflexiv pasiv trebuie formulat la singular:

„Creatorilor populari li *se dă sprijinul* necesar..."

In exprimarea îngrijită, acordul prin atracție (cu unul din elementele subiectului multiplu) constituie un dezacord și, de aceea, se cere să fie evitat.

II. PĂRȚILE SECUNDARE ALE PROPOZIȚIEI ȘI PROPOZIȚIILE ECHIVALENTE

1. Atributul

Substantivele și părțile de vorbire cu valoare de substantive, precum și substitutele substantivului, oricare ar fi rolul lor în propoziție, pot fi determinate la rîndu-le de atribute.

Partea secundară de propoziție care determină un substantiv sau un substitut al lui se numește atribut.

„— Mitreo, se apropie și pentru *necăjita* ț a r a *noastră* eliberarea".
„. . . așa că este nevoie de o a r m a t ă *nouă a poporului*".

SADOVEANU, MC, p. 115.

„V-am întrebat pe voi, *colegii lui*".

Atributul este de mai multe feluri. Felurile atributului se stabilesc după părțile de vorbire prin care se exprimă, grupîndu-se după valoarea lor sintactică. [1]

Atributul poate fi exprimat prin toate părțile de vorbire flexibile, cu excepția articolului: *adjective* (calificative și determinative)[2], *substantive, numerale, pronume* și *verbe,* precum și prin două părți de vorbire neflexibile: *adverbe* și *interjecții.*

Numeralele și unele pronume pe lîngă substantive au rol de adjective. Numeralele care funcționează independent sînt echivalente ale substantivului.

Pronumele sînt substitute ale substantivului.

Din aceasta rezultă că numeralele și pronumele care determină substantive intră în categoria funcțiunilor sintactice ale adjectivului. Numeralele independente au valoare substantivală și îndeplinesc aceleași funcțiuni sintactice ca și substantivele.

Pronumele, ca substitute ale substantivelor, îndeplinesc aceleași funcțiuni sintactice, păstrîndu-și specificul.

Verbele la participiu și gerunziu prin acordarea cu substantivele pe care le determină îndeplinesc funcțiuni sintactice adjectivale.

---

[1] LRC, 1956, p. 591, nr. 3, și p. 602, nr. 3.
[2] *calificative*=propriu-zise; *determinative*=de obicei, de natură pronominală.

Adjectivele, la rîndul lor, cînd se substantivează au funcțiunile sintactice ale substantivului.

Din cele spuse pînă acum se vede că aceste cinci părți de vorbire flexibile, îndeplinind funcțiunea de atribut, realizează o grupă mare a atributului *flexionar* sau *variabil*. Dar, după valoarea lor sintactică, acestea constituie doar trei specii distincte de atribut: *adjectival* (propriu-zis, participial, numeral, pronominal și gerunzial), *substantival* și *pronominal*.

Atributul mai poate fi exprimat prin forme verbale nepersonale, invariabile: infinitiv, supin, gerunziu (neacordat). La acestea se adaugă atributele exprimate prin cuvintele neflexibile: adverbe și interjecții. Prin faptul că acestea nu-și schimbă forma în legătură cu substantivul determinat, constituie grupa atributului *invariabil* cu speciile de atribut: *verbal, adverbial* și *interjecțional*.

Așadar, atributul este de șase feluri, împărțit în două grupe:

1. *Atribut variabil*
   a) adjectival
   b) substantival
   c) pronominal
2. *Atribut invariabil*
   a) verbal
   b) adverbial
   c) interjecțional

1) Atributele variabile

a. Atributul adjectival

Atributul exprimat printr-un adjectiv sau echivalent al acestuia se numește atribut adjectival.

Pe lîngă atributele exprimate prin adjective propriu-zise, sînt socotite ca adjectivale și cele exprimate prin *participii, locuțiuni adjectivale* [1], *gerunzii acordate, numerale* și *adjective pronominale*.

Atributul adjectival este cel mai des folosit dintre toate atributele, cu deosebire cel realizat prin adjective propriu-zise și participii. Cu ajutorul atributului adjectival se pot exprima numeroase nuanțe ale însușirii obiectelor.

Principala funcțiune a atributului adjectival este de a arăta felul obiectului exprimat prin substantivul determinat.

Întrebările la care răspunde un atribut adjectival sînt: *care* ? *ce fel de* ?

---

[1] Nu este necesar să stabilim o categorie aparte: *atribut locuțional adjectival*, ca în cazul predicatului *verbal-locuțional*, deoarece la atribut nu se pot produce nici un fel de confuzii.

Atributul adjectival poate fi exprimat prin :

1) adjectiv propriu-zis la orice grad de comparație :

„In întuneric nu se zări decît r o c h i a *fumurie* a d-nei Moroi".

DELAVRANCEA, p. 61.

„*O mai frumoasă c a r i a t i d ă* nu se putea închipui".

HOGAȘ, p. 175.

„Ștefan, bărbatul Floricicăi, era *cel mai bun* p r i e t e n al meu din copilărie".

Ibidem, p. 153.

Atributul adjectival poate exprima numeroase nuanțe. Iată cîteva :

— calitatea :

„Goldemberg se sperie la gîndul că vecinul lui ar putea să-i afle *noua* o c u p a ț i e".

SAHIA, p. 145.

— originea :

„O samă din n e g u s t o r i i *anadoleni* ... își căutară loc de hodină într-un ungher din fundul odăii".

SADOVEANU, ZC, p. 178.

— posesorul :

„— Sîntem o a m e n i *domnești*".

SADOVEANU, NP, p. 117.

— destinația :

„In c a m e r a *mortuară* nu mai rămăsese decît bătrîna cu apărătoarea".

DELAVRANCEA, p. 267.

Intre nuanțele exprimate de atributele adjectivale nu se pot stabili delimitări tranșante. Cele mai multe atribute adjectivale cumulează diferite nuanțe.

2) verbe la participiu [1] cu valoare adjectivală :

„C a s e l e, rar *semănate* pe amîndouă laturile drumului, începuseră a dormita în mijlocul o g r ă z i l o r largi *împrejmuite* cu garduri de răzlogi în zigzag ...".

HOGAȘ, p. 125.

„... și în cîrlige, spînzurați boi, berbeci, v i ț e i *spintecați*".

STANCU, II, p. 110.

---

[1] Chiar dacă participiul își păstrează valoarea verbală, fiind marcat prin acord, este considerat atribut adjectival. Gh. BULGĂR propune să-l numim *verbal* (*Limba română. Sintaxă și stilistică*, p. 57).

„Dar *cel mai neașteptat* l u c r u din lume se produse în acea clipă".

SADOVEANU, *Locul...*, p. 235.

3) locuțiuni adjectivale [1]:

„Am un p r i e t e n *bun de gură,* dar e și m u n c i t o r *de frunte*".

„...și priveam cu un început de dragoste la salcîmul închircit, cu frunzele dese, prăfuite, care creștea lîngă poartă, în c u r t i c i c a numai *de-o palmă*".

SADOVEANU, *Locul...*, p. 14.

4) verbe la gerunziu [2] cu valoare adjectivală:

„Din l a m p a *fumegîndă* scăpînd o lungă rază
Pe bucle catalane ușor se-mprăștiază..."

ZAMFIRESCU, *Harpista.*

„Și norii-și spun în tunet d u r e r e a lor *mugindă*".

EMINESCU, p. 15.

„Toți sfinții zugrăviți în tindă
Cu a c u a r e l ă *suferindă*..."

ARGHEZI, p. 11.

„O r a n ă *sîngerindă* pare adîncul".

GÎRLEANU, SA, II, p. 149.

„Oxigen în s t a r e *născîndă*" (în chimie).

5) numerale cu valoare adjectivală:

— cardinal:

„*Trei* s ă p t ă m î n i îl ocoli și fură *trei* v e a c u r i".

DELAVRANCEA, p. 13.

„*Cei doi* p u i de hamal, cu umerii cruzi, cu tălpile goale, cu cămășile sfîșiate, țipă și ei îngroziți".

SAHIA, p. 64.

— ordinal:

„Primarul Corneanu îl cercetă acasă *a treia* z i de Crăciun..."

AGÎRBICEANU, II, p. 119.

---

[1] Le-am așezat după atributele exprimate prin adjective propriu-zise și prin participii, deoarece locuțiunile adjectivale pot fi și de natura unora, și de natura celorlalte.

[2] De fapt forma acordată de gerunziu și-a pierdut calitatea de verb; pierzîndu-și ideea de proces și dezvoltînd-o pe cea de calitate, a devenit adjectiv. Vezi în această privință Matilda CARAGIU, *Sintaxa gerunziului românesc,* S. G., II, p. 65 și 86.

— colectiv :

„*Tuspatru* s l u j i t o r i i abatelui se lăsară pe pămîntul lipit, între uşă şi horn".

SADOVEANU, Z.C., p. 178.

— multiplicativ :

„Bogata moştenire l-a aşteptat, muncită,
Să-i dea r o d i r e nouă, *-nsutită* şi-*nmiită*".

ARGHEZI, p. 221.

— nehotărît :

„Iureşul acesta ţinu numai *cîteva* m i n u t e".

REBREANU, II, p. 120.

6) adjective de natură pronomnială :

— *posesive :*

Atributele exprimate prin adjective posesive [1] sînt cele mai frecvente dintre cele de natură pronominală. Cu ajutorul atributului realizat prin adjective posesive pot fi exprimate o serie de raporturi :

— posesiunea :

„Pentru lapte ţi-am adus
C a p r a *mea* cu coada-n sus".

ARGHEZI, p. 4.

— apartenenţa :

„Şi mi-i spune-atunci poveşti
Şi minciuni cu-*a ta* g u r i ţ ă".

EMINESCU, p. 48.

„Vreau să ştii, beizade, că asta am rînduit-o eu, în c a p u l *meu,* cu mare hotărîre".

SADOVEANU, Z.C., p. 138.

— dependenţa :

„De la s t r ă b u n i i *mei* pînă la tine,
Prin rîpi şi gropi adînci,
Suite de b ă t r î n i i *mei* pe brînci,
. . . . . .
Cartea mea-i, fiule, o treaptă"

ARGHEZI, p. 1.

[1] Eugen TANASE consideră acordul în gen, număr şi caz ca nelogic cu numele obiectului posedat (p. 249), iar după o amplă analiză sincronică-diacronică şi comparativă, conchide : „pronominalele posesive fie că stau pe lîngă un substantiv, fie că stau pe lîngă un pronume substantival, *sînt şi rămîn pronume* (subl. n. — V. Ş.) (p. 254), în *Un caz de discordanţă între analiza logică şi cea gramaticală,* AUT, III, 1965.

— subiectul :

„... eu cred că dumneata ai înțeles care-i h o t ă r î r e a *mea*...".

SADOVEANU, *Locul*..., p. 136.

„Și s t r i g ă t u l *nostru* adînc uimit și pătimaș, / să fie car de asalt".

BANUȘ, p. 103.

— obiectul :

„În c i n s t e a *ta*, spre veșnica *ta* s l a v ă !".

BENIUC, p. 192.

— *relativ-interogative* (numai *care, ce* și *cît*) :

„... Și-aș vrea s-aud
Ce p a r t e-ai tu la ele, șah Mahmud !".

COȘBUC, p. 366.

„*Care* o m nu are o slăbiciune ?"
„*Cîte* bordeie, atîtea obiceie".

ZANNE, p. 391.

— *demonstrative :*

„Pentru ce au murit o a m e n i i *aceștia* ?".

SAHIA, p. 111.

„Numai eu, rămas același,
Bat mereu *același* d r u m".

EMINESCU, p. 101.

— *nehotărîte :*

„Acolo, *fiecare* c o l ț de stîncă
Povestește încă...".

BENIUC, p. 130.

„Și din treacăt îi aruncă
Altă v e s t e stranie".

TOPÎRCEANU, p. 40.

„*Orice* g î n d ai, împărate..."

EMINESCU, p. 129.

Tot atribut adjectival de natură pronominală trebuie socotit și cel exprimat printr-o locuțiune pronominală nehotărîtă :

„Aș face *cine știe ce* p r o s t i e".

VINEA, L, I, p. 174.

— *de întărire* :

Atributul exprimat prin adjectivul pronominal de întărire poate determina un pronume :

„Și vedeam acum, vorbind cu m i n e *însumi*, cu gîndul, fără cuvînt — vedeam ce pot să-mi aducă zilele viitoare".

SADOVEANU, *Locul*. ., p. 133.

sau un substantiv :

„N a d i n a *însăși*, parcă n-ar fi pătruns cuvintele, nu-și dădu seama îndată de înțelesul lor".

REBREANU, II, p. 95.

Acordul și topica atributului adjectival

Atributul adjectival exprimat prin oricare dintre părțile de vorbire arătate se găsește în raport de subordonare față de substantivul determinat.

Raportul sintactic se realizează prin acord (vezi I, 3, d).

Atributul adjectival, de orice natură, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat.

„A fost o *mare* și *penibilă* s ă r b ă t o a r e de familie".

Camil PETRESCU, U.N., p. 33.

Subiectul propoziției este exprimat prin substantivul s ă r b ă t o a r e de genul *feminin*, la numărul *singular*, în cazul *nominativ*. Acest substantiv (de acum ne interesează natura lui morfologică) este determinat de două atribute adjectivale *mare* și *penibilă* (atribut multiplu, vezi I, 3, b). Ambele atribute adjectivale sînt la numărul *singular* și în cazul *nominativ*. Acordul se realizează și în *gen*. Dacă în cazul adjectivului *mare* forma este aceeași și la masculin și la feminin (fiind adjectiv cu o singură terminație), adjectivul *penibilă* este evident de genul *feminin*, ca și substantivul determinat (la masculin : *penibil*). Deoarece ambele adjective sînt legate printr-un raport de coordonare, rezultă că amîndouă sînt de același gen. Deci atributele adjectivale *mare* și *penibilă* determină același substantiv și se acordă cu el în *gen*, *număr* și *caz*.

Pentru a înțelege aspectul formal al acordului este necesar să ne referim la topica atributului adjectival.

După cum se poate vedea din exemplele date pînă acum, atributele adjectivale pot să preceadă sau să urmeze substantivul regent.

De poziția atributului adjectival depinde aspectul formal al acordului. Se știe că, în sintagma formată dintr-un substantiv cu înțeles hotărît și adjecti-

vul determinant, numai unul dintre termeni primește articol [1], și anume cel care se află pe primul loc. Deoarece articolul enclitic este parte de vorbire flexibilă, formele articulate ale substantivului sau adjectivului se deosebesc după gen, număr și caz.

Atributul adjectival este așezat în mod obișnuit în urma substantivului. In această situație, adjectivul-atribut n-are forme cazuale deosebite, în afară de genul feminin la genitiv și dativ singular.

La masculin

	Singular	*Plural*
N. A.	omul *matur* [2]	oamenii *maturi*
G. D.	omului *matur*	oamenilor *maturi*
V.	omule *matur*	oamenilor *maturi*

La feminin

N. A.	floarea *albastră*	florile *albastre*
G. D.	florii *albastre*	florilor *albastre*

După cum se vede, din punctul de vedere al formei (și cu excepția genitiv-dativului singular feminin), atributul adjectival aflat în urma substantivului regent marchează acordul numai în gen și număr.

„Zi de t o a m n ă *somnoroasă*
Cerul pare ponosit
S t o l u r i *pirpirii* se lasă
Colo hăt la infinit".

BENIUC, p. 306.

Cînd adjectivul-atribut precedă substantivul determinat primește articolul enclitic, iar formele cazuale ale acestuia marchează și acordul în caz : *maturul* om, *maturului* om, *maturule* om ; *maturii* oameni, *maturilor* oameni ; *albastra* floare, *albastrei* flori, *albastrele* flori, *albastrelor* flori.

„De-atunci marea-nfiorată de *sublima* ei d u r e r e,
În imagini de talazuri, cînt-a Greciei cădere
Și cu-*albastrele* ei b r a ț e țărmii-i mîngîie-n zadar...".

EMINESCU, p. 228

---

[1] Ne referim la articolul hotărît enclitic.
[2] Pentru scurtare renunțăm la propoziții.

„Sara, cînd s-a dus împăratul ca să-şi caute basmaua pe patul *preafrumoasei* Ş a t u n, în camera ei, a stat în prag şi s-a uitat cu mirare . . ."

„Numai pe la chindie *preacredinciosul* s f e t n i c şi-a grăbit calul spre călăuz . . .".

SADOVEANU, *Soarele . . .*, p. 151 şi p. 153.

Indiferent de poziţie, oricare ar fi numărul elementelor atributului multiplu, fiecare în parte se acordă cu substantivul determinat.

„Niciodată n-am întîlnit o fiinţă a cărei viaţă dinlăuntru să se zugrăvească mai bine în m l ă d i e r e a *moale* a sufletului, în p i e l e a *străvezie* a obrajilor, în p r i v i r e a *melancolică* şi *blajină* a ochilor şi în g l a s u l *dulce, tremurător, prelung,* ca un cîntec ce se pierde în depărtare".

DELAVRANCEA, p. 126.

„— Şi, serios — zisei, urmînd drumul la vale şi adresîndu-mă tovarăşului meu — nu te mişcă de loc *senina* şi *nemărginita* p r i v e l i ş t e, ce se deschide ochilor tăi ?"

HOGAŞ, p. 91.

O situaţie deosebită în privinţa topicii şi a articulării prezintă atributele realizate prin adjectivele *tot* şi *întreg.*

Tot (*toată*), indiferent de poziţia faţă de substantivul determinat, nu se articulează niciodată :

„*Toată* v a r a, *toată* t o a m n a latră,
Meliţa, meliţa".

BENIUC, p. 79.

„. . . rămase cîtva timp răcită în *tot* t r u p u l, apoi iar se întoarse".

SLAVICI, p. 109.

„Noi după dînşii, cot la cot,
Suiam orbiş, noi, l e a t u l *tot*"

COŞBUC, p. 252.

„Cînd m a t e l o ţ i i *toţi* dormeau
Şi marea nu-l înţelegea ? . . ."

MINULESCU, V, p. 128.

Întreg (*întreagă*) în urma substantivului, ca şi celelalte atribute adjectivale, nu are articol :

„S a t u l *întreg* îi trecea pe dinaintea ochilor ei orbi şi-o arăta cu degetul".

DELAVRANCEA, p. 25.

„Este drept că v i a ț a-*ntreagă,*
Ca și iedera de-un arbor, de-o idee i se leagă"

EMINESCU, p. 122.

Înaintea substantivului poate fi întrebuințat (1) fie articulat, iar atunci substantivul, în conformitate cu norma generală n-are articol, (2) fie nearticulat, și, în acest caz, substantivul regent primește articolul enclitic.

(1) „Și-*ntregul* p a r a p e t un fes".

COȘBUC, p. 256.

„*Întreaga* a s i s t e n ț ă ovaționează îndelung".

(2) „*Întreagă* n o a p t e a nedormind
Ca s-aud roibii tropotind".

COȘBUC, p. 83.

„*Întreg* v a g o n u l se mișcă trezindu-se".

CAMILAR, p. 234.

Dificultăți de acord se ivesc atunci cînd un singur atribut adjectival determină mai multe substantive de genuri diferite.

1° Dacă între substantive există legătură strînsă, atributul adjectival poate lua forma de singular:

„C î n t e c u l și j o c u l *popular* sînt prețuite".

„I n d u s t r i a și a g r i c u l t u r a *socialistă* se dezvoltă planificat".

Într-adevăr, în astfel de formulări se înțelege că atributul adjectival se referă la ambele substantive.

2° Dacă primul substantiv este precedat de prepoziția *pe* și are articol enclitic, atributul adjectival poate fi exprimat numai o dată lîngă cel de-al doilea substantiv:

„Pe o m u l[1] și pe m u i e r e a *frumoasă* oricine-i pofte**ș**te-n casă".

Calitatea exprimată prin atributul *frumoasă,* deși adjectivul e la feminin, se înțelege că este atribuită și substantivului *omul,* deoarece numai substantivele determinate primesc articolul enclitic cînd sînt precedate de prepoziția *pe*[2].

3° Dacă două substantive de genuri diferite sînt determinate de un atribut adjectival la plural, acordul se face după aceleași norme ca și în cazul numelui predicativ adjectival:

„T r e n u l și g a r a *curate* așteptau pe excursioniști".

---

[1] Aici *omul* cu sensul „bărbatul". Zicala a fost înregistrată de mine în satele din valea Bahnei.

[2] GA, I, p. 163, A. 1., p. 369, C. 2. și II, p. 110.

In legătură cu poziția atributului adjectival față de substantivul determinat, pe lîngă cele spuse despre posibilitatea ca atributul să preceadă sau să urmeze substantivul, e necesar să vedem care este ordinea cînd sînt exprimate mai multe atribute adjectivale.

Adjectivul-atribut care este mai strîns legat de substantivul determinat și, prin aceasta, mai cunoscut, stă imediat lîngă substantiv (înainte sau în urmă). Cu cît adjectivul exprimă o „noutate" mai neașteptată, cu atît stă mai departe de determinat [1].

„Ridicai în aer *imensa* mea p ă l ă r i e *neagră* și de trei ori o închinai ca pe un s t e a g *cernit*...".

HOGAȘ, p. 175.

Fără îndoială că atributul adjectival așezat pe primul loc, înaintea substantivului poartă și un accent mai intens [2].

„Și nu-nțelegi că eu sînt *bietul*
N e b u n culegător de flori".

ZAMFIRESCU, p. 69.

Atributele adjectivale exprimate prin participii stau de obicei în urma substantivelor regente. Și acestea au formă de gen și număr în acord cu substantivul regent.

„Să fie sănătos; și eu c u v î n t u l *dat* nu-l uit"

SADOVEANU, N.P., p. 165.

„Șapte budăie negre, scorburi de la p ă d u r e a *arsă* de stejar... erau cufundate numai de doi coți deasupra izvoarelor".

Ibidem, p. 180

„Au urmat amenințări energice, a m e n z i *urcate,* întreruperea de la rotație; nimeni însă nu s-a mișcat".

SAHIA, p. 63.

„Simte doar brațele celor doi c o p i l a ș i *speriați* cum îi strîng pulpele slabe".

Ibidem, p. 65.

Acordul în caz e marcat numai pe lîngă substantive feminine la singular, la genitiv și dativ:

„Atît de puternică este orientarea progresistă către viitor, la poeții care îi precedă lui Eminescu, încît ruinele înseși după firea specială a fiecăruia dintre ei, sînt evocate ca niște mărturii *ale* g l o r i e i *trecute, menite* să

[1] LRC., 1956, p. 719.
[2] GA., II, p. 433.

rușineze pe contemporani, ca la I. Heliade-Rădulescu (*O noapte pe ruinele Tîrgoviștei*), sau să stimuleze avîntul spre mai bine al națiunii, ca la Gr. Alexandrescu (*Trecutul la mănăstirea Dealului*)".

VIANU, SLR, p. 286.

In vorbirea zilnică [1], unii dintre vorbitori uită să facă acordul în caz al unui atribut exprimat prin participiu pe lîngă un substantiv feminin în genitiv sau dativ.

Construcțiile de felul acesta sînt greșite: A răspuns încrederii *arătată* de prietenul său. A vorbit despre conținutul cărții *citită* în ultima vreme.

Atributele adjectivale exprimate prin participii trebuie să se conformeze acordului în caz: încrederii *arătate,* respectiv, cărții *citite.*

Posibilități de nerespectare a acordului se ivesc mai ales atunci cînd între substantivul feminin, la genitiv sau dativ singular, și atributul exprimat prin participiu sînt intercalate alte cuvinte:

„Acestei propuneri importante din timpul ședinței, *făcută* de maistrul-șef, i s-au alăturat toți muncitorii".

Corect: acestei propuneri ... *făcute.*

Dar, chiar corect scris, s-ar putea crede că atributul *făcute* determină substantivul vecin *ședință.*

Pentru evitarea, pe de o parte, a confuziei, iar pe de altă parte a dezacordului, e bine să fie reluat substantivul determinat în forma de nominativ: „Acestei propuneri importante din timpul ședinței, propunere *făcută* de maistrul-șef..."

O problemă de acord ridică și atributul adjectival exprimat prin numeralul *întîi.* Acest numeral are o singură formă: *întîi* pentru ambele genuri. Indeplinind rolul de atribut adjectival și aflîndu-se în urma substantivului, urmează să fie folosit cu această formă pe lîngă substantive de orice gen: „stîlpul *întîi*", „clasa *întîi* [2]", „meciul *întîi*". Cînd se află înaintea substantivului determinat, ca orice atribut adjectival, primește articolul enclitic:

„*Intîiul* fir la tine-n plete,
Ziua dărîmării începe".

BENIUC, p. 321.

„De-abia mai prinzi ecoul *întîiului* „iubesc".

BANUȘ, p. 227.

---

[1] GA, II, p. 109 dă exemple și din opere literare; toate însă din Cezar PETRESCU.

[2] În limba română actuală se folosește tot mai mult forma *întîia* în urma substantivelor feminine, formă care are șanse să se impună împotriva normei (clasa *întîia,* partea *întîia* etc.) Vezi acum GA², I, p. 9.

„Salutînd *întîia* r î n d u n i c ă".

BENIUC, p. 313.

Derivatul lui *întîi* (*de+întîi*), *dintîi*, este de asemenea invariabil.

„Căci eşti i u b i r e a mea *de-ntîi*
Şi visul meu din urmă".

EMINESCU, p. 160.

Pentru marcarea flexiunii este folosit cu articolul adjectival:

„La *cel dintîi* g e s t suspect, comandantul avea ordin să-l împuşte".

CAMILAR, p. 133.

„— Dac-ar fi adevărat ce spui dumneata, cele două bănci ar fi făcut p a ş i i *cei dintîi* ca să-şi asigure creditul...".

AGÎRBICEANU, II, p. 110.

La capătul seriei numeralului ordinal sînt locuţiunile adjectivale cu sens de numeral: *cel din urmă, cea din urmă.*

După substantiv, atributul poate fi realizat şi fără articolul *cel* (*cea*):

„Căci eşti iubirea mea de-ntîi
Şi v i s u l meu *din urmă*".

EMINESCU, p. 160.

Precedînd substantivul determinat, atributul adjectival exprimat prin *cel* (*cea*) *din urmă* realizează acordul în *gen, număr* şi *caz* prin flexiunea articolului *cel* (*cea*):

„Pe-un maldăr de sulfine,
Cu *cel din urmă* g î n d
La tine,
Adoarme suspinînd..."

TOPÎRCEANU, p. 30.

In limba română actuală sînt folosite din ce în ce mai mult atît la începutul seriei ordinale, cît şi la sfîrşitul ei, sinonimele neologice: *primul, prima* şi *ultimul, ultima.* Acestea, fiind adjective, realizează acordul prin flexiune.

„Sinistrul gong al *primului* r ă z b o i
Bătea-părînd că-ntoarce spre cavernă.

BANUŞ, p. 228.

„Şi rotunjeşte-te, soare măreţ,
Ultimul meu,
Din *ultima* z i
Ce dormitează ca un mugure viitor".

BENIUC, p. 328.

Celelalte atribute adjectivale exprimate prin numerale ordinale, cînd sînt aşezate după substantiv, nu se acordă în caz cu substantivul regent. Precedînd substantivul, acordul în caz se realizează cu ajutorul articolului adjectival (*cel, cea*) :

„Ororile *celui de-al doilea* r ă z b o i mondial n-au fost uitate!"

Acordul în gen se realizează prin dublă articulare : cu articolul posesiv *al, a* înainte şi cu cel hotărît (*-le, -a*) alipit la sfîrşitul lor [1] :

„Să fie *al patrulea* c e a s al dimineţii".

SADOVEANU, N.P., p. 204.

„Ruset intră la hodină, lîngă ava Paul, într-un tîrziu, după ce rînduielile drumului de *a doua zi* fură împlinite".

SADOVEANU, Z.C., p. 171.

In limba literară, atributul exprimat prin numerale cardinale nu poate decît să preceadă substantivul :

„Pe trotuar alături saltă
Două f e t e vesele..."

TOPÎRCEANU, p. 206.

In încheiere la topica atributului adjectival, trebuie să arătăm că locul acestuia faţă de substantiv este determinat de anumite situaţii :

— *situaţii gramaticale* :

1° Adjectivul însoţit de articolul adjectival este totdeauna în urma substantivului regent.

„P î s l e a *cel voinic* şi merele de aur".
„C i o b ă n a ş u l *cel isteţ* sau ţurloaiele blendei".
„F a t a moşului *cea cuminte*".

Basme din colecţia ISPIRESCU.

2° Adjectivul de natură verbală (participiu), determinat la rîndul său, stă în urma substantivului regent :

„Iar voinicul s-apropie şi cu mîna sa el rumpe
P î n z a *cea acoperită* d e u n c o l b de pietre scumpe".

EMINESCU, p. 70.

„Adus de sus de g h i o a c a *cea* r e p e d e *plecată*
Izbi pe hoţ în f r u n t e a *cea*-n p r i p ă *ridicată*".

COŞBUC, p. 232.

[1] Cf. LRC, 1956, p. 361.

— *situații semantice*

1° In primul rînd este vorba de acele adjective care își schimbă sensul după cum sînt înaintea sau în urma substantivului determinat (vezi, I, 3, e, 1).

„Ascultînd pe *vechii* dascăli cîrpocind la haina vremii".

EMINESCU, p. 125.

(*vechii* = bătrînii)

„Altul, soios, c-un palton larg și *vechi*".

DELAVRANCEA, p. 153.

(*vechi* = uzat)

2° Atributul adjectival care denumește *specia, grupul, categoria* din care face parte substantivul determinat este așezat întotdeauna în urma regentului:

„Tatarii cereau voie să intre în Zaporojă pentru a neguța asemenea strîjnici și tretini, ieșiți din i e p e l e *sălbatice*".

SADOVEANU, *Istorisiri...*, p. 149.

(Chiar capitolul din *Nicoară Potcoavă,* ca și cel din *Istorisiri...*, e intitulat „Vînătoarea de c a i *sălbatici*".)

Atributele realizate prin adjectivele *sălbatici, sălbatice* denumesc specia. Puse înaintea substantivelor: *sălbatici* c a i, *sălbatice* i e p e, ar avea sensul de *sperioși, sperioase, greu de stăpînit, aprigi, focoși.*

Cu aceeași funcțiune e folosit atributul adjectival și în această propoziție:

„In acele gloduri se vedeau însemnate copite de b o u r *tare* alungînd două vaci".

Ibidem, p. 120.

„P o d u l *rulant* s-a prăbușit cu geamăt surd, peste cazanul de plumb, turtindu-l complet".

SAHIA, p. 58.

„T r e n u l *regimentar* se afla în urmă, între două dealuri, departe, și el grăbea pasul".

CAMILAR, p. 70.

3° Adjectivul *biet* (*biată*) ca atribut adjectival poate fi folosit numai înaintea substantivului.

„Dar iată! Calul sub picior
A prins un *biet* g o n a c i".

COȘBUC, p. 345.

„Numai *bietele* noastre c i u t e pot să spuie cît au suferit...".

SADOVEANU, *Istorisiri...*, p. 105.

— *situații stilistice:*

1° Adjectivul articulat așezat în urma substantivului îndeplinește funcțiune de apoziție, comportîndu-se ca un substantiv:

„...mai ales Zaveți ș o l t u z *bătrînul* îmi închipui că nu-și venea în fire din pricina vorbelor ce auzise".

SADOVEANU, N.P., p. 239.

„Pajul Cupidon, *vicleanul,*
Mult e rău și alintat".

EMINESCU, *Pajul Cupidon...*.

2° Între atributul adjectival și substantivul regent se intercalează alte părți de propoziție: atribut substantival, complement circumstanțial, predicat sau chiar o propoziție:

„Marea a e r u l u i *caldă,* stele ce-n t î r z i i *line,*
Limba r î u r i l o r, *blîndă,* ale codrilor suspine.
. . . . . .
Codrii a i u r e a z ă *negri* sub a stelelor povară,
Rîuri calde ca și sara apa-n a r c u r i o c o b o a r ă
P r ă v ă l i n d-o purpurie peste scările de stînci
În albastru-adînc, în marea c e r u l u i cea *liniștită*"

EMINESCU, p. 226—227.

Cînd între atributul adjectival și substantivul regent este intercalat predicatul sau o propoziție, însușirea exprimată este simțită și ca circumstanță a verbului: stelele ce-n t î r z i i *line, codrii a i u r e a z ă* negri. Adică: stelele *line* ce-ntîrzii *lin*; codrii negri (întunecați) aiurează în *întuneric.*

În folosirea atributelor adjectivale de natură pronominală sînt importante: topica, acordul și ortografierea.

Dintre adjectivele pronominale, cele nehotărîte (*alt, altă, cutare, fiecare, fiece, niște, oricare, orice, unii, unele, vreun, vreo*) îndeplinesc funcțiunea de atribut numai precedînd substantivul determinat.

„În al criticii domeniu
Orice e u — se crede — geniu,
Dacă-i secondat de proști...
Alte s e m n a l m e n t e?
Niente!

TOPÎRCEANU, p. 234.

„Voi sînteți urmașii Romei? *Niște* răi și *niște* fameni!"

EMINESCU, p. 134.

„La ele însă naivitatea prefăcută și cu scop precis, e dintre acelea pe care o practică *unii* e s c r o c i ..."

Camil PETRESCU, U.N., p. 106.

„Și pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă
Către *vreo* trandafirie și sălbatecă C l o t i l d ă".

EMINESCU, p. 126.

Atributul adjectival exprimat prin adjectivul pronominal *unii* se prezintă articulat și se scrie totdeauna cu doi *i*. Cel exprimat prin *alt, altă, alți, alte*, deși precedă substantivul, nu se articulează.

Adjectivele nehotărîte *vreun, vreo* se scriu, fiecare, într-un singur cuvînt. Unii sînt înclinați să le scrie în două cuvinte sub influența formelor articolului nehotărît precedate de conjuncția de negație *nici* (*nici un, nici o*).

Atributele exprimate prin adjectivele posesive, demonstrative și de întărire sînt întrebuințate atît înaintea, cît și în urma termenului determinat.

„O, c a l u l *meu*! Tu, f a l a *mea*
De-acum eu nu te voi vedea..."

COȘBUC, p. 59.

„Ale *tale* d o r u r i toate
Numai eu știu să le-ascult".

EMINESCU, p. 99.

E de observat că, precedînd determinatul, atributul adjectival posesiv primește articolul posesiv (*al, a, ai, ale*), prin care se realizează și acordul în gen și număr cu determinatul (vezi și atributul substantival genitival și atributul pronominal în genitiv).

Adjectivul posesiv ca atribut în urma unui substantiv propriu sau comun fără articol enclitic primește de asemenea articol posesiv:

„Nu vei zîmbi, cum saltă-n vînt
A r d u n *al tău* în alb vestmînt..."

COȘBUC, p. 59.

„Strămurare" era numele unui om, p r i e t i n *al nostru*".

SADOVEANU, N.P., p. 145.

Atributul adjectival posesiv, ca și celelalte exprimate prin adjective de natură pronominală, se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care-l determină. Ca și în cazul celorlalte adjective, la masculin-neutru acordul în caz nu e vizibil, evidențiindu-se numai pe lîngă substantive feminine.

„Apoi își retrase ușor mîna de sub b u z e l e *mele* . . "

DELAVRANCEA, p. 132.

„Eu să fiu a ta stăpînă, tu stăpîn v i e ț i i *mele*".

EMINESCU, p. 127.

In funcțiune de atribute, adjectivele demonstrative masculin-neutre care precedă substantivul determinat se prezintă sub formele : *acest, acel*, iar în *urma* substantivului cu formele : *acesta, acela.*

„. . . și scoate Ile, pentru *acest* o m de treabă un cuțit dintre acele cu care facem noi negoț".

SADOVEANU, N.P., p. 165.

„Îi mai cîntase lui de multe ori c î n t e c u l *acesta*, pe muscelele Argeșului, pe colnice înverzite".

Camil PETRESCU, U.O., p. 118.

„Tu trebuia să te cuprinzi
De *acel* f a r m e c sfînt".

EMINESCU, p. 171.

„Și pe cînd ei se depărtau, furișîndu-se după casă, s o l d a t u l *acela* i-a chemat înapoi".

CAMILAR, p. 39.

Adjectivele demonstrative feminine au formele : *această* (*aceste*), înaintea, și *aceasta (acestea*), în urma substantivului determinat :

„Eu la Congres trimit atîta doar :
Această i n i m ă a mea în dar".

BENIUC, p. 194.

„R e a l i z ă r i l e *acestea* sînt foarte importante".

b. Atributul substantival

Substantivele care determină alte substantive (sau substitute ale substantivelor) îndeplinesc funcțiunea sintactică de *atribute substantivale.*

N u m e r a l e l e cu valoare de substantiv îndeplinesc funcțiunea de *atribute substantivale* potrivit cu cazul în care se află.

După cazul cu ajutorul căruia se realizează funcțiunea atributivală, *atributul substantival* este de patru feluri :

1) în genitiv,
2) în dativ,
3) în acuzativ cu prepoziție,
4) apoziție.

1. **Atributul substantival în genitiv**

Atributul substantival în genitiv poate fi realizat prin:

a) genitivul substantivului:

„... nici nu privi măcar spre casă, ci cu acelaşi pas merse mai departe şi intră în m a g a z i n u l *unei modiste*".

CĂLINESCU, p. 84.

„Mare lucru să nu fi fost fermecate p o d e l e l e *casei* aceleia".

HOGAŞ, p. 150.

b) genitivul numeralului cu funcţiune substantivală:

„Se auziră deodată r î s e t e l e zgomotoase *ale celor doi* şi Otilia apăru, urmată de moşier, cu un şal turcesc pe umeri".

CĂLINESCU, p. 81.

c) sintagma formată dintr-un substantiv nume de rudenie şi adjectivul posesiv următor:

„Sări din b r a ţ e l e *mă-sei* şi s-aruncă în pat".

DELAVRANCEA, p. 18.

„— Ia taci, omule, răspundea b u n u l-s i m ţ *al soră-sei* ..."

ZAMFIRESCU, p. 137.

d) construcţia prepoziţională (*a* + substantivul în acuzativ) cu valoare de genitiv:

„... d. Christofor, fost birtaş, acum p r o p r i e t a r *a* trei *moşii,* mestecă cîteva cărţi ..."

DELAVRANCEA, p. 49.

Atributul substantival genitival poate fi determinat la rîndul său de un alt atribut substantival în genitiv:

„... şi parcă simţea în palmă bătaia nebună a i n i m i i *vatamanului*".

SADOVEANU, N.P., p. 182.

Cu ajutorul atributului substantival genitival se exprimă *raportul de posesie* (întrebarea *al cui*?). Raportului fundamental [1] de posesie i se subsumează numeroase nuanţe, legate de funcţiunile cazului genitiv [2] şi de sensul celor doi termeni (determinant — determinat).

---

[1] GA², II, p. 121.
[2] GA, I, p. 142, şi LRC, 1956, p. 294.

Iată care sînt principalele raporturi exprimate de atributul substantival genitival :

1) *posesia* :

In cadrul raportului fundamental, atributul substantival genitival poate exprima atît posesorul, cît şi obiectul posedat :

„Aici e reşedinţa *lui Popescu-Ciocoiul* !"

REBREANU, I, p. 51.

„— Stăpîne *al iubirii* mele — a strigat ea — ..."

SADOVEANU, *Soarele* ..., p. 138.

2) *apartenenţa* :

„Pascalopol luă mîna *Otiliei* şi o sărută".

CALINESCU, p. 121.

„... îşi ridică cu vîrful *degetelor* părul de pe frunte ..."

SLAVICI, p. 109.

3) *originea* :

In cadrul raportului mai larg de exprimare a originii, atributul substantival genitival poate preciza :

— denumirea :

„Drumul spre Amara încrucişa şoseaua judeţeană în Curteanca, trecea pe lîngă conac, spre marginea văii *Teleormanului*".

REBREANU, I, p. 51.

„Ş-a ars acolo codrul toată vara şi toată toamna, pînă-n luna *lui răpciune* ..."

SADOVEANU, N.P., p. 175.

— conţinutul :

„... iar eu cu moş Mitrea intrăm prin satele *răzăşilor* noştri dînd o veste în taină din sat în sat ..."

Ibidem, p. 174.

„Dar zărind grupul *profesorilor,* cei din apropiere se liniştеau ..."

AGÎRBICEANU, A, I, p. 5.

„Numai bordeele *ţiganilor* robi erau peste o sută".

GALACTION, p. 135.

— locul :

„... calul lui Ilie Marcu ducea, necîrmuit, pe stăpînul său la toate stînele, ... la toate crîşmele *muntelui* ..."

HOGAŞ, p. 135

„Cunoştea toate bulboanele *Prutului,* toate potecile *malurilor,* toate văgăunile şi păpurişte1e".

GÎRLEANU, SA, II, p. 167.

Arătînd aceste trei nuanţe ale raportului de origine, se poate vedea clar că la baza tuturor stă raportul de posesie. În sens larg valea este a *Teleormanului,* dar vorbitorul a folosit genitivul denumirii. În celălalt exemplu, de asemenea, se înţelege că satele sînt ale *răzeşilor,* dar intenţia celui care vorbeşte este scoaterea în evidenţă a faptului că acele sate sînt formate din răzeşi şi nu din alt fel de locuitori. Genitivul *muntelui* arată locul cu sensul „(crîşmele) de la munte".

— proveniența :

„... la picioarele gazdei noastre, care-şi ştergea cu batista lacrimile *rîsului*".

HOGAŞ, p. 139.

4) *atributul subiectiv* :

Substantivul în genitiv, determinant al unui substantiv de origine verbală, exprimă ideea de autor al acţiunii.

„Apariţia *tatei* în mijlocul nostru ne-a zguduit mai mult ca în ziua revederii din gară".

SAHIA, p. 108.

Atributul subiectiv trebuie înţeles ca o construcţie în care abstractul verbal ar fi predicat, iar substantivul în genitiv ar fi subiect : „Faptul că a a p ă r u t *tata* ne-a zguduit...".

„Supărarea *curcanului* îl speria ca o furtună".

TEODOREANU, O, I, p. 8.

5) *atributul obiectiv* :

Stînd tot pe lîngă un substantiv de origine verbală, atributul substantival genitival exprimă ideea de obiect al acţiunii ca într-o construcţie în care abstractul verbal ar fi verb, iar atributul, complement direct sau indirect.

„Către zărirea *zorilor* acesta a venit la companie..."

CAMILAR, p. 100.

Complement direct : „cînd (ostaşii) zăreau *zorile*..."

„Silivestru se străduia să găsească în conştiinţă momentul cel mai blînd pentru înţelegerea *morţii*".

CALINESCU, O, I, p. 278.

„Tăiatul *unghiilor* de către doamna Deleanu, şi mai ales al pieliţilor..."

TEODOREANU, O, I, p. 323.

Cu ajutorul atributului substantival genitival pot fi exprimate unele valori stilistice.

a) In primul rînd e folosirea pe lîngă un substantiv a genitivului aceluiași substantiv pentru exprimarea superlativului.

„Zmeul ? Zmeul, dumneata ?
Zmeul Zmeilor, cumplitul care lumea-nspăimînta
Doar cu numele ?"

EFTIMIU, p. 43.

„*Înțeleptul înțelepților* este acela care știe să tacă".

GALACTION, OA, IV, p. 179.

(și alte construcții cunoscute : *„voinicul voinicilor", „floarea florilor", „minunea minunilor", „viteazul vitejilor"* etc.).

„Iar atunci îi va fi ieșit în cale *frumoasa frumoaselor*, nu ca mine, care am păr de fuior și pistrui ca oușorul de codobatură . . ."

SADOVEANU, RPI, II, p. 162.

Dacă substantivul este provenit din adjectiv, e ușor de înțeles cum genitivul exprimă superlativul (*frumoasa frumoaselor* = cea mai frumoasă dintre frumoase).

In construcții ca *Zmeul Zmeilor* sau *floarea florilor* lipsește adjectivul al cărui superlativ se exprimă (*Zmeul Zmeilor* = cel mai mare, cel mai cumplit etc. ; *floarea florilor* = cea mai aleasă, cea mai frumoasă)[1].

b) In al doilea rînd e exprimarea prin genitiv a epitetului substantival. Această posibilitate decurge din faptul că genitivul posesiunii poate fi transformat în adjectiv[2].

„S-arată-n deal, cu fața purpurie,
A nopților fermecătoare D o a m n ă".

ZAMFIRESCU, p. 63.

„Vechil, boier, patron, stăpîni și slugi
Sînteți *ale trecutului* n ă l u c i".

BENIUC, p. 193.

c) Este apoi genitivul termenului calificat. Cu alte cuvinte, substantivul în genitiv este numai formal atribut ; în fapt el este termenul calificat de către substantivul care formal e regent :

„. . . dar el nu mai era în privelițe, și asculta dintr-o s i n g u r ă t a t e *a luncilor*".

SADOVEANU, N.P., p. 167.

---

[1] Cf. GA[2], I, p. 132, e. ; II, p. 123, 8.
[2] Cf. T. VIANU, *Epitetul eminescian*, SCL, 1954, 1—2, p. 168.

„Pentru ce-mi ascunzi de-a pururi t a i n a *gîndurilor* tale ?"

COȘBUC, p. 67.

(„asculta din luncile s i n g u r a t i c e"; „ascunzi gîndurile tale t a i n i c e").

d) In sfîrșit, poate fi folosită construcția cu genitivul termenului comparat, realizînd o metaforă :

„O g l i n d a *lacului*
Se-ntunecă-n seară"

BENIUC, p. 114.

Se vede că termenul de comparație *oglinda* e, de fapt, determinantul stilistic al genitivului : *lacul ca oglinda.*

Exemplele discutate scot în evidență faptul că prin construcția gramaticală cu atributul substantival genitival se mărește expresivitatea exprimării cu nuanțe și valori stilistice noi.

Topica și acordul atributului substantival genitival

Atributul substantival genitival stă în mod obișnuit după substantivul regent.

„Leana, cu picioarele goale pînă la genunchi, se părpălește în gura *sobei*".

DELAVRANCEA, p. 99.

„O dată cu sideful *gingiilor* stricate,
Eu mi-am pierdut naiva dintîi virginitate".

ARGHEZI, p. 213.

Atributul substantival în genitiv este așezat în urma unui substantiv articulat cu articol enclitic. In această situație atributul nu mai primește articolul proclitic genitival (*al, a, ai, ale*), rămînînd ca marcă a cazului numai articolul enclitic (sobe*i*, gingii*lor*).

Tot după substantivul regent articulat enclitic stă și atributul substantival genitival precedat de articol nehotărît :

„Nimic nu-i mai de rîs ca plînsul
In ochii *unui luptător*".

COȘBUC, p. 114.

„... de a fi ocrotiți contra venalității *unei administrații* corupte..."

REBREANU, II, p. 17.

Atributul substantival genitival care determină un substantiv nearticulat enclitic primește și articolul proclitic genitival.

„Cu astfel de p u r t ă r i *ale* Otiliei, Felix nu putea face progresul cel mare..."

CĂLINESCU, I, p. 152.

„... sau, la u n s e m n *al* baghetei sale magice, făcea să apară din pălăria lui bleagă doi porumbei albi".

SAHIA. p. 93.

Articolul proclitic genitival apare înaintea atributului și atunci cînd între substantivul determinat și atributul genitival se află un alt determinant (atribut adjectival, substantival sau pronominal).

„Îi fu rușine să nu-l vază acel ochi de aur cu cîtă ușurință îl aruncă în m î i n i l e nemiloase *ale* lumii".

DELAVRANCEA, p. 99.

„... un singur și același om în infinite exemplare, ca u n p r o d u s în mare *al* unei uzine uriașe".

REBREANU, II, p. 67.

In poezie și în proza poetică, atributul substantival în genitiv este pus, uneori, înaintea determinatului. În această situație are articol genitival:

„*Ale* clipelor cadavre din volume stînd s-adune
Și-n *a* lucrurilor peteci căutînd înțelepciune".

EMINESCU, p. 125.

„Alții s-or nălța cu strălucire
Din *al* vremii frămîntat vulcan".

BENIUC, p. 284.

Cînd în urma substantivului determinat se află două sau mai multe atribute substantivale în genitiv, începînd cu al doilea fiecare primește articol proclitic genitival:

„Intr-o altă regiune, dominată de cîteva biserici, de clădirea *prefecturii, a primăriei* și *a gimnaziului,* se întretăiau cîteva străzi..

SADOVEANU, *Locul...*, p. 166.

Cînd alăturarea atributelor substantivale în genitiv nu poate produce confuzie cu privire la substantivul regent, articolul genitival nu se mai exprimă.

„... se arătau mîinile grăsulii ale d-lui Georges, ocrotite împotriva m u ș c ă t u r i l o r *soarelui, vîntului* și *ale țînțarilor,* de niște mănuși..."

HOGAȘ, p. 170.

După cum se vede, în acest exemplu cel de-al doilea atribut genitival *vîntului* nu este precedat de articolul genitival, în schimb articolul apare la cel de-al treilea atribut (*ale țînțarilor*).

Tendința limbii române contemporane este de a omite articolul genitival într-o înșiruire de atribute substantivale în genitiv strîns legate între ele.

„Îi simt doar farmecul *ochilor, glasului, gesturilor* . . ."

IBRĂILEANU, A., p. 100.

Problemele de acord în legătură cu atributul substantival în genitiv se referă, de fapt, numai la articolul proclitic genitival. Prin intermediul acestuia se realizează acordul cu substantivul regent. Acordul este posibil numai în gen și număr :

„Și zîna florilor și toate *zeitățile* femeiești *ale* apelor și *ale* pădurilor, plăsmuite de *închipuirea* păgînă *a* celor vechi, au trebuit să răsară din înrudirea fermecată dintre floare și femeie".

HOGAȘ, p. 170.

Substantivul regent *zeitățile,* fiind de genul feminin, la numărul plural, și articolele genitivale ale celor două atribute (*apelor* și *pădurilor*) iau forma de feminin plural : *ale.*

Deoarece unii vorbitori manifestă nesiguranță în realizarea acestui acord, e necesar să precizăm că articolul genitival ține seama *numai* de genul și de numărul substantivului regent și rămîne indiferent față de substantivul-atribut pe care îl precedă.

Iată un exercițiu :

Singular	*Plural*
Masculin :	
Acest părinte *al* prietenului	Acești părinți *ai* prietenului
Acest părinte *al* prietenilor	Acești părinți *ai* prietenilor
Acest părinte *al* prietenei	Acești părinți *ai* prietenei
Acest părinte *al* prietenelor	Acești părinți *ai* prietenelor
Feminin :	
Floarea aceea *a* grădinii	Florile acelea *ale* grădinii
Floarea aceea *a* grădinilor	Florile acelea *ale* grădinilor
Floarea aceea *a* pomului	Florile acelea *ale* pomului
Floarea aceea *a* pomilor	Florile acelea *ale* pomilor

Dificultăți în realizarea acordului prin articolul genitival se ivesc atunci cînd atributul substantival în genitiv este în urma sintagmei formate de un substantiv și determinantul său cu prepoziție :

„E în creștere ritmul de dezvoltare *a* industriei".

Cei ce nu sînt atenți la raportul de determinare folosesc articolul *al* făcînd acordul cu substantivul *ritmul*.

In propoziția dată, acordul corect se face prin articolul genitival *a* la singular feminin, deoarece atributul în genitiv *a industriei* este determinantul substantivului cu prepoziție, feminin singular, *de dezvoltare*.

Operația de verificare a raportului de dependență, de stabilire a elementului regent, se poate face prin comutare. Înlocuim pe rînd termenii în discuție cu zero.

„E în creștere ritmul . . . industriei".
„E în creștere . . . d e z v o l t a r e a industriei".

Se constată că cea de-a doua formulare este o comunicare închegată din punct de vedere logico-sintactic. Așadar, elementul regent al atributului substantival în genitiv este substantivul *dezvoltare*, cu care s-a și realizat acordul prin articolul *a*.

In exemplul discutat, atît elementul regent, cît și determinantul erau de genul feminin și deci s-ar putea considera realizat acordul p r i n a t r a c ț i e.

Mai clară se prezintă situația în care cele două elemente în discuție sînt de genuri diferite :

„P l a n u l de cooperativizare *al lui Lenin*",

unde se vede că elementul regent al atributului genitival este substantivul p l a n u l, față de :

„Planul de i n d u s t r i a l i z a r e *a lemnului*",

formulare în care atributul genitival (masculin-neutru) are ca element regent un substantiv feminin (i n d u s t r i a l i z a r e).

Așa cum arată GA (I, 136 ; II, § 181)[1], regional se folosește înaintea atributelor discutate forma invariabilă a articolului genitival : *a*. Această formă apare și în limba operelor literare, fie pentru caracterizarea vorbirii unor personaje, fie pentru realizarea unor intenții stilistice.

Folosind forma invariabilă a articolului genitival, Eminescu realizează economie de o silabă în metrica versului :

„Și-n *a lucrurilor* p e t i c i căutînd înțelepciune ?"

iar Sadoveanu creează simetria frazei :

„Intr-o altă regiune, dominată de cîteva biserici, de c l ă d i r e a prefecturii, *a* primăriei și *a* gimnaziului, se întreținau cîteva străzi mai curate cu

[1] In GA², I, p. 105, § 107, Obs. 2 ; II, p. 147.

l o c u i n ţ i l e mai-marilor aşezărilor, *a* urmaşilor unei boierimi în declin şi *a* cîtorva bogătaşi suspecţi, care-şi aveau obîrşia dincolo".

SADOVEANU, *Locul...*, p. 166.

Primele două articole genitivale sînt la singular, feminin, pentru că realizează acordul cu substantivul regent *clădirea*; ultimele două au însă ca regent substantivul *locuinţele*.

Normele actuale ale limbii literare cer să evităm folosirea articolului genitival invariabil.

2. Atributul substantival în dativ

A. Acest fel de atribut este rar folosit în limba română actuală. Prin substantivul în dativ sînt determinate substantive nearticulate care denumesc grade de rudenie sau atribuţii sociale.

„Du-mă prin lunci, unde soarele
Bînd dimineaţa izvoarele
Merge nuntaş, iar tu g i n e r e
Florilor tinere".

ZAMFIRESCU, p. 64.

„Acest prunc fi-va poate, cîndva, d o m n *ţării*".

SADOVEANU, N.P., p. 72.

„Şi maştiha asta are prunc, şi vrea să-l facă m o ş t e n i t o r *împărăţiei*".

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 156.

Posibilitatea exprimării aceleiaşi funcţiuni prin dativ se datorează înrudirii semantice dintre genitiv şi dativ [1].

Faptul că substantivul regent nearticulat este un nume predicativ nu trebuie să ne ducă la interpretarea atributului în dativ ca fiind complement indirect, deoarece dativul poate fi înlocuit cu genitivul fără alterarea sensului:

„... iar tu g i n e r e *al florilor* tinere..."
„... să-l facă m o ş t e n i t o r *al împărăţiei*".

sau

„... g i n e r e l e *florilor* tinere..."
„... m o ş t e n i t o r u l *împărăţiei*..."

[1] Cf. LRC, 1956, p. 604.

Folosirea atributului substantival în dativ dă oarecare solemnitate exprimării [1].

„În cetatea Sucevii, la 15 martie 1490, Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu d o m n *pămîntului* Moldovii, întărește domniei sale vistiernicului Isac două sate..."

SADOVEANU, O, 19, p. 208.

De obicei atributul substantival în dativ stă în urma regentului, dar în poezie poate fi și înaintea acestuia :

„P r e o t *deșteptării* noastre, *semnelor* vremii p r o f e t".

EMINESCU, p. 26.

„Tu, f r a t e *plînsetelor* noastre
Și *răzvrătirii* noastre f r a t e"

GOGA, O, I, p. 11

In privința valorilor exprimate de atributul în dativ, ele sînt în strînsă legătură cu semantica regentului (*obiectiv* : moștenitor *împărăției* ; dependent : frate *plînsetelor* ; *posesiv* : domn *țării, final* : preot *deșteptării* etc.).

Despre atributul substantival în dativ discutat sub A, se spune că este învechit și popular. Exemplele selectate sînt, cele mai multe, din *Sadoveanu* (scrieri inspirate din trecutul istoric), din *Creangă* sau din *poezia populară*. Exemplele din poezia lui *Eminescu, Zamfirescu, Goga* corespund intenției stilistice de a da solemnitate exprimării.

B. In faza mai recentă a limbii române contemporane s-a dezvoltat un *atribut substantival în dativ* ca determinant al unor substantive de origine verbală, de tipul :

„prin a c o r d a r e a de atribuții largi *consiliilor* populare..."

Această construcție este întîlnită mai des în stilul publicistic, în cel științific și, uneori, în cel administrativ [2].

La formularea unei propoziții cu atribut în dativ, în această specie „modernă", se impun trei condiții :

1° dativul poate determina numai un substantiv verbal legat prin origine sau sens de un verb tranzitiv [3] (*acordarea, înmînarea, conferirea, decernarea, atribuirea, transmiterea, expedierea, înapoierea* etc.).

2° dativul trebuie să fie distanțat de substantivul regent (care este totdeauna articulat),

---

[1] Cf. GA, II, p. 89 ; GA², I, p. 77, 2 al. 2.

[2] Deși a fost semnalat, în treacăt, și de alți cercetători, acest fel de atribut a fost studiat aprofundat de Mioara AVRAM, *O specie modernă a atributului în dativ și alte probleme ale determinării*, LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 415—428.

[3] Ibidem, p. 420.

3° dativul nu poate urma după un substantiv articulat enclitic [1].

Condițiile a doua și a treia sînt impuse din necesitatea de a evita echivocul între genitiv și dativ, care sînt identice din punct de vedere formal.

„... o dată cu t r i m i t e r e a cadoului *prietenului* meu ...".

In această construcție, dacă substantivul *cadoului* este clar un genitiv obiectiv, substantivul *prietenului* poate fi interpretat și ca genitiv posesiv pe lîngă *cadoului,* și ca dativ pe lîngă *trimiterea.* Pentru evitarea ambiguității se folosește construcția prepozițională în locul dativului (către prietenul ...). (Vezi și IV, 6).

Exemple :

„cu privire la a c o r d a r e a de ajutor *cosmonauților* în cazul aterizării lor forțate pe un teritoriu străin" („Scînteia", 1962, nr. 5621, p. 4, col. 5).

„hotărîri cu privire la a c o r d a r e a de împuterniciri speciale *Comitetului* permanent al Adunării Naționale" (telegramă Agerpres din Hanoi, 13 aprilie 1965) ; (ambele exemple ap. M. Avram, p. 421).

O deosebire tranșantă între cele două specii de atribut substantival în dativ o constituie natura și aspectul gramatical ale termenului regent :

— specia mai veche are totdeauna ca regent un substantiv concret fără articol enclitic,

— specia modernă are totdeauna ca regent un abstract verbal cu articol enclitic.

In privința deosebirii prin denumire, putem admite, pînă la găsirea unora mai potrivite, pentru cele discutate sub A — *specii vechi,* iar pentru cele de sub B — *specii moderne* ale *atributului substantival în dativ.*

3. Atributul substantival prepozițional

Atributul substantival prepozițional, după cum îl arată numele, se realizează printr-un substantiv (sau echivalent) cu prepoziție sau adverb de comparație cu valoare de prepoziție.

Atributul substantival prepozițional se exprimă prin :

a) substantiv cu prepoziție simplă :

„In același moment privirea lui alunecase dincolo de mașină, pe r o n d u l *cu flori* roșii".

REBREANU, I, p. 118.

---

[1] Ibidem, p. 422—323.

„Decît o r a ț ă *pe curechi,*
Un cerb mai mult o să ne placă".

BENIUC, p. 184.

„În c a p i t a l a noastră *de parveniți, de negustori, de declamatori, de șireți, de ignoranți,* inteligența în medie e mai jos decît mediocră".

DELAVRANCEA, p. 123.

b) substantiv cu prepoziție compusă :

„Zburător cu negre plete, u m b r ă *fără de noroc*".

EMINESCU, p. 72.

c) substantiv precedat de un adverb de comparație cu valoare de prepoziție :

„. . . și cu odgon legat de amîndouă țărmurile în șarampoi de s t e j a r *cît buțile*".

SADOVEANU, N.P., 159.

d) numeral cu valoare de substantiv precedat de prepoziție :

„Niță ia h î r t i a *de o sută,* o pune-n buzunar . . ."

CARAGIALE, *Triumful talentului.*

„Paraclisierul, un drac și jumătate, îi arătă, jos, înaintea noastră, o f i r f i r i c ă *de paisprezece*".

DELAVRANCEA, p. 89.

Atributul substantival prepozițional este un determinant care arată f e l u l substantivului determinat. Răspunde la întrebarea *care* ? sau *ce fel de* ?

In cadrul acestui raport fundamental, cu ajutorul atributului prepozițional pot fi exprimate numeroase detalii :

— prepoziționalul posesiv :

„Taina liniștei înalte să ne fure
Prin cotite l u m i n i ș u r i *de pădure*".

TOPÎRCEANU, p. 36.

— prepoziționalul apartenenței :

„Cu mîini subțiri și albe, ca mî i n i l e *de sfîntă*"

MINULESCU, V, p. 62.

„. . . casa unui fost c ă p i t a n *de oaste* cu numele Kopițki".

SADOVEANU, N.P., p. 199.

— prepoziționalul subiectiv :

„. . . și că lectura îi dă d u r e r i *de cap*".

CĂLINESCU, p. 54.

— prepoziționalul obiectiv :

„— Nu ! răspunse acesta după un scurt e x a m e n *de conștiință*".

CALINESCU, p. 55.

— prepoziționalul materiei :

Pădurile umpleau dealurile vecine, dar acum erau p ă d u r i *de brad*".

AGÎRBICEANU, I, p. 46.

— prepoziționalul calității :

„... și să se împrietenească cu Aristide, care e u n b ă i a t *de zahăr*".

REBREANU, I, p. 78.

— prepoziționalul temporal :

„Se trec și f l o r i l e *de toamnă*,
cele din urmă flori..."

ANGHEL, P, p. 11.

— prepoziționalul local :

„Și i c o a n e l e *din perete* tăceau severe".

TEODOREANU, O, I, p. 343.

— prepoziționalul final :

„In loc să-și cumpere h î r t i e *de muzică*, inventase un pieptene cu cinci picioare de creion cu care linia hîrtia velină simplă".

CALINESCU, p. 57.

— prepoziționalul comparației :

„Mic cu s o l z i *ca de balaur*,
Trupu-i fin se clatină..."

TOPÎRCEANU, p. 44.

— prepoziționalul termenului calificat :

„Tii ! asta h o ț u l *de taica* mi-a făcut-o !"

CARAGIALE, p. 39.

Faptul că cele mai multe dintre raporturile exprimate de cele două atribute substantivale, genitival și prepozițional, corespund, nu trebuie să ducă la confundarea lor. Deosebirea dintre ele o constituie raportul fundamental : genitivalul — *posesia* ; prepoziționalul — *felul*.

Locul atributului substantival prepozițional este, în exprimarea obișnuită, după substantivul determinat.

4. Apoziția

In limba română actuală, apoziția se realizează printr-un substantiv (sau echivalent) în cazul nominativ, indiferent de cazul termenului pe lîngă care se află.

Deși este o specie de atribut substantival, considerată între părțile secundare de propoziție, *apoziția* nu este subordonată termenului însoțit, ci stă pe același plan cu el [1]. Raportul sintactic dintre cele două părți de propoziție se realizează prin *juxtapunere*. Apoziția intră în structura propoziției prin intermediul cuvîntului pe care-l însoțește [2]:

„Să-ți vestească fapt biruitor:
S o c i a l i s m u l, *eră* de lumină!"

BENIUC, p. 148.

Prin ce se exprimă apoziția substantivală

Apoziția substantivală se realizează prin:

— substantiv comun:

„Burcel era o l t e a n, *un pui,*
Ajuns din întîmplare
Intre flăcăii din Vaslui..."

COȘBUC, p. 179.

— substantiv propriu:

„De mult acuma, d-l Stavrache stăpînește mirazul rămas de la fratelesău, p ă r i n t e l e *Iancu*".

CARAGIALE, p. 110.

— prin adjectiv substantivat:

„Ar putea măcar să guste
D î n s u l, *gingașul,* lăcuste?"

ARGHEZI, p. 187.

— prin numeral cu valoare de substantiv:

„Sîntem în a n u l *o mie nouă sute șaizeci și nouă*"

(Cf. LRC, 1956, p. 624)

„Meciul s-a terminat cu același s c o r: *doi la doi*".

[1] GA, II, p. 97: Trebuie arătat acum că în limba mai veche și pînă în sec. al XIX-lea se folosea des apoziția în același caz cu termenul determinat. Unii scriitori actuali folosesc construcția ca element arhaizant.

[2] Cf. Mircea MITRAN, *Despre apoziție și raportul apozitiv*. L.R., XII, nr. 1, 1963, p. 42.

Pe cine însoţeşte apoziţia

Apoziţia substantivală însoţeşte nu numai substantivul, ci şi echivalente ale lui : pronume, numerale.

a) Apoziţie substantivală la substantiv :

— substantiv comun la substantiv propriu :

„. . . atunci venea rîndul lui U ţ a, *femeia* înaltă, smeadă şi sprintenă la vorbă".

SLAVICI, p. 98.

— substantiv propriu la substantiv comun :

„Ţipetele disperate ale f a m i l i e i *Gălăciuc* au amuţit furia tuturor pentru moment".

SAHIA, p. 64.

— substantiv comun apoziţie la substantiv comun :

„Dar h o r a, *un lanţ* de trupuri înfierbîntate, continua, şerpuia mai avîntată . . ."

REBREANU, I, p. 99.

b) Apoziţie substantivală la pronume :

„Noi după dînşii, cot la cot,
Suiam orbiş, n o i, *leatul* tot".

COŞBUC, p. 252.

„Au ă ş t i a, *bogătanii,* pămînt".

STANCU, II, p. 118.

c) Apoziţie substantivală la numeral [1] :

A l t r e i l e a, *un bărbat înalt,* se apropie repede.

d) Apoziţie substantivală la o sintagmă echivalentă cu un substantiv :

„C e i d e m î n a î n t î i, *boierii*, se strîngeau în altă parte, într-un loc tăinuit".

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 95.

Structura apoziţiei

După numărul termenilor care intră în alcătuirea apoziţiei, aceasta este de două feluri : *simplă* şi *dezvoltată.*

[1] **Avem în vedere numai apoziţia atributivală, adică însoţitoare a substantivelor sau echivalentelor lor.**

Apoziția simplă se exprimă printr-un substantiv comun (ori echivalent al substantivului) sau printr-un nume propriu. Tot apoziție simplă trebuie socotită și cea exprimată printr-un nume propriu alcătuit din doi sau mai mulți termeni, considerați ca un întreg :

„A c e i a, *săracii,* s-au îmbătat de aţîţările derbedeilor şi trebuie să-i lași să le treacă beția . . .“

REBREANU, II, p. 51.

„C u m n a t a mea *Aurica* a văzut lucruri decisive . . .“

CĂLINESCU, p. 130.

„Lasă că avea din cine să iasă, fiindcă și t a t ă l său, *Cosma Florii Căzacului,* seamănă cu dînsul“.

SLAVICI, p. 183.

Apoziția dezvoltată se exprimă printr-o sintagmă formată dintr-un substantiv determinat, la rîndul său, de alte atribute :

„Soarele-a apus, iar l u n a, *o cloșcă rotundă și grasă*
Merge . . . “

EMINESCU, p. 250.

„L u c a T a l a b ă, *un bărbat cît un munte,* fost primar odinioară, îi adunase pe oameni la sfat“.

REBREANU, I, p. 99.

Serii de apoziții

Un substantiv care este apoziție poate fi însoțit, la rîndul său, de altă apoziție :

„. . . și nimeni, în adevăr, n-a supărat pe d-l Stavrache, afară de p o p a *Iancu, volintirul,* care venea din cînd în cînd . . .“

CARAGIALE, p. 111.

Alteori un substantiv (sau echivalent) este însoțit de o serie întreagă de apoziții :

„. . . iar c e i l a l ț i, *colegii* mei, *advocații, pensionarii,* începură iar a vorbi“.

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 103.

„Era o z l o a t ă nemaipomenită : *ploaie, zăpadă, măzărică* și *vînt* vrăjmaș . . .“

CARAGIALE, p. 115.

Funcțiunile apoziției

Apoziția este folosită într-o comunicare ori de cîte ori se simte nevoia ca un termen exprimat să fie precizat, calificat, explicat.

Apoziția îndeplinește trei funcțiuni principale pe lîngă termenul la care se referă : *precizarea, calificarea* și *explicarea.*

In cadrul funcțiunilor de bază sînt, de bună seamă, exprimate numeroase nuanțe.

1° P r e c i z a r e a. Apoziția cu funcțiuni de precizare contribuie la restrîngerea sferei noționale a termenului însoțit, la denumirea sau la indicarea unei caracteristici a acestuia :

„Avea p ă r i n t e l e *Ghermănuță* ceva din firea șopîrlii..."
HOGAȘ, p. 228.

„Aicea la n o i, *negrenii,* nu poate fi nici o sminteală..."
SADOVEANU, N.P., p. 188.

„La Brațlau voi ruga pe I a c o b *filozof* să-ți dea ce-ți mai trebuie".
Ibidem, p. 240.

2° C a l i f i c a r e a se realizează printr-o apoziție cu valoare de epitet sau metaforă :

„Privesc o r a ș u l — *furnicar* —
Cu oameni mulți și muri bizari".
EMINESCU, p. 246.

„Căci v o d ă *ghiaurul* în toți a băgat
O groază nebună".
COȘBUC, p. 264.

„S o ț i o a r a lui,
Floarea cîmpului,
Ea s-apropia
Și îi aducea..."
ALECSANDRI, P.p., p. 148.

„Ori poate colo-n umbrele oglinzii,
O b r a z u l tău, *plăpîndul,* mi-a zîmbit".
PILLAT, P, p. 162.

3° E x p l i c a r e a. Funcțiunea explicativă este cea mai largă dintre funcțiunile apoziției și este în același timp și cea mai potrivită cu definiția.

Cu ajutorul apoziției explicative se realizează denumirea, atribuția, caracteristica, definirea termenului explicat. Tot printr-o apoziție explicativă se face și analiza unui termen care exprimă o noțiune prea generală.

O caracteristică sintactică a apoziției explicative o constituie marea ei independență față de termenul la care se referă.

Marea independență a apoziției explicative poate fi verificată prin comutarea ei cu zero. Absența ei nu prejudiciază înțelesul comunicării.

În cadrul funcțiunii explicative, apoziția exprimă :

— denumirea :

„Cînd îi vine lui Agapie ziua pustie, apoi socoate că d r a g o s t e a lui, *Căprioara*, e cu el și stă la sfat cu dînsul".

SADOVEANU, N.P., p. 181.

— atribuția :

„I l e a n a, fata lui, *nevasta* lui Matache, șade în curte cu bărbia rezemată în mînă și cîntă".

CARAGIALE, p. 36.

— gradul de rudenie sau o altă caracteristică :

„Fruntea flăcăilor totuși era N i c o l a e D r a g o ș, *fratele* învățătorului, *o cruce de voinic*, cu mustăcioara pana corbului, înalt și spătos, deștept și harnic cît patru".

REBREANU, I, p. 98.

(Vezi și mai sus : I l e a n a, *fata* lui").

„A i l o r, *cei de-acasă*, îi mai așteaptă..."

CAMILAR, p. 301.

— definirea :

„T o v a r ă ș u l lor de expoziție, *sculptorul Mihai Onofrei*, este dintr-aceeași bună familie".

SADOVEANU, O, 19, p. 160.

„Deci, v o i, *meșteri mari,*
Calfe și zidari,
Curînd vă siliți
Lucrul de-l porniți".

ALECSANDRI, P.p., p. 145.

— analiza :

„Tot s a t u l : *oameni, copii, ciini* fac alai după militari"

CARAGIALE, p. 114.

„Și ceea ce au suferit rînduri de generații în șir de veacuri — *răsturnări de impărății, năvăliri de barbari, mutări de popoare, apariții de state nouă*, cu tot convoiul de războaie, prădăciuni, măceluri, robiri, revoluții, foamete, epidemii — toate s-a concentrat într-un timp scurt în zilele noastre".

SADOVEANU, O, 19, p. 181.

In legătură cu topica, așa cum se vede din toate exemplele, apoziția stă în urma termenului la care se referă.

Ca și la numele predicativ substantival, și în cazul apoziției — mai ales al apoziției simple — poziția celor doi termeni decide calitatea lor. Termenul aflat pe locul al doilea este apoziție.

„Era căruța lui M i h a i l G h e r l a ș, *scamatorul, bucuria* de neîntrecut a țărănimii".

SAHIA, p. 93.

Inversînd ordinea : „era căruța s c a m a t o r u l u i, *Mihail Gherlaș*", numele propriu devine apoziție pe lîngă substantivul comun, care, în prima formulare, era apoziție.

Este posibilă totuși antepunerea apoziției dezvoltate explicative, dacă substantivul apozitiv este nearticulat.

GA[2], II, p. 443, dă un singur exemplu :

„*Lîră de argint,* Sihleanu — Donici cuib de-nțelepciune".

EMINESCU, O, I, p. 31.

Am selectat și noi unul :

„Pe crucea de lîngă jgheabul de salcie, a căzut, *bucată moale de întuneric,* o b u f n i ț ă uriașă, clipind stele".

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 71.

Din punctul de vedere al acordului, apoziția prezintă diverse particularități. În limba română actuală s-a generalizat apoziția în cazul nominativ, indiferent de cazul substantivului la care se referă. Dacă termenul de referire este subiect, numai atunci se realizează acordul în caz. Acordul în număr și gen se realizează numai întîmplător, deoarece la un substantiv masculin se poate referi o apoziție exprimată printr-un substantiv feminin.

„s c a m a t o r u l, *bucuria* de neîntrecut..." (vezi pagina precedentă), iar la un substantiv (ori echivalent) la singular se poate referi o apoziție exprimată prin plural :

„Tot s a t u l : *oameni, copii, cîini* .. "

după cum la un plural — un singular :

„n o i, *leatul* tot.

In unele opere literare se întîlnesc și apoziții acordate în caz :

„... și să-i spui m a i c ă-s i i, *bătrînii,* pe care o cunoști".

CARAGIALE, p. 110.

„Da, Aniţa, copila lui de şaisprezece ani, vorbeşte cu domnişori pe drum, singuri-singurei, şi l u i, *tatălui,* o vorbă legănată nu-i spune".

AGÎRBICEANU, O.I., p. 94.

„... însă el se roagă la alt D u m n e z e u, *la Dumnezeul* lui".

SAHIA, p. 75.

În privinţa punctuaţiei, în general apoziţiile cu funcţiune de precizare şi calificare nu se despart prin virgulă sau alt semn de termenul de referire. Totuşi, în cadrul acestor funcţiuni, unele nuanţe (restrîngerea în cadrul precizării, comparaţia în cadrul calificării) sînt scoase în evidenţă printr-o pauză marcată în scris prin virgulă ori linie de pauză (—).

Toate nuanţele funcţiunii de explicare sînt marcate prin pauze, notate în scris prin virgulă, două puncte sau linie de pauză (vezi exemplele date).

c. Atributul pronominal

După cum se ştie, pronumele este substitut al substantivului. De aceea, în funcţiune de atribut, pronumele are aceleaşi posibilităţi de exprimare ca şi atributul substantival.

In cadrul acestei grupe vom găsi deci următoarele feluri de atribute pronominale:

1) în genitiv,
2) în dativ,
3) cu prepoziţie,
4) apoziţie.

Deşi echivalent semantico-sintactic al substantivului, pronumele ca atribut nu poate exprima bogăţia de raporturi exprimate de atributul substantival. Aceasta şi din cauza numărului redus de pronume faţă de substantive, precum şi din cauza caracterului mai general al sensului pronumelor.

1. Atributul pronominal în genitiv

Acest fel de atribut poate fi exprimat numai prin acele pronume care au formă pentru cazul genitiv: *demonstrative, nehotărîte, negative, posesive, relative* şi *personale* (numai persoana a III-a)[1].

[1] Le-am aşezat în ordinea frecvenţei, cu excepţia pronumelui personal, care are formă de genitiv numai la persoana a III-a şi este folosit foarte des ca atribut pronominal în genitiv.

Deşi nu atît de numeroase, principalele raporturi exprimate de atributul pronominal în genitiv sînt identice cu cele exprimate de atributul substantival genitival. Aceasta, în primul rînd, datorită funcţiunilor genitivului :

— genitivul posesiv :

„... şi a intrat de atîtea ori în o d a i a *ei*, inducînd-o în eroare că ar avea intenţii serioase".

CĂLINESCU, p. 69.

„Rar trezesc în *a lor* c a l e
Cîte-o piatră sub copită".

TOPÎRCEANU, p. 18.

— genitivul apartenenţei :

„Iar surioara mea, la fiecare z b i e r e t *al lui*, da din cap încîntată ..."

CARAGIALE, p. 147.

„Astfel încăput pe m î n a *a oricărui*, te va drege ..."

EMINESCU, p. 123.

— genitivul dependenţei :

„... iar Ion-vodă copilandrul n-a ştiut că acea jupînească frumoasă e chiar m a i c a *lui*".

SADOVEANU, N.P., p. 73.

— genitivul subiectiv :

„... că i-a dat braţul în v ă z u l *tuturor* pe stradă ..."

CĂLINESCU, p. 69.

„L a u d e l e *lor* desigur m-ar mîhni peste măsură".

EMINESCU, p. 126.

— genitivul obiectiv :

„— Dacă ar vedea el cum se cheltuieşte cu î n m o r m î n t a r e a *lui* .. "

DELAVRANCEA, p. 102.

„Copilul, bălan şi durduliu, nu ştia decît de f r i c a *ei* ..."

REBREANU, I, p. 113.

Ca şi atributul substantival genitival, şi atributul pronominal în genitiv stă obişnuit în urma cuvîntului determinat.

Articolul genitival apare în faţa atributului pronominal în genitiv de obicei cînd atributul precedă termenul determinat şi prin el se realizează acordul în gen şi număr :

„Crini şi garofiţe pe-*al ei* c h i p se-ngîn,
Părul pe-*a ei* f r u n t e joacă graţios ..."

TOPÎRCEANU, p. 98.

În urma unui substantiv fără articol enclitic, atributul pronominal este precedat de articolul genitival.

„... nici nu prea pricepea ce vrea să zică a fi un copil *al cuiva*".
ZAMFIRESCU, p. 141.

2. Atributul pronominal în dativ

Atributul pronominal în dativ, sau *dativul posesiv,* se exprimă cu ajutorul formelor neaccentuate de dativ ale pronumelui personal și reflexiv.

Spre deosebire de atributul substantival în dativ (specie veche), care determină numai substantive nearticulate, atributul pronominal în dativ determină substantive articulate și, rar, nearticulate, feminine precedate de prepoziția *în.*

Raportul fundamental exprimat prin atributul pronominal în dativ este cel de posesiune. Prin atributul pronominal în dativ se pot exprima aceleași raporturi ca și prin atributul pronominal în genitiv.

— dativul posesiv :

„Păuni stelați podoabele-*și* resfiră".
ZAMFIRESCU, p. 36.

„Copilăria-*mi* toată dă buzna la uluci
Cînd stă la poartă coșul cu struguri și cu nuci".
PILLAT, P, p. 83.

— dativul aparteneței :

„Dar cînd inima-*ți* frămîntată
Doruri vii și patimi multe".
EMINESCU, p. 202.

— dativul dependenței [1] :

„Iar Manea turba
Mîndra-*și* săruta".
ALECSANDRI, P.p., p. 150.

„Se uită la copila-*i*, ce-i moare lîngă piept".
NECULUȚĂ, *Durere de mamă.*

[1] Dativul dependenței a fost menționat de Finuța ASAN în *Atributul pronominal în dativ,* SG, II, p. 138—139. În GA², II, p. 134, c.

— dativul subiectiv :

„Ci cumpăna g î n d i r i i-*mi* şi azi nu se mai schimbă,
Căci între amîndouă stă neclintita limbă".

EMINESCU, p. 180.

„Dar iată că vîntul din somn
La c î n t u-*ţi*, măiastră, tresare".

NECULUŢĂ, *Primăvara.*

— dativul obiectiv :

„Iar firea, de d r a g u-*i*, adînc se-nfioară".

NECULUŢĂ, *Vara.*

Locul atributului pronominal în dativ este, după cum ilustrează exemplele de pînă acum, în urma substantivului determinat.

Formele de plural ale pronumelor neaccentuate de dativ sînt mai rar întrebuinţate. Ele stau tot în urma substantivului :

„Să piar-acum pămîntul ! M o l d o v a-*ne* să piară,
Dar Golia-ntîi de toate să piar-acum, copii !"

COŞBUC, p. 244.

„F r u m u s e ţ i l e-*ne* tineri, bătrînii lor distrug".

EMINESCU, p. 52.

O particularitate a acestui atribut constă în aceea că, fiind exprimat printr-o formă de pronume neaccentuat [1], nu are suport fonic pentru a forma silaba şi, de aceea, se sprijină de vocala finală a cuvîntului precedent.

Faptul are importante consecinţe de natură ortografică : atributul pronominal în dativ se leagă prin liniuţă de substantivul determinat cînd acesta se termină în vocală.

„Şi porneşti departe-n sus
După iarna ce s-a dus,
După t r e n a-*i* de ninsori".

TOPÎRCEANU, p. 5.

„Şi-n g u r ă-*ţi* s-adunase şi sînge şi pămînt".

COŞBUC, p. 244.

---

[1] Mioara AVRAM pune în discuţie posibilitatea exprimării acestui atribut şi prin pronume accentuate (LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 418 şi n. 18). Iată un exemplu : „...şi acesta e frate-meu dintr-o mamă, iar acestalalt e f e c i o r *lui* şi n e p o t *mie*".

SADOVEANU, RPI, II, p. 448.

Situația aceasta este generală pentru substantivele feminine la singular și plural, precum și pentru cele masculine și neutre la plural.

Substantivele masculine și neutre, articulate cu articolul enclitic-*l*, cînd sînt determinate de atribute pronominale în dativ, pierd articolul pentru a da posibilitate pronumelor neaccentuate să se lege de vocala-*u* :

„Și p ă r u-*i* de-aur curge din raclă la pămînt".

EMINESCU, p. 78.

„Și-n p i e p t u-*mi* aiurit
Te-nfige drept ca o săgeată".

ARGHEZI, p. 68.

In astfel de situații, rolul articolului a fost preluat de vocala *u*.

Verificarea acestei afirmații se poate face înlocuind atributul pronominal în dativ prin echivalentul său adjectival sau genitival : p i e p t u l *meu*, p ă r u l *lui* etc.

Inlocuirea propusă dovedește că substantivul este articulat.

O situație specială prezintă, în privința topicii, sintagma formată dintr-un substantiv și determinanții săi : atribut pronominal în dativ și atribut adjectival, de tipul : cu d r a g o s t e a-*i fierbinte,* cînd se inversează ordinea cuvintelor, punîndu-se pe primul plan atributul adjectival. In acest caz, și atributul pronominal trece înaintea substantivului, bineînțeles pe locul al doilea, lîngă substantiv, așa cum de fapt stă și în ordinea directă.

Inversarea are drept consecință legarea atributului pronominal în dativ de adjectivul-atribut terminat în vocală : *fierbintea-i* d r a g o s t e". Faptul e cît se poate de firesc. Atributul aton, neputîndu-se sprijini pe consoana inițială a substantivului determinat, se leagă de vocala finală a atributului adjectival precedent.

„Toată dragostea ta scumpă, toată *dulcea-ți* m î n g î i e r e..."

NECULUȚA, *Bordei și mormînt.*

Eventualele excepții, cînd atributul pronominal în dativ se leagă de alte părți de propoziție și nu de substantivul regent, nu trebuie să denatureze analiza sintactică.

„Și dacă stau o clipă dus pe gînduri,
E că spre-aceia g î n d u l *mi*-l îndrept".

BENIUC, p. 194.

Analiza ne arată că *mi* este atribut pronominal pe lîngă g î n d u l, fiind echivalentul lui *meu*. Nu poate fi : cui îl îndrept ? — mie (mi), ci : gîndul meu îl îndrept spre aceia.

Tot așa trebuie analizat și în această propoziție :

„Deci lasă-*ți* deprinsul de-a geme".

ZAMFIRESCU, p. 66.

Pronumele neaccentuat *-ți* este legat de data aceasta de un verb și, ușor, poate fi interpretat ca un complement indirect. Dar analiza arată că în această situație nu poate fi vorba de un complement indirect, ci de un atribut pronominal în dativ. Nu se poate interpreta : cui lasă deprinsul de-a geme ? — ție (ți), căci acest *deprins* este tocmai al persoanei a II-a ; deci „lasă *deprinsu-ți* de-a geme", sau *deprinsul tău.*

După cum unele pronume neaccentuate legate formal de verbe nu pot fi considerate complemente, sînt cazuri cînd aceleași pronume legate formal de substantive nu pot fi considerate atribute :

„— Ce mi-i vremea, cînd de veacuri
Stele-*mi* scînteie pe lacuri,
Că de-i vremea rea sau bună,
Vîntu-*mi* bate, frunza-mi sună".

EMINESCU, p. 112.

Pronumele subliniate, deși forme neaccentuate de dativ și legate de substantive, nu sînt atribute pronominale deoarece nu sînt dative posesive, ci forme ale dativului etic care arată persoana interesată în acțiune.

3. Atributul pronominal cu prepoziție

Pronumele personale, reflexive, posesive, demonstrative, nehotărîte și negative legate prin prepoziție de substantivul determinat realizează pe plan sintactic *atribute pronominale prepoziționale.*

Ca și atributul substantival, și cel pronominal poate fi precedat de un adverb de comparație cu valoare de prepoziție.

Cele spuse despre atributul pronominal în genitiv în comparație cu atributul substantival genitival în ceea ce privește exprimarea raporturilor sînt valabile și pentru comparația dintre pronominalul prepozițional și prepoziționalul substantival. Adică atributul pronominal prepozițional exprimă mult mai puține raporturi decît atributul substantival corespunzător.

Principalele raporturi exprimate prin atributul pronominal prepozițional sînt :

— obiectiv :

„Am întors ochii, cu s t ă p î n i r e *de sine,* spre pluta undiței mele".

SADOVEANU, *Istorisiri...*, p. 49.

„Încrederea *în sine* duce la succes".
Frica *de tine* m-a făcut să te ocolesc".

— partitiv:

„Toți băieții se uitară lung la mine, și unul *din ei* șopti vecinului..."
DELAVRANCEA, p. 161.

„Și-n fiecarele *din noi*
Știi să strecori chei mici și moi"
ARGHEZI, p. 76.

— comparativ:

„Cu gura zice el unele *ca acestea,* dară în capul lui clocea alte gînduri spurcate".
ISPIRESCU, p. 158.

„In ținutul în care intrați sînt puțini oameni, adevărat. Oameni *ca noi,* care nu vor răul măriei-sale..."
SADOVEANU, N.P., p. 172.

— termenul calificat:

„Hi! Hi! Hi! Sărac *de tine!* Aoleo! Săraci *de voi*!"
Aoleo! Sărac *de mine.* Oameni buni!"
EFTIMIU, p. 64.

Atributele pronominale cu prepoziție pot determina, după cum se vede din exemplele date, substantive, pronume [1], adjective cu valoare de substantiv și numerale cu valoare de substantiv:

„... ziseră rîzînd doi *dintre ei*".
DELAVRANCEA, p. 158.

Ca și atributul substantival cu prepoziție, atributul pronominal prepozițional stă în urma determinatului.

Intre determinat și atributul pronominal cu prepoziție poate fi exprimat un alt atribut, fără ca raportul să se schimbe, cu excepția pronominalului prepozițional comparativ, care, în mod obligatoriu, trebuie să stea imediat lîngă determinat. Dacă între el și determinat se intercalează un atribut adjectival, se schimbă raportul exprimat.

[1] Exemple sînt și în GA, II, p. 102—103. De aceea afirmația de la p. 104: „Și e de subliniat că pronumele de întărire este singurul pronume care se poate construi ca atribut pe lîngă pronume" cade.

4. Apoziția pronominală

Exprimată prin pronume în nominativ, *apoziția pronominală* se întrebuințează rar. Raritatea apoziției pronominale este explicată de acad. Iorgu IORDAN prin caracterul pronumelui, cuvînt cu sens așa de general, așa de abstract [1]. Or, după cum s-a arătat la apoziția substantivală, această parte de propoziție are rolul de precizare, de explicare.

Apoziția pronominală apare de cele mai multe ori ca o reluare a subiectului, avînd de obicei un caracter explicativ, rareori restrictiv.

Pronumele-apoziție poate avea ca termen de referire un substantiv sau un alt pronume.

Din punctul de vedere al formei, apoziția pronominală este de două feluri : s i m p l ă și d e z v o l t a t ă.

Apoziția pronominală, explicativă în general, accentuează unele detalii :

— izolarea subiectului :

„Mă mir că mata ai curajul să-l urmezi ; e u *unul,* drept să vă spun . . ."

HOGAȘ, p. 209.

— schimbarea persoanei :

„Că p o e ț i i, *noi,* ne tot trudim
Cîte c-o petală pe chilim,
Zile-ntregi și tot nu izbutim !"

BENIUC, p. 224.

— precizarea personificării :

„Printre văi și printre stînci
Către culme se ridică
S e a r a, *ea,* a ta aleasă,
Doamna codrilor adînci".

NECULUȚĂ, p. 127.

— restrîngerea :

„N o i, *eu și dumneata,* zicem d. Petre Carp . . ."

CARAGIALE, *Amicul X* . .

— analiza :

„Și c o p i i i, *unii răi, alții din prostie,* începeau . . ."

DELAVRANCEA, p. 184.

---

[1] LRC, 1956, p. 621.

Plasată totdeauna în urma termenului la care se referă, apoziția pronominală, datorită funcțiunii sale explicative, se rostește cu intonație deosebită, avînd un accent foarte răspicat [1]. Pauzele care o separă, scoțînd-o în evidență în cadrul propoziției, se marchează în scris prin virgule.

2. Atributele invariabile

a. Atributul verbal

Despre funcțiunile verbelor s-a vorbit pînă acum de mai multe ori : verbele la moduri personale sînt predicate ; verbele la participiu sînt atribute adjectivale pe lîngă substantive ; verbele la gerunziu acordate cu substantivul determinat sînt de asemenea atribute adjectivale.

A rămas să urmărim funcțiunile verbelor la infinitiv, supin și gerunziu neacordat, ca determinante ale substantivelor și echivalentelor substantivale.

Atributul verbal poate fi exprimat prin :

— *verbe la infinitiv* (ca determinante ale unor abstracte verbale de care se leagă prin prepoziția *de*) :

„ . . . în care viața să fie îndesată și cu p u t i n ț ă *de a zămisli* viață acolo unde moartea a început".

DELAVRANCEA, p. 137.

„Oricît s-ar fi silit Felix să nu participe la convorbire, fața lui exprima j e n a *de a nu pricepe* despre ce vorbea anume Pascalopol".

CALINESCU, p. 110.

Atributul verbal exprimat prin infinitiv este echivalentul unui atribut substantival în genitiv și exprimă aceleași raporturi [2] („p u t i n ț ă *a zămislirii*", „j e n a *nepriceperii*"). Infinitivul cu funcțiune de atribut este, de asemenea, echivalentul unui conjunctiv [3] care formează o propoziție atributivă.

„Sînt așa de slabă că nu mai am p u t e r e *de a iubi* și c o n ș t i i n ț a limpede *d-a ști* că iubesc". („p u t e r e *de a iubi*" = „p u t e r e *să iubesc*" ; „c o n ș t i i n ț a *de a ști*" = „c o n ș t i i n ț a *să știu*".

DELAVRANCEA, p. 135.

---

[1] LRC, 1956, p. 623.

[2] N. DRAGANU, op. cit. p. 71.

[3] G.A., II, p. 107. În GA², II, p. 137 se arată că substantivele pe care le determină un atribut verbal sînt, mai ales, abstracte verbale sau substantive care cuprind o idee verbală.

Echivalența se poate dovedi și prin contragere :

„Am de la moș Costache î n v o i r e a *să te răpesc* oricînd".

CALINESCU, p. 111.

(î n v o i r e a *de a te răpi*).

In funcțiune de atribut, infinitivul își păstrează înțelesul verbal și deci poate avea complinirile verbului :

„... deoarece, cînd mă aflu singur, prea ai meșteșugul d e a *mi te* vî r î *nepoftită în suflet* ..."

HOGAȘ, p. 151.

„Dorința d e a f a c e *literatură* poate egala dorința d e a f a c e *aur*".

SADOVEANU, O, 19, p. 128.

— *verbe la supin* (legate de substantivul determinat prin prepozițiile *de, pentru*) :

„Titi rămase cam indispus de aceste întrebări, mărturisind că nu are t i m p *de citit* ..."

CALINESCU, p. 54.

„Și-mi aduc aminte că odată, noaptea la o c l a c ă *de dezghiocat* păpușoi, i-am scos Măriucăi un șoarece din sîn ..."

CREANGĂ, p. 41.

„Că de-i mic și ghemuit,
Are f a ț a *de-ngrozit*".

ALECSANDRI, P.p., p. 92.

„A p a r a t *de(pentru) fotografiat*".
„A c t e *de rezolvat*".

Mai rar, prin atributul supin se exprimă proveniența :

„L u c r u l *de furat*
Nu ține de cald" (zicală).

Supinul poate fi precedat de prefixul privativ *ne-* :

„A fost o scenă de t e r o a r e *de nedescris*".

CARAGIALE, *Tempora* ...

„Manie de savant și b a s m e *de necrezut*", cugeta el, ascultînd distrat pe tovarășul său".

SADOVEANU, Z.C., p. 124.

Supinul în funcțiune de atribut își păstrează înțelesul verbal și poate avea complement :

„Mașină d e t o c a t *carne*".

„D-apoi vara . . ., după cules răchiţică de făcut *gălbenele,* sovîrv de umplut *flori,* dumbrăvnic şi sulcină de pus *printre straie,* cine umbla ?"

CREANGĂ, p. 41.

— *verbe la gerunziu :*

„Byronianul, cu părul vîlvoi, cu cămaşa *fîlfîind* în vînt (. . .) şade la prora unei corăbii cu pînze".

CALINESCU, CO, p. 182.

„Şi s-a întors spre soldaţii *grăbind* alături de el".

CAMILAR, p. 148.

Este socotit atribut verbal numai gerunziul invariabil, adică cel care nu se acordă cu substantivul determinat.

Atributul verbal gerunzial este echivalentul unei propoziţii atributive determinative : soldaţii *grăbind* = „soldaţii *care se grăbeau*".

In afară de lipsa acordului care-i vizibilă atunci cînd gerunziul este atributul unui substantiv feminin sau la numărul plural, la recunoaşterea funcţiunii de atribut a gerunziului ajută şi păstrarea calităţilor lui verbale : de a avea subiect sau de a fi complinit :

„Aici . . . aici . . . au răspuns cîteva glasuri, în timp ce *soldatul* Ieremia Dumitru, horcăind *cu faţa la pămînt,* spunea încercînd să se ridice".

CAMILAR, p. 29.

De asemenea, un bun indiciu este topica : gerunziul aflat în urma substantivului este atribut verbal ; lîngă un alt verb este de cele mai multe ori circumstanţial (ca în exemplul de mai sus) : spunea *încercînd* = *în timp ce încerca*), dar poate fi şi complement direct :

„Am auzit *spunîndu-se* lucruri frumoase".

Coordonarea cu un alt atribut este tot un bun indiciu că gerunziul realizează un atribut verbal :

„. . . eram biruitor, însă într-o stare jalnică, cu straiele *şiroind* şi *lipite* pe trup".

SADOVEANU, *Istorisiri . . .*, p. 54.

b. Atributul adverbial

Adverbele ca determinante ale substantivelor sau echivalentelor substantivului sînt *atribute adverbiale.*

Funcţiunea principală a atributului adverbial este de precizare. Precizarea se face în cadrul valorilor adverbelor respective : de timp, de loc, de mod.

Atributul adverbial determină substantive de orice fel : comune şi proprii, abstracte verbale ; pronume şi numerale.

Atributul adverbial se construieşte în două feluri :

— cu prepoziţiile : *de, din, de la* ş. a. :

„O să răspundeţi. O să plătiţi
. . . . . .
Pentru m o r ţ i i *de azi* . . .
Pentru r a n a *de-acum* şi r a n a *de ieri.*

BANUŞ, p. 127.

„O m u l *de demult* a învăţat de la vidră alt meşteşug al pescuitului".

SADOVEANU, *Istorisiri* . . ., p. 127.

„. . . că pasămite îşi tăinuise unul altuia ş i r e t e n i a *de-acasă*".

CARAGIALE, p. 62.

„Cine cunoaşte, cine a vorbit vreodată cu s o l d a t u l *de la dreapta* voastră ?"

SAHIA, p. 70.

— fără prepoziţie :

„Niciodată n-am întîlnit o fiinţă a cărei v i a ţ ă *dinlăuntru* să se zugrăvească mai bine în mlădierea moale a sufletului".

DELAVRANCEA, p. 126.

„. . . tovarăşii mei au trecut pe m a l u l *dimpotrivă* [1]".

SADOVEANU, *Istorisiri* . . ., p. 402.

„. . . căci *numai* e a poate să răzbată pe aici".

ISPIRESCU, p. 134.

c. Atributul interjecţional

Acest fel de atribut n-a fost relevat pînă acum în gramatici. Nici GA., II, nu vorbeşte nimic despre posibilitatea exprimării atributului prin interjecţie, deşi în volumul I se arată că interjecţia poate fi folosită ca atribut [2].

---

[1] În cuvintele *dinlăuntru, dimpotrivă,* elementele componente nu mai sînt analizabile.

[2] G.A., I, p. 400, pct. 3. În cea de a doua ediţie nu se aminteşte nimic de această funcţiune a interjecţiei !

„Da se cheamă că atunci era o i a r n ă tare... *he-he*! ședeau troienele cît casa".

SADOVEANU, O, III, 334, ap. GA, I, 400.

„Are o c ă r u ț ă *zdronca-zdronca*!"

Atributul interjecțional fie că e exprimat prin interjecții propriu-zise, fie că e exprimat prin alte părți de vorbire cu valoare de interjecție, stă întotdeauna în urma substantivului determinat.

O situație deosebită are atributul exprimat prin interjecția *halal* (cu ambele sensuri: apreciativ și depreciativ), care se întrebuințează numai înaintea substantivului. De altfel, în această funcțiune, interjecția *halal* s-a apropiat mult de adjectivele invariabile:

„*Halal* o a m e n i! n-am ce zice, primitori, deschiși..."
„*Halal* p r i e t e n i! te-au lăsat la nevoie".

După interjecția-atribut se pune semnul exclamării. În cazul că aceasta se află în interiorul propoziției sau frazei, semnul exclamării n-are valoare de punct, ci marchează intonația. De aceea după semnul exclamării se continuă scrierea cu literă mică.

Atributul circumstanțial

Prin multe dintre atributele discutate, se exprimă, după cum s-a văzut la locul potrivit, pe lîngă determinarea substantivului sau echivalentelor lui, și nuanțe circumstanțiale (de loc, de timp, de mod, de scop etc.).

Nuanțele circumstanțiale ale atributelor sînt date fie de sensul lexical al cuvintelor prin care se realizează, fie prin raportul sintactic față de un verb.

Nuanță circumstanțială de natură lexicală au mai ales atributele adverbiale, verbale, exprimate prin supin și gerunziu, precum și cele prepoziționale (substantivale sau pronominale).

„D r ă g u ț a mea *de la podmol* (locul)
(timpul) *Din nopțile* cu șezători
Și-a pironit ochii-n pămînt,
Posomorîți și visători".

GOGA, O, I, p. 136.

Atributele care intră în relație de conținut și cu predicatul cumulează nuanțe circumstanțiale diverse, uneori atît de strîns împletite, încît e greu de stabilit care este mai pregnantă.

— cu nuanță circumstanțială de relație :

„... a publicat numeroase notițe, în presa zilnică, cu spirituale o b s e r v a ț i i critice — uneori corosive — *privind pe cutare* sau cutare confrate de breaslă".

ROSETTI, CA, p. 73.

—cu nuanță concesivă :

„*Licențiat al Facultății de teologie* din Cernăuți, c a t i h e t u l a ascultat jalba duhovnicește, dar ezită să-mi curme limbuția luministă prin măsuri mai drastice".

BLAGA, *Hronicul* ..., p. 82.

— cu nuanță cauzală :

„*Fugit de acasă,* ca elev de liceu ... — L e m n a r u ducea o viață de boem în București ..."

ROSETTI, CA, p. 76.

Nuanță circumstanțială au și unele atribute adjectivale care intră în relație cu verbul propoziției datorită și topicii (vezi „Situații stilistice", 2°, p. 163) [1].

Astfel de atribute se numesc *circumstanțiale.*

Atributele care nici lexical, nici prin intermediul predicatului nu exprimă vreo nuanță circumstanțială sînt socotite *descriptive* sau necircumstanțiale (vezi toate exemplele de pînă acum, la care nu s-a făcut nici o mențiune de nuanță circumstanțială).

Diferitele feluri de atribute pot fi rostite față de termenul regent cu o pauză mai mult sau mai puțin nuanțată, ceea ce le dă caracterul de a fi *izolate* (pauză bine marcată) sau *neizolate.*

Atributele izolate, de orice fel, se despart în scris prin virgulă de regenții lor.

Atributele izolate pot fi și distanțate față de regent :

„Mama stă și coasă
Și tot plînge, *biata,*
Că nu ești acasă".

GOGA, O, I, p. 127.

Apozițiile antepuse sînt obligatoriu izolate :

„*Copil* trăit între zidurile unui cartier mărginaș al Bucureștiului, C a m i l a fost profund impresionat cînd s-a găsit deodată în mijlocul naturii, într-o dimineață de vară".

ROSETTI, CA, p. 58.

---

[1] cf. GA, I, p. 320 și Mioara AVRAM, *Corespondența* ..., p. 157, 161.

Ca și numele predicativ, atributele pot *identifica* sau *califica* termenul regent (vezi numeroasele exemple discutate). Atributele de identificare răspund la întrebarea *care* ? sau *al cui* ?, iar cele de calificare, la întrebările : *ce fel de* ? *de care* ? *din care* ? și *cît* ? (pentru calificarea din punct de vedere cantitativ).

*

Pe lîngă cele discutate în legătură cu locul fiecărui fel de atribut față de elementul regent, e necesar să precizăm topica atributelor în cazul unui substantiv determinat de mai multe feluri de atribute.

In primul rînd trebuie precizat că atributele adjectivale stau lîngă substantivul determinat, în cazul că acesta mai are un atribut substantival de același gen, pentru a se evita confuzia :

C a r t e a *interesantă* de istorie.

Schimbîndu-i locul, adjectivul se poate referi la substantivul i s t o r i e.

Atributul adjectival poate fi despărțit prin alte atribute substantivale de determinatul său dacă acestea sînt de alt gen :

„Ești un t î n ă r de ispravă, *frumos, inteligent*".

CĂLINESCU, p. 173.

„La p a s u-n frunze-al fiarei flămînde, *greu* și *rar*".

ARGHEZI, p. 199.

Datorită acordului în gen și număr, dependența atributului adjectival e clară.

In cazul plasării atributului adjectival după un atribut substantival al aceluiași element regent, atributul adjectival se desparte prin virgulă.

Cînd un substantiv e însoțit de un atribut adjectival propriu-zis și de unul posesiv, atributul posesiv stă imediat lîngă substantiv și după el (sau înainte de el) se plasează atributul calificativ :

„C a r t e a *ta frumoasă*".
„*Frumoasa ta* c a r t e",

deoarece mai important este raportul posesiv decît cel calificativ.

Substantivul determinat de un adjectiv demonstrativ și de unul posesiv apare de obicei încadrat :

„*Acest* c o l e c t i v *al nostru*".

În cazul că ambele sînt plasate în urma substantivului, demonstrativul stă lîngă substantiv:

„C o l e c t i v u l *acesta al nostru*".

Apoziția, de obicei, stă lîngă substantivul la care se referă, iar ceilalți determinanți urmează după ea, și se referă atît la substantivul determinat, cît și la apoziție:

„D o m n u l *Neculai Cantacuzino,* doctor în drept de la Paris, urmaș al împăraților de la Bizanț, avea această slăbiciune . . .".

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 149.

Apoziția poate sta și în urma tuturor determinanților substantivului; în acest caz se desparte prin linioară:

„Mai așteaptă și cîțiva p r o f e s o r i de liceu cu pălării tari și bastoane — *colegii* tatei".

SAHIA, p. 98.

Determinantul posesiv e mai strîns legat de substantivul regent, de aceea apoziția urmează după el:

„P r i e t e n i i n o ș t r i *răzășii* le-au dat ocol . . .".

SADOVEANU, N.P., p. 208.

„Boierul sau l o c ț i i t o r u l l u i, *arendașul,* e stăpînul satului [1]".

REBREANU, I, p. 80.

După cum s-a arătat în acest capitol (sub b, 1), un atribut în genitiv poate fi determinat la rîndul său de alt atribut genitival. Șirul de genitive dă exprimării un aspect greoi și monoton.

„Statutul prevede lărgirea *atribuțiilor membrilor Senatelor universităților*".

Posibilitatea exprimării aceluiași raport prin construcții substantivale diferite îngăduie formularea fără șirul de genitive și fără ca sensul comunicării să se schimbe.

E bine să se evite șirul genitivelor. Iată una din posibilități:

„Statutul prevede lărgirea *atribuțiilor* pentru membrii *Senatelor* universitare (din universități)"

[1] Punctuația diferită în cele două exemple se motivează prin faptul că *răzășii* este o apoziție cu funcțiune de precizare, iar *arendașul* apoziție explicativă.

SCHEMĂ RECAPITULATIVĂ

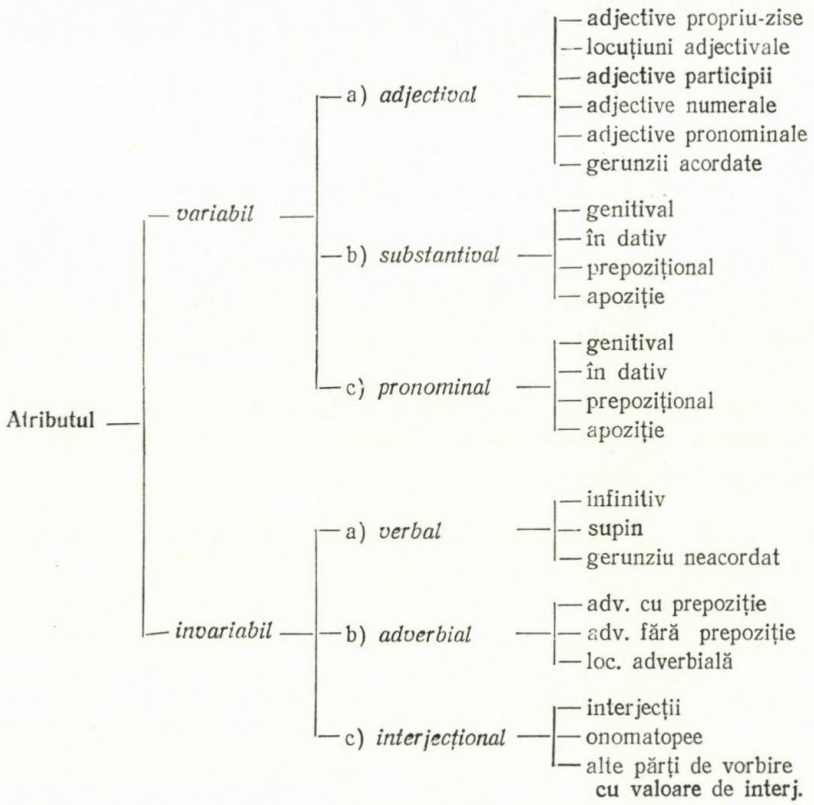

PROPOZIȚIILE ATRIBUTIVE

Pe planul frazei, funcțiunile atributului sînt îndeplinite de *propozițiile atributive.*

Menținînd paralelismul între părțile de propoziție și propozițiile subordonate, pe baza considerării apoziției (substantivală și pronominală) ca specie a atributului, în cadrul propozițiilor atributive pot fi identificate două categorii :

A. *Propoziții atributive propriu-zise,*

B. *Propoziții apozitive.*

A. *Propozițiile atributive propriu-zise* se introduc prin:

— pronumele relative *care, ce*:

„Și fuse scos pe moarte, de subt genunchii lui,
Ciocoiul Nastasachi, moșier din Covurlui,
Care bătea plugarii cu furca și lopata".

ARGHEZI, p. 275.

„Sînt vrăjitorul *ce*-a-ncercat să schimbe
Amurgurile-n zori, în aur tina".

BENIUC, p. 234.

Pronumele relativ *care* poate fi precedat de prepoziții sau de articolul genitival. Relativul *care* are rol în propoziție după cazul în care se află și se acordă în gen și număr cu substantivul determinat de propoziția atributivă pe care o introduce.

„... singurul razăm de bănuială asupra lui Lică erau mărturisirile cu totul îndoioase, *pe care* le făcuse cîrciumarul asupra timpului *la care* sosise și plecase acel om...".

SLAVICI, p. 18.

„De mult acuma, d-l Stavrache stăpînește mirazul rămas de la fratesău, părintele Iancu, *de a cărui* urmă nu s-a putut da și *despre care* nici nu se mai pomenește".

CARAGIALE, p. 110.

„Otilia deveni pentru Felix, încetul cu încetul, adevărata stăpînă a casei, *căreia* îi încredința toate dezideratele lui...".

CĂLINESCU, p. 72.

„Dar mai încurcă lumea cîteva fetișcane *ce* nu s-au prins în horă și li se scurg ochii să fie și ele printre cele mari".

DELAVRANCEA, p. 20.

Propozițiile atributive introduse prin *care* și *ce* pot fi construite cu oricare dintre modurile personale, cu excepția imperativului, mod care nu poate fi folosit într-o propoziție atributivă.

— pronumele relativ invariabil *de*:

„... a început s-o sărute și p-o parte și pe alte, pîn-a podidit-o un plîns *d*-a muiat un ștergar întreg-întregulț [1]".

DELAVRANCEA, p. 7.

---

[1] Și cu vădită nuanță consecutivă.

— adverbele relative *cînd, cum, unde* (și compusele lor) :

„Și a p a *unde*-au fost căzut
În cercuri se rotește . . ."

EMINESCU, p. 147.

„Și-n v r e m e a asta, oare,
Cînd eu visez mereu
La soare —
Ce face dorul meu ?"

TOPÎRCEANU, p. 28.

„A găsit o c a r t e *cum* nu mai citise pînă atunci".

„Mi-e scîrbă, cînd mă gîndesc că am o nevastă care poate să trăiască cu u n o m *precum* tu mă socotești pre mine . . .".

SLAVICI, p. 65.

— conjuncția *că, ca . . . să* și *să* :

„In ochii fiecăruia citești teama la g î n d u l *că* nu va regăsi pe cine caută".

SAHIA, p. 101.

„Le spune sfatul meu s-asculte,
S-urmeze vechiul o b i c e i,
Să verse dintre cupe multe
Și la pămînt vo **două-trei**".

EMINESCU, p. 279.

Atributele introduse prin *să* se construiesc numai cu conjunctivul.

— pronumele relativ compus *cel ce* în forma de genitiv :

„. . . și-mi iau, împreună cu colegii mei, așa cum v-am spus de-atîtea ori, r ă s p u n d e r e a *celor ce* vor veni".

Camil PETRESCU, U.N., p. 120.

Propozițiile atributive propriu-zise sînt de două feluri : d e t e r m i n a t i v e și e x p l i c a t i v e.

In sens larg și explicarea este tot o determinare. Clasificarea atributivelor propriu-zise în *determinative* și *explicative* se face după criteriul obligatoriu sau facultativ al determinării respective.

Atributiva determinativă este absolut necesară pentru deplinătatea exprimării și de aceea este strîns legată de regenta ei, de care nu se desparte prin pauză, iar în scris nu e admisă virgula. Din această cauză este *neizolată.*

Prin propoziția atributivă determinativă sau neizolată, termenul regent poate fi *identificat* sau *calificat.*

Identificarea termenului regent:

„Nicicînd nu mi-au plăcut b ă r b a ț i i *care se plîng...*".

CAMILAR, p. 134.

„John Stuart Mill cercetează actuala situație a femeilor cu o rară sagacitate și stabilește de la început p r i n c i p i u l *că neegalitatea dintre femeie și bărbat este ultima rămășiță sau una dintre rămășițele unui fioros trecut preistoric și istoric de animalitate și barbarie*".

GALACTION, OA, IV, p. 89.

Calificarea termenului regent:

„Și cîte le-am făcut prin tine
Sînt m ă r t u r i e și d o v a d ă
Că tu ești drumul către bine
Al celor care vor să vadă".

BENIUC, p. 240.

„Te-apleci mirat, străine, pe-amurg ca pe o r a m ă
Ce-ar străluci din umbra muzeului pustiu".

PILLAT, P, p. 81.

De obicei atributivele determinative de identificare au ca regent un substantiv articulat enclitic, iar cele de calificare au regentul nearticulat sau cu articol proclitic.

Atributiva explicativă aduce un element nou în determinarea termenului regent, dar nu neapărat necesar. Și fără ea, fraza își păstrează deplinătatea înțelesului.

„Constantin aduna tot ce găsea într-o t r a i s t ă veche, *pe care o ținea ascunsă pe bordei lîngă coș*".

GALACTION, p. 95.

„Ceva este, căci aceștialalți veniți la sfat sînt oșteni cunoscuți, *care au fost în leafă la șleahtici, ori în cetățile de margine...*".

SADOVEANU, F.J., I, p. 123.

Între propoziția regentă și cea atributivă explicativă se face o pauză care, în scris, se marchează prin virgulă. De aceea apare ca *izolată.*

Pauza marcată în scris prin virgulă dă o anume intonație propoziției atributive explicative, iar intonația scoate în evidență unele nuanțe circumstanțiale exprimate printr-o atributivă explicativă.

Propozițiile explicative de acest fel se numesc *atributive circumstanțiale* [1].

[1] GA, II, p. 773. Vezi și Elena CARABULEA, *Atributivele circumstanțiale,* SCL, X, 1959, nr. 3, p. 343—354.

Nuanță circumstanțială pot avea însă și atributivele determinative, mai ales cele introduse prin conjuncții și adverbe relative.

Funcțiunea lor atributivă este realizată prin determinarea unui substantiv, iar valoarea circumstanțială e dată atît de natura determinatului, cît și de valoarea lexicală a elementului introductiv.

— nuanță locală :

„Și de vreme ce ești de părere că, în orice caz, nu-i bine să trecem printr-o l o c a l i t a t e *unde s-a iscat tulburare* și *unde nu putem avea popas de noapte,* mă las în sama domniei tale".

SADOVEANU, Z.C., p. 9.

— nuanță cauzală :

„Ci el cu mîna face s e m n e
Că nu-nțeleg ce el a vrut".

EMINESCU, p. 276.

— nuanță consecutivă :

„. . . și spune basmele și snoavele bătrînești cu atîta l i m b u ț i e *că parc-ar citi pe slove*".

DELAVRANCEA, p. 21.

Unele atributive izolate exprimă numai o caracterizare suplimentară a termenului regent, fără să cumuleze și nuanțe circumstanțiale. Explicativele de acest fel se numesc atributive descriptive [1]".

„Interesant însă, în această împrejurare, a fost orașul, *care s-a trezit din amorțeala lui,* și *care a intrat deodată într-o viață tulburată și chinuită*".

SADOVEANU, O, 6, p. 217.

După cum s-a arătat în cap. II, B, propozițiile atributive propriu-zise, izolate sau neizolate, potrivit cu scopul și modalitatea de formulare, pot fi construite cu toate modurile personale, la toate timpurile, în afară de imperativ.

Propoziția apozitivă

Propozițiile atributive la care nu se vede raportul de subordonare, ci stau pe același plan cu termenul la care se referă, se numesc *apozitive.*

Propozițiile apozitive explică, precizează sau denumesc termenul prea vag la care se referă.

---

[1] GA [2], II, p. 278.

Propozițiile apozitive pot fi introduse prin pronumele *ce*, prin conjuncții și adverbe relative, dar pot fi și juxtapuse.

„Un singur l u c r u nu pot să înțeleg eu : *cum o să treacă tata în istoria neamului* ?! . . ."

SAHIA, p. 99.

„Dar am să te întreb u n l u c r u : *dacă ți-ai oprit privirile asupra lui Grigore Cumpătă . . .*"

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 143.

„N-ai să auzi decît a s t a : *că fata lui Mazu, fata cea mare bineînțeles, s-a oploșit la prietenii ei din tîrg*".

Ibidem, p. 232.

„Povestea c î n t e c u l u i :
„Fă-mă, doamne, val de tei
Și m-aruncă-ntre femei !"

CREANGĂ, p. 41.

Propozițiile apozitive sînt evidențiate în context prin aceleași semne de punctuație ca și apozițiile explicative : virgulă, linioară, două puncte.

Pauza dintre o propoziție apozitivă și termenul de referire este mult mai clar și mai precis nuanțată, avînd și o durată mai mare ca cea a atributivelor propriu-zise izolate. Din aceasta decurge caracteristica propozițiilor apozitive de a fi totdeauna izolate.

În ceea ce privește topica, indiferent modalitatea de introducere, propoziția apozitivă are loc fix în frază — în urma termenului sau a propoziției (eventual un grup de propoziții) la care se referă

„A ș a e l u m e a : *ginerii se uită urît la soacre, și nurorile la socri*".

Pavel DAN, S, p. 177.

„Hotărît și sigur este u n l u c r u : *că proștii moștenesc pămîntul și bunurile lui*".

SADOVEANU, O, 19, p. 147.

„O singură d a t o r i e are omul : *să nu fie prost*".

SLAVICI, M, p. 124.

După cum se observă, propozițiile apozitive nu au nuanțe circumstanțiale [1].

[1] Cf. GA², II, p. 282.

EXERCIȚIU

Găsiți în textele de mai jos atributele și propozițiile atributive și arătați felurile lor :

1. „Din ochii ei, mari lacrămi, din suflet, trist suspin
Spun notelor murlnde omorîtoru-i chin".

ZAMFIRESCU, p. 23.

2. „Este vreme pentru așa treburi zgomotoase în altă zi, cînd va fi și domnia sa mai liniștit".

SADOVEANU, F.J., II, p. 207.

3. „Toată luna lui august, pe drumurile colbuite, au trecut boaltele înalte și încărcate pînă sub coviltir, așa încît jupînii bucureșteni, craioveni, slătineni, ori piteșteni, care ședeau tocmai sus deasupra mărfii și scoteau capul pe gura coviltirului, păreau niște pui de lighioană la gura acelor cuiburi din pereții malurilor prăpăstioase".

GALACTION, p. 77.

4. „Și mai mergînd ei o bucată, numai iaca ce vede Harap Alb altă bîzdîganie și mai și : o pocitanie de om umbla cu arcul după vînat și paseri... Avea un meșteșug mai drăcos și o putere mai pe sus decît îșI poate dracul închipui : cînd voia, așa se lățea de tare de cuprindea pămîntul în brațe".

CREANGĂ, p. 227—228.

2. Complementul

Complementul este partea secundară de propoziție care determină : verbe, adjective, adverbe sau locuțiuni adverbiale și interjecții predicative [1] :

„Am străbătut și *codrii* și țara-*n sus* și-*n jos*"
Călare-*n șa,* de-a fuga *pe vînt, ca Făt-Frumos*".

ARGHEZI, p. 363.

Verbul complinit poate fi la un mod personal sau la un mod nepersonal :

„Dadaca își încrucișă *brațele* pe piept, ațintind-o *cu dragoste* ca pe un odor scump".

SADOVEANU, Z.C., p. 190.

Adjectivul propriu-zis și cel participial pot avea complemente :

„... a găsit pe Rudolf în poartă, prăvălit *la pămînt,* plin *de singe,* cu capul spart".

REBREANU, II, p. 90.

Interjecția predicativă de asemenea :

„Și șart! part! *o pereche de palme* fierbinți *peste urechile* degerate".

CARAGIALE, p. 70.

Ca și adverbul :

„Bine *de ei* !"

---

[1] Din dorința de a rămîne consecvenți criteriului general că : *substantivul* (și echivalentele lui semantice) are ca determinant *atributul,* iar *verbul* (și echivalentele lui semantice) are ca determinant *complementul,* n-am putut accepta afirmația din GA², II, p. 148, după care complementul ar putea determina „în anumite condiții chiar și un substantiv". Vezi în această privință și cele spuse de Mioara AVRAM cu privire la „o specie modernă a atributului în dativ" (LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 416).

Exemplele date în GA², loc. cit., la punctul *e,* noi am fi înclinați să le considerăm circumstanțiale în cadrul unor elipse : „(îmbrăcat) totdeauna în redingotă", „(care e) funcționar *la minister*" etc.

Felurile complementului

După participarea lui la relațiile ce se stabilesc într-o propoziție, complementul se împarte în două grupe mari :

1 — *complementul propriu-zis* (vezi II, A, 6) (sau *necircumstanțial*).

2 — *complementul circumstanțial* (vezi II, A, 6).

1) Complementul propriu-zis

Complementul propriu-zis este de patru feluri : a) *direct,* b) *indirect,* c) *de agent* și d) *sociativ.*

Considerate în ansamblu, complementele din această categorie pot avea ca termeni regenți verbe și echivalente semantico-sintactice ale verbelor.

Urmărind însă posibilitățile de realizare a fiecărui fel de complement în parte, se observă că pot fi făcute ierarhizări în privința diversității regenților.

Astfel :

— *complementul direct* este determinant al *verbelor,* în primul rînd *tranzitive,* și numai în anumite condiții *intranzitive* (a m e r s *un drum* lung) sau al unor *interjecții predicative,*

— *complementul de agent* este și el legat în primul rînd de *verbele tranzitive la pasiv* și, mai rar, de *adjective derivate* cu sufixe care exprimă noțiunea de *posibilitate pasivă* [1],

— *complementul sociativ* poate apărea pe lîngă *majoritatea verbelor,* fără restricții de tranzitivitate, la toate cele trei *diateze* [2], precum și pe lîngă unele *adjective* [3] care exprimă ideea de acțiune,

— *complementul indirect* este singurul care a fost de multă vreme identificat ca determinant atît al *verbului,* cît și al echivalenților verbali pe plan sintactic (*adjectiv, adverb, interjecție*).

---

[1] Vezi Maria ILIESCU, *Sufixul adjectival — bil în limba română,* SFC, I, 1959, p. 88 și 97. Posibilitatea exprimării complementului de agent avînd un astfel de regent a fost relevată de Mioara AVRAM, *Cu privire la definiția complementului de agent și a complementului sociativ,* LR, XVII, 1968, nr. 5, p. 469.

[2] Gh. TRANDAFIR, *Contribuții la definirea complementului circumstanțial sociativ în limba română,* LR, XVII, 1968, nr. 2, p. 177.

[3] Situație semnalată tot de Mioara AVRAM, op. cit., 469. Considerăm că, teoretic, orice parte de vorbire care exprimă o idee verbală poate avea complement sociativ dacă are părțile de propoziție la care se referă sociativul. Nu este exclus să apară, în primul rînd, pe lîngă *interjecții predicative* („atunci, eu h u ș t i u l u c ! în iaz, *împreună cu Ion*" ; „mă hotărăsc și h a i d e ! *împreună cu Ion* la spectacol" etc.), dar și pe lîngă *adverbe predicative* (F e r i c e de tine *cu mine*).

Împletirea strînsă de relații ce se realizează în cadrul propoziției între complementele necircumstanțiale, pe de o parte, și între acestea separat și părțile principale de propoziție, fac insuficientă referirea numai la termenul regent în definire.

În sens larg, *complementul direct* este rezultatul acțiunii unui subiect autor al acțiunii:

$$S \rightarrow V \rightarrow KD$$

complementul indirect este beneficiarul, prin intermediul acțiunii, fie al obiectului acțiunii active, fie al subiectului acțiunii pasive sau unipersonale (*ne* trebuie c ă r ț i ; c a r t e a este trimisă de Ion *lui Petre*)

$S \rightarrow Va \rightarrow KD \rightarrow KI$ (Va=verb activ)
$Ag \rightarrow Vp \rightarrow S \rightarrow KI$ (Vp=verb pasiv)
$S \rightarrow Vu \rightarrow Ki$ (Vu=verb unipersonal)

complementul de agent este autorul acțiunii pasive cu rezultat subiectul

$$S \leftarrow Vp \leftarrow Ag$$

(Să se compare: „*Studentul* citește *cartea*“ și „*Cartea* este citită *de student*“).

complementul sociativ intră în structura propoziției prin intermediul acțiunii, dar cu referire la subiect sau la celelalte necircumstanțiale [1].

$S \leftarrow V \leftarrow Sc$
$S \rightarrow V \rightarrow KD \leftarrow Sc$ (în loc de KD poate fi KI sau Ag)

a. Complementul direct

Complementul direct determină de obicei verbe tranzitive la moduri personale sau nepersonale. Cînd este exprimat prin nume de lucruri sau de acțiuni, complementul direct este rezultatul unei acțiuni. Cînd este exprimat prin nume de persoane, el arată asupra cui trece nemijlocit acțiunea verbului determinat.

Obiecte ale acțiunii pot fi și numele de lucruri: c i t e s c *o carte*. Unele complemente directe exprimă conținutul acțiunii: A u c î n t a t frumoase *cintece* populare.

---

[1] Pe baza interrelațiilor din propoziție s-ar putea pune în discuție caracterul necircumstanțial al complementelor: *opozițional, cumulativ* și *de excepție*.

Privit din acest punct de vedere, complementul direct este de trei feluri: *extern* (citesc *o carte*), *rezultativ* (scrie *versuri*), *intern* (dansează *un dans* modern) [1].

Complementul direct al unei interjecții predicative exprimă conținutul acțiunii imitate de onomatopee (șart! — part! *o pereche de palme*).

Complementul direct poate fi exprimat:

— printr-un substantiv sau echivalentele lui în cazul acuzativ cu prepoziția *pe*:

— nume proprii de persoane:

„L-ați cunoscut *pe Boambă*?"

SAHIA, p. 5.

— nume comune de persoane:

„Și împăratul milostiv
Mi-a dat și de soție
Pe fiica lui cu rîs lasciv".

EMINESCU, p. 223.

— pronume accentuate:

„Omorîți-mă *pe mine*, măi oameni!"

REBREANU, II, p. 104.

— adjective:

„Cînd n-ai de-acum să mai privești
Pe cel frumos cum însuți ești".

COȘBUC, p. 82.

— numeral cu valoare de substantiv:

„Joace unul și *pe patru*,
Totuși tu ghici-vei chipu-i..."

EMINESCU, p. 174.

— prin substantive sau echivalente în acuzativ fără prepoziția *pe*:

— substantive comune cu articol enclitic sau proclitic:

„Grigore observa cu atenție și *satele* și *cîmpurile*, parc-ar fi căutat să ghicească *o taină*".

REBREANU, II, p. 5.

— pronume nehotărîte:

„... îngăduie-mi, frate Cozmuță, să te socotesc frate mezin și să te sfătuiesc *unele* și *altele*".

SADOVEANU, N.P., p. 189.

---

[1] Petru CREȚIA, *Complementul intern*, S.G., I, p. 116.

„— Nimic, nimic, dar tot ai *ceva*".

SAHIA, p. 137

— pronume negativ :

„Mai mult, tu nu vei mai vedea
Nimic, nici cer, nici flori".

ARGHEZI, p. 26.

— numeral cu valoare de substantiv :

„Caporal, numără-i și ăstuia *douăzeci și cinci* !"

REBREANU, II, p. 224.

— prin formele neaccentuate ale pronumelor personale în acuzativ :

„— *L*-au omorît . . . a strigat subofițerul".

CAMILAR, p. 77.

„— De cine ? *mă* întreabă prietenul".

GÎRLEANU, SA, II, p. 173.

— prin verb la infinitiv :

„Căci, întreb, la ce-am începe să-ncercăm în luptă dreaptă
A turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă ?"

EMINESCU, p. 124.

— prin construcții infinitivale relative :

„Ascultă un sfat : la treburi du-te totdeauna singur : nevasta n-are *ce căuta*".

GÎRLEANU, SA, II, p. 164.

„Eu atît am de spus : ai fugit de acasă, n-ai *ce* mai *căuta* îndărăt".

PREDA, M, I, p. 227.

Cu nuanță stilistică se construiește complementul direct ca și subiectul (vezi D, I, 2) cu prepoziția *la* cu valoare cantitativă :

„Nici nu seamănă, nici ară,
Numai umple *la hambară*".

BENIUC, p. 132.

sau cu *ce de* :

„*Ce de* lucruri ai adus !"

Pavel DAN, S, p. 164.

Construcții cu două complemente directe

Verbele tranzitive *a anunța, a asculta, a examina, a întreba, a învăța, a ruga, a sfătui* își pot răsfrînge acțiunea, în același timp, asupra a două complemente directe : al persoanei și al lucrului sau al acțiunii :

„— Mă rog, domnule căpitan, nu *te*-am întrebat *nimic*".

BRĂESCU, OA, I, p. 136.

„Profesorul de matematici *m*-a învățat *calculul* algebric.
L-am ascultat toată *lecția*".

Construcția dublă poate să apară cu complementul direct al persoanei și cu o propoziție completivă directă :

„— Domnule căpitan, *v*-aș ruga *să-mi dați voie sîmbătă și duminică la Cîmpulung*".

Camil PETRESCU, U.N., p. 160.

Prin analogie cu complementul intern al verbelor tranzitive s-a ajuns la exprimarea unui complement intern al verbelor intranzitive. Ca și pe lîngă verbele tranzitive, *complementul intern* al verbelor intranzitive exprimă conținutul acțiunii și se realizează din aceeași rădăcină cu a verbului sau a unui sinonim [1].

„— Ce ? răspunse căpitanul, dînd ochii peste cap și r î z î n d *un rîs* guturăit și gros".

DELAVRANCEA, p. 105.

„Și tînjenesc și mă topesc
Și *viața*-mi v i e ț u i e s c".

NECULUȚĂ, p. 63.

„T r ă i e ș t e-ți, doamnă, *viața* ta !"

COȘBUC, p. 88.

„D o r m i i *somnul* omului fericit . . ."

HOGAȘ, p. 79.

Locul complementului direct

Și în cazul complementului direct se aplică regula după care determinantul se așază după determinat :

„Deodată, colonelul a v u *un gînd* al lui".

ARGHEZI, p. 248.

[1] Petru CREȚIA, *op. cit.*, p. 117. În GA², II, p. 157—158.

Intre verb și complementul lui direct pot apărea alte părți de propoziție:

„... Totuși, muma va ierta
Dacă fratele, ce-n suflet e cuprins de bucurie,
Vrea să ceară d e l a v o d ă, p e n t r u - a ș a c ă s ă t o r i e,
O părere chibzuită".

DAVILA, p. 86.

Complementul direct poate să și preceadă verbul. In acest caz avem a face cu o construcție specifică, de reluare.

Dubla exprimare a aceluiași complement direct

In limba română sînt situații, legate de topică, în care același complement este exprimat de două ori, prin material lingvistic diferit. Dublarea complementului direct se face prin *formele neaccentuate de acuzativ ale pronumelui personal.* In funcție de poziția față de verbul regent, dublarea complementului direct se realizează fie prin *reluare* [1], fie prin *anticipare.*

Condițiile reluării

Se înțelege că, deoarece locul obișnuit al complementului direct este în urma verbului, *reluarea* are loc numai cînd complementul direct se află *înaintea regentului.* In această situație, reluarea complementului direct se prezintă în trei ipostaze:

1° *Reluare obligatorie:*

— dacă, plasat înaintea verbului regent, complementul este exprimat printr-un substantiv articulat enclitic:

„Și *trăsnetele* cerului *le* c h e a m ă
Asupra celor ce asupresc poporul".

St. O. IOSIF, p. 127.

„*Insectele* mi *le* f i x a m în ace, nu după criterii de clasificare, ci după ochi, adică după culoare și înfățișare".

BLAGA, *Hronicul...*, p. 59.

„— *Doftoria* asta n-o p o t b e a, bădiță, e prea amară!

SADOVEANU, RPI, II, p. 303.

[1] LRC, 1956, p. 634. Construcția e amplu analizată de Finuța ASAN, *Reluarea complementului în limba română,* SG, III, p. 93—105; GA², I, p. 144; II, 157.

Printr-un singur pronume neaccentuat poate fi reluată o suită de complemente directe antepuse :

„*Cîntecul, lumina, taina, unda, -ntinsurile*-albastre
Noi *le* ț i n e m, noi *le* s t r î n g e m, cei căzuți, urîți și goi".

ARGHEZI, p. 50.

— dacă este exprimat prin nume (comun sau propriu) de persoană, consiruit cu prepoziția *pe* :

„Iaca vezi mata : *pe unii bărbați* copilul *îi* s t r î n g e de pe drumuri, pe alții îi gonește".

GÎRLEANU, SA, II, p. 227.

„*Pe Livadă* vorbăria asta (...) acum *îl* p l i c t i s e a, *îl* e n e r v a".

Pavel DAN, S, p. 316.

„*Pe țăran îl* c u p r i n s e un fel de milă amestecată cu dispreț..."

Ibidem, p. 311.

— dacă este exprimat prin pronume demonstrative, nehotărîte (*unul, altul*), relative-interogative (*cine, care*) și personale, forme întregi în acuzativ :

„*Pe acesta l*-a m mai î n t î l n i t cîndva".

„... *pe alții îi* g o n e ș t e". (vezi mai sus exemplul din GÎRLEANU.)

„Ce să vezi ! Poli, galbeni, pitace, franci, băncuțe, hîrtii de 20, de 100, ba și de 1000 ! *pe care le* v ă r s a s e din oală în pat".

CARAGIALE, p. 53.

„*Pe ăștia i*-a v ă z u t Livadă de cîteva mii de ori".

Pavel DAN, S, p. 315.

„*Pe mine mă* c ă u t a".

GÎRLEANU, SA, II, p. 173.

2° *Reluare facultativă* :

— dacă, așezat înaintea verbului regent, complementul direct este exprimat printr-un substantiv cu articol nehotărît, fără prepoziția *pe* :

„*O contribuție* însemnată aduce colectivul grupei".

dar și :

„*O contribuție* însemnată o aduce colectivul grupei".

„*Un exemplar l*-am adus eu".
„*Un exemplar* am adus eu".

— dacă este exprimat prin pronumele demonstrativ *asta* sau prin relativul *ce* :

„*Asta* voi face chiar eu".
„*Asta o* voi face chiar eu".

Pronumele relativ *ce* poate fi complement direct în subordonata pe care o introduce. În această calitate, are loc fix — înaintea verbului-predicat. Reluarea prin forma conjunctă a pronumelui personal este totuşi facultativă [1] :

„Propunerea *ce*-ai făcut este demnă de luat în seamă".

dar şi :

„Propunerea *ce*-ai făcut-*o* este demnă de luat în seamă".

„Cheia *ce* mi-ai dat aseară —
Cheia de la poarta verde —
Am pierdut-*o* chiar aseară !"

MINULESCU, V, p. 23.

dar şi :

„O, de-aţi putea-ntîlni şi voi ce-am întîlnit —
Femei cu ochi frumoşi de bronz
Şi guri de-argint,
Ce le-am iubit,
Şi le-am iertat,
Căci toate mint . . ."

Ibidem, p. 55.

3° *Interzicerea reluării :*

— dacă, deşi aşezat înaintea verbului, complementul direct este exprimat prin substantiv nume de lucru nearticulat :

„*Toc* ţi-am dat. De ce nu scrii ?"
„*Pălărie* ţi-ai luat chiar acum".

(faţă de : *pălăria* ţi-ai luat-*o* chiar acum).

— dacă este exprimat prin substantiv comun, nume de persoană, nearticulat sau cu articol nehotărît, fără prepoziţia *pe* :

„*Copil* am văzut trecînd pe stradă".
„*Un copil* am văzut trecînd pe stradă".

(faţă de *pe copil* (*pe un copil*) *l*-am văzut . . .).

[1] Reluarea facultativă este caracteristică limbii vorbite şi stilului gazetăresc.

— dacă este exprimat prin pronumele nehotărîte *ceva, cineva,* negative *nimeni, nimic* și prin interogativul *ce* :

„*Ceva* am aflat atunci".
„*Pe cineva* am văzut în seara aceea".
„*Pe nimeni* n-aștepta la ora aceea".

(dar se aude destul de des : *pe nimeni* nu-*l* mai poți crede !)

„*Nimic* n-am putut afla de la el"
„— Dar ție *ce* ți-am spus ?"
GÎRLEANU, SA, II, p. 198.

Condițiile anticipării

Plasat *în urma verbului regent,* complementul direct poate fi *anticipat* cînd cel ce formulează propoziția vrea să atragă atenția, să precizeze sau să insiste asupra obiectului acțiunii. Și posibilitatea de anticipare a complementului direct se prezintă tot în trei ipostaze :

1° *Anticipare obligatorie :*

— dacă, fiind în urma regentului, complementul direct este exprimat prin forma accentuată de acuzativ a pronumelui personal, prin pronume posesive sau demonstrative :

„Întîi am văzut-*o pe ea*".
GÎRLEANU, SA, II, p. 226.

„Ascultă-*mă pe mine,* domnule, păstrăvul nu e de mîncat de viu . . ."
Camil PETRESCU, UN., p. 161.

„O să ni-*i* prăpădească *pe ai noștri,* o să ni-i prăpădească".
BLAGA, *Hronicul . . .,* p. 193.

„ . . . eu te sfătuiesc să n-*o* iei *pe asta*".
CREANGĂ, p. 182.

2° *Anticipare facultativă :*

— dacă este exprimat prin substantiv (propriu sau comun) nume de persoană, *cu* sau *fără* articol, dar cu prepoziția *pe* :

„Văd aievea *pe Ileana* culcată în pat cu părul despletit . . ."
CARAGIALE, p. 62.

„Și cu toate acestea *o* iubeam *pe țărăncuța* aceea nurlie, care, cu mînecile suflecate, îmi gătise întîile jumări".
CIPRIAN, S, I, p. 107.

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR" BIBLIOTECA BUCUREȘTI

„*L*-a dat *pe Cănuță* la un băcan".

CARAGIALE, p. 67.

„A trimis *pe Ioniță Zbierea* cel tînăr și pe *Costăchel Turcea* să urmărească oștimea pedestrită pe drumul văii . . ."

SADOVEANU, RPI, II, p. 432.

— dacă este exprimat prin pronume nehotărît :

„Aștepta *pe altul*".
„*Îl* aștepta *pe altul*".

„Cinstește *pe fiecare* după vrednicia lui".

SLAVICI, VP., p. 32 ; GA², I, p. 145.

„*Îl* apreciază *pe fiecare* după munca depusă".

3° *Interzicerea anticipării :*

— dacă, așezat după verb, complementul direct este exprimat prin substantiv articulat (enclitic sau proclitic) și nearticulat, construit fără prepoziția *pe* :

„Astăzi n-o să mai cert *nici o ființă, nici pietrele, nici oamenii, nici buruienile*".

BLAGA, P, p. 88.

„S-a izbit în codri și păduri, dezrădăcinînd *brazi* și dezbinînd *stejari* ; s-a năpustit în tîrguri și sate prăvălind *împrejmuiri* și descoperind *case*".

SADOVEANU, O, 19, p. 233.

— dacă este exprimat prin pronumele *ceva, cineva, nimeni* și *nimic* :

„Dacia :

Parcă tot aștepta *pe cineva*".

MUȘATESCU, *Titanic-vals.*

„Ochii, fața, glasul, toate rîdeau în Stanciu cînd hiritisea *pe cineva*".

CIPRIAN, S, I, p. 197.

„Cînd îl întreb *ceva,* cuconu Vichentie își pune ochelarii rotunzi . . ."

SADOVEANU, O, 19, p. 228.

„Dar nu vedeam *nimic,* nici într-o parte".

GÎRLEANU, SA, II, p. 168.

„Și urcîndu-se în trăsura ce-l aștepta afară, dispăru fără a saluta *pe nimeni*".

BRAESCU, OA, I, p. 136.

Punctuația

Complementul direct nu se desparte de verbul regent prin virgulă, fie că e postpus, fie că e antepus, dacă între ele nu intervin părți de propoziție, construcții incidente sau propoziții care trebuie despărțite prin virgulă.

Între membrii unei suite de complemente directe, nelegați prin conjuncțiile *și, sau,* se pune virgulă (vezi și exemplele precedente) :

„Astăzi n-am să mai cert nici o ființă, nici pietrele, nici oamenii, nici buruienile".

BLAGA, P, p. 88.

Propoziția completivă directă

În frază, funcțiunea complementului direct este îndeplinită de o propoziție echivalentă. Această propoziție este subordonată unui verb regent (predicativ sau nepredicativ) și se numește *completivă directă.*

Propozițiile completive directe se construiesc cu următoarele unelte introductive și, în legătură cu acestea, cu toate modurile personale, cu excepția imperativului :

— conjuncțiile *că, cum că, precum că :*

„Îmi turnai și eu un pahar cu vin și-l băui pe nerăsuflate, ca să arăt *că biruiesc tristețea, că rîd de ea..* și *că sînt și eu dintre vitejii vechi* care înecă în vin durerile iubirii și ale vieții".

GALACTION, p. 259.

„O sondă de petrol vestește *cum că*
Izvorul vieții noastre e în muncă".

BENIUC, p. 168.

— conjuncțiile *să, ca ... să* [1] (numai cu conjunctivul) :

„Am jurat *ca* peste dînșii *să trec falnic, fără păs,*
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz.. "

EMINESCU, p. 130.

Construcția completivei directe cu *că să* e nerecomandabilă :

„Noi după-atîta știință și de-nvățătură-amar
N-am citit *că să se poată mulge și berbecii chiar*".

COȘBUC, p. 270.

[1] Ca și la propoziția subiectivă, introducerea completivei directe prin *ca... să* este condiționată de distanțarea elementelor componente ale conjuncției compuse.

— pronume relative-interogative și nehotărîte :

„Am cunoscut *ce nu vor mai cunoaște*
Aceia ce în urma mea s-or naște".

BENIUC, p. 167.

„*Cine a meșteșugit aceste stihuri populare, cine a înginat întîi sfîșietoarea lor melodie* — nu știu și poate că nu știe nimeni".

GALACTION, p. 259.

„Îl lăsară-n dragă voie, să gîndească *orice-i place*".

COȘBUC, p. 267.

„. . . și împrumutase *ceea ce-i lipsea în îmbrăcămintea de ceremonie* . . "

SADOVEANU, Z.C., p. 119.

— adverbe relativ-interogative :

„Acum știu *cum va fi*".

„Cînd în sfîrșit au văzut *cît de greu nimeresc gloanțele,* și-au mai venit în fire".

Camil PETRESCU, U.N., p. 217.

— conjuncția *dacă* :

„Mai bine du-te și vezi *dacă e deschis la Mărgeanu* . . ."

MUȘATESCU, *Titanic-vals.*

„Îi întreb *dacă au fost unguri,* unde sînt, iau trei-patru lumînări în buzunar și pornim mai departe".

Camil PETRESCU, UN, p. 214.

Conjuncția *de* cu valoarea „să" se întrebuințează în vorbirea populară și contribuie la exprimarea ideii de îndeplinire a acțiunii :

„. . . porunci la vreo doi ostași *de-l scoase d-acolo*".

ISPIRESCU, p. 98.

Propozițiile completive directe introduse prin pronume și adverbe interogative sînt *propoziții interogative indirecte* (vezi exemplele precedente ; vezi și II, B. 2).

Topica

Propozițiile completive directe urmează verbul de care depind. Cele introduse prin pronume și adverbe relativ-interogative pot preceda uneori propoziția regentă (vezi exemplul din Galaction : „cine a meșteșugit . . .).

„*Unde se dusese,* nimeni nu știa".

„*Ce voi avea de spus* îți vedea la predică".

Pavel DAN, S, p. 199.

Inversiunile poetice pot aduce pe primul loc chiar și o completivă directă introdusă prin conjuncție :

„*Că te-am iubit atita* putea-vei tu să ierți ?"
EMINESCU, OA, I, p. 133.

Reluarea sau anticiparea completivei directe

Fenomenul reluării sau anticipării complementului direct s-a extins în limba vorbită și la propoziția completivă directă. Posibilitatea reluării sau anticipării unei propoziții completive directe este mult mai redusă decît cea a părții de propoziție echivalentă.

Pentru producerea *reluării* trebuie să fie îndeplinite două condiții :

1° completiva directă să fie antepusă regentei,

2° subordonata să fie introdusă prin unul dintre pronumele : *care, cît, oricare, oricine, oricît,* precedate de prepoziția *pe* :

„*Pe cîți i-au găsit i*-au mînat spre curtea primăriei".
STANCU, D, p. 112 ; GA², II, p. 285.

După cum se vede, complementul direct exprimat prin pronumele relativ (*pe cîți*) are un caracter prea vag și de aceea este reluat și întărit chiar în propoziția subordonată (prin *i-*), dar și în propoziția regentă (tot prin *i-*), ceea ce dă impresia că cel de-al doilea pronume conjunct reia întreaga propoziție completivă directă.

Dacă inversăm ordinea propozițiilor, completiva directă apare ca anticipată prin pronumele conjunct : *I*-au mînat spre curtea primăriei *pe cîți i-au găsit.*

Mai mult decît reluarea complementului direct, care, după cum s-a văzut, a pătruns larg în limba scrisă, reluarea completivei directe este un fenomen specific limbii vorbite. (Și în GA², ambele volume, se dă acest singur exemplu din opera lui Zaharia STANCU).

„*Pe care l-am întîlnit, l*-am anunțat".
„*Pe oricare i-am cunoscut, i*-am salutat".
„*Pe oricine îi cere sprijin, îl* ajută".

O propoziție completivă directă antepusă poate fi reluată și prin forma conjunctă a pronumelui de persoana a III-a, feminin, cu valoare neutră (*o*) :

„*Că n-am făcut totul, o* știu prea bine".

„Dar *cît ne vom iubi*
Nici noi nu știm,
Nici lumea nu va ști...
Și nu va ști-o, poate, niciodată..."

MINULESCU, V, p. 70.

„*De mi-i da o sărutare,*
Nime-n lume n-a s-o știe".

EMINESCU, p. 48.

Cînd propoziția completivă directă se află pe locul ei obișnuit, adică în urma verbului regent, și este introdusă în același fel ca cele discutate la reluare, poate fi *anticipată* prin pronume conjunct.

Anticiparea este facultativă:

I-au trimis *pe cîți erau de față.*
Au trimis *pe cîți erau de față.*

„Voi pleca, mulțumit că am încercat cel puțin să cînt pe toate strunele — și-*i* plîng din toată inima *pe cei care își închipuie* că fac vreo ispravă, ținînd-o gaie pe aceeași coardă".

CIPRIAN, S, I, p. 70.

Două completive directe cerute de același verb

După cum s-a văzut la p. 213, unele verbe (cele șapte arătate) pot fi construite cu două complemente directe. Situația cu un complement direct (al persoanei) și o completivă directă (a acțiunii, a situației) a fost arătată.

Este posibilă și fraza care, avînd în propoziția regentă un verb care poate fi construit cu două complemente directe, să aibă două propoziții completive directe: una introdusă prin pronume (cu referire la o persoană) și cea de-a doua introdusă prin conjuncție (cu referire la o acțiune, la un fapt):

„*Pe cîți sînt interesați* îi anunțăm *că mîine va avea loc concursul*".
„Vom întreba *pe cei ce-au fost prezenți, dacă au înțeles expunerea*".

Delimitarea completivei directe de alte propoziții subordonate

Există situații în care este dificilă identificarea propoziției completive directe în frază.

Dificultatea provine din trei cauze:

a) *existența* unor verbe și locuțiuni verbale care sînt și tranzitive, și intranzitive, în funcție de context: *a (se) gîndi, a (-și) aminti, a (-și) aduce aminte, a-și da seama* ș. a.

„Aceasta îmi amintește însă *că* — sînt mulți ani de-atunci — *în Iași se oprise jocul de păpuși*".

GÎRLEANU, SA, II, p. 259.

„Gîndindu-se *că acum are să scape de toate,* el gemu în așternut . . ."

PREDA, M, I, p. 41.

În planul propoziției, verbul *îmi amintește* poate avea fie complement direct (îmi amintește *ceva*), fie complement indirect (îmi amintește *de ceva*). În textul ales, *a aminti* se comportă ca un verb cu două complemente : unul direct și unul indirect. Complementul indirect este realizat în planul propoziției prin pronumele în dativ (*îmi*), iar complementul direct prin completiva directă (*că în Iași se oprise jocul de cărți*).

Reflexivul dinamic (*gîndindu-se*) din cel de-al doilea exemplu are, în planul propoziției, mai des, drept complinire un complement indirect (gîndindu-se *la ceva*), dar e posibil să aibă și un complement direct (un fapt, o situație, o acțiune ; gîndindu-se *ceva*). Interpretarea subordonatei din text drept completivă directă se integrează în conținutul semantic al frazei. Trebuie însă observat că integrarea în conținutul frazei este o analiză prea subtilă și deosebit de dificilă.

De pildă, în cele două exemple folosite de GA[2], II, p. 287 :

„Acuma mă gîndesc *că poate vedea ceva înainte*".

SADOVEANU, O, VII, p. 572.

și p. 291 :

„el se gîndește *să-i pedepsească cu mult mai aspru*".

CARAGIALE, O, II, p. 256.

nu există nici un indiciu formal care să îndreptățească analiza primei subordonate drept completivă directă, iar a celei de-a doua drept completivă indirectă.

Aplicînd procedeul transformării, în ambele cazuri propozițiile corespund unui complement indirect :

. . . mă gîndesc *la faptul* de a putea vedea . . . sau *la posibilitatea* de a vedea.

. . . se gîndește *la faptul* de a-i pedepsi, sau *la pedepsirea* cu mult mai aspră.

De fapt, complement direct la astfel de verbe poate fi numai pronumele nehotărît *ceva,* iar nu : mă gîndesc *o problemă* (*o situație, un fapt* etc.). Avînd în vedere că frecvența complementelor indirecte este mult mai mare (chiar absolută, cu excepția lui *ceva*) după astfel de verbe și ținînd seama

de faptul că echivalența între părțile de propoziție și propozițiile subordonate corespunzătoare trebuie să aibă în atenție specificul de conținut și construcție al fiecăreia (vezi II, A, 7), *propunem ca propozițiile introduse prin conjuncții și adverbe relative-interogative subordonate unor verbe de acest fel să fie considerate completive indirecte.*

se gîndește { *că va lucra* / *să lucreze* / *cum să lucreze* / *unde să lucreze* etc. . . . } Pentru toate : *la ce se gîndește* ?

De asemenea, pentru regenții exprimați prin locuțiuni de tipul : *a-și da seama, a-și aduce aminte,* în cadrul cărora, partea nominală satisface cerința de complement direct al verbului, propozițiile introduse prin aceleași unelte *e bine să fie analizate completive indirecte.*

și-a dat seama { *cît poate . . .* / *că poate . . .* / *unde poate . . .* / *cum poate . . .* } Pentru toate : *de ce și-a dat seama* ?

Cînd însă partea nominală din locuțiune apare ca un complement indirect, atunci propoziția este clar completivă directă :

„. . . nevasta de-abia acum bägă de seamă *că sînt fără pardesiu*".

GÎRLEANU, SA, II, p. 236.

b) *posibilitatea* introducerii propozițiilor completive directe printr-o mulțime foarte variată de conjuncții și adverbe relativ-interogative specializate pentru circumstanțiale : *dacă, unde, cum, cît* ș. a.

„Știi *cît mi-i de drag* și *ce suflet are* !"

GÎRLEANU, SA, II, p. 159.

„— Nu te pripi. Întîi să știm *unde ești dat*".

CIPRIAN, S, I, p. 132.

„Cum se vor fi îmbinînd aceste două lucruri într-aceeași sclipire de judecată, nu știm".

GÎRLEANU, SA, II, p. 259.

„Mă întrebau ei, uneori, *dacă nu mi-e frig*".

BLAGA, *Hronicul . . .*, p. 82.

Deși *cît* ne-ar putea duce la ideea unei modale de măsură, *unde,* la o circumstanță locală, *cum,* la o modală propriu-zisă, iar *dacă,* la o condițională, toate propozițiile aici în discuție sînt *completive directe,* pentru că prezintă

acțiunile lor ca niște obiecte ale verbelor regente, care sînt tranzitive. Toate răspund la întrebarea *ce* ? — pusă regentelor.

c) *folosirea* „mecanică" a întrebării *ce* ?

Este adevărat că cele mai multe propoziții completive directe pot fi aflate punînd întrebarea *ce* ? la verbele regente. Dar, în general, întrebarea nu trebuie să fie principalul procedeu de identificare în analiza sintactică, ci numai un asociat al altor criterii (vezi cap. V.).

In privința punerii întrebării ce ? se ivesc cele mai spinoase situații : cu ajutorul întrebării *ce* ? pot fi identificate :

— unele subiective,
— cele mai multe completive directe,
— chiar predicativele ;
— greșit, poate fi pusă această întrebare și unor verbe sau locuțiuni verbale regente de tipul celor discutate (se gîndește — *ce* ? își dă seama — *cc* ?, în loc de : *la ce* ? *de ce* ? Vezi cele discutate sub *a*) și astfel se confundă completiva indirectă cu cea directă.

Practica didactică ne-a arătat că cei care folosesc numai întrebarea *ce* ? confundă frecvent subiectiva cu completiva directă, deoarece ambele pot fi identificate cu această întrebare.

De aceea, se recomandă ca, ori de cîte ori o propoziție subordonată pare că răspunde la întrebarea *ce* ?, pusă regentei, să se analizeze verbul regent, privind :

— tranzitivitatea sau intranzitivitatea,
— caracterul personal sau impersonal,
— caracterul copulativ sau semicopulativ,
— specificul părții nominale din locuțiunile verbale (vezi *a*)

Dacă verbul regent este tranzitiv și personal, propoziția care răspunde la întrebarea *ce* ? este sigur *completivă directă ;*

dacă verbul este intranzitiv și personal, atunci întrebarea a fost pusă greșit, deoarece intranzitivele nu pot avea complement (completivă) direct(ă) ;

dacă verbul este fie tranzitiv, fie intranzitiv, dar și într-un caz și într-altul este impersonal, atunci propoziția care răspunde la întrebarea *ce* ? este sigur *subiectivă* ;

dacă verbul este copulativ sau semicopulativ, propoziția nu poate fi completivă directă, ci predicativă.

Nu trebuie să producă nici un fel de îndoială în aprecierea ca subiectivă a unei propoziții care răspunde la întrebarea *ce* ? și are ca regent fie o expresie verbală unipersonală, fie un adverb predicativ.

Iată un exemplu, din același context, din care se vede că două propoziții care răspund la aceeași întrebare (*ce* ?) și sînt introduse prin aceeași unealtă

gramaticală (*cum*) sînt subordonate diferite datorită caracterului diferit al verbelor regente :

„*Cum* se vor fi îmbinînd aceste două lucruri într-aceeaşi sclipire de judecată, nu ştim. *Cum* poate cineva cuprinde supt aceeaşi vedere o faptă atît de respingătoare ca jocul de cărţi, cu un obicei străvechi ca pluguşorul, e greu de-nţeles".

GÎRLEANU, SA, II, p. 259.

Primul *cum* introduce o propoziţie care are ca regent un verb personal (deci are subiect) şi tranzitiv (deci poate avea complement direct), aşa că este *completivă directă.*

Cel de-al doilea *cum* introduce o propoziţie care are ca regent o expresie verbală unipersonală din punct de vedere formal şi impersonală din punctul de vedere al conţinutului — deci este o *subiectivă.*

Punctuaţia

Intre verbul regent şi propoziţia completivă directă, aşezată în urma verbului, nu este îngăduită punerea virgulei. După completiva directă pusă înaintea regentei este necesară virgula pentru marcarea pauzei, care scoate în evidenţă şi inversiunea, atrăgînd atenţia asupra ideii din subordonată.

b. **Complementul indirect**

Complementul indirect este obiectul gramatical cu existenţă independentă faţă de acţiune, dar interesat de ea, spre care se îndreaptă sau căruia i se atribuie acţiunea ori rezultatul ei [1].

Independenţa faţă de acţiune reiese mai clar cînd facem o comparaţie între complementul indirect şi cel direct :

„Fac o j u c ă r i e *copilului*".

Substantivul *o jucărie,* c o m p l e m e n t d i r e c t, e strîns legat de verb, fiind creat de acţiune, pe cînd substantivul *copilului,* c o m p l e m e n t i n d i r e c t, există independent de verb, dar este beneficiar al rezultatului acţiunii.

Complementul indirect apare ca determinant al tuturor părţilor de vorbire care pot forma predicatul : verbe, adjective, adverbe şi interjecţii. Aceasta

[1] I. RIZESCU, *Complementul indirect sau al atribuirii,* LR, X, 1961, nr. 5, p. 434.

nu înseamnă că întotdeauna acestea, cînd sînt determinate de un complement indirect, sînt predicate :

„D î n d u - *mi* din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins".

EMINESCU, p. 170.

După cum s-a afirmat, complementul indirect poate complini multe părți de vorbire și, prin aceasta, se apropie de circumstanțiale.

De aceea e necesar să analizăm complementul indirect după natura determinatului, după cazul și după felul părții de vorbire prin care este exprimat.

Complementul indirect poate fi exprimat prin substantive, pronume, adjective și numerale. Cuvîntul prin care se exprimă complementul indirect poate fi în cazul dativ sau construit cu ajutorul prepozițiilor.

Complementul indirect construit cu dativul poate avea ca element regent :

— un verb :

„*Tuturora le* d o r e s c eu praznic".

BENIUC, p. 203.

— o expresie verbală :

„Numai *imbecililor le* e i n d i f e r e n t ce opinie au".

Camil PETRESCU, U.N., p. 122.

— un adjectiv :

„Numai femeile s u b j u g a t e *superstițiilor* mai doresc preotul, dar ele nu sînt ascultate".

SAHIA, p. 65.

— o interjecție :

„Dar pînă atunci n a - *ți* o palmă".

CREANGĂ, p. 207.

Complementul indirect poate fi construit cu prepoziții :

„M ă u i t *la flori,* m ă u i t *la stele*".

ARGHEZI, p. 167.

„Și Gherlaș, în fața unui public atît de a v i d *de spectacol* își începea scamatoriile".

SAHIA, p. 93.

„... simple surîsuri, sau priviri lungi e x p l i c a u *pentru noi* situația ...".

Camil PETRESCU, U.N., p. 81.

„— De eşti om bun, a p r o a p e *de chilioara* mea, iară de eşti om rău, d e p a r t e *de locurile* aceste...".

CREANGĂ, p. 159.

„Din partea mea, v a i *de mine,* toată voia".

REBREANU, II, p. 133.

Posibilitatea construirii complementului indirect şi prin dativ şi cu prepoziţie dă varietate exprimării în aceeaşi frază:

„Nu cerea *de la nimeni,* dar nici nu da *cuiva*".

CIPRIAN, S, I, p. 196.

Verbele determinate de complementul indirect pot fi atît tranzitive, cît şi intranzitive.

Verbul tranzitiv poate fi complinit numai de complementul indirect sau, în acelaşi timp, şi de complementul direct, şi de cel indirect:

„Dă-*i omului* tot ce-i frumos,
Dă-*i* g î n g u r i t u l cel duios
Al porumbeilor pe ram..."

BENIUC, p. 273.

In construcţii cu conţinut de „urare", „dorinţă" etc., verbul poate lipsi [1].

„Salutări tuturor!" (=trimit, spun)
„Cinste fruntaşilor în muncă!" (=strigăm).

Asemenea construcţii apar frecvent în presă ca titluri ale unor articole mobilizatoare:

„Fier vechi — *oţelăriilor* (să dăm)
„Cale liberă *noului* (=să facem)

„Drapelul roşu", 1963, 17 februarie, p. 1.

Construcţii cu două complemente indirecte

Dacă în GA[2] II se acordă un paragraf consistent (601) construcţiilor cu două complemente directe (vezi şi la noi, p. 213—218), în schimb despre construcţiile cu două complemente indirecte se notează într-un singur alineat: „Uneori verbul este determinat de două complemente indirecte:

De cîte ori iubito, *de noi mi*-aduc aminte
Oceanul cel de gheaţă mi-apare înainte.

EMINESCU, O, I, p. 114.

[1] LRC, 1956, p. 645, şi I. RIZESCU, op. cit., p. 444.

Primul complement (*de noi*) indică referirea, celălalt (*mi-*) adresarea" (p. 161).

Datorită faptului că în limba română complementul indirect poate fi exprimat şi prepoziţional şi prin cazul dativ (vezi p. 227), construcţiile cu două complemente indirecte la acelaşi verb sînt posibile. Unul indică persoana căreia i se adresează sau i se atribuie, iar celălalt obiectul de referire.

„Profesorul *îmi* vorbeşte *de gramatică*".
„Luna *ţi*-a adus aminte *de poezie*".
„Am aflat că *vi* s-a spus *de noi*".

Este posibilă şi construcţia cu un complement indirect (al adresării) şi o propoziţie completivă indirectă (a referirii) :

„Tata *ne*-a vorbit *despre ce s-a întîmplat*".

Locul complementului indirect

În mod obişnuit, complementul indirect, exprimat prin substantive sau pronume forme întregi, stă în urma regentului :

„Cine a citit „Adela" îşi dă seama *de spiritul* raţiocinant al lui G. Ibrăileanu".

CĂLINESCU, CO, p. 138.

„La urma urmei, nu caut *nimănui* nod în papură, vreau să mă dau jos de pe trotuar".

GÎRLEANU, SA, II, p. 197.

„Du *Oltului* din partea mea
O caldă sărutare".

COŞBUC, V, p. 36.

„Aşadar, cînd plin *de visuri,* urmăreşti vre o femeie . . .".

EMINESCU, p. 144.

„Acolo, în creierii munţilor, trăieşte el de atîta timp, foarte mulţumit, departe *de zgomotul* capitalei".

CARAGIALE, O, II, 219, ap. DLRLC, II.

„Vai *de ei*! Dar vai şi *de Păcală*!"

SLAVICI, *Păcală în satul lui,* p. 119.

Pe lîngă unele verbe tranzitive ca : *a da, a trimite, a cere, a face, a explica* ş. a. pot fi exprimate şi complementul direct şi complementul indirect. În acest caz, topica obişnuită cere ca imediat după verb să stea complementul direct, iar după acesta complementul indirect.

„Nepotul dă flori *bunicii*".
„Studentul cere o carte *profesorului*".

Cînd însă complementul direct este exprimat printr-un substantiv articulat enclitic, spre a se evita confuzia dintre dativ și genitiv, complementul indirect trebuie să preceadă pe cel direct [1] :

„Studentul cere *profesorului* c a r t e a".

In topică ocazională, este posibilă așezarea complementului indirect și înaintea regentului :

„Pentru dînsul, oricîtă vreme ar fi trecut, tot cu douăzeci de ani în urmă rămînea noaptea aceea".

GÎRLEANU, SA, II, p. 135.

Cînd complementul indirect este exprimat prin formele conjuncte de dativ ale pronumelui personal, acesta are loc fix — lîngă verb.

„Și din carminul de pe buze
Nu *mi*-a rămas decît o pată".

MINULESCU, V, p. 22.

Pe lîngă verbe la imperativ, complementul indirect, pronume conjunct, stă, de obicei, în urmă :

„..... Sînt sărac,
Dar fără cal eu ce să fac ?
D ă-*mi* calul înapoi !"

COȘBUC, V, p. 69.

„Î n f i g e-*ți* în priviri Minciuna
Și-n caldul buzei Adevărul
Și s p u n e-*mi* :"

MINULESCU, V, p. 83.

In poezie, din necesități prozodice, formele conjuncte ale pronumelui — complement indirect apar și înaintea imperativului :

„Dă pașa semn : — Să-l dezbrăcați
Și binele în vergi *i*-l d a ț i !"

COȘBUC, V, p. 70.

In formularea unei întrebări, pronumele interogativ cu funcțiune de complement indirect (în dativ sau cu prepoziție) ocupă primul loc în propoziție :

„*La cine* strigi tu așa ?"

PREDA, M, I, p. 328.

„*Cui* greșisem, *cu ce* păcătuisem, ca să fiu exilat astfel ?"

CIPRIAN, S, I, p. 85.

---

[1] Cf. GA [2], II, p. 417.

Dubla exprimare a aceluiaşi complement indirect

In strînsă legătură cu topica şi în funcţie de insistenţa, de precizarea conţinutului, este posibilă exprimarea de două ori a aceluiaşi complement indirect. Ca şi în cazul complementului direct, *dublarea complementului indirect se realizează prin formele neaccentuate ale pronumelui personal,* dar *pentru cazul dativ.*

Cînd un complement indirect este exprimat înaintea verbului (deoarece numai faţă de acest regent poate fi dublat), atunci are loc fenomenul de *reluare,* iar cînd este exprimat în urma verbului, are loc *anticiparea.*

Condiţiile reluării

Plasat înaintea verbului regent, dar în funcţie de materialul lingvistic prin care este exprimat, complementul indirect are două situaţii în privinţa reluării :

1° *Reluare obligatorie :*

— dacă este exprimat prin substantive de orice fel în cazul dativ :

„*Lui Nicoară i* s-a zbătut inima în piept".
SADOVEANU, RPI, II, p. 333.

„Undeva o mamă a visat
Că *fiului* ei concediu *i*-au dat".
BENIUC, p. 216.

„*Copilei îi* plăcea să-l vadă în preajma ei . . .".
SADOVEANU, RPI, II, p. 169.

— dacă este exprimat prin pronume personale, demonstrative sau relativ-interogative (cu excepţia lui *cine*) :

„*Mie,* unuia, *îmi* este cu neputinţă să cuget la aşa ceva".
GALACTION, OA, IV, p. 64.

„*Acelora le*-am comunicat chiar eu".

„Molima, *căreia* nu *i* se cunoştea încă numele, bîntuia ţara".
A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 123.

Notă : Pentru situaţiile arătate reluarea a devenit normă, de aceea, o construcţie fără reluare constituie abatere de la cerinţele limbii literare :

„Ca mai întotdeauna în cazul lui Hemingway, *acestor indicaţii* * se pot adăuga şi confesiuni ale scriitorului". Radu LUPAN, *Hemingway,* p. 72.

* Indică locul unei absenţe.

2° *Reluare facultativă* :

— dacă, deşi înaintea verbului, complementul indirect este exprimat prin dativul pronumelor nehotărîte, negative şi al relativ-interogativului *cine* :

„*Altora le* cîntă-n crîng privighetoarea".

BENIUC, p. 319.

faţă de :

„*Altora* nu permit aşa ceva".

„*Nimănui* nu-*i* este permis să turbure liniştea în sala de lectură".

faţă de :

„*Nimănui* n-am cerut ceva".

„Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-*i* pasă că-mi eşti drag ?"

EMINESCU, p. 49.

dar şi :

„*Cui* greşisem . . ."

CIPRIAN, S, I, p. 85.

Notă : Pentru reluarea complementului indirect în dativ nu există situaţia de interdicţie.

Condiţiile anticipării [1]

S-a arătat că „anticiparea [1] nu este pe de o parte decît reversul reluării, pe de altă parte ea are caracter popular, fiind o precizare stilistică provenită din vorbirea curentă" (art. cit. p. 246).

Anticiparea complementului indirect se prezintă ca :

1° *obligatorie* :

— dacă este exprimat prin formele accentuate de dativ ale pronumelui personal sau prin pronume demonstrativ, plasate în urma verbului :

„— Spune-*mi* acuma tu *mie,* dacă ai uitat datoria şi jurămîntul care ne leagă".

SADOVEANU, RPI, II, p. 304.

[1] Ion COTEANU, *Anticiparea complementului prin pronume o regulă gramaticală nouă* ? LR, XII, 1963, p. 242—246.

„... scuteşte-l de atîta oboseală şi dă-*i* şi *lui* un dar ..."

CARAGIALE, p. 52.

„Măi, ce bucurie *ne-a* fost dat *nouă* să avem în ziua asta de vineri".

SADOVEANU, RPI, II, p. 308.

„*Le*-a dat *acestora* sfatul cel mai bun".
„*I*-a spus *celeilalte* să nu mai aştepte".

2° *facultativă* :

— dacă este exprimat prin substantive, nume de persoană (proprii sau comune):

„Dar acest lucru nu *i* se putea întîmpla *lui Filimon*".

Pavel DAN, S, p. 228.

„De atunci *li* s-a tăiat pofta *flăcăilor* să mai calce hanul ..."

CARAGIALE, p. 76.

dar şi :

„Tonul meu, fermitatea mea plac *bătrînei vultăniţe*".

GALACTION, OA, IV, p. 134.

„... dar cu un fond netăgăduit de cinste, pe care nu-l datora *nici familiei, nici societăţii,* ci-i venea poate prin atavisme ..."

BRĂESCU, OA, I, p. 4.

— dacă este exprimat prin pronume nehotărît sau negativ :

„*Le*-am spus *unora* să aştepte".

faţă de :

„Am spus *unora* să aştepte".

şi :

„Nu *i*-am spus *nimănui* secretul".

faţă de :

„N-am spus *nimănui* secretul".

Notă : Interdicţia din GA², I, p. 146 : „Nu este anticipat complementul indirect aşezat după verb, exprimat prin nume de lucru", pare să nu reziste, deoarece pot fi întîlnite exemple :

„... iar mama nu mai contenea să-l laude pe Dumnezeu pentru „mana cerească, cum *îi* spunea ea *grîului* ..." PREDA, M, I, p. 278—279.

„... ce tot *îi* făcea el *motorului* aceluia". Ibidem, II, p. 426.

Punctuația

Indiferent care-i este poziția, complementul indirect nu se desparte prin virgulă de cuvîntul regent (vezi exemplele date).

Fiind posibilă construcția cu complement indirect multiplu, între membrii acestuia, bineînțeles, trebuie pusă virgula :

„... abuzează *de șampanie, de icre, de înghețată, de bomboane ...*"

CARAGIALE, *Moftangiii.*

dar nu înainte de *și* :

„Și, ca poet al viei serbîndu-i sfîntul hram,
Închini pentru *Horațiu*, *Virgil* și *Francis Jammes*".

PILLAT, P., p. 149.

Delimitarea complementului indirect de alte părți secundare de propoziție

Posibilitatea construirii complementului indirect cu numeroase prepoziții, ca și faptul că prin el sînt complinite multe părți de vorbire (verbe, adjective, adverbe și interjecții), duce, de multe ori, la dubiu în privința delimitării complementului indirect de alte complemente (de agent și sociativ) și de unele circumstanțiale (instrumental și de relație). De altfel, gramaticile mai vechi (îndeosebi cele școlare) înglobau în sfera *complementului indirect* și pe cele *de agent* și *sociative,* și pe cele circumstanțiale *instrumentale* [1] și *de relație.*

De aceea considerăm necesar să accentuăm asupra unor elemente specifice ale complementului indirect, paralel cu cele amintite.

Complementul indirect și cel de agent

Deosebirea dintre ele e foarte clară : complementului indirect i se atribuie, i se atașează o acțiune ori o calitate (*a*), iar complementul de agent este autor al acțiunii verbelor la diateza pasivă sau reflexivă cu înțeles pasiv (b):

a) „Și-a amintit *de ei*".
b) „Lucrarea e făcută *de ei*".
a) „Cîntecul i-a amintit *de privighetoare*".
b) „Asemena tril e realizat *de privighetoare*".

[1] Unele instrumentale cu nuanță modală erau considerate de-a dreptul modale.

Complementul indirect și cel sociativ [1]

Unele îndoieli în deosebirea acestor două feluri de complemente se nasc din folosirea aceleiași prepoziții (*cu*) și din confuzia dintre *atașare* și *însoțire*.

Atașarea acțiunii, stării, calității la obiect este caracteristică complementului indirect:

„Se poartă atent *cu bătrînii*".

„... rîvnea din tot sufletul să-i pice o comandă de încălțăminte nouă, dar era mulțumit și *cu reparații*.. ".

REBREANU, I, p. 45.

Însoțirea subiectului în desfășurarea acțiunii este caracteristică complementului sociativ:

„— *Cu moșul* nu-i chip să discuți obiectiv..."

„Titu mai stătuse de vorbă și *cu tînărul*, și *cu bătrînul*...".

REBREANU, I, p. 46.

Verbele din aceste două exemple arată că participarea la acțiune este reciprocă [discuți (sau nu) tu cu moșul și moșul cu tine; stătuse de vorbă Titu cu tînărul și cu bătrînul, dar și ei cu Titu].

Altfel se prezintă situația în *vorbesc cu el* = „mă adresez lui" („vorbesc cu el, îi vorbesc despre tine...") [2], unde *cu el* este complement indirect.

Complementul indirect și circumstanțialul instrumental

Greutăți în delimitarea complementului indirect de circumstanțialul instrumental se ivesc mai ales cînd este vorba de materie:

a) „... întîi i-am hrănit *cu mălaiul* meu și *cu peștele* meu".

SADOVEANU, NP, p. 116.

b) „Lampa de petrol ce atîrna din tavan peste mescioara încărcată *cu cuie* de lemn, și *calapoade*, și *scule* lăsa restul odăiței într-o obscuritate".

REBREANU, I, p. 46.

In ambele citate construcția este identică (prepoziția *cu* — este evidentă elidarea lui *cu*: și (cu) *calapoade*, și (cu) *scule*, dar și ca sens pare a fi mijlocul de realizare a acțiunii, ceea ce poate să îndreptățească analiza lor ca circumstanțiale instrumentale.

---

[1] Delimitare a complementului indirect de complementul direct și de unele circumstanțiale o face I. RIZESCU, op. cit., LR, X, 1961, nr. 5, p. 438—443.

[2] I. RIZESCU, op. cit., p. 440.

La efectuarea unei analize juste ne ajută sensul lexical al cuvintelor regente.

a) I-*am hrănit* are, evident, sensul de atribuire, de atașare, deci *cu mălaiul, cu peștele* sînt complemente indirecte. Această interpretare este susținută și de posibilitatea corelării lor cu complemente directe : le-am dat să mănînce *mălaiul* meu și *peștele* meu.

b) *cu cuie*, și (*cu*) *calapoade*, și (*cu*) *scule* reprezintă, clar, instrumentele (materia) care au contribuit la realizarea acțiunii (*încărcată*).

Nu pot fi confundate cu complementul indirect construcții de felul acesta, care sînt, distinct, instrumentale :

„Cînd ți-o fărma fălcile *cu buzduganul*, atuncea ai să-l cunoști".

SADOVEANU, NP, p. 116.

„După doi ani, mi-era ușor ... să dărîm soba, să dau *cu planșeta* și *cu lemnele* de la sobă".

DELAVRANCEA, p. 154.

Complementul indirect și circumstanțialul de relație

Construite cu aceleași prepoziții, complementul indirect și circumstanțialul de relație pot fi confundate și ca determinante ale verbului, dar mai cu seamă ca determinante ale adjectivului.

În privința verbelor, e bine să se rețină că cele de declarație, de cunoaștere, de cugetare se construiesc cu un complement indirect [1] *a vorbi, a spune, a zice, a cuvînta, a expune ; a înțelege, a pricepe, a lămuri ; a ști, a gîndi, a aminti* etc.) :

„— Nu atît de asta voiam să grăiesc, slăvite, cît *despre vicleșugurile* muierilor, care sînt nesfîrșite și minunate".

SADOVEANU, *Divanul* ..., p. 142.

Referirea la obiect, prin limitarea acțiunii la el sau la o parte a lui, se face cu ajutorul circumstanțialului de relație :

„*Despre Nadina* n-are nici o grijă".

REBREANU, I, p. 34.

(„Referitor la Nadina", „în privința Nadinei ...").

După cum se știe, atît complementul indirect, cît și circumstanțialul de relație pot determina unele adjective.

[1] I. RIZESCU, op. cit., p. 441.

Trebuie considerate drept complemente indirecte numai construcțiile de pe lîngă un adjectiv care implică ideea de acțiune[1] („nepăsător *la suferințele* altuia", „atent *la evenimentele* politice", cf. „a da atenție").

In construcțiile: public avid *de spectacol*; plin *de visuri*, calitatea subiectului exprimată prin adjectiv se atașează obiectului, care este complement indirect.

Iată un criteriu de delimitare judicios[2]. Dacă substantivul cu prepoziție determinant al adjectivului poate deveni determinat, iar adjectivul determinant pe lîngă substantiv, atunci construcția e cu siguranță circumstanțial de relație.

„Mică-*n bob* cît un piper"

ARGHEZI, p. 15.

„Femeie... sprintenă *la vorbă*..."

SLAVICI, p. 98.

ar deveni: cu bobul *mic*, cu vorbă *sprintenă*, tot așa: Mici *de zile*, mari *de patimi* = cu fapte mici (cu existență *mică*), cu patimi *mari*.

Din cele relatate rezultă că în delimitarea complementului indirect de alte construcții asemănătoare ca formă trebuie să avem în vedere valoarea lexical-sintactică a regentului, precum și posibilitatea de corelare ori de transformare a construcției.

Propoziția completivă indirectă

Funcțiunea complementului indirect poate fi îndeplinită pe lîngă un verb, un adjectiv sau o interjecție de către *propoziția completivă indirectă*.

— completiva indirectă a unui verb:

„Cocoana a-nceput să plîngă și să-l întrebe dacă știe el ceva *despre ce s-o fi făcut omul ei*".

CARAGIALE, p. 190.

— a unui adjectiv:

„Sentimentul că Otilia este o ființă destinată *să urmeze foarte de aproape propria lui cale* crescuse mult în ultima vreme".

CĂLINESCU, p. 112.

---

[1] LRC, 1956, p. 643 și I. RIZESCU, loc. cit.

[2] Propus de I. RIZESCU în lucrarea citată, de care ne-am folosit în acest paragraf.

— a unei interjecții :

„B r a v o *cui v-a învățat* !"

— a unui adverb :

„Trăiesc p r e a d e p a r t e *de cine mi-e dor*".

Uneltele introductive și modurile de construire a propozițiilor completive indirecte sînt aceleași ca și la completivele directe :

— modul indicativ :

„Pentru mine însă numai două merțe de orz și două de ovăz a d a t tata *cui se cuvine,* de am fost primit la Folticeni . . ."

CREANGĂ, p. 53.

— modul conjunctiv :

„. . . Dar o p u r e *să aleagă între trei*
Ce-o-nconjoară . . ."

EMINESCU, p. 143.

— modul condițional-optativ :

„. . . nu mai știa să vorbească cu el, ba cînd s e g î n d e a *că s-ar mai întoarce o dată la casa lui,* îl cuprindea îngrijirea . . ."

SLAVICI, p. 187.

— modul prezumtiv :

„N e g î n d i m *la ce vor fi lucrînd ceilalți*".

Propozițiile completive indirecte introduse prin pronume și adverbe interogative sînt ca și completivele directe *propoziții interogative indirecte* (vezi și exemplele date).

„Bucătăreasa mea îți cunoaște gustul și s e p r i c e p e *cum să-l prepare*".

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 157.

Topica

Locul propoziției completive indirecte este în urma verbului regent.

„. . . iar dacă aștept pînă ce s-o mai gîndi și el, m ă t e m *că o să-mi treacă pofta*".

SLAVICI, P, p. 5.

Foarte rar, în poezie sau în proverbe, completiva indirectă precedă propoziția regentă :

„De ce m-am temut, n-a m s c ă p a t".

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 176.

Reluarea sau anticiparea completivei indirecte

Atît reluarea, cît şi anticiparea unei propoziţii completive indirecte sînt facultative şi mult mai rar întîlnite decît la completiva directă.

Se reia propoziţia completivă indirectă dacă este exprimată înaintea regentei. Atît reluarea, cît şi anticiparea se pot produce dacă subordonata respectivă este introdusă printr-un pronume relativ sau nehotărît.

„*Cui nu ştie juca,* odaia *i* se pare strîmtă".

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 116.

dar şi: „*Cui n-am vrut,* n-am spus".

„*Îi* dau *cui se cuvine*".

faţă de: „Dau *cui se cuvine*".

„*Îi* răspunde cu plăcere *oricui* întreabă politicos".

După cum se vede, în limba scrisă exemplele sînt rare. [1]

Delimitarea completivei indirecte de alte propoziţii subordonate

Variatele unelte introductive, ca şi cele pentru feluri de regenţi pe care-i poate avea o propoziţie completivă indirectă, fac ca această subordonată să prezinte dificultăţi în identificarea ei faţă de alte specii de subordonate. (Vezi şi delimitarea de completiva directă, p. 223—224).

„O să privim liniştiţi *cum se omoară lumea* cînd o trage trenul în gară".

BRĂESCU, OA, I, p. 177.

Verbul *a privi* poate avea fie complement direct (privesc *tabloul*), fie complement indirect prepoziţional (privesc *la tablou*). Propoziţia: *cum se omoară lumea* trebuie analizată ca o completivă indirectă fiindcă exprimă o desfăşurare de acţiuni *la care o să privim.* Interpretarea ca modală, datorită lui *cum,* trebuie exclusă.

Completiva indirectă poate avea însă uneori nuanţe circumstanţiale:

— de scop:

„Adevăraţii binefăcători ai omenirii sînt acei oameni de ştiinţă care ajută pe omul muncitor *să se elibereze treptat de sclavia muncii fizice*".

Camil PETRESCU, U.O, I, p. 388.

(*ajută — la ce? ajută — cu ce scop?*)

[1] N-am găsit exemple de două propoziţii completive indirecte cerute de acelaşi regent. Se pare însă că, faţă de verbele dicendi, construcţia e posibilă: „*Cui m-a întrebat,* i-am povestit *despre ce-am păţit*".

— de cauză :

„Aș fi vrut să-l aud vorbind ca un veteran de epopee, mirîndu-se *de ce-a văzut* și insultînd stupiditatea omenească".

SADOVEANU, O, 19, p. 210.

Punctuația

Propoziția completivă indirectă așezată în urma regentei nu se desparte prin virgulă, indiferent de unealta gramaticală introductivă :

„Nu am stimă *pentru cine nu mă respectă*".

CĂLINESCU, CO, p. 78.

Cînd completiva indirectă precedă regenta, virgula este obligatorie pentru a marca și prin pauză inversiunea :

„*De ce ți-e frică*, nu scapi".

c. **Complementul de agent**

Am amintit despre complementul de agent cînd a fost vorba de s u b i e c t l o g i c .

Complementul de agent este autorul acțiunii unui verb pasiv sau reflexiv cu înțeles pasiv. Fiind construit cu prepoziție, stă în cazul acuzativ.

Verbul pasiv care are complement de agent poate fi la un mod predicativ, la participiu, la supin sau la gerunziu. Verbul reflexiv cu înțeles pasiv poate fi la un mod predicativ sau la gerunziu. Complement de agent poate avea și un derivat adjectival cu sens pasiv.

C o m p l e m e n t u l d e a g e n t este exprimat în primul rînd prin substantive nume de ființe [1], dar această funcțiune poate fi îndeplinită și de nume de lucruri și chiar de nume abstracte.

Pentru a-l deosebi de complementul indirect, construit cu prepoziție, și de cel circumstanțial instrumental, transformăm construcția pasivă în construcție activă. In construcția activă, complementul de agent devine subiect [2].

Complementul de agent se construiește cu prepoziția *de* sau cu prepoziția compusă *de către* :

„Cel dintăi trotuar de lespezi de piatră a f o s t a ș e z a t *de un primar* isteț, care s-a gîndit să lege casa domniei sale cu primăria".

SADOVEANU,O, 19, p. 210.

[1] Acad. Iorgu IORDAN consideră că numai ființele pot fi autor al acțiunii, LRC, p. 676.

[2] Ibidem, p. 641.

„Domnule Iancule, cronica d a t ă *de d. Caracudi* am oprit s-o culeagă".

CARAGIALE, *O cronică de Crăciun.*

„Căci ora aceea așa de plăcută... îi e r a t u l b u r a t ă *de viermele* unei griji".

SADOVEANU, Z.C., p. 170.

„Și încetul cu încetul satul f u c u p r i n s *de indignare* și *de mînie*".

REBREANU, II, p. 183.

„... în speranța că boierul, f i i n d f o a r t e r e s p e c t a t *de oameni* nu va păți nimic..."

Ibidem, p. 148.

„... și pămîntul e r a a c o p e r i t *de zgură* de un stat de om".

SADOVEANU, N.P., p. 175.

„Î n t o c m i n d u-s e *de către oameni* pricepuți, planul va reuși".

„E greu d e o b s e r v a t *de către nespecialist* care este specificul unei construcții".

„Au ticluit un act i n a t a c a b i l *de către* alți *moștenitori*".

În al doilea rînd, complementul de agent poate fi exprimat prin substitute ale substantivului: pronume, numerale:

„Religia — o frază *de dinșii* i n v e n t a t ă".

EMINESCU, p. 51.

„N e î n d r u m a t ă *de nimeni,* mulțimea se rupe".

SAHIA, p. 117.

„Chestionare s-au dat la mulți, dar răspunsul a f o s t t r i m i s numai *de cîțiva*".

Obișnuit, complementul de agent stă în urma cuvîntului regent. În versuri, din motive prozodice, poate preceda cuvîntul regent:

„Iar tu, nărodul *de noroc* b ă t u t
Ți-ai strîns la piept enorma ta avere".

COȘBUC, p. 368.

(vezi și exemplul din EMINESCU: „*de dinșii* i n v e n t a t ă").

Și într-o poziție, și în cealaltă, între determinant și determinat nu se pune virgulă.

„Și minunați zărirăm icoana minunată,
De-un visător v i s a t ă".

PILLAT, P, p. 30.

Propoziția completivă de agent

Exprimarea perifrastică, printr-o propoziție, a complementului de agent se folosește rar. *Propoziția completivă de agent* e folosită mai ales în stilul științific și publicistic.

„Succesele o b ț i n u t e sub conducerea partidului *de către cei ce muncesc* constitue chezășia viitorului nostru fericit".

„Problema aspectului s e r e z o l v ă *de către cei ce finisează produsele*" (din ziare).

„Schimbarea adevărată nu va fi decît atunci cînd ... pămîntul v a f i s t ă p î n i t *de cei care-l muncesc*!"

REBREANU, I, p. 81.

Ca unelte introductive, propoziția completivă de agent are pronumele relative compuse (*cel care, cel ce*), precedate de aceleași prepoziții ca și la complementul de agent.

Autorul acțiunii fiind real, modul de construire a propozițiilor completive de agent este indicativul, mod care exprimă o acțiune reală.

Ipotetic ar putea fi folosit și condiționalul: „Propunerea ar trebui făcută *de către cei ce ar dori înființarea clubului*".

Din exemplele date se vede că propoziția completivă de agent se așază după verbul regent, cu posibilitatea de a fi intercalate între ea și regent alte părți de propoziție.

Pentru obținerea unor nuanțe deosebite, e posibilă exprimarea cu completiva de agent înaintea regentei:

„*Numai de către cei ce-au suferit* p o a t e f i î n ț e l e a s ă suferința".

„*De cei ce vînd parfum* cînd e ș t i a t i n s,
Tu-n haine prinzi mirosul lor distins".

COȘBUC, p. 369.

d. Complementul sociativ

C o m p l e m e n t u l s o c i a t i v *este partea secundară de propoziție care arată ființa sau lucrul care însoțește subiectul sau un complement (de obicei un complement direct) în desfășurarea acțiunii* [1].

Asocierea lui la acțiunea săvîrșită de subiect îl prezintă ca pe un al doilea subiect al propoziției [2]. Deosebirea stă în aceea că subiectul declanșează și poartă acțiunea pe cînd complementul sociativ e numai însoțitor la acțiune.

---

[1] Am arătat în II, A, 6, de ce nu-l considerăm circumstanțial.
[2] LRC, 1956, p. 641. Vezi și GA², II, p. 152, *Observație*.

Complementul sociativ poate fi exprimat prin substantive nume de ființe sau de lucruri, corespunzător cu cele pe care le însoțesc :

„Și el venea acolo *cu tovarășii,* ca să-și împartă vămile de la vadurile lor, fiind de meserie hoți".

SADOVEANU, N.P., p. 145.

„... iar de atunci, în post, nu mai mănîncă nimeni r i d i c h i *cu fasole,* toată lumea mănîncă f a s o l e *cu ridichi*".

CARAGIALE, p. 170.

Ca și alte părți de propoziție, complementul sociativ poate fi exprimat și prin substitute ale substantivului :

„Și noi monahii trăim în prietenie *cu dînșii*".

SADOVEANU, N.P., p. 145.

„Eu m-am certat *cu tine* [1] ...".

REBREANU, II, p. 143.

„Strămurare și *cu ai lui* i-a prăvălit pe toți fără nici o cruțare ...".

SADOVEANU, N.P., p. 146.

„*Cu douăzeci* deodată-n car
La groapă mă vor duce".

COȘBUC, p. 25.

„... să mă adun cînd oi pofti eu *cu cineva* care mi-i drag".

SADOVEANU, N.P., p. 90.

Subiectul inclus din prima propoziție este reluat printr-un pronume accentuat sub forma unui sociativ în propoziția a doua eliptică de predicat :

„Mă cobor din vagon și *împreună cu mine* și alți pasageri".

CARAGIALE, *Întîrziere.*

Complementul sociativ se construiește cu prepoziția *cu* și cu locuțiuni prepoziționale formate cu această prepoziție : *împreună cu, laolaltă cu, la un loc cu, alături cu* etc.

Cînd participarea la acțiune a însoțitorului este intensă, sociativul se include în subiect devenind membru al subiectului multiplu. În această împrejurare, *cu* are valoarea copulativă „și". Criteriul de recunoaștere îl constituie a c o r d u l :

„*Dragoș cu Herdelea își urmară* calea cotind pe ulicioara dinspre Vaideei ..."

REBREANU, I, p. 79.

---

[1] Exprimarea printr-o construcție prepozițională a celui de-al doilea participant la acțiunea unui reflexiv reciproc face din aceasta un complement sociativ.

„Iar *Vidra și cu cei patru au să dea* atîta dezbin dihăniilor".

SADOVEANU, N.P., p. 83.

Predicatul la plural arată că substantivele legate prin *cu* participă solidar la acțiune și realizează un subiect multiplu. În exemplul al doilea, pentru a întări ideea de strînsă legătură apare chiar copulativul *și*.

Chiar locuțiunea prepozițională *împreună cu* capătă valoare copulativă:

„Toată hora *împreună cu* privitorii izbucniră într-un rîs gălăgios".

REBREANU, I, P. 99.

O oarecare nesiguranță în privința aprecierii ca sociativ sau element al subiectului multiplu apare în situația în care verbul are aceeași formă și pentru plural:

„E autentică și o *puneam* la punct *cu* acești *prieteni* ai mei, cînd ai sosit domnia-ta". (eu puneam, noi puneam).

SADOVEANU, *Locul...*, p. 247.

Uneori în situații similare, sensul verbului ne ajută să stabilim dacă e vorba de un sociativ sau de subiect:

„— Dar hai să mai mergem și pe-acasă, mamă, că am zăbovit destul *cu dumnealor*..."

REBREANU, I, p. 106.

(Acțiunea se referă doar la pluralul inclusiv, *noi*; *cu dumnealor* este complement sociativ).

Complementul sociativ, mai ales prin aspectul său negativ, exprimă uneori și o nuanță modală:

„... și să te așezi în scaunul țării cu sabia, *fără beșlii* și *năvrapi* ismailiteni, cum au ajuns de fac alții..."

SADOVEANU, N.P., p. 207.

Topica sociativului depinde de caracterul verbului regent și de realizarea subiectului sau a complementului direct:

1. Dacă verbul regent exprimă o acțiune (activă sau reflexivă) cu caracter reciproc, subiectul exprimat precedă, iar complementul sociativ urmează verbul (vezi p. 243, primul, al treilea și al patrulea exemplu).

2. Cînd legătura dintre sociativ și subiect e mai strînsă, sociativul se așază imediat după subiect, înaintea verbului regent:

„Strămurare și *cu ai lui* i-a prăvălit pe toți..." (p. 243).

3. Dacă subiectul e inclus sau subînțeles, sociativul se exprimă în urma verbului: „Astăzi mergi *cu fratele* tău".

4. Sociativul complementului direct se poate construi, fie imediat lîngă complement, dacă acesta e un substantiv: „... toată lumea mănîncă *fasole cu ridichi*“ (vezi mai sus p. 243), fie la distanță, înainte sau în urmă, față de complementul direct, dacă acesta e un pronume conjunct:

„*Cu douăzeci* deodată-n car
La groapă *mă* vor duce“.

„*Te*-am chemat *împreună cu Ionel*“.

Propoziția completivă sociativă

Propoziția sociativă exprimă, sub formă de proces, una din acțiunile ori caracteristicile ființei sau lucrului care însoțesc subiectul.

Ca și completiva de agent, propoziția sociativă se folosește rar, datorită faptului că desemnează vag persoana sau obiectul în cauză [1], vorbitorii preferînd complementul respectiv care are un caracter mai concret.

Și această propoziție are un vădit caracter pronominal, unealta introductivă pronominală fiind precedată de aceleași prepoziții și locuțiuni prepoziționale ca și la complementul sociativ.

„— Așa-mi trebuie, zicea Ana. N u m-a m m ă r i t a t *cu cine mi-a plăcut*; m-am dus după a lui Urcan, ca să vă fac pe plac“.

Pavel DAN, S, p. 57.

„Pogorîm pe colea și ne aflăm *la un loc cu* [2] c e i c a r e p e t r e c c u i n i m a b u c u r o a s ă“.

SADOVEANU, N.P., p. 89.

„Nu fi proastă, Frusino! du-te după cine te cere și iubește-te *cu cine*-ț i e s t e d r a g!“

GALACTION, p. 104.

Propoziția completivă sociativă poate sta fie în urma, fie înaintea verbului regent. Ca și celelalte propoziții completive, cînd se află înaintea verbului regent, se desparte prin virgulă de acesta.

EXERCIȚII

1. Arătați care sînt complementele directe și indirecte și specificul lor de construire.

2. Identificați propozițiile subiective și completive directe, arătînd care sînt criteriile de deosebire:

---

[1] Mioara AVRAM, op. cit., p. 145.

[2] *La un loc cu* = *împreună cu*. Vezi și GA, II, p. 140.

„Află că tot ursitoarea mea te-a ursit și pe măria-ta : mie mi-a dat darul să pot înzestra cu deșteptăciune pe cine l-oi iubi, iar măriei-tale ți-a dat darul pe cine l-ăi iubi să-l poți înzestra cu frumusețe".

CARAGIALE, p. 137.

„Îi venea să creadă mai degrabă că colega lui nu-l observase, și atunci, cu un fel de sentiment satisfăcut, de impunitate, o privi fără sfială".

GALACTION, OA, IV, p. 81.

„O ! vîntule, ți-e lezne
Să-i spui că e frumoasă".

ARGHEZI, V, I, p. 49.

2) **Complementul circumstanțial** (vezi II, A, 6)

a. **Complementul circumstanțial de timp**

Această parte secundară de propoziție arată momentul, durata sau frecvența acțiunii :

— momentul :

„*Citeodată* ... prea arare ...
A tîrziu cînd arde lampa,
Inima din loc îmi sare,
Cînd aud că sună cleampa ..."

EMINESCU, p. 97.

— durata :

„Trăim pe acest pămînt *de mai bine de o mie de ani*".

SADOVEANU, O, 19, p. 135.

„Mai zăcem *un ceas, două,* cîteodată zăcem *o zi, două, o săptămînă*".

STANCU, II, p. 42.

— frecvența :

„Însă părintele *mai în toată ziua* da pe la școală și vedea ce se petrece ..."

CREANGĂ, p. 4.

Complementul circumstanțial de timp poate fi exprimat printr-un singur cuvînt (substantiv, verb, adverb), prin substantive sau echivalente precedate de prepoziții sau locuțiuni prepoziționale și prin sintagme :

„Mi-a fugit somnul *deocamdată,* nevastă dragă, dar o să mă culc și eu *mai acuș*".

HOGAȘ, p. 79.

„*Plecînd,* Titu dădu mîna pe rînd cu toți".

REBREANU, I, p. 49.

„Cu mulți ani în urmă, *inainte de a mă fi născut eu,* pe vremea cînd bîtul Alisandru avea car și boi, a mers la tîrg . . ."

STANCU, I, p. 93

„M-am gîndit la asta *în trecutele zile,* cît am umblat prin Țara Moldovei".

SADOVEANU, N.P., p. 240.

„Polina a venit în sat *acum un an*".

STANCU, I, p. 90.

„*Și chiar în acea clipă,* după ce i-am strîns mîna, am pășit pînă la ușa odăii unde era pregătită tabla de șah".

SADOVEANU, *Soarele . . .*, p. 68.

„*După un sfert de oră,* pînă ce să mă dezbrac și eu, fericitul meu tovarăș fosăia ca o cucuveică sub strașina unei biserici".

HOGAȘ, p. 79.

„S-au scuturat doar *prin mijlocul lui mai* cîteva ploi repezi și scurte, însă de atunci n-a mai căzut o picătură de apă".

SAHIA, p. 122.

Cu valoarea de circumstanțiale de timp sînt folosite și substantivele care denumesc diviziuni de timp în forma lor articulată.

„Asta ni-i viața !
Tot mereu aceiași, *sara, dimineața*".

TOPÎRCEANU, p. 107.

„Iarba trăiește *o vară.* Răsare *primăvara* și se veștejește *toamna. Iarna* putrezește sub zăpadă".

STANCU, I, p. 97.

Circumstanțialul de timp exprimă, uneori, și ideea de loc :

„— Mai ții minte ce-am hotărît *la ședință* ?" (cînd ? — unde ?)

„. . . pînă ce de la o vreme încep a-i slăbi puterile și, cuprins de amețeală, *pe loc* cade jos și adoarme mort". (*pe loc* = *îndată*)

CREANGĂ, p. 210.

„*Pe drum* i-a ajuns din urmă Pavel Tunsu . . ." (în timp ce erau pe drum — unde ?)

REBREANU, II, p. 93.

Alteori circumstanțialul de timp [1] exprimă și ideea de mod:

„Hatmanul vrea să ajungă *fără întîrziere* la Brațlau, cinstite șoltuze".

SADOVEANU, N.P., p. 237.

(*fără întîrziere* = *imediat*)
cînd? cum?

Propoziția temporală

Îndeplinind funcțiunea unui complement circumstanțial de timp, propoziția corespunzătoare arată timpul în care se desfășoară acțiunea verbului regent.

„*Cînd călătorii s-au oprit în cel dintîi popas de prînzișor,* vatamanul Agapie a v e n i t iar în preajma măriei sale, la sfat de drum".

SADOVEANU, N.P., p. 176.

Propoziția circumstanțială de timp, determinînd acțiunea din regentă, se găsește față de aceasta în trei raporturi principale de temporalitate:

— *de* a n t e r i o r i t a t e (acțiunea din subordonata temporală se desfășoară înaintea celei din regentă):

„*După ce atîta vreme*
Laolaltă n-am vorbit,
Mi se pare că uitarăm
Cît de mult ne-am fost iubit".

EMINESCU, p. 287.

— *de* s i m u l t a n e i t a t e (acțiunea din subordonată se desfășoară în același timp cu cea din regentă):

„Păi, *cînd or fi alegerile,* o să vii să ne ceri votul, iar noi o să-ți arătăm cotul".

SADOVEANU, M.C., p. 183.

— *de* p o s t e r i o r i t a t e (acțiunea din subordonată se petrece după cea din regentă): [2]

---

[1] Deoarece în propoziție pot apărea mai multe complemente circumstanțiale, iar acestea se plasează în funcție de celelalte complemente din propoziție, vom trata topica circumstanțialelor aparte.

[2] Mioara AVRAM, în *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română,* 1960, p. 31—50, privește aceste raporturi de pe poziția propoziției regente. Același punct de vedere are, acum, și GA², p. 295—299.
Noi ne-am păstrat poziția adoptată în prima ediție, deoarece considerăm *regenta ca o constantă,* iar *subordonata ca o variabilă.* Ni se pare firesc să urmărim *variabila* față de *constantă.*

„*Cînd s-a prins de veste,* ardeau toate și flăcările cuprinseseră hambarele și grajdurile".

REBREANU, II, p. 91.

In exprimarea *raportului de anterioritate,* propozițiile temporale se construiesc cu locuțiunile conjuncționale și adverbele relative : *cînd, de cînd, cum, de cum, cît ce, după ce, îndată ce, dacă, unde.*

„Așa că, *îndată ce a trecut anul alintărilor,* doamna mea a fost cuprinsă de o suferință crudă . . ."

SADOVEANU, *Soarele . . .*, p. 67

„*Cînd am ieșit,* Adela zîmbea cu înțeles".

IBRĂILEANU, A, p. 62.

„De abia spre dimineață, *după ce a ascultat un răstimp* cum își răspundeau cocoșii din sat, vestind apropierea răsăritului, a adormit de-a binele".

REBREANU, II, p. 94.

In cadrul *raportului de simultaneitate,* există posibilitatea exprimării mai multor aspecte :

— acțiunile sînt *durative,* arătînd durata sau intervalul de desfășurare :

„*Cînd mă auzi vorbind așa, mult și fără rost,* lasă-mă să vorbesc . . ."

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 68

„*Tot timpul cît se pregătise masa,* tovarășul meu stătuse dinaintea focului . . ."

HOGAȘ, p. 58.

„*Cît ținu lumina unui chibrit,* cercetarăm locuința noastră de noapte".

Ibidem, p. 59.

— acțiunile sînt *momentane :*

„. . . *cînd pleoapele mi se ridicară de peste ochi* . . . stăpîna casei . . . stătea în picioare dinaintea mea . . ."

Ibidem, p. 150.

„*Cum deschise gura,* cum o năpădi plînsul".

REBREANU, II, p. 95.

— acțiunile sînt *iterative* (adică se repetă) :

„*De cîte ori ajungea în semiluciditatea* ce precedează somnul, cîte un zgomot nou, straniu, o făcea să tresară, să-i depărteze odihna".

REBREANU, II, p. 94.

Pentru a exprima raportul de posterioritate, propozițiile circumstanțiale de timp se introduc prin locuțiuni conjuncționale și adverbe relative : *înainte ca, mai înainte ca, înainte să, pînă să, pînă cînd, pînă, pentru cînd, cînd.*

„Acuma nu mai poate fi vorba decît să dureze *pînă cînd cei de sus vor înțelege . . .*"

REBREANU, II, p. 92.

Temporala inversă

Temporala inversă este o construcție care are elementul temporal introductiv *cînd* așezat înaintea regentei. Formal regenta apare ca subordonată, iar subordonata temporală apare ca o propoziție principală.

„Eram, poate, aproape să ne așezăm pentru noapte în vreuna din îndoiturile mai tăinuite ale Hălăucei, *cînd* mi se păru că un lătrat de cîne îmi atinge auzul".

HOGAȘ, p. 55.

Din cauză că are pe *cînd* înainte, propoziția *mi se păru* apare ca subordonată, iar *eram aproape să ne așezăm . . .* ca regentă. Din punct de vedere logic însă, *mi se păru* este propoziție principală și regentă a propoziției temporale (*cînd*) *eram aproape să ne așezăm . . .* Intrebarea ne ajută să verificăm raportul : *cînd mi se păru* că un lătrat de cîne îmi atinge auzul ? Răspunsul : *cînd eram aproape să ne așezăm . . .*

„Era înspre miezul nopții, *cînd* el dete peste trupul înțepenit al unei femei tinere, îmbrăcate în negru".

SLAVICI, p. 67.

(Cînd dete . . . ? cînd era înspre miezul nopții.) [1]

Construcțiile acestea, numite în GA *cînd invers,* [2] „accentuează caracterul de surpriză intervenită în timpul desfășurării acțiunii din falsa regentă" [3].

Temporale cu alte nuanțe circumstanțiale

Exprimînd, în primul rînd, împrejurările de timp, unele propoziții temporale cumulează și alte nuanțe circumstanțiale.

— nuanță cauzală :

„*Cînd s-au apropiat răcnetele și pocnetele pistoalelor,* a fugit într-o pădurice de pe deal".

GALACTION, p. 162.

dar și : din ce cauză a fugit ?).

---

[1] La această interpretare ne ajută și topica : temporala precedă regenta.

[2] GA, II, p. 197. În GA², II, p. 299 : *Construcții temporale inverse.*

[3] Mioara AVRAM, *op. cit.,* p. 58.

— nuanță condițională :

„E mai vie născocirea
Cînd iubirea o îmbie".

BLAGA, P, p. 276.

— nuanță concesivă :

De ce-l accepți *cînd n-are dreptate.*

După cum se vede din exemplele discutate, propoziția temporală este așezată frecvent înaintea regentei, dar cele care exprimă posterioritatea pot apărea și în urma regentei. Temporala antepusă se desparte prin virgulă de regentă. Cea postpusă se desparte prin virgulă numai cînd este distanțată de regentă.

b. **Complementul circumstanțial de loc**

Este partea secundară de propoziție care arată împrejurarea legată de locul desfășurării acțiunii. Acest raport fundamental este exprimat sub diferite aspecte :

— locul propriu-zis (unde ?) :

„Văzu pe Otilia *în trăsura* cu doi cai albi . . ."

CALINESCU, p. 73.

„. . . ș-apoi huștiuluc ! și eu *în știoalnă* !

CREANGĂ, p. 42.

— punctul de plecare și punctul de sosire (de unde ? pînă unde ?) :

„Iată pentru ce eu și tînărul meu tovarăș de călătorie ne hotărîm a merge pe jos peste munți și în răgaz, *de la Piatra pin' la Dorna,* lăsînd la o parte drumul mare".

HOGAȘ, p. 3.

„Să n-aibă grijă părintele, căci a trecut și ieri *de pe un țărm pe altul,* și mîine alți creștini trec iarăși *la Severin*".

GALACTION, p. 54.

— direcția (încotro ?) :

„— Măria-ta te duci tot *către soare-răsare* ?".

SADOVEANU, N.P., p. 169.

„— *Spre Șarul Dornei* — răspunsei — și ne-ar trebui niște cai ca să putem tăia peste munte, în valea Negrei".

HOGAȘ, p. 86.

Complementul circumstanțial de loc se construiește cu foarte numeroase prepoziții și locuțiuni prepoziționale. Cele mai des folosite sînt : *asupra, către, despre, din, dinspre, dintru, în, înspre, între, întru, la* (*de la, pe la*), *lîngă, pe, peste, pînă, prin, printre, printru, spre, sub* ; *afară din, alături cu, alături de, aproape de, de-a dreapta, de-a curmezișul, de-a stînga, deasupra, dedesubtul, dinaintea, dinapoia, înaintea, înapoia, în dosul, în fața, în josul, în susul, prin fața, prin dreptul* etc.

Circumstanțialul de loc se exprimă mai ales prin substantive și prin adverbe de loc. Cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale poate fi exprimat și prin pronume.

— Circumstanțialul de loc exprimat prin substantive cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale :

„Acum cîțiva ani, fiind *în garnizoană la Turnu-Severin,* a pălmuit la un chef [1] pe un gazetăraș local".

REBREANU, II, p. 228.

„Și eu trec *de-a lung de maluri,*
Parc-ascult și parc-aștept
Ea *din trestii* să răsară
Și să-mi cadă lin *pe piept*".

EMINESCU, p. 67.

„*Într-un lac* alb de lumină,
A ieșit o lună plină.
Ce mai caută și luna
Tot *în lacuri* totdeauna ?"

ARGHEZI, p. 138.

„Întors *de la universitate,* Felix o găsi stînd turcește pe sofaua ei".

CALINESCU, p. 131.

„Abia pe la orele nouă, trăsura cu cai albi reapăru *în fața porții*".

Ibidem, p. 43.

— Circumstanțialul de loc exprimat prin substantive în cazul dativ. Această construcție este posibilă cu substantive care conțin ideea de loc : *drum, depărtare, loc, pămînt* ș. a. care într-o oarecare măsură au căpătat sens adverbial [2] :

„Agripina se opri *locului*".

GALACTION, p. 168.

---

[1] Circumstanțialul de loc cumulează și o nuanță de timp (vezi mai departe)

[2] LRC, 1956, p. 652.

„Stelele-n cer
Deasupra mărilor
Ard *depărtărilor*
Pînă ce pier".

EMINESCU, p. 290.

„Iat-o ! . . . Sus pe deal, la strungă,
Așternînd *pămîntului*
Haina ei cu trenă lungă
De culoarea vîntului".

TOPÎRCEANU, p. 44, în L.R. — f.v.g. — 1956, p 217

Ca circumstanțiale de loc, aceste dative sînt echivalente cu prepozițională-lele : „pe loc", „în depărtări", „la sau pe pămînt", „pe drum" [1].

— Circumstanțialul de loc exprimat prin adverbe și locuțiuni adverbiale de loc :

„Soldatul Abramovici se găsea tot *acolo,* în aceeași poziție".

SAHIA, p. 76.

„Cele trei bătrîne se așezaseră *afară,* pe prispa joasă sub ferestruică".

CAMILAR, p. 109.

„Văzu *de departe* pe cuconu Vasilică Mazu, tatăl Dariei, și-l ocoli cu grijă".

SADOVEANU, *Locul . . „* p. 183.

— Circumstanțialul de loc exprimat prin pronume cu prepoziții sau locuțiuni prepoziționale :

„*Printre ele,* fîșii subțiri și lungi de un verde-închis arătau lanuri de cartofi".

CALINESCU, p. 105.

„. . . dară boierul nu se dezlipea *de lîngă dînsul,* nici cît ai da în cremene".

ISPIRESCU, p. 146.

„Așa că luase o văduvă de la Adîncata, iar pe Agapia n-o mai suferise *lîngă el*".

SADOVEANU, M.C., p. 9.

— Circumstanțialul de loc poate cumula și ideea de timp (vezi și 2°, 1) :

„. . . oi clătări plosca bine și-oi umple-o cu apă proaspătă, ca să avem *la drum,* căci mai încolo nu prea sînt fîntîni . ." (cînd vom merge).

CREANGĂ, p. 204.

---

[1] Vezi explicația dată de acad. Iorgu IORDAN, LRC, 1956, p. 652, n. 1.

Circumstanțialul de loc poate exprima și o nuanță de mod :

„Văzu *de departe . . .*“
(vezi exemplul din SADOVEANU).

Propoziția circumstanțială de loc

Propoziția care arată locul unde se petrece acțiunea unui verb din regentă se numește circumstanțială de loc.

„Căci *unde-ajunge* nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște“.
EMINESCU, p. 156.

Uneltele introductive obișnuite ale propozițiilor circumstanțiale de loc sînt adverbele relative : *unde, încotro* și construcțiile formate din ele cu prepoziții sau cu *ori : de unde, pe unde, de pe unde, oriunde, dincotro, oriîncotro, oridincotro* etc.

„— Ia, mîne dimineață, cum s-a amiji de ziuă, să te scoli și să apuci *încotro-i vedea cu ochii . . .*“.
CREANGĂ, p. 150.

„Pe urmă lasă așa și vină *unde-om fi noi*“.
SADOVEANU, F.J., III, p. 154.

„*Ori pe unde-ai colinda*
Să nu uiți de țara ta“. (din folclor)

„Poți să pleci *oriunde vrei*“.

Pentru precizarea ideii de loc se întrebuințează adverbe corelative în propoziția regentă (*acolo, de acolo, pe acolo*) :

„Și a c o l o ai să-l găsești *unde nici nu te gîndești*“.
„Pe a c o l o va veni *pe unde-i drumul mai ușor*“.

Adverbul relativ cel mai des folosit în limba română actuală este *unde*.

Este necesar să remarcăm că propozițiile circumstanțiale de loc au ca regent, în special, verbe a căror acțiune e legată de spațiu, verbe de mișcare sau de existență (*a merge, a veni, a apuca* cu sensul *a pleca, a porni, a ajunge, a colinda, a se duce, a fi, a trăi*).

Mai frecvent, circumstanțiala de loc stă în urma verbului regent. Totuși, exprimarea înaintea regentei e posibilă, și atunci separarea prin virgulă marchează inversiunea :

„Ei, dar părintele Trandafir e vîrtos la cap : *unde pleacă,* m e r g e şi ajunge, ori moare pe drum".

SLAVICI, p. 128.

Circumstanţiala de loc, care are caracter explicativ, se separă prin virgulă cînd se află în urma verbului regent.

c. **Complementul circumstanţial de mod**

Această parte secundară de propoziţie arată felul în care se desfăşoară acţiunea, cum se prezintă starea sau existenţa exprimată de un verb, ori cum este o calitate sau o situaţie.

Circumstanţa de mod este foarte frecventă în exprimare şi poate avea mai multe nuanţe : felul, comparaţia, cantitatea, succesiunea etc.

Complementul circumstanţial de mod (*sau modal*) poate fi exprimat prin adverbe şi locuţiuni adverbiale de mod, prin substantive, pronume, numerale, verbe (mai ales gerunzii) şi prin interjecţii.

Complementul circumstanţial de mod poate determina *verbe* (şi locuţiuni verbale), *interjecţii predicative, adjective, adverbe* (şi locuţiuni adverbiale) :

Verbul determinat de circumstanţialul de mod poate fi atît la un mod predicativ, cît şi la un mod nepredicativ.

„Tot mai m i r o a s e via *a tămîios* şi *coarnă*".

PILLAT, P, p. 69.

„Doamna îşi omoară focul de la ţigară şi, î n c h i z î n d u-şi *cu zgomot* poşeta, îmi zice serioasă".

Pavel DAN, S, p. 104.

Circumstanţialul de mod poate fi intercalat între elementele componente ale locuţiunii verbale :

„Şi alţii ca alţii, dar eu ştiu că m i - a m p u s *bine* g u r a l a c a l e . . ."

CREANGĂ, p. 39.

Determinant al interjecţiei predicative :

„Dacă vede ea şi vede că nu mă dau z v î r r ! *de vreo două-trei ori* cu bulgări după mine . . .".

Ibidem, p. 32.

Determinant al adverbului :

„Soarele aproape de deal se uită de-a lungul cîmpiei,
Mare cît roata de car şi-n t o c m a i *ca stogul* cînd arde".

COŞBUC, P, II, 62, ap. DLRLC, II.

Determinant al adjectivului :

„— Uite-i, mă, căciula, frate,
M a r e *cît o zi de post*".

COȘBUC, p. 135.

Felurile complementului modal

După nuanțele exprimate, pot fi stabilite trei categorii de complemente circumstanțiale de mod :

a) *modal propriu-zis*

Circumstanțialul modal propriu-zis poate fi exprimat prin adverbe sau locuțiuni adverbiale, substantive, numerale, verbe (la infinitiv sau gerunziu) și interjecții. El exprimă *felul* acțiunii sau al calității, în sine, fără referiri exterioare.

„— Domnule Felix, spune-mi *drept, bărbățește*, de ce nu mai vrea să mă primească domnișoara Otilia ?".

CĂLINESCU, p. 171.

„De pe coastă vin *țipînd*
Și se-mping și sar *rîzînd*".

COȘBUC, p. 135.

„. . . să-mi povestești *de-a fir-a-păr* cum a fost . . .".

STANCU, II, p. 29.

„Vroi să fumeze și-și bagă țigareta *cu focul* în gură".

DELAVRANCEA, p. 106

„Mai aproape, mai aproape
Noi ne-om strînge *piept la piept*".

EMINESCU, p. 90.

„Suge un fund de tinichea. *Ghiorț, ghiorț, ghiorț*".

DELAVRANCEA, p. 88.

b) *modal-comparativ*

Complementul modal-comparativ poate fi exprimat prin substantive fără prepoziții de comparație și prin substantive, adjective, pronume precedate de prepoziții și locuțiuni prepoziționale de comparație :

„Pe locul unde și-a răpus vrăjmașii
Iar slava lor *țărînă* a căzut,
S-au arătat, în urmă, -n sînge, pașii
Curtenilor șireți ce l-au vîndut".

ARGHEZI, p. 33.

„Apoi m-oi prăvăli prin aer
De foc și pară *o cascadă*!"

BENIUC, p. 8.

„... pe loc cade jos și adoarme *mort*, de puteai să tai lemne pe dînsul".

CREANGĂ, p. 210.

„... îmbrăcat cum era, căciula drept pernă, și îndată a adormit *ca mort*".

REBREANU, II, p. 168.

„Au pornit cu noaptea largă înainte:
Cîntă unul *ca și soarele* în zori,
Altul *ca-nserarea* pe morminte
Părăsite de iubire și de flori".

PILLAT, P., p. 44.

„Și inimile noastre sînt negre *ca tina* de supărare, *ca și ale lor*".

SADOVEANU, N.P., p. 158.

„Safta avea un fecior: negru *ca păcatul* și frumos *ca ispita*, pe Mură Lăutarul".

GALACTION, p. 136.

c) *modal-cantitativ sau de măsură*

Sub această categorie grupăm complementele circumstanțiale care pot exprima cantitatea, distribuția, progresia, succesiunea etc.

„Îl joci *în doi, în trei*,
Îl joci *în cîte cîți* vrei".

ARGHEZI, p. 72.

„Mîncam *de trei ori pe săptămînă* la bătrîn".

DELAVRANCEA, p. 126.

„... îmi plăcea *atît de mult*, încît mi-era spaimă de ideea că i-aș fi indiferent".

Ibidem, p. 130.

„Stelele, răsărind *una cîte una* în veșnicia albastră, vărsau argint în roua lăsată pe ierburi".

CAMILAR, p. 180.

„Feciorii mergeau *cîte doi, cîte patru,* prinşi de după cap...".

AGÎRBICEANU, A, II, p. 70.

„... şi ce grozavă e plăcerea de a-l lovi pe omul care te supără ... de a răsplăti *insultit şi înmiit*".

SLAVICI, p. 87.

Propoziţia modală

Propoziţia modală arată felul în care se desfăşoară acţiunea din regentă sau cum se prezintă o calitate, o împrejurare.

„— O, Garin — a răspuns împăratul — fă *cum crezi*".

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 35.

Ca şi complementul circumstanţial de mod, propoziţia modală este frecventă şi constituie „o categorie sintactică forate largă [1]".

În cadrul acestei largi categorii sintactice sînt cuprinse propoziţii modale care exprimă felurite nuanţe.

Se disting trei tipuri principale de propoziţii modale: *modală propriu-zisă, modală comparativă* şi *modală de măsură* (sau cantitativă).

Propoziţia modală propriu-zisă se introduce prin *cum, precum, după cum, fără să*:

„Şi împăratul, *după cum s-a hotărît,* pe toţi i-a tăiat...".

CREANGĂ, p. 152.

„Dacă-i aşa, apoi acum îndată ia pe această femeie, du-o numaidecît acolo, *cum îi şti tu,* şi povăţuieşte-o cum ar fi mai bine".

Ibidem, p. 161.

„*Fără să zică ceva,* băieţelul se sculă, intră în casă şi ieşi cu o cofiţă".

HOGAŞ, p. 71.

„... dar în inima muţei nu era nici o prietenie, *precum ai să te încredinţezi singur*".

SADOVEANU, F.J., II, p. 103.

De multe ori, propoziţiile modale propriu-zise au un caracter explicativ şi apar ca incidente (*după cum s-a hotărît, cum îi şti tu*).

Propoziţiile modale propriu-zise se construiesc cu modul indicativ. Numai cele introduse prin *fără să* se construiesc cu modul conjunctiv.

Propoziţia modală comparativă arată că în aprecierea felului acţiunii se stabileşte o comparaţie între regentă şi subordonată.

---

[1] Mioara AVRAM, *Evoluţia...*, p. 111.

Propoziția modală comparativă este de două feluri :

1° *comparativă propriu-zisă* (comparația se face printr-o acțiune reală) :

„Să te uite relele, bade Botgros, *cum am uitat eu porunca de la uncheș, în privința dumitale*".

SADOVEANU, N.P., p. 122.

Propoziția comparativă propriu-zisă se introduce prin adverbele și locuțiunile conjuncționale *cum, așa cum, precum, după cum* :

„... umbla doar dinadins să-l aducă iar la voie bună pe Lică, să-l lase *precum l-a găsit* ...".

SLAVICI, p. 95.

„La urmă înțelepciunea jocului a rînduit *așa cum cerea dreptatea ideală*".

SADOVEANU, *Soarele* ..., p. 35.

„Văd aievea pe Ileana culcată-n pat cu părul despletit, albă *cum îi varul* ...".

CARAGIALE, p. 62.

Adverbele introductive ale comparativei pot avea corelative în propoziția regentă :

„... cu dorința de a-i grăi Anei un cuvînt și cu durerea de a o vedea *așa* perită *cum era*".

SLAVICI, p. 82.

„*Cum* l-am cunoscut — *așa* mi-l închipuisem".

SADOVEANU, O, 19, p. 199.

Corelativul apare o singură dată pentru un șir de subordonate comparative :

„Mîndria de-a rosti partid
A ș a de simplu *cum bei apă,*
Cum dai copilului din blid,
Cum intri-n șut, ori mergi la sapă ...".

BENIUC, p. 241.

Propozițiile modale comparative propriu-zise se construiesc frecvent cu indicativul și, rar, cu optativ-condiționalul.

„Nu poate vorbi, *așa cum ar dori*".

2° *comparativă condițională* (acțiunea este ireală, ipotetică) :

Propoziția comparativă condițională se introduce prin locuțiunile conjuncționale : *ca și cum, ca și cînd, parcă, de parcă, întocmai cum, întocmai parcă* ș. a. :

„Prind a suna clopotele, *parcă ar boci vremurile trecute*".

SADOVEANU, N.P., p. 124.

„Fără voia mea, *ca și cînd m-aș fi sculat în mijlocul nopții după un vis* care te zăpăcește, mă sculai de la masă...".

DELAVRANCEA, p. 106.

„Intimitatea asta totuși ne stînjenea (...), dar făceam *ca și cum n-am fi observat nimic*".

IBRĂILEANU, A, p. 67.

„... iar pe ea tăbărîți la întîmplare hribii fripți, *întocmai cum ar tăbări o turmă de oi obosite, în popas de odihnă*...".

HOGAȘ, p. 220.

Propoziția comparativă condițională introdusă prin *de parcă* are și nuanță consecutivă.

„... oare cine l-o fi pus că prea e mare și-a pornit deodată din toate părțile *de parc-ar fi fost mai mulți*...".

REBREANU, II, p. 87.

Modalele comparative condiționale se construiesc cu modul optativ-condițional sau cu imperfectul indicativ cu valoare de condițional.

„Se mira, de parcă atunci *auzea* pentru prima oară".

Propoziția modală de măsură arată măsura în care se desfășoară acțiunea verbului din regentă [1].

Propoziția modală de măsură poate fi introdusă prin locuțiunile conjuncționale și adverbele *cît, cu cît, pe cît, decît, pînă să, pe măsură ce.*

„*Cu cît oastea tăcută se apropia,* cu atît gălăgia țărănească se învolbura ca un cor sălbatic, amețitor".

REBREANU, II, p. 199.

„Petre striga *cît îl ținea gura* ...

Ibidem, p. 206.

„*Cît te uiți în lung și în lat,*
Nu mai vezi pămînt uscat".

JARNIK-BÎRSEANU, ap. I. RIZESCU, p. 376.

„*Pe măsură ce cultura pătrunde la sate,* arta este tot mai mult prețuită"

Propoziția modală de măsură se construiește cu modul indicativ.

---

[1] I. RIZESCU o desprinde din cadrul modalei. Vezi *Complementul de măsură și propoziția subordonată corespunzătoare,* S.C.L., X, 1959, nr. 3, p. 357—382. Mioara AVRAM, *Evoluția*..., p. 20, o numește *subordonată modală de măsură progresivă.*

Topica propoziţiilor modale

In topica directă, propoziţiile modale sînt în urma regentei. Cînd se insistă asupra modalei, ea poate să preceadă regenta.

„*Fără să vrea,* Felix raportă totul la moş Costache însuşi".

CĂLINESCU, p. 208.

Cînd propoziţia comparativă precedă regenta, are, de obicei, un corelativ :

„*Cum am stabilit,* a ş a rămîne".

In general, propoziţia modală se desparte prin virgulă de regentă pentru a i se da o intonaţie deosebită. Cînd se află înaintea regentei, virgula e obligatorie.

„E o iarnă frumoasă, *parc-ar fi un pastel de Alecsandri*".

SADOVEANU, O, 19, p. 233.

„*Şi cu cît lumina-i dulce tot mai mult se lămureşte,*
Cu-atît valurile apei, cu-atît ţărmul parcă creşte".

EMINESCU, p. 137.

d. **Complementul circumstanţial de cauză**

Complementul circumstanţial de cauză determină verbe sau adjective arătînd cauza acţiunii sau calităţii.

Determinant al verbului :

„. . . în scame
Şi rumegătură s ă vi s e d e s t r a m e
Gîtlejul *de sete*".

ARGHEZI, p. 52.

„Îşi frecau mîinile, d î r d î i n d *de frig*".

Determinant al adjectivului :

„Aristide, u l u i t mai mult *de năvala de lovituri* ce se abătuse asupra lui . . . se gîndea . . ."

REBREANU, II, p. 103.

„Rămase liniştit, dar u m b r i t *de mîhnire*".

SADOVEANU, N.P., p. 181.

Circumstanţialul cauzal poate fi exprimat prin substantive, pronume şi adjective, precedate de prepoziţii sau de locuţiuni prepoziţionale şi prin verbe la participiu sau gerunziu :

„*De* a vîrstei ei *căldură* fragii sînului se coc".

EMINESCU, p. 70.

„*De teamă*, două inimi se făcură una".

BLAGA, P., p. 289.

„Otilia îi aruncă o privire mînioasă şi era gata aproape să-l dea afară pe uşă *pentru indiscreţie*".

CALINESCU, p. 206.

„*De ruşine*, nu ştiu ce să fac".

GÎRLEANU, SA, II, p. 202.

„Aş vrea să plîng *de fericit*".

COŞBUC, p. 101.

„*Nepreţuind* granitul, o, fecioară
Din care-aş fi putut să ţi-l cioplesc,
Am căutat în lutul românesc
Trupul tău zvelt şi cu miros de ceară".

ARGHEZI, p. 39.

„Dar Ghiţă nu se mustra *pentru aceste*, ci se bucura numai de un nou gînd..."

SLAVICI, p. 58.

„*Înspăimîntat*, el singur nu ştia de ce, făcu un pas înapoi"...

Ibidem, p. 113.

Participiul, exprimînd cauza (din ce cauză făcu un pas înapoi ?), exprimă şi o nuanţă modală (cum făcu un pas înapoi ?).

Propoziţia cauzală

Propoziţia cauzală exprimă o acţiune care motivează acţiunea din regentă.

Acţiunea exprimată într-o propoziţie subordonată cauzală este totdeauna anterioară acţiunii din regentă, pentru motivul că, din punct de vedere logic, cauza precedă efectul.

Propoziţiile cauzale pot fi introduse prin :

— conjuncţii : *fiindcă, deoarece, căci, întrucît, că, de, dacă* ;

— locuţiuni conjuncţionale : *din cauză că, din pricină că, de vreme ce, din moment ce, o dată ce, pentru că* ;

— adverbe relative : *cum, cînd, unde.*

„Intervenţiile făcute în atîtea rînduri la Căpitănie n-au fost ascultate, *deoarece o punte rezistentă costă mult*".

SAHIA, p. 63.

„Îi venea să atragă atenția Otiliei asupra scrisorii și apoi să fugă, *fiindcă*, în fond, *lui îi era frică de a pronunța cuvintele de foc*".

CALINESCU, p. 156.

„O fată mare se mai lasă ba la un sărutat, *că d-aia are gură dulce*, ba la un giugiulit, *că d-aia are sîn cu drăgănele*".

DELAVRANCEA, p. 9.

„*Cum și mulți alții păreau a fi de partea lui* . . . Trifon mai rău se umfla și se înfuria".

REBREANU, II, p. 153.

„Aicea la noi, măria ta, nu-i ca-n țara acestui avă franțuz . . . Aici la noi n-avem căi statornice, ca să nu ne găsească dușmanii. *Dacă n-avem oștile crailor,* ne împresurăm de pustie".

SADOVEANU, Z.C., p. 34.

„Într-un timp m-am hotărît ca, *de vreme ce nu puteam să nu mă gîndesc la ea în restul zilei,* cel puțin în anumite ore din zi să încerc să mi-o fac absentă".

Camil PETRESCU, UN, p. 132.

Pentru a da mai multă precizie raportului dintre cauză și efect, în stilul științific și publicistic se întrebuințează mai des uneltele introductive: *fiindcă, deoarece, întrucît, pentru că, din moment ce* :

„Cred că după 23 August 1944 nu le-a mai dat întrebuințare nimeni (cuvintelor *fripturist, fripturism.* — V.Ș.) cel puțin în scris, și aceasta, *din cauză că condițiile de viață* care le-au dat naștere *au dispărut*". SCL, XI, 1960, nr. 3, p. 523.

„Asupra unor particularități de felul acesta nu va fi nevoie să insistăm prea mult, *pentru că nu dau loc la interpretări mai dezvoltate ori sînt relativ cunoscute*".

DENSUSIANU, O, I, p. 222.

Pentru a sublinia raportul de cauză, elementului introductiv al subordonatei îi corespunde în regentă corelativul *de aceea.*

„*Fiindcă nu citise,* de aceea nu știa".

Deoarece acțiunea din propozițiile cauzale este prezentată ca reală, aceste subordonate se construiesc cu modul indicativ.

Propozițiile cauzale sînt așezate după regentele lor.

Insistența asupra raportului de cauză aduce pe primul plan subordonata:

„*Fiindcă înspre sală era întuneric, iar partea dinspre scenă era luminată de rampă,* capul ei avea profilul marcat . . ."

Camil PETRESCU, U.N., p. 134.

Subordonata cauzală introdusă prin *cum* apare în limba română actuală numai înaintea regentei :

„Or, *cum muierile sînt vorbărețe,* am aflat".

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 94.

„*Cum nu mai era mult pînă la plecarea trenului,* grăbii pasul".

Indiferent de poziție, subordonata cauzală se desparte prin virgulă de regentă.

e. Complementul circumstanțial de scop

Acest circumstanțial arată scopul acțiunii.

Complementul circumstanțial de scop (sau *final*) este, prin excelență, determinant verbal, deoarece numai acțiunile (și, bineînțeles, starea, existența, exprimate tot prin verbe) se desfășoară în vederea atingerii unui țel.

Complementele circumstanțiale de scop sînt folosite mai rar, vorbitorii preferînd să exprime țelul unei acțiuni printr-o propoziție care are avantajul că este mai clară.

„A venit *pentru învățătură*".
„A venit *să învețe*".

Că e mai clară exprimarea scopului unei acțiuni tot printr-o acțiune o dovedește și faptul că mai des se realizează complementul circumstanțial de scop prin verbe la infinitiv :

„*Spre a merge* la Almaș pe drumul mare, ar trebui să suim dealul Balaurului . . ."

HOGAȘ, p. 5.

„Rotariul voia acum să taie ușorii, *spre a scoate* carul".

CREANGĂ, p. 117.

Circumstanțialul de scop poate fi exprimat și printr-un supin :

„Arma nu e furată ; o luase *la curățat* mecanicul".

SADOVEANU, M.C., p. 39.

„Ne pregătim *de scris* (*de citit*)".

Chiar și atunci cînd circumstanțialul de scop este exprimat prin substantive cu prepoziție, astfel de construcții se realizează din substantive care conțin ideea de acțiune [1].

---

[1] LRC, p. 675 : „Așa se explică faptul că, în majoritatea cazurilor, substantivele cu funcțiune de circumstanțial de scop sînt infinitive substantivate sau supine, ori au o temă verbală, aparțin, adică, la familia de cuvinte a unui verb"

„Banii erau depuși, *pentru spor*, la o bancă".

BLAGA, *Hronicul...*, p. 108.

„Învățăm *pentru ridicarea* nivelului de cunoștințe".

Unele complemente circumstanțiale de scop au și alte nuanțe (de loc, de mod), dar mai pregnant exprimă țelul acțiunii:

„Neavînd nici o treabă, doamna l-ar fi ținut *la taifas* pînă noaptea, ca și alte dăți" (ca să tăifăsuiască).

„Preferă să tragă profituri agrare și să le risipească *în petreceri*"

REBREANU, I, p. 18 și 24.

(în scopul de a petrece, ca să petreacă).

Propoziția finală

Corespunzătoare complementului circumstanțial de scop, pe planul frazei ***propoziția finală arată scopul pentru care se îndeplinește acțiunea din regentă.***

„Coti acum spre strada Verde, *ca să ajungă mai drept în Buzești*, unde avea o cameră mobilată și unde, în vecini, lua masa la familia Gavrilaș".

REBREANU, I, p. 13.

Propozițiile finale sînt introduse prin conjuncțiile: *să, ca să, de* și prin locuțiunea *pentru ca să*:

„Ți-am adus *să te cunoască*
Fluturi, melci, arici și-o broască".

ARGHEZI, p. 4.

„*Ca să te vindeci pentru totdeauna,*
Ridică-te și vino după mine..."

TOPÎRCEANU, p. 75.

„Plecă și Titu acasă la el, *să se pregătească pentru masa de la Enache*".

REBREANU, I, p. 16.

„Nepoții veneau și aci *de-i înseninau traiul*".

Pavel DAN, S, p. 195.

Pentru a introduce finale negative, conjuncțiile și locuțiunea conjuncțională arătate sînt însoțite de adverbul de negație *nu*: *să nu, ca să nu, pentru*

ca să nu. Uneori în componența acestora apare adverbul *cumva*, care adaugă la negație o nuanță modală de întărire [1].

„Eu strîng vîrtos în rădăcini pămîntul
Să nu mă smulgă din temeiuri vîntul".

BENIUC, p. 186.

„Am înțeles atunci chinul acesta... al oamenilor care se simt osîndiți să se arate cu multe femei, *ca să nu se bage de seamă* că suferă din lipsa uneia".

Camil PETRESCU, U.N., p. 133.

Propozițiile finale introduse prin conjuncții sau locuțiuni conjuncționale în care apare *să*, cum e și firesc, se construiesc cu modul conjunctiv, care exprimă o acțiune realizabilă (vezi și exemplele date):

„— Îl aduc *doar să facem haz*".

SADOVEANU, N.P., p. 164.

Propozițiile finale introduse prin *de* se construiesc cu modul indicativ pentru a exprima și ideea de realizare a acțiunii ori cu modul imperativ pentru o acțiune realizabilă (pentru indicativ vezi exemplele din EMINESCU):

„Aleargă *de-l prinde numaidecît*".

Predicatul la indicativ sau imperativ din propoziția finală introdusă prin *de* se acordă în mod și timp cu cel din regentă.

Locul propoziției finale, în topica directă, este în urma regentei. Insistența asupra circumstanței de scop aduce pe primul plan propoziția finală:

„Rogojinaru, deși avea replica gata, *ca să nu mai învenineze lucrurile*, se mulțumi să mormăie ceva în farfuria lui".

REBREANU, I, p. 27.

„*Ca să țină piept unor cărări făcute mai mult pentru măgari*, iapa noastră a fost din vreme adusă în formă cu îndoită țesală și cu porții suplimentare de ovăz".

BLAGA, *Hronicul...*, p. 52.

Propozițiile finale introduse prin *să* sau *de* sînt așezate numai în urma regentei:

„Ghiță nefiind acasă, Ana și bătrîna ieșiră *să primească pe cei veniți*".

SLAVICI, p. 41.

„Mergi *de i le du și acestea*, că i-or rămîne ele de cap odată".

CREANGĂ, p. 218.

---

[1] GA, II, p. 201.

Între propoziția finală și cea regentă se face o pauză, care e marcată, în scris, prin virgulă, indiferent de poziția subordonatei.

Propozițiile finale introduse prin *să* și *de* se simt ca fiind mai strîns legate de verbul regent și de aceea nu se despart prin virgulă dacă între ele și verbul regent nu se află părți de propoziție care cer virgulă (vezi exemplele).

f. Complementul circumstanțial condițional

Complementul circumstanțial condițional este partea de propoziție care arată condiția de care depinde îndeplinirea unei acțiuni.

„*Citind* mult, vei învăța multe".

„La noi, majoritatea oamenilor sînt atît de îndatorați că, *muncind* tot anul viitor, nu numai că n-ar lua absolut nimic pe munca lor, dar nici nu și-ar putea plăti trecutul întreg..."

REBREANU, I, p. 204.

Gerunziile din aceste exemple sînt echivalente cu niște propoziții condiționale [dacă vei citi (ai citi), dacă ar munci].

În primul exemplu *citind* exprimă și o nuanță modală, iar în exemplul al doilea *muncind* are nuanță concesivă (chiar dacă ar munci...).

Exprimarea condiționalului prin gerunzii prezintă întotdeauna posibilitatea de a cumula și alte nuanțe circumstanțiale. În exemplul următor, la ideea de condiție se atașează și cea de concesie, ceea ce apare ca firesc (Vezi și concesiva condițională):

„*Scriind* ori *nescriind,* lucrurile au să se petreacă la fel".

CALINESCU, CO, p. 33.

Și în ceea ce privește construcția, condiționalul apare identic cu alte circumstanțiale. În afară de gerunziu, circumstanțialul condițional poate fi exprimat și prin substantive cu prepoziții, prin adjective și adverbe.

„*Cu pieptul gol,* oricît ai fi de dîrz în luptă, cazi".

STANCU, II, p. 189.

„S-ar fi ales de tine ceva, Adame, *ciung*?"

ARGHEZI, p. 212.

Exprimat printr-un adverb de mod (*altfel, altminteri, așa*), circumstanțialul condițional arată o supoziție contrară față de o situație exclusivă.

„Nu-mi vine să cred... că tanti Aglae ar fi în stare să ajungă pînă la mîrșăvia asta, măcar de rușinea lumii, fiindcă, *altfel,* este într-adevăr lipsită de orice sentimentalisme".

CĂLINESCU, p. 150.

Complementul condițional poate fi construit și cu unele locuțiuni prepoziționale sau locuțiuni adverbiale care exprimă lexical ideea de condiție: *în caz de, în cazul* + genitiv, *la un caz de, în acest caz, în asemenea caz* (*împrejurare*):

„*La un caz* iar... pac! la Războiul".

CARAGIALE, *Teatru*, p. 245.

„O roagă deci ca, primind avansul pe arenda anului viitor, să menționeze că *în cazul înstrăinării* moșiei și în cazul cînd, eventual oferta lui ar fi mai avantajoasă și acceptată, suma aceasta să fie socotită în arvuna prețului de cumpărare".

REBREANU, I, p. 146.

Asemenea unelte introductive legate lexical de ideea de condiție pot să dea circumstanțialului și alte nuanțe: de timp, de mod, de cauză, instrumental.

Intonația și contextul ne ajută să deosebim ipoteza de o circumstanță reală. Existența condiționalului (prezent sau perfect) exclude dubiul: construcția trebuie socotită circumstanțial condițional. Dintre timpurile indicativului, imperfectul și viitorul [1] favorizează evidențierea valorii de condițional față de alte nuanțe circumstanțiale:

„*Fără învățătură*, nu vei reuși".

Propoziția condițională

Propoziția condițională arată că de îndeplinirea acțiunii exprimate de ea depinde îndeplinirea acțiunii din regentă.

„— Și *dacă mai ai timp*, stai puținel, ca să te întreb ceva și să te rog de un sfat".

SADOVEANU, M.C., p. 59.

Propoziția condițională poate fi introdusă prin:

— conjuncțiile: *dacă, de, să*:

„*Dacă-i bătrîn*, cîntă el din știința lui; *dacă-i tînăr*, aude pe altul și se îndeamnă și el".

SADOVEANU, F.J., III, p. 155.

„Numai cată să fie așa, că *de te-oi prinde cu oca mică*, greu are să-ți cadă".

CREANGĂ, p. 205.

„*Să fi știut* ce urmărește, nu-l ascultam".

---

[1] Într-o mai mică măsură, și perfectul simplu: „*În asemenea caz* îi fu greu să se hotărască".

— locuțiunile conjuncționale : *numai dacă, numai să, în ipoteza că, în caz că, cu condiția*[1] *să* :

„Cum împlinise douăzeci de ani, și, afară de niște boarfe zestre n-aducea, s-ar fi agățat bucuroasă de oricine, *numai să se vadă la casa ei*".

REBREANU, *Ion*, II, p. 149.

„E așa de ușor să fii fericit!... *cu condiția numai să nu schimbi înțeleapta ta nebunie pe nebuna înțelepciune a celor cuminți*".

HOGAȘ, p. 191.

— adverbul relativ *cînd* :

„*Cînd aș da odată peste un stăpîn* cum gîndesc eu, n-aș ști ce să-i fac să nu-l smintesc".

CREANGĂ, p. 202.

Propoziția condițională poate apărea și fără conjuncție, juxtapusă :

„... dar ți-o spun matale : *a-nceput așa*, așa sfîrșește".

GÎRLEANU, SA, II, p. 228.

„Eu atîta am de spus : *ai fugit de acasă*, n-ai ce mai căuta îndărăt".

PREDA, M, I, p. 227

„*Știi*, vorbește ; *nu știi*, taci ! (vezi I, 3, e, 2).

Propozițiile condiționale introduse prin *cînd* au nuanță temporală :

„Și *cînd nu sînt ochi negri*, sărută și albaștri !"

CREANGĂ, p. 204.

„Fericirea n-o poți gusta *decît cînd te-a purificat nefericirea*".

REBREANU, I, p. 164.

iar unele introduse prin *dacă* pot avea și nuanță temporală, și nuanță cauzală :

„*Dacă aș pleca*, s-ar neurasteniza și ar fi în stare să mă caute, ca să poată să mă fulgere".

CĂLINESCU, p. 226.

(*cînd ? din cauză că...*)

„— *Dacă vi s-ar spune vouă, muierilor*, tot ce se petrece în lume, ar fi vai de capul nostru".

Pavel DAN, S, p. 251.

Propoziția condițională stă în mod obișnuit înaintea regentei. Cea juxtapusă stă, obligatoriu, înaintea regentei.

---

[1] GA², II, p. 196, § 665, Obs. consideră că aceste formații „se apropie de situația unor locuțiuni conjuncționale".

Cînd accentul cade asupra îndeplinirii acțiunii din regentă, condiționala se așază după regentă :

„— Ii veni tu acasă, coropcarule, *dacă te-a răzbi foamea* ș-apoi atunci vom avea altă vorbă".

CREANGĂ, p. 43.

Prezența adverbului restrictiv *numai* înaintea conjuncției introductive arată că se insistă asupra caracterului exclusiv al condiției în care se îndeplinește acțiunea din regentă. In acest caz, condiționala stă în urma regentei :

„— Lucrurile se fac, *numai dacă le știm face*".

SLAVICI, ap. GA, II, p. 215.

Oricare ar fi poziția condiționalei, între ea și regentă se pune virgulă.

g. Complementul circumstanțial instrumental

Partea secundară a propoziției care arată mijlocul prin care se realizează acțiunea se numește complement circumstanțial instrumental. Mijlocul poate fi instrument propriu-zis sau materie :

„Și repezindu-mă la masă începui ... a le trînti la pămînt la picioarele gazdei noastre, care-și ștergea *cu batista* lacrimile rîsului".

HOGAȘ, p. 139.

Circumstanțialul instrumental poate determina verbe la moduri predicative :

„*Cu săgeata*-i otrăvită
A sosit ca s ă m ă c e r t e
Fiul cerului albastru
Și-al iluziei deșerte".

EMINESCU, p. 211.

sau la un mod nepredicativ :

„Năboiesc pe unde apucă, d î n d *cu colții*".

SADOVEANU, N.P., p. 83.

ori o interjecție predicativă :

„Iar el z v î r r ! *cu o scurtătură* în urma noastră ..."

CREANGĂ, p. 28.

Complementul circumstanțial instrumental poate fi exprimat prin substantive, prin pronume sau numerale. Toate se construiesc cu prepoziții. Prepo-

ziţiile cele mai des folosite sînt: *cu, din, în, prin,* rar *pe* şi *dintru, întru, printru,* înaintea unui cuvînt care începe cu vocală.

„Ca să-mi fac sfînta dreptate.
Cu cea *ghioacă* de pe spate".

ALECSANDRI, P.p., p. 188.

„La han ţi-a ieşi înainte împungîndu-te *cu zîmbet şi cu bourii sînilor* o muiere, şi eşti încă tînăr, Cozmuţă".

SADOVEANU, N.P., p. 189.

„... dară după asta îşi puse şi el puterile şi zicea *din fluier* nişte doine de te adormea".

ISPIRESCU, p. 141.

„Slujitorii plecară săbiile şi luară *în piepturi* pe vinovaţi, scoţîndu-i afară..."

SADOVEANU, Z.C., p. 150.

„Cu fruntea-n piept, ca o statuie,
Ca un Cristos bătut *în cuie,*
Ţinea privirile-n pămînt..."

COŞBUC, p. 48.

„— Am trimis-o *prin cineva* [1]".

CARAGIALE, *Petiţiune.*

„*Pe vîntul* uşor, veneau fulguiri albe din livezile înflorite". (*pe* = „cu ajutorul", „prin intermediul").

SADOVEANU, ap. D.L.R.M.

Pentru indicarea mai precisă a mijlocului de realizare a acţiunii se folosesc şi locuţiunile prepoziţionale: *cu ajutorul, prin mijlocirea* [2].

„*Cu ajutorul maşinilor,* munca devine mai uşoară".

Instrumentalul poate fi construit şi cu expresiile: *graţie, datorită, mulţumită* + dativ:

„Ţăranul lucrează pretutindeni în pagubă, *graţie sistemului* de învoieli ce i s-a impus".

REBREANU, I, p. 201.

---

[1] Fiind vorba de o fiinţă, acad. Iorgu IORDAN propune (LRC, 1956, p. 676) să analizăm astfel de construcţii drept complemente de agent. Ca şi GA², II, p. 187, noi considerăm numele de fiinţe (şi pronumele care le ţin locul) care mijlocesc înfăptuirea acţiunii active drept *instrumentale.*

[2] GA², II, p. 189, consideră greşită analiza acestor formaţii ca locuţiuni şi propune ca substantivele respective să fie considerate *instrumentale,* deşi se arată că „atributul exprimă instrumentul propriu-zis". Consecvenţi analizei logico-semantice, nu putem considera ca *mijlocirea, ajutorul* să fie chiar „mijlocul", („ajutorul") de realizare a acţiunii.

„... Adela s-a achitat perfect *grație scărilor* formate de nuielile gardului învechit..."

IBRĂILEANU, A, p. 60.

„Într-o iarnă, *mulțumită unui om de inimă*... izbutise să pătrundă în corpul privilegiat al hamalilor de la gară".

COCEA, ap. GA, II, p. 138.

„Recolta s-a dezvoltat *datorită ploilor*".

Instrumentalele construite cu aceste expresii au, uneori, și nuanță cauzală (*grație sistemului*: „prin sistemul" și „din cauza sistemului" și *„datorită ploilor"*: „prin ploi", dar și „din cauza ploilor").

Aspectul negativ al circumstanțialului instrumental se exprimă cu prepoziția *fără*:

„— Nu se poate, domnule, *fără pașaport*! n-auzi?"

CARAGIALE, *Identitate*...

Unele circumstanțiale instrumentale au o pronunțată nuanță modală:

„... moș Iordache dădu, *cu vorbe* anumite, cel din urmă îndemn cailor".

SADOVEANU, *Locul*..., p. 263.

„Firește *cu două sisteme* în același timp nu se poate lucra și nu se pot obține rezultate".

REBREANU, II, p. 9.

Exprimarea prin gerunziu apropie și mai mult instrumentalul de modal, dar și de alte nuanțe circumstanțiale:

„*Cotrobăind,* albine harnice au jefuit argintul ramurilor, din zbor umplînd cu dulce aur pungi subt șold agățate".

A. MANIU, CT, p. 30.

„Și-n sufletul tău curat nădăjduiește că, *făcînd,* ai lăsat poate un fluture mai mult în lume!"

GÎRLEANU, SA, II, p. 285.

Pentru a evita confuzia dintre circumstanțialele instrumental și modal și chiar dintre acestea și complementul sociativ, căci toate pot fi construite cu prepoziția *cu,* este necesar să fim atenți la context. Astfel în fraza:

„După ce pescarii au întîmpinat pe măria-sa *cu căciulile* la genunchi și *cu pletele* în ochi, alaiul s-a împrăștiat în lunci..."

SADOVEANU, N.P., p. 222.

cu căciulile, cu pletele nu pot fi socotite sociative, deoarece nu însoțesc subiectul în acțiune, dar nici instrumentale, fiindcă nu constituie mijlocul de realizare a acțiunii, ci sînt circumstanțiale modale, arătînd felul în care s-a realizat acțiunea.

În schimb, în exemplul care urmează, contextul însuşi arată că avem a face cu *instrumentale* :

„*Cu vorbe* bune şi *cu temenele* pentru virtute, ipocrizia a rămas stăpînă pe mijloacele ei şi înfloreşte şi astăzi".

SADOVEANU, O, 19, p. 394.

Propoziţia instrumentală

Propoziţia instrumentală este o secundară circumstanţială ce „exprimă o acţiune care serveşte drept mijloc de realizare a acţiunii din regentă" [1].

În limba română contemporană, propoziţiile instrumentale au caracter pronominal, fiind introduse prin pronumele relativ *ce* şi relativul compus *ceea ce* precedate de prepoziţia *cu* :

„Harap Alb... nu se lasă pînă ce nu găseşte un buştihan putregăios, îl scobeşte *cu ce poate,* şi-i face urdiniş".

CREANGĂ, p. 224.

„Apoi la urma urmelor năpădiră asupra lui şi-i mai trîntiră în cap cu bolovani şi *cu ce au apucat* pînă-l omorîră de tot".

Ibidem, p. 143.

„*Cu ce-am spus,* aici, acu,
Eu am isprăvit, Effendi,
Dar norodul, poate nu".

JEBELEANU, *Bălcescu,* p. 220.

„... parcă s-ar fi fălit *cu ce-a pătit* şi ar fi vrut să dea de ştire la tot satul".

REBREANU, II, p. 28.

„*Cu ceea ce îi mai vine din arenda pămîntului,* de-abia dacă îşi plăteşte datoriile".

GALACTION, p. 105, ap. Mioara AVRAM, p. 142.

Unele propoziţii instrumentale au nuanţă modală :

„Toţi tîlharii se apără *cu nu ştiu, n-am văzut, n-am auzit'.*

REBREANU, I, p. 74.

[*Cu* este subînţeles şi înaintea celorlalte două propoziţii : (*cu*) *n-am văzut,* (*cu*) *n-am auzit*].

Ca şi alte propoziţii circumstanţiale, propoziţia instrumentală poate sta în urma regentei sau înaintea ei.

Cînd stă înaintea regentei, după propoziţia instrumentală trebuie pusă virgulă.

---

[1] Definiţia acestei propoziţii a fost formulată de M. AVRAM, op. cit.

h. Complementul circumstanțial de relație

Complementul circumstanțial de relație arată la cine se referă o acțiune sau o calitate.

„— Vrednici slujitori, a zis domnia sa, s l a b i *de minte*, însă t a r i *de vîrtute.*"

SADOVEANU, F.J., III, p. 72.

Referirea unei acțiuni sau a unei calități la un obiect trebuie înțeleasă ca restrictivă. De pildă, în exemplul dat, calitatea exprimată prin adjectivul *slabi* poate avea mai multe obiecte de referire (la trup, la mîini, la față etc.), dar vorbitorul restrînge referirea, limitînd-o la *minte* (adică s l a b i în ceea ce privește *mintea* ; tot așa t a r i în privința, relativ la *vîrtute*). Așadar, circumstanțialul în discuție reprezintă obiectul de referire, de relație.

Circumstanțialul de relație este mai des exprimat prin substantive precedate de propozițiile *de, în, la* și, mai rar, de prepozițiile *cu, din, după, pentru, asupra,* ori locuțiunile prepoziționale *cît despre, cît pentru* :

„Iară noi ? noi, epigonii ? ... Simțiri reci, harfe zdrobite,
Mici *de zile,* mari *de patimi,* inimi bătrîne, urîte."

EMINESCU, p. 27.

„Din apus la răsărit
Toată iarba de pe cer,
Mică-*n bob* cît un piper,
A-nflorit și-a tresărit."

ARGHEZI, p. 15.

„... și atunci venea rîndul la Uța, femeia înaltă, smeadă și sprintenă *la vorbă.*"

SLAVICI, p. 98.

„— Spune, cum fu *cu pățania* ta ?"

SADOVEANU, M.C., p. 40.

„— Cum să fie om, fîrtate,
Cine mîncă *din furate* ?"

BENIUC, p. 132.

„*După pana* ce te-a scris,
Vii și tu din somn și vis."

ARGHEZI, p. 131.

„Felix dădu informații foarte deprimante *asupra severității* proverbiale a profesorului de specialitate de la universitate."

CALINESCU, p. 208.

„*Despre Nadina* n-are nici o grijă."

REBREANU, I, p. 34.

„*Cît de Parnas*, îl cam uitasem
Și nu-l mai cercetam de fel."

BENIUC, p. 182.

Complementul circumstanțial de relație se poate exprima printr-un supin, verbul respectiv repetîndu-se în propoziție ca predicat:

„*De știut* anume însă n u ș t i u."

SADOVEANU, Z.C., p. 118.

„Gîndește-te la aur, măria-ta, și ai răbdare, că *de grăbit* m ă g r ă b e s c eu."

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 95.

„*De iubit,* te v a i u b i mereu, căci e o fată excelentă . . ."

CĂLINESCU, p. 172.

sau printr-un adjectiv cu prepoziție, repetat în propoziție ca nume predicativ:

„*De părăsită,* p ă r ă s i t ă era ea, căci cucuta, brusturul și urzica moartă creșteau în voie, și cu bună înțelegere domneau peste locul acesta."

HOGAȘ, p. 96.

Mai noi și mai precise în exprimarea relației sînt locuțiunile: *în privința* și *din punct de vedere.* Locuțiunea *în privința* este urmată de un genitiv, de un adjectiv posesiv sau demonstrativ:

„*În privința regretelor,* fii liniștită, dragă tanti!"

REBREANU, I, p. 195.

„*În privința ta,* el a fost cel mai înverșunat dintre toți."

MUȘATESCU, Titanic Vals.

„*În privința asta* nu mi-am schimbat prea mult părerea."

SADOVEANU, O, 19, p. 264.

Exprimat prin demonstrativ, circumstanțialul de relație are referire contextuală, obiectul aflîndu-se în cele spuse anterior.

„Instinctul copiilor care vor o flotă e o aberație *din punct de vedere uman* (înțelege rațional) . . ."

CĂLINESCU, CO, p. 109.

Locuțiunea *din punct(ul) de vedere* se construiește cu un adjectiv sau cu un substantiv în genitiv:

„Acest tablou este valoros *din punct de vedere artistic.*"

„Lucrarea trebuie apreciată *din punctul de vedere al preciziei și al clarității.*"

În folosirea corectă a acestei formule sintactice trebuie să se țină seama că atunci cînd este urmată de un adjectiv, substantivul *punct* este nearticulat: *din punct de vedere practic* (*istoric, teoretic* etc.), iar cînd este urmată de un substantiv (totdeauna în genitiv), substantivul *punct* trebuie articulat: *din punctul de vedere al practicii* (*al istoriei, al teoriei* etc.).[1]

Datorită felului în care se construiește, circumstanțialul de relație poate fi considerat în unele situații complement indirect. Pentru a se putea face o analiză corectă trebuie să se țină seama de sensul termenului regent și de intenția vorbitorului. (Vezi *complementul indirect* și *circumstanțialul de relație*, p. 236—237).

De exemplu:

„Chiriachița: Bun o fi *pentru d-ta* ... dar *pentru noi* ...",

MUȘATESCU, *Titanic-vals.*

Contextul, intenția vorbitorului, intonația arată că prima construcție (*pentru d-ta*) arată pe beneficiarul situației („în interesul, în favoarea dumitale"), iar cea de-a doua (*pentru noi*) exprimă obiectul la care se limitează conținutul predicatului („cu privire la noi, în ce ne privește pe noi"). Prima construcție este complement indirect, iar a doua, circumstanțial de relație.

Unele circumstanțiale de relație au și alte nuanțe circumstanțiale: cum fu *cu pățania* ta? („în privința", dar și „cînd ai pățit-o"); a nimerit bine *la vînat* („în ce privește", dar și „cînd a fost la vînat").

De obicei, circumstanțialul așezat înaintea regentului apare ca izolat și se desparte prin virgulă.

„*De meserie*, gușații erau olari."

BLAGA, *Hronicul* ..., p. 52.

Propoziția circumstanțială de relație

Propoziția circumstanțială de relație arată la cine se referă o acțiune sau o calitate din propoziția regentă.

Acest fel de propoziții se întîlnește foarte rar [2].

Cele mai obișnuite au caracter pronominal:

„Cu atît mai rău sau ... cu atît mai bine *pentru cine n-a văzut stele căzătoare în plin miez al zilelor de iulie.*"

HOGAȘ, p. 147.

---

[1] Acad. Iorgu IORDAN, *Limba românească în publicațiile Academiei R.P.R.*, L.R., VI, 1957, nr. 2, p. 27.

[2] GA[2], II, p. 321.

Unele propoziții de relație au devenit expresii echivalente cu locuțiunile prepoziționale care introduc complementul circumstanțial de relație: *în ce privește, în ceea ce privește, cît privește* [1] + un complement direct:

„*În ce privește prima parte a pasajului* se pune însă o problemă de izvoare".

VIANU, SLR, p. 161.

„I se părea lui Silion că *în ceea ce privește șampania* Laura nu vrea să discute."

VINEA, L, I, p. 222.

„... a făcut profeții *în ceea ce privește purtarea familiei mele...*"

Camil PETRESCU, U.N., p. 172.

Propoziția de relație *în ceea ce privește...* așezată în urma unui predicat verbal-locuțional în care elementul nominal e un substantiv e pasibilă de a fi interpretată ca o atributivă. Ținînd seama de natura predicatului, ea trebuie interpretată ca o propoziție de relație.

„*În ce-l privește,* n-avea nimic de obiectat."

În privința folosirii acestui tip de propoziție circumstanțială de relație, se aud rostiri greșite în care verbul se acordă cu complementul: *în ce (în ceea ce) privesc* l u c r ă r i l e, p r o b l e m e l e etc. Corect, aceste expresii-propoziții trebuie folosite întotdeauna cu verbul la singular (privește).

„*În ceea ce privește problemele discutate,* trebuie să luăm următoarele hotărîri."

Deci cu verbul la singular, deoarece *problemele,* deși la plural, nu impune acordul, fiind complement direct, nu subiect (adică „referitor la problemele"...)

Sînt și situații cînd subordonatele dubitative deliberative reprezintă obiectul de limitare a conținutului regentei (mai precis al verbului-predicat):

„Mă zbat de o lună de zile: *să deschid eu vorba, să n-o deschid...*"

GALACTION, OA, IV, p. 180.

(cu sensul „mă frămînt în privința", dar și „dacă să", ceea ce arată că în astfel de cazuri se împletesc 2—3 nuanțe circumstanțiale.)

Notăm și o construcție nesemnalată pînă acum: „Instinctul propriu-zis aparține biologiei joase și, *întrucît îl privește pe om,* el e un impediment după faza curat fiziologică."

CĂLINESCU, CO, p. 108.

---

[1] Vezi Mioara AVRAM, *Corespondența...*, p. 146.

Propoziția de relație este folosită mai des înaintea regentei, de care se desparte prin virgulă. Cînd subordonata se află în urma regentei, nu e necesară virgula.

i. Complementul circumstanțial consecutiv

Complementul circumstanțial consecutiv exprimă consecințele pe care le are sau le poate avea o acțiune :

„Se înțeleg *de minune.*"

Spre deosebire de complementul circumstanțial de relație care este frecvent și are multiple posibilități de exprimare, iar propoziția corespunzătoare (de relație) apare rar, complementul circumstanțial consecutiv are o întrebuințare redusă, preferîndu-se folosirea propoziției echivalente.

Circumstanțialul consecutiv poate fi exprimat prin :

— locuțiuni adverbiale :

„Tot mai port în viață ca la nuntă steagul
Și-l mai joc în aer, *de-a mai mare dragul.*"

BENIUC, p. 302.

— substantiv cu prepoziția de :

„Lucrează împreună *de-o frumusețe.*" (de minune)

„Căzu la pat bolnavă *de moarte*".

CREANGĂ, P. 23 ; GA², II, p. 187.

— verb la supin cu prepoziția de .

„S-a schimbat *de nerecunoscut.*"

Completivele circumstanțiale consecutive de tipul celor arătate sînt ușor confundate cu circumstanțialele de mod. Fără îndoială că ele arată modalitatea [1], dar ca urmare, rezultată din acțiunea verbului regent. Complementul circumstanțial consecutiv este, de fapt, exprimarea pe scurt a unei propoziții consecutive :

„Lucrează împreună... încît e o frumusețe (să-i privești)." „S-a schimbat... încît e de nerecunoscut." etc.

---

[1] In G.A.², II, p. 180 și 186 acest circumstanțial este considerat o specie a modalului. Nu i s-a acordat o tratare aparte, deoarece „este foarte slab reprezentat" (p. 314). Pentru a rămîne consecvenți principiului corespondentei (II, A.7), noi îl analizăm separat, dar și pentru că are suficiente caracteristici care să-l desprindă de modal. Dacă am avea în vedere felul de reprezentare în limbă, atunci circumstanțiala de relație n-ar merita paragraf special (și exemple s-ar mai putea da.)

Propoziția consecutivă

Rezultatul unei acțiuni sau al unei calități se exprimă mai des printr-o propoziție consecutivă.

Propozițiile consecutive pot exprima acțiunile ca reale sau ca posibile. De aceea putem deosebi două categorii de consecutive:

a) propoziția care exprimă rezultatul real al unei acțiuni este o *consecutivă reală*;

b) propoziția care exprimă consecința ca posibilă, ca un scop, este o *consecutivă finală* [1].

Consecutiva reală se introduce prin conjuncțiile *că, de, încît,* care, de cele mai multe ori, au corelative în regentă pe *așa, atît, astfel*:

„Te iubesc a ș a de mult acum,
Că mi-e arsă de-nsetare gura."

BENIUC, p. 35.

„Să cer un așa deznodămînt, fiindcă sînt a t î t de mișel și de căzut, *că nu pot să mai opun piept bărbătesc unei patimi muierești!*"

GALACTION, p. 61.

„ — Barem dacă muncim *de ne zdrobim oasele,* s-avem cu ce să ne ținem zilele!"

REBREANU, II, p. 70.

„Nu e mică, nu e mare, nu-i subțire, ci-mplinită,
Încît ai ce stringe-n brațe — numai bună de iubită."

EMINESCU, p. 141.

Atît și *așa* par să fie corelativele cele mai frecvente în toate stilurile limbii, în timp ce *astfel* apare mai mult în stilul științific și publicistic.

Nu se poate vorbi de o „specializare" în perechi de *conjuncție — corelativ.*

Adverbul *atît* poate fi corelativ la *că* (vezi mai sus), la *încît,* fie imediat, fie distanțat:

„... vițiul agonisirii celei fără de margini se ascuțise la el a t î t, *încît îl făcea invincibil și ireductibil.*"

SADOVEANU, *Locul...*, p. 235.

„Poezia e o voluptate a t î t de mare, *încît* ascultătorul ar trebuie să fie obișnuit cu seriozitatea."

CALINESCU, CO, p. 125.

și chiar la *de*:

„A venit, i-a plăcut masa a t î t de strașnic, *de a căzut subt ea.*"

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 127.

---

[1] Vezi clasificarea făcută de Mioara AVRAM, op. cit., p. 142—152.

Corelativ la conjuncții variate apare și adverbul *așa* (Mai sus a fost dat un exemplu cu *așa ... că*):

„Rima plină e *așa* de grotescă, *încît te duce la cele mai fortuite nonsensuri.*"

CALINESCU, CO, p. 56.

„Nici o suferință nu-i *așa* de mare
să nu se preschimbe în cîntare."

BLAGA, P, p. 401.

În unele formulări, corelativul și conjuncția, fiind alături, s-au grupat dînd naștere unor locuțiuni conjuncționale: *așa că, așa ca să, așa încît, astfel că, astfel încît* etc.

„Abu-Hasan fiecăreia i-a spus, potrivit cu numele ei, cîte o vorbă de duh potrivită, *așa că adevăratul calif (...) s-a întărit în credința (...)* că prietenul este un om prețios."

CARAGIALE, p. 221.

„Cina lui Abu-Hasan nu era foarte bogată, însă bună și curată, *așa ca să poată mulțumi destul pe un oaspete drumeț.*"

Ibidem, p. 207.

„După ce și-a socotit venitul bine, și la împărțit *astfel încît să-i ajungă de cheltuială în fiecare zi regulat ...*"

Ibidem, p. 206.

Consecutiva finală poate fi introdusă prin conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale *ca să, de să, încît să, să, astfel ca ... să, de parcă să* ș. a.

„... și socotea că se împrietenise de ajuns, *ca să poată găsi la dînsul un sprijin ...*"

REBREANU, I, p. 5.

„Printre pomii din livadă
L-am ascuns, *să nu se vadă.*"

ARGHEZI, p. 4.

„Au pregătit totul atît de minuțios, *astfel ca* în timpul concediului *să* nu aibă nici o grijă."

„Un dulău șchiop și zbîrlit se aruncă la dînsul, lătrînd atît de furios, *de parcă să-l sfîșie.*"

REBREANU, I, p. 69.

Propoziția consecutivă, exprimînd rezultatul acțiunii din regentă, nu poate sta decît în urma acesteia. După regentă, înaintea consecutivei, de

obicei, se pune virgulă. Ca și finalele, consecutivele introduse prin *de*, așezate imediat după verbul regent, nu se despart prin virgulă.

„Cloncănirile deznădăjduite ale cloștelor răsunau *de luau auzul.*"

. MACEDONSKI, O. III, 50 ap. *Îndreptar* ..., p. 107

j. Complementul circumstanțial concesiv

Prin complementul circumstanțial concesiv se arată o piedică ce ar fi putut opri îndeplinirea acțiunii, dar care n-a reușit s-o împiedice.

Cînd acțiunea din propoziție este negativă, circumstanțialul concesiv nu mai este o piedică, ci el devine mobilul care ar trebui să favorizeze îndeplinirea acțiunii, dar n-o face.

Circumstanțialul concesiv poate fi exprimat prin substantiv sau pronume demonstrativ precedate de locuțiunile *cu tot (toată, toți, toate), în ciuda, în contra (contrar):*

„Ascultînd își zicea într-una că, *în ciuda tuturor explicațiilor,* dacă el ar refuza amînarea, armeanul totuși ar plăti ..."

REBREANU, I, p. 31.

„Cînd a plecat Simion la Turda, *cu toată noaptea tîrzie,* l-a petrecut pe jos, alături de căruță ..."

Pavel DAN, S, p. 178.

„Tipătescu : Ei ! nu s-alege ! ...

Cu toată dăscălimea dumnealui, *cu toată societatea* moftologică a dumnealui ... degeaba !"

CARAGIALE, *Teatru,* p. 116.

„*Contrar obiceiului,* generalul n-a fost ingrat."

BRAESCU, OA, I, p. 22.

Complementul circumstanțial concesiv poate fi exprimat prin substantive, adjective sau verbe la moduri nepredicative, precedate fie de adverbul *chiar,* fie de conjuncția *deși* [1] :

„*Chiar adevărată,* știrea asta n-o cred !
„*Chiar rugat,* n-a venit."

„Felix, *deși la începutul studiilor,* din scurta lui experiență prin contactul cu colegii, prin lectura din proprie inițiativă a unei „patologii generale", înțelese ..."

CALINESCU, p. 146.

---

[1] Complementele circumstanțiale concesive construite cu *chiar, deși* sau fără introductive sînt echivalente ale unor propoziții eliptice. Vezi GA², II, p. 328—329, *Observație.*

„Stănică se pierdu încetul cu încetul într-o discuție cu totul independentă de misiunea lui, *deși legată prin asociație.*

CALINESCU, p. 189.

Notă: Ideea de concesie poate fi exprimată și fără introductive:

„*Om în vîrstă și tîrziu,*
Tot am învățat să scriu."

ARGHEZI, p. 151.

„*Ce borțos și ce fudul*
Și niciodată sătul."

Ibidem, p. 121.

Și în cadrul coordonării disjunctive cu conjuncția *fie* poate fi sesizată nuanța concesivă.

„Și chiar dacă-i asculta, să nu care cumva să spui cuiva — *fie mirean, fie monah* de rînd, *fie arhimandrit.*"

SADOVEANU, RPI, p. 602.

(adică: „chiar dacă acel cineva este *mirean* . . .")

Ideea de concesie poate fi exprimată și prin gerunziu sau infinitiv, primul precedat de *chiar* sau *nici*, iar al doilea de *fără*:

„*Chiar dormind,* în pădure trebuie să fii cu grijă."
„*Nici alergînd* nu-i mai poate ajunge."
„*Fără a-l cunoaște,* l-a primit cu bunăvoință."

Formulările cu *chiar, deși, fără, fie, nici* sînt, de fapt, niște *construcții eliptice* sau, cele cu infinitivul și gerunziul, *construcții echivalente* (Vezi II, 4).

Propoziția concesivă

Subordonata circumstanțială concesivă exprimă o acțiune care ar fi putut să împiedice acțiunea din regentă, dar n-a reușit s-o împiedice.

După cum piedica față de acțiunea din regentă este reală sau realizabilă, propoziția concesivă îmbracă două aspecte: *reală* și *condițională.*

Concesiva reală se construiește, obișnuit, cu modul indicativ și este introdusă prin conjuncțiile *deși* (cea mai frecventă), *că,* prin locuțiunile conjuncționale *cu toate că, măcar că,* prin adverbele *cît* (de), *oricît* (de) *oricum* și pronumele și adjectivele nehotărîte *oricare, oricît, orice*:

„*Deși în odaie era cald,* o cutremura un fior de frig."

REBREANU, II, p. 96.

„Fiara, *că-i fiară,* și tot i-e frică de vînător."

„Grîul, *că e grîu,* și îi trebuie o vară să se coacă, după ce a dat în spic, — dar aurul ?"

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 95.

Împărăteasa, *măcar că era preaînțeleaptă,* își pierdea și dînsa răbdarea uneori."

CARAGIALE, p. 32.

„Mi-a părut bine că am venit împreună, *cu toate că nu ne-am prea lovit în păreri."*

REBREANU, I, p. 6

„. . . așa că a mai mare, *cît era de neroadă,* a băgat și ea de seamă."

CARAGIALE, p. 132.

„ — *Orice gînd ai,* împărate, *și oricum vei fi sosit,*
Cît sîntem încă pe pace, eu îți zic : Bine-ai venit !"

EMINESCU, p. 129.

Tot reală este și concesiva construită cu conjunctivul, avînd ca introductiv locuțiunea conjuncțională *fără să* :

„Hangiul deschide gura mare să spună ceva, dar gura, *fără să scoată un sunet,* nu se mai putu închide . . ."

CARAGIALE, p. 119.

Concesiva condițională exprimă o piedică ipotetică, realizabilă cînd este construită cu timpuri prezente, și o piedică ireală cînd este construită cu unele timpuri trecute [1]. Modurile de construcție sînt condiționalul, prezumtivul, conjunctivul și, mai rar, indicativul.

Propozițiile concesive condiționale sînt introduse prin conjuncțiile *de, dacă, să,* prin locuțiunile conjuncționale *chiar dacă, chiar de, chiar să, măcar să, nici dacă,* precum și prin adverbele și pronumele ori adjectivele nehotărîte care introduc și concesive reale.

„Soacră, soacră, poamă acră !
. . . . . .
De te-ai coace-un an și-o vară,
Tot ești acră și amară !"

CREANGĂ, p. 129.

„. . . *să știu de bine* că mă duc la mănăstire, pîine și sare nu mai mînînc cu el !"

CARAGIALE, *Teatru,* p. 15.

---

[1] Mioara AVRAM, *op. cit.,* p. 176.

„*Chiar dacă Dragoș ar exagera,* ca toți cei ce suferă greu, și încă durerile lui trebuie să fie crîncene."

REBREANU, I, p. 72.

„. . . că are să se întîmple lucru mare, cucoană, *măcar să știu de bine* că merg la cremenal!"

CARAGIALE, *Teatru,* p. 60.

„— Mantule, cum ești tu cu inima goală și cu capul deocheat, *măcar de-ai fi poposit în grădinile din Țarigrad* și tot stafii ți s-ar fi năzărit."

GALACTION, p. 84.

„Postelnicul crede, însă, că *orice s-ar face,* muierile află tot ce se întîmplă pe lumea asta."

SADOVEANU, F.J., III, p. 79.

„*Oricît s-ar fi silit Felix* să nu participe la convorbire, fața lui exprima jena de a nu pricepe despre ce vorbea anume Pascalopol."

CĂLINESCU, p. 110.

„*Oricum să fi fost,* destul că domnița, fără mai multă vorbă, i-a spus că-l ia de bărbat, numai de s-o învețe și împăratul."

CARAGIALE, p. 137.

Pentru accentuarea ideii de înlăturare a piedicii, în regentă apar corelative pentru propoziția concesivă: *totuși, (și) tot, cu toate acestea*:

„Era pe la amiază și, *deși* carul toamnei sta să intre pe sub cerurile turburi și ploioase ale lui octombrie, *totuși* ziua strălucea ca o zi de primăvară . . ."

GALACTION, p. 80.

(Vezi corelativele și în exemplele de pînă acum.)

Exprimarea raportului concesiv se poate face și prin construcții paratactice (fără elemente joncționale):

„— *Meargă, nu meargă,* totuna mi-e."

Pavel DAN, S, p. 58.

„*O fi puțină, o fi amară* — e pîine!"

SADOVEANU, M.C., p. 31.

[Deși (chiar dacă) o fi puțină, deși (chiar dacă) o fi amară, e (totuși) pîine.]

Concesiva paratactică are, ca și alte subordonate paratactice, o intonație[1] deosebită, cu pauze bine reliefate, care marchează raportul de subordonare.

După cum o dovedesc și cele mai multe exemple date pînă acum, în mod obișnuit propoziția concesivă precedă regenta și se separă de aceasta prin virgulă.

---

[1] Vezi I. RIZESCU, *Propoziții subordonate paratactice,* S.G., III, p. 121 și urm.

Cînd acțiunea din regentă interesează în primul rînd, concesiva poate fi pusă în urma regentei:

„Nu voi în ruptul capului să plece înainte de sfîrșit, *deși era vînăt la față de frig.*"

CĂLINESCU, p. 196.

Și cînd propoziția concesivă este așezată în urma regentei, pauza dintre ele se marchează în scris prin virgulă.

k. Complementul circumstanțial opozițional

După cum îl arată și numele, acest circumstanțial exprimă obiectul sau acțiunea care se opune altor părți din aceeași propoziție.

Opoziția poate fi exprimată față de *subiect*:

„*În loc de un prieten* nesîncer, o c a r t e e mai bună."
„*În locul lui* intră o f e m e i e."

— față de un *complement* (direct, indirect sau circumstanțial):

„Pe piept colac de grîu de-un an
Și-*n loc de* galben *buzdugan*,
F ă c l i i de ceară ți-au făcut
În dreapta cea fără temut".

COȘBUC, V, p. 101.

„...rătăcesc prin acele păduri jalanii (...) c u c o p a c i *în loc de coarne*".

SADOVEANU, N.P., p. 176.

— față de *predicat*:

„... și poate că singura mea vină este că, *în loc de a reacționa* tăcut și cu fapta, m ă m ă r g i n e s c la simpla protestare verbală."

CĂLINESCU, CO, p. 80.

Circumstanțialul opozițional poate fi exprimat prin substantive, numerale substantivate, pronume precedate fie de locuțiunea prepozițională *în loc de*, fie de *în locul* + genitiv sau posesiv:

„Știți voi povestea, cînd un fiu
De împărat odată,
În piept cu dor turbat de viu,
S-a îmbrăcat în fată,
Și-avînd, *în loc de paloș*, fus,
Și-*n loc de coif*, năframă,
Pe pieptul tînăr el și-a pus
Altiță-*n loc de-aramă?*"

COȘBUC, P.I., 70; GA², II, p. 200.

„Mergeți acasă și vă împăcați. Că de se aude că *în locul Anei* am dus la lege pe sora ei(...) ne închid pe toți."

Pavel DAN, S, p. 60.

„Culmea e că regimentul care a plecat *în locul nostru* n-are nici un ofițer din Banat."

BRAESCU, OA, I, p. 161.

Cînd opoziția este realizată față de predicatul propoziției, cum este și firesc, se exprimă tot printr-o acțiune, adică printr-un verb la infinitiv, precedat de locuțiunea prepozițională *în loc de (a)*:

„*În loc de a învăța,* se plimbă toată ziua."
„*În loc de a pierde vremea,* mai bine-i să citești."

Opoziția față de o parte de propoziție care exprimă o comparație se construiește cu *decît* :

„Am ieșit cu tata, cu frații mei și cu vătafii noștri m a i m u l t î n t r - o p l i m b a r e *decît la vînătoare.*"

GALACTION, p. 7.

„Eram tînăr, curățel și obraznic, m a i m u l t o b r a z n i c *decît curățel.*"

CARAGIALE, p. 77.

Circumstanțialul opozițional exprimă, după cum ușor se poate observa, un raport adversativ [1].

Prin transformare acest fapt iese clar în evidență.

Opoziționalul la subiect devine element al subiectului multiplu în raport adversativ față de subiectul inițial :

„*Nu un prieten* nesincer, *ci o carte* e mai bună".

Opoziționalul la predicat, prin transformarea construcției, fiind exprimat prin infinitiv, devine o propoziție (negativă) coordonată cu o adversativă introdusă prin *ci* :

„*Nu-nvață, ci* umblă teleleu."

*

După cum se vede din exemplele citate, locul complementului circumstanțial opozițional poate fi atît înaintea opozantului, cît și în urma lui.

---

[1] In cadrul acestui raport era tratat în lucrările mai vechi de gramatică. Nu este prin urmare „inventat" de GA². Noua ediție a tratatului academic l-a pus la locul cuvenit, după alte studii anterioare. (Vezi nota 1. p. 287).

Circumstanțialul opozițional exprimat prin infinitiv se desparte totdeauna prin virgulă de predicatul căruia i se opune. Cel exprimat prin substantive (sau echivalente), dacă e urmat imediat de substantivul opozant, se desparte de acesta prin virgulă. (Vezi exemplele din COȘBUC.)

Propoziția circumstanțială opozițională [1]

Prin propoziția subordonată *circumstanțială opozițională* se exprimă o împotrivire față de conținutul regentei. Opoziția poate fi totală sau parțială. Cînd subordonata se opune întregului conținut al regentei, opoziția este totală, iar cînd se opune unei părți de propoziție din regentă, opoziția este parțială.

„*În loc să pierzi vremea,* muncește" (opoziție totală).
„*În loc s-o ignorezi,* mai bine citește-i o p e r a" (opoziție parțială).

Propoziția circumstanțială opozițională este introdusă prin locuțiunea conjuncțională *în loc să* :

„Și *în loc să scază,* suia mereu, de ce strigai mai tare".
DELAVRANCEA, p. 183.

„... *în loc să-și vază popa de legea lui* și ctitorii *să se îngrijească de geamie,* dumnealor se leagă de lume și n-o lasă să trăiască în bună pace".
CARAGIALE, p. 210.

Din *în loc să* s-a dezvoltat și locuțiunea *în loc ca să* :

„M-am păcălit în socoteala mea : soarele, *în loc ca să*-mi ajungă pînă la ochi și să mă trezească, a tras peste mine țolul ist greoi și leorcăit".
GALACTION, p. 5.

Opoziția față de o comparație se realizează prin introducerea subordonatei tot prin *decît* + conjunctivul :

„Încai omorîți-mă și pe mine *decît s-ajung zile amărite*".
BRAESCU, OA, I, p. 138.

Frecvent, circumstanțiala opozițională, pentru a marca mai pregnant caracterul ei adversativ, se așază înaintea regentei și, în această poziție, este despărțită prin virgulă.

---

[1] Denumirea a fost propusă de Mioara AVRAM, care a făcut și cea dintîi descriere detaliată a acestui fel de subordonată, în *Evoluția subordonării circumstanțiale* ..., p. 210—219.

„... dar Rafirica, deşi avea numai zece ani, *în loc s-o asculte pe maică-sa,* se apucase să-i spună lui Victor".

PREDA, M, I, p. 220.

Sînt posibile însă şi construcţii cu opoziţionala în urma regentei (vezi mai sus cu *decît să*):

Se plimbă toată ziua, *în loc să înveţe.*

Opoziţionala şi alte circumstanţiale

Aşa cum s-a putut observa în discutarea altor propoziţii subordonate (şi a părţilor de propoziţie), unele construcţii prezintă un cumul de nuanţe circumstanţiale.

Raportul opoziţional poate fi prezent în exprimarea a numeroase circumstanţe. De aceea GA², II, p. 333—335 descrie, pe larg, şase tipuri de propoziţii opoziţionale: 1. false condiţionale, 2. false temporale, 3. false locale, 4. false finale, 5. false modale şi abia cel de-al şaselea tip este opoziţionala adevărată.

În cele discutate, noi am avut în vedere numai subordonata care exprimă opoziţia faţă de conţinutul regentei, fără alt cadru circumstanţial.

De exemplu:

„Atunci, acela vede lumea cu ochiul liber, *în vreme ce eu o văd cu o lunetă puternică*".

CALINESCU, CO, p. 111.

Temporala simultană cu acţiunea din regentă exprimă opoziţie între subiecte şi complementele instrumentale, dar e temporală, fără să fie falsă.

1. **Complementul circumstanţial de excepţie**

Prin această parte secundară de propoziţie se exprimă *o excepţie* faţă de un alt membru al aceleiaşi propoziţii. Se poate prezenta sub două aspecte: *pozitiv* sau *negativ.*

Aspectul pozitiv al circumstanţialului de excepţie se realizează pe lîngă un verb pozitiv şi exprimă excepţia faţă de o altă parte pozitivă a propoziţiei:

„Toţi erau prezenţi, *afară de conferenţiar*".

Aspectul negativ al circumstanțialului de excepție se realizează pe lîngă un verb negativ, exprimînd excepția față de o altă parte negativă (sau cu înțeles negativ) a propoziției:

„*Afară de un întîrziat,* nu mai era n i m e n i".

Complementele circumstanțiale de excepție (atît pozitive, cît și negative) pot fi exprimate prin substantive, pronume și numerale, precedate de locuțiunile prepoziționale: (*în*) *afară de, în afara, cu excepția* și prin adverbe, precedate de locuțiunea (*în*) *afară de.*

De asemenea, excepția negativă poate fi exprimată prin oricare din părțile de vorbire enumerate, precedate de adverbul *decît.*

Excepția poate fi exprimată față de:

— subiect:

„N i m i c nu ține mai strîns pe oameni *decît respectul* reciproc și *emulația* în construcție." (negativ).

CĂLINESCU, CO, p. 162.

„Nimic din cele pămîntești, nimic din lumea dinafară nu o mai interesa pe Laura. N i m i c, *în afară de iubire* și *de iubirea* lor îndeosebi. ." (negativ).

VINEA, L, II, p. 96.

„Nici nu știu ce r e v e l a ț i e ar fi valabilă în critică *afară de aceea* a valorilor" (pozitiv).

CONSTANTINESCU, S.I., p. 120.

„A l t c i n e v a *decît mine* ar fi găsit tovărășia veselă și ar fi petrecut." (pozitiv).

GALACTION, OA, IV, p. 118

— complement (de obicei direct, mai rar indirect sau circumstanțial [1]):

„Recunosc p e t o ț i, *afară de unul.*

„N-avea n i c i u n v i ț i u, n i c i o p a s i u n e, *decît tutunul,* pe care-l fuma ..."

BRĂESCU, OA, I, p. 219.

„... d e t o t te poți lecui *afară de dezgust și de îndoială.*"

DELAVRANCEA, p. 114.

„În alte două d i r e c ț i i încă, *în afară de* vechile *manuscrise și tipărituri,* se îndreaptă interesul lui Odobescu în anii „Revistei române": în direcția folclorului și în cea istorică."

VIANU, SLR, p. 92.

---

[1] GA², II, p. 204.

„Propozițiile atributive propriu-zise, atît cele izolate, cît și cele neizolate, se construiesc cu toate timpurile și modurile personale, *cu excepția imperativului.*" GA², II, p. 280.

„*In afara programului* stabilit, n-am putut asculta a l t c e v a".
„Pot vorbi o r i c u m, *în afară de tare.*"

După cum se poate observa, circumstanțialele de excepție introduse prin locuțiunile prepoziționale: *în afara* și *cu excepția* se construiesc cu genitivul.

Circumstanțialul de excepție, de obicei, se desparte prin virgulă în cadrul propoziției.

„... și asta dimineața înainte de ora șapte sau de la șapte seara pînă la miezul nopții, *cu excepția zilei de duminică.*"

CĂLINESCU, CO, p. 130.

Cînd este intercalat, în mod obligatoriu trebuie pus între virgule (vezi exemplele din VIANU).

Mai rar este despărțit prin virgulă circumstanțialul construit cu adverbul *decît,* care se apropie ca sens de un modal comparativ.

„— N i m i c a, domniță, nu dovedește mai bine că are cineva duh *decît credința* că nu cam are..."

CARAGIALE, p. 133.

Propoziția circumstanțială de excepție

Această propoziție secundară exprimă un raport de excepție față de una dintre părțile propoziției regente. Un raport de excepție se stabilește, de fapt, și între subordonată și regenta ei, în ansamblu, prin aceea că subordonata, în cele mai frecvente cazuri [1], este pozitivă, iar regenta, negativă.

Subordonata care exprimă excepția față de o regentă negativă este corespondenta complementului de excepție negativ.

„Nu-mi rămîne a l t c e v a *decît să cred orbește în fericirea mea.*"

VINEA, L, I, p. 222.

Propoziția circumstanțială de excepție se introduce, mai frecvent, prin conjuncții, pronume și adverbe relative precedate de adverbul *decît,* iar, uneori, numai prin *decît.*

---

[1] In GA², II, p. 338 se spune că *întotdeauna.* Am întîlnit însă și situația inversă (Vezi mai departe).

„Boierul e un om care toată ziua nu lucră altceva *decît mînîncă, bea, cetește într-o carte, se culcă și doarme*, iar cînd se scoală le începe toate de la capăt."

SADOVEANU, O, 16, p. 360 ; GA [2], II, p. 339.

„Altceva nu-ți cer, *decît să înveți.*"
„Nu spune nimic altceva, *decît că e supărat.*"
„Nu-l poți întîlni în alt loc, *decît unde ați fixat.*"

„... împrumuturile slave n-au făcut altceva *decît să înlocuiască cuvintele latinești,* la care se săvîrșise deja evoluția semantică arătată."

IORDAN, SA, p. 7—8.

Deși în limba scrisă n-am întîlnit exemple, în limba vorbită, familiară [1], pot fi auzite des propoziții circumstanțiale de excepție introduse prin locuțiunea conjuncțională *în afară că :*

„*În afară că-i supărat,* n-are alt motiv."
„Nu-i putem găsi altă vină, *în afară că tace.*"

Un exemplu întîlnit în limba scrisă arată că sînt posibile construcții și cu locuțiuni formate din *afară + dacă (de),* exprimînd un raport de excepție negativă față de o regentă pozitivă :

„Mîine trebuiau să-l ducă la știreang, *afară numai dacă domnitorul nu va fi schimbat osînda într-o pedeapsă mai grea :* să fie legat de două cămile, pe care argații să le biciuiască, spre răsărit și apus."

A. MANIU, *Versuri în proză,* p. 142.

Circumstanțiala de excepție introdusă prin *decît (să, că)* stă totdeauna în urma regentei. Cea introdusă prin locuțiunea conjuncțională *în afară că* poate preceda sau urma regenta.

Nici GA[2], nici *Îndreptarul...* nu se pronunță în legătură cu punctuația. După părerea noastră, bazată pe observarea rostirii, această subordonată avînd o intonație deosebită, pentru a marca excepția este necesară o pauză între regentă și subordonată. De aceea *propunem folosirea virgulei* între circumstanțiala de excepție și regentă.

De altfel, între felul cum este intonată în frază circumstanțiala de excepție și cea opozițională există mare asemănare. Pentru opozițională, GA[2], II, p. 497, recomandă despărțirea prin virgulă de regenta ei.

---

[1] Cf. GA[2], II, p. 339.

m. Complementul circumstanțial cumulativ

Obiectul gramatical căruia i se adaugă cele exprimate de o altă parte din aceeași propoziție poartă numele de *complement circumstanțial cumulativ.*

„*In afară de subiect și predicat,* celelalte părți de propoziție sînt atributul, complementul și elementul predicativ suplimentar."

Circumstanțialul cumulativ poate fi exprimat prin substantive, pronume, numerale și adjective substantivate, precedate de locuțiunile prepoziționale *(in) afară de, în afara* sau de prepoziția compusă *pe lîngă.*

Se vede că două dintre uneltele introductive sînt identice cu cele ale circumstanțialului de excepție. Deosebirea între cele două circumstanțiale trebuie făcută în planul conținutului. Circumstanțialul de excepție arată „desprinderea" din conținutul exprimat de o altă parte de propoziție, în timp ce cumulativul se prezintă ca un existent căruia i se adaugă conținutul exprimat de o altă parte a propoziției.

Subiectul se adaugă cumulativului :

„C i n s t e a profesională, *afară de marele său har,* a fost una din trăsăturile caracteristice ale maestrului Constantin Nottara."

CIPRIAN, S, I, p. 76.

Pentru a înțelege deosebirea dintre cumulativ și circumstanțialul de excepție, textul trebuie interpretat astfel : personajul are (cum e și firesc) mai multe trăsături caracteristice ; cea care se prezintă ca un dat indiscutabil este *harul* (marele său har); pe lîngă aceasta, autorul adaugă pe cea exprimată de subiect (*cinstea*). Rezultă deci că nu circumstanțialul cumulativ adaugă ceva, ci el este „cumulardul", ca să zicem așa, căruia i se alătură subiectul.

„Din vechile poziții rămăsese, *în afară de definiția* generală a frumosului, p ă r e r e a că poezia folosește cuvintele limbii ca un simplu organ de comunicare a unor reprezentări ale imaginației."

VIANU, SLR, p. 176.

„*Pe lîngă cei deștepți,* mai trăiesc și mulți proști."

Complementul (direct sau indirect) se adaugă cumulativului :

„Am amintit mai sus o parte din contribuția lui A. Odobescu, care, *pe lîngă rezultatele* cercetării sale la mănăstirea Bistrița, publică și d e s c o p e r i r e a făcută la mănăstirea Brîncovenești din Hurezii Vîlcei."

VIANU, SLR, p. 92.

„... dar numele său rămîne strîns legat de teatrul de operetă şi revistă, unde, *pe lîngă temperament şi eleganţă,* mai aducea şi o tulburătoare feminitate."

CIPRIAN, S, I, p. 113.

„Am auzit şi de acesta, *pe lîngă alţi autori* mai însemnaţi."

Demonstrativele *aceasta, asta,* cu valoare de neutru, intrate în locuţiunile adverbiale *(în) afară de asta (aceasta), pe lîngă asta (aceasta), plus de asta* pot exprima cumulativul care rezumă o întreagă situaţie anterioară :

„*Afară de asta,* limba greacă modernă, la fel cu toate celelalte din Balcani, joacă un rol important în viaţa dialectelor aromân şi meglenoromân"...

IORDAN, SA, p. 186.

Iată şi o construcţie similară nediscutată de GA[2] :

„Ai copii şi eşti şi casier, *după alea toate."*

BRAESCU, DA, I, p. 202.

Predicatul sau numai numele predicativ se adaugă cumulativului :

„Mîni îmi vine un foarte bun cort de campanie ... *Pe lîngă asta,* angajez imediat oameni ca să-mi facă o colibă de scînduri."

SADOVEANU, O, 12, p. 490 ; GA[2], II, p. 201.

„Prietenul meu, *pe lîngă interpret,* este şi compozitor."

Cumulativul poate fi construit şi cu *decît* urmat de un acuzativ (cu sau fără prepoziţie)

„A practicat şi alte meserii *decît cea învăţată.*

Avînd în vedere că circumstanţialul cumuluativ construit cu prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale poate apărea atît înaintea, cît şi în urma termenului care i se alătură, apropiat sau distanţat, şi că are o intonaţie asemănătoare cu cea a circumstanţialului de excepţie, în scris ar trebui să fie izolat prin virgulă. Această punctuaţie, după cum se vede şi din exemple, nu este aplicată consecvent, iar GA[2] n-a dat o soluţie.

Cumulativul construit cu *decît* apare în urma termenului care i se adaugă şi, de obicei, nu se izolează prin virgulă.

Propoziţia circumstanţială cumulativă

În planul frazei, *propoziţia circumstanţială cumulativă* este subordonata căreia i se adaugă conţinutul exprimat de regenta ei.

„... *după ce că eşti chior,* nici n-auzi bine."

PREDA, M, I, p. 154.

Circumstanțialele cumulative cărora li se adaugă conținutul regentelor lor se introduc prin locuțiunile conjuncționale *după ce, după ce că, pe lîngă că :*

„*După ce era bolnav,* mai și sta mult în frig."

„*Pe lîngă că ziua nu citește,* nopțile se ține de petreceri".

În vorbirea familiară apar formulări cu locuțiunea *în afară că* :

„*În afară c-ai întîrziat,* nici nu te-ai scuzat."

Tot în vorbirea familiară apare o circumstanțială cumulativă, care exprimă raportul invers : conținutul ei se adaugă regentei. O astfel de cumulativă se introduce prin *plus că* :

„N-am putut veni. Am fost bolnav, *plus că n-am avut nici concediu."*

„Vorbește monoton, *plus că nu spune lucruri interesante."*

Raportul exprimat de o propoziție subordonată cumulativă împreună cu regenta ei se apropie ca sens de raportul dintre două coordonate copulative [1]. (Vezi III, B, 1 a).

Să se compare :

„după ce că ești chior, nici n-auzi bine," față de :
„ești chior și nici n-auzi bine."

și :

„am fost bolnav, plus că n-am avut nici concediu".

față de :

„am fost bolnav și nici n-am avut concediu"

Constatarea acestei apropieri nu schimbă însă natura relației sintactice : circumstanțiala cumulativă rămîne o subordonată.

Propoziția circumstanțială cumulativă poate apărea atît înaintea, cît și în urma regentei.

Numai cumulativa introdusă prin *plus că* stă totdeauna în urma regentei.

„E plăcut, *plus că e și folositor."*

Propozițiile circumstanțiale cumulative se despart prin virgulă de regentele lor.[2]

---

[1] GA[2], II, p. 336.

[2] cf. ibidem, II, p. 497.

SCHEMĂ RECAPITULATIVĂ

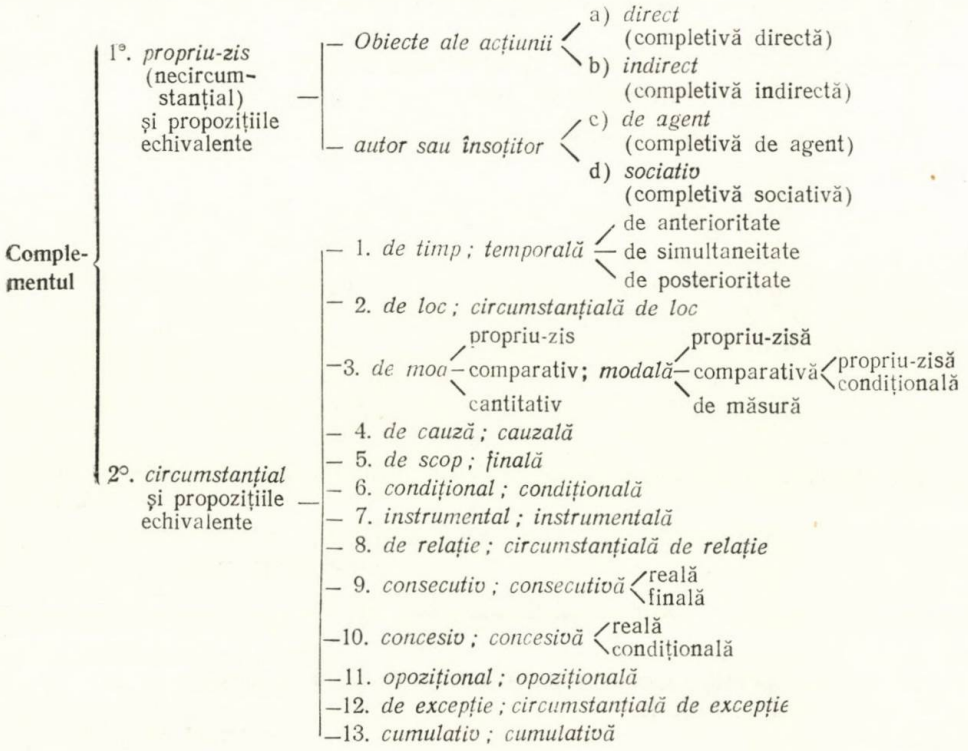

Locul complementelor circumstanțiale în propoziție

În limba română nu există o ordine fixă a circumstanțialelor. De obicei ele stau după cuvîntul regent, spre sfîrșitul propoziției. Dacă propoziția are complemente necircumstanțiale (directe, indirecte, de agent, sociative), circumstanțialele stau în urma acestora.

Cu toate acestea, dacă împrejurarea desfășurării acțiunii interesează mai mult decît obiectul, agentul etc., atunci circumstanțialul respectiv este așezat mai aproape de verb, înaintea altor elemente și chiar înaintea subiectului:

„— Eu îl aud — z i c e a *încet,* cu ochii mari, Radianu."

SADOVEANU, *Locul* ..., p. 111.

Într-o propoziție cu mai multe circumstanțiale, locul unuia față de celelalte este determinat de importanța ce o acordă vorbitorul față de împrejurarea exprimată.

„Cartea . . . am citit-o demult, cu plăcere."
„. . . am citit-o cu plăcere, demult etc."

Cînd sînt două determinante circumstanțiale de aceeași importanță, ele pot să încadreze predicatul :

„*Din zori* am plecat *de acasă*."
STANCU, II, 233.

(Să se compare : *de acasă* am plecat *din zori,* dar în construcțiile : am plecat *din zori* de acasă sau : am plecat *de acasă* din zori, interesul față de unul crește în detrimentul celuilalt).

Complementele circumstanțiale pot fi puse la începutul propoziției atunci cînd atenția comunicării se îndreaptă spre împrejurarea în care se desfășoară acțiunea.

„*În orășelul* dunărean, mototolit și trist, liniștea s-a spart dintr-o dată."
SAHIA, p. 97.

„*Acuma,* dimineața, Ileana s-a trezit . . ."
REBREANU, II, p. 90.

„*Bine* m-ai învățat, om bun !"
CREANGĂ, p. 118.

„Lui Inocențiu Cocuz i se întinde gura pînă la urechi.
De ris i se întinde."
STANCU, II, p. 69.

Deoarece circumstanțialele opozițional, de excepție și cumulativ se deosebesc în ceea ce privește exprimarea unei împrejurări de celelalte circumstanțiale, locul lor a fost arătat în paragrafele respective, în funcție de părțile de propoziție cu care intră în relație.

3) Elementul predicativ suplimentar

Partea secundară de propoziție care prin intermediul unui verb exprimă o caracteristică sau o acțiune referitoare la un nume se numește *element predicativ suplimentar.*

Atît caracteristica, cît și acțiunea referitoare la un nume sînt simultane cu acțiunea verbului prin intermediul căruia se face referirea.

Numele la care se face referirea poate fi: subiect, complement direct, complement indirect sau complement de agent [1].

Intrînd în relație și cu un verb și cu un nume, elementul predicativ suplimentar apare ca o parte de propoziție cu dublă subordonare. (Vezi II A, 6).

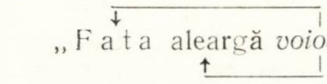

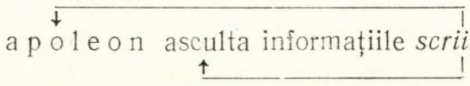

În primul exemplu, prin adjectivul *voioasă* se exprimă o caracteristică a substantivului *fata,* prin intermediul verbului *aleargă,* și este simultană cu acțiunea acestuia.

În cel de-al doilea exemplu, gerunziul *scriind* exprimă o acțiune a subiectului *Napoleon,* care este simultană cu acțiunea verbului predicat *asculta.*

Transpuse, aceste construcții sînt echivalente cu:

„Fata este voioasă și aleargă" (cu voioșie).

„Napoleon asculta informațiile și scria" (în același timp).

Transformarea propusă arată că elementul predicativ suplimentar conține și o nuanță circumstanțială [2]. De altfel este posibilă și o altă transpunere, fără alterarea sensului:

„Fata (voioasă) aleargă cu voioșie"

„Napoleon asculta informațiile, în timp ce scria."

---

[1] GA², II, p. 207. Studiile ulterioare au dovedit (Mioara AVRAM vorbise numai de construcțiile cu prepoziția *cu,* LR, X, 1961, nr. 6, p. 544) că numele la care se referă elementul predicativ suplimentar poate fi orice parte de propoziție. (Vezi, în special V. HODIȘ, *Elementul predicativ suplimentar,* LR, XVI, 1967, nr. 6, p. 485—489). De aceea subscriem la părerea lui V. HODIȘ că este suficient să constatăm că este o parte de propoziție cu doi regenți — *nume* și *verb,* fără a ne interesa de funcțiunea sintactică a acestora. În felul acesta se păstrează consecvența cu principiul adoptat în clasificarea celorlalte părți secundare de propoziție: *atributul* (la substantive și echivalente), *complementul* (la verbe și echivalente). Altfel se pune problema circumstanțialelor *opoziționale,* de *excepție* sau *cumulativ,* la care trebuie arătată partea de propoziție față de care exprimă raportul respectiv, fără a fi al doilea regent.

[2] Datorită exprimării unei nuanțe circumstanțiale în unele dintre studiile consacrate acestei părți de propoziție s-a și propus o denumire sugestivă: Maria RĂDULESCU, *Numele predicativ circumstanțial,* S.G. II, p. 121—129; Silvia NIȚĂ, *Predicatul circumstanțial,* LR, VII, 1958, nr. 4, p. 93—98; Mioara AVRAM, *În legătură cu discuția asupra „numelui predicativ circumstanțial",* LR, X, 1961, nr. 6, p. 539—551.

Din exemplele-tip, date pînă acum, se poate observa că elementul predicativ suplimentar poate fi exprimat prin adjectiv — realizînd *aspectul* său *nominal* — sau printr-un verb la gerunziu — realizînd *aspectul* său *verbal.*

Referirea [1] la un nume, ca al doilea regent, apropie elementul predicativ suplimentar de atribut [2].

Elementul predicativ suplimentar se deosebește de complement, în general, prin aceea că este subordonat nu numai verbului, ci și unui substantiv (sau echivalente) și de circumstanțial, în special, prin posibilitatea de a apărea fără nuanță circumstanțială :

„La ceafă părul era tuns cu mașina, gulerul era înalt și scos atunci de la călcătorie, iar

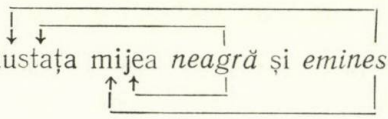

GALACTION, OA, IV, p. 52.

In acest text, verbul *mijea,* cu sensul „se ivea“, „răsărea“, „ieșea“, nu este determinat circumstanțial de adjectivele *neagră, eminesciană,* ci acestea califică, prin intermediul verbului, substantivul *mustața,* arătîndu-i culoarea și forma.

Subordonarea elementului predicativ suplimentar unui substantiv, marcată prin acord la adjective, apropie această parte de propoziție de atribut, dar gruparea lui cu verbul îl deosebește de atribut. Absența nuanțelor circumstanțiale, la unele, deosebește elementul predicativ suplimentar și de atributul circumstanțial.

Gruparea cu verbul este clară cînd elementul predicativ suplimentar exprimat prin adjective se află în urma verbului, ca în exemplele discutate pînă acum. Dar și în această situație ar putea fi interpretate ca niște atribute dislocate, prin interpunerea verbului între substantiv și adjectivul determinant (Vezi p. 163, 2°).

---

[1] Considerăm termenul potrivit pentru caracterul său de generalitate, înainte de precizarea raportului sintatctic. In acest sens, termen de referire are și apoziția, și circumstanțialele opozițional, de excepție și cumulativ. De aceea considerăm neîntemeiată contestarea folosirii lui, de către V. HODIȘ, op. cit. p. 486, n. 6.

[2] S-a propus și denumirea de atribut predicativ (Gh. N. DRAGOMIRESCU, *„Atributul predicativ“ în limba română,* LL, VI, p. 99—122. Autorul consideră, cu dreptate, că ne aflăm în fața unui „fenomen sintactic complex“, a unei „funcții gramaticale ambigue“, a unui „fenomen gramatical-stilistic“, p. 100).

„Opincile rupte clefăie *împotmolite,*
cîinele muşcă-*ndrumînd,*
oile se opresc *năucite.*"

A. MANIU, CT, p. 51.

Este clar că nici adjectivul *împotmolite* pentru substantivul *opincile,* nici *năucite* pentru *oile* nu exprimă caracteristici permanente ale numelor regente, ci numai în prezenţa verbelor *clefăie,* respectiv *se opresc.* Deşi nuanţele circumstanţiale conţinute sînt evidente, nu trebuie interpretate ca atribute circumstanţiale, deoarece nu se poate schimba ordinea şi nu poate fi folosit articolul demonstrativ, fără a schimba sensul propoziţiilor :

Deci nu : opincile *cele împotmolite* clefăie, ci : opincile rupte clefăie, *fiindcă sînt împotmolite* ; tot aşa, nu : oile *cele năucite* se opresc, ci : oile se opresc *ca năucite (parc-ar fi năucite).* (In primul exemplu circumstanţa cauzală, în cel de-al doilea circumstanţa modală însoţesc elementele predicative suplimentare).

Sînt însă şi cazuri (cum am văzut în exemplul discutat mai sus din GALACTION) cînd nuanţele circumstanţiale sînt absente :

„Luna pe cer trece-aşa *sfîntă* şi *clară*".

EMINESCU, O, I, p. 231 ; GA 2, II, p. 210.

Gruparea cu verbul a elementului predicativ suplimentar, exprimat prin adjectiv, este evidentă cînd se află în imediata apropiere a acestuia, fie postpus, fie antepus.

„Prin liniştea ferestrelor boltite
Înfiorată a trecut o rază."

GOGA, O, I, p. 130.

Există însă şi situaţii în care elementul predicativ suplimentar adjectival, izolat sau nu, se găseşte în imediata apropiere a substantivului şi distanţat de verb, ceea ce ar uşura interpretarea ca atribut.

„*Îmbătată,* paserea se asculta singură."

GÎRLEANU, SA, II, p. 78.

„Era începutul toamnei, plecasem şi o lăsasem pe bunica *singură.*"

Ibidem, p. 139.

În primul exemplu, deşi aşezat înaintea substantivului, adjectivul nu este articulat, ceea ce denotă că nu se grupează cu acesta (cu toate că îi este subordonat prin marca de acord), ci se grupează cu verbul [paserea se asculta (ca) *îmbătată*]. În cel de-al doilea exemplu, poziţia şi acordul favorizează analiza ca atribut, dar contextul ne ajută să observăm că avem a face cu un element predicativ suplimentar. Nu este vorba de o anumită bunică — *cea singură,* în opoziţie cu alta care n-ar fi singură, ci de bunica

pe care nepotul prin plecare o lăsase *singură,* pentru că nu mai avea pe nimeni, adică „plecasem şi p e b u n i c a o lăsasem *singură.*"

Acordul, referirea la un nume cu funcţiune de subiect, ca şi posibilitatea de a deveni nume predicativ într-o propoziţie obţinută prin transformare, toate fac ca elementul predicativ suplimentar adjectival să fie foarte apropiat de predicat (mai precis de numele predicativ). Se deosebeşte însă de acesta prin faptul că este parte secundară de propoziţie, deci subordonat, că poate avea ca regent şi altă parte de propoziţie „prin intermediul unui verb din afara structurii sale" [1]. (Vezi II, A, 6).

Am urmărit pînă acum aspectul nominal al elementului predicativ suplimentar, realizat prin adjective propriu-zise sau participiale. Exprimarea acestui aspect este posibilă şi prin adjectiv gerunzial.

„Atunci tu prin întuneric te apropii *surizindă.*"
EMINESCU, O, I, p. 42; GA[2], II, p. 207.

„C-atunci m-ai lua,
La mine-ai căta
Gîndindă, cum e trecătoare
O floare."
EMINESCU, OA, II, p. 44.

Elementul predicativ suplimentar exprimat prin adjectiv poate apărea în propoziţie ca multiplu. Coordonarea se realizează fie prin conjuncţii:

„Coloana se deşiră *tăcută* şi *blîndă*".
SAHIA, p. 65.

fie prin juxtapunere:

„Ultimul vis ~ calea coboară
dreaptă, uşoară, pînă-n abis."
A. MANIU, CT, p. 41.

De obicei, locul elementului predicativ suplimentar adjectival este în urma verbului şi imediat lîngă acesta (vezi cele mai multe exemple date pînă acum). În acest fel se realizează schema topică: S—P—EPS. După cum s-a văzut, e posibilă şi topica: EPS—P—S:

„Cu sfiala lui senină
Mi-a trecut cucernic pragul,
Ca un sol din altă lume
Zimbitor păşea moşneagul."
GOGA, O, I, p. 125.

---

[1] GA[2], II, p. 210.

Plasat imediat lîngă verb, fie antepus, fie postpus, elementul predicativ suplimentar adjectival nu se desparte prin virgulă.

Apărînd ca parte de propoziție multiplă, elementele componente nelegate copulativ sau disjunctiv, bineînțeles, se despart prin virgulă :

„Statura lui s-a proiectat în zare,
Încovoiată, lungă, amărită
Ca un fantastic semn de întrebare."

TOPÎRCEANU, p. 80.

Cînd elementul predicativ suplimentar precedă numele, apare, de obicei, izolat (ca a doua marcă, pe lîngă nearticulare, a negrupării cu numele) :

„*Începător,* el se voia cu orice preț un avocat al dreptății și atît."

BLAGA, *Hronicul* ..., p. 142.

Notă: In analiza elementului predicativ suplimentar exprimat prin adjectiv se pot ivi greutăți. Dacă termenul nominal de referire este de genul feminin sau la numărul plural, marcarea prin acord este un indiciu sigur.

„— Doamne, coniță, frumoasă mai sînteți ! făcu Ileana în extaz, aducîndu-i halatul și văzînd-*o goală-goluță.*"

REBREANU, II, p. 96.

Dacă însă termenul nominal de referire este la masculin-neutru singular, adjectivul în topică adverbială (după verb) nu poate fi analizat, cu siguranță, ca element predicativ suplimentar :

„Fane zîmbi *împăciuitor.*"

VINEA, L, I, p. 117.

„Silion trecu *hotărît* la ofensivă."

Ibidem, p. 145.

Nesiguranța provine din faptul că adjectivele la singular masculin-neutru plasate lîngă verb își pot schimba valoarea gramaticală, devenind adverb. In acest caz, atît *împăciuitor,* cît și *hotărît,* din propozițiile de mai sus, pot fi analizate ca circumstanțiale de mod (*împăciuitor* = a împăciuire, a împăcare ; hotărît = cu hotărîre).

Un criteriu de verificare ar putea fi comutarea masculin-neutrului prin feminin sau a singularului prin plural. Dacă prin schimbarea regentului este afectat și subordonatul, prin marcarea acordului, subordonatul este element predicativ suplimentar.

„G r î u l ieșise *înalt*" (adică „răsărise și era înalt).
„Secara ieșise înaltă".
„Dealul se-nalță *frumos* în fața noastră."
„Dealurile se-nălțau *frumoase* în fața noastră".

Dacă aplicăm același procedeu la exemplele citate mai sus din VINEA, putem obține două rezultate :

1) „Maria zîmbi *împăciuitor*". (modal)

și :

2) „Maria zîmbi *împăciuitoare*". (EPS)

sau :

1) „Maria trecu *hotărît* la ofensivă". (modal)

și :

2) „Maria trecu *hotărîtă* la ofensivă". (EPS)

cu evidente deosebiri și de conținut, și de funcțiuni sintactice. În cazul acesta, contextul mai larg, intonația și accentul predicativ ajută la identificarea funcțiunii sintactice.

*

Aspectul nominal al elementului predicativ suplimentar poate fi realizat și prin substantiv și substitutele lui, cu sau fără prepoziții :

— fără prepoziții :

„Așeaz-o cu credință *căpătii.*"
ARGHEZI, p. 1.

„O chema *Lenuța* și parcă o văd și azi . . ."
CIPRIAN, S. I, p. 104.

„*Copil,* fragile globuri eu lansam din pai,
mărunte lumi închipuind pe cele mari.
Subt pomi mărunte lumi, *copilă,* urmăreai,
în aer le spărgeai cu rîsul tău de rai."
BLAGA, P. p. 301.

„Plecat-am *nouă* din Vaslui."
ALECSANDRI, P, III, p. 436 ; GA 2, II, p. 208.

„Băieții sosiră *cei dintîi.*"
BRĂESCU, OA, I, p. 14.

— cu prepoziții (*ca, drept, cu* și locuțiunile *în calitate de, în chip de*):

„*Ca funcționar* comercial, pravila lui trebuie să fie punctualitatea."
GALACTION, OA, IV, p. 52.

„Prietenii lui cei vechi îl știau *drept un* ușurel *diletant.*"
SADOVEANU, O, 19, p. 106.

„*Drept plată* le-a risipit pe masă pietricelele de rîu."

A. MANIU, *Versuri în proză*, p. 84.

„Am citit, *ca un control,* și alți autori dedicați tineretului și care de fapt copiau pe Jules Verne."

CĂLINESCU, CO, ,p. 274.

„... Mărioara, care venise și ea de cîtva timp de la Merei, pufni în rîs cînd mă văzu *în chip de comandir.*"

CIPRIAN, S. I. p. 128.

„La «Cultura Națională» și, începînd din 1933, la Fundația pentru Literatură și Artă am desfășurat o activitate de lungă durată, *în calitate de director* al acestor două edituri..."

ROSETTI, CA, p. 9.

„La ieșire a fost luat *drept altul*".

„*Drept cine* mă iei oare?"

MACEDONSKI, O, II, p. 2; GA², II, p. 208.

Cele spuse despre elementul predicativ suplimentar adjectival, cu privire la topică și punctuație, sînt valabile și pentru cel exprimat prin substantiv (sau echivalente).

Elementul predicativ suplimentar exprimat prin substantive (sau substitute) are, ca și cel adjectival, în propoziție, un termen de referire. Spre deosebire însă de cel adjectival, elementul predicativ suplimentar substantival n-are nici o marcă gramaticală care să indice subordonarea față de un nume cu altă funcțiune sintactică [1].

Într-o exprimare mai amplă, această parte de propoziție, realizată substantival, poate apărea ca multiplă:

„*Stilist* curat, *cizelator* neobosit, mlădiind și ciocănind necontenit instrumentul de exprimare, noi l-am simțit al nostru, *continuator* al generației celei mari, *păstrător* al tradiției bune" (e vorba de Vlahuță).

SADOVEANU, O, 19, p. 198.

*

Aspectul verbal al elementului predicativ suplimentar se exprimă prin verbe la gerunziu.

---

[1] Noi socotim această parte de propoziție ca necircumstanțială — un *complement al identificării sau al calității* (cum a propus Ion DIACONESCU, în LR, IX, 1960, nr. 2, p. 14—18).

Deoarece gerunziul este o formă verbală invariabilă, n-are nici o marcă gramaticală care să-i arate dependența de o altă parte de vorbire (cu valoare sintactică). De aceea, pentru a fi considerat element predicativ suplimentar, trebuie să îndeplinească trei condiții :

a) să aibă topică adverbială,

b) să aibă sens lexical care să nu poată caracteriza acțiunea verbului regent,

c) să exprime o acțiune referitoare la un nume (cu funcțiuni sintactice diferite, dar mai frecvent complement direct sau subiect) care să fie simultană cu a regentului verbal.

De exemplu, în :

„Ion vorbește *bîlbîind*"

gerunziul se comportă adverbial, caracterizînd modal acțiunea verbului *vorbește* — este deci un circumstanțial de mod.

Dar nu faptul că gerunziul exprimă și o nuanță circumstanțială (căci nici nu s-ar putea altfel !) împiedică analiza lui ca element predicativ suplimentar, ci faptul că aici e circumstanțial de mod.

Cînd gerunziul exprimă o acțiune simultană cu a verbului regent, indiferent de nuanța circumstanțială (dar nu cea modală !), realizează un element predicativ suplimentar :

„Specialitatea vine *scriind,* replică Fane."

VINEA, L, I, p. 121.

(scriind=„prin scris", „în timp ce scrii")

„M-au făurit *rîzînd, cîntînd,* părinții."

BLAGA, P, p. 407.

„În zadar o încredința că a văzut-o în răstimpul a cîtorva clipe *mergînd* ca un om sănătos . . ."

VINEA, L, II, p. 72.

„Toate aceste lighioane fugeau *ghemuindu-se* și *scîncind,* ca sub spaima unui bici de foc."

GALACTION, p. 6.

În cazul coordonării gerunziului cu un adjectiv, valoarea de element predicativ suplimentar este mai clară :

„Titu Herdelea o urmă speriat și *clătinînd* din cap."

REBREANU, I, p. 179.

(Cf. Maria o urmă speriată și *clătinînd* din cap.)

„Suindu-se în pat, îmbrăcat și *citind* o carte, adormise cu lampa aprinsă."

CĂLINESCU, p. 83.

In analiza gerunziului, pe lîngă că acesta poate fi circumstanțial modal (vezi mai sus), trebuie avut în vedere și faptul că prin gerunziu poate fi exprimat și un atribut invariabil :

„Văd prieteni *alergînd* spre mine."

(prieteni *care aleargă* — topica este deci hotărîtoare), dar și un complement direct :

„Văd *alergînd* prieteni spre mine".

(văd *că aleargă* prieteni spre mine — topica !)

Într-un exemplu ca acesta, gerunziul e clar element predicativ suplimentar :

„. . . că e mult mai trist să te văd *plecînd*".

VINEA, OF, p. 55.

deoarece *a vedea* nu este un verb cu două complemente directe, ci complementul direct este pronumele conjunct *te*, iar, referindu-se la el (la *te*), gerunziul *plecînd* este element predicativ suplimentar.

Gerunziul cu funcțiunea de element predicativ suplimentar nu se desparte prin virgulă de verbul său regent.

Propoziția predicativă suplimentară

Prin propoziția *predicativă suplimentară* se exprimă o acțiune simultană cu a regentei și referitoare la o parte de propoziție nominală din regentă.

Predicativa suplimentară se introduce prin : *că, să, cum, cîte* etc.

„Nu prea înțelegea, era adevărat, de ce Paraschiv, în loc să se bucure că grîul ieșise *cum nu-și aduceau ei aminte* să se fi făcut vreodată, arăta mereu posomorît și secera ca și cînd ar fi tras la jug."

PREDA, M, I, p. 312.

„În fața lui, viziune de o clipă, se ivise o altă Laură, *cum numai în vis cutezase* să o vadă."

VINEA, L, II, p. 66.

„Ipate se trezește într-o zi cu socru-său *că vine și-l cheamă la nunta unui frate al femeii sale.*"

CREANGĂ, P, p. 169 ; GA 2, II, p. 340

„A venit împreună cu Ion, *așa cum îl găsise.*"

„Te cunosc eu *cîte parale faci*".

SADOVEANU, O, 17, p. 372 ; GA 2, II, p. 341.

„... dar l-a învins, căci avea felul dumisale *să ducă lucrurile pînă la capăt.*"

GÎRLEANU, SA, I, p. 106.

Predicativa suplimentară se așază în urma regentei și de obicei nu se desparte prin virgulă, decît pentru a marca o intonație deosebită.

SCHEMA RECAPITULATIVĂ

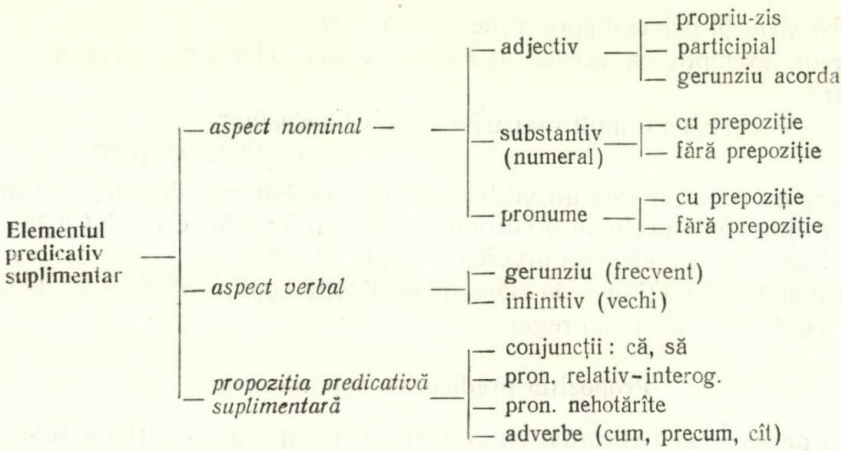

Construcții echivalente

Cele mai multe dintre părțile de propoziție (cu excepția complementului sociativ și de agent, a circumstanțialului de loc, de relație și concesiv) exprimate prin verbe la *infinitiv, participiu* sau *gerunziu* constituie, împreună cu sintagmele din care fac parte, *construcții echivalente* cu propozițiile subordonate respective [1].

Acest lucru e explicabil prin faptul că în limba română infinitivul poate fi ușor înlocuit cu conjunctivul, iar participiul și gerunziul își păstrează, în cele mai multe cazuri, valoarea verbală.

Astfel un subiect exprimat prin infinitiv este echivalent cu o propoziție subiectivă construită cu conjunctivul:

[1] GA², II, p. 82, le numește *construcții absolute.*

„A ierta e uşor, a uita e greu" devine: „*Să ierţi* e uşor, (dar) *să uiţi* e greu,"

după cum subiectiva construită cu conjunctivul este echivalentă cu un subiect exprimat prin infinitiv:

„De iubirea maicii sale, lui Mitrea îi venea uneori *să se ducă în lume* şi *să nu se mai întoarcă*" (... îi venea uneori *a se duce în lume şi a nu se mai întoarce*).

SADOVEANU, M.C., p. 9.

Numele predicativ exprimat printr-un infinitiv, printr-un participiu sau printr-un abstract verbal corespunde unei propoziţii predicative introduse prin *că, să* ori *ca ... să*:

Sarcina elevilor este *de a-şi însuşi* cunoştinţe temeinice" (... să-şi însuşească ...),

iar predicativa:

„Porunca mea e *să-ţi dau acest paloş ...*"

SADOVEANU, N.P., p. 122.

corespunde: ... e *a-ţi da* ...

Construcţia atributivă prin participiu:

„... iar cîinii, *sosiţi mai înainte,* chelălăiau împrejurul dihaniei moarte ..." (*care sosiseră mai înainte*).

GALACTION, p. 8.

Construcţie temporală prin gerunziu:

„Stănică spusese aceste cuvinte cu o petulanţă în care nu se ghicea nici un soi de depresiune, *privind nerăbdător înspre poartă.*"

CĂLINESCU, p. 92.

(... *in timp ce privea nerăbdător înspre poartă.*)

Construcţie cauzală cu gerunziul şi cu participiul:

„Se linişti, însă, *auzind* că e vorba de bătrînul ..."

REBREANU, I, p. 70.

(Se linişti însă *din cauză că auzi* (dar şi cu nuanţă temporală).

„*Strîns* între tovarăşul meu, care mergea înainte de roaiba lui mică şi slabă, şi între Axinia, care se acăţase de coada calului meu, mă simţeam arestat."

HOGAŞ, p. 88.

(*Fiindcă (din cauză că) eram strîns* ...)

Construcție finală cu infinitivul :

„... pusesem lumînarea pe masă și scosesem cîteva foi de hîrtie *pentru a scrie.*"

HOGAȘ, p. 79.

(... *ca să scriu.*)

In privința construcțiilor modale trebuie făcută observația că infinitivul introdus prin *fără* este echivalent cu o modală propriu-zisă introdusă prin *fără să* :

„— Mama, răspunse băiatul, *fără a se gîndi*".

HOGAȘ, p. 72.

(*fără să se gîndească.*)

Gerunziul cu prefixul *ne* este echivalent tot cu o propoziție introdusă prin aceeași locuțiune conjuncțională :

„Intr-un tîrziu, *nerădicînd*
De jos a ta privire :
„Eu simt că voi muri-n curînd."

COȘBUC, p. 112 ap. *Mioara* AVRAM, S. G., I, p. 161

(... *fără să ridice.*)

In alte împrejurări, gerunziul modal este echivalent cu o propoziție coordonată copulativă [1] :

„Apoi luară pe rînd pe toți cei mai deochiați din toate trei satele, *oprindu-se* la cîte unii, *înlăturînd* pe alții, mai *revenind* asupra cîtorva."

REBREANU, I, p. 73.

(Apoi luară ... *se opriră* ... *înlăturară* ... *și mai reveniră* ...)

Cu nuanța modală a construcției gerunziale se asociază instrumentul (mijlocul) de realizare a acțiunii.

„*Pieptănîndu-se*, *privindu-se* în oglindă și *recitind* scrisorile lui Constantin, adică sămănînd sămînța buruienilor rele, la începutul primăverii, Frusina a ajuns sărbătorile Paștelui, și Constantin a venit acasă, în concediu de cîteva zile."

GALACTION, p. 112.

---

[1] Cf. Mioara AVRAM, *op. cit.*, SG, I. p. 162. Matilda CARAGIU, în *Sintaxa gerunziului românesc*, SG, II, p. 72, ajunge la concluzia că gerunziul, nu este „o substituire" de dependentă, ci împreună cu subiectul său (exprimat sau neexprimat) și cu determinantele lor (cînd există) constituie o propoziție gerunzială, de cele mai multe ori dependentă și uneori „independentă".

Construcție concesivă cu gerunziul :

„*Părînd* pe veci a răsări
Din urmă moartea-l paște . . .“

EMINESCU, p. 158 [1].

Construcțiile absolute nominale sînt formate dintr-un verb copulativ sau semicopulativ la un mod nepersonal (de obicei *infinitiv* sau *gerunziu*) și un nume predicativ [2]. Aceste construcții sînt echivalente cu propoziții de feluri diferite în funcție de natura regentului :

„*A fi,* pe vremea aceea, *actor,* era o declasare.

SADOVEANU, O, 19, p. 367.

Construcția nominală *a fi actor* este subiect și este echivalentă cu o subiectivă *să fi fost actor* (timpul este dictat de precizarea circumstanțială *pe vremea aceea*).

Construcția nominală cu valoare de element predicativ suplimentar este echivalentă cu o predicativă suplimentară :

„Dacă mă vede *a fi o văduvă sărmană* . . .“
„Dacă mă vede *că-s o văduvă sărmană* . . .“

CREANGĂ, p. 139.

Construcția nominală cu gerunziul este echivalentă fie cu o cauzală :

„Satul Broștenii *fiind împrăștiat* mai ca toate satele de la munte, nu se rușina lupul și ursul a se arăta ziua mare prin el.“

CREANGĂ, A, p. 26 ; GA [2], II, p. 103.

(*fiindcă era împrăștiat* ; nu : *care era împrăștiat* !)

(Anacolutul „*Satul Broștenii* . . .“ — este evident.)

fie cu o temporală :

„*Fiind băiet* păduri cutreieram
Și mă culcam ades lîngă izvor.“

EMINESCU, p. 281.

(*pe cînd eram băiet* . . .)

Construcțiile infinitivale relative sînt formate dintr-un verb la infinitiv și un pronume sau adverb relativ. Astfel de construcții apar fie pe lîngă verbul *a avea,* fie pe lîngă *a fi,* cu rol de complement direct sau de subiect

---

[1] Matilda CARAGIU, *op. cit.*, p. 78.

[2] GA[2], II, p. 99, 2. „Numele predicativ poate sta și pe lîngă un verb copulativ la un mod nepersonal, dar construcția în ansamblu nu are rol de predicat.“

„Această însușire (inteligența — n.n. V.Ș.) o capătă puțini oameni și numai la sfîrșitul carierii lor, cînd nu prea au *ce face* cu dînsa"

SADOVEANU, O, 19, p. 264.

„Ascultă un sfat: la treburi du-te totdeauna singur: nevasta n-are *ce căuta.*"

GÎRLEANU, SA, II, p. 164.

„Acum n-are *cine mă spăla,* n-are *cine mă îngrijì* ... n-are *cine-mi spune o vorbă bună.*"

SADOVEANU, O, 6, p. 599; GA 2, II, p. 83.

Construcțiile **infinitivale relative** din primele două exemple sînt echivalente cu propoziții completive directe, iar cele trei din ultimul exemplu sînt echivalente cu subiective.

EXERCIȚII

1. Căutați în textele de mai jos *complementele directe și indirecte*:

„S-auzi zornetul de pinteni și foșnirile de rochii,
Pe cînd ei sucesc musteața, iară ele fac cu ochii?"

EMINESCU, p. 140.

„Atunci războiul lumii, purtat între nebuni,
Îl vor răbda o dată la cîte șase luni,
Precum i se năzare
Nebunului mai mare..."

ARGHEZI, p. 221.

„Nici eu nu simt nimica pentru dînsul. El totdeauna vorbește de dumneata, parcă i-ai fi prieten... Nu-i așa că la asta te gîndeai?!"

SADOVEANU, *Locul*... p. 129.

2. Recunoașteți în textele următoare complementele *de agent și sociative*:

„Și neamuri și popoare și mii de ani, întregi,
Au fost ținute-n lanțuri de slugi de regi și regi."

ARGHEZI, p. 227.

„— Bine, am priceput; acum vino de stă la masă cu noi, ș-apoi te poți duce la dracu cu toate gebelele tale."

HOGAȘ, p. 144.

3. Recunoașteți *propozițiile completive* și indicați felul lor:

„Biblia ne povestește de Samson, cum că muierea,
Cînd dormea, tăindu-i părul, i-a luat toată puterea."

EMINESCU, p. 41.

„Aș dori să întreb pe unchiul Petrică, însă îmi dau seama c-ar fi nepotrivit."

SAHIA, p. 99.

„Cui omoară un păianjen i se iartă un păcat."

STANCU, II, p. 115.

4. Deosebiți *completivele directe* de *propozițiile subiective*:

„— Nu-i nevoie să faci o socoteală, replică doamna Mazu. Cred că e destul să te anunț că s-a isprăvit. Îmi închipui că nu-l aduci ca să-l țin la icoane...

Eu știu că le-am adus caietele de caligrafie."

SADOVEANU, *Soarele*... p. 230.

„Am arătat în numărul trecut că o nouă epocă artistică se naște și că e firesc să se nască".

NECULUȚĂ, p. 162.

5. Căutați complementele *circumstanțiale de timp, de loc, de mod, instrumentale* și *de relație*:

„O pînză de in gros era așternută numai într-un capăt al mesei. Pascalopol și Otilia se așezară alături pe o bancă, iar Felix, pe cealaltă dimpotrivă."

CALINESCU, p. 109.

„Fără prietenia și ocrotirea lui Mușat, Constantin ar fi dat de ocară cu milităria... Prin ordinele goarnei, prin oboselile exercițiilor și ale marșului, prin somnul reglementat și scurt, amintirea Frusinei răzbea din ce în ce mai insolentă și mai arzătoare."

GALACTION, p. 113.

„De vîndut pămîntul, vi l-am vîndut, de învățat să fumați v-am învățat, de băutură mai învățați și singuri."

PREDA, M, I, p. 246.

„E Bogdanul cel glumeț
Și la luptă îndrăzneț,
Și de carte cărturar
Și de arc bun săgetar."

ALECSANDRI, P. p., p. 131.

6. Găsiți complementele *circumstanțiale de cauză* și *de scop*, precum și *subordonatele cauzale* și *finale*. Evitați confuzia dintre cauză și scop:

„Am cunoscut bărbați care, aproape cu ostentație, arătau că suferă din cauza femeilor, am citit versuri în care poeții se vaită cu vorbe mari că au

fost înşelaţi, şi toţi aproape îşi făceau un orgoliu din această suferinţă din dragoste..."

Camil PETRESCU, U. N, p. 133.

„A crezut că Florica cu Pavel îi vor fi toiagul bătrîneţelor şi i-a luat în casa ei, să trăiască toţi împreună. O chema feciorul mereu la Bucureşti, la dînsul, ca să nu se mai trudească şi să fie tihnită după atîta amar de muncă."

REBREANU, I, p. 114.

7. Analizaţi *propoziţiile condiţionale, consecutive* şi *concesive.* Sesizaţi şi alte nuanţe circumstanţiale ale lor :

„Dacă Rudolf n-avea prezenţă de spirit, ori intra ea sub roate, ori intram şi ne răsturnam noi în şanţ..."

REBREANU, I, p. 117.

„Atuncea, dacă am văzut eu cum umblă treaba la tatari, m-am semeţit ş-am trimes răspuns mîrzacului meu că eu fac mănăilă dulce ş-oi face şi mai bună, dacă-mi adaugă la tain un pahar de vin de care beau mîrzacii şi banul."

SADOVEANU, F. J., III, p. 199.

„Rusu, care-şi luase nădejdia de la tovarăşul meu, auzind în urma-i tropotul calului meu, se întoarse şi se aşeză în drum aşa, că să-mi poată apuca, din fugă, calul de dîrlogi..."

HOGAŞ, p. 121.

„Ah ! E-atît de albă noaptea, parc-ar fi căzut zăpadă."

EMINESCU, p. 137.

„— Nu caut vorbe pe ales,
Nici ştiu cum aş începe —
Deşi vorbeşti pe înţeles
Eu nu te pot pricepe."

Ibidem, p. 151.

8. Analizaţi complementele circumstanţiale *opoziţionale, de excepţie* şi *cumulative.* Deosebiţi construcţiile identice.

„In loc de votcă şi vin, beau lichioruri şi şampanie."

CALINESCU, CO, p. 123.

„Neastîmpărul şi teatrul vibrau în toate fibrele făpturii sale, spre deosebire de alţi directori care s-au perindat la cîrma Teatrului Naţional mai mult ca să se afle în treabă."

CIPRIAN, S, I, p. 113.

„Toți, afară de Doru, mîncară cu poftă nescăzută și lăsară din cele două rațe numai cîteva amintiri inconsistente".

GALACTION, OA, IV, p. 57.

„Pe lîngă toate nu se simțea în vervă cîtuși de puțin."

VINEA, L, II, p. 59.

„Nu-i despărțea de șoferul de la volan decît un meterez de lumină."

Ibidem, p. 165.

9. Identificați propozițiile subordonate corespondente ale părților de propoziție de la punctul 8. Arătați uneltele gramaticale introductive:

„După un minut de consternare, avocatul Stavrat își exprimă indignarea că „cucoana asta are să ne nenorocească pe toți", adăugînd că de ce n-a venit și dumneaei cu căruța acestui om de omenie, că nu i-ar fi căzut de loc boieria, în loc să oblige pe toată lumea să aștepte acuma cine știe cît pînă ce se vor năpusti țăranii asupra lor să-i masacreze".

REBREANU, II, p. 103.

„Pentru o metaforă excelentă, ești nevoit să faci nouăzeci și nouă metafore triste. Dacă în scris poți să le distrugi la vreme, oral situația este mult mai penibilă. Este imposibil să retragi inepțiile."

CĂLINESCU, CO, p. 187.

„...se răspîndi despre adunarea din duminica trecută știrea că acolo Cocoșilă îl înjurase pe Țugurlan și că Țugurlan — și acesta era lucrul neobișnuit — în loc să sară la bătaie, lăsase capul în pămînt și îi ceruse lui Dumitru lui Nae să-i dea o țigară."

PREDA, M, I, p. 236.

„Nu părea însă prea sigur că va face ceea ce spunea; se înțelegea mult mai bine că se chinuie s-o smulgă din inima lui și că nu izbutea decît să se chinuie și mai mult.

Ibidem, p. 98.

10. Identificați *elementul predicativ suplimentar* și arătați modul de construire.

„Mama a trăit pînă acum cinci ani și a murit cu durerea în suflet de a mă vedea rămînînd un om de rînd".

ZAMFIRESCU, p. 98.

„Dar mă tem că viitoarea notorietate, ca să nu zic celebritate, va crește penibil, combătută, sîcîită și întortocheată."

GALACTION, OA, IV, p. 62.

11. Faceți comparație între textele de mai sus (sub 10) și cele de sub acest număr, arătînd care sînt — și de ce? — elemente predicative supli-

mentare. (Recitiți paragraful despre elementul predicativ suplimentar și apropierea de alte părți de propoziție) :

„Cînd razele nepotolite sărută fața undei clare
Înfiorată, spuma albă prelung și pătimaș tresare."

GOGA, O, I, p. 144.

„Toamna a fost tîrzie — vitele veneau
poticnind și leneș și gemînd, acasă."

VINEA, OF, p. 47.

„Lupoaica, cenușă de umbră, ochii cărbuni, gîfîie nemișcată subt aluni, apoi tăcută se strecoară, scoborînd spre vad, gata să sară prin neliniștea de foi uscate, care luminoase, cad ; zburlită, lighioana, așteptînd cu cele nevăzute să se mai măsoare, apropiindu-se de clisa fugătoare de-abuse, tîrîș, adulmecînd cărnos însîngeratul soare."

A. MANIU, CT, p. 27.

12. Identificați *propozițiile predicative suplimentare* și arătați termenii nominali de referire :

„Eu om cuminte n-am văzut să nu sfîrșească
Nebun, cînd a iubit, dar drept e și aceea,
Că om cuminte n-am văzut să nu iubească."

COȘBUC, V, p. 133.

Capitolul al III-lea

Sintaxa frazei

A. NOȚIUNI GENERALE

1. Realizarea frazei

Exprimarea unor judecăți sau idei cu caracter afectiv mai complex necesită o formulare adecvată, mai amplă, realizată din îmbinarea a două sau mai multe propoziții.

Îmbinarea propozițiilor într-o astfel de formulare se face pe baza legăturii de conținut și dă naștere unui tot unitar.

O formulare mai amplă, constituită din îmbinarea a două sau mai multe propoziții, realizînd un tot unitar, apță să exprime gînduri și sentimente se numește frază.

Pentru ca o frază să ia naștere este necesar ca, pe baza conținutului, să se stabilească anumite relații formale între propoziții, iar acestea să fie exprimate într-o ordine și cu o intonație adecvată.

Legătura dintre propoziții în frază se poate realiza în mai multe feluri :

— prin *juxtapunere* (sau *parataxă*) :

„Își umfla glasul, gesticula, se roșea."

REBREANU, II, p. 66.

Cele trei propoziții din această frază sînt legate între ele prin conținut, exprimînd acțiuni, stări, referitoare la același subiect. Din punct de vedere formal, legătura dintre ele se realizează prin simpla alăturare — prin *juxtapunere* (vezi în acest capitol pct. 5).

— prin *joncțiune* :

care în cadrul frazei se realizează cu ajutorul *conjuncțiilor* (coordonatoare sau subordonatoare : vezi paragrafele respective), al *locuțiunilor conjuncționale* și al *pronumelor* și *adverbelor relative-interogative* cu valoare conjuncțională.

„Vrea o nevastă, *dar* nu o vrea pe Petruța."

Camil PETRESCU, U.O., I, p. 147.

„La deal n-a putut să meargă, *fiindcă* l-aș fi văzut."

SLAVICI, p. 121.

„Felix își dădea prea bine seama *că* iubește pe Otilia, *fără să* poată determina, conținutul acestui sentiment."

CĂLINESCU, p. 151.

„Eu sînt un om *care* caut."

SAHIA, p. 140.

„Fiecare se duce la gazda sa, *unde-i* așteptau adunați prieteni și rude."

SADOVEANU, Z.C., p. 145.

„*Căci* alte vremi umblau odată,
Cînd se-ndrăgeau de stele unii,
Și alte azi, *cînd* cred în stele
Numai poeții și nebunii . . "

GOGA, O, I, p. 168.

Trebuie precizat că pronumele *cine* și *care,* fiind declinabile, sînt folosite în joncțiune și cu formele flexionate. De asemenea, atît pronumele, cît și adverbele relativ-interogative pot fi precedate de prepoziții (*la, de, pe, cu, în* etc.):

„*Cui* nu știe juca, odaia i se pare strîmtă."

SADOVEANU, *Soarele* . . . , p. 116.

„Una din satisfacțiile cele mai solide, *ale cui* posedă un lucru rar, e de a face pe alții să invidieze o asemenea proprietate, să prețuiască gustul și norocul colecționarului."

CĂLINESCU, CO, p. 108.

„Noroc că el, șeful de post, îl cunoaște pe Moromete, *pe care* îl consideră un om *de care* i-ar fi nu știu cum să-i ia băiatul la secție . . . "

PREDA, M, I, p. 91.

„*De cînd* mi-ai pus capul pe genunchi, mi-e bine"

ARGHEZI, p. 112.

În îmbinarea propozițiilor într-o frază, pentru ca aceasta să fie corect construită, este necesar ca cel puțin una dintre propoziții să fie *principală* (vezi pct. 4 din acest paragraf).

Numărul propozițiilor dintr-o frază corespunde cu numărul predicatelor (vezi, I, 3, c).

2. Definiția frazei

Ca și în cazul propoziției (realizată prin îmbinarea cuvintelor), și îmbinarea propozițiilor într-o frază se realizează cu scopul de a face o comunicare.

Din punctul de vedere al conținutului, atît propoziția, cît și fraza exprimă gîndiri depline.

Deosebirea dintre propoziția dezvoltată și frază este pur formală și constă în aceea că părțile de propoziție sînt exprimate prin propoziții secundare.

Amplitudinea frazei depinde însă și de conținut.

Sînt fraze care, ca și propoziția, exprimă o singură judecată sau idee cu caracter afectiv. Sînt însă și fraze care exprimă două sau mai multe judecăți (eventual reunite într-un raționament), ori două sau mai multe idei cu caracter afectiv.[1]

Astfel versul:

„*Mie-mi pare* că u i t a r ă m",

deși cuprinde două propoziții (cea subliniată: principală, cea spațiată: secundară, subiectivă), exprimă o singură judecată, pe cînd întreaga frază exprimă trei judecăți:

„După ce atîta vreme
Laolaltă n-am vorbit
Mie-mi pare că uitarăm
Cît de mult ne-am fost iubit."

EMINESCU, p. 287.

Ținînd seama de conținutul exprimării, de forma în care se exprimă acest conținut, precum și de raporturile ce se stabilesc între propozițiile care intră în componența întregului, poate fi reținută următoarea definiție:

Fraza este unitatea sintactică alcătuită din îmbinarea a două sau mai multe propoziții cu scopul de a realiza o comunicare.

3. Raporturile dintre propoziție și frază

S-a arătat pînă acum că atît propoziția, cît și fraza exprimă gîndiri depline.

Paralelismul dintre propoziția dezvoltată și frază merge pînă la identitatea terminologiei.

În propoziție avem părți principale și părți secundare; în frază, propoziții principale și propoziții secundare.

---

[1] Cf. GA², II, p. 229, și LRC, 1956, p. 678.

LICEUL „GHEORGHE LAZĂR" BIBLIOTECA BUCUREȘTI

Precum subiectul reprezintă punctul de plecare al gîndirii în realizarea propoziției, tot așa propoziția principală constituie punctul de plecare în frază, nucleul ei.

De aici însă corespondența dintre părțile propoziției și propozițiile frazei trece pe alt plan.

Propoziția principală nu corespunde unei părți principale de propoziție (subiect ori predicat). Toate părțile de propoziție (inclusiv cele principale) își găsesc corespondente pe planul frazei în propozițiile secundare (vezi I, 3, c și II, A. 7).

Cum s-a văzut pînă acum (D, I și II), corespondența dintre părțile propoziției și propozițiile secundare ale frazei nu anulează specificul de construcție al fiecăreia.

Se afirmă, și de obicei aceasta e realitatea, că în ceea ce privește deplinătatea conținutului exprimat nu există deosebire între partea de propoziție și propoziția secundară.

Cu toate acestea, unele părți de propoziție (*subiectul, complementele sociativ* și *de agent,* circumstanțialele *instrumental, de relație*) exprimă mai clar, mai precis, mai concret conținutul la care se referă decît propozițiile echivalente care au un caracter mai abstract și, prin aceasta, mai general.

Pe de altă parte, unele propoziții secundare (*condiționalele, concesivele, consecutivele*) exprimă mai clar ideea de circumstanță decît părțile de propoziție echivalente.

Aceste caracteristici duc la o frecvență mai mare în exprimare a unor propoziții față de părțile de propoziție respective, ori la situația inversă.

Așa se explică raritatea unor propoziții din prima categorie (cu excepția *propoziției subiective,* care, tocmai datorită caracterului ei general, e folosită des în proverbe, maxime, cugetări, și este obligatorie după anumite construcții : verbe și expresii unipersonale, adverbe predicative, unele interjecții predicative), după cum și raritatea complementelor circumstanțiale din a doua categorie.

Intre frază și propoziție există asemănări și în ceea ce privește topica și, legată de aceasta, punctuația.

Ordinea propozițiilor în frază urmează, în general, pe cea a părților de propoziție (după cum s-a văzut în cap. II).

O situație deosebită prezintă în frază topica propozițiilor principale (vezi coordonarea).

Ca și în propoziție, intonația are în frază un rol important în reliefarea ideii exprimate de o anumită propoziție, iar uneori chiar în stabilirea raportului dintre propoziții [vezi *adversative* și *concesive* juxtapuse (asindetice) ; vezi și IV, 5].

4. Felul propozițiilor în frază

S-a amintit pînă acum că propozițiile în frază sînt principale și secundare. S-a afirmat, de asemenea, că o frază pentru a fi corect construită, trebuie să aibă cel puțin o propoziție principală.

Aceasta nu exclude posibilitatea existenței mai multor propoziții principale în aceeași frază. Sînt chiar fraze formate din numeroase propoziții, toate principale.

Problema cea mai spinoasă este aceea a definirii și a recunoașterii propoziției principale. Cele mai multe dintre vechile gramatici considerau ca principală propoziția care, scoasă din contextul frazei, are singură înțeles deplin.

Criteriul înțelesului poate fi luat în considerare numai în anumite împrejurări. Astfel, într-o frază formată prin juxtapunere :

„Își umfla glasul, gesticula, se roșea."

fiecare din propoziții, singură, are înțeles deplin :

Își umfla glasul. Gesticula. Se roșea.

Chiar dacă legătura se realizează printr-o conjuncție (sau alte elemente conjuncționale), unele propoziții principale au înțeles deplin :

„Fugi repede spre poarta de din dos *și* ieși în stradă prin curtea cealaltă".

CĂLINESCU, p. 92.

„*Murmură cu privirea spre norii mînioși* ce se vîltoreau peste capetele lor".

REBREANU, I, p. 29.

Asemenea propoziții, care luate singure au înțeles, sînt numite *principale suficiente* [1].

Sînt însă și construcții din care nu putem desprinde propoziția de la care pornește fraza, deoarece, izolată, n-are înțeles. Cu toate acestea, ea dă naștere frazei, de ea depind una sau mai mult propoziții :

„*Și avea Axinia un așa fel de arătat cu degetul,* că parcă tot ce arăta răsărea la vîrful degetului ei".

HOGAȘ, p. 95.

---

[1] Acad. Al. GRAUR, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale,* S.G.I., p. 121—139. Același studiu și pentru *principale insuficiente.*

Propoziția : „Și avea Axinia un așa fel de arătat cu degetul" nu exprimă pe deplin ideea, ci cere cu necesitate completarea ei printr-o propoziție secundară, care-i este subordonată : consecutiva „că parcă răsărea la vîrful degetului ei."

Propoziții care n-au înțeles deplin, deși de la ele pornesc frazele respective, sînt și regentele predicativelor și ale unor subiective :

„*Porunca mea e* să-ți dau acest paloș . . ."

SADOVEANU, N, P., p. 122.

(Subordonata e predicativă.)

„*Destul* că le aflăm totdeauna ca umbra și lumina, una lîngă alta".

SLAVICI, p. 132.

(Subordonata e subiectivă.)

Propoziția „Porunca mea e", întrucît are din predicat numai copulativul fără numele predicativ, este insuficientă pentru a exprima gîndirea, iar adverbul predicativ *destul* poate avea singur înțeles numai ca propoziție exclamativă.

Acest fel de propoziții, care nu depind de altele, dar au nevoie de ajutorul altor propoziții, subordonate, pentru a avea înțeles, se numesc *principale insuficiente.*

Vom socoti deci drept *propoziții principale* în frază acele propoziții care, fie că au, fie că nu au înțeles deplin, *constituie nucleul de formare al comunicării,* iar drept *propoziții secundare* pe acelea care, oricum, nu pot avea singure înțeles, *ci aduc o completare, o precizare a propozițiilor de care depind.*

Vorbind despre calitatea propozițiilor de a fi principale sau secundare în frază, după înțeles, nu se pot evita referirile la dependența sau independența propozițiilor. Nici nu e posibil altfel, căci fraza se realizează, după cum am văzut, prin îmbinarea propozițiilor pe baza raporturilor ce se stabilesc între ele.

Intenția noastră de a stabili calitatea de *principale* și *secundare,* ocolind (în măsura posibilă) termenii de coordonare, subordonare, s-a născut din observația că, deseori, se confundă noțiunile : *principale — coordonate — regente.*

Sfera *principalelor* subsumează pe cea a *regentelor,* totdeauna, iar pe cea a *coordonatelor* numai cînd se stabilesc raporturi între propoziții principale în aceeași frază.

Sfera *secundarelor* se identifică cu cea a *subordonatelor,* iar uneori poate cuprinde o parte din sfera *regentelor* (vezi I, 3, c și, în continuare, problema raportului).

5. Raportul dintre propoziții în frază

Pentru a discuta despre raporturile dintre propoziții, este necesar să stabilim mai întîi unitățile sintactice la care ne referim.

Avem în vedere trei unități sintactice: *propoziția independentă, fraza* și *contextul.*

a) Prin *propoziție independentă* înțelegem formularea constituită pe baza unui predicat sau indice de predicație, suficientă pentru a realiza o comunicare, fără să intre în relații cu alte unități sintactice:

„Se făcu liniște".

HOGAȘ, p. 79.

„El îi răspundea foarte bucuros lui Ghiță".

AGÎRBICEANU, II, p. 39.

b) *Fraza* — unitatea sintactică definită mai sus — a cunoscut trei etape importante în realizarea sa.

Cel dintîi mod de „îmbinare" a propozițiilor în frază a fost juxtapunerea [1].

„M-am închis în mine; am tăcut; mă uitam lung, zîmbeam, ascultam, închideam ochii".

DELAVRANCEA, p. 124.

Fiecare dintre cele șase propoziții constituie o comunicare deplină și independentă. Punctul și virgula sau virgulele care le despart pot fi ușor înlocuite prin punct, fără ca sensul comunicării să se schimbe.

Pentru că totuși scriitorul le-a pus alături ca să constituie — formal — o frază, trebuie să le deosebim de independentele de la punctul (a) printr-un determinant. De aceea le vom numi *propoziții independente juxtapuse* [2]

Cel de-al doilea mod de formare a frazei — superior din punctul de vedere al exprimării raporturilor logice, dar mai puțin expresiv ca cel dintîi — constă în realizarea unor legături între propozițiile care alcătuiesc fraza.

Legăturile ce se stabilesc între propozițiile frazei în acest mod fac ca ele să-și piardă independența. Această pierdere a independenței trebuie înțeleasă în sensul că în măsura în care o propoziție depinde de alta, în aceeași măsură aceea depinde de cea dintîi. Cu alte cuvinte, se naște un raport de interdependență [3], fără ca vreuna dintre propoziții să se subordoneze alteia.

---

[1] G.A.I, 19; L.R.C., 1956, p. 682. Vezi și studiul Mariei GABREA, *Structura frazei din punct de vedere gramatical și stilistic*, L.L., III, 1957, p. 79—90.

[2] Restrîngem mult sensul termenului, folosindu-l numai pentru a stabili „poziția" unei propoziții în frază.

[3] Această interdependență este deosebită de cea dintre subiect și predicat, neavînd caracter de inerență.

Acest raport de interdependență, pe bază de egalitate, se stabilește numai între propoziții de același rang (numai între principale sau numai între secundare, indiferent de felul lor).

Acest raport sintactic poartă numele de *coordonare.*

Raportul de coordonare se realizează cu ajutorul conjuncțiilor specializate în acest sens (vezi paragraful B, a).

„Trăsura ieși din patrulaterul șurilor *și* o luă pe cîmp, pe un drum indicat de roțile căruțelor".

CĂLINESCU, p. 114.

„Un vînt aspru zbicise frumos șoseaua, *iar* spre amiazi soarele tomnatec scoase capul dintre nouri, împrăștiind căldură și voioșie."

REBREANU, *Ion,* I. p. 117.

„Păsări de apă albe se înalță pe vîrful catargelor *sau* își plesnesc pieptu-rile de luciul Dunării".

SAHIA, p. 63.

Uneori, în limba literaturii artistice — și mai des în poezie — se renunță la conjuncția coordonatoare spre a da exprimării mai mult dinamism, mai mare expresivitate. Elidîndu-se conjuncția, raportul dintre propoziții nu se schimbă, dar construcția apare ca o juxtapunere. Această juxtapunere nu este însă de natura celei discutate la întîiul mod de formare a frazei, în care fiecare propoziție își păstrează independența.

„Mari lotri cu nume temut
Cercat-au pe zînă s-o fure—
Cadavrele lor putrezesc
In reavăn pămînt de pădure."

BENIUC, p. 93.

In cazul de față, deși lipsește conjuncția coordonatoare (*dar, însă*), raportul de adversitate e clar:

„Mari lotri... cercat-au pe zînă s-o fure, dar (însă) cadavrele lor putrezesc..."

Renunțînd la coordonarea prin joncțiune, poetul dinamizează exprimarea și o încarcă de expresivitate. Exprimată jonctional, fraza ar fi fost lentă și prozaică:

„Mari lotri... cercat-au pe zînă s-o fure, *dar* n-au reușit, *ci* au fost uciși, *iar* cadavrele lor putrezesc în reavăn pămînt de pădure."

Coordonarea fără conjuncții este numită *prin juxtapunere* [1], *paratactică* [2] sau *asindetică* [3].

Din cele discutate rezultă că între propozițiile de același rang sintactic se poate stabili un raport de coordonare.

Coordonarea e de două feluri : joncțională și paratactică sau asindetică (vezi și I, 3, e, 2).

In sfîrșit, pe măsură ce vorbitorii au simțit nevoia să-și exprime gîndurile din ce în ce mai precis, interdependența propozițiilor din frază s-a accentuat, mergînd pînă la subordonarea unora față de altele.

In acest al treilea mod de formare a frazei apar propozițiile secundare, care nu pot exista singure, ci depind de alte propoziții, pe care le completează, le precizează, le determină, le explică și față de care se află în raport de *subordonare.*

Raportul de subordonare în frază se poate realiza prin *joncțiune* (vezi începutul acestui capitol, A, 1) sau prin *parataxă* (vezi și I, 3, e, 2).

„*După ce și-au cules lemnele ghintuite,* feciorii au descălecat și au pălit pe dușmanul lor *pînă ce l-au văzut întins și neclintit, rînjindu-le*".

SADOVEANU, N. P., p. 179.

„Titu Herdelea, ascultînd jelaniile învățătorului, se simțea aproape rușinat și vinovat *că se află pe aici ca mosafir al asupritorilor norodului.*"

REBREANU, I, p. 75.

„Plocatul acela era vrăjit, *că* cine ședea pe el, *pînă să* stingă o scînteie, ajungea *unde* gîndea".

CARAGIALE, p. 62.

Paratactice :

„Apoi doar eu nu-s de acelea de care crede el : *n-am sărit peste garduri niciodată,* de cînd sînt."

CREANGĂ, p. 139.

(cauzală — *că, fiindcă*)

„Le-am spus hotărîrea : mergem înainte."

(atributivă)

---

[1] GA, II, p. 153, 160 și 168.

[2] LRC, 1956, p. 683, nr. 2.

[3] P. ext. de la „*asidet* s.n. (lit.) figură de stil care constă în suprimarea conjuncțiilor copulative într-o frază, pentru a-i da vigoare, dinamism", DN 1961, Cf. Maria GABREA, *op. cit.*, p. 83.

„Fireşte, *nu se poate rezolva totul dintr-o dată.*“ (subiectivă : aici *virgula,* iar mai sus, la atributivă, *două puncte* înlocuiesc conjuncţia *că.*)

„*Joace unul şi pe patru,*
Totuşi tu ghici-vei chipu-i.“

EMINESCU, p. 174

(concesivă)

c) Prin *context* înţelegem o unitate sintactică mai largă, cuprinzînd propoziţii independente şi fraze legate între ele din punct de vedere logic şi stilistic [1].

„Sultănica bolea. Nu adormea decît despre ziuă. Vise urîte îi tulburau odihna.“

DELAVRANCEA, p. 14.

Este nevoie să ne referim la context, deoarece în exprimarea în scris nu totdeauna propoziţiile şi frazele sînt constituite după formulele tradiţionale. Unele părţi secundare de propoziţie apar, formal, izolate de părţile de propoziţie regente.

„Cît vezi cu ochii, cîmp întins. *Cîmp. Numai cîmp.* Pe alocuri, cîmpul e negru.“

STANCU, II, p. 235.

Chiar părţi ale subiectului multiplu apar izolate :

„Se mai arătaseră în preajmă cîteva muieri. *Doi bătrîni cu cojoace, cîţiva copii în duligi.*“

SADOVEANU, M. C., p. 80.

Unele propoziţii nu pot fi înţelese decît în context :

„— De ce să te trimeată ? s-a mirat Mitrea. N-ai şi tu drept să-ţi trăieşti viaţa ?

— Ba am, nene Mitrea. Dar soru-mea şi cumnatu-meu nu vor să înstrăineze partea mea de pămînt. Gîndul lor e numai la avere. Aşa că, dacă mă trimite la Ţigăneşti, le rămîn lor pogoanele.“

Ibidem, p. 59.

Propoziţia „Dar soru-mea şi cumnatu-meu nu vor să înstrăineze . . .“ nu apare motivată ca adversativă decît în legătură cu precedenta, iar propoziţia

[1] Cf. Gh. BULGĂR, *Izolarea subordonatelor în proza artistică contemporană,* SGI, p. 179. Autorul susţine necesitatea studierii contextului în cadrul sintaxei. „Un astfel de capitol ar putea oglindi în mod concret cît de strînsă e legătura dintre sintaxă şi stilistică, ce rol joacă stările psihologice în exprimarea în scris a unui anumit conţinut.“

„Așa că . . . le rămîn lor pogoanele.“ este consecutiva [1] precedentei [2] (gîndul lor e numai la avere), deși ambele sînt despărțite (izolate) prin punct.

Procedeul izolării părților de propoziție și a propozițiilor subordonate este frecvent în proza artistică contemporană. Neținîndu-se seama de acest procedeu stilistic, deci neanalizînd faptele respective în cadrul contextului, interpretarea lor poate fi eronată.

În construcția următoare :

„— Cred că mă cunosc mulți. *Legăturile superioare ale lui Andrei.*“

Șerban NEDELCU, *Învățătorii*, p. 222.

unii sînt înclinați să analizeze textul subliniat drept o propoziție eliptică (mă cunosc legăturile . . .), dar, de fapt, este vorba de o apoziție dezvoltată explicativă necesară pe lîngă pronumele nehotărît *mulți*.

Vorbitorul, dîndu-și seama că *mulți* e prea vag, că nu satisface pe colocutor, adaugă explicația, precizarea : *adică (anume) legăturile superioare ale lui Andrei*. Elidarea adverbului de referire *anume* (*adică*) și înlocuirea lui prin punct dă dinamism exprimării.

Subordonatele apar, de asemenea, izolate pentru a se accentua asupra conținutului lor.

„El nici nu știa că vine. *Că vine și n-o să mai plece niciodată.*“

Fr. MUNTEANU, p. 265.

„Păi voi știți ce vorbesc alea ? Ce spun pîn sat ? *Că tac-tău are să-i treacă pe toți pe numele lui și are să-i treacă ăleia bătrîne casa și jumătate din locul de casă. Pentru că ești bleg și umbli cu capul între urechi, d-aia !*“

PREDA, p. 212.

„Doarme, parc-ar fi mort. *Dacă n-are gușă !* . . .“

STANCU, p. 42.

---

[1] În GA II, p. 167, *așa că* este socotită locuțiunea conjuncțională conclusivă, dar Mioara AVRAM a arătat clar că nu poate fi decît subordonatoare consecutivă (*Evoluția* . . . p. 148).

[2] Deși formal e o consecutivă reală, îndeplinirea acțiunii ei depinde de condiția formulată în propoziția condițională intercalată.

B. COORDONAREA

Propozițiile care se pot afla în raport de coordonare în frază sînt de patru feluri : *copulative, disjunctive, adversative* și *conclusive.*

S-a arătat că și între coordonate există interdependență.

Specificul relației face ca propozițiile coordonate să se situeze pe trei trepte cu privire la relativa lor independență [1] : 1) propozițiile copulative și disjunctive, 2) adversative, 3) conclusivele.

Uneltele gramaticale ale coordonării sînt conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale coordonatoare, precum și unele adverbe (introductivele specifice vor fi arătate la fiecare fel de coordonate).

Raportul de coordonare se poate stabili atît între propoziții principale, cît și între propoziții secundare.

1. Coordonate principale

a. Propoziții copulative

Propozițiile copulative se unesc în frază pe baza unității de conținut. Din punct de vedere logic, ele se comportă ca niște propoziții juxtapuse. Cele mai apropiate ca independență de juxtapuse sînt copulative legate prin *și :*

„Își atinse restul piciorului *și* se încovoie, sub o izbucnire de plîns."

SAHIA, p. 60.

Într-un șir de mai multe coordonate copulative, conjuncția *și* poate apărea între toate propozițiile :

„Eu îmi luai locul de dimineață în colțul canapelei *și* liniștit îmi sorbeam cafeaua *și* îmi fumam țigara"

HOGAȘ, p. 164.

dar mai obișnuit conjuncția se folosește numai înainte de ultima propoziție, cele anterioare fiind despărțite prin virgulă :

[1] Acad. Al. GRAUR, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale,* SGI., p. 129.

„Ea aruncă o privire repede pe foaia scrisă, se duse într-un colț al odăii, limba îi fulgeră roș pe vîrful arătătorului drept, șterse ceva, scrise ceva *și* iute închise albumul."

HOGAȘ, p. 165.

Raport copulativ poate stabili și conjuncția *iar* cu o ușoară nuanță adversativă :

„Batoza se aude duduind,
Răzbate pînă aici cîntecul muncii,
Iar vîntu-aduce glasuri de argint
De unde goi la scaldă strigă pruncii."

BENIUC, p. 179.

Cînd una dintre propozițiile coordonate copulative este negativă (fie prima, fie a doua), legătura dintre ele se face tot prin *și* :

„Îi place lectura *și* nu renunță la ea nici seara "

Legătura dintre copulativele negative se realizează prin *și, nu ... nici, nici ... nici, ba nici* :

„... nu vrea să audă de nici un zălog *și* nu sloboade boii."

GALACTION, p. 18.

„*Nici nu samănă, nici ară,*
Numai umple la hambară."

BENIUC, p. 132.

Tot copulative sînt propozițiile introduse prin adverbele repetate :

„... *acu* se încovoia craca și s-apleca cu ea pînă la pămînt, *acu* se ridica, *acu* se apleca."

CARAGIALE, *Teatru*, p. 441.

Acțiunile exprimate în coordonatele copulative pot fi simultane :

„Zîmbea, glumea și nu era de loc mulțumit."

REBREANU, I, p. 202.

sau succesive :

„Cum ieși în uliță, *faci la stînga și mai mergi niței și vezi o casă cu flori la geamuri*".

Ibidem, p. 68.

Copulativele introduse prin adverbe repetate pot exprima acțiuni alternative :

„Ne ajutăm reciproc : cînd *citesc eu*, cînd *citește el*" (vezi și exemplul din Caragiale de mai sus).

Propozițiile copulative sînt, împreună cu disjunctivele, foarte aproape de independente. [1]

„Independența" coordonatelor copulative este relativă, întrucît sînt numeroase copulative care au nuanțele de sens ale unor subordonate.

Cu sens consecutiv:

„Sărmana Soleima văzuse, printre gratii, pe frumosul oltean — care avea multe daraveri negustorești cu Mustafa — *și se îmbolnăvise de iubire.*"

GALACTION, p. 30.

Cu sens temporal:

„Fusese în Germania doi ani student în litere, *apoi* [2] *renunțase și se înscrisese la Drept la Paris.*"

CĂLINESCU, p. 79.

O dovadă că unele propoziții principale coordonate copulative se apropie de independente o constituie posibilitatea separării lor prin punct, ori prin intervertirea lor, fără ca sensul să se schimbe:

Citește și scrie. Citește. Scrie. Scrie și citește.

b) Propoziții disjunctive

Acțiunile exprimate în propozițiile disjunctive sînt opuse și contradictorii, fiind posibil să se realizeze, de obicei, numai una dintre ele.

„Ori vorbești frumos, ori taci."

Fraza poate avea chiar trei disjunctive:

„Ești nevastă, ori ești fată,
Ori zînă din cer picată?"

ALECSANDRI, P. p., p. 53.

Conjuncțiile specifice sînt: *sau* și *ori.*

Exprimarea clară a raportului disjunctiv cere să se pună conjuncția, aceeași, înaintea fiecărei propoziții, deoarece disjunctivele stau exact pe același plan:

„... din două una: *ori* tu mă iubești și eu trăiesc ..., *ori* nu, și atuncea mor ..."

CARAGIALE, *Teatru*, p. 174.

---

[1] Acad. Al. GRAUR, *op. cit.*, p. 129.

[2] Sensul temporal este dat și de valoarea adverbului cu funcțiune copulativă (vezi LRC, 1956, p. 691).

„*Ori* cînți cum ne place, *ori* taci,
Ori du-te-n o mie de draci."

BENIUC, p. 150.

dar conjuncția poate lipsi din prima propoziție :

„Găsește-mi, mă-nțeledzi, un coledzi, *ori* dau scrisoarea la Războiul . . ."

CARAGIALE, *Teatru*, p. 243.

Uneori cea de-a doua disjunctivă este exprimată printr-o propoziție adverbială de afirmație sau negație :

„Spune-mi, bade, cu gura
Noi iubimu-ne, *ori ba* ?

TOCILESCU, p. 275.

(vezi mai sus și exemplul din CARAGIALE).

Propozițiile disjunctive pot apărea și în construcție asindetică :

„— *Taie-mă, nu mă tăia*,
Nu mă las de prada mea."

ALECSANDRI, P. p., p. 35.

Egalitatea și independența disjunctivelor se verifică prin posibilitatea intervertirii ordinii :

„Sau plouă, sau e soare."
Sau e soare, sau plouă."

Dacă fraza are mai mult de două disjunctive, raportul de excludere se atenuează, rămînînd o simplă alternare de situații cu posibilitatea de a se realiza, simultan sau succesiv, toate :

„Cînd intră în componența numeralelor ordinale, articolul *al* apare întotdeauna, *fie că* precedă, *fie că* urmează după substantivul determinat, *fie că* acesta din urmă e articulat, *fie că* nu e". GA², I, p. 107.

In astfel de situații raportul disjunctiv se apropie de cel copulativ [1] (vezi : *acu . . . acu . . .*).

Propoziția disjunctivă introdusă prin *ori* se desparte prin virgulă de coordonata ei.

„*Ori nu răspundea de loc* dacă o-ntrebai ceva, *ori îți* trîntea te miri ce neghiobie boacănă".

CARAGIALE, p. 131.

[1] GA², II, p. 246 și 247.

Cînd ambele propoziții coordonate au înaintea lor conjuncția disjunctivă *sau*, între ele se pune virgulă :

„*Sau* că strada aceea nu mai este, *sau* că amintirea mea a strămutat-o într-o lume ireală".

GALACTION, O, I, 503. ap. *Îndreptar.*

Dacă raportul disjunctiv este marcat prin conjuncție numai la cea de-a doua propoziție, virgula nu trebuie să fie folosită.

c) Propoziția adversativă

Prin propoziția adversativă se exprimă o acțiune ori o stare opusă celei din coordonata ei.

La propozițiile copulative și disjunctive se vorbește de obicei de perechi, deoarece se află pe același plan. Adversativă este însă numai cea de-a doua, care se opune precedentei. De aceea gradul de coordonare scade, adversativa fiind într-o oarecare măsură subordonată celei căreia i se opune.

„Poate fi-va și el unul dintre cei jertfiți, *dar după jertfe vine răscumpărarea și biruința celor buni.*"

SADOVEANU, N. P., p. 53.

Principalele mijloace introductive ale adversativei sînt conjuncțiile : *dar, însă, iar, și, ci* și locuțiunea adverbială : *în schimb :*

„Apoi închide cartea lui Goethe, *dar* deschide-o din nou și adeseori pentru a afla în ea noi motive de a spera și de a iubi."

VIANU, p. 115.

„Săracu bărbatul meu
El muncește, *și* eu beu."

STRIGĂTURI, p. 236.

„Papà, să știi, e foarte bogat, și-l iubesc mult, *însă* nu poate să facă fericit pe nimeni."

CĂLINESCU, p. 122.

„Gheorghe n-a mai stat la arie de loc, *ci*, ca niște plumb topit, a curs de acolo pînă în vale în sat."

GALACTION, p. 17.

Uneori printr-un singur *ci* este introdus un șir de adversative la o coordonată negativă :

„De altă parte, furtuna nu crăpa de loc în ploaie sănătoasă, *ci* se oțerea în spinarea gorunilor, crîșnea, frîngea și dădea chiote."

Ibidem, p. 6.

Raportul adversativ exprimat de o propoziție se poate referi la cele exprimate anterior, în context:

„*Dar* limba e cea mai sfîntă moștenire a unui popor, ea e a tuturor și pentru toți din același neam "

GÎRLEANU, SA, II, p. 294.

„*În schimb,* cîmpul nesfîrșit era tăiat de ușă ca de rama unui tablou, încît priveliștea avea un aer de artificiu."

CALINESCU, p. 114.

Adversativa poate fi introdusă și prin locuțiunile conjuncționale *numai (să, că), fără (să)*:

„Dragostea nu îmbătrînește ; *numai* oamenii se ofilesc și trec."

SADOVEANU, F. J., III, p. 79.

„Pînza nu știu năvădi, / *Fără* știu a chiui."

Strigături.

Propoziția adversativă se anunță uneori prin repetarea numelui predicativ în coordonată:

„De mare, mare, dar minte n-are".

Proverb.

„Beutoare-s, beutoare,
Dar la crîșmă nu-s datoare."

Strigături, p. 235.

Locul adversativei este totdeauna în urma coordonatei, căci altfel nici n-ar putea exprima opoziția.

Dacă-i schimbăm locul, trecînd-o înaintea coordonatei ei, adversativa devine concesivă, iar sensul frazei se modifică.

„Știe, *dar nu spune.*"
„*Deși nu spune,* știe."

Adversativele introduse prin *ci* nu-și pot schimba ordinea.

Conjuncția adversativă *însă* poate apărea nu numai înaintea propoziției, ci și în interior. Normele actuale de punctuație cer să nu izolăm prin virgulă conjuncția *însă.*

„Oamenii puteau ieși *însă* spre cîmp printr-o ușă pătrată și cu prag înalt..."

CALINESCU, p. 113.

d) Propoziția conclusivă

După cum o arată numele, acest fel de propoziție exprimă concluzia acțiunii sau stării din coordonata ei.

Coordonata conclusivă se introduce prin conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale *deci, așadar, prin urmare, de aceea, în concluzie* ș.a. :

„S-a dus amorul, un amic —
Supus amîndurora,
Deci cînturilor mele zic
Adio tuturora."

EMINESCU, p. 162.

Propoziția conclusivă poate rezuma concluzia mai multor propoziții sau fraze anterioare, adică a unui context, apărînd izolată prin punct.

„Sufletul meu se bucură că stăpînul se milostivește a întreba. *Pot deci să mor cu bucurie.*"

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 30.

„Îți pare de necrezut vestea asta, știu, dar te asigur că e adevărată. *Așadar, tu nu mai ai de-a face c-o fată avută,* să bagi bine de seamă !"

AGÎRBICEANU, II, p. 103.

Propozițiile conclusive sînt destul de rare în beletristică. Ele apar cu mult mai des în lucrări științifice, în discursuri, în publicistică. Faptul este ușor explicabil : aici se pun probleme, se dezbat, se argumentează, se trag concluzii.

„Datorită caracterului ei mult mai unitar, în toate privințele, decît al limbii naționale, limba literară îndeplinește în mai mare măsură condițiile cerute unei limbi comune, și *de aceea putem spune* că ea este oarecum mai națională decît limba întregului popor."

Acad. I. IORDAN, *Limba literară,* L.R., 1954, nr. 6.

„*În concluzie,* domnule președinte, *problema* pe care o discutăm . . . *nu este o simplă problemă de procedură.*"

Drapelul roșu, 4926, 2. XI. 1960, p. 4.

Concluzia poate apărea și fără conjuncție în construcție asindetică :

„Nu-i nimeni, *mi s-a părut.*"

BENIUC, p. 126.

(*deci mi s-a părut* ; vezi și I, 3, e, 2).

Locul conclusivei este întotdeauna în urma coordonatei sau în urma contextului a căror concluzie o exprimă. Propoziția conclusivă se desparte prin virgulă de coordonata ei. Cînd exprimă concluzia unui context este izolată prin punct.

Deoarece exprimă concluzia unor fapte anterioare, conclusiva se apropie mai mult de subordonate, de consecutive, cu care se confundă deseori. Criteriul de deosebire îl constituie uneltele gramaticale introductive.

2. Coordonate secundare

Raportul de coordonare se poate stabili şi între propoziţiile secundare. Propoziţiile secundare care intră în raport de coordonare pot fi de acelaşi fel (completive cu completive, atributive cu atributive etc.), dar pot fi şi diferite (completive cu circumstanţiale sau circumstanţiale diferite între ele).

Secundarele, indiferent de ce fel, coordonate între ele sînt subordonate aceleiaşi regente.

— *Coordonare copulativă*:

„Muncitorii cer *să părăsească cu toţii munca şi, in corpore, să-şi petreacă tovarăşul pe străzi pînă la groapă.*

SAHIA, p. 63.

(ambele completive directe).

„Cum făcea el, cum dregea, se juca aşa de frumuşel, *incît ghemul nici nu se desfăşura, nici nu se incurca.*"

ISPIRESCU, p. 171.

(consecutive negative).

„Tovarăşul meu ... stătea afară pe prispă, plecat asupra unei opinci, *pe care o tot sucea şi o tot învîrtea ...*"

HOGAŞ, p. 79.

(atributive)

„Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roş, *de unde ştii şi cum îi ştii tu.*"

CREANGĂ, p. 221 [1].

(circumstanţială de loc şi modală)

— *Coordonare disjunctivă:*

„Şi el, supărat la culme, se legă de Pavăl *să-i facă altele în locul acelora, ori să-i deie banii îndărăt numaidecît.*"

CREANGĂ, p. 68.

(finale disjunctive)

„Caută omul *care să-i spună sau să-l conducă pînă acolo.*"

(atributive disjunctive)

[1] La Mioara AVRAM, *Observaţii* ... p. 155.

— *Coordonare adversativă*:

„Ion Pravilă se înverșuna în gura mare, vorbind despre Babaroaga, că nu-i drept *ca unii* care-s mai înstăriți de la Dumnezeu *să mai ia pămînt, iar cei săraci să rămîie necăjiți.*"

REBREANU, I, p. 149.

(subiective adversative)

„*Și cînd toți trăgeau mai bine din cafea și din ciubuc . . . iar eu mă luptam cu cocoloșul de halva,* rîsul și vorba, din ce în ce mai apropiate, acoperiră convorbirea dinăuntru."

GALACTION, p. 28.

(temporale adversative)

— *Coordonare conclusivă*:

Conclusivele coordonate cu o altă secundară sînt rare. In GA II, p. 167 se dă un exemplu:

„. . . că ei nu vor mai sta fără pămînt, *că ei asudă și sîngerează muncindu-l și deci al lor trebuie să fie . . .*"

REBREANU, I, p. 230.

Sînt posibile fraze în care să fie coordonate o conclusivă cu o completivă directă, după un *declarandi*, ceea ce constituie „treapta cea mai de jos a subordonării [1]."

„I-am spus *că nu-l cunosc, deci nu-l pot caracteriza.*"

---

[1] Mioara AVRAM, *Observații . . .*, p. 159.

C. SUBORDONAREA

Intr-o frază pot fi, pe lîngă propoziții principale, și propoziții secundare. Propozițiile secundare determină părți din alte propoziții sau chiar propoziții întregi (vezi, I, 3, c).

Avînd funcțiunea sintactică de a completa, de a preciza, de a determina, propozițiile secundare depind de altele. Dependența le face să se afle în *raport de subordonare* față de propozițiile care le stabilesc regimul, adică de propozițiile regente (vezi locul citat mai înainte).

După cum s-a mai arătat, o propoziție secundară poate fi subordonată unei principale sau chiar unei secundare. De aici rezultă că *propoziția regentă,* principală sau secundară, este aceea care are o subordonată.

Propozițiile subordonate sînt introduse cu ajutorul conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale subordonatoare, al pronumelor și adverbelor relative (vezi fiecare fel de propoziție secundară, cap. II).

Ca și în cadrul coordonării, și în subordonare pot să lipsească uneltele gramaticale introductive. Se realizează în acest fel construcții cu *subordonate paratactice* [1] (sau juxtapuse, cum le numește GA[2], II, p. 261, d și 264, (756).

In recunoașterea subordonatelor paratactice, lipsind conjuncția, au un rol important topica (vezi I, 3, e), intonația și pauza.

Pauza dintre subordonatele paratactice și regentele lor e mai mare decît în cazul subordonatelor conjuncționale [2].

In privința intonației se deosebesc două situații :

1. Subordonata paratactică precedă regenta :

„Eu înțeleg așa : *muncești,* mănînci, *nu muncești, rabzi* !"
CALINESCU, O.I., p. 57.

(subordonate condiționale)

---

[1] I. RIZESCU, *op. cit.*, p. 107, nota 1.

[2] Afirmațiile despre pauză și intonație sînt făcute după studiul citat al lui Rizescu, primul care a cercetat cu mijloace moderne această problemă.

2. Regenta precedă subordonata paratactică :

„Du-te, te rog, *aș vrea să dorm.*"

DELAVRANCEA, p. 132.

(subordonată cauzală)

Cînd subordonata paratactică precedă regenta, tonul ei urcă brusc, iar regenta se încheie cu un ton coborît.

„Dacă regenta precedă secundara, atunci prima propoziție are un ton preventiv (ton coborît, timbru încordat, trecere bruscă), în timp ce tonul celei de-a doua propoziții coboară mai mult (în contrast cu prima)[1]".

Gradul subordonării

Sînt două grade de subordonare. Propozițiile secundare care depind de propoziții principale sînt subordonate de gradul I, iar cele care depind de o altă secundară (regentă) sînt subordonate de gradul al II-lea.

„Zice că va vorbi cînd trebuie și cui se cuvine."

SADOVEANU, F.J., I. p. 113.

In această frază sînt patru propoziții :

1) *zice* : principală (și regentă a celei de a doua);

2) *că va vorbi :* completivă directă, subordonată de gr. I (și regentă a celor două următoare, coordonate între ele);

3) *cînd trebuie* : temporală, subordonată de gradul al II-lea, deoarece are ca regentă o secundară, care la rîndul ei este subordonată unei principale ;

4) (și) *cui se cuvine* : completivă indirectă, subordonată de gradul al II-lea, în raport de coordonare copulativă cu temporala precedentă.

În schemă :

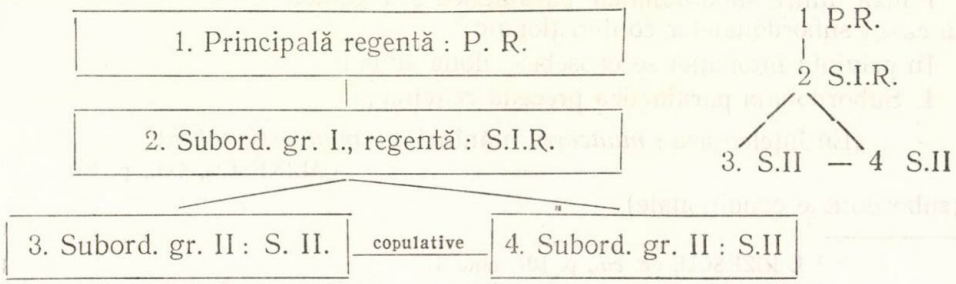

[1] Ibidem, 130—131.

Specificul subordonării în frază

După cum s-a văzut din întregul capitol al II-lea, funcțiunile tuturor celor douăzeci de părți de propoziție au putut să fie exprimate fie lexical (prin cuvinte sau sintagme), fie propozițional, consemnîndu-se în acest fel deplina echivalență funcțională între părțile de propoziție și propozițiile subordonate.

Această echivalență nu trebuie însă să impiedice observarea atît a specificului de construcție, cît și a deplinătății de conținut, ceea ce se reflectă în frecvența mai mare a unor părți de propoziție față de propozițiile corespunzătoare sau în mai deasa folosire a propozițiilor subordonate decît a părților de propoziție (Vezi III, A, 3).

Propozițiile subordonate se clasifică în două grupe mari :

1) *necircumstanțiale* (predicative și subiective ; completive directe, de agent și sociative ; completive indirecte, atributive, apozitive și predicative suplimentare) ;

2) *circumstanțiale* (cele treisprezece feluri studiate în II, 2°, 1—13).

Propozițiile subordonate necircumstanțiale se prezintă ca mai strîns legate de regente în privința conținutului. Se poate stabili chiar o ierarhie după gradul de coeziune dintre subordonată și regentă : [1]

1° — predicativele și subiectivele, care au caracter de inerență datorită insuficienței de conținut a regentelor lor ;

2° — completivele : directe, de agent și sociative ;

3° — completivele indirecte, atributivele izolate, apozitivele și predicativele suplimentare.

Din grupa a doua numai completivele directe pot cumula unele slabe nuanțe circumstanțiale, care se realizează datorită tendinței vorbitorilor spre brevilocvență.

De exemplu, fraza cu două propoziții :

„Știu *cît poți*"

reprezintă exprimarea concentrată a alteia care a fost gîndită cu trei propoziții :

„Știu *că poți* și *cît poți*",

prima principală, a doua completivă directă, iar a treia circumstanțială modală de măsură. Concentrarea exprimării a fost posibilă datorită identității dintre predicatele celor două subordonate și folosirii unei singure unelte introductive. Propoziția *cît poți* din fraza luată în discuție rămîne completivă

[1] Gh. BULGĂR, *Note despre structura frazei*, p. 17, distinge două categorii (necircumstanțiale și circumstanțiale).

directă ca subordonată a unui verb tranzitiv, dar primește și nuanța circumstanțială a celei reduse, reprezentată de adverbul *cît* [1].

Din grupa a treia, toate cele patru categorii de subordonate, pe lîngă că au o mare libertate față de termenul regent, pot cumula nuanțe circumstanțiale. (Vezi cele discutate în paragrafele respective.)

Dintre subordonatele necircumstanțiale numai completivele de agent și cele sociative (care se prezintă, de altfel, cu o frecvență foarte redusă) au unelte introductive specifice. Celelalte se pot folosi de aceleași introductive, astfel că identificarea lor ține de natura regentului.

O propoziție subordonată ca, de exemplu : *că vine,* fără vreo schimbare în structura ei, poate fi de mai multe feluri, după contextul în care intră, adică după natura regentei [2].

Se știe	*că vine*	(subiectivă)
Faptul că a telefonat înseamnă	*că vine*	(predicativă)
Îl văd	*că vine*	(predicativă suplimentară)
Știu	*că vine*	(completivă directă)
Mă îndoiesc	*că vine*	(completivă indirectă)
Mi-a trimis știrea	*că vine*	(atributivă)
Am aflat un lucru :	*că vine*	(apozitivă)

Poate că afirmația că predicativa suplimentară n-are un grad de coeziune prea strîns față de regentă ar putea produce nedumeriri, avînd în vedere că s-a afirmat că are caracter de dublă subordonare.

Să luăm exemplul dat mai sus :

Îl văd *că vine*

predicativa suplimentară exprimă o acțiune simultană cu cea din regentă, fără să fie impusă de aceasta, și are ca subiect subînțeles partea nominală

---

[1] Este cunoscut faptul că pronumele și adverbele relative, pe lîngă valoarea lor joncțională au și funcțiune sintactică în propoziția din care fac parte. De aceea, cumulul de nuanțe circumstanțiale poate fi mărit în aceeași exprimare concentrată : „Știu *ce, cît* și *cînd poți*", formulare care ar putea avea acest „istoric" :

Știu	că poți
	ce poți
	cît poți
	cînd poți

Știu ce, cît și cînd poți.

Conjuncția *că* n-a mai fost necesară, deoarece nu are rol în propoziție, iar oricare dintre relative poate îndeplini funcția conjuncțională.

[2] Cf. Gh. BULGĂR, *Note* ..., p. 18.

care în regentă este complement direct (*îl*), fără a-i impune vreo marcă gramaticală de subordonare.

Propoziţiile subordonate circumstanţiale datorită caracterului lor adverbial (cu excepţia celor opoziţionale, de excepţie şi cumulative) şi varietăţii posibilităţilor de construire au un grad de coeziune mai larg faţă de regente. Existînd o oarecare „specializare" a uneltelor introductive [1] pentru anumite feluri de circumstanţiale, acestea pot fi identificate fără a se ţine seama de natura regentului. De aceea, la o regentă în structura căreia nu se produce nici o modificare pot apărea subordonate circumstanţiale diferite :

Munceşte *unde o trimiţi.*	(circ. de loc)
Munceşte *cînd o trimiţi* (la muncă)	(circ. de timp)
Munceşte *pentru că o trimiţi* (la muncă)	(circ. de cauză)
Munceşte *ca s-o trimiţi* (la odihnă)	(circ. de scop)
Munceşte *dacă o trimiţi*	(circ. condiţională)
Munceşte *deşi o trimiţi fără voie*	(circ. concesivă)
Munceşte *cu ce-o trimiţi* (=cu ce unelte . . .)	(circ. instrumentală)
(aşa) Munceşte *încît o trimiţi cu încredere.*	(circ. consecutivă)

După cum se vede caracterul subordonatei depinde, în primul rînd, de mijloacele de construcţie [2]. De bună seamă, e necesar să se aibă în vedere şi conţinutul exprimat de subordonată în ansamblu. Aşa, de pildă, la regentul *munceşte* nu se poate construi o modală sau o circumstanţială de relaţie care să aibă ca predicat verbul *a trimite.*

In alt context însă *a munci* poate avea circumstanţialele respective :

Munceşte *cum a învăţat* (*cum poate* etc.)
Munceşte *referitor la ce-am vorbit.*

Această „largheţe" în ceea ce priveşte subordonarea circumstanţialelor se datoreşte şi faptului că cele mai multe propoziţii de acest fel sînt introduse prin locuţiuni conjuncţionale sau adverbe relative care, în general, au un sens mai concret şi mai specific [3].

---

[1] „Specializarea" nu trebuie înţeleasă ca imuabilă. Datorită caracterului dinamic al limbii, unele unelte „specializate" pot să introducă şi alt fel de subordonate (după cum s-a şi putut vedea la locul respectiv).

[2] Firește, dacă nu s-ar fi avut în vedere caracterul demonstrativ, formulările ar fi putut fi mult mai variate.

[3] Cf. GA², II, p. 259, § 750.

Regente și subordonate

O propoziție regentă în frază poate avea una sau mai multe subordonate. Subordonatele dintr-o frază se pot afla în raport de constelație una față de alta și, în acest caz, își realizează dependența de regentă fiecare separat:

„Cîțiva copii /*care se jucau la marginea mării*/ m-au rugat /*să le fac un vapor de hîrtie*".

CALINESCU, CO, p. 107.

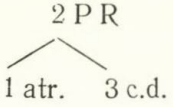

Cînd însă subordonatele aceleiași regente se află în raport de coordonare este suficient ca numai una (prima dintre ele) să marcheze raportul de dependență:

„Titu văzu încurcătura lui / și avu un cuțit în inimă, gîndindu-se / cum l-a mai invitat astă-vară / *să vie încoace / și să stea la dînsul / și toată ziua numai poezii să scrie*".

REBREANU, I, p. 119.

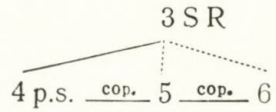

p.s. = predicativă suplimentară. Linia punctată arată că 5 și 6 depind de 3, dar legătura se realizează prin 4.

O propoziție subordonată poate avea mai multe regente [1].

Situația aceasta se poate prezenta în trei ipostaze:

1° două sau mai multe regente coordonate, juxtapuse sau copulative [2], pot avea aceeași subordonată dacă între conținutul lor există compatibilitate semantică.

„Citește, scrie, învață, muncește necontenit *ca să-și ajungă colegii fruntași.*"

(Acțiunile exprimate de oricare dintre cele patru regente pot avea ca scop pe cea din subordonată)

---

[1] Cf. GA², II, p. 260, § 751.

[2] Cele aflate în raport disjunctiv, adversativ sau conclusiv, datorită specificului lor, greu pot avea aceeași complinire.

„Unii[1] au spus / și cred[2] / *că eu sînt solitar*[3] /, ceea ce este, vai, radical fals."

CĂLINESCU, CO, p. 5.

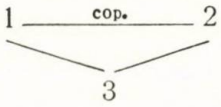

(ce-au spus ? — *că sînt solitar*
ce cred ? — *că sînt solitar*)

2° două propoziții, dintre care una regentă insuficientă, iar a doua subordonată implicită (regenta insuficientă și subiectiva ei ; regenta insuficientă și predicativa ei) formează *un tot* care regizează o altă subordonată (sau mai multe) :

„Adevăru-i[1] / că Eminescu este[2] și cel mai mare poet al generației de față[3] /, *oricît ar supăra această afirmație pe poeții de astăzi, / și oricît s-ar susține / că producțiile de astăzi egalează măcar în monedă măruntă aurul marelui și nefericitului maestru*[4]."

SADOVEANU, O, 19, p. 267.

(Cele două propoziții secundare — 3 și 4 — concesive sînt subordonate propozițiilor 1 și 2, *luate împreună,* deoarece subordonatele n-ar putea exprima raportul concesiv, separat, nici față de regenta principală insuficientă (*adevăru-i*), nici față de predicativa ei (*că Eminescu este și cel mai mare poet al generației de față*)

Schema se prezintă astfel :

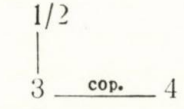

Determinarea unui grup de părți de propoziție de către o altă parte de propoziție este un fenomen care poate fi întîlnit și în planul propoziției.

În propoziția :

„Sonata lunii de Beethoven
e însăși luna coborîtă pe pămînt."

BLAGA, P, p. 303.

cuvîntul *lunii* este atribut substantival genitival (al denumirii) și determină substantivul *sonata* (în nominativ) ; *de Beethoven,* atribut prepozițional (al autorului) determină nu pe *sonata* (cum ar fi de așteptat), ci sintagma *so-*

nata lunii (la care se referă poetul Blaga). Dacă am analiza : *care sonată* ? — *de Beethoven,* n-am afla adevăratul regent, deoarece Beethoven a compus şi alte sonate ; în continuare, predicatul nominal *este însăşi luna* identifică subiectul exprimat sintagmatic : *sonata lunii de Beethoven.*

O analiză analogă propune şi GA [2], II, p. 433 :

„De exemplu, în *artera cerebrală mijlocie stîngă* ordinea atributelor nu poate fi modificată, deoarece *cerebrală* determină *artera, mijlocie* determină grupul *artera cerebrală,* iar *stîngă,* îmbinarea *arteră cerebrală mijlocie.*"

3° două sau mai multe regente, coordonate, pot avea, în acelaşi timp, aceleaşi două sau mai multe subordonate, coordonate la rîndul lor [1]. În astfel de situaţii valorile subordonatelor diferă după specificul regentei.

„A învăţat carte, a muncit ca un titan, a grămădit diplomă peste diplomă şi, la adăpostul acestor diplome (cu care ţine în loc sărăcia şi pe proşti, şi pe vicleni, şi pe lichele), şi-a permis să fie şi să scrie *ce-a vrut* şi *cum a vrut.*"

GALACTION, OA, IV, p. 48.

Din această frază, ne interesează, pentru discuţia de faţă, ultimele patru propoziţii.

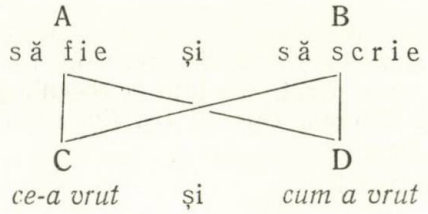

Cele două propoziţii regente (să fie şi să scrie), coordonate copulativ [2], au ca subordonate, fiecare în parte, aceleaşi două propoziţii (*ce-a vrut* şi *cum a vrut*).

În schemă descompusă :

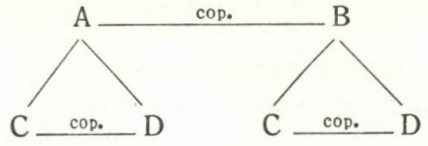

[1] Cf. GA[2], II, p. 260, § 751.

[2] Să se observe că aceste două propoziţii sînt, la rîndul lor, subordonate ambele la aceeaşi regentă (şi-a permis).

dar, fiindcă nu sînt două propoziții C și două D, schema dependențelor se prezintă astfel :

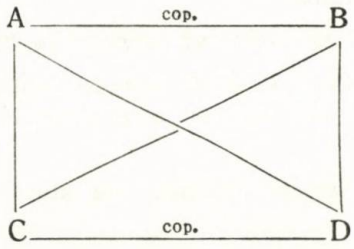

Dacă din punctul de vedere al raportului în frază, cele două propoziții (notate de noi C și D) se prezintă ca subordonate la două regente, valoarea lor sintactică se schimbă după cum le raportăm la fiecare dintre regente. Astfel, propozițiile C și D, ca subordonate la A (care este o propoziție realizată prin verbul *a fi* cu valoare de copulativ), sînt, ambele, *predicative*. Aceleași propoziții, ca subordonate la B (exprimată printr-un verb tranzitiv cu valoare predicativă), sînt, ambele, completive directe, a doua cumulînd și o nuanță circumstanțială modală. (Vezi și nota 1 de la p. 338).

Împletirea subordonatei cu regenta [1]

Se ivesc greutăți în analiză în situațiile în care subordonata apare „împletită" cu regenta ei. „Împletirea" trebuie înțeleasă în sensul că părți care aparțin subordonatei pot apărea în structura propoziției regente.

„Împletirea" între subordonată și regentă prezintă două situații : 1° regenta este o principală ; 2° regenta este și ea tot o subordonată.

— Situația 1° are trei posibilități de realizare :

a) Fraza este interogativă și are, ca prim element, un pronume sau adverb interogativ, care formal apare în principală, dar are rol sintactic în subordonată :

Cînd zicea *că va veni* ?
Cine crezi *că vorbește* ?

[1] GA², II, p. 265.

b) Fraza are o propoziție principală regentă impersonală, care cere ca subordonată o subiectivă, dar, formal, în structura ei apare un subiect, care este, de fapt, al subordonatei [1] :

Tinerii se cuvine *să respecte pe bătrîni.*

c) Fraza începe cu o parte de propoziție (principală sau secundară) care nu aparține regentei din care aparent face parte, ci subordonatei, dînd impresia unui anacolut :

„Băbătia lui, de la o vreme încoace, nu știu *ce* [2] *avea,* că începuse a scîrții . . ."

CREANGĂ, p. 90.

(adică : de la o vreme încoace, n u ș t i u *ce avea bătia lui . . .*)

— Situația 2° este mai complicată. Și regenta este tot propoziție subordonată și este introdusă prin pronume și adjective relative sau nehotărîte și prin adverbe relative, iar subordonata acestei regente este introdusă prin conjuncții.

„Il pofti ca să-i arate un loc u n d e e l z i c e a *că se pot găsi multe faguri de miere*".

ODOBESCU, S, III, p. 236 ; GA², II, p. 265.

[adică : u n l o c (despre care) el zicea *că acolo (unde) se pot găsi multe . . .*].

„Lăcomia lor e așa de mare, încît se aruncă orbește *oriunde cred că e ceva de ciupit.*"

CALINESCU, CO, p. 17.

„Impletirea" se realizează în sensul că introductivele regentei au rol sintactic în subordonată.

---

[1] GA², II, p. 265, dă următorul exemplu :

„Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfînt".
(EMINESCU, O, I, p. 192)

care se va analiza, potrivit concepției GA² că *a trebui* este predicativ, astfel : *trebuia,* principală și regentă, *să te cuprinzi tu de acel farmec sfînt,* subordonată subiectivă care are ca subiect pronumele *tu,* plasat înaintea regentei.

[2] Interpretarea ca locuțiune pronominală a grupului *nu știu ce* nu este adecvată în acest caz.

CORESPONDENȚA TIMPURILOR

Intre timpurile exprimate de predicatele propozițiilor care se află într-o relație sintactică se stabilesc anumite raporturi temporale. Se înțelege că raportul temporal poate fi sesizat numai între predicatele verbale și între cele nominale care au copula exprimată, deoarece verbul copulativ are indici gramaticali de timp și mod.

Fără copulă, predicatul nominal poate fi considerat la orice timp, în funcție de context.

„Ea un înger" (=ea este, a fost, va fi un înger)

Predicatele adverbiale și interjecționale neavînd indici gramaticali pot realiza orice fel de raport temporal prin context:

Probabil { că vine. / că va veni / că a venit / c-ar veni (c-ar fi venit) / să vină (să fi venit)

Cînd vine mama, eu țup ! în apă
Cînd a venit mama, eu țup ! în apă
Cînd va veni mama, eu țup ! în apă.

Prin *corespondența timpurilor* se înțelege concordanța ce se stabilește între timpurile predicatelor a două propoziții aflate într-un anumit raport sintactic (de coordonare sau de subordonare).

Timpurile din două sau mai multe propoziții se pot găsi în raport de *simultaneitate* sau de *nesimultaneitate*. Nesimultaneitatea se prezintă ca *anterioritate* sau *posterioritate*.

In stabilirea corespondenței de timp are rol important valoarea timpurilor și a modurilor. [1]

Se știe, de pildă, că *prezentul* poate fi folosit cu valoare de prezent, cu valoare de trecut (prezentul istoric), cu valoare de viitor, cu valoare neprecizată în timp (iterativ și gnomic).

Alte timpuri sînt folosite cu valori absolute, cu valori relative, cu valori modale.

---

[1] Vezi pentru modurile personale GA², I, p. 215—224, iar pentru timpuri p. 234—243.

Aşa, de exemplu, *imperfectul* folosit cu valori absolute exprimă o acţiune durativă în trecut, iterativă în trecut sau, ca în poezia populară, cu valoare de perfect:

„Iar Novac, că *alerga*
Pe Grue mi-l *dezlega*."

ALECSANDRI, P.p., p. 106.

Intrebuinţat cu valori modale, imperfectul poate reda condiţionalul perfect sau optativul prezent.

Viitorul şi *conjunctivul prezent* pot avea valoare de hortativ; *viitorul anterior* şi *conjunctivul perfect* sînt folosite cu valoare de *prezumtiv perfect* etc.

Pe lîngă acestea, se adaugă şi faptul că limba dispune de conjuncţii şi locuţiuni conjuncţionale cu valoare temporală şi de posibilitatea de a construi circumstanţiale care să precizeze raportul de timp.

Corespondenţa timpurilor poate fi observată atît în coordonare, cît şi în subordonare, între propoziţiile unei fraze.

In GA [2], II, p. 356 se vorbeşte şi de raporturi temporale între fraze. Acest fel de raport este de natură contextuală şi-şi bazează existenţa, în ultimă analiză, tot pe relaţiile dintre propoziţii, dar din fraze diferite.

Deoarece am acceptat că în cadrul unei fraze pot fi izolate şi propoziţii subordonate (vezi finalul § 5 din III, A), considerăm că între fraze, prin unele propoziţii, poate exista numai raport de coordonare.

Concordanţa timpurilor din fraze care fac parte din paragrafe deosebite şi alcătuiesc un text nu constituie o problemă de sintaxă, ci de stilistică.

Corespondenţa timpurilor în coordonare

Datorită faptului că propoziţiile aflate în raport de coordonare sînt de acelaşi rang sintactic, în observarea corespondenţei timpurilor se adoptă criteriul topicii, adică se ia ca reper prima coordonată faţă de care se interpretează raportul temporal din coordonata următoare (pentru raportul adversativ şi conclusiv) sau din cele două-trei (după caz) următoare (pentru raportul copulativ şi disjunctiv).

Trebuie reţinut de la început faptul că în coordonarea adversativă şi conclusivă (adică cele cu doi termeni), raportul temporal nu este impus de vreo regulă gramaticală, ci de logica realităţilor exprimate.

La aceste feluri de coordonate se are în vedere concordanţa temporală numai dintre doi termeni, propoziţia precedentă şi propoziţia următoare, deoarece ele (respectiv adversativa sau conclusiva) exprimă raportul specific faţă de propoziţia precedentă sau de grupul propoziţiilor precedente considerate unitar.

În general, față de timpurile absolute (prezent, perfect compus sau viitor) din coordonata precedentă poate fi exprimată oricare dintre cele trei nuanțe ale raportului temporal : simultaneitate, anterioritate sau posterioritate.

În folosirea unor moduri și timpuri, în raportul adversativ, se ține seama și de faptul că nu poate fi opusă o acțiune realizabilă unei acțiuni ireale.

În coordonarea copulativă, acțiunile fiind fie simultane, fie succesive, pentru realizarea concordanței temporale se folosesc aceleași timpuri și moduri în toate propozițiile ce intră în acest raport. Succesiunea poate fi exprimată prin logica înlănțuirii acțiunilor :

„A intrat, a încuiat ușa și a pus cheia pe masă."

prin determinări adverbiale :

„Citește, *apoi* scrie și *după aceea* recită."

sau prin succesivitatea timpurilor :

„Am citit, citesc și voi citi totdeauna cu pasiune".

Nu poate fi realizat raportul temporal, în coordonarea copulativă, între prezentul conjunctivului sau al optativ-condiționalului și un timp trecut al indicativului.

În coordonarea disjunctivă, folosirea timpurilor și modurilor trebuie să țină seama de posibilitatea realizării unei acțiuni, față de cea exclusă. Așadar, din punct de vedere logic, o acțiune realizabilă sau ireală nu poate exclude una reală. În raportul disjunctiv de alternare (cu trei sau mai mulți termeni) există o mai mare libertate în folosirea modurilor și a timpurilor respective.

Corespondența timpurilor în subordonare

Probleme deosebite pune realizarea concordanței timpurilor în raportul de subordonare, pentru unele subordonate.

În urmărirea concordanței timpurilor în subordonare, considerăm propoziția regentă drept o constantă, iar subordonata drept o variabilă [1]. Așadar, raportul temporal este exprimat de subordonată față de regentă.

Și între acțiunile din propozițiile subordonate și acțiunile din regentele lor se pot stabili două raporturi temporale : de *simultaneitate* și de *nesimultaneitate.* Raportul de nesimultaneitate are două aspecte : de *anterioritate și* de *posterioritate* (vezi și *Propoziția temporală,* D, II, 2).

În stabilirea acestor raporturi trebuie să se țină seama și de specificul propoziției subordonate, de natura logică a legăturii dintre ea și regentă. Astfel, acțiunea exprimată de o subordonată cauzală nu poate fi decît anterioară acțiunii din regentă, deoarece, logic, cauza precedă efectul. Tot așa și acțiu-

[1] Vezi și cele spuse la circumstanțiala temporală.

nea unei condiționale este anterioară celei pe care o condiționează, după cum acțiunile din consecutive și finale nu pot fi decît posterioare acțiunilor din regente, în concordanță cu raportul logic dintre propoziții.

Nu pun probleme speciale de concordanță temporală subiectivele, predicativele și predicativele suplimentare, completivele de agent și sociative,

Tabloul corespon

— raporturi

Raport temp.	Timp și mod în regentă	TIMPUL		
		complet. dir.	atributivă	temporală
simultaneitate	1 Prezent ind.	prezent	prezent	prezent
	2. Trecut ind.	prezent sau imperfect	prezent sau imperfect	trecut
	3. Viitor ind.	viitor sau prezent + circ. timp.	viitor sau prezent + circ. timp	viitor sau prezent
anterioritate	1. Prezent ind.	perfect sau imperfect	perfect sau imperfect	perfect
	2. Trecut ind.	m.m. ca perfect perfect sau imperfect.	m.m. ca perfect sau perfect	perfect și m.m. ca perf. față de imp. numai imperf.
	3. Viitor ind.	perf. prezent, viitor ant.	trecut, viitor, prez. viitor ant.	viitor sau prezent
posterioritate	1. Prezent ind.	viitor sau prezent	viitor sau prezent	—
	2. Trecut ind.	viitor, prezent sau perifrază	imperfect perifrază, viitor sau prezent	perfect compus, imperfect, *cînd* + perf. simplu
	3. Viitor ind.	viitor, prezent sau perifrază	viitor, prezent sau perifrază	viitor

circumstanțialele instrumentale, de relație, opoziționale, de excepție și cumulative.

După cum se vede, limba română dispune de o mare libertate în folosirea timpurilor verbale în subordonate, „singura cerință fiind claritatea și logica exprimării". [1]

denței timpurilor

de bază —

IN SUBORDONATĂ

modală	cauzală	consecutivă	finală	condițională
prezent	„prezent" [2]	—	—	—
prezent sau imperf.	„trecut"	—	—	—
ca la atributivă	„viitor"	—	—	—
perfect sau imperf.	trecut	—	—	prezent ind. sau cond. prezent
m.m. ca perf. sau perfect	perfect sau imperf. m.m. ca perf. față de imp.	—	—	același timp ca în regentă sau cond. perf. sau imperfect ind.
ca la atributivă	ca la atributivă	—	—	același timp sau prezentul
viitor sau prezent	—	prezent sau viitor	prezent ind. conj. prez.	—
ca la atributivă	—	imperf. sau prezent, același timp	același timp ca în regentă sau conj. prezent.	—
ca la atributivă	—	viitor	prezent ind. conj. prezent + circ. timp	—

[1] Gh. BULGĂR, *Limba română. Sintaxă și stilistică*, p. 136.
[2] simultaneitate formală

EXERCIȚIU

Stabiliți felul subordonatelor și urmăriți corespondența timpurilor după *Tabloul corespondenței timpurilor :*

1. Printr-o hotărîre pe care știa s-o ia în împrejurări deosebite, cerca să se scuture de ultimele fumegări ale beției."

SADOVEANU, Z.C., p. 53.

2. Felix era acum atît de devotat cauzei Otiliei, pe care o înțelegea, încît, intuind situația, plecă fără să murmure, avînd aerul că se duce la treburile lui".

CĂLINESCU, p. 209.

3. „Iară Ghiță plănuia în el cum să plece acum la Ineu, fără ca să deie loc la presupuneri, cum să plece, cum să-l afle pe Pintea și cum să se întoarcă pe nesimțite cu el, ca să i-l deie prins pe Lică."

SLAVICI, p. 107.

„E însă o slăbiciune de care mă tem, fiindcă nu știi niciodată cum s-o apuci ; e azi mai mare, mîine mai mică și cînd ai crede c-ai nimerit-o, dai greș : de oamenii care au asemenea slăbiciune mă feresc, căci ei te dau de gol, cînd lumea ți-e mai dragă."

SLAVICI, p. 88.

„Noroc că el, șeful de post, îl cunoaște pe Moromete, pe care îl consideră un om de care i-ar fi nu știu cum să-i ia băiatu' la secție, altfel l-ar fi luat și i-ar fi tras o mamă de bătaie . . ."

PREDA, M, I, p. 91.

D. ORDINEA PROPOZIȚIILOR ÎN FRAZĂ, FOLOSIREA SEMNELOR DE PUNCTUAȚIE

La discutarea fiecărui fel de propoziție, atît secundare, cît și principale, am arătat topica față de regentă, respectiv de coordonată.

În acest paragraf vom discuta topica diferitelor propoziții într-o frază în care există mai multe principale și mai multe secundare diferite.

Între propozițiile principale din frază se stabilește raport de coordonare, marcat de cele mai multe ori prin conjuncție. Dacă fraza începe cu o propoziție principală, cealaltă sau celelalte principale o urmează, după care se alătură secundarele potrivit cu natura lor și în funcție de poziția termenului **regent.**

„*Rupsei o bucată de mămăligă ș-o aruncai cîinelui,* care stătea pe labe, mai departe".

HOGAȘ, p. 186.

Cînd fraza începe cu o parte secundară a propoziției principale care se cere să fie determinată, propoziția subordonată care are ca regent acea parte de propoziție precedă predicatul propoziției principale :

„*Lui,* căruia îi datora în mod legal bani, *nu-i dăduse pînă acum niciodată.*"

CĂLINESCU, p. 169.

Dacă este necesar să se stabilească întîi împrejurarea în care se desfășoară acțiunea din principală, atunci subordonata precedă principala regentă :

„Cînd acesta spuse că Titi s-a căsătorit, *Aglae nu vru să creadă și i se păru* că Felix face o glumă."

Ibidem, p. 183.

Principalele coordonate pot să fie despărțite prin intercalarea unei subordonate :

„*Popa îi făcu totodată și hîrtia de chezășie,* pe care trebuia să o dea comisarului înainte de a pleca, *și astfel, cam pe la 4 ceasuri după-amiazăzi, Ghiță putu să-și pună caii la căruță și să plece.*"

SLAVICI, p. 56.

Propozițiile atributive, determinative sau explicative, stau de obicei lîngă partea de propoziție determinată, astfel că ele se interpun cel mai des între coordonate.

*

S-a arătat că ori de cîte ori unele propoziții subordonate își schimbă locul obișnuit, faptul este marcat prin pauză, iar în scris prin *virgulă*. În afară de virgulă se mai întrebuințează în cadrul frazei și *două puncte* sau *linioara de pauză* înaintea unei propoziții apozitive.

Punctul și virgula, în cadrul unei fraze lungi, marchează fragmentarea frazei pentru a putea fi urmărite mai cu ușurință ideile exprimate. De obicei se despart propozițiile coordonate care sînt determinate, fiecare în parte, de alte propoziții :

„Jandarmii nu mai aveau timp să se gîndească dacă Laie spune ori nu adevărul ; era destul că trăsura cu copilul mort a rămas singură în drum, pentru ca ei să se hotărască a pleca."

SLAVICI, p. 68.

Punctul și virgula se întrebuințează în frază și pentru efecte stilistice, pentru redarea succesivă și gradată a acțiunii sau a tabloului :

„O vijelie vine ; norii se grămădesc ; lumina se posomorăște ; fulgerile scapără lăncile lor de foc frînte pe marginile negre ale norilor ; ploaia de vară cade șiroaie bășicate."

DELAVRANCEA, p. 127.

In asemenea situații, punctul și virgula pot fi înlocuite, fără alterarea sensului, prin punct.

Tot cu valoare stilistică se întrebuințează în frază și *punctele de suspensie* (vezi I, 3 h).

Punctele de suspensie între propoziții de același fel arată că acțiunile s-au desfășurat cu intervale între ele :

„Sașa Malerian a suflat . . . a stins cele două lumini albastre . . . a vorbit așa că inocența lui i-a șoptit."

DELAVRANCEA, p. 228.

In interiorul frazei poate să apară și *semnul exclamării* după o interjecție sau după un cuvînt rostit cu o intonație deosebită :

„Duminicile bîzîiam la strană și *hîrști* ! cîte un colac !"

CREANGĂ, p. 8.

„— *Mare drăcie* ! cînd a stat să fete Cotoșmana o dihanie ca asta ?!"

GALACTION, p. 90.

„— *Hei, căprar* ! striga iar glasul, Ești chior ?"

CAMILAR, p. 49.

Semnele citării (*ghilimelele*) se întrebuințează în frază, ca și în propoziție, în mai multe situații :

— pentru a evidenția reproducerea unei vorbiri directe :

Eu m-am plecat și am ridicat-o. Măria-sa mi-a spus :

„S-o porți tu ! Fii vrednic."

SADOVEANU, N.P., p. 98.

— pentru redarea unui monolog (eventual dialog) interior :

O adevărată luptă, ca și cum m-aș fi desfăcut în două ființe : „Așa iubește cineva, cînd iubește ? Nu știe nici măcar că o aștept ?" — „Dar e frig... abia s-a luminat de ziuă... Și de unde să știe ?... Nu i-ai spus nimic.. " — „Dar ea mi-a spus ?..." etc.

DELAVRANCEA, p. 163.

— pentru reproducerea unui text dintr-o altă lucrare :

Acolo s-a transportat cu închipuirea Pascal și a exclamat : „Tăcerea eternă a spațiilor infinite mă înspăimîntă."

PENSÉES, XXV. 18, VIANU, p. 119.

— pentru a evidenția titlurile operelor literare sau științifice, numele publicațiilor sau ale instituțiilor :

Am citit o cronică despre romanul „Risipitorii" în revista „Viața românească".

Colonelul ia o măsură care socot că a dus încetul cu încetul la faptul că XX a luat, cel dintîi dintre regimentele de infanterie, „Mihai-Viteazul" la drapel.

Camil PETRESCU, U.N., p. 234.

Notă : Mai nou, la tipar, se renunță la ghilimele, numirile respective fiind tipărite cu litere deosebite de celelalte.

„Am în lucru mai multe romane. În primul rînd îmi revăd *Răscoala,* roman aproape terminat. Este o continuare a lui *Ion.*"

SAHIA, p. 237.

— pentru a exprima ironia, disprețul sau neîncrederea :

Poate șahul îl vei fi jucînd tot așa de slab ca acel celebru „comediante"... Acel „tragediante" e deprins să piardă în regiunea noastră partidele de șah.

SADOVEANU, *Soarele...*, p. 8—9.

Capitolul al IV-lea

Sintaxă şi stil

SINTAXA ŞI DETERMINAREA STILULUI

Noţiunea de stil are diferite accepţii.

In DLRM, 1958, la cuvîntul *stil* se dau următoarele explicaţii : „Mod propriu de exprimare într-un anumit domeniu al activităţii omeneşti, pentru anumite scopuri ale comunicării ; *fel propriu de a se exprima al unei persoane ;* totalitatea mijloacelor pe care le foloseşte un scriitor pentru a obţine anumite efecte de ordin artistic" etc.

Chiar dacă ne referim numai la explicaţiile sumare din *Dicţionar,* reiese clar că noţiunea de stil este legată de exprimare. [1]

Or, după cum se ştie, sintaxa ne arată cum să orînduim cuvintele în propoziţii şi propoziţiile în frază pentru a exprima gînduri şi sentimente. Felul în care realizăm această exteriorizare poartă numele de stil.

Intre sintaxă şi stil există o strînsă legătură. Din modul cum îmbină fiecare vorbitor cuvintele în propoziţii şi propoziţiile în frază rezultă caracteristicile felului său de exprimare.

„Cuvîntul bine ales şi bine plasat în context, asocierea lui cu elemente care pot să-i mărească sfera de înţelesuri, nucleele semnificative care se constituie din asemenea asocieri formează structura particulară a stilului". [2]

Cu toate că regulile sintactice sînt aceleaşi pentru toţi, ceea ce face ca exprimarea să fie corectă, iar limba, ca mijloc de comunicare, să fie unitară, fiecare vorbitor are ceva specific, personal, în exprimare.

In exprimarea orală, oamenii se ajută şi de mijloace extralingvistice : mimica, intonaţia, gesturile etc., dar au mare importanţă şi mijloacele sintactice ca : topica, acordul etc.

---

[1] Capitolul de faţă nu are ca obiect să se ocupe de stilurile limbii, de calităţile stilului etc. Ne oprim la accepţia largă : *a felului de exprimare.*

[2] Gh. BULGĂR, LR. *Sintaxă şi stilistică,* p. 178.

Redarea în scris a gîndurilor și sentimentelor pune probleme mai grele. Acum apar preocupări de închegare logică a ideilor, de exprimare corectă, precisă și clară, întrucît cel ce citește nu e totdeauna de față, nu poate cere explicații, completări. De aceea despre stil se vorbește mai ales în exprimarea scrisă.

Este greșit să se creadă că numai scriitorii trebuie să aibă preocupări pentru stilul exprimării. Este adevărat că stilul artistic este preocuparea cea mai de seamă a scriitorilor, dar fiecare vorbitor are ceva specific în ceea ce privește expresivitatea limbajului său. [1]

Dar sînt unele probleme de sintaxă care contribuie la claritatea și la corectitudinea felului de exprimare în scris a oricărui om, ca, de pildă, dintre cele dezbătute pînă acum, *topica, acordul, parataxa, punctuația.*

Exprimîndu-ne în scris, este nevoie să redăm nu numai judecata rece, ci și numeroasele și variatele stări afective ale noastre sau ale altora.

De aceea în acest capitol ne vom ocupa *de vorbirea directă și vorbirea indirectă, de elipsă, de repetiție și suspensie, de cuvinte și construcții incidente, de anacolut, de perioadă, de accent și intonație.*

1. Vorbirea directă și vorbirea indirectă

Înțelegem prin *vorbire directă* și *vorbire indirectă* [2] două procedee cu ajutorul cărora sînt redate, într-o exprimare orală sau scrisă, spusele unei persoane.

În ambele cazuri, spusele unei persoane depind de un verb ca *a zice, a spune, a gîndi, a striga, a zbiera, a afirma, a nega* etc., numit *verb de declarație* (declarandi).

Vorbirea directă reproduce întocmai spusele cuiva în așa fel, încît propoziția (eventual fraza) care conține reproducerea să nu fie subordonată gramatical față de un verb de declarație:

„Și-i zise-ncet: — *Încă de mic*
Te cunoșteam pe tine,

---

[1] Gh. BULGĂR are pagini sintetice despre aspecte ale expresivității limbajului, despre conceptul de stilistică, *op. cit.*, p. 165—205. Vezi și bibliografia dată de autor. Cursul nostru nu abordează probleme de stilistică. Deși am luat în discuție și construcții sintactice afective, nu înseamnă că facem stilistică, știut fiind că nu tot ce este afectiv este și expresiv. Aceasta nu ne-a împiedicat să reliefăm valoarea stilistică a unor construcții.

[2] În unele gramatici mai vechi: *stil direct* și *stil indirect*. Vezi GA², II, p. 342, Obs.

Și guraliv și de nimic,
Te-ai potrivi cu mine . . ."

EMINESCU, p. 154.

„Proprietarul a zbierat :
— *Stați ! Lasă-l în pace, Gîrneață. Destul !*"

SADOVEANU, M.C., p. 38.

In vorbirea directă, verbul de declarație poate apărea înaintea, la mijlocul sau la sfîrșitul comunicării redate :

— verbul de declarație înainte :

„Ea zîmbind și trist se uită, *șopotește* blînd din gură :
- - Zburător cu negre plete, vin'la noapte de mă fură."

EMINESCU, p. 71.

„Eu *negam,* simulînd un calm, care o dezarma :
— Nu, draga mea, astea-s închipuiri de-ale lor !"

BLAGA, *Hronicul* . . . p. 132.

— verbul de declarație în mijlocul comunicării :

„— O, șoptește-mi — *zice* dînsul — tu cu ochii plini d-eres
Dulci cuvinte ne-nțelese, însă pline de-nțeles."

EMINESCU, p. 72.

„— Politica, *rosti* el sentențios, este arta de a face cît mai ușor suportabilă majorităților laborioase și productive guvernarea de către o minoritate egoistă și parazitară."

VINEA, L, I, p. 117.

— verbul de declarație la sfîrșitul comunicării :

„Ea puse hîrtiile una peste alta, apoi se întoarse cu capul ridicat la soțu-său și-l deșteptă din somn.

— Ce-i ? Ce s-a întîmplat ? *întrebă* el speriat.

— Vino cu mine ! îi *zise* ea."

SLAVICI, p. 90.

Uneori repetarea exagerată a verbului de declarație devine tic verbal și este folosit de scriitori pentru a pune în relief o latură a caracterului personajelor :

Și după ce am stat așa, domnule prezident, de-mi amorțise piciorul și-mi făceau urechile vuu . . . vuu . . ., că-mi era și frică, că spunea că o să vie sorumea, domnealui *zice* : „ai adormit ?" *zic* : „Da", *zice* : „bine", și mi-a venit așa un fel de amețeală ; *zic* : „o să mai ție mult ?" *zice* : „nu mișca !"

CARAGIALE, *Justiția română, secția corecțională.*

Alteori verbul de declarație este înlocuit de un alt verb care exprimă un gest, o atitudine care însoțește vorbirea :

„*Duios cuvintele răsar :*
— Nepoată dragă ! De-n zadar
Te văd plîngînd."

COȘBUC, p. 89.

„— L-am cercetat, boierule, *gîfîia* Gîrneață. Nu vrea să mărturisească."

SADOVEANU, M.C., p. 39.

„Fata *rîse răutăcios,* cu dințișorii ei albi :

— Aflînd Mitrea în ce chip plecai, s-a gîndit la asta, că o să fie zaveră în sat."

Ibidem, p. 139.

Sînt situații în care nu apare nici un verb de declarație sau nici o altă indicație declarandi. Prezentarea împrejurării că persoanele sînt de față și apariția semnului (linioarei) de dialog sînt suficiente pentru a înțelege că textul cuprinde vorbire directă.

„Șezură pe două scaune lîngă fereastra deschisă în slava cerului, între mansarda tencuită cu cărți și oceanul primăvăratic al Bucureștilor.

— Deși stai la doi pași de Universitate, nu te-am mai văzut pe acolo din săptămîna cealaltă."

GALACTION, OA, IV, p. 195.

In basme și, mai ales, în scrierile lui Creangă sînt des folosite locuțiuni echivalente cu un verb de declarație : *vorba ceea, povestea ceea, bine a zis cine a zis* etc.

„*Vorba ceea :*
— Măi Ioane, dragi ți-s fetele ?
— Dragi !
— Dar tu lor ?
— Și ele mie ! . . ."

CREANGĂ, p. 34.

Verbul de declarație poate să lipsească :

„In salon, încă patru bărbați, mai tineri, mai bătrîni.
— Bună seara, Solomio.
— Bună, Tunsule. Ăsta cine e ?
— Un prieten al meu."

STANCU, II, p. 129.

Din punct de vedere sintactic, propozițiile sau frazele din vorbirea directă sînt independente față de verbul de declarație. Această independență este marcată în pronunțare printr-o intonație deosebită. În scris, independența este clar evidențiată prin două puncte, ghilimele sau prin linioară de dialog [1].

În fraze care reproduc o exprimare neîngrijită ori în care se arată frămîntările personajelor, vorbirea directă este introdusă printr-o conjuncție subordonatoare, de obicei *că*. Un astfel de procedeu e numit *vorbire directă legată*.

„Cum și mulți alții păreau a fi de partea lui, bombănind *că de ce să-l bruftuluiască boierul și nici nu-i dă voie să vorbească,* Trifon mai rău se umfla și se înfuria."

REBREANU, II, p. 153.

În vorbirea directă propriu-zisă ar fi fost : „bombănind :

— De ce să-l bruftuluiască boierul !

— Și nici nu-i dă voie să vorbească !"

Folosind însă vorbirea directă legată, scriitorul sugerează cu intensitate dramatismul împrejurării : oamenii sînt agitați, fiecare își spune părerea, nemulțumirea ; glasurile se amestecă, bombănind ; nu e sigur că s-a spus întocmai, dar cam aceasta e cauza care îi face *să bombănească*.

Uneori în gîndurile personajului, exprimate în vorbire indirectă, apar fraze sau frînturi de frază din spusele altora care sînt legate de un verb prin conjuncția subordonatoare :

„ . . . iar la sfîrșit nu se știe de unde scosese Moromete că „trei chestiuni rezultă din cele spuse de Țugurlan."

PREDA, p. 239.

Vorbirea indirectă reproduce, de asemenea, spusele cuiva, dar în subordonare totală față de verbul de declarație. Din punct de vedere sintactic, întreaga reproducere e legată de verbul *declarandi* prin conjuncție, iar construcția apare ca o completivă directă.

Vorbirea directă : „Îmi spunea deseori :

— *Fii atent la cursuri* !"

Vorbirea indirectă : „Îmi spunea deseori *să fiu atent la cursuri.*"

„Cînd s-a pus secera, Constantin a fost în Celei. I-a spus lui frate-său *cum că e ordin de la regiment ca toți soldații de la țară să se întoarcă fiecare pe acasă, și să ajute la secere pe părinți ori pe rude.*"

GALACTION, p. 114.

---

[1] Acad. Al. GRAUR, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, S.G.I., p. 122—123.

„Herdelea îi lumină calea cu lampa, în vreme ce femeile îi strigară de mai multe ori *să nu uite că miine la prinz este aşteptat.*"

REBREANU, *Ion*, I, p. 168.

Deosebită de acest fel de exprimare (prin *vorbire indirectă*), care este legată prin conjuncţie şi subordonată verbului de declaraţie, este *vorbirea indirectă liberă.*

Intr-o astfel de exprimare se redau cu fidelitate gînduri ale unui personaj ca şi cum ar fi fost rostite. In mod formal, propoziţiile şi frazele nu apar legate de un verb de declaraţie :

„Aş fi vrut să-i cer cărţi, să citesc. *Cind să citeşti* ?"

STANCU, II, p. 154.

„Îşi puse dar de gînd ca să facă din poporenii săi oameni harnici.

Omul harnic mănîncă piatră, scoate caş din apa de baltă şi seceră fir de grîu unde-au crescut cucute."

SLAVICI, p. 128.

Acad. Al. GRAUR arată că „vorbirea indirectă liberă, în ciuda aşa-zisei ei libertăţi, depinde în fapt de un verb de declaraţie subînţeles" [1].

Transpunerea vorbirii directe în vorbire indirectă

Nu numai în şcoală, ci şi în alte împrejurări, cînd se redă conţinutul unei opere literare în care este folosit dialogul sau cînd se relatează despre o convorbire, tot ceea ce constituie vorbire directă trebuie transpus în vorbire indirectă.

Pentru ca această transpunere să fie corectă, este necesar să se ţină seama de unele indicaţii de ordin sintactic.

1. Propoziţiile principale din vorbirea directă devin în vorbirea indirectă *completive directe* subordonate verbului de declaraţie sau echivalentului său.

„Atunci i-am spus :
— Scrie !"

devine în vorbirea indirectă :

„Atunci i-am spus să scrie."

2. Transpunerea propoziţiilor principale din vorbirea directă în vorbirea indirectă se face ţinîndu-se seama de specificul lor.

[1] Acad. Al. GRAUR, *op. cit.*, p. 123.

Astfel:

— *enunțiativele* devin completive, dar își păstrează caracterul enunțiativ și au ca introductive conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale *că, cum că, precum că:*

„Mă duc să spun mamei *că m-am hotărît* să mă însor."

GALACTION, p. 191.

(In vorbirea directă, „... să spun mamei: — M-am hotărît...")

— *exclamativele* își pierd intonația caracteristică și interjecțiile care le însoțesc. Caracterul lor afectiv scade cu mult prin folosirea procedeelor gramaticale (grade de comparație) în loc de procedee afective (interjecții, intonație).

Vorbire directă: Mi-a spus: — Ah! ce frumoasă zi a fost!
Vorbire indirectă: „Mi-a spus *c-a fost o zi foarte frumoasă.*"

— *imperativele* își pierd în primul rînd intonația, iar dacă sînt construite cu modul imperativ, în subordonată apare conjunctivul:

Vorbire directă: „— Dă foc! zise Lică..."

SLAVICI, p. 119.

Vorbire indirectă: „Lică zise să dea foc."

Dacă propoziția imperativă este construită în vorbirea directă cu conjunctivul, acest mod se păstrează și în subordonata din vorbirea indirectă.

„La plecare mi-a strigat:
— Să nu-ntîrzii!"

„La plecare mi-a strigat *să nu întîrzii*".

După cum se vede, în acest caz deosebirea este evidentă numai în scris. Pentru deosebire, în citirea exprimării în vorbirea directă sînt necesare o pauză după cele două puncte și o intonație corespunzătoare a propoziției independente imperative.

Ca și în cazul exclamativelor, punctuația se schimbă radical.

— *optativele* se transpun după felul lor:

Optativele enunțiative (neafective) se schimbă ca și enunțiativele, păstrîndu-se modul.

„— M-aș duce la teatru."
„Spune că s-ar duce la teatru."

Optativele exclamative (afective) se transpun ca depinzînd de un verb cu sensul „a dori."

„Zicea într-una : — De-ar veni o scrisoare !"
„Zicea într-una c-ar dori *să vină o scrisoare.*"

— *interogativele* sînt introduse diferit, după cum sînt *totale* sau *parțiale.* Interogativele totale se leagă de verbul de declarație prin conjuncția *dacă* :

„Mă pusei jos, se puse și călugărul.
— Vii de departe ?"

HOGAȘ, p. 217.

Vorbire indirectă :

„Și-l întrebai *dacă vine de departe*".

Interogativele parțiale introduse prin pronume sau adverbe nu-și schimbă construcția, ci numai raportul față de verbul de declarație.

„— Ei, ce-ați făcut la stîna negrenilor ? a întrebat moș Mitrea."

SADOVEANU, N.P., p. 179.

Vorbirea indirectă : „Moș Mitrea a întrebat ce-au făcut la stîna negrenilor" (vezi topica interogativelor, II, B, II, α și β).

Aceste propoziții devenind completive directe sînt interogative indirecte (vezi, D, II 1° a).

3. Cînd o frază formată prin subordonare din vorbire directă este transpusă în vorbire indirectă, propozițiile secundare își păstrează caracterul și valoarea (modală, cauzală, temporală etc.).

„Se adresă lui Titu, parcă l-ar fi pîndit de mult, cu un glas limpede, cu privirea arzătoare :

— Nu trece nepăsător, boierule, *că s-apropie ziua judecății și are să-ți pară rău că n-ai ascultat glasul.*"

REBREANU, I, p. 124.

Vorbire indirectă : „Se adresă lui Titu ... și-i zise să nu treacă nepăsător (ca un boier), *că s-apropie ziua judecății și are să-i pară rău că nu a ascultat glasul.*"

4. In transpunere în vorbire indirectă, pronumele personale și verbele la persoana I și a II-a din vorbirea directă trec la persoana a III-a. Se păstrează : la pronume — cazul, la verbe — timpul și modul.

„I-a replicat :
— Ți-am spus să nu faci așa."

Vorbire indirectă : „I-a replicat că i-a spus să nu facă așa."

EXERCIȚIU

Transpuneți în vorbire indirectă :

1. „Fața îi era tînguitoare, iar Aglae și Aurica ședeau îngrijorate în juru-i, îmbărbătîndu-l :

— Dar n-ai nimic, omul lui dumnezeu, de unde ți-a mai venit și asta ?!
— Așa spui dumneata — se căina Titi — dar eu știu că sufăr de inimă."

CĂLINESCU, p. 63.

2. „Mă strecor mai la o parte, dau fuga aici la odaie și încalic un căluț flocos, în care aveam încredere că m-a duce fără sminteală unde voiam eu. Îl îndemn numai din frîu și nu-i pun în coaste pinteni ; și ajung într-un ceas de vreme la Pietrărie și mă rog de Strămurare și de hoți să vie să ne scape."

SADOVEANU, NP., p. 145.

2. Elipsa

Se înțelege prin *elipsă* comunicarea din care au fost omise unele părți (cuvinte sau propoziții) care pot fi ușor subînțelese.

Lăsarea la o parte a unor cuvinte din propoziție sau a unor propoziții din frază se face fie cu scopul de a scurta comunicarea, fie de a mări expresivitatea exprimării.

În toate cazurile comunicarea este deplină, deoarece elementele omise sînt subînțelese.

Oricare dintre părțile propoziției pot fi omise dacă au fost exprimate anterior și pot deci să fie subînțelese :

— subiectul :

„În fața cîrciumii erau acum mai mulți *oameni* care vorbeau și gesticulau cu aprindere. Cînd (oamenii) văzură pe Dragoș cu Titu, glasurile se potoliră."

REBREANU, I, p. 78.

Nu trebuie să fie socotită elipsă absența pronumelui personal subiect (*citesc, scrii* etc.) care este inclus în desinența verbului.

— predicatul :

„— Ghici . . .
— Alune !" (Se subînțelege : mi-ai adus . . .)

DELAVRANCEA, p. 281 [1].

[1] De construcțiile eliptice de predicat în stilul narativ al lui Delavrancea se ocupă Al. Niculescu, SGI, p. 181—182.

„Înalți și drepți ca fumuri,
Poveri purtăm pe drumuri.
În pașii noștri : soartea
Pe prund de suflet : moartea.
Sub zeaua noastră : oasele.
În inimă : frumoasele."

BLAGA, P, p. 402.

Foarte des e lăsat la o parte verbul copulativ :

(E) „Neagră ca un as de pică,
Subt nemărginitul cer ;
(E) Singuratică și mică
Cît o boabă de piper."

TOPÎRCEANU, p. 180.

De asemenea e lăsat la o parte semiauxiliarul de mod sau de aspect în construcția a doua, fiind subînțeles :

„Vîntul, numai vîntul *nu înceta* de a geme cu o furie nebună și (nu înceta) de a zgudui deznădăjduit șubredul nostru adăpost."

HOGAȘ, p. 61.

„*Trebuie* să te zbați, (...) să muncești, (...) să lupți pentru succes."

— atributul :

„— Îl bag în infirmerie numai pe ăla care cade jos. -

Și Serdici a îndeplinit condiția. (*aceasta, de a cădea*)

SAHIA, p. 86.

Atributul e subînțeles, dovadă că substantivul e articulat.

— complementul circumstanțial :

„— Ai dracului țărani, putrezesc în bordeie, nu mai calcă prin Tîrg ! . . Un picior de om nu vezi..." (prin tîrg).

STANCU, II, p. 148.

Pot să lipsească și propoziții care au fost exprimate anterior și se subînțeleg :

„— Ți-a spus Titi că vrea să citească ? Mă mir."
(Mă mir *că ți-a spus așa ceva sau că vrea să citească*).

CĂLINESCU, p. 57.

Pentru grăbirea convorbirii, de cele mai multe ori întrebările și răspunsurile la întrebări omit părțile de propoziție (chiar propozițiile) care sînt prezente în mintea celor ce vorbesc :

„În sfîrșit îi răspunsei.
— Ce e, nea Bănică ?
— În gropi, mă ? (*Ești . . .*)
— Da, nea Bănică.
— Cum dracu făcuși, mă ?
— Nu știu, nea Bănică“ (*cum făcui*).

DELAVRANCEA, p. 290.

O elipsă de un fel deosebit este *suspensia*. Cel ce formulează o comunicare întrerupe exprimarea, lăsînd nerostite cuvinte sau propoziții care pot, de asemenea, să fie ușor subînțelese. Elipsa prin suspensie mărește expresivitatea comunicării.

„Floricica, plecată sub lumina lămpii, pe o catifea vișinie, își cosea pe dînsa gîndurile cu fire de aur . . .
Eu ? . . . (*Ce făceam* ?) Eu stăteam răsturnat și liniștit.“

HOGAȘ, p. 172.

„— În definitiv, cu ce scop îmi spui toate astea ? întreabă el ridicîndu-se.
— Dar . . . (nu-nțelegi ?) ca să vă servesc, din recunoștință, pînă nu e prea tîrziu.“

CALINESCU, p. 131.

Notă : Nu trebuie să fie socotite construcții eliptice propozițiile formate din adverbele de afirmație sau negație :

— Nu ți-am spus de trei ori să pleci ?
— *Da.*
— N-ai înțeles că te luam la sigur ?
— *Nu.*“

CARAGIALE, p. 128.

„— Nu-ți dă de mîncare ?
— *Ba da.*“

Ibidem, p. 70.

și nici cele formate din adverbe predicative (*sigur, probabil, adevărat* etc.) urmate de subiective.

Acestea sînt propoziții întregi [1].

Formulele de salut sînt, de asemenea, expresii eliptice (elipsa predicatului).

Unii gramatici fac deosebire între elipsă și subînțelegere, considerînd drept eliptice numai construcțiile care s-au impus ca atare prin folosirea lor repetată (proverbe, zicători, saluturi, urări).

[1] Sorin STATI, *Elipsa,* LR, IV, 1955, nr. 2, p. 68—74.

EXERCIȚIU

Recunoașteți cuvintele elidate și stabiliți numărul și felul propozițiilor :

1. „Oamenii cu oamenii, boierii cu boierii."

REBREANU, II, p. 134.

2. „Părinți nu, rude nu, drag nu sînt nimănui."

GALACTION, p. 3.

3. „O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hîrb ; prin pereți se furișa neaua, cuptorul afuma și acoperișul era tovarăș cu vînturile ; iar hămbarele goale, punga deșartă și sufletul năcăjit."

SLAVICI, p. 38.

3. Repetiția

Repetiția este un procedeu sintactic și stilistic care constă în repetarea unui cuvînt, a unei sintagme sau a unei propoziții cu scopul de a accentua asupra intensității acțiunii sau calității. Așadar, repetiția se poate realiza atît în planul propoziției, cît și în planul frazei.

„Nu mai încăpea îndoială că e crivățul, dar Tașcă totuși se cutremura *din cînd în cînd.*"

SLAVICI, P., p. 142.

„*Vii,* taică părinte, *vii? Încoace, încoace* ! Uită-te la felinar."

GALACTION, p. 60.

Prin repetiție, datorită naturii sale afective, se pot exprima și unele situații circumstanțiale [1] : durata, distribuția, succesiunea, progresia, calitatea, periodicitatea [2] etc.

Cuvintele repetate pot fi așezate alături sau între ele se pot interpune altele.

Din acest punct de vedere, repetiția este de două feluri : *imediată* și *la distanță.*

Repetiția imediată se realizează prin :

a) reluarea aceluiași cuvînt în aceeași formă :

— exprimînd intensitatea :

„Noaptea visam școala : un palat *mare, mare* și frumos ca în basme."

DELAVRANCEA, p. 174.

---

[1] Natura afectivă și structura sintactică a repetiției au fost amplu și sistematic studiate de Jacques Byck, *La répétition en roumain,* în BL, II, 1934, p. 34—77.

[2] GA², II, p. 412—415.

„— *Bine, bine* . . . cu beteală . . .“

DELAVRANCEA, p. 295.

„Dimineața demult, cînd se deschid măcelăriile, se tîra și el afară și, *șontic-șontic,* venea să cerșească la ușa magherniților roșii.“

GALACTION, p. 42.

— exprimînd durata :

„*Vom munci, vom munci* neîncetat !“

„*Știu, știu* ! îl opri băiatul.“

REBREANU, I, p. 217.

„Și bătrîna începu să rîză și să ofteze : *hi, hi, hi, ooof, of.*“

DELAVRANCEA, p. 310.

b) cuvîntul reluat e în genitiv :

— exprimînd intensitatea :

„La crăiasa zînelor,
Minunea minunilor,
Din ostrovul florilor.“

CREANGĂ, p. 214.

„Că ești *floarea florilor,*
Dragostea feciorilor.“

Cîntec popular.

„Dar ce ar fi putut *la urma urmelor,* să i se întîmple ?“

SLAVICI, P., p. 140.

c) cuvîntul reluat este un derivat al celui precedent :

„— Doamne, coniță, frumoasă mai sînteți ! făcu Ileana în extaz, aducîndu-i halatul și văzînd-o *goală-goluță.*“

REBREANU, II, p. 96.

„să bea *rouă rourată* în potiru-i adunată“

A. MANIU, CT, p. 54.

În poezia populară sînt foarte frecvente astfel de construcții. Derivatul urmează sau precedă cuvîntul de bază :

„*Mîndro, mîndruliță* mea,
Nu te mai uita așa“.
— — — — — —
Mîndruliță, mîndra mea,
Dacă nu m-ei cuvînta
Să nu crezi că te-oi uita !

PAMFILE, p. 105.

„*Puiculiță, puica* mea!
Floricică, floare albastră."

PAMFILE, p. 107.

„*Bradule brădui,*
Ce orîndă-avui."

Izvoare..., p. 265.

Repetiția la distanță [1] se realizează prin:

a) reluarea cuvîntului sau propoziției fără element joncțional, dar cu interpunerea unui vocativ:

— precizarea:

„*Douăzeci și patru,* taică, *douăzeci și patru,* că sîntem de neamul nostru olteni, olteni de dincolo de Olt..."

STANCU, I, p. 128.

(Să se observe și repetiția imediată: *olteni, olteni* de dincolo de Olt).

— teama:

„— *Ia taci,* măi Petrică, *ia mai taci!*"

REBREANU, I, p. 215.

— reproșul:

„*E păcat,* Berivoje, *păcat* mare!"

GALACTION, p. 66.

— îngrijorarea:

„— *Ce prăpăd,* domnule, *ce prăpăd!*"

STANCU, I, p. 119.

b) reluarea elementelor repetiției prin legătură de subordonare:

— cantitatea:

„... nu putea să doarmă și *fel de fel* de gînduri îi umblau prin cap."

SLAVICI, P., p. 141.

— progresia:

„Iar lumînarea se făcea tot mai scurtă și ardea cu flacără *din ce în ce* mai lungă."

Ibidem.

— comparația:

„... pentru că *vaca, ca vaca,* îmi irosea ogrinjii din căruță."

CREANGĂ, p. 93.

---

[1] Paula DIACONESCU o numește „prin reluare la interval", în *Repetiția în poezia lui Eminescu,* L.L., III, 1957, p. 29

— intensitatea :

„. . . Iorgovan își bea *încetul cu încetul* cele cîteva pahare de vin."

SLAVICI, P., p. 124.

— durata :

„Și dacă *vedea* omul *ce vedea* că nu se poate descotorosi de mine cu vorba, mă lua frumușel de bărbie cu mîna stîngă . . ."

CREANGĂ, p. 31.

c) reluarea elementelor repetiției prin legătură de coordonare :

— exprimînd valoarea de aspect a verbului [1] :

„Calul *mergea* și *mergea,* dar Hanu Ciorilor nu stătea, parcă, nici el în loc, ci se ducea . . ."

SLAVICI, P., p. 134

„Și cu mîna dreaptă tot *tămîia* și *tămîia,* ținînd în ea un ștevei negru și clenciuros."

GALACTION, p. 86.

„Ei *vin* și *vin* încet."

DELAVRANCEA, p. 32.

— calitatea :

„. . . erau și fetele tot *una* și *una,* încît iarna toată Iorgovan numai seceriș a visat."

SLAVICI, P., p. 6.

— timpul :

„. . . cînd codrii or înfrunzi și iarna ca și vara, vara ca și iarna . . . *atunci* și *nici atunci* . . ."

DELAVRANCEA, p. 34.

In majoritatea cazurilor, repetiția are valoare afectivă și contribuie la mărirea expresivității comunicării, dar sînt unele repetiții, devenite locuțiuni, care sînt lipsite de afectivitate : *fel de fel, din ce în ce, din cînd în cînd, încetul cu încetul* ș. a.

O repetiție de un tip special este *tautologia.*

Tautologia poate apărea atît în propoziție, cît și în frază.

In propoziție, tautologia constă în repetarea unei părți de propoziție prin aceleași cuvinte, cu același înțeles, dar cu funcțiune sintactică diferită.

De obicei *numele predicativ* repetă *subiectul* realizînd o identificare a unei noțiuni prin aceeași noțiune. Din punctul de vedere al conținutului transmis,

[1] Valeria GUȚU-ROMALO, *Repetiția, procedeu sintactic de exprimare a aspectului în limba română,* SCL, XI, 1960, nr. 3, p. 485—493.

propoziția tautologică apare sărăcită, în schimb se obțin efecte stilistice prin subliniere insistentă.

Din punct de vedere formal, de obicei, subiectul se deosebește de numele predicativ prin aceea că apare articulat, iar celălalt nearticulat:

„*Inima*-i *inimă* și *arenda*-i *arendă*."

REBREANU, N. p. 75.

„Credeam că s-a zdruncinat roata vremii, că *toamna* nu mai este *toamnă*, că *iarna* nu mai este *iarnă*."

SADOVEANU, O, 19, p. 232.

Sublinierea unei opoziții puternice se realizează prin folosirea termenilor tautologici cu determinanți diferiți:

„*Prietenul* t u t u r o r nu e *prietenul* n i m ă n u i."

CALINESCU, CO, p. 173.

„Cînd l-aude numai dînsul își știa inima lui,
Căci c o p i l u l c u b o b o c i i era chiar *copilul lui*!"

EMINESCU, p. 75.

„Pentru el, *eleganța* d e m o d a t ă era c e a m a i a u t e n t i c ă *eleganță*".

VINEA, L, I, p. 141.

In repetiție tautologică se poate întîlni și complementul de relație (prin supin) cu predicatul:

„*De servit a servit*, de la birou n-a lipsit nici o zi, cinstit a fost, *de furat n-a furat, de înșelat n-a înșelat* pe nimeni."

REBREANU, N, p. 65.

(Vezi și alte exemple la II, D, II, 2°, 8)

Tautologia în frază se realizează, mai frecvent, prin subordonare:

— subiectivă:

„N u - i b u n *ce-i bun*, e bun ce-ți place."

— completivă directă:

„Dacă nu vrea, ș t i e e l *ce știe*."

— temporală:

„Ion *cînd se supără*, a p o i s e s u p ă r ă.

— finală:

„R î d e ș i e l *ca să rîdă*, dar nu știe de ce."

Frecventă este tautologia în exprimarea paratactică a subordonatelor condiționale. (Vezi exemplele discutate).

Cînd repetarea tautologică, nici prin intonație, nici prin determinări nu aduce nimic în plus în comunicare este considerată o greșeală de stil.

EXERCIȚIU

Analizați felul repetițiilor și arătați valoarea lor:

1. „Crește și tu, cîntec de azur,
In mărețul răsărit de soare,
Crește, crește, cum cresc împrejur
Lanuri de mătasă foșnitoare!"

BENIUC, p. 119.

2. „Hei, Hei! cînd aud eu de popă și de Smărăndița popii, las mușchile în pace și-mi ieu alte gînduri, alte măsuri."

CREANGĂ, p. 6.

3. „Ți-e scris, ți-e scris; nu ți-e scris, nu ți-e scris, și sănătate bună."

SLAVICI, P., p. 4.

4. „Tiii! Da' chisnovat om ești, măi strîmbule, chisnovat om ești... Bată-te să te bată...

—... Are cineva curaj să se-atingă de mine, să mă bată pe mine?

— Are, taică, are...

— Cine, părințele, cine?

— Norocul, taică, norocul...

— Așa da, părințele, așa da" [1]

STANCU, I, p. 119.

4. Cuvinte și construcții incidente

Uneori în propoziție apar cuvinte, iar în frază propoziții care arată atitudinea vorbitorului față de gîndirea exprimată, ori aduc precizări în legătură cu ceea ce pare vag exprimat.

[1] De folosirea repetiției în proza lui Z. STANCU s-a ocupat Boris CAZACU în *Studii de limbă literară*, 1960, p. 201—207.

Deoarece atît cuvintele, cît şi propoziţiile folosite în acest sens apar intercalate între părţile unei propoziţii sau într-un loc neaşteptat în frază, ele poartă numele de *cuvinte* şi *construcţii incidente.* [1]

„In sfîrşit, ca să *nu-mi uit vorba,* toată noaptea cea dinainte de plecare, pînă s-au revărsat zorile, m-am frămîntat cu gîndul fel şi chip, cum aş putea îndupleca pe mama să mă duc mai bine la mănăstire."

CREANGĂ, p. 79.

In această frază, propoziţia *ca să nu-mi uit vorba* reprezintă o motivare adusă de povestitor pentru reluarea firului povestirii de la care se abătuse. Propoziţia *pînă s-au revărsat zorile* aduce o explicaţie, o precizare în legătură cu durata acţiunii verbului regent (*m-am frămîntat...*), deoarece circumstanţialul *toată noaptea* i se pare povestitorului prea vag.

„Domnul Camil Petrescu avea totdeauna o părere neaşteptată, *foarte originală,* debitată cu precipitarea minţii lui rapide."

VIANU, p. 39.

Superlativul *foarte originală* constituie aprecierea celui ce relatează despre p ă r e r e a debitată de subiect.

Propoziţiile, ca şi cuvintele incidente, aduc un plus de precizare în comunicare şi sînt necesare numai în măsura în care vorbitorul doreşte să facă acest lucru. Altfel ele pot să lipsească fără ca sensul comunicării să se schimbe.

„In sfîrşit, toată noaptea cea dinainte de plecare m-am frămîntat cu gîndul fel şi chip..."

„... avea totdeauna o părere neaşteptată, debitată..."

Incidentele, cuvinte sau propoziţii, sînt rostite cu o intonaţie deosebită de restul comunicării, cu pauze înainte şi după, care le scot în relief. În scris ele sînt separate prin virgule sau linioare de pauză.

Sînt cuvinte incidente:

1) vocativele:

„Mîne, *măi frate,* cine-o să cadă?
— Scrie-ne, *tată,* cînd ai să vii?"

BENIUC, p. 82.

---

[1] După apariţia GA [2], construcţiile incidente au fost în atenţia mai multor cercetători. În ordine cronologică:
I. MUŢIU, *Construcţiile incidente şi valoarea lor în româna contemporană,* AUT, II, 1964, p. 241—259;
Maria GABREA, *Construcţii incidente. Aspecte morfologico-sintactice şi stilistice,* LR, XIV, 1965, nr. 5, p. 533—544;
Fulvia CIOBANU, *Există propoziţii „incidente legate"?,* LR. XV 1966, nr. 6, p. 569—577.

2) apoziția explicativă :

„Luca Talabă, *un bărbat cît un munte*, fost primar odinioară, îi adunase pe oameni la sfat."

REBREANU, I, p. 99.

„Deasupra mormîntului am așezat un bolovan — *modest monument funerar* — și, împăcați în suflet de isprava făcută, am plecat."

IBRĂILEANU, A., p. 106.

3) unele adverbe și locuțiuni adverbiale, precum și unele expresii verbale devenite locuțiuni, care exprimă :

— aprecierea (*din fericire, din nefericire, din păcate, cu părere de rău, cu satisfacție, cu mîhnire* etc.) :

„Am aflat, *cu satisfacție*, de succesele voastre."

— siguranța (*desigur, neîndoielnic, firește, într-adevăr, bineînțeles, de netăgăduit, pe drept cuvînt*) :

„Însă el n-o mai dorește acolo, deși, *desigur*, o mai iubește încă."

SADOVEANU, *Locul* . . ., p. 174.

„Eu trăsesem, *în adevăr*, masa lîngă pat, pusesem lumînarea pe masă și scosesem cîteva foi de hîrtie pentru a scrie."

HOGAȘ, p. 79.

„Vorbea prea mult, tace prea mult, *de netăgăduit*, fazele nebuniei."

DELAVRANCEA, p. 125.

— îndoiala (*se pare, se vede, posibil, poate, mai știi*) :

„Pentru întîia oară, *poate*, în zilele mele, mergeam pe un drum de munte în strălucită dimineață de vară, fără să-mi dau seama de frumusețea locurilor ce străbăteam . . ."

HOGAȘ, p. 103.

„E supărat, *se pare*, că nu răspunse".

— punctul de vedere al vorbitorului (*la urma urmei* (urmelor), *în definitiv, dimpotrivă* etc.) ;

„Nu-l bănuiește pe el, cît pe ea. *La urma urmei*, chiar dacă nu bănuiește nici pe domnișoara Mazu, își ia astfel toate măsurile de apărare".

SADOVEANU, *Locul* . . ., p. 194.

„Aglaei, Stănică îi spuse că familia Sohatchi i s-a părut foarte de treabă, că el nu crede că Titi a fost constrîns, că, *în definitiv*, așa apare dragostea . . "

CĂLINESCU, p. 190.

„Pe duduia am s-o primesc, *dimpotrivă,* foarte bine ş-am s-o sfătuiesc să se mărite . . ."

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 195.

— apartenenţa ideii (*se zice, cică, după mine, după părerea mea* (a cutăruia) etc.) :

„Vocabularul — *după părerea lingviştilor din trecut* — era privit ca o masă informă".

„Problema ortoepiei, *după mine,* are mare importanţă pentru unitatea limbii literare."

— modul de exprimare a gîndurilor (*în general, pe scurt, în rezumat, mai pe larg* etc.) :

„Vom arăta — *pe scurt* — care sînt trăsăturile caracteristice . . ."
„Acestea sînt — *în general* — cele mai importante sarcini".

4) cuvinte şi expresii golite de sens lexical, dar unele cu valori afective, numite de GA *cuvinte de umplutură* (II, 260).

— cuvinte de adresare (*măi, bre, fă, dragă* etc.)

„— Asta vra să zică, *scumpul meu,* că eu ţin cu orice preţ să mai rămînă cîteva măcar, din picăturile sîngelui tău".

HOGAŞ, p. 132.

„Ce poftești, *mă musiu* ?" şi să-l şi umflu".

CARAGIALE, *Teatru,* p. 10.

„— Stăi, *bă,* să-ţi spun".

Camil PETRESCU, U.O., p. 81.

— expresii (*mă rog, mă-nţelegi, în fine, doamne fereşte, pasămite* etc.) :

„Ce fac, *mă rog,* aceşti oameni ?"

SADOVEANU, *Locul . . .*, p. 177.

„— Amice, trebuie să-ţi supraveghezi expresiile, *mă-nţelegi . . .*"

CĂLINESCU, p. 197.

„Dacă, *doamne fereşte,* s-ar ajunge să fie silit a comanda foc".

REBREANU, II, p. 118.

Repetarea unor astfel de expresii dă naştere unui *tic verbal,* supărător pentru cei ce ascultă. Unii repetă des pe *nu-i aşa,* care, dacă n-ar fi socotit drept tic verbal, ar anula cele afirmate de însuşi vorbitorul :

„E adevărat, *nu-i aşa,* c-am făcut mari progrese, *nu-i aşa,* în ce priveşte exprimarea, *nu-i aşa,* dar . . ."

Scriitorii pun în gura unor personaje anumite ticuri verbale, pentru a dezvălui o anumită latură a caracterului lor.

„— No! numai doamna să spună, *mă rog*, apoi eu sînt gata la comandă, *mă rog*. No! ce poruncește doamna, *mă rog*?"

CARAGIALE, *Premiul întîi.*

Propoziții incidente

Propozițiile incidente apar intercalate între părțile unei propoziții sau între două propoziții legate între ele.

Propozițiile incidente pot fi *independente*, adică nelegate de alte propoziții din text, sau *subordonate*.

Sînt independente, în primul rînd, propozițiile care cuprind verbul de declarație intercalat în vorbirea directă:

„— Mulțămim d-nevoastră — *zise flăcăuanul cel mai mare neprimind banii* — să mergeți sănătoși și mai poftiți cînd v-iți întoarce".

HOGAȘ, p. 133.

Sînt apoi propozițiile care exprimă opinia vorbitorului față de ideea exprimată de una din părțile propoziției:

„... deși palatul — *așa-i zicea dînsul* — era destinat de zestre celor două odrasle ale sale".

REBREANU, I, p. 10.

„— Pascalopol — *admiră Otilia pe moșier* — totdeauna ai fost chic!"

CĂLINESCU, p. 111.

Unele propoziții incidente independente sînt introduse prin unelte gramaticale caracteristice subordonării, cu toate acestea n-au legătură cu restul frazei:

„Ai chiar intenția să scrii o epopee a mizeriei, *dacă nu mă înșel*, ori un studiu de sociologie, ceea ce e același lucru".

SADOVEANU, *Locul...*, p. 188.

„Vechiul joc de pendulă al crizelor de supraproducție, specific — *după cum a arătat Marx* — structurii burgheze, și-a reînceput dansul".

RALEA, p. 178.

Propozițiile incidente subordonate sînt, de obicei, atributive explicative sau circumstanțiale de toate felurile:

— atributivă explicativă:

„Cînd scria „Un om între oameni", *care este un roman istoric*, și ajungea să descrie cîmpul lui Eliade sau dealul Filaretului, se ducea la fața locului, îl observa în toate amănuntele și se impregna de atmosfera lui"

VIANU, p. 41.

— condițională ipotetică :

„Ne gîndim la ceea ce s-a numit stilul „cenușiu" al scriitorului, care ar trebui — *dacă formula ar corespunde întru totul adevărului* — să fie și expresia unui conținut lipsit de varietate, de relief și de culoare artistică".

Șt. MUNTEANU, L.L., 1962, nr. 6, p. 193.

— concesiva condițională :

„Sau, *de mă duc,* la atacuri mă ascund în fondul gropilor . . ."

CAMILAR, p. 76.

(*de= chiar dacă*)

Intercalarea poate cuprinde două incidente subordonate, una de gradul I, alta de gradul al II-lea :

„Acuma, *cînd îl vedea pe bolnavul său într-o stare în care încă nu-l cunoscuse,* fata înțelegea, c-o strîngere de inimă, că diminețile ei se ofileau".

SADOVEANU, N.P., p. 96.

(prima : temporală, iar subordonata ei : atributivă determinativă)

Topica cuvintelor incidente este liberă. Pot sta la începutul, în interiorul sau la sfîrșitul comunicării.

Cînd se află la începutul sau la sfîrșitul comunicării, semnul de punctuație cel mai des folosit este virgula. În interiorul propoziției se folosesc și linioarele de pauză.

Propozițiile incidente sînt intercalate în propoziția la care se referă, de obicei după părțile de propoziție cu care intră în legătură, dacă sînt subordonate, sau după predicat, și, mai rar, după subiect, cînd sînt independente.

Construcțiile incidente sînt echivalente cu o paranteză :

„Dacă ar vrea (spuse el ca pentru sine), de mult n-ar mai interesa-o mizeriile astea".

CĂLINESCU, p. 149.

5. Anacolutul

La sintaxa părților de propoziție s-a vorbit de izolarea subiectului, ceea ce constituie un *anacolut.*

Acest fenomen sintactic poate fi întîlnit și în cadrul frazei.

„*Cui nu i-a plăcea* poate să plece".

Pavel DAN, S, p. 135.

„— Mînca-ţi-ar coada *cui te are,* că nu-ţi dă să mănînci şi vii să faci burtă în curtea mea".

PREDA, M, I, p. 277.

Anacolutul propoziţiilor subliniate constă din faptul că pronumele relativ în dativ are funcţiune de complement indirect în propoziţie, dar în acelaşi timp introduce şi subiectiva. Formal este exprimată numai cea dintîi, nefiind posibil ca acelaşi cuvînt să aibă simultan două forme deosebite [1].

Anacolutul în frază este caracteristic limbii vorbite, în aspectul ei popular. De aceea limba literară îl evită.

6. Echivocul

Existenţa unor cuvinte omofone (şi omografe) sau numai omografe [2] poate da naştere unei exprimări neclare, ambigue, care poartă numele de *echivoc.*

Echivocul poate fi de natură gramaticală sau de natură lexicală.

In limba română, identitatea de formă între cazurile genitiv şi dativ [3], la singular, între genitiv, dativ şi vocativ, la plural, produce deseori confuzii.

Propoziţia :

„Am trimis cartea *prietenului*"

poate însemna *cartea care este a prietenului,* deci cu un atribut substantival genitival, sau *cartea* (care este a altcuiva) *am trimis-o prietenului.*

Pentru a se evita un echivoc [4] de acest fel se recomandă plasarea complementului indirect exprimat prin dativ înaintea complementului direct exprimat printr-un substantiv articulat enclitic :

„Am trimis *prietenului* cartea".

Evitarea echivocului cu vocativul plural se realizează prin intonaţie :

„Am văzut fapta, *vitejilor,* şi am admirat-o".

---

[1] GA², II, p. 418.

[2] *omofone* „cuvinte care se rostesc la fel". Cele mai multe sînt şi scrise la fel, deci sînt şi *omografe ;* dar nu toate omografele sînt rostite la fel (*cópii-copíi*), după cum nici omofonele nu sînt toate omografe (pronumele *ea* şi verbul *ia*).

[3] Echivocul posibil a fi produs de identitatea formală între nominativ şi acuzativ este evitat prin topică şi unele procedee caracteristice : acuzativul cu prepoziţia *pe* şi anticiparea şi reluarea complementului direct.

[4] Sextil PUŞCARIU, LR, I, p. 51.

Totuşi mai multă claritate se obţine prin schimbarea topicii :

„Am văzut, *vitejilor,* fapta şi am admirat-o".
„*Vitejilor,* am văzut fapta (voastră) ..."

Echivocul de natură lexicală poate apărea (pentru cei neavertizaţi) din folosirea omografelor datorită faptului că în limba română scrisă nu întrebuinţăm semne grafice pentru indicarea accentului.

„Vedem *umbrele* de la *umbrele*".
„Simţea *acele* de la *acele* vorbe nechibzuite".
„Am *o haină* cumpărată de la *o haină* de vecină".
„Crocodilii de-a gîştelor asemănătoare *ouă ouă*".

BLAGA, *Hronicul...*, p. 127.

Pentru a evita confuziile, unii scriitori marchează silaba accentuată [1] :

„Totuşi s-a sculat fiindcă în realitate lui îi era mai frică şi *paradă* doar, ca să-şi deie aere eroice...".

REBREANU, II, p. 101.

„*Papà*, să ştii, e foarte bogat, şi-l iubesc mult, însă nu poate să facă fericit pe nimeni".

CĂLINESCU, p. 122.

7. Perioada

In GA [2], I, p. 9 se arată că „problema *perioadei* a fost lăsată pe seama stilisticii literare".

Am inclus-o în acest capitol pentru a-i urmări caracteristicile sintactice, care pot avea consecinţe de natură stilistică [2].

Sintactic, *perioada* nu se deosebeşte de frază, corespunzînd definiţiei acesteia. Este totuşi o frază de tip special, care se impune atenţiei prin organizarea internă a propoziţiilor care o compun.

Spre deosebire de o frază obişnuită care este organizată după cerinţele comunicării impuse de realitatea ce urmează a fi exprimată, *perioada* este o unitate sintactică bine elaborată, cu intenţia vădită a celui ce a formulat-o

[1] Romulus VULPESCU, *Este necesar accentul grafic în ortografia noastră?*, LR, XI, 1962, nr. 2, p. 181—189, susţine necesitatea folosirii accentului grafic pentru a evita echivocul între omografe.

[2] Fără îndoială că stilistica literară poate descoperi numeroase valenţe de ordin artistic, cu deosebire în ce priveşte perioada retorică.

de a antrena nu numai gîndirea, ci şi simţirea celui care o citeşte sau o ascultă.

Toţi lingviştii români care s-au ocupat de structura perioadei au recunoscut-o ca o unitate sintactică, formînd „un tot desăvîrşit şi armonios". [1]

Dintre cercetătorii care s-au ocupat mai recent de perioadă, Ştefan MUNTEANU a scos în evidenţă aspectele sintactice ale acestui tip special de frază. După autorul citat, care nu neglijează dispoziţia simetrică a membrelor unei astfel de construcţii, din punct de vedere sintactic, „*perioada* corespunde unei comunicări exprimînd o gîndire complexă prin propoziţii care *tind* să se întîlnească". [2]

In organizarea sintactică a perioadei pot fi identificate două grupe de propoziţii : prima poartă numele de *protază,* iar a doua, de *apodoză.*

Protaza este astfel organizată, încît să producă o stare de tensiune, de aşteptare, care culminează la punctul de interferenţă cu apodoza, şi, apoi, îşi găseşte împlinirea, rezolvarea, în aceasta din urmă.

„Deşi privesc nainte-mi noaptea bătrînă ruptă,
Si văd c-o lume nouă dintr-însa se ridică,
Dar pîrghia aceea, ce desfăcînd tenebre,
Ridică viitorul — puterea care toarce
Al vremii fir — aceea îmi e necunoscută".

EMINESCU, p. 219.

Pentru a înţelege caracteristicile acestei perioade, să pornim de la analiza construcţiei ei :

1. Deşi privesc nainte-mi noaptea bătrînă ruptă (concesivă)
2. Şi văd (concesivă, coord. copulativă cu 1)
3. C-o lume nouă dintr-însa se ridică (compl. dir.)
4. ce desfăcînd tenebre, ridică viitorul (atributivă)
5. care toarce al vremii fir (atributivă)
6 dar pîrghia aceea ... — puterea ... — aceea îmi e necunoscută (principală)

După cum se vede, propoziţia principală (mai bine zis finalul ei) se află pe ultimul loc în frază.

Antepunerea subordonatelor concesive (1 şi 2) face să aşteptăm urmarea înlăturării unor piedici, dar cînd se anunţă subiectul principalei (*pîrghia*

---

[1] Vom aminti numai două din gramaticile care au influenţat studiul limbii române în secolul nostru :
H. TIKTIN, *Gramatica română,* ed. a III-a, 1945, p. 240—242 ; Iorgu IORDAN, *Gramatica limbii române,* 1937, p. 237—239.

[2] Ştefan MUNTEANU, *Perioada,* AUT, II, 1964, p. 238.

aceea) din nou propoziția e întreruptă pentru adăugarea unei determinări (4), ca apoi printr-o apoziție (*puterea*) subiectul să fie prezentat într-o altă ipostază, cu o nouă determinare (5) care mărește tensiunea așteptării, ca, în sfîrșit, subiectul să fie reluat printr-un demonstrativ (*aceea*) și astfel principala să se încheie și, o dată cu ea, întreaga perioadă.

Primele trei propoziții constituie *protaza,* iar ultimele trei (de fapt principala care încorporează cele două atributive) constitiue *apodoza.*

Acțiunea predicatului cu care începe fraza ne face să ne concentrăm atenția asupra celor ce urmează, apoi tensiunea așteptării crește prin suspendarea ideii începute prin anunțarea subiectului principalei, ca după alte „ocolișuri" să se întîlnească, în fine, în predicatul principalei.

Organizarea frazei în aspect de perioadă dă exprimării oarecare măreție, solemnitate [1].

Să urmărim, în continuare, un exemplu în proză [2]:

„*În țara* unde chiparoșii stau de pază la capetele celor întru vecinică pace adormiți, unde măslinii cu frunzele lor argintii îmbracă munții ce se oglindesc în marea nemărginită, unde bolta cerului se înalță pînă în infinit, iar lumina soarelui pătrunde toate, dîndu-le lumină din lumină — *acolo* omul are sufletul mai simplu și mai clar, seninul cerului și al mării îl însenină și pe el și gîndul iubitor de lumină se avîntă în visare spre înălțimile albastre cu Platon, ori pe mările de smarald și safir cu Homer".

Vasile PÂRVAN, ap. AL. ROSETTI și J. BYCK, *Gramatica limbii române,* p. 213.

De la primul cuvînt al frazei (*în țara*) interesul merge crescînd, amplificat de atributivele introduse prin adverbul *unde,* repetat de trei ori, pînă la intersecția cu prima propoziție principală, care începe cu adverbul deictic *acolo,* în care parcă se sprijină tot ce a fost cuprins prin insistența realizată de repetarea lui *unde.*

Punctul de intersecție dintre protază și apodoză poartă numele de *secțiune.*

Intonația deosebită, interesul crescînd conținut de prima parte, precum și topica inversă (în principiu subordonatele precedă regenta) sînt trei dintre trăsăturile caracteristice ale organizării frazei numită *perioadă.* [3]

Construirea unor astfel de fraze ține de stilul personal de exprimare, ceea ce justifică discutarea în acest capitol.

---

[1] De aceea, din antichitate, retorica a acordat cea mai mare atenție *perioadei.*

[2] Vezi și analiza propusă de Gh. N. DRAGOMIRESCU, *Sintaxa și stilistica propozițiunilor independente,* p. 33—34.

[3] Șt. MUNTEANU, *op. cit.,* p. 239, propune să fie numită *perioadă sintactică,* spre a o deosebi de *perioada oratorică.*

8. Accentul și intonația

Rolul accentului

Prin accent se scot în evidență cuvinte în cadrul propoziției și propoziții în cadrul frazei.

Se rostesc accentuat cuvintele și propozițiile cărora li se acordă o mai mare importanță.

Accentul are rol stilistic și sintactic, cu ajutorul lui scoțîndu-se în evidență stări afective, mărindu-se expresivitatea sau precizîndu-se nuanțe circumstanțiale.

Accentul în propoziție

In propozițiile enunțiative se accentuează de obicei cuvîntul care aduce noutate în comunicare :

„— Apoi *așa* vorbesc ei . . ."

REBREANU, I, p. 65.

„O știi pe *cumnată-mea* Stana, *lingava*".

STANCU, I, p. 89.

In propozițiile afirmative de răspuns, accentul cade pe adverbul întăritor sau pe cuvîntul reluat :

„— *Așa* este, domnule judecător".

CREANGĂ, p. 113.

„— Ne potcovești caii au ba ?

— *Potcovesc* cu potcoave de-o ocă, a rînjit faurul Bogonos".

SADOVEANU, N.P., p. 108.

In enunțiativele negative se accentuează obișnuit cuvintele de negație (vezi, II, A, 4, b) :

„Nu i-a pus în tigaie".

STANCU, I, 117.

„— Ba eu *tot nu,* cucoane, răspunse moș Ion Roată".

CREANGĂ, p. 108.

In propozițiile interogative se accentuează cuvintele interogative (pronume sau adverbe, vezi II, B, II, 1)

„— *Cum* adică ?

— Iaca, am venit să te ciomăgim oleacă și să-ți dăm foc la acareturi.

— *Ce* ? Nu sînteți în toate mințile ? *De ce* să mă ciomăgiți ? *De ce* să-mi dați foc la acareturi ?".

STANCU, I, p. 137.

In propozițiile exclamative accentul cade pe cuvintele cu specific exclamativ *ce, cît,* interjecții, vocative, imperative :

„— Nene, să înroșim și noi ouă . . .
— *Ce* prostie ! . . .".

DELAVRANCEA, p. 90.

— *Oh* ! da, niciodată n-am fost mai bine !"

Ibidem, p. 99.

In propozițiile disjunctive, cînd conjuncția este înaintea ambelor propoziții, conjuncția poartă accentul :

„*Ori* iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță Mioară ?"

Miorița.

In propoziție, ca și în frază, cuvintele aflate în opoziție se accentuează :

„Ei *tot* și voi *nimica* ; ei *cerul,* voi *dureri* !"

EMINESCU, p. 52.

Elementele repetiției la distanță sînt, de asemenea, accentuate :

„Umblă *zvonuri* fel de fel, *zvonuri* care vin de departe."

STANCU, I, p. 127.

„— *Mare,* taică, *mare,* că una mică nu-mi ajunge nici pe o măsea".

Ibidem, p. 128.

Accentul în frază

Accentuarea propozițiilor în frază este în strînsă legătură cu topica. De obicei, propozițiile purtătoare de accent se plasează înaintea regentelor. Sînt însă și propoziții subordonate care stau numai în urma regentelor și totuși poartă accentul în frază (consecutive, finale).

„Dă fuga la primărie, *să afle.*"

STANCU, I, p. 117.

Unele subordonate (subiective, completive directe, de agent), indiferent de poziție, sînt mai accentuate decît regentele lor.

„*Tot ceea ce știe lumea* e adevărat . . ., dar e și mai adevărat *ceea ce nu știe lumea* . . ."

Camil PETRESCU, U.O., p. 176.

Intonația

Alături de topică și de accent, intonația are, de asemenea, importanță pentru claritatea exprimării, pentru stabilirea sensului și a scopului propozițiilor.

In cadrul rostirii propozițiilor sînt trei tipuri de bază ale intonației : intonația *enunțiativă*, *interogativă* și *exclamativă* (vezi cap. II. B). Primele două sînt caracteristice pentru cele două categorii de propoziții (enunțiative sau interogative). Intonația exclamativă poate fi cumulată de ambele categorii, cărora le dă caracter afectiv.

Un rol important are intonația în rostirea propozițiilor nominale :

„— Un milion ? De zece ori cîte o sută de mii.
— *Săracu Hagiu* !"

DELAVRANCEA, p. 102.

„— O tescovină, *Tomo* !
Arunca tescovina pe gît. *Încă una.*"

STANCU, II, p. 173.

In cazul propozițiilor nominale, intonația constituie indicele de predicație.

Rol deosebit de important are intonația în marcarea raportului de subordonare paratactică.

In fraza următoare, numai intonația ne ajută să vedem că primele propoziții din cele două repetiții sînt condiționale. „*Ți-e scris,* ți-e scris ; *nu ți-e scris,* nu ți-e scris, și sănătate bună."

SLAVICI, P., p. 4.

„(Dacă ți-e scris, ți-e scris ; dacă nu ți-e scris, nu ți-e scris.")

Lipsind unealta introductivă, fără intonația adecvată, propozițiile în discuție ar putea fi considerate și subiective. (Ce ți-e scris, ți-e scris ; ce nu ți-e scris, nu ți-e scris.)

Aici intervine și punctuația. Se știe că „propozițiile subiective și predicative nu se despart de regentă prin virgulă, indiferent de locul lor față de regentă" [1].

Cunoașterea topicii, accentului și intonației în propoziție și frază și, în legătură cu acestea, a folosirii semnelor de punctuație contribuie, pe de o parte, la rezolvarea justă a analizei sintactice, iar pe de altă parte la citirea corectă și expresivă, cheia înțelegerii depline a unui text.

---

[1] *Îndreptar* . . . , p. 103.

Capitolul al V-lea

Metodologia analizei sintactice

1. CONSIDERAȚII GENERALE

Este un lucru cunoscut că însușirea gramaticii nu se poate realiza numai pe baza cunoașterii și memorării unor reguli și definiții. Permanent trebuie făcute exerciții de recunoaștere și aplicare a celor învățate teoretic.

Unul dintre procedeele eficace întrebuințate în munca de însușire a normelor este *analiza gramaticală.*

Termenul de *analiză gramaticală* are, în practica școlară, o accepție largă: calea de observare a tuturor faptelor de limbă cu ajutorul cărora se exprimă gîndirea.

După natura faptelor observate, analiza poate fi: *fonetică, ortoepică* și *ortografică, lexicală, morfologică, sintactică.*

Cea care ne interesează aici este analiza sintactică.

Prin analiza sintactică se observă și se interpretează diferite aspecte ale îmbinării cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în frază. Analiza sintactică ajută la consolidarea cunoștințelor teoretice cu privire la formularea propozițiilor și a frazelor, la recunoașterea părților de propoziție și a felului propozițiilor, la determinarea raporturilor dintre ele.

Prin analiză sintactică, pornind de la forma de exprimare, se străbate calea care pătrunde în adîncimea gîndurilor și sentimentelor exprimate.

Dar nu numai atît. Analiza sintactică, ajutînd la consolidarea cunoștințelor gramaticale și contribuind la înțelegerea deplină a conținutului comunicării (prin propoziție sau frază), este, în același timp, și una din cele mai eficace căi de formare și de perfecționare a deprinderilor proprii de exprimare clară, corectă, nuanțată și convingătoare.

Faptul că acordăm atenție, în primul rînd, aspectului formal al propoziției nu trebuie să ducă la concluzia că rupem limba de gîndire. Dimpotrivă.

In analiza sintactică nu trebuie și nu putem să pornim de la gîndire, ci de la materializarea ei, de la forma în care este exprimată, de la propoziție, ca, astfel, prin analiză să ajungem să înțelegem pe deplin gîndurile și sentimen-

tele exprimate, în cele mai subtile nuanțe ale lor. Este evident că numai forma nu e totdeauna suficientă pentru a ajuta la atingerea unui astfel de scop, de aceea, ori de cîte ori e nevoie se asociază, după cum s-a mai arătat, și criteriul logico-semantic.

Ținînd seama de caracterul acestei lucrări și de nivelul celor cărora li se adresează, nu vom arăta toate tipurile de exerciții ce se folosesc în analiza sintactică, ci numai procedeele de analiză complexă, atît a propoziției, cît și a frazei, ca mijloc de autocontrol al cunoștințelor.

2. PROCEDEE DE ANALIZĂ SINTACTICĂ A PROPOZIȚIEI

Analiza sintactică a propoziției are ca scop :

— arătarea felului propoziției după formă, după scop, după aspect ;

— recunoașterea părților de propoziție ;

— arătarea felului de construire a fiecărei părți de propoziție ;

— stabilirea cuvîntului regent ;

— determinarea raportului în care se află unele față de altele părțile de propoziție ;

— precizarea raportului fundamental și a nuanțelor exprimate ;

— observarea acordului, a topicii și a punctuației ;

— aprecierea valorii stilistice.

In recunoașterea părților de propoziție e bine să se pornească de la *predicat.* După ce a fost identificat predicatul, se arată felul lui (verbal, verbal-locuțional — la ambele : personal, impersonal ; nominal, adverbial, interjecțional), apoi forma (pentru verbal și nominal : simplu, compus) ; se indică subiectul față de care se află în raport de interdependență. Cu privire la acord se arată caracteristicile congruenței după felul predicatului : se arată locul față de subiect.

Se trece apoi la *subiect,* arătîndu-se modul de realizare (exprimat — prin ce ; neexprimat : inclus, subînțeles, nedeterminat, inexprimabil) și, eventual, construcții afective (reluat, cantitativ, izolat).

In continuare se pleacă de la subiect și se identifică determinanții acestuia (atributele). La atribute se arată felul de construire (partea de vorbire prin care e exprimat atributul respectiv, cazul, prepoziția), cuvîntul regent (subiectul sau alt substantiv ori substitut al substantivului), raportul față de cuvîntul regent, ce raport fundamental exprimă și ce nuanțe în cadrul acestui raport (după valoarea cazurilor și a cuvîntului regent), acordul, topica, punctuația, valoarea stilistică. Atributele substantivale pot fi determinate la rîndul lor de alte atribute, care se analizează după cum s-a arătat, fiind însă într-un raport de subordonare de gradul al II-lea.

După aceea se trece la determinanții predicatului (complemente și circumstanțiale — K.C.), care sînt analizate după aceleași puncte. La analiza complementelor trebuie avut în vedere că ele pot determina și părți secundare de propoziție exprimate prin adjective, adverbe sau interjecții.

Pe lîngă cele arătate, analiza se poate amplifica prin indicarea categoriilor morfologice ale fiecărui cuvînt care realizează o parte de propoziție.

Iată un exemplu : „Ion Sava a fost un eminent regizor al etapei mai noi din dezvoltarea mișcării noastre teatrale".

VIANU, p. 51.

Este o propoziție dezvoltată (plurimembră), enunțiativă, cu aspect pozitiv.

Analiza părților de propoziție :

a fost un regizor = predicat nominal, simplu, subiect *Ion Sava,* acordul verbului copulativ cu subiectul în număr și persoană (a 3-a singulară), numele predicativ în număr, gen, caz (N) ; în urma subiectului. Verbul copulativ : conj. IV, ind., perf. comp., 3 sing. Numele predicativ : subst. masc., N. sing. art. nehot., proclitic *un.*

Ion Sava = subiect, exprimat prin sintagmă, subst. masc. propriu, N. sing.

eminent = atr. adj., se acordă în gen, nr. și caz cu subst. *regizor,* față de care e subordonat, exprimă calitatea ; înaintea cuvîntului regent.

al etapei = atr. subst. genit., acordul în gen și nr. cu cuvîntul regent *regizor* se realizează prin art. proclitic *al,* masc. sing., exprimă apartenența ; în urma cuvîntului regent. Subst. fem. comun, G. sing., art. hot. — *i.*

mai noi = atr. adj., se acordă în gen, nr. și caz cu subst. *etapei,* față de care e subordonat de gr. II și e în urma acestuia ; exprimă calitatea. Adj. cu două terminații, gr. comparativ de superioritate.

din dezvoltarea = atr. subst., prepoz. *din ;* cuv. reg. *etapei,* față de care e subordonat de gr. II, exprimă apartenența ; urmează după atr. adj. al aceluiași regent. Subst. fem. comun, A. sing., art. hot. — *a.*

mișcării = atr. subst. genit. ; exprimă subiectul acțiunii, denumite de substantivul regent *dezvoltarea ;* alăturat în urma regentului ; subst. fem. com. G. sing., art. hot. — *i.*

noastre = atr. adj. din pron. posesiv, se acordă în gen, nr. și caz cu cuvîntul regent *mișcării,* față de care e subordonat de gr. II ; în urma regentului ; exprimă posesiunea ; adj. posesiv, pers. I. pl.

teatrale = atr. adj. ; se acordă în gen, nr. și caz cu regentul *mișcării,* față de care e subordonat de gr. II, urmează după atr. adj. posesiv al aceluiași regent. Adj. cu două terminații, fem. sing. G, pozitiv.

După ce prin mai multe analize făcute în sensul celor arătate se constată însușirea temeinică a cunoștințelor, se poate folosi pentru analiza sintactică a propoziției numai schema.

Pentru ca din schemă să reiasă ordinea cuvintelor în propoziție, se recomandă să se numeroteze părțile de propoziție în înșiruirea din construcția respectivă :

„Ciobanii[1] de la tîrle[2] privegheau[3] de departe[4] mișcarea[5] iscoadelor[6].

SADOVEANU, N.P., p. 206.

Se înțelege că nu vor fi numerotate uneltele gramaticale : articolele, prepozițiile, conjuncțiile, verbele copulative și semiauxialiarele [1].

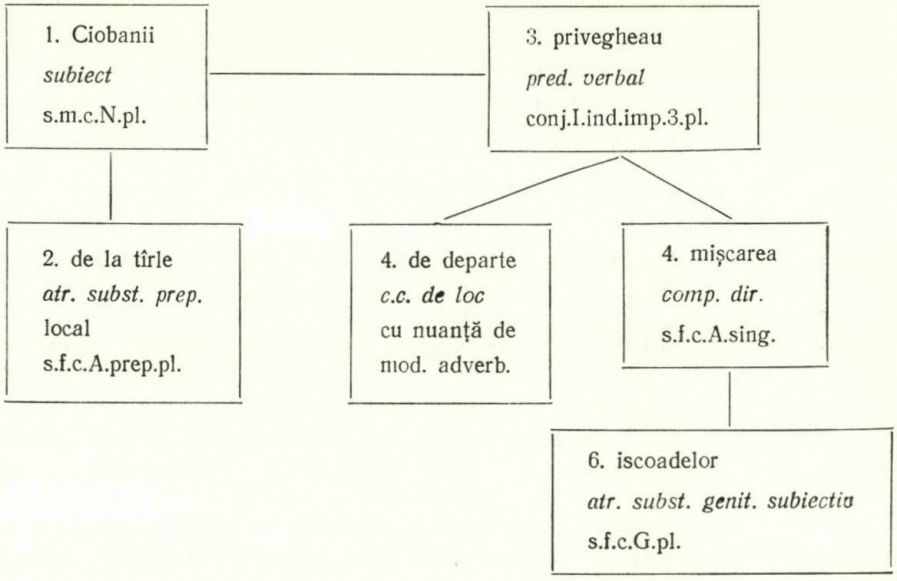

EXERCIȚII

1. Arătați felul propoziției și analizați părțile de propoziție după indicațiile de la punctul 2.

„Felix dădu informații foarte deprimante asupra severității proverbiale a profesorului de specialitate de la universitate".

CĂLINESCU, p. 208.

[1] Semiauxiliarele nu s-au golit într-atîta de sens, încît să fie simple unelte gramaticale. Nu le numerotăm, deoarece le considerăm parte a predicatului compus (verbal sau nominal).

2. Încadrați în schema de mai jos cuvintele după funcțiunea lor :

„Autoritățile portului s-au opus, interzicînd întreruperea muncii".

SAHIA, p. 63.

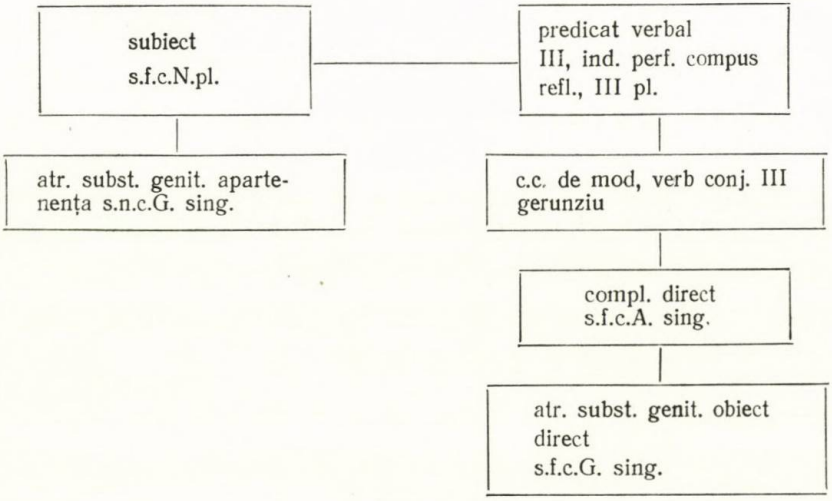

3. Ținînd seama de natura elementului regent, înscrieți în dreptunghiurile respective caracteristicile fiecărei părți de propoziție :

1 2 3 4 5 6

„Alții fac de pază la casa cu etaj a boierului olog".

STANCU, I, p. 135.

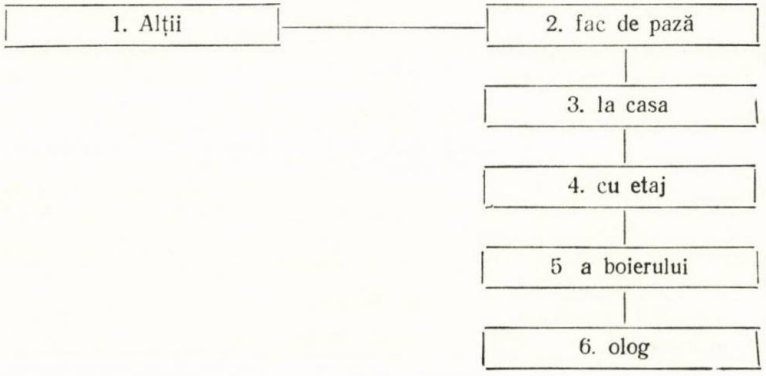

4. Alcătuiți schema următoarelor propoziții :

a) „În acea zi de vineri, vatamanul Agapie a călăuzit la măria-sa pe vatamanul Costeștilor și Olărenilor într-o vălcea împresurată de făgețel tînăr și mesteceni".

SADOVEANU, N.P., p. 206

b) „Un șuierat puternic și ascuțit sfîșie aerul în urma noastră".

HOGAȘ, p. 122.

c) „Lui nu i-a intrat încă în cap convingerea despre o pace adevărată".

SAHIA, p. 120.

În schema unei propoziții care are subiectul neexprimat (inclus, subînțeles, nedeterminat sau inexprimabil) trebuie să apară dreptunghiul subiectului, în care se va trece, bineînțeles, numai situația lui.

Propoziția : „În[1] familia învățătorului[2] Herdelea[3] nu s-a mai[4] vorbit[5] toată[6] ziua[7] decît despre întîmplările[8] grozave[9] de ieri".

REBREANU, *Ion*, I, p. 69.

are subiect nedeterminat :

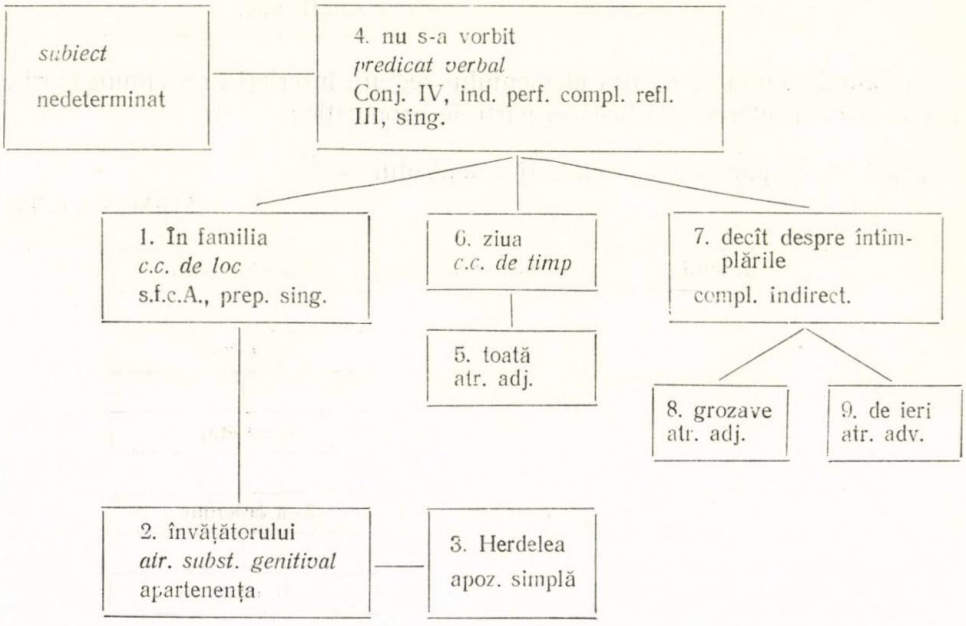

3. Procedee de analiză sintactică a frazei

În analiza sintactică a frazei se urmăreşte:

— stabilirea numărului de propoziţii;
— delimitarea propoziţiilor;
— aflarea cuvintelor (propoziţiilor) regente;
— determinarea felului propoziţiilor şi a raportului dintre ele;
— observarea topicii şi a punctuaţiei.

Pe măsura deprinderii de a analiza cu uşurinţă aceste fapte se poate trece şi la urmărirea concordanţei timpurilor.

În stabilirea numărului propoziţiilor dintr-o frază trebuie să pornim de la predicate. Acestea se subliniază şi se numerotează în ordinea în care apar în frază. La predicatele nominale se numerotează numele predicativ, iar la predicatele verbale compuse, cel de-al doilea verb. Sublinierea se face pentru toate elementele componente ale predicatelor. În această privinţă o atenţie deosebită trebuie acordată predicatului verbal-locuţional.

În stabilirea numărului propoziţiilor trebuie să se ţină seama de existenţa elipsei predicatului, a verbului copulativ sau a semiauxiliarului (vezi IV, 2).

Delimitarea propoziţiilor se face, de obicei, printr-o mică bară verticală. Pentru a nu greşi în delimitarea propoziţiilor este necesar ca fraza să fie citită cu atenţie, pentru ca înţelesul ei să fie clar precizat. Înţelegerea conţinutului frazei contribuie în mare măsură la delimitarea corectă a propoziţiilor. Nu este însă suficientă. Trebuie şi unele criterii de ordin formal. Mai întîi *virgula*: pusă între două verbe predicative sau între două predicate nominale este semnul că desparte două propoziţii. Se va însemna deci prin bară.

„Stătea în casă, / citea, / scria, / învăţa".

Trebuie urmărite apoi *uneltele introductive* (conjuncţii, locuţiuni conjuncţionale, pronume şi adverbe relative). În faţa fiecăruia dintre aceste elemente introductive trebuie pusă o bară. Atenţie însă la conjuncţiile coordonatoare copulative (*şi, nici*) şi disjunctive (*sau, ori*) care pot lega şi părţi de propoziţie, nu numai propoziţii. Dacă de la o conjuncţie coordonatoare la alta nu apare nici un predicat şi nici nu se poate sesiza elipsa vreunuia, atunci acestea leagă părţi ale aceleiaşi propoziţii:

„... el spunea din cuvînt în cuvînt ceea ce spusese şi Lică, anume ... că Răuţ nu a venit atunci noaptea cu o muiere la Moara cu noroc, *ci* singur *ori* cu vreun alt tovarăş al său..."

Înaintea lui *ci* trebuie să punem bară spre a marca sfîrşitul propoziţiei precedente (că Răuţ...) şi începutul alteia. Construcţia introdusă prin *ci*, deşi

nu are un predicat exprimat, este o propoziție eliptică de predicat și trebuie s-o socotim așa, deoarece nu poate avea predicatul negativ al precedentei, ea fiind puternic afirmativă: „... n-a venit cu o femeie..., ci (a venit) singur...“ Înaintea conj. disjunctive *ori* nu trebuie să punem bară, deoarece nu avem a face cu o altă propoziție. Raportul de coordonare disjunctivă se stabilește între cele două părți de propoziție: *singur* ori *cu vreun alt tovarăș*...

In privința introductivelor subordonatoare trebuie avute în vedere cîteva situații:

a) Apariția unor cuvinte ori propoziții între conjuncția compusă *ca... să,* prin care se pot introduce: subiective, predicative, completive, atributive.

„E drept *ca* c e i c e m u n c e s c *să* se bucure de rodul muncii lor“.

Intr-o astfel de situație se pune bară de delimitare înaintea lui *ca* (fiind element subordonator), după *ca,* înaintea relativului compus *cel ce* și înaintea lui *să.*

„E drept / ca / cei ce muncesc / să se bucure de rodul muncii lor“.

Fraza are trei propoziții. *Ca* nu rămîne însă izolat, ci împreună cu *să* introduc propoziția subiectivă *ca... să* se bucure... Intercalarea între elementele conjuncției compuse *ca... să* a propoziției *cei ce muncesc* arată că aceasta se subordonează propoziției introduse prin *ca... să* [1]. În același fel se procedează cu conj. compuse: *fără ca... să* și *că... să.*

b) Prezența a două elemente subordonatoare diferite alăturate, dar unul (primul) ținînd de o propoziție, care se află la distanță, prin intercalarea unei incidente introduse prin cel de-al doilea element subordonator.

„Și află / că / dacă nu citești, / n-ai de unde să știi“.

Conjuncția *că* trebuie despărțită prin bare și de cuvîntul precedent, și de conjuncția *dacă,* următoare, deoarece este unealta introductivă a ultimei propoziții, completivă directă: *că... n-ai de unde să știi.*

Am transcris exemplul fără virgulă între *că* și *dacă,* așa cum se întîlnește deseori. Intr-o punctuație îngrijită, virgula marchează situația de incidentă a condiționalei:

„Dumneata gîndești *că, dacă* te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimeni ce faci...“

CARAGIALE, p. 77.

Și în acest caz, al intercalării între conjuncția introductivă și restul propoziției, propoziția incidentă ține de propoziția între elementele căreia se află.

[1] În același fel interpretează situația și D. D. DRAȘOVEANU în *Analize gramaticale și stilistice,* p. 13.

c) Alăturarea a două adverbe de același fel (*atunci — cînd; acolo — unde* etc.). În asemenea cazuri ele sînt corelative. Primul aparține propoziției precedente, iar al doilea propoziției următoare. Aceasta, bineînțeles, cînd regenta precedă subordonata. Cînd topica e schimbată, apartenența poate fi alta. Important este că fiecare aparține altei propoziții și deci nu trebuie să fie luate împreună [1].

„Mîndria lui e / c-a știut / să creadă
Atunci / cînd încă nu era ușor".

sau :

„*Atunci /cînd* era beznă grea și nor /
S-a străduit, / cît a putut, / să vadă".

BENIUC, p. 191.

d) Existența pronumelui relativ compus : *cel ce, ceea ce,* care, deși nu și-a sudat elementele componente, apare folosit ca o formulă unitară (vezi și discuția din *Apendice*) :

„*Cel ce* în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți".

EMINESCU, p. 51.

(*cel ce = cine*)

Nesocotind pronumele relativ compus și considerînd pe *cel* (*ceea*) ca aparținînd principalei, iar pe *ce* subordonatei, se mărește considerabil numărul, pe de o parte, al propozițiilor principale insuficiente, iar pe de altă parte al propozițiilor atributive, dar în același timp se fragmentează unitatea de conținut.

*

Aflarea cuvintelor regente este o altă etapă importantă în analiza propozițiilor frazei. De felul cuvîntului regent depinde natura sintactică a propoziției subordonate. Dacă regentul este substantiv, pronume sau numeral, subordonata este atributivă, iar dacă este verb, adjectiv, adverb sau interjecție, subordonata este completivă sau circumstanțială.

Se vede, așadar, că între stabilirea regentului și determinarea felului propoziției subordonate este o strînsă legătură. La stabilirea felului subordonatei trebuie să se țină seama de legătura logică dintre propoziții, precum și de valoarea verbului regent (tranzitiv, intranzitiv ; activ, pasiv, reflexiv) de concordanța timpurilor (în special la cauzale, consecutive, finale) și de sensul lexical al regentului.

---

[1] GA², I, p. 303. D. D. DRAȘOVEANU, *op. cit.*, p. 41, consideră corelativul drept regent al subordonatei. În ed. a II-a, p. 37.

În legătură cu felul subordonatelor se nasc probleme de interpretare cînd regentul este o locuțiune verbală.

Criteriile propuse de D. D. DRAȘOVEANU sînt acceptabile [1]:

a) *Locuțiunile verbale*, în care elementele componente și-au pierdut sensul inițial, avînd un sens global nou, să fie considerate în întregime ca regente [2].

„— Eu am adus-o, cumnate — îi răspunse Busuioc cu inima îndoită — chiar eu, și uite, *îmi aduc aminte* că-*mi părea bine* cînd am găsit-o, fiindcă oamenii lucrează mai cu inimă cînd au de aceste în preajma vederii lor".

SLAVICI, P, p. 53.

Așadar, complinirile se referă la întreaga locuțiune. Cu toate acestea, regimul este dat în primul rînd de verb [3]."

Dificultăți se ivesc mai ales la determinarea felului completivelor (directe și indirecte). În general, locuțiunile verbale au același regim ca și verbele corespunzătoare.

Florica DIMITRESCU formulează următoarea regulă cu privire la tranzitivitatea sau intranzitivitatea locuțiunilor verbale: „Caracterul tranzitiv sau intranzitiv al unei locuțiuni este determinat de construcția gramaticală din interiorul locuțiunii. Dacă locuțiunea se compune dintr-un verb tranzitiv, urmat de un complement direct, locuțiunea este intranzitivă (a da de veste *țării*, a face cinste *școlii*, a da drumul *cailor*), iar dacă locuțiunea este formată dintr-un verb tranzitiv urmat de un complement indirect sau circumstanțial, locuțiunea este tranzitivă: a pune la cale (*o excursie*), a da naibii (*pe cineva*), a lua peste picior (*pe cineva*)" [4].

Revenind la exemplul din SLAVICI (mai sus), observăm că locuțiunea verbală-predicat *îmi aduc aminte* este intranzitivă [5]. Urmează că propoziția *că-mi părea bine* este completivă indirectă.

În fraza:

„De altminteri, pan Tadeus, jăluitorul norodului, *dăduse încredințare* că oamenii săi nu cată tumult, ci dreptate de la preamăritul șoltuz și preacinstiții pîrgari".

SADOVEANU, N.P., p. 228.

---

[1] *Op. cit.*, p. 42—43.

[2] Fundamentarea teoretică a problemei a făcut-o Florica DIMITRESCU, *Locuțiunile verbale în limba română*, p. 102—107.

[3] Ibidem, p. 103.

[4] Ibidem, p. 106.

[5] În alte împrejurări poate fi și tranzitivă, ca și verbul *a(-și) aminti*.

deşi verbul component al locuţiunii *dăduse încredinţare* este tranzitiv, fiind urmat de un complement direct, întreaga locuţiune devine intranzitivă, deci propoziţia *că oamenii săi nu cată tumult* este completivă indirectă.

Altfel se prezintă situaţia cînd locuţiunea este construită cu un complement indirect:

„... *au băgat de seamă* că uncheşul Petrea se întoarce în şa şi priveşte posomorît spre alai..."

Ibidem, p. 220.

complinirea făcîndu-se printr-o completivă directă (în acest caz două completive directe coordonate copulative).

b) Din locuţiunile verbale în care elementul nominal îşi păstrează în mare măsură sensul iniţial, să fie considerat regent numai cuvîntul respectiv. În acest caz subordonata este atributivă. Interpretarea ca atributivă este mai clară cînd elementul nominal al locuţiunii se prezintă articulat:

„... apoi aceşti străini nici n-au măcar *cuviinţa* s-a ş t e p t e să strîngem pînile..."

SADOVEANU, N.P., p. 228.

dar şi cînd substantivul din locuţiune e nearticulat, interpretarea atributivă este posibilă:

„Mai bine *să dea răspuns* lui baş-ceauş Sefer că-i *dă învoire* să se tragă îndărăt".

Ibidem, p. 214.

(ce fel de răspuns? — *că-i dă învoire*; ce fel de învoire? — *să se tragă îndărăt*). La aceasta contribuie şi faptul că verbele din ambele locuţiuni au şi complinirea obiectului direct, şi pe cea a obiectului indirect: în ambele cazuri sînt complemente directe substantivele componente, iar complemente indirecte: *lui baş-ceauş* şi *-i*.

La cele două criterii trebuie adăugat un al treilea: sensul unor locuţiuni. Unele locuţiuni, ca şi verbele corespunzătoare, datorită sensului lor, au un anumit fel de subordonate.

De exemplu *a-şi da silinţa, a-şi bate capul,* cu sensurile „a se sili", „a se strădui", sînt complinite de finale sau consecutive.

„*Îşi da silinţa* să înveţe cît mai mult".

[Nu ni se pare justă interpretarea *ce fel de silinţă*? — să înveţe... nici de ce? ci („se silea") *cu ce scop*?] Tot aşa:

„*Îşi bătea capul* să înţeleagă („se străduia" *cu ce scop*? — să înţeleagă —)".

Dacă în cazul predicatului locuțional *își da silința,* pare acceptabilă analiza propoziției următoare drept atributivă a substantivului articulat, component al locuțiunii, în exemplul al doilea, deși substantivul apare tot articulat, propoziția *să înțeleagă* nu poate fi considerată atributivă la substantivul *capul,* fiind lipsită de sens.

În astfel de cazuri, pe lîngă faptul că trebuie avut în vedere nu numai criteriul morfologic, ci și gradul de sudură în locuțiune, poate fi aplicat un procedeu de verificare prin transformarea construcțiilor respective.

Pe baza apropierii de sens între cele două locuțiuni, propunem următoarele fraze, în care subordonata să fie aceeași :

Își dă silința *să învețe cît mai mult.*
Își bate capul *să învețe cît mai mult.*

Aplicînd transformarea de a trece verbul de la mod predicativ la un mod nepredicativ, obținem :

Își dă silința *spre a învăța.*
Își bate capul *spre a învăța.*

(știut fiind faptul că substituirile între conjunctiv și infinitiv, și invers, sînt ușoare și frecvente în limba română contemporană).

Infinitivul construit cu prepoziția *spre* are în propoziție funcțiunea de circumstanțial final [1].

Acum, s-ar putea obiecta : de ce prepoziția *spre* și nu *de* ?

Înainte de alte considerente, vom face apel la indicațiile GA², I, p. 202 : „Rolurile elementelor constitutive ale locuțiunilor verbale sînt diferite : verbul are mai ales rol gramatical (de a preciza persoana, timpul și modul acțiunii), iar celălalt cuvînt (substantiv, adverb etc.) are mai ales rol lexical".

Dacă analizăm partea nominală a locuțiunilor în discuție, e ușor de observat că avem a face cu un derivat abstract al unui verb (*sili* + suf. — *ință*), care, devenit substantiv, își păstrează caracterul verbal. Deoarece acțiunea verbului bază presupune efort, sîrguință, rîvnă, în locuțiunea reflexivă nu se poate motiva decît prin atingerea unui țel. De altfel, locuțiunea este sinonimă cu verbul (*a se sili*). E clar că, spre deosebire de verbul activ, acțiunea reflexivului este făcută de subiect spre îndeplinirea altei acțiuni, adică a unui scop.

După cele discutate s-ar părea că, în loc să se clarifice criteriile de analiză, mai mult se complică. Pe de altă parte, în unele locuțiuni, fie că partea nomi-

[1] Cf. GA², I, p. 381 ; II, p. 179.

nală e articulată, fie că nu, o considerăm regentul propoziției următoare, iar altă dată o considerăm *în bloc* cu verbul după criteriul semantic. Mai mult ca în orice altă împrejurare la stabilirea valorii de regent a unei locuțiuni trebuie corelate mai multe criterii de analiză [1].

De aceea cred că propoziția subordonată, analizată în fraza I [2], nu este nici completivă indirectă, nici atributivă, ci finală :

„... iară Pintea și comisarul, văzînd mărturisirile celor doi oameni luați la cercetare, î ș i d ă d e a u s i l i n ț a *să se dumirească asupra lui*".

deoarece arată scopul acțiunii exprimate de locuțiunea verbală, bine sudată, *își dădeau silința* („se sileau, se străduiau"). De altfel, nici nu poate fi sesizată vreo relație de atașare, de atribuire (vezi definiția complementului indirect și a completivei indirecte).

În sfîrșit, observarea topicii și a punctuației ajută la precizarea felului propozițiilor subordonate. Astfel, se știe că, de pildă, o propoziție introdusă prin *cum* nu poate fi socotită cauzală decît dacă se află înaintea regentei, că propozițiile finale introduse prin *să* sau *de* stau totdeauna în urma regentei, că subordonatele paratactice concesive și condiționale stau totdeauna înaintea regentelor etc. În legătură cu punctuația se stabilește felul atributivelor (explicativele sînt între virgule ca și apozitivele, ori două puncte, ori linioară de pauză) și sînt observate propozițiile incidente.

Ținînd seama de corespondența timpurilor, nu se greșește în aprecierea finalelor și consecutivelor, a căror acțiune nu poate fi decît posterioară celei din regentă, după cum cea din cauzale și condiționale nu poate fi decît anterioară.

O ultimă problemă o constituie găsirea propoziției sau propozițiilor principale. Propozițiile principale pot fi recunoscute după înțeles cînd sînt suficiente sau după raportul ori poziția în care se află dacă sînt insuficiente. Formal se recunosc prin aceea că nu sînt precedate de conjuncții subordonatoare (dar atenție la subordonatele paratactice).

Un procedeu de verificare îl constituie eliminarea subordonatelor. Cele rămase, mult mai puține (indiferent cît de amplă e fraza) sînt cercetate cu atenție și se urmărește în ce raport se află unele față de altele.

---

[1] De aceea considerăm că are dreptate D. D. DRAȘOVEANU cînd afirmă că „Dificultățile legate de identificarea cuvîntului regent în cazul locuțiunilor se datoresc și faptului că însăși unitatea semantică a locuțiunilor are un caracter istoric, la unele locuțiuni slăbind, la altele, întărindu-se. De aceea este indicat să se aprecieze de la caz la caz, de la o locuțiune la alta" (*op. cit.*, p. 39—40).

[2] *Analize gramaticale și stilistice*, p. 72. În ediția a II-a, fraza IX, p. 66.

Analiză sintactică :

„Plecînd, Ghiță *mîna*[1] caii, / Pintea *ședea*[2] lîngă el, / iară Laie *se făcuse*[3] *ghem* în fundul căruței, lîngă Uța, / care-și *adusese*[4] în pripă și o legătură cu rufe, / pe care și-o *pusese*[5] pe un snop de coceni, / ca *să șează*[6] mai bine".

SLAVICI, p. 56.

1. *Plecînd, Ghiță mîna caii,* propoziție principală, dezv, enunțiativă-suficientă.
2. *Pintea ședea lîngă el,* prop. princ., dezv. enunț. pozitivă-suficientă.
3. *Laie se făcuse ghem în fundul căruței, lîngă Uța,* prop. principală dezv. enunț. pozitivă-suficientă.

Toate trei propozițiile principale se află în raport de coordonare copulativă, simultane. *Iară*=și. Slaba nuanță adversativă nu se referă la predicat, ci la circumstanțialul de loc, arătînd opoziția dintre locul unde ședea Pintea, *lîngă el* (Ghiță), și locul din *fundul căruței, lîngă Uța,* unde se făcuse ghem Laie.

4. *care-și adusese în pripă și o legătură cu rufe,* propoziție atributivă explicativă, cuvîntul regent *Uța,* subordonată față de 3, în urma cuvîntului regent.
5. *pe care și-o pusese pe un snop de coceni,* propoziție atr. explicativă, regent *legătură,* subord. 4, în urma regentei.
6. *ca să șează mai bine,* prop. finală, regent *pusese,* subord. 5, în urma regentei.

Analiza frazei poate fi redată și prin schemă, în care se arată numai felul propozițiilor și raportul. Prin linie orizontală se indică raportul de coordonare, iar prin linie verticală sau oblică raportul de subordonare. În planul superior se așază numai principalele, regente sau nu ; în planul al doilea stau subordonatele de gradul I, iar mai jos cele subordonate de gradul al II-lea.

1. P. — cop. — 2. P. — cop. — 3. P. R.

4. atr. expl. S.I.R.

5. atr. expl. S.II.R.

6. fin. II.

P. = principală
P.R. = principală regentă
S.R. = secundară regentă
I = subordonată de gr. I
II = subordonată de gr. II.

În analiză are rol și intonația :

„O domnișoară cu șorț alb îi *întîmpină*[1] în capul scării / și le *spune*[2] / că cucoana de-abia acum *se scoală,*[3] / c-*a avut*[4] petrecere mare azi-noapte, / și *să aștepte*[5] afară, adică pe stradă, / pînă-i *va chema*[6]".

REBREANU, I, p. 209.

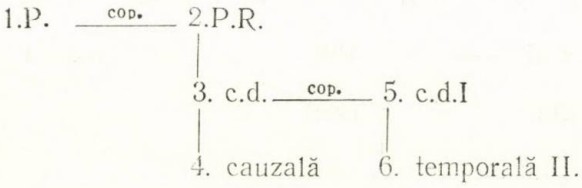

Propoziția 4 nu este, cum pare la prima vedere, o completivă directă dependentă de verbul *spune,* ci o cauzală subordonată verbului *se scoală* (de-abia acum). La recunoașterea acesteia ne ajută punctuația (virgulă înaintea lui și copulativ) și intonația dată de logica frazei.

Cînd fraza e fragmentată prin punct și virgulă, iar conjuncțiile sau alte unelte joncționale nu arată raportul dintre propoziții, schema frazei apare și ea fragmentată, ca și cum ar fi două sau mai multe fraze.

„— Nimica, domniță, *nu dovedește*[1] mai bine / că *are*[2] (1) cineva duh / decît credința[3] / că *nu* cam *are*[4] ; / *așa-i* darul ăsta : / de ce-l *ai*[5] mai mult, / de-aia ți *se pare*[6] / că *n-ai*[7] deajuns, / și / de ce-l *ai*[8] mai puțin, / d-aia ți *se pare*[9] / că *nu*-ți mai *trebuie*[10] de loc".

CARAGIALE, p. 133.

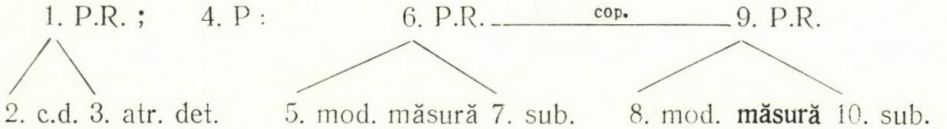

Fragmentarea frazei se poate face și prin punct. Cînd fragmentele au o propoziție principală, se analizează ca frază independentă. Existînd însă și situații în care subordonatele sînt izolate prin punct, analiza trebuie făcută în context. (vezi III, A, 5 p. 324—325).

„*Hai*[1] / *să-l*[2] *văd,* / poate îl *găsesc*[3] acasă. / Că *nu se poate*[4] / *să se fi stricat*[5] într-atîta / precum *vorbesc*[6] oamenii... / Și apoi rostul nostru, al celor din conducere,[7] *e* / *să lămurim*[8] oamenii cu binele... / Că tot din satul nostru *eşti*[9]..."

Fr. MUNTEANU, p. 251.

În propoziția 4, impersonalul *nu se poate* e predicativ, nu semiauxiliar.

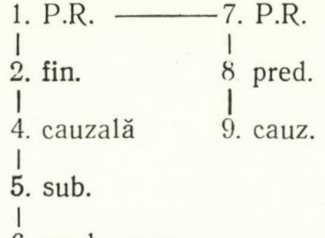

EXERCIȚII

I. *Urmăriți* mai jos delimitarea propozițiilor și alcătuirea schemelor:

1. „Cînd *mă deșteptai*[1] a doua zi, numai după o clipă, parcă, de somn, / *băgai de samă*[2] / că soarele *fusese* cu mult *mai harnic*[3] decît mine, / căci *se părea*[4] / că *se înălțase,*[5] pe ceruri, în vîrful degetelor, / și, de peste întărituri, *se uita*[6] furiș la mine, tocmai în fundul peșterii".

HOGAȘ, p. 257.

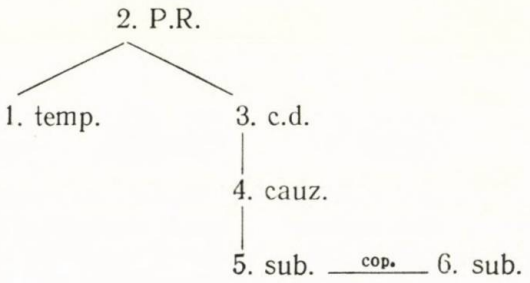

2. „El *se gîndea*[1] numai / că *va pleca*[2] / și *nu va mai vedea*[3] ochii ei căprui și șăgalnici[4] / în care i *se părea*[5] / că *s-au adunat* toate tainele lumii / și nici gurița ei fierbinte[(3)], / care-i *făgăduia*[6] toate bucuriile."

REBREANU, I, p. 98.

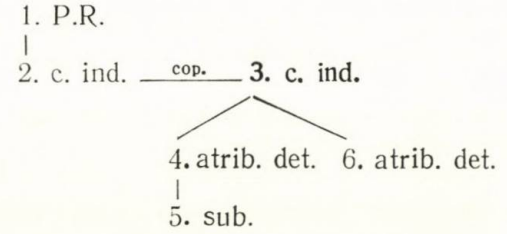

Propozițiile 4 și 6 determină fiecare alt substantiv din propoziția regentă (3): *și nu va mai vedea* **ochii** (4) *ei căprui și șăgalnici și nici* **gurița** (6) *ei fierbinte.*

3. „Acum[(3)] / cînd chiar nici Pintea *nu se sfia*[1] a-i spune / că-l *bănuiește*[2], / el *se simțea*[3] mai bun / decît cum îl *credeau*[4] alții, / prea bun pentru oamenii[(3)] / în mijlocul cărora *se afla*[5], / și / dacă mai înainte îl *apăsa*[6] gîndul / că *nu mai poate umbla*[7] prin lume decît sub scutul cinstei altora / și că în curînd *va trebui* poate *să cază la închisoare*[8] / acum iar *ridică*[9] fruntea, / deoarece *simțea*[10] / că toți aceia[(13)] / care îl *osîndeau*[11], / aflîndu-se la strîmtoarea[(13)] / în care *se aflase*[12] el, / *s-ar fi dovedit*[13] mai slabi, mai nesocotiți ori mai răi decît dînsul."

SLAVICI, p. 58.

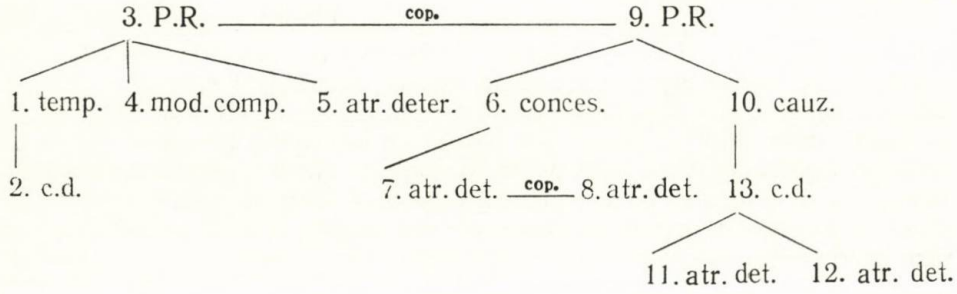

În propoziția 13 sînt intercalate două propoziții determinative (11 și 12):

„Că toți aceia (care[11] îl osîndeau), aflîndu-se la strîmtoarea (în care[12] se aflase el[13]), s-ar fi dovedit mai slabi, mai nesocotiți ori mai răi decît dînsul."

Avînd predicatul după propozițiile intercalate, este numerotată ca ultima din frază. De aceea, apare ca regentă a celor două precedente.

II. *Delimitați* propozițiile și identificați felul lor, apoi alcătuiți schema relațiilor din frază. Faceți comentariile ce se impun și aduceți explicațiile necesare:

1. „Biata ființă omenească nu-i nici bună, nici rea, e o umbră vană care se zbate, se luptă, suferă și trece".

SADOVEANU, O, 6, p. 327.

2. „Bucuroși că izbutiseră să obțină atît de ușor libertatea de a se mișca, cei trei puseră la cale, o săptămînă mai tîrziu, o afacere sortită să le aducă un cîștig mare."

PREDA, M. I, p. 65.

(Fiți atenți la natura cuvintelor regente!)

3. „Dar ce fusese pînă acuma numai taină de harem, iată că aflaseră deodată atîția ghiauri. Firește că eu nu intram la număr."

GALACTION, p. 29.

(Atenție la topică!)

4. „Țugurlan se înțelesese cu soră-sa să nu împartă casa, ci numai vreodată, dacă doamne ferește el se va îmbogăți, să-i dea ceva pentru dreptul ei".

PREDA, M.I., p. 140.

5. „Dar nici ea nu auzi bine și nu înțelesese că recomandarea era cam categorică și cu atît mai puțin putu să-și dea seama că expresia de înstrăinare care apăruse pe chipul infirmierelor și medicilor la auzul acestei recomandări nu putea să însemne altceva decît că șederea ei acolo se terminase și că plecarea era o chestiune de zile".

PREDA, *Risipitorii*[2], 1965, p 403.

6. „Ce anume va fi vrut să spună Eminescu cu povestea despre fata de împărat care, îndrăgind pe Luceafărul din cer, dăruiește farmecele sale copilului de casă, este o întrebare care a încrețit multe frunți. Dar în afară de problema dacă ceea ce poetul n-a izbutit să introducă în opera sa, ca un conținut deplin exprimat, mai poate interesa pe cineva, pentru a îndreptăți încercarea de a țese în jurul realizării depline și limpezi pentru toată lumea pînza de paianjen a presupunerilor celor mai fragile, iată că poetul însuși ne sare în ajutor".

VIANU, SLR, p. 384.

7. „Dacă eu am fost sau sînt un om excepțional este îndoielnic, dar ceea ce este neîndoielnic este că ea a fost și a rămas o femeie deosebită și singurul lucru care ar mai rămîne de explicat este cum a putut ea să se mărite cu un om ca tata, care fără să aibă cine știe ce cusururi sau vicii ieșite din comun, are totuși unul care te poate face să-l detești și anume acela că nu știe și nici nu bănuiește ce fel de femeie a fost și a rămas mama".

PREDA, *Risipitorii* [2], p. 384.

Pentru reușita deplină a analizei sintactice, urmăriți discuțiile purtate în paginile revistei *Limba română*, în articolele date de noi la *Bibliografie*, C. *Studii metodologice,* sub numerele 4, 5, 9 și 14.

APENDICE

1. CONTROVERSE

a) In legătură cu interpretarea subordonatelor introduse prin pronumele relativ compus : *cel ce, cel care, ceea ce* sînt păreri deosebite.

Acad. Al. Graur a propus [1] analiza primei părți, *cel, ceea* ca demonstrative, aparținînd propoziției regente, iar propoziția introdusă prin *ce* atributivă.

Acest punct de vedere este adoptat în analizele sintactice făcute de D. D. Drașoveanu [2].

GA consideră aceste formații ca fiind pronume relative compuse [3].

In același fel se pronunță și acad. Iorgu IORDAN : „Un pronume relativ sinonim cu *cine* este *cel ce* (*ceea ce, cei ce, cele ce*), care, cum vedem este alcătuit din demonstrativul *cel* și relativul *ce*, așadar un fel de locuțiune pronominală. Sinonimia este desăvîrșită. Astfel, în loc de *cine muncește este răsplătit* putem spune, tot atît de bine și cu exact același înțeles, *cel ce muncește este răsplătit* ... In comparație cu *cine,* formula *cel ce* este mai concretă" [4].

In sprijinul interpretării ca pronume relativ compus, Mioara AVRAM aduce argumente de ordin formal și semantic. *Cel* este un „demonstrativ inexistent în limbă ca pronume de sine stătător", iar folosit în propoziție „este insuficient pentru a reprezenta o parte de propoziție".

Posibilitatea înlocuirii lui *cel ce* cu *cine* este o dovadă că propoziția nu este atributivă, deoarece prin *cine* nu se introduce, în limba română contemporană, o propoziție atributivă [5].

---

[1] *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale,* S.G., I, p. 136.

[2] D. D. Drașoveanu, *op. cit.,* p. 17 și 40. In ediția a II-a, p. 16—17. Intr-adevăr „a confunda semantica cu sintaxa" e o greșeală, dar a considera că există vreo sintaxă asemantică e de neacceptat.

[3] GA, I, p. 208, 213—214 ; II, p. 186.

[4] LRC. 1956, p. 394.

[5] Mioara AVRAM, *op. cit.,* p. 144.

O dovadă că nu trebuie să socotim pe *ceea* pronume de sine stătător este şi faptul că în formula respectivă poate să lipsească fără ca sensul comunicării să se schimbe :

„Şi *ceea ce* iubim, ei au iubit".

BANUŞ, ap. GA, II, p. 186.

„Şi *ce* iubim, ei au iubit".

Chiar şi în formula — care formal e o propoziţie circumstanţială de relaţie — *în ceea ce priveşte, ceea* poate lipsi : *în ce priveşte* [1].

In limba română actuală, folosirea lui *ceea ce* este foarte frecventă, căci pare că exprimarea este mai îngrijită decît cu *ce*. Chiar un cunoscut proverb l-am auzit rostit : „*Ceea ce* ţie nu-ţi place altuia nu-i face".

Cred că şi existenţa precară din punct de vedere fonetic a lui *ce* a dus la necesitatea „întăririi" lui prin *cel* şi *ceea*, al căror sens demonstrativ aproape s-a pierdut [2].

Argumentul că *cel* îşi păstrează flexibilitatea şi prin aceasta independenţa nu poate fi convingător, deoarece şi în declinarea numeralelor ordinale este folosit *cel*, „formele cazuale oglindindu-se în acest articol" [3]. Şi pentru aceasta nimeni nu-l socoteşte pe *cel* independent.

Discuţiile purtate pînă acum au arătat că sînt trei posibilităţi de a analiza aceste formaţii.

Potrivit concepţiei sale realiste de a interpreta faptele de limbă în mobilitatea lor, GA[2] consemnează situaţia reală : „Adevărul e că în unele situaţii este clar unitar, pronume relativ cu valoare de conjuncţie, în alte situaţii este clar analizabil ca pronume demonstrativ urmat de un pronume relativ, iar la mijloc rămîn situaţii unde poate fi interpretat în ambele feluri". (p. 9).

Deoarece pînă în prezent nu s-au făcut studii exhaustive (şi pe baze statistice !) pentru toate situaţiile şi avînd în vedere caracterul practic al lucrării de faţă, am considerat că adoptarea unei singure soluţii (pronume relativ compus) se impune, fără ca prin aceasta să fie alterat caracterul analizei sintactice.

b) Diferite interpretări se dau şi predicatului compus (verbal sau nominal). Acad. Al. Graur consideră [4] că semiauxiliarele : *a putea, a trebui, a voi,* ca şi *a începe, a continua, a izbuti, a (se) apuca* formează predicatul unor principale insuficiente, iar verbul următor, la conjunctiv, „care formează cen-

[1] Cf. LRA, 1948, p. 320.
[2] *Cel* chiar a devenit un simplu morfem (articol adjectival), vezi LRA, p. 319.
[3] GA, I, p. 238. Vezi GA[2], I, p. 198.
[4] Acad. Al. Graur, *op. cit.*, p. 134—135.

trul comunicării", „acesta exprimînd în fapt ideea centrală a comunicării", constituie predicatul propoziției dependente.

Despre felul dependentelor nu se spune nimic.

GA, la morfologie [1], afirmă că „alte verbe pot, în unele cazuri, să-şi piardă mai mult sau mai puțin sensul lor obişnuit şi să joace, însoțind alt verb, un rol aproape asemănător cu cel al auxiliarelor propriu-zise. Ele adaugă verbului principal o idee în plus, modală. Astfel de verbe sînt *a trebui*, *a putea*, *a fi* : *trebuie să plec*, *trebuie să pleci*, *pot cînta*, *pot veni* ; *era să cad*". La sintaxă însă [2] conjunctivul din *pot să cînt* e analizat drept propoziție completivă directă.

În GA², I, p. 204, se arată, printre alte caracteristici ale auxiliarelor de modalitate, una care ne-a condus la menținerea, în analiză, a predicatului compus : „Constituie împreună cu alte verbe (la supin, la infinitiv sau la conjunctiv, sinonim cu infinitivul) un complex cu sens unitar la care participă în mod inegal cele două elemente. Semantic, rolul principal revine formei nominale sau conjunctivului ; gramatical rolul principal revine verbului cu sens modal . . ."

În vol. al II-lea, p. 98, se spune despre verbele de modalitate şi de aspect, urmate de conjunctivul, infinitivul sau supinul altor verbe, că „ar părea, în unele situații, că formează, împreună cu acestea, *un predicat verbal compus*" (urmează opt exemple). Considerînd însă categoria predicatului compus insuficient de ferm delimitată din punct de vedere gramatical, deşi „accentul semantic, rolul de a exprima acțiunea propriu-zisă" cade pe verbul auxiliar de modalitate sau aspect, GA² *preferă* analiza separată a celor doi componenți : verb predicat + complement (completivă) direct(ă), „în cazul celor mai multe, verb predicat + subiect (subiectivă), în cazul lui a *trebui* (+ conjunctiv sau infinitiv) etc".

În *Analize gramaticale şi stilistice,* deşi la p. 43 se recunoaşte unitatea construcției („De obicei, în virtutea unității lor semantice, ambele elemente se consideră regente"), la p. 52 se propune : „Dacă asemenea verbe (semiauxiliarele — V.Ş.) sînt considerate ca avînd valoare predicativă singure, propozițiile subordonate lor sînt completive" [3]. Dacă însă sînt considerate ca auxiliare, propozițiile respective, necesare în frază, sînt predicative." Acest punct de vedere a fost abandonat în ed. a II-a.

Acad. Iorgu Iordan consideră ambele verbe ca formînd un singur predicat [4].

---

[1] GA, I, p. 253.

[2] GA, II, p. 190.

[3] Punct de vedere just, unanim acceptat, în afară de subordonata verbului *a trebui,* predicativ, care este subiectivă.

[4] LRC, 1956, p. 563—564.

Valeria Guțu, după o cercetare amplă a diferitelor posibilități de folosire a semiauxiliarelor de mod [1], ajunge la concluzia practică, de interes didactic, că în analiza sintactică semiauxiliarele nu trebuie despărțite de verbul sau de locuțiunea următoare, ci trebuie considerate elemente constitutive ale unui *predicat verbal compus,* iar în cazul cînd sînt urmate de un predicat nominal, ale unui *predicat nominal compus* [2].

În lucrarea de față, noi considerăm *predicat compus* (*verbal* sau *nominal*) și pe cel format dintr-un semiauxiliar de aspect + un alt verb (la conjunctiv, infinitiv, supin) pe baza unității semantice a construcției și pe baza comunității subiectului celor două verbe. Ne-am călăuzit în adoptarea acestui punct de vedere de utilitatea practică, de interes didactic, și ne sprijinim pe o prețioasă afirmație a acad. Iorgu IORDAN: „*începe să vorbească* este echivalentul semantic desăvîrșit al lui *începe a vorbi*, prin urmare și echivalentul lui sintactic, în sensul că prima perifrază verbală constituie, la fel cu sinonima ei, predicatul propoziției (în ciuda faptului că constă din două forme verbale, ambele predicative sau personale)" [3].

Interpretarea construcțiilor în discuție ca *predicate compuse* înlătură inconsecvența în aprecierea subordonatei și dă mai mare unitate de sens propozițiilor respective, pentru că, oricît ar fi gramatica formă, ea nu poate face abstracție de conținutul comunicării.

2. CHEIA UNOR EXERCIȚII DIFICILE

p. 140, II, 3:

Eu *am*[1] drăguțe multe-n sat, / dar nici o fată
N-a zis[2] / *că-i bine*[3] / *s-o sărut*[4] / și *să-i țin*[5] *drumul,* /
Dar nici că-*i bine*[6] / cînd o *las*[7] nesărutată.

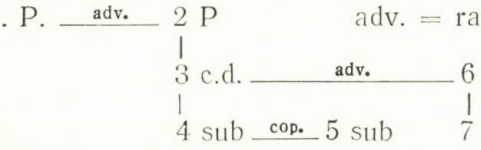

adv. = raport de coordonare adversativ

[1] SG, I, p. 57—81.

[2] Valeria GUȚU, *op. cit.*, p. 81. Punct de vedere adoptat de noi în analiză (vezi *Predicatul* D.I.1.).

[3] LRC, 1956, p. 564. Construcțiile formate din auxiliarele de mod și de aspect și un infinitiv sînt socotite predicate verbale compuse și de către Finuța ASAN și Laura VASILIU, în *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română*, SGI, p. 101—102, și 111.

Cerința exercițiului se referea numai la subiective.

După cum se vede, în această frază sînt trei subiective : două dintre ele (4—5) sînt coordonate copulative și au ca regent o expresie verbală impersonală (*-i bine*) în propoziția 3, care la rîndul ei este tot o subordonată, de aceea cele două subiective sînt subordonate de gradul II. Ambele sînt introduse prin aceeași conjuncție (să) și se află în urma regentei.

Propoziția 7 este tot subiectivă, introdusă prin adverbul relativ *cînd*, și are ca regent aceeași expresie verbală impersonală, dar în propoziția 6 ; se află în urma regentei.

p. 400, II, 3 :

(2) 1 2 3
Dar / ce *fusese* pînă acum numai taină de harem, / *iată* / că *aflaseră* deo-
4 5
dată atîția ghiauri. / *Firește* / că eu *nu intram* la număr.

Textul are două fraze. Prima frază are trei propoziții (1, 2, 3), iar următoarea are două propoziții (4, 5).

```
2 P                4 P
|                  |
3 sub.             5 sub.
|
1 c.d.
```

Propoziția 2, principală, este exprimată printr-o interjecție predicativă impersonală. Prin conjuncția *dar* se află în raport de coordonare adversativ cu textul anterior. Avînd un predicat interjecțional, care n-are putință să se refere la o persoană, are ca subiect propoziția 3 (subiectivă). Propoziția 1 este completivă directă, avînd ca regentă propoziția 3.

In fraza a doua, propoziția 4 este adverbială, regentă a propoziției 5, subiectivă.

p. 401, II, 7.

1 2 3 (5)
Dacă eu *am fost* / sau *sînt un om* excepțional / *este îndoielnic,* / dar / ceea
4 5 6 7
ce *este neîndoielnic* / *este* / *că* ea *a fost* / și a *rămas o femeie* deosebită / și
(9) 8 9 10
singurul lucru / care *ar* mai *rămîne* de explicat / *este* / cum *a putut* ea / *să se*
11 (13) 12
mărite cu un om ca tata, / care / fără *să aibă* cine știe ce cusururi sau vicii
13 14 15
ieșite din comun, / *are* totuși unul / care te *poate face* / *să*-l *detești* / și anume

(13) 16 17 18 19
acela / că *nu știe* / și nici *nu bănuiește* / *ce fel de femeie a fost* / și *a rămas* mama.

Analiza unei astfel de fraze prezintă unele dificultăți, nu atît din cauza amploarei sale, cît mai ales pentru că are multe intercalări. Astfel, unele introductive sau părți dintr-o propoziție sînt distanțate de celelalte componente ale propoziției de care aparțin. De aceea, pentru a identifica precis propozițiile și a stabili corect dependențele, se fac următoarele recomandări : după sublinierea și numerotarea predicatelor, după delimitarea propozițiilor prin bare verticale, e necesar să se scrie toate propozițiile în ordinea predicatelor lor în frază :

1. Dacă eu *am fost* (*un om* excepțional)
2. sau *sînt un om* excepțional
3. *este îndoielnic*
4. ceea ce *este neîndoielnic*
5. dar . . . *este*
6. că ea a *fost* (*o femeie* deosebită)
7. și *a rămas o femeie* deosebită
8. care *ar* mai *rămîne* de explicat
9. și singurul lucru . . . *este*
10. cum a *putut* ea
11. *să se mărite* cu un om ca tata
12. fără *să aibă* cine știe ce cusururi sau vicii ieșite din comun
13. care . . . are totuși unul . . . și anume acela
14. care te *poate face*
15. *să*-l *deteși*
16. că *nu știe*
17. și nici *nu bănuiește*
18. *ce fel de femeie a fost*
19. și (*ce fel de femeie*) a *rămas* mama.

Observații :

Propozițiile 5, 9 și 13 sînt transcrise cu puncte de suspensie pentru a arăta că în acele locuri sînt inserate alte propoziții. Se știe că propozițiile cuprinse între două componente, ce aparțin altei propoziții, sînt totdeauna subordonate propoziției care le-a intercalat. In cazul nostru : propoziția 4 este subordonată lui 5, deoarece este cuprinsă între elementele acesteia (conjuncția *dar* și predicatul insuficient *este*) ; 8 este subordonată lui 9, deoarece este inter-

calată între subiectul şi predicatul (insuficient şi acesta) al propoziţiei 9. (ş.a.m.d.)

Acum iese în evidenţă avantajul de a numerota predicatele în ordinea lor în cadrul frazei : numărul propoziţiei îi arată şi topica faţă de regentă.

Să luăm, de pildă, propoziţia 13. Se vede că are două locuri marcate prin puncte de suspensie. Între relativul *care* (subiect) şi *are* (predicat) este intercalată propoziţia 12, iar între pronumele nehotărît *unul* (complement direct) şi apoziţia acestuia *anume acela* este intercalată propoziţia 14 (şi subordonata ei 15).

Se observă deci că propoziţiile intercalate care se află înaintea predicatului regent au număr mai mic decît regenta, iar cele aflate în urma predicatului regent au număr mai mare decît regenta, deşi în cadrul frazei (vezi textul segmentat) cele dintîi nu se află înainte de primul component al regentei, iar cele de-al doilea nu se găsesc după ultimul component al regentei. De aici se poate reţine regula că propoziţiile intercalate care în numerotare au un număr mai mic decît regenta se află înaintea, iar cele care au un număr mai mare, se află în urma predicatului regent.

Altă observaţie importantă ce trebuie făcută priveşte folosirea verbelor în formarea predicatelor. În primul plan apar verbele *a putea* şi *a rămîne*. Verbul *a putea* este folosit o dată ca predicativ în propoziţia 10, avînd sensul „cum a acceptat", „cum a fost capabilă", iar altă dată ca auxiliar modal în propoziţia 14 (*poate face*). Verbul *a rămîne* este folosit de două ori ca semicopulativ, în propoziţiile 7 şi 19, şi o dată ca semiauxiliar de mod, în propoziţia 8, formînd predicat verbal compus cu supinul următor.

Referindu-ne tot la predicate, trebuie observat că în trei cazuri acelaşi nume predicativ aparţine la cîte două verbe copulative (sau semicopulative) din propoziţii diferite (*un om,* în propoziţiile 2 şi 1 ; *o femeie,* în propoziţiile 7 şi 6 ; sintagma *ce fel de femeie,* în propoziţiile 18 şi 19).

În propoziţia 12 se află o locuţiune adjectivală-pronominală exprimată ca o propoziţie *cine ştie ce,* care nu trebuie analizată ca propoziţie,[1] ci ca atribut („niscai", „oarecari") pe lîngă substantivul *cusururi.*

În sfîrşit, mai trebuie reţinut că verbul *a fi* la prezent este folosit, în propoziţia 5, singur ca regent (bineînţeles insuficient) al unei subiective (4) şi al unei predicative (6 cu coordonata ei 7).

---

[1] Vezi şi Gh. N. DRAGOMIRESCU şi Maria I. GABREA, *Soluţii şi observaţii privitoare la analiza frazelor propuse în „Limba română", XII, 1963, nr. 5 ;* LR, XIV, 1965, nr. 1, p. 114—116.

Iată acum schema structurală a frazei :

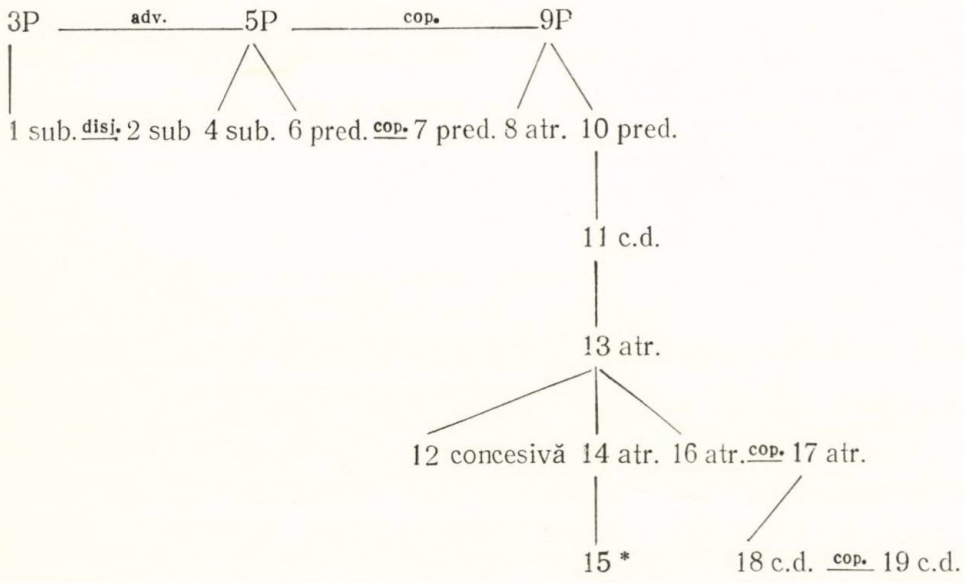

* Propoziția 15 pune unele probleme. La o anchetă, cu acest text, am obținut interpretări diferite : completivă directă, completivă indirectă și predicativă.

Fiecare interpretare avea motivări :

— completivă directă, deoarece verbul *a face* este tranzitiv ;

— completivă indirectă, deoarece predicatul compus *te poate face* are sensul „te poate determina" la ceva ;

— predicativă, deoarece *a face* este considerat semicopulativ.

Toate cele trei interpretări sînt pripite.

Nu poate fi completivă directă, deoarece *a face* nu este un verb cu două complemente directe. Complementul direct este pronumele conjunct *te*.

Nu este completivă indirectă, deoarece, deși echivalența semantică propusă este acceptabilă, materialul lingvistic este diferit, iar criteriul semantic trebuie luat în considerare numai atunci cînd forma nu ne poate ajuta.

Nu poate fi predicativă, deoarece aici verbul *a face* nu este semicopulativ.

Interpretarea aceasta confundă pe *a se face* („a deveni") cu *a face*.

După părerea noastră, propoziția 15 este *predicativă suplimentară,* pentru că :

— exprimă o acțiune simultană cu predicatul regent,

— se referă la complementul direct din regentă, care este subiectul subînțeles al subordonatei.

Multiplele interpretări sînt posibile datorită faptului că *a face* este unul dintre verbele cu cea mai bogată polisemie. [1]

[1] Cf. GA², I, p. 202. Din păcate semantica verbului românesc este puțin studiată. Avem studii valoroase din punct de vedere morfologic (Alf LOMBARD, *Le verbe roumain,* 2 vol., Lund, 1954, 1955) și o descriere structurală (Valeria GUȚU-ROMALO, *Descrierea structurală a verbului românesc,* S.C.L. XV, nr. 2, 4, 5, și XVI, nr. 1, 2, 3).

3. INDICE DE MATERIE

ACCENT, 26, 32, 72, (~ propoziție) 91, 135, 158, 193, 270, (~ predicativ) 355, (accentua) 365, 377, (definiție) 380, 381, 382.
ACORD, 23, (~ gramatical) 24, (~ după înțeles) 24, 35, 42, 43, 45, 135, 138, 140—146, 154, 157—161, 163, 164, 170, 173, 184, 186, 195, 199, 243, 277, 298, 299, 300, 301, 354, 355.
ACUZATIV, 27, 44, 104, 128, 166, 211, 212, 214, 215, 217, 240, 293.
ADJECTIV(AL), 10, 11, 15, 22, 23, 24, 26, 44, 45, 65, 71, 79, 85, 97, 99, 100, 104—106, 111, 121, 127, 141, 143, 148—157, 160—165, (~ posesiv) 166, 169, 179, 189, 191, 197, 199, 208, 209, 211, 226, 227, 234, 236, 237, 255, 261, 267, 275, 276, (~ nehotărîte) 282, 283, 292, 297, 298, 299, 300, 304, 344.
ADVERB(IAL), 10, 11, 15, 39, 40, (~ atribut) 43, 44, 45, 57, 69, 71, 72, 86, 87, 92, 99, 103, 109, (~ interogativ) 109, 110—113, 129, 134, 136, (predicat ~) 140, 148, 149, (~ de comparație), 176, 177, 190, 195, 203, (~ relativ) 205, 206, 208, 209, 220, 224, 225, 226, 234, 238, 246, 249, 252—256, 259, 262, 265—267, 269, 270, 279—283, 289, 290, 301, 309, 315, (~ relativ-interog.) 316, 318, 320, 325—327, 329, 335, 339, 343, 344, 360, 364, 372, 380.
ADVERSATIV(Ă) (raport ~) 286, 287, 318, 322, 324, 326, 327, (propoziția ~) 330, 331, 334, 347.
AFIRMAȚIE (definiție) 39, 40, 329.
AGENT, 29, (complement de ~) 44, 45, 47, 234, 240, (complement de ~, definiție) 240—242, (completiva de ~) 245, 295, 306, (complement de ~) 318, 337, 338, 349, 381.
ANACOLUT, 131, 309, 344, 355, 375, 376.
ANALIZĂ, 18—20, 22, (~ stilistică) 31, 96, 98, 190, 223, (~ sintactică) 225, 235, 236, 271, 276, 301, 304, 343, 378, (~ sintactică) 382, (~ gramaticală) 383.
ANTERIORITATE, 248, 249, 345, 347.
ANTICIPARE, (~ compl. direct) 214, (condițiile ~) 217, (interzicerea ~), 218, 221, 222, 231, 232, (~ completivei indirecte) 239.
APOZITIV(Ă), (propoziție ~) 30, 47, (raport ~), 179, (definiție) 205, 206, 337, 338, 352.
APOZIȚIE, 11, 27, 43, 44, 45, (dezvoltată) 139, 163, 165, 179—185 (~ pronominală) 192, 193, 198, 200, 201, 325, (~ explicativă) 372, 379.
ARTICOL (articulat, nearticulat), 12, 35, 148, 155, 156, 157, (~ adjectival) 160, 161, 164, 170, (~ proclitic genitival) 171, 172, 173, 174, (~ enclitic) 176, (~ genitival) 186, 187, 189, (~ proclitic) 204, 211, 215, 216, 217.
ASINDETIC(Ă), (construcție ~) 27, 28, 318, 323, 329, 332.
ASINDETON, 28, 31.
ASPECTUL PROPOZIȚIEI, 38, 39, 40, 288.
ATRACȚIE, (acord prin ~) 24.

ATRIBUT(IVĂ), 11, 16, 17, (~ multiplu) 18, 20, 21, 22, 23, 24, 28, 29, (propoziție ~) 30, 43, 45—47, 51, 79, 85, 129, 139, 146, (definiție) 148, (~ variabil, invariabil) 149, 151, 154, 156, 158, 159, 160, 162, 165, 168, 172, 174, 190, 193, 194, 195, 196, (~ izolat, neizolat) 198, 199, 201, (~ propriu-zisă) 202, (~ determinativă) 204, 205, (~ descriptivă, definiție) 205, 207, 208, 277, 292, 298, 333, 337, 338, 352, 363, (~ explicative) 374.
~ adjectival, (definiție) 149, 150, 153, 154, 155, 157—164, 171, 189, 191, 193, 198, 199.
~ adverbial, 149, 195, 196, 197.
~ invariabil, 193, 305.
~ interjecțional, 149, 196, 197.
~ multiplu, 154, 156.
~ pronominal, 149, 164, 171, 185, (~ în genitiv) 186, 187, (~ în dativ) 188, 189, 190, (~ prepozițional) 190, 191.
~ substantival, 149, 163, 164, (definiție) 165, (~ în genitiv) 166.
~ 173, (~ indativ) 174, 175, 176, (~ prepozițional) 176, 177, 167.
178, 179, 185, (~ genitival) 186, 187, 190, 191, 193, 199, 200, 341.
~ subiecitv, 168.
~ verbal, 149, 193, 195, 197.

BIMEMBRĂ, (propoziția ~) 49, 86, 87.

CATEGORIE, (~ sintactică) 258.
CAUZAL(Ă), 28, 44, 198, (nuanță ~) 205, 250, 261, (definiție) 262, 263, 269, 309, 336, 339, 348, 361.
CAZ, 10, 35, 43, 131, 140, 141, 143, 154, 155, 158—161, 164, 165, 170, 179, 179, 184, 227, 240, 361.
CIRCUMSTANȚIAL(Ă), 11, 16, 18, 21, 25, 29, 30, 44, 45, 47, 51, 55, (ne ~) 79, 86, 136, 197, 198 (nuanțe ~) 204, 205, 206, 208, 224, 227, 235, 242, (~ de timp, definiție) 246, 248, 249, 250, 251, 252, (~ de loc) 253, 254, 255, (~ de mod, feluri) 256, 257, (~ de mod) 258, 261, (~ de scop) 264, (~ de relație) 274, 275, (~ consecutiv) 278, 288, 296, 299, (~ de mod) 304, 305, (~ loc și modală) 333, 337, 338, 339, 363, 365.
COMPARATIV(Ă), (construcție ~) 19, (~ propriu-zisă, ~ condițională) 259, (propoziția ~ condițională) 260, (propoziție ~) 261, (modal ~), 290.
COMPLEMENT, 16, 17, (~ multiplu) 18, 20, (~ intern) 20, 23, 25, (~ direct) 27, (~ propriu-zis) 44, 45, 55, 80, 85, 86, 129, 130, 136, 147, 163, 168, 174, 190, 194, (definiție) 208, (felurile ~) 209, (~ direct, ~ indirect, ~ de agent, ~ sociativ) 209, (~ necircumstanțiale) 210, (~ direct, ~ indirect, de agent, sociativ) 210, (~ direct, extern, rezultativ, intern) 211, (~ direct) 212, (~ intern al verbului intranzitiv) 213, (~ direct) 214, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 223, (~ direct) 224, (~ indirect, definiție) 226, 227, 228, 229, (~ direct) 230, (~ indirect) 230, 231, 232 234, 235, 236, (~ indirect) 237, 242, (~ direct) 244, 245, 251, 252, (~ circumstanțial de mod, definiție) 255, 257, (~ circ. de cauză; definiție) 261, (~ indirect) 276, (~ circ. de relație) 277, 285, 289, 292, 297, (~ direct) 304, 305, (~ direct) 339, 363, 369.
COMPLETIVĂ, 21, 29, 30, 47, 51, 79, (~ directă) 213, 219, 220, 221, 222, (~ directă 223, 224, (~ indirectă) 224, (~ directă) 225, 226, (~ indirectă) 229, 237, 238, 239, 240, (~ de agent), 242, (~ sociativă, ~ directă), 245, 310, 333, 337, (directă, indirectă) 338, (~ directă) 358, 359, 360, (~ directă) 381.
COMPONENT, 20, 70, 97, 98, 106, 142, 144.

COMUNICARE, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 24, 26, 36, 46, 48, 52, 65, 75, 84, 85, 86, 119, 173, 182, 183, 200, 296, 317, 320, 321, 356, 362, 364, 371, 375.
COMUTARE, 173, 183, 301.
CONCESIV(Ă), (circumstanțial ~) 44, 47, 198, 251, 267, (complementul circumstanțial ~, definiție) 281, 282, (propoziția ~, definiție), 282, (~ condițională, definiție) 283, 284, 285, 306, 318, 331 339, 341, (~ condițională) 375.
CONCLUSIV(Ă), 28, 326, (propoziția ~, definiție) 332, 333, (coordonare ~) 334.
CONCORDANȚĂ, 23, 42, 345, 346, 347, 348, 349.
CONDIȚIONAL(Ă), (propoziție ~) 28, (circumstanțial ~) 44, 47, 52, 53, 224, 251, (compl. circumstanțial ~, definiție) 267, 268, (propoziția ~), 268, 269, 270, (concesivă ~), 283, (falsă-) 288, (propoziția ~) 318, 335, 339, 348, 370, (~ ipotetică) 375, 382.
CONDIȚIONAL-OPTATIV, 54, 55, 57, 66, 74, 93, 94, 238, 242, 268, 283, 346.
CONJUNCTIV, 51, 53, 55, 57, 59, 66, 67, 74, 93, 95, 96, 97, 101, 193, 203, 219, 238, 258, 266, 283, 306, 346, 347, 360.
CONJUNCȚIE, 11, 28, 31, 32, 43, 80, 107, 109—112, 133, 137, 138, 164, 203, 205, 206, 219—222, 224, 262, 265, 266, 268, 269, 270, 279—282, 290, 300, 315, 319, 322—324, 326, 328—330, 332, 335, 344, 346, 351, 358—360, 381.
CONSECUTIV(Ă), (circumstanțial ~) 44, 47, (nuanță ~) 202, 205, 260, (compl. circ. ~, definiție) 278, (propoziție ~) 279, 280, 318, 320, 325, 328, 333, 339, 348, 381.
CONSTITUENT, 18.
CONSTRUCȚIE, (~ infinitivală relativă) 19, (~ comparativă) 19, 20, 24, 27, 32, 83, (~ sintactică) 86, 99, 103, 106, 112, 129—132, 134, 146, 159, 168, 170, 175, 176, 179, 200, (~ infinitivală relativă) 212, (~ cu două compl. directe) 213, 214, (~ incidentă) 219, 224, 228, (~ cu două compl. indirecte) 229, 234, 237, (~ prepozițională) 243, 250, 264, 267, 277, (~ eliptice) 282, (~ echivalente) 282, (~ paratactice) 284, 287, 288, 290, 293, (~ echivalente) 306, (~ atributivă, ~ temporală, ~ cauzală) 307, (~ finală) 308, (~ modală) 308, (~ concesivă) 309, (~ absolute nominale) 309, (~ infinitivale relative) 309, 310, (~ asindetică) 332, 355, 358, 360, (~ eliptică) 362, 363, (~ repetate) 366, (~ incidentă, definiție) 371, (~ perioadei) 378.
CONTEXT, 24 (~ frază) 50, (legături ~ uale) 54, 60, 62, 65, 68, 77, 78, 95, 112, 121, 124, 145, 206, 222, 225, 268, 272, 273, 276, 299, 302, 319, 321, 324, 325, 331, 332, 338, 339, 345, 354.
CONTRAGERE 47, 111, 194.
COORDONARE, 21, (raport ~) 22, 23, 45, 46, 107, 119, 146, 154, 195, (~ disjunctivă) 282, 300, 304, 315, 318, 320, (definiție) 322, 323, 326, 330, 333, 335, 340, 345, 346, 351, 368.
COORDONAT(Ă), 21, 108, (propoziție ~) 286, (~ copulative) 294, 308, 320, 326, 328—332, (~ secundare) 333, 340, 347, 351, 352.
COORDONATOR, 107, 322.
COPULATIV(Ă), 80, 93, 97, (~ total) 101, 102, 105—107, 110, 135, 136, 137, 138, 141, 225, 243, 301, 308, 320, 326, (raport ~) 327, 328, 329, 330, 333, 340, 342, 347.
COPULĂ, 108, 345, 363.
CORELATIV, 259, 261, 263, 279, 280, 284.
CORELAȚIE, (~ de inerență) 42.
CORESPONDENT(Ă), 47, 318.
CORESPONDENȚA (~ timpurilor, definiție) 345, 346, (~ în subordonare) 347, 350.
CUMULATIV(Ă), 45, 210, (compl. circumstanțial ~, definiție) 292, 293, (propoziție circ. ~, definiție) 293, 294, 296, 339, 349.
CUVÎNT, 10—14 (~ flexibil, neflexibil) 11, (~ compus) 18, 19, (~ de informare) 70, (~ regent) 79, 97, 110, 118, 192, (~ de declarație) 236, (~ incident) 355, 337, 362, (~ repetat) 365, (reluarea ~) 367, 370, (definiție) 371, (~ accentuate) 380.

DATIV, 44, 128—130, 155, 158, 159, 174—176, 187—190, (~ etic) 190, 223, 227, 228—232, 252, 253, 376.
DEPENDENT(Ă), 22, 79.
DEPENDENȚĂ, 43, (raport de ~) 173, 335, 340.
DETERMINANT, 11, 17, 20, 23, 26, 29, 43, 88, 119, 136, 145, 146, 154, 166, 168, 170—173, 175, 177, 193, 195, 200, 208, 209, 213, 226, 236, 137, 241, 255, 256, 261, 264, 296, 321, 369.
DETERMINAT, 17, 25, 26, 28, 29, 35, 42, 43, 149, 154—156, 158—160, 162—166, 171, 177—179, 186, 188, 191, 193—195, 197, 199, 202, 205, 210, 213, 227, 228, 231, 241, 255.
DETERMINARE, 22, 23, 139, (raport de ~) 173, 175, 197, 203, 204, 205.
DIATEZĂ, 93, (~ reflexivă, ~ pasivă) 94, 95, 98, 101, 105, 117, 129, 141, 143, 209, 234.
DISJUNCTIV(Ă), 301, 326, 328—330, 333, 347, (propoziție ~) 381.
DOUĂ PUNCTE, 185, 206, 324, 352, 358.
DUBITATIVĂ, 37, 48, (propoziția ~, definiție) 55—58, 68, 74, 75, 78, 82, 277.

ECHIVOCUL, 176, (definiție) 376, 377.
ELEMENT PREDICATIV SUPLIMENTAR, 16, 17 (~ multiplu) 18, 23, 24, 45, 46, 292, (definiție) 296—301, 303—305, 309.
ELIPSĂ, 16, 32, 42, 84, 208, 355, (definiție) 362, 364.
ELIPTIC(Ă), 84, 88, 243, (propoziții ~) 281, 325.
ENUNȚ, 42.
ENUNȚIATIV(Ă), (propoziție ~) 25, 29, 37, 38, 48, (propoziție ~ neafectivă) 49, (propoziție ~ propriu-zisă, definiție) 50—56, (~ afective) 62, 63, 65, 67—69, 71, 75, 80, 82, 360 (intonație ~) 382.
EXCEPȚIE, 45, 210, (compl. circ. ~, definiție) 288—290, (propoziția circ. ~) 290, (compl. circ. ~ negativ) 290, 291, 292, 296, 339, 349.
EXCLAMATIV(Ă), 29, 37, (~ negative) 41, 49, 59, 63, 65—68, 73, 76—79, 87, 114, (propoziție ~) 320, 360, 381, (intonație ~) 382.
EXCLAMAȚIE, 29, 64.
EXPRESIE VERBALĂ UNIPERSONALĂ, 92, 93, 98, 99, 121, 133, 134, 137, 225—227, 318.
EXPRIMARE (AFECTIVĂ), 14, 32, 41, 130, (~paratactică) 370, (~ gramaticală) 14, 31, 32, (~ orală) 30, (~ scrisă) 33, (~ corectă) 34, (~ orală) 354, (~ scrisă) 355.
EXPRESIVITATE, 30, 32, 33, 130, 322, 355, 362, 364, 268, 380.

FINAL(Ă), (circumstanțial ~) 264, (propoziția ~, definiție) 265—267, 281, (false ~) 288, 308, 333, 348, 369, 381.
FLEXIUNE, 11, 24, 35, 43, 44, 160.
FRAZĂ, 9, 10, 13, 14, 16, 17, 20—22, 24, 26—33, 43, 46, 54, 56, 59, 64, 70—72, 80, 112—114, 137, 139, 197, 201, 204, 219, 222, 223, 228, 291, 315, 316, (definiție) 317—322, 324, 326, 328, 329, 331, 332, 334, 337, 340, 342, 343, 344, 346, 351—355, 358—360, 362, 365, 368—371, 374, 375, 377—379, 381, 382, 383.

GEN, 23, 24, 35, 140, 141, 143, 154, 155, 157—161, 164, 172, 173, 184, 186, 199, 202.
GENITIV, 35, 103, 128, 155, 158, 159, 166, 168—170, 174, 176, 190, 200, 203, 230, 275, 276, 285, 290, 366, 376.
GERUNZIU, 45, 93, 106, 122, 148, 149, 151, 193, 195, 197, 240, 255, 256, 261, 267, 272, 282, 297, 298, 303—309.
GRAD de comparație, 19, 99, 150, 360.
GRADUL SUBORDONĂRII, 336.
GRAMATICĂ, (definiție) 10, (~ tradițională) 2, 83, 84, 93, 234, 383.
GRAMATICAL(Ă), 17, (acord ~) 24, (funcțiune ~) 24, 30, 31, 42, (construcție ~) 83, 97, 100, (punct de vedere ~) 130, (marcă ~) 135, (situație ~) 161, (valoare ~) 301, (marcă ~) 303, 304.

IMPERATIV, 59, 61, 80, 84, 93, 94, 135, 202, 205, 219, 230, 266, 360, 381.
IMPERATIVĂ, (propoziție ~) 37, 48, 58, 59, 60—62, 68, 82, 87, 112, 360.
IMPERFECT, 54, 55, 107, 260, 268, 346.
IMPERSONAL(Ă), (verbe ~) 94, 95, 99, 112, (propoziție ~) 127, 133, (reflexiv ~) 134, 226, 344.
INCIDENT(Ă), (cuvinte și construcții ~) 32, 58, (propoziții ~) 112, (cuvinte și construcții ~, definiție) 371, (propoziții ~) 371, (~ independente) 374 (~ subordonate) 374.
INDICATIV, (mod ~) 51, 54, 57, 73, 74, 78, 93, 100, 238, 242, 258—260, 263, 266, 268, 282, 283, 347.
INDICE, (de predicație) 15, 62, 87, 321.
INERENȚĂ, 42, 321, 337.
INFINITIV, 51, 92, 93, 95—97, 99, 101, 106, 111, 121, 122, 135, 140, 149, 193, 194, 212, 256, 264, 282, 286, 287, 306, 307—309.
INSTRUMENTAL(Ă), 44, 47, (circumstanțial ~) 234, 235, 240, (compl. circumstanțial ~, definiție) 270—273, (propoziția ~, definiție) 273, (compl. circ. ~) 318, 339, 349.
INTERCALARE, 110, 163.
INTERDEPENDENȚĂ, 11, 22, 23, 42, 43, 45, 46, 117, 132, 140, 321, 322, 323, 326.
INTERJECȚIE, 11, 39, 44, 61, 63, 65, 84, 86, 87, 92, 113, (~ predicativă), 114, 135, 148, 149, 196, 197, 208, 209, 211, 226, 227, 234, 237, 238, 255, 256, 270, 318, 352, 360, 381.
INTEROGATIV(Ă), 29, 37, 38, 39, (~ retorică) 41, 48, 63, 64, 68 (~totală) 69, 70, (~ directă), 71—80, 82, (~ indirectă) 110, 111, 114, 136, 137, (~ indirectă) 238, 361, 380, (intonație ~) 382.
INTEROGAȚIE, 29.
INTONAȚIE, (predicativă) 13, 14, 21, 26, 28—30, 32, 35—37, (~ enunțiativă, ~ interogativă, ~ exclamativă) 38, 49, 53, 59—73, 75—80, 84, 87, 108, 193, 204, 261, 268, 276, 284, 291, 293, 302, 306, 315, 318, 335, 352, 354, 355, 358, 360, 370, 371, 376, 379, 380, 382.
INTRANZITIV, 209, 222, 225, 228.
INVERSIUNE, 29, 51, 63, 66, 72, 80, 189, 221, 226, 240, 254.
IZOLARE, 31, 108, (~ subiectului) 375.
IZOLAT(Ă), 198, (ne ~) 198, 276, 293, 299, 301, 319, 324, 325, 332.

ÎMBINARE DE CUVINTE, 13, 15, 20.

JONCȚIONAL, JONCȚIUNE, (element ~) 28, 35, 43—45, 284, 315, 322, 323, 367.
JUXTAPUNERE, 31, 35, 43, 107, 179, 206, 269, 300, 315, 318, 319, 321, 322, 323, 335, 340.

LINIE DE DIALOG, 357, 358.
LINIUȚA DE PAUZĂ, (LINIOARĂ), 107, 108, 185, 200, 206, 352, 371, 375.
LINIUȚA DE UNIRE, 188.
LOC (circumstanțial de ~) 44, 247, (definiție) 251—254, 306, 339.
LOCAL(Ă) (nuanță ~) 205, (false ~) 288.
LOCUȚIUNE, 18, 43, 57, 281.
~ adjectivală, 15, 104, 149, 151, 160,
~ adverbială, 15, 19, 39, 40, 71, 97, 112, 134, 208, 253, 255, 256, 260, 268, 278, 293, 330, 372.
~ conjuncțională, 13, 249, 259, 260, 262, 265, 266, 269, 280, 282, 283, 287, 290, 294, 308, 315, 326, 331, 332, 335, 339, 346, 360.
~ prepozițională, 45, 243, 244, 245, 246, 252, 253, 256, 261, 268, 271, 274, 277, 285, 286, 289, 290, 292, 293.

~ pronominală, 19, 153, 344.
~ substantivală, 19.
~ verbală, 15, 18, 92, 93, 97, 98, 102, 103, 106, 127, 222, 224, 225, 255.

MEMBRU al propoziției, 14.
MOD, 10, 11, 38, 48, 56, 58, 59, 66, 67, 73, 74, (~ personal) 80, 84, 93, 94, 97, 98, 100 108, 111, 122, 125, 135, 193, (~ personale) 202, 205, 208, 210, 219, 240, 242, 254, 255, 266, 270, 283, 290, 345, 347, 361.
MOD(AL)(Ă) (cincumstanțial ~) 44, (~ de măsură) 224, 234, (nuanță ~) 244, 248, (definiție) 255, (~ propriu-zis, ~ comparativ) 256, (~ cantitativ sau de măsură) 257, (propoziția ~, definiție) 258, (~ comparativă propriu-zisă) 259, (propoziția ~ de măsură, definiție) 260, (nuanță ~) 262, 267, (false ~) 288, (~ comparativă) 290, (~ propriu-zisă), 308, 337, 339, 361.
MONOMEMBRĂ, 61, 84, 86, 87, 114.
MORFOLOGIE, 10, 11, 17.

NEGATIV(Ă), 38, 39 40, 41, 288, 289, 290, 327, (coordonată ~) 330, 333, (cuvinte ~) 380.
NEGAȚIE, (definiție) 40, 41, 266, 329, 380.
NOMINAL(Ă), 24, (propoziție ~), 61, 62, 66, 84, 85, 86, 87, 98, (predicat ~) 100, 106, (parte ~) 142, 224, 225.
NOMINATIV, 27, 35, 43, 103, 119, 126, 128, 129, 131, 141, 154, 159, 179, 184, 192, 341.
NORMĂ, (~ sintactică) 34, 231.
NUMĂR, 11, 23, 24, 35, 98, 100, 138, 140—144, 154, 155, 158, 160, 164, 172, 184, 186, 199, 202.
NUME, 46, 92, 99, 100, 129, (~ proprii) 211, 215, (~ persoană) 216, 217, 233, 240, 296, 297, 298, 300, 301, 303, 304.
NUME PREDICATIV, 11, 27, 45, 47, 72, 80, 88, 102, 103, 105—111, 117, 121, 135—139, 141—143, 157, 174, 184, 199, 275, 293, 300, 307, 309, 320, 331, 368, 369.
NUMERAL, 104 (~ cardinal, ordinal) 121, 127, (~ nehotărît) 145, 148, 149, 151, 159—161, 165, 179, 180, 191, 196, 211, 212, 227, 241, 255, 256, 270, 285, 289, 292.

OBIECT, (~ al acțiunii) 44, 153, 210, 217, 225, (~ gramatical) 226, 229, 235, 236, 245, 292, 295.
OPOZIȚIONAL(Ă), 45, 210, (compl. circ. ~, definiție) 285, 286, 287, (propoziția ~, definiție) 287, 288, 296, 339, 349.
OPTATIV-CONDIȚIONAL, vezi și condițional-optativ, 52, 53, 67, 74, 259, 260, 346, 347.
OPTATIVĂ, (propoziție ~) 37, 48, 49, 52, 53, 55, 58, 65, 66, 67, 74, 75, 77, 82, 360.
ORDINEA (cuvintelor), vezi și TOPICĂ, 65, 143, 189, (~ propozițiilor) 318, 331.
ORTOGRAFIE(RE), 163.

PARANTEZĂ, 375.
PARATAXĂ, 43, 284, 315, (paratactică) 323, (subordonate paratactice), 335, 355.
PARTE DE PROPOZIȚIE, 14—71, (~ multiple) 17, 18, 21—24, 26, 29, 31, (definiție) 41, (~ principală, secundară) 42—46, 80, 83—88, 91, 97, 107, 110, 111, 114, 117, 124, 132, 135, 148, 163, 179, 189, 192, 201, 209, (~ principale), 210, 214, 219, 221, 224, 234, 242, 243, 255, 267, 286, 287, (~ pozitivă) 288, (~ negativă) 289, 290, 292, 296, 297, 300, (~ multiplă) 301, 303, 305, 306, 317, 318, 324, 325, 335, 337, 341, 344, 351, 352, 362, 364, 368, 374, 375.
PARTE DE VORBIRE, 18, 79, 86, 92, 93, 97, 98, 118, 119, 148, 149, 154, 197, 209, 226, 227, 234, 289, 304.

PARTICIPIU, 35, 93, 95—97, 101, 105, 107, 141, 143, 144, 148—150, 158, 159, 240, 261, 262, 306, 307.
PASIV(Ă), (diateza ~), 95, 98, 101, 105, 107, 117, 129, 141, 143, 144, 234, 240.
PAUZĂ, 30, 185, 193, 198, 203, 204, 206, 240, 267, 284, 285, 291, 335, 360, 371.
PERFECT, 53—55, (~ compus) 95, 268, (~ simplu) 268, 346, (~ compus) 347.
PERIOADĂ, 355, 377, 378.
PERSOANĂ, 11, 23, 35,, 58, 59, 61, 98, 100, 112, 122, 123, (~ subiect), 125, 126, 130, 138, 140—142, 190, 192, 213, 215, 221, 245, 361.
PLURAL, 11, 23, 58, 59, 122, 123, 126, (~ politeții) 142, 143—147, 155, 157, 172, 184, 188, 189, 195, 244, 301.
PLURIMEMBRĂ, (propoziție ~) 49, 69, 86, 88, 89.
POSTERIORITATE, 248, 249, 251, 345, 347.
POTENȚIALĂ, (propoziție ~) 37, 48, 53—56, 58, 67, 74, 75, 77, 82.
POZITIV(Ă), 38, 39, 288, 289, 290, 291.
PREDICAT, 11, 15—17, 20—29, 35, 36, 40—43 ,45, 48—50, 53, 55, 61, 69, 80, 82, 83, 84, 86. (definiție) 91, 92, 97—99, 103, 108, 112, 113, (felurile ~) 115, 117, 123—126, 129, 130, 132, 133, (~ impersonal) 135, 136, 139—147, 163, 168, 193, 226, 243, 244, 266, 275, (conținutul ~) 276, 277, 285—287, 292, 293, 297, 300, 320, 321, 339, 345, 351, 369, 375, 379.
~ adverbial, 92, 112, 122, 137, 140, 345,
~ interjecțional, 92, 114, 137, 140, 345,
~ nominal, 83, 92, 94, 99, (definiție) 100, 102, 105, (~ compus) 106, 107, 117, 121, 134, 140, 141, 143, 342, 345,
~ verbal, 72, 92, (definiție) 93, 94, 95, (~ compus) 96, 97, 101, 103, 133, 134, 140—142, 345,
~ verbal-nominal, 98, 102, 103,
~ verbal-locuțional, 93, 98, 102, 103, 140, 142, 277,
~ verbal-unipersonal, 93, 99.
PREDICATIV, (mod ~) 93, (ne ~) (verb ~) 93, 98, (nume ~) 100, 219, 240, 270.
PREDICATIVĂ, 21, 46, 47, 51, 79, (propoziție ~, definiție) 108, 109—111, 134, 135, (~ adverbială, interjecțională) 134, 137—140, 225, 307, 320, 337, 338, 341, 343, 349.
PREDICATIVĂ SUPLIMENTARĂ, 21, 47, 305, 306, 309, 337, 338, 349.
PREDICAȚIE, 36, (indice de ~) 62, 87, 382.
PREPOZIȚIE, 11, 13, 14, 43—45, 97, 104, 122, 131, 172, 173, 176, 177, 187, 190, 191, 193, 194, 196, 202, 211, 212, 215—218, 227, 228, 230, 234—237, 240, 242, 243, 245, 246, 252—254, 256, 261, 264, 267, 270, 272—275, 278, 292, 293, 302, 315.
PREPOZIȚIONAL, (atribut ~) 43, (construcție ~) 166, 176—178, 229.
PREZENT, 53—55, 100, 268, 283, 345, 346, 347.
PREZUMTIV, 56, 74, 93, 94, 238, 283, (~ perfect) 346.
PRINCIPALĂ, 50, 51, 53, 54, 56, 70, 85, 87, 88, 91, (propoziție ~) 316, 317—319, (~ suficientă) 319, (~ insuficientă) 320, 326, 335, 336, 343, 344, 351, 359.
PROCEDEE DE ANALIZĂ, 384.
PRONOMINAL, (atribut ~) 43, (adverbe ~) 79, (atribut ~) 149, 151, 153, 154, 163, 186, 187, 245.
PRONUME, 17, 40, 43, 65, 69, 71, 72, 79, 104, (~ relativ, ~ interogativ) 109, 110, 111, (~ posesiv, demonstrativ, interogativ-relativ, nehotărît, negativ, personal) 120, 122, 123, 126—137, 145, 146, 148, 154, 180, 185, 187—192, 196, 202, 206, 211, 212, 214, 215—218, 220—223, 227, 229 (~ personal) 230—233, 238, 239, 241, (~ relativ) 242, 243, (~ conjunct) 245, 252, 255, 261, 270, 273, 281 (~ nehotărîtă) 282, 283, 285, 289, 290, 292, 309, 315, 316, 325, 335, 343, 344, 360, 376, (~ relativ compus), 402.

LICEUL GHEORGHE LAZĂR BIBLIOTECA BUCUREȘTI

PROPOZIȚIE, 9, 10, 11—14, 16, 17, 20—33, 35, 36, (definiție) 37, 38, 40, (~ simplă, dezvoltată) 41, (~ monomembre, bimembre, plurimembre) 42—46, 48, 53—59, 61, 62, 66—76, 78—80, 82—88, 91—94, 97, 99, 106, 108, 109—113, 117, 118, 122—125, 129, 130, (~ exclamativă) 131, 133, 135—138, 140, 143—145, 147, 148, 162, 163, 173, 193, (~ atributivă) 195, 197, 198, (~ atributive) 201, 202, (~ atributive determinative și explicative) 203, (~ compl. directă) 213, 219, (~ interogative indirecte) 220, 221—224, 226, 230, 238, 242, 243, (~ completivă sociativă) 245, 249, (~ circ. de loc, definiție) 254, (~ modală) 258, 261, 264, (~ finală) 267, (~ condiționale) 267, 268, (~ instrumentală, definiție) 273, 275, (~ consecutivă) 279, 281, 285, 290, 296, 300, 303, 315—320, (~ independentă) 321, 323, 324, 326, 328, 329, 331—344, 345—348, 351, 353—355, 358—368, 370, 371, 374, 376, 377, 378, (~ accentuate) 380, 381, (~ nominale), 382, 383.
PUNCT, 31, 51, 53, 80, 108, 197, 321, 325, 328, 332, 352.
PUNCTE DE SUSPENSIE, 33, 352.
PUNCT și VIRGULĂ, 31, 321, 352.
PUNCTUAȚIE, 14, 21, (definiție) 30, 31, 32, 55, 58, 78, 111, 135, 138, 185, 200, 219, 234, 291, 303, 318, 331, 351, 355, 360, 382.

RANG SINTACTIC, 21, 50, 322, 323, 346.
RAPORT LOGIC, 28, 42, 321, 348.
RAPORT REFERENȚIAL, 44, 45.
RAPORT SINTACTIC, 11, 20—23, 27, 28, 30, 42, (~ de subordonare) 43, 45, (~ copulativ) 106, 132, 154, 179, 197, (~ de subordonare) 284, 298, 321, 335, (~ de coordonare) 351' ~ temporal, 248, 345, 346, 347.
REFERENT, 43.
REFLEXIV, 94, 95, 105, 117, 129, 133, 134, (~ pasiv) 147, 187, 190, (~ dinamic) 223, 234, 240, (~ reciproc) 243.
REGENT(Ă), 20, 22, (propoziție ~) 23, (termen ~) 30, 43—47, 52, 53, 64, 71, 73, 79, 80, 109, 110, 112, 114, 129, 132—134, 137—140, 154, 155, 157, 158, 161—163, 169—176, 189, 198, 199, 200, 203—205, 209, 210, (verb ~) 214, 217, 220, 221—225, 227, 229—231, 234, 236—242, 248, 250—252, 254, 258, 260—264, 266, 267, 269, 270, 276—278, 280, 284, 285, 287, 290, 291, 293—295, (al doilea ~) 298, 300, 301, 304—306, 309, 320, 335, 337—344, 347, 348, 351, 381.
RELAȚIE, (~ intre cuvinte) 35, (~ sintactică) 44, 45, (circumstanțial ~), 234, 236, 237, (definiție) 274—276, (propoziția circumstanțială de ~, definiție) 276, 278, 294, 296, 306, 315, 318, 339, 349, 369.
RELUARE, (~ compl. direct) 214, (~ facultativă) 215, 216, (interzicerea ~), 216, 221, 222, 231, 232, (~ completivei indirecte) 239.
REPETIȚIE, 32, 355, 365, (definiție) 365, (~ la distanță) 367, 368, (~ tautologică) 369, 381, 382.
RETORICĂ, 48, 75, 76, 78, 79.
RITM, 32.

SCOP, 37, (circumstanțial ~) 44, 239, (definiție) 264, 265, 339.
SECUNDARĂ, (parte ~) 17, 21, 22, 23, 29, 46, (propoziție ~) 47, 50—54, 56, 70, 71, 85, 87, 88, 89, 132, 148, 234, (propoziție ~) 317, 318—320, 323, 326, 333, 335, 336, 341, 344, 351, 360.
SEMANTIC(Ă), 14, 15, (funcțiune ~ a topicii) 26, 96, (situații ~) 162, 175, 340.
SEMIAUXILIAR, 95, 97, 101, 106, 363.
SEMICOPULATIV, 102, 103, 225, 309.
SEMNELE CITĂRII, 353, 358,
(ghilimele)

SEMNE de punctuație, 30, 32, 33, 38, 61, 65, 76, 77, 206, 351, 375, 382.
SEMNUL EXCLAMĂRII, 61, 62, 65, 67, 76, 197, 352.
SEMNUL ÎNTREBĂRII, 76, 78, 80.
SENS, (~ lexical) 15, 17, (~ ambiguu) 20, (schimbarea ~) 26, (~ frazei) 28, (~ propoziției (29, 30, 37, (~ afirmativ, ~ negativ) 41, 45, 46, (~ dubitativ) 58, (~ imperativ) 62, (nuanțe de ~) 64, 69, 70, (~ de informare) 71, 76, 78—80, 83, 86, 93, 95, 97, 100—102, 110, 119, 168, 174, 175, 185, 192, 235, 236, (~ adverbial) 252, (~ lexical) 304, (~ propoziției) 382.
SIMULTANEITATE, 248, 249, 327, 345, 347.
SINGULAR, 11, 23, 35, 58, 59, 122, 123, 126, 140—147, 154, 155, 157, 158, 159, 173, 174, 184, 189, 301.
SINTACTIC(Ă), (funcțiune ~) 27, 28, 30, 31, 32, 42, 43, (unitate ~) 83, 95, 96, 97, 100, 106, 114, 148, 175, 183, (analiză ~) 189, 208, 343, 345, 358, 365, (funcțiune ~) 368, (fenomen ~) 375, (rolul ~ al accentului) 380.
SINTAGMA, 13—15, 18—20, 43, 49, 54, 118, 132, 146, 154, 166, 172, 180, 189, 246, 306, 337, 341, 365.
SINTAGMATIC, 15, 18, 20, 342.
SINTAXA, 10, 11, (definiție) 12, 17, 24, 30, (~ afectivă) 32, 33, (~ propoziției) 35, 43, 130, 346, 353, 375.
SOCIATIV(Ă), (complement ~) 44, 47, 234, 235, (definiție) 242, 243—245, 272, 306, (complementul ~) 318, 337, 338, 349.
STIL, (efecte de ~) 75, (~ publicistic, științific, administrativ) 175, 242, 263, 279, 354, 355, 370.
STILISTIC(Ă), 26, (funcțiune ~) 28, 30, 31, 32, (situații ~) 163, 169, 170, 173, 198, (nuanță ~) 212, 324, (procedeu ~) 325, 346, (efecte ~) 352, 355, (procedeu ~) 365, (efect ~) 369, (~ literară) 377, (rolul ~ al accentului) 380.
STRUCTURĂ, (~ gramaticală) 12, (~ sintactică) 33, (~ propoziției) 41, 75, 77, 83, 85, 86, 88, 179, (~ apoziției) 180, 210, 321, 338, 339, 343, 365, (~ perioadei) 378.
SUBIECT, 11, 16, 17, 20, 22—28, 35, 42, 43, 45—47, 49, 80, 83, 85, 86, 91, 92, 93—95 99, 100, 103, 105, 106, 110, 114, (definiție) 117, 119, 121—124, 126—129, 131, (schemă recapitulativă) 132, 135—147, 153, 154, 184, 192, 195, 210, 212, 237, 240, 242, 244, 277, 285, 286, 289, 292, 295, 297, 300, 304, 306, 307, 309, 315, 318, 342, 344, 362, 368, 369, 375, 378, 379.
~ cantitativ, 131,
~ exprimat, 42, 50, 55, 72, 118, 140,
~ general, 125, 126,
~ gramatical, 42, (definiție) 129, 141,
~ inclus, 11, 53, 85, 86, 122, (definiție) 123, 140, 243, 362,
~ inexprimabil, 84—86, 91, 94, 122, 126, 127,
~ izolat, 131, 132,
~ logic, 42, 44, 129, 130, 240,
~ multiplu, 83, 119, 138, 142—147, 244,
~ nedeterminat, 85, 122, 125, 126,
~ reluat, 130,
~ subînțeles, 42, 82, 85, 86, 122, 124, 140, 338,
SUBIECTIVA, 21, 46, 47, 79, 92, 99, 110, (propoziție ~) 111, 112, 114, (definiție) 132, 133—135, 137—140, (propoziție ~) 219, 225, 226, 245, 306, 307, 309, 310, 317, 318, 320, 324, 334, 337, 338, 341, 344, 349, 364, 369, 376, 381, 382.
SUBÎNȚELEGERE, 362, 363, 364.
SUBORDONARE, 21, 22, 43—45, (dublă ~), 46, 47, 88, (raport de ~) 132, 154, 205, (raport ~) 284, (~ dublă) 297, 298, 303, 320, 323, 335—339, 345—347, 360, 367, 369, 374, (~ paratactică) 382.

SUBORDONAT(Ă), 21, 22, 29, 52, 53, 55, 64, 73, 79, 91, 109—111, 128, 129, 140, 144, 204, 216, 219, 221, 223, 224, 226, 239, 248, 250, 258, 259, 262, 263, 264, 267, 277, 278, 282, (~ concesivă reală, ~ condiţională), 282, (~ paratactică) 284, 287—291, 293, 294, 300, 301, 306, 320, 325, 330, 333, 335, (~ paratactică) 336, 337—344, 347—349, 351, 352, 355, 359, 360, 370, 375, 381, 402.
SUBORDONATOR, 28, 42, 315, 358.
SUBSTANTIV(AL), 10, 11, 23, 24, 26, 27, 29, 42, 43, 45, 86, 92, 97, 99, 100, 103, 111, 114, 119, 121, 126—131, 141, 143—146, 148, 149, 154—180, 181, 184—197, 199—202, 205, 206, 208, 210, 211, 212, 214—218, 227, 229, 230, 231, 233, 237, 240, 241, 243—247, 252, 255, 256, 261, 264, 267, 270, 271, 274, 276, 277, 278, 281, 285, 287, 289, 292, 297, 299, 302, 303, 341, 376.
SUPIN, 93, 96, 97, 99, 105, 122, 149, 193, 194, 197, 240, 264, 275, 278, 369.
SUSPENSIE, (puncte de ~) 31, 32, 33, 355, 364.

TAUTOLOGIE, (definiţia) 368, (propoziţia tautologică) 369, 370.
TEMPORAL(Ă), (propoziţia ~, definiţie) 248, 249, (~ inversă) 250, 251, (nuanţă ~) 269, (falsă ~) 288, 309, 328, (~ adversativă) 334, 361, 369, 375.
TIMP, 10, (circumstanţial de ~) 44, 48, 54, 55, 57, 66, 98, 100, 246, 247, 248, 266, 283, 290, 339, 345, 346, 347, 349.
TON, 32, (~ rostirii) 36, tonalitate, 37, 49, 61, 336.
TOPICĂ, 14, (definiţie) 24, (~ directă, obiectivă, logică, inversă, subiectivă) 24—26, (funcţiunile ~) 28, (schimbarea ~) 29—32, 38, 50, 51, 55, 58, 61, 72, 77, 80, 111, (~ subiectului şi predicatului) 135, (~ inversă) 136, 145, 154, 156, 161, 163, 170, 184, 189, 195, 198, (atributelor) 199, 206, 214, 220, 229, (~ ocazională) 230, 231, 238, 244, (~ propoziţiilor modale) 261, (~ directă) 266, (schema ~) 300, (~ adverbială) 301, 303, 304, 305, 318, 335, 346, 351, 354, 355, 360, 375, 377, (~ inversă în perioadă) 379, 381, 382.
TRANSFORMARE, 46, 78, 223, 237, 286, 297, 300, 394.
TRANSPUNERE, (~ vorbirii directe în vorbire indirectă) 359, 360.
TRANZITIV(ITATE), (verb ~) 27, 209, 210, 222, 225, 228, 229, 338, 349.

VERB, 10, 11, 18, 27, 31, (~ auxiliar) 33, 44, 45, 46, 48, (~ predicat) 53, 57, 61, 67, 70, 72, 76, 84, 92, 93—98, (~ copulativ) 100—103, 105—108, 111, 117, 121, 122, (~ predicat) 123, 124, 125, (~ impersonal) 126, 127, 129, 133, 134, 136, (~ de declaraţie) 136, 137, 141, 142, 144, 148, 151, 163, 168, (~ tranzitiv) 175, 190, 193—195, 197, 198, 208—210, 212, (~ tranzitive cu două compl. directe) 213, 214, 215, (~ predicat) 216, (~ regent) 217—220, 222—232, 234—238, 240, 244—246, (~ regent) 248, 254—256, 260, 261, 264, 267, 270, 275, 277, 278, 281, 286, 288, 289, 295—301, 304, 305, (~ copulativ) 309, (~ unipersonal) 318, 338, 339, 343, (~ de declaraţie, declarandi) 355—357, 359, 360, 361, (~ de declaraţie) 374.
VERBAL(Ă), 15, 66, (forme ~ compuse) 72, 85, 86, (propoziţia ~) 87, 149, 168, 175.
VIITOR, 53, 57, 74, 94, 95, 268, 345, 346, 347.
VIRGULĂ, 31, 197, 108, 138, 139, 185, 193, 198, 199, 203, 204, 206, 219, 226, 234, 240, 241, 245, 251, 254, 255, 261, 264, 267, 270, 273, 276, 278, 281, 284, 285, 287, 290, 293, 294, 301, 305, 321, 324, 326, 329, 330—332, 352, 371, 375.
VOCATIV, 61, 63, 86, 87, 367, 371, 376, 381.
VOCATIVĂ, (propoziţie ~) 87.
VORBIRE,
— directă, 32, 136, 355, 356, (~ legată) 358, 359, 360, 361, 374.
— indirectă, 32, 355, 358, 359, (~ liberă) 359, 360, 361.
— intelectuală, 32.

4. INDICE DE NUME

A. *AUTORI-STUDII*

ALEXANDRESCU, Ecaterina, 425.
ASAN, Finuța, 187, 214, 405, 425.
AVRAM, Mioara, 47, 85, 175, 176, 188, 198, 208, 209, 245, 248, 250, 258, 260, 273, 277, 279, 283, 287, 297, 308, 325, 333, 334, 402, 426.

BARBU, N. I., 131, 426.
BELDESCU, G., 100, 426.
BYCK, Jaques, 365, 379, 426, 431.
BULGAR, Gh., 21, 34, 150, 324, 337, 338, 349, 354, 355, 426.

CARABULEA, Elena, 59, 204, 426.
CARAGIU, Matilda, 151, 308, 309, 426.
CAZACU, Boris, 370, 427.
CAZACU-SLAMA, Tatiana, 427.
CHIOSA, Clara Georgeta, 432.
CIOBANU, Fulvia, 371, 427.
CIMPEANU, E., 427.
CONSTANTINESCU, Gh., 332.
CONTRAȘ, Eugenia, 427.
COTEANU, I., 232, 427.
CRAȘOVEANU, D., 96, 427.
CREȚIA, Petru, 211, 213, 427.

DANAILA, Viorica, 432.
DIACONESCU, Ion, 303, 427.
DIACONESCU, Paula, 102, 367, 427.
DIACONU, Ion, G. 427.
DIMITRESCU, Florica, 97, 99, 392, 427.
DIMITRIU, C., 427.
DOGARU, Gh., 432.
DRAGOMIRESCU, Gh. N., 96, 298, 379, 427, 428.
DRAȘOVEANU, D. D., 43, 390—392, 395, 402, 428
DRAGANU, Nicolae, 85, 193, 425.
DUMITRAȘCU, Pompiliu, 96, 428.

FISCHER, I., 428.
FLOREA, Viorica, 428.

GABREA, Maria, 321, 323, 371, 428.
GIOSU, Ștefan, 428.
GOLOPENȚIA, Sanda, 70, 431.
GRAUR, Alexandru, 12, 34, 319, 326, 328, 358, 359, 402, 403, 425, 428.
GRIGORESCU, M., 428.
GUȚU, Valeria, 12, 95, 368, 405, 428.

HARHOIU, Emilia, 433.
HAZY, Ștefan, 96, 429, 433.
HODIȘ, V., 297, 298, 429.

IACOB, Lizeta, 433.
IACOB, Șt., 429.
ILIESCU, Maria, 209.
INDREA, Al., 429.
IORDAN, Iorgu, 12, 15, 26, 29, 32, 37, 42, 44, 127, 135, 192, 253, 271, 276, 332, 378, 402, 404, 405, 425, 429.
IVĂNESCU, G., 63, 131, 429.

LOMBARD, Alf., 410.
MIHĂESCU, N., 34.
MANOILESCU, M., 100, 429.
MARINOVICI-CHIRICUȚĂ, Rita, 429.
MITRAN, Mircea, 179, 429.
MUNTEANU, Ștefan, 378, 379, 429.
MUȚIU, I., 371, 429.

NEDIOGLU, G., 131, 430.
NICULESCU, Alexandru, 12, 362, 430.
NIȚĂ, Silvia, 297.

OCHEȘEANU, Rodica, 430.
OIȚĂ, I., 430.

PHILIPPIDE, Alexandru, 127, 430.
POALELUNGI, Gh., 127, 430.
POPESCU-MARIN, Magdalena, 70, 430.
POPESCU, Ştefania, 430, 433.
PUŞCARIU, Sextil, 10, 26, 43, 376, 430.

RĂDULESCU, Maria, 297.
RIZESCU, I., 226, 228, 235, 236, 237, 260. 284, 335, 430, 431.
RÎBALKA, V. N., 431.
ROCERIC, Alexandra, 70, 431.
ROMALO-GUŢU, Valeria, 410, 429.
ROMAN, Ion, 34.
ROSETTI, Al., 86, 379, 431.

SĂTEANU, C., 96, 431.
STATI, Sorin, 11, 59, 85, 87, 364, 431.

ŞUTEU, Flora, 431.

TĂNASE, Eugen, 152, 431.
TEODORESCU, Ecaterina, 431, 432.
TIKTIN, H., 378, 432.
TOHĂNEANU, G. I., 432.
TRANDAFIR, Gh., 209, 432.

VASILIU, Laura, 86, 405, 432.
VASILIU, Em., 145, 428.
VIANU, T., 169, 432.
VULPESCU, Romulus, 377.

B. *AUTORI-IZVOARE*

AGÎRBICEANU, I., 123, 138, 151, 160, 167, 178, 185, 258, 321, 332.
ALECSANDRI, V., 29, 52, 53, 66, 72, 147, 182, 187, 194, 271, 302, 311, 328, 329, 346.
ANGHEL, D., 178.
ARGHEZI, T., 18, 38, 41, 60, 72, 81, 101, 104, 105, 109, 117—120, 137, 139, 142, 151, 152, 170, 179, 189, 191, 199, 202, 208, 212, 213, 215, 227, 237, 246, 252, 257, 261, 262, 265, 267, 274, 280, 282, 302, 310, 316.

BACOVIA, G., 118, 120, 126, 127.
BANUŞ, Maria, 153, 159, 160, 196, 403.
BELDICEANU, 61.
BENIUC, Mihai, 60, 61, 83, 92, 94, 95, 104, 105, 108, 115, 120, 121, 141, 153, 155, 156, 159, 160, 165, 169—171, 177, 179, 189, 192, 202, 204, 212, 219, 220, 227, 228, 231, 232, 257, 259, 166, 274, 275, 278, 279, 322, 327, 329, 332, 370, 371, 391.
BLAGA, Lucian, 51, 58, 60, 65, 67, 78, 80, 81, 89, 97, 109, 128, 136, 198, 214, 217, 219, 224, 251, 262, 265, 266, 276, 280, 302, 304, 341, 342, 356, 363, 377.
BOGZA, Geo, 76.
BRĂESCU, Gh., 19, 213, 218, 233, 239, 281, 286, 287, 289, 293, 302.

CAMILAR, Eusebiu, 60, 108, 117, 121, 157, 160, 162, 165, 168, 183, 195, 204, 212, 253, 257, 356, 375.
CARAGIALE, I. L., 29, 39—41, 64, 68—70, 73, 78—80, 85—87, 91—95, 100, 103, 105, 112, 114, 121, 125, 129, 134, 142, 147, 177—179, 181, 183, 184, 186, 192, 194, 196, 202, 208, 215, 217, 218, 223, 229, 233, 237, 241, 243, 236, 259, 268—271, 272 280—287, 290, 323, 327—329, 356, 364, 373, 374, 390.
CĂLINESCU, G., 15, 84, 92, 94, 96, 98, 113, 121, 133, 166—168, 171, 177, 178, 181, 186, 193, 194, 195, 199, 202, 229, 237, 240, 251, 252, 253, 256, 261—263, 267, 269, 274, 277, 279, 280, 281, 284, 285, 288, 289, 290, 303, 304, 307, 311—313, 316, 319, 322, 328, 330, 331, 335, 340, 341, 344, 350, 351, 362, 363, 364, 369, 372, 373, 374, 375, 377, 386.
CIPRIAN, G., 35, 55, 62, 66, 73, 75, 78, 112, 217, 218, 222, 224, 228, 230, 232, 292, 293, 302, 303, 312.
COCEA, N. D., 272,
CONSTANTINESCU, Pompiliu, 289,
CONTA, Vasile, 50, 107,
COŞBUC, George, 19, 21, 23, 29, 49—51, 56, 59, 64, 66, 72—75, 77, 81, 83, 94, 99—101, 103—105, 107, 119, 128, 133,

140, 153, 156, 157, 161, 162, 164, 170, 179, 180, 182, 188, 190, 211, 213, 219, 220, 229, 230, 241, 242, 244, 255, 256, 262, 271, 285, 308, 314, 357,

CREANGĂ, Ion, 28, 29, 35, 40, 55, 64, 67, 96, 98, 99, 101, 105, 112, 114, 127, 128, 130, 136, 194, 195, 206, 207, 217, 227, 228, 238, 246, 247, 251, 253, 254, 255, 257, 258, 264, 266, 268, 269, 273, 278, 283, 296, 305, 309, 323, 333, 344, 352, 357, 366—368, 370, 371, 380,

DAN, Pavel, 52, 54, 55, 61, 62, 63, 65—67, 72, 110, 127, 128, 138, 206, 212, 215, 229, 233, 245, 255, 265, 269, 281, 284, 286, 375,

DAVILA, Alexandru, 214,

DELAVRANCEA, 14, 17, 25, 31, 33, 66, 67, 88, 89, 101, 102, 112, 113, 118, 129, 131, 136, 137, 139, 140, 142, 150, 151, 156, 162, 165, 166, 170, 171, 177, 186, 191—193, 196, 202, 205, 213, 236, 256, 257, 260, 263, 287, 289, 321, 324, 352, 353, 362, 364, 365, 366, 368, 372, 381.

DENSUSIANU, 263,

EFTIMIU, Victor, 169, 191,

EMINESCU, 11, 23, 26, 27, 34, 41, 44, 52, 60—62, 65, 67, 68, 71, 72, 76, 80, 83, 89, 91, 92, 98, 100, 101, 104, 105, 107, 108, 110, 117, 120, 123, 126, 133, 140, 141, 151, 152, 153, 155, 157, 160—165, 171, 173, 175, 177, 181, 182, 184, 186—190, 203, 205, 211, 212, 219, 221, 222, 227—229, 232, 235, 238, 241, 246, 248, 252, 253, 254, 257, 261, 262, 266, 274, 279, 283, 299, 300, 309, 310, 312, 324, 332, 344, 356, 369, 378, 381, 391,

GALACTION, 18, 61, 62, 63—68, 75—77, 97, 99, 107, 108, 135, 138, 146, 167, 169, 204, 207, 219, 220, 231, 233, 245, 246, 250, 251, 252, 257, 273, 277, 279, 284, 286, 287, 289, 298, 302, 304, 307, 308, 311, 313, 327, 328, 330, 334, 342, 352, 357, 358, 360, 365, 367, 368, 400.

GÎRLEANU, Emil, 15, 18, 19, 20, 25, 27, 45, 54, 56, 58, 59, 65, 66, 68, 69, 75, 77, 78, 108, 114, 125, 127, 129, 130, 134, 151, 168, 212, 215, 217, 218, 223, 224, 226, 229, 230, 262, 269, 272, 299, 310, 331,

GOGA, 53, 61, 62, 65, 118, 175, 197, 198, 299, 300, 314, 316,

HOGAŞ, Calistrat, 18, 22, 36, 52, 57, 63, 64—66, 84, 89, 117, 119, 120, 126, 143, 150, 156, 158, 166—168, 171, 172, 182, 192, 194, 213, 246, 247, 249, 250, 251, 258, 260, 264, 269, 275, 276, 307, 308, 310, 312, 319, 321, 326, 327, 333, 351, 361, 363, 372, 373, 374, 388, 398.

IBRĂILEANU, 172, 249, 260, 272, 372,

IORDAN, Iorgu, 291, 292, 332,

IOSIF, Şt. O., 61, 122, 127, 214,

ISPIRESCU, 57, 79, 136, 161, 191, 196, 220, 253, 271, 333,

JARNIK-BÂRSEANU, 260,

JEBELEANU, Eugen, 273,

MACEDONSKI, 281, 303,

MANIU, A., 24, 30, 50, 51, 54, 77, 87, 89, 96, 109, 114, 119, 121, 134, 137, 184, 231, 264, 272, 275, 279, 283, 291, 299, 300, 303, 314, 366,

MINULESCU, Ion, 156, 177, 216, 222, 230,

MONTESQUIEU, 125,

MUNTEANU, Fr., 120, 325, 398,

MUNTEANU, St., 375,

MUŞATESCU, Tudor, 56, 218, 220, 275, 276,

NECULUŢĂ, D. Th., 64, 76, 92, 123, 187, 188, 189, 192, 213, 311,

NEDELCU, Şerban, 325,

ODOBESCU, Al., 344,

PAMFILE, Tudor, 366, 367,

PÂRVAN, Vasile, 379,

PETRESCU, Camil, 14, 16, 40, 41, 52, 53, 54, 55, 57, 69, 71, 74, 78, 79, 101, 102, 103, 104, 105, 110, 113, 120, 134, 154, 164, 165, 203, 213, 217, 220, 227, 239, 263, 266, 277, 312, 316, 353, 373, 381,

PETRESCU, Cezar, 159,

PILLAT, Ion, 18, 25, 51, 55, 62, 68, 119, 133, 182, 187, 204, 234, 241, 255, 257,

PINCIO-PAUN, Ion, 131,
PREDA, Marin, 14, 19, 52, 56, 67, 73, 79, 134, 212, 229, 230, 233, 269, 288, 293, 305, 311, 313, 316, 325, 350, 358, 376, 400, 401,

RALEA, Mihai, 374,
RĂDULESCU-CODIN, 80,
REBREANU, Liviu, 87, 113, 118, 119, 135, 136, 140, 142, 152, 154, 167, 170, 171, 176, 178, 180, 181, 183, 186, 200, 208, 211, 212, 235, 236, 241—244, 247, 249, 250, 252, 257, 260, 261, 263, 265—269, 271—273, 275, 279—284, 296, 304, 307, 308, 312, 313, 315, 319, 322, 323, 327, 334, 340, 358, 359, 361, 362, 365—367, 369, 372—374, 377, 380, 388, 397, 399,
ROSETTI, A., 79, 89, 96, 102, 198, 303,

SADOVEANU, 17, 19, 20, 21, 25, 26, 30, 31, 36, 39, 40, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 65, 69, 70, 72—74, 78, 79, 81, 83, 88, 96—99, 102, 108, 109, 112, 117, 119, 121, 123, 124, 126, 133, 135—137, 139, 141, 142, 145, 146, 148, 150—154, 156, 158, 161—167, 169, 171, 173—175, 177, 180—183, 186, 188, 190, 191, 194—197, 200, 204—208, 211, 214, 218, 220, 223, 231—233, 236, 238—241, 243—249, 251, 253, 254, 258, 259, 260, 261, 263—266, 268, 271—275, 279, 282, 284, 285, 291, 293, 295, 302, 303, 305, 307, 309—312, 316, 320, 323, 324, 330—332, 341, 350, 353, 356, 357, 361, 362, 369, 372—375, 380, 386, 388, 392, 393, 400,
SAHIA, Al., 16, 17, 21, 25, 49, 52, 89, 131, 137, 150, 151, 153, 158, 162, 168, 180, 184, 185, 196, 200, 203, 206, 211, 212, 227, 241, 247, 253, 262, 296, 311, 316, 322, 326, 333, 353, 363, 387, 388,
SLAVICI, I., 15, 22, 39, 57, 64, 92, 94, 96—98, 100, 102, 104, 113, 116, 119, 120, 137, 139, 142, 156, 167, 180, 181, 202, 203, 206, 218, 229, 237, 238, 250, 255, 258, 259, 262, 266, 274, 316, 320, 350—352, 356, 359, 360, 365, 366—368, 370, 392, 396, 399,
SPERANTIA, Eugeniu, 19, 107,
STANCU, Zaharia, 31, 39, 136, 150, 180, 221, 246, 247, 256, 267, 296, 311, 324, 325, 357, 363, 367, 370, 380, 381, 387,

TAGORE, R., 126,
TEODOREANU, Ionel, 168, 178,
TOCILESCU, 329,
TOPÎRCEANU, 15, 18, 104, 116, 118, 141, 153, 160, 161, 163, 177, 178, 186, 188, 203, 247, 253, 265, 363,

VIANU, Tudor, 16, 99, 103, 108, 135, 137, 159, 277, 289, 292, 309, 330, 353, 371, 374, 385, 400,

VINEA, Ion, 19, 24, 26, 73, 112, 113, 114, 122, 134, 153, 277, 289, 290, 304, 305, 313, 314, 356, 369,
VLAHUȚĂ, 303,

ZAMFIRESCU, Duiliu, 151, 158, 166, 169, 174, 187, 190, 270, 313,
ZANNE, Iuliu A., 22, 27, 46, 47, 95, 100, 104, 113, 121, 125, 133, 137, 153.

5. BIBLIOGRAFIE

STUDII

A. STUDII DE BAZĂ

1. GA, I, II — *Gramatica limbii române,* Editura Academiei Republicii Populare Române, vol. I, II, 1954.
2. GA², I, II, — *Gramatica limbii române,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, vol. I, II. 1963.
3. LRC, 1956 — Acad. Prof. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană,* Editura Ministerului Învățământului, 1956.
4. Drăganu, — Nicolae Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române,* lucrare postumă, Institutul de lingvistică română, 1945.
5. Introd. în lingv. — *Introducere în lingvistică,* de un colectiv sub conducerea acad. Al. Graur, Editura științifică, 1958. Ed. a II-a, 1965.
6. L.R.—f.v.g.—1956 — *Limba română,* Fonetică-vocabular-gramatică, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956.
7. Indreptar... — *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație.* Ed. A. R.P.R., 1960.

B. ALTE STUDII

1. Ecaterina Alexandrescu — *Cu privire la unele probleme ale propozițiilor subiective, predicative și ale regentelor acestora,* LL, 15, 1967, p. 167—177.
2. Finuța Asan, *Atributul pronominal în dativ,* S, G., II, 1957, p. 131—139.
3. Finuța Asan, *Reluarea complementului în limba română,* S.G., III, 1961, p. 93—105.
4. Finuța Asan și Laura Vasiliu, *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română* S.G.I., 1956, p. 97—113.

5.		Finuța Asan, *Propoziția apozitivă și apoziția*, L.R.X., 1961, nr. 4 p. 312—316.
6.	Mioara Avram, *Evoluția...*	Mioara Avram, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, Ed. A.R.P.R. 1960, 273 p.
7.	Mioara Avram, *Corespondența...*	Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, S.G., I, 1956, p. 141—164.
8.	Mioara Avram Observații...	Mioara Avram, *Observații asupra coordonării*, S.G. II, 1957, p. 151—159.
9.		Mioara Avram, *Cu privire la clasificarea propozițiilor după structură*, „Culegere de studii" (vol. III), 1962, p. 23—30.
10.		Mioara Avram, *Observații asupra coordonării, S.G. dativ și alte probleme ale determinării atributive*, LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 415—428.
11.	Barbu, *Sintaxa...*	N. I. Barbu, *Sintaxa limbii române după metoda istorico-stilistică*, 1945, 180 p.
12.		G. Beldescu, *Predicatul* L.R. IV, 1955, nr. 1 p. 65—72.
13.	Beldescu *Contribuții...*	G. Beldescu, *Contribuții la cunoașterea numelui predicativ*, 1957, 118 p.
14.	Beldescu	G. Beldescu, *Coordonarea simplă, complexă și contextuală*, LR, VII, 1958, 3, p. 19—38.
15.	Jacques Byck,	Jacques Byck, *La répétition en roumain*, B.L., II, 1934, p. 34—77.
16.		J. Byck, *Propozițiile subiective și predicative*, în „Gazeta învățămîntului" 22 aprilie 1955.
17.	Bulgăr, *Izolarea...*	Gh. Bulgăr, *Izolarea subordonatelor în proza artistică contemporană*, S.G.I., 1956, p. 165—180.
18.		Gh. Bulgăr, *Analiza gramaticală și contextul*, L.L. V, 1961, p. 27—34.
19.		Gh. Bulgăr, *Note despre structura frazei*, „Culegere de studii" (vol. III), 1962, p. 13—20.
20.		Elena Carabulea, *Atributele determinative și explicative*, S.G., III, 1961, p. 130—149.
21.		Elena Carabulea, *Atributele circumstanțiale*, S.C.L., X, 1959, nr. 3, p. 343—356.
22.		Elena Carabulea, *Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării*, L.R., XI, 1962, nr. 4, p. 366—374.
23.		Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc*, S.G. II, 1957, p. 61—89.

24. Boris Cazacu, *Studii de limbă literară.* Probleme actuale ale cercetării ei, E.S.P.L.A., 1960.
25. Tatiana Slama Cazacu, *Limbaj și context,* E.șt., 1959.
26. Fulvia Ciobanu, *Cu privire la construcțiile care exprimă cumulul și excepția,* LR, XI, 1962, nr. 4, p. 375—386.
27. Fulvia Ciobanu, *Există propoziții „incidente legate".* LR, XV, 1966, nr. 6, p. 569—577.
28. E. Cîmpeanu, *Topică „obiectivă" cu valoare „subiectivă",* C.L. II, 1957, p. 219—238.
29. Eugenia Contraș, *Observații asupra unor construcții sintactice speciale* (despre anacolut și cauzele lui), LR, XI, 1962, nr. 6, p. 627—637.
30. I. Coteanu, *În legătură cu „subordonatele explicative",* L.R. IX, 1960, nr. 1, p. 27—33.
31. I. Coteanu, *Anticiparea complementului prin pronume, o regulă gramaticală nouă?* LR, XII, 1963, nr. 3, p. 242—246.
31 a. D. Crașoveanu, *În jurul categoriei predicatului,* AUT, VI, 1968, p. 141—158.
32. Petru Creția, *Complementul intern,* S.G.I. 1956, p. 115—120.
33. Ion Diaconescu, *Complementul calității,* LR, IX, 1960, nr. 2, p. 14—18.
34. Paula Diaconescu, *Repetiția, procedeu artistic în poezia lui M. Eminescu,* L.L. III, 1957, p. 27—48.
35. Paula Diaconescu, *Exprimarea complementului de agent în limba română.* L.R. VIII, 1959, nr. 2, p. 3—17.
36. Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal,* S.G. II, 1957, p. 105—120.
37. Ion G. Diaconu, *Există pronume relative compuse în limba română?* L.R. VIII, 1959, nr. 2, p. 23—30.
38. Florica Dimitrescu, *Componența locuțiunilor verbale în limba română.* S.G.I. 1956, p. 37—56.
39. Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română.* Ed. A.R.P.R. 1958, 233 p.
40. C. Dimitriu, *Observații în legătură cu propoziția apozitivă,* AnL, XVII, 1966, p. 151—163.
41. Gh. N. Dragomirescu, *Adverbul și determinarea adverbială în limba română,* L.R. IX, 1960, nr. 4, p. 33—40.

42. Gh. N. Dragomirescu, *Sintaxa și stilistica propozițiunilor independente,* Brașov, 1939, 170 p.
43. Gh. N. Dragomirescu, *Structura gramaticală și stilistică a coordonatei cauzale* (fragment) L.L. IV, 1960, p. 39—63.
44. Gh. N. Dragomirescu, *„Atributul predicativ" în limba română,* LL, VI, 1962, p. 99—121.
45. Gh. N. Dragomirescu, *Îmbinările de cuvinte indivizibile, analizabile și neanalizabile,* LL, VIII, 1964, p. 391—410.
46. Gh. N. Dragomirescu, *Auxiliarele modale,* LL, VII, 1963, p. 231—256.
47. D. D. Drașoveanu, P. Dumitrașcu, M. Zdrenghea, *Analize gramaticale și stilistice,* Ed. șt. 1959, 203 p., Ed a II-a, 1966.
48. D. D. Drașoveanu, *Despre elementul predicativ suplimentar,* CL, XII, 1967, nr. 2, p. 235—242.
49. Pompiliu Dumitrașcu, *În legătură cu predicatul multiplu și cel complex,* CL, IX, 1964, nr. 1, p. 59—66.
50. I. Fischer și Em. Vasiliu, *Vorbirea directă și indirectă,* L.R. III, 1953, nr. 6, p. 23—28.
51. Viorica Florea, *Cu privire la apoziție* LR, XVI, 1967, nr. 2, p. 179—184.
52. Maria Gabrea, *Problema structurii frazei din punct de vedere gramatical și stilistic,* L.L. III, p. 79—90.
53. Maria Gabrea, *Atributiva circumstanțială,* L.R. IX, 1960, nr. 4, p. 24—32.
54. Maria Gabrea, *Construcții incidente. Aspecte morfologico-sintactice și stilistice,* LR, XIV, 1965, nr. 5, p. 533—544.
55. Ștefan Giosu, *Propoziția subiectivă,* S.C. Șt. (Iași), XII, 1961, fasc. 1, p. 65—74.
56. Alexandru Graur, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale,* S.G.I., 1956, p. 121—139.
57. Acad. Al. Graur, *Părțile principale ale propoziției.* L.L. VI, 1962, p. 47—52.
58. M. Grigorescu, *Atributul substantival în limba română,* S.C.L.V., 1954, p. 99—130.
59. Valeria Guțu, *Semiauxiliarele de mod,* S. G, I, 1956, p. 57—81.
60. Valeria Guțu, *Propoziții relative,* S.G. II, 1957, p. 161—172.

61. V. Guțu-Romalo, *Repetiția, procedeu sintactic de exprimare a aspectului în limba română.* S.C.L. XI. 1960, nr. 3, p. 485—493.

62. Valeria Guțu-Romalo, *Despre clasificarea părților secundare de propoziție,* L.R. XII, 1963, nr. 1, p. 25—35.

63. Stefan Hàzy, *O parte de propoziție în discuție* (numele predicativ circumstanțial), CL, IX, 1964, nr. 2, p. 233—238.

64. Stefan Hàzy, *Predicate verbale compuse?* CL, X, 1965, nr. 2, p. 289—297.

65. V. Hodiș, *Echivalența semantico-sintactică a termenilor raportului apozitiv,* I, CL, XI, 1966, nr. 1, p. 47—61, II, CL, XII, 1967, nr. 2, p. 271—288.

66. V. Hodiș, *Elementul predicativ suplimentar.* Contribuții, LR, XVI, 1967, nr. 6, p. 485—489.

66 a. Șt. Iacob, *Coordonare, subordonare și logică,* LR, VII, 1958, nr. 5, p. 49—55.

67. Al. Indrea, *Construcții și cuvinte incidente,* C.L. VI, 1961, nr. 2, p. 351—357.

68. I. Iordan, Stilistica ... Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române,* Institutul de lingvistică, București, 1944.

69. L.R.A. Iorgu Iordan, *Limba română actuală,* o gramatică a „greșelilor", București, 1948.

70. G. Ivănescu, *Din sintaxa propozițiilor exclamative,* Omagiu Iordan, p. 449—453.

71. G. Ivănescu, *Gramatica și logica,* II. *Structura gîndirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii,* AUT, II, 1964, p. 193—219.

72. M. Manoilescu, *Despre funcțiile numelui predicativ,* L.R. VI, 1957, nr. 5, p. 33—41.

73. Rita Chiricuță-Marinovici, *Unele aspecte de ordin semantic în analiza raportului dintre subiect, predicat și complementul direct,* CL, VIII, 1963, nr. 2, p. 343—346. Mircea Mitran, *Note despre coordonare,* L.R., XI, 1962, nr. 5, p. 507—513.

74. Mircea Mitran, *Despre apoziție și raportul apozitiv,* L.R. XII, 1963, nr. 1, p. 36—45.

75. Ștefan Munteanu, *Contribuții la studiul propozițiilor condiționale,* AUT, I, 1963, p. 279—287.

76. Ștefan Munteanu, *Perioada,* AUT, II, 1964, p. 231—240.

77. I. Muțiu, *Construcțiile incidente și valoarea lor în româna contemporană*, AUT, II, 1964, p. 241—254.
78. G. Nedioglu. *Independența subiectului*, L.R., IV, 1955, nr. 2, p. 13—33.
79. G. Nedioglu, *Propoziția verbală și propoziția nominală*, L.R. IV, 1955, nr. 5, p. 59—73.
80. G. Nedioglu, *Predicatul verbal*, LR, V, 1956, nr. 3, p. 34—45, nr. 4, p. 49—57, nr. 5, p. 23—36.
81. Alexandru Niculescu, *Observații asupra folosirii construcțiilor eliptice de predicat în stilul narativ al lui B. Delavrancea*, S.G, I, 1956, p. 181—192.
82. Al. Niculescu, *Structura frazei în stilul lui B. Delavrancea C.I.L.L.* I., 1956, p. 205—243.
83. Rodica Ocheșeanu, *Observații asupra propozițiilor interogative indirecte*, S.G. III, 1961, p. 151—159.
84. I. Oiță, *Despre propozițiile explicative*, L.R.X., 1961, nr. 5, p. 445—461.
85. Al. Philipppide I.l.r., I. Principii... Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, volumul întîiu, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894.
86. Gh. Poalelungi, *Despre propozițiile impersonale în limba română*, M.I.P. 1956, p. 45—81.
87. Magdalena Popescu-Marin, *Observații asupra topicii atributului adjectival în limba română*, S.G. III, 1961, p. 161—178.
88. Magdalena Popescu-Marin, *Cu privire la propoziția interogativă și intonația ei în limba română*, S.G. III, 1961, p. 179—186.
89. Ștefania Popescu, *Contribuții la cunoașterea propoziției subiective*, LL, 11, p. 351—374.
90. Pușcariu, L.R.I. S. Pușcariu, *Limba română*, vol. I. Privire generală, București, 1940.
91. I. Rizescu, *Observații asupra adverbelor predicative în limba română*, S.C.L., XI, 1961, nr. 3, p. 683—687.
92. I. Rizescu, *Observații asupra îmbinărilor de cuvinte*, L.R., XI, 1962, nr. 5, p. 514—523.
93. I. Rizescu, *Complementul circumstanțial de măsură și propoziția subordonată corespunzătoare*, S.C.L. X, 1959, nr. 3, p. 357—382.
94. I. Rizescu, *Observații asupra complementului indirect sau al atribuirii*, L.R. X, 1961, nr. 5, p. 432—444.
95. I. Rizescu, *Propoziții subordonate paratactice*, S.G. III, 1961, p. 107—137.

96. I. Rizescu, *Un tip de vorbire indirectă liberă,* LR, XIV, 1965, nr 6, p. 647—650.
97. I. Rizescu, *Observații asupra topicii vocativului,* LR, XII, 1963, nr. 6, p. 612—617.
98. V. N. Rîbalka, *Substantive cu funcție de circumstanțial de mod,* LR, VIII, 1959, nr. 6, p. 21—28.
99. Alexandra Roceric și Sanda Golopenția, *Observații asupra intonației în limba română,* SCL, XII, 1961, nr. 1, p. 29—33.
100. Al. Rosetti și J. Byck, *Gramatica limbii române,* ed. a 2-a, București, 1945.
101. C. Săteanu, *Sintagma, cea mai mică unitate relațională,* CL, VI, 1961, nr. 2, p. 359—378.
102. C. Săteanu, *Subiect sau complement sociativ,* STUBB, IX, 1964, fasc. 1, p. 113—121.
103. S. Săteanu, *Predicatul compus,* CL, XI, 1966, nr. 2, p. 243—252.
104. Sorin Stati, *Elipsa,* LR, IV, 1955, nr. 2, p. 68—74.
105. Sorin Stati, *Există propoziții cauzale coordonate ?* LR, III, 1954, nr. 6, p. 92—98.
106. Sorin Stati, *Contribuții la studiul definiției și clasificării propozițiilor,* SCL, VI, 1955, p. 289—309.
107. Sorin Stati, *Elementul regent în relația de subordonare,* SCL, VIII, 1957, p. 263—275.
108. Sorin Stati, *Sintagma și sistemul sintactic al limbii,* SCL, VIII, 1957, p. 431—452.
109. Sorin Stati, *Dependența semantică a propozițiilor și rolul lor sintactic,* SG, II, 1957, p. 141—149.
110. TM Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă,* 1967.
Lucrare bogată în sugestii. Fiind de orientare structuralistă, n-am făcut prea dese referiri la ea.
111. Fl. Șuteu, *Însemnări pe marginea anumitor construcții gerunziale,* LR, VI, 1957, nr. 5, p. 15—22.
112. Flora Șuteu, *Atribut pronominal sau complement indirect ?* L.R. XI, 1962, nr. 3, p. 267—276.
113. E. Tănase, *Locul adjectivului demonstrativ în limba română,* CL, VIII, 1963, nr. 1. p. 105—122.
114. Eugen Tănase, *Un caz de discordanță între analiza logică și cea gramaticală,* AUT, III, 1965, p. 247—255.
115. Ecat. Teodorescu, *În legătură cu propozițiile verbale și nominale,* Omagiu Rosetti p. 899—902.

116. Ecaterina Teodorescu, *Adverbe predicative?* (autoarea neagă existența acestei categorii), LR, XIII, 1964, nr. 5, p. 423—436.

117. H. Tiktin, *Gramatica română, Etimologia și sintaxa,* ed. a III-a, 1945.

118. G. I. Tohăneanu, *Tendințe noi în structura frazei contemporane,* S.B. 1959, nr. 1, p. 62—67.

119. G. I. Tohăneanu, *Propoziția nominală în stilul beletristic contemporan,* S.B. 1959, nr. 10, p. 69—74.

120. Gh. Trandafir, *Contribuții la definirea complementului circumstanțial sociativ în limba română,* LR, XVII, 1968, nr. 2, p. 175—177.

121. Laura Vasiliu, *Părțile de propoziție multiple,* S.G. III, 1961, p. 79—91.

122 T. Vianu, *Epitetul eminescian,* S.C.L. V. 1954, nr. 1—2, p. 165—200.

C. STUDII METODOLOGICE

1. G. Beldescu, *Tipuri de exerciții în predarea limbii române,* în *Probleme de metodică,* limbă și literatură, E.S.D.P., 1960.

2. Chiosa Clara Georgeta, *Metodica predării limbii române la clasele V—VII,* E.S.D.P. 1955.

3. C. G. Chiosa, *Metodica predării limbii și literaturii române,* E.S.D.P., 1961.

4. Gh. Constantinescu, *Cu privire la analiza sintactică a textelor propuse în LR, nr. 5 și 6/1963, și la soluțiile publicate ulterior* (în nr. 1 și 5/1965 și 2/1966), LR, XVI, 1967, nr. 5, p. 401—405.

5. Viorica Dănăilă, *Analiza sintactică a textelor propuse în „Limba română", XII, 1963, nr. 6,* LR, XIV, 1965, nr. 5, p. 559—563.

6. I. Diaconu, *Mai multă atenție cuvintelor de legătură subordonatoare în despărțirea propozițiilor dintr-o frază,* Revista de pedagogie, 1958, nr. 11, p. 69—74.

7. Gh. Dogaru, *Analiza gramaticală* (I), „Ramuri", 3, 1966, nr. 1, (II) nr. 2.

8. Gh. Dogaru, *Propuneri pentru analiza gramaticală,* „Ramuri", 3, 1966, nr. 3.

9. Gh. N. Dragomirescu și Maria I. Gabrea, *Soluții și observații privitoare la analiza frazelor propuse în „Limba română" XII, 1963, nr. 5*, LR, XIV, 1965, nr. 1, p. 113—119.
10. D. D. Drașoveanu și ... *Analize gramaticale și stilistice.*
11. Maria I. Gabrea și Gh. N. Dragomirescu, *Cîteva probleme de sintaxă pe marginea temei de gramatică dată la examenul de admitere în școala medie din sesiunea din iulie 1957.* L.R. VII, 1958, nr. 3, p. 64—72.
12. Maria Gabrea, *Probleme de teorie și analiză gramaticală*, L.L. 6, 1962, p. 138—148.
13. Emilia Harhoiu, *Analiza sintactică a frazei* LR, IV, 1955, nr. 1, p. 89—90.
14. Stefan Hàzy, *Cu privire la soluțiile publicate în nr. 1/1965 al revistei „Limba română"*, LR, XV, 1966, nr. 2, p. 141—144.
15. Lizeta Iacob, *Precizări în legătură cu delimitarea subiectului în propoziție.* L.R., VII, 1958, nr. 2, p. 46—53.
16. Ștefania Popescu, *Predarea propozițiilor subiective și predicative.* Din experiența predării limbii române și a limbii latine, E.S.D.P., 1962.

IZVOARE

1. AGÎRBICEANU, A, II — Agîrbiceanu, *Arhanghelii*, II, B. p.t. nr. 142, 1962.
2. ALECSANDRI, P.p. — V. Alecsandri, *Poezii populare*, col. Miorița, E.T., 1956.
3. ANGHEL, P. — Dimitrie Anghel, *Poezii*, E.P.L.
4. ARGHEZI — Arghezi, *Versuri*, B.p.t. nr. 20, 1960.
5. BACOVIA — Bacovia, *Scrieri alese*, E.P.L. 1961.
6. BANUȘ — Maria Banuș, *Poezii*, B.p.t. nr. 98, 1961.
7. BASME — *Tinerețe fără bătrînețe ...*, Basme populare românești B.p.t. nr. 100, 1961.
8. BENIUC — Mihai Beniuc, *Poezii*, B.p.t. nr. 13, 1960.
9. BLAGA, *Hronicul ...* — Lucian Blaga, *Hronicul și cîntecul vîrstelor*, E.T., 1965.
10. BLAGA, P. — Lucian Blaga, *Poezii*, E.P.L. 1966.
11. GEO BOGZA — Geo Bogza, *Țara de piatră*, B.p.t. nr. 154, 1962.
12. CAMILAR — Eusebiu Camilar, *Negura*, B.p.t. nr. 57, 1961.
13. CARAGIALE — Caragiale, *La hanul lui Mînjoală*, B.p.t. nr. 39, 1960.
14. CARAGIALE, Teatru — Caragiale, *Teatru*, B.p.t. nr. 2, 1960

15. CĂLINESCU — G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, I, B.p.t. nr. 53, 1961.
16. CĂLINESCU, *Scriitori străini* — G. Călinescu, *Scriitori străini*, E.L.U. 1967
17. CĂLINESCU, CO, — G. Călinescu, *Cronicile optimistului*, E.P.L. 1964.
18. CĂLINESCU, O.I., — G. Călinescu, *Opere, I. Cartea nunții*, E.P.L., 1965.
19. CĂLINESCU — Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, ed. a IV-a, revăzută, E.P.L., 1964.
20. CIPRIAN, S.I., — G. Ciprian, *Scrieri*, I, E.P.L. 1965.
21. CONSTANTINESCU, S.I. — Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I, II, E, P, L, 1967
22. COȘBUC, V. — Coșbuc, *Versuri*, E.P.L. 1961, (ediție bibliofilă)
23. COȘBUC — Coșbuc, *Fire de tort*, B.p.t. nr. 15, 1960.
24. CREANGĂ — Creangă, *Amintiri, povești, povestiri*, B.p.t., nr. 6, 1960.
25. Pavel DAN, S. — Pavel Dan, *Scrieri*, E.P.L. 1965.
26. DAVILA — Davila, *Vlaicu-vodă*, B.p.t. nr. 19, 1960.
27. DELAVRANCEA — Delavrancea, *Sultănica*, B.p.t. nr. 83, 1961.
28. EFTIMIU — Victor Eftimiu, *Teatru*, ESPLA, 1956.
29. EMINESCU — Eminescu, *Poezii*, B.p.t. nr. 1, 1960.
30. GALACTION — Galaction, *Lîngă apa Vodislavei*, B.p.t. nr. 71, 1961.
31. GALACTION, OA, IV — Galaction, *Opere alese*, IV, EPL. 1965.
32. GÎRLEANU, SA, I, II, — Gîrleanu, *Scrieri alese*, I, II, EPL. 1963.
33. GOGA, O.I. — Octavian Goga, *Opere*, I, Poezii E.P.L. 1967.
34. GOGA, P. — Octavian Goga, *Poezii*, E.P.L. 1963.
35. HOGAȘ — Hogaș, *Pe drumuri de munte*, B.p.t. nr. 24, 1960.
36. IBRĂILEANU, A, — Ibrăileanu, *Adela*, B.p.t. nr. 165, 1963.
37. IORDAN, SA, — Iorgu Iordan, *Scrieri alese*, E.A.R.S.R, 1968.
38. IOSIF — Șt. O. Iosif, *Versuri*, B.p.t. nr. 11, 1960.
39. ISPIRESCU — Ispirescu, *Basme, legende, snoave*, B.p.t. nr. 9, 1960.
40. ISTORIA ROMANIEI, I. 1960
41. IZVOARE... — Cicerone Theodorescu, *Izvoare fermecate*, E.S.P.L.A. 1958.
42. A. MANIU, CT, — Adrian Maniu, *Cîntece tăcute*, E.P.L. 1965.
43. A. MANIU, *Versuri în proză*, — Adrian Maniu, *Versuri în proză*, E.P.L. 1965.
44. MINULESCU, V, — Ion Minulescu, *Versuri*, E.P.L. 1964.
45. FR. MUNTEANU — Francisc Munteanu, *Lența*, B.p.t. nr. 88, 1961.
46. FR. MUNTEANU, *Statuile...* — Francisc Munteanu, *Statuile nu rîd niciodată*, E.T. 1957.

47. Șt. MUNTEANU, L.L. Șt. Munteanu, *Mijloace artistice în analiza psihologică la Liviu Rebreanu,* L.L. 1962, nr. 6, p. 193—204.
48. MUȘATESCU, *Titanic-vals,* Tudor Mușatescu, *Teatru,* E.S.P.L.A. 1958.
49. NECULUȚĂ D. Th. Neculuță, *Spre țărmul dreptății,* B.p.t. 1959.
50. Șerban NEDELCU, *Învățătorii...* Șerban Nedelcu, *Învățătorii,* EPL, 1961.
51. PAMFILE Tudor Pamfile, *Cîntece de țară,* col. Miorița E.T. 1960.
52. Camil PETRESCU, U.N. Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război,* E.P.L. 1962.
53. Camil PETRESCU U.O. Camil Petrescu, *Un om între oameni,* I, II, III, IV, B. p.t. nr. 125, 126, 127, 128, 1962.
54. Camil PETRESCU U.O.I-III, 1967, *Un om între oameni.*
55. PEDAGOGIA, ed. a III-a, 1964.
56. PILLAT, P. Ion Pilat, *Poezii,* E.P.L. 1965.
57. PREDA, M.I. Marin Preda, *Moromeții,* B.p.t. nr. 45, 1960.
58. PREDA, Risipitorii [2] Marin Preda, *Risipitorii,* ed. a II-a, E.P.L. 1965.
59. Ion Păun-Pincio, *Pe stradă.*
60. RALEA Mihai Ralea, *Scrieri din trecut, în literatură,* E.P.L. 1963.
61. REBREANU I, II, Rebreanu, *Răscoala,* I, II, B.p.t. nr. 37, 38, 1960.
62. REBREANU *Ion,* I, II Rebreanu, *Ion,* I, II, B.p.t. nr. 161, 162, 1963.
63. REBREANU, N, Liviu Rebreanu, *Nuvele,* E.T, 1957.
64. ROSETTI, CA, Al. Rosetti, *Cartea albă,* E.P.L. 1968,
65. SADOVEANU, *Soarele...* Sadoveanu, *Soarele în baltă. Divanul persian,* B.p.t. nr. 29, 1960.
66. SADOVEANU *Locul...* Sadoveanu, *Locul unde nu s-a întîmplat nimic,* B.p.t. nr. 60, 1961.
67. SADOVEANU, *Istorisiri...* Sadoveanu, *Istorisiri despre vînători și pescari,* B.p.t. nr. 44, 1960.
68. SADOVEANU, Z.C. Sadoveanu, *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-vodă,* B.p.t. nr. 8, 1960.
69. SADOVEANU, N.P. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă,* B.p.t. nr. 148, 1962.
70. SADOVEANU, M.C. Mihail Sadoveanu, *Mitrea Cocor,* E.P.L. 1961, (ed. a 9-a).
71. SADOVEANU, F.J.-III. Sadoveanu, *Frații Jderi,* I, II, III, B.p.t. nr. 157, 158, 159, 1963.
72. SADOVEANU, O, 6 Mihail Sadoveanu, *Opere,* vol. 6, E.S.P.L.A., 1956.
73. SADOVEANU, O, 19 Mihail Sadoveanu, *Opere,* vol. 19, EPL. 1964.

74. SADOVEANU, RPI, I, II	Sadoveanu, *Romane și povestiri istorice,* I, II, EPL, 1961.
75. SAHIA	Al. Sahia, *Execuția din primăvară,* B.p.t. nr. 135, 1962.
76. SLAVICI	Slavici, *Moara cu noroc,* B.p.t. nr. 31, 1960.
77. SLAVICI, P.	Slavici, *Pădureanca,* B.p.t. nr. 32, 1960.
78. SLAVICI, M.	Ioan Slavici, *Mara,* B.p.t. 1961.
79. SLAVICI, *Păcală în satul lui*	Ioan Slavici, *Păcală în satul lui,* E.P.L. 1965.
80. SPERANTIA, *Inițiere în poetică*	Eugeniu Sperantia, *Inițiere în poetică,* ET, 1968.
81. STRIGĂTURI	*Strigături,* col. Miorița E.T. 1958.
82. STANCU, I, II	Zaharia Stancu, *Desculț,* I, II. B.p.t. nr. 26, 27, 1960.
83. TEODOREANU, O.I,	Ionel Teodoreanu, *Opere,* I, E.P.L., 1968.
84. TOPÎRCEANU	Topîrceanu, *Balade vesele și triste,* B.p.t. nr. 63, 1961.
85. VIANU	Tudor Vianu, *Jurnal,* EPL, 1961.
86. D.M. .	Tudor Vianu, *Dicționar de maxime comentat,* E.S. 1962.
87. VIANU, SLR,	Tudor Vianu, *Studii de literatură română,* EDP, 1965.
88. VINEA, L, I, II,	Ion Vinea, *Lunatecii,* I, II, EPL, 1965.
89. VINEA, OF,	Ion Vinea, *Ora fîntînilor,* poezii, EPL, 1964.
90. VLAHUȚĂ	A. Vlahuță, *România pitorească,* B. șc. nr. 10, 1961.
91. ZAMFIRESCU	Duiliu Zamfirescu, *Poezii și nuvele,* B. șc. nr. 15, 1961.
92. ZANNE	Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor* col. Miorița, E.T. 1959.

ABREVIERI

1. AnL	=*Anuar de lingvistică și istorie literară.* Academia Republicii Socialiste România, Filiala Iași.
2. AUB.	=*Analele Universității București,* Seria științe sociale. Filologie, București.
3. AUT.	=*Analele Universității din Timișoara,* Seria științe filologice, Timișoara.
4. B.p.t.	=Biblioteca pentru toți.
5. B.L.	=*Bulletin linguistique,* pp. A. Rosetti, București-Paris, 1933, ș.u.
6. B. șc.	=Biblioteca școlarului.
7. CILL	=*Contribuții la istoria limbii literare în secolul al XIX-lea,* I, II, III, 1956, 1958, 1962.

8. CL. =*Cercetări de lingvistică*, Academia Republicii Socialiste România, Filiala Cluj, Institutul de lingvistică, Cluj.

9. Col =Colecția

10. DLRLC, I-IV. =*Dicționarul limbii române literare contemporane*, patru volume, București 1955—1957.

11. D.L.R.M. =*Dicționarul limbii române moderne*, un volum, București, 1958.

12. Ed. A.R.P.R. =Editura Academiei Republicii Populare Române.

13. E.P. =Editura politică.

14. E.P.L. =Editura pentru literatură.

15. E.D.P. =Editura didactică și pedagogică.

16. E.S.D.P. =Editura de Stat didactică și pedagogică.

17. E.S.P.L.A. =Editura de Stat pentru literatură și artă.

18. E.S.P.L.P. =Editura de Stat pentru literatură politică.

19. E. șt. =Editura științifică.

20. E.T. =Editura tineretului.

21. „Gaz. înv." =*Gazeta învățământului*

22. L.L. =*Limbă și literatură*, București, Societatea de științe istorice și filologice.

23. LR =*Limba română*, Academia Republicii Socialiste România. Institutul de lingvistică. București, 1952 ș.u.

24. MIP =Materialele Sesiunii științifice a Institutului Pedagogic, București, 1956.

25. SB =*Scrisul bănățean*, revistă a Filialei Banat a Uniunii scriitorilor din R.P.R., Timișoara.

26. SCL =*Studii și cercetări lingvistice, București*, Ed. A.R.S.R., Institutul de lingvistică, 1950 ș.u.

27. SG, I, II, III, =*Studii de gramatică*, Ed. A.R.P.R.

28. SCȘt. (Iași) =*Studii și cercetări științifice*, Academia Republicii Populare Române, Filiala Iași, 1950.

29. StUBB =*Studia Universitatis Babeș-Bolyai*. Series Philologia, Cluj.

CUPRINS

Prefață 5

CAPITOLUL I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE

1. Limba, mijloc de comunicare între membrii societății 9
2. *Definiția sintaxei* 10
3. *Obiectul sintaxei* 13
   a. Sintagma, propoziția, fraza 14
   b. Propoziția și părțile de propoziție 16
   c. Fraza, propozițiile frazei și raportul dintre ele 20
   d. Acordul 23
   e. Topica 24
   f. Punctuația 30
   g. Exprimarea gramaticală 31
   h. Exprimarea afectivă 32
4. *Importanța cunoașterii sintaxei* 33

CAPITOLUL AL II-lea. SINTAXA PROPOZIȚIEI

A. *Noțiuni generale* 35
   1. Realizarea propoziției 35
   2. Definiția propoziției 36
   3. Sensul și scopul propozițiilor 37
   4. Aspectul propoziției 38
   5. Structura propoziției 41
   6. Rolul părților de propoziție. Raportul dintre ele 42
   7. Corespondența dintre părțile propoziției și propozițiile secundare ale frazei 46

B. *Felul propozițiilor după modalitate și scop* 48
   I. *Propozițiile enunțiative* 48
      1. Propozițiile enunțiative neafective 49
         a. Propoziția enunțiativă propriu-zisă 50
         b. Propoziția enunțiativă optativă 52
         c. Propoziția enunțiativă potențială 53
         d. Propoziția enunțiativă dubitativă 55
         e. Propoziția enunțiativă imperativă 58

2. Propozițiile enunțiative afective ... 62
a. Propoziția enunțiativă propriu-zisă exclamativă ... 63
b. Propoziția enunțiativă optativă exclamativă ... 65
c. Propoziția enunțiativă potențială exclamativă ... 67
d. Propoziția enunțiativă dubitativă exclamativă ... 68
e. Propoziția enunțiativă imperativă exclamativă ... 68

II. *Propozițiile interogative* ... 68

α) Propozițiile interogative directe ... 71
1. Propozițiile interogative directe neafective (neexclamative) ... 73
a. Propoziția interogativă directă propriu-zisă ... 73
b. Propoziția interogativă directă optativă ... 74
c. Propoziția interogativă directă potențială ... 74
d. Propoziția interogativă directă dubitativă ... 74
e. Propoziția interogativă retorică ... 75
2. Propozițiile interogative directe afective (exclamative) ... 76
a. Interogativa propriu-zisă afectivă ... 77
b. Interogativa optativă afectivă ... 77
c. Interogativa potențială afectivă ... 77
d. Interogativa dubitativă afectivă ... 78
e. Propoziția interogativă retorică afectivă ... 78

β) Propozițiile interogative indirecte ... 79
Exercițiu ... 80
Schemă recapitulativă ... 82

C. *Felul propozițiilor după structură* ... 82
a. Propoziția simplă și propoziția dezvoltată ... 83
b. Propoziția după numărul membrelor ei ... 84
a°) Propozițiile monomembre ... 86
b°) Propozițiile bimembre ... 87
c°) Propozițiile plurimembre ... 88
Exercițiu ... 89
Schemă recapitulativă ... 90

D. *Sintaxa părților de propoziție și a propozițiilor echivalente* ... 91

I. Părțile principale ale propoziției și propozițiile cu același rol ... 91
1. *Predicatul* ... 91
Felurile predicatului ... 92
a. Predicatul verbal ... 93
b. Predicatul nominal ... 99
Propoziția predicativă ... 108
c. Predicatul adverbial ... 112
d. Predicatul interjecțional ... 113
Schemă recapitulativă ... 115
Exercițiu ... 115
2. *Subiectul* ... 117
Subiectul exprimat ... 118
Subiectul neexprimat ... 122
a. Subiectul inclus ... 122
b. Subiectul subînțeles ... 124
c. Subiectul nedeterminat ... 125
d. Subiectul inexprimabil ... 126

Cazul subiectului ... 127
Subiectul logic ... 129
Valori afective în construirea subiectului ... 130
a. Reluarea subiectului ... 130
b. Subiectul cantitativ ... 131
c. Izolarea subiectului ... 131
Schemă recapitulativă ... 132
Propoziția subiectivă ... 132
Construirea propoziției subiective ... 133
3. *Topica subiectului și predicatului-subiectivei și predicativei* ... 135
Punctuația ... 138
Exerciții ... 139
4. *Acordul predicatului cu subiectul* ... 140
Alte feluri de acord ... 144
a. Acordul după înțeles ... 144
b. Acordul prin atracție ... 147
II. *Părțile secundare ale propoziției și propozițiile echivalente* ... 148
1. *Atributul* ... 148
1) Atributele variabile ... 149
a. Atributul adjectival ... 149
Acordul și topica atributului adjectival ... 154
b. Atributul substantival ... 165
1. Atributul substantival în genitiv ... 166
2. Atributul substantival în dativ ... 174
3. Atributul substantival prepozițional ... 176
4. Apoziția ... 179
c. Atributul pronominal ... 185
1. Atributul pronominal în genitiv ... 185
2. Atributul pronominal în dativ ... 187
3. Atributul pronominal cu prepoziție ... 190
4. Apoziția pronominală ... 192
2) Atributele invariabile ... 193
a. Atributul verbal ... 193
b. Atributul adverbial ... 195
c. Atributul interjecțional ... 196
Atributul circumstanțial ... 197
Schemă recapitulativă ... 201
Propozițiile atributive ... 201
Propoziția apozitivă ... 205
Exerciții ... 207
2. *Complementul* ... 208
Felurile complementului ... 209
1). *Complementul propriu-zis* ... 209
a. Complementul direct ... 210
Propoziția completivă directă ... 219
b. Complementul indirect ... 226
Propoziția completivă indirectă ... 237
c. Complementul de agent ... 240
Propoziția completivă de agent ... 242

d. Complementul sociativ ... 242
Propoziția completivă sociativă ... 245
Exerciții ... 245
2). *Complementul circumstanțial* ... 246
a. Complementul circumstanțial de timp ... 246
Propoziția temporală ... 248
b. Complementul circumstanțial de loc ... 251
Propoziția circumstanțială de loc ... 254
c. Complementul circumstanțial de mod ... 255
Propoziția modală ... 258
d. Complementul circumstanțial de cauză ... 261
Propoziția cauzală ... 262
e. Complementul circumstanțial de scop ... 264
Propoziția finală ... 265
f. Complementul circumstanțial condițional ... 267
Propoziția condițională ... 268
g. Complementul circumstanțial instrumental ... 270
Propoziția instrumentală ... 273
h. Complementul circumstanțial de relație ... 274
Propoziția de relație ... 276
i. Complementul circumstanțial consecutiv ... 278
Propoziția consecutivă ... 279
j. Complement circumstanțial concesiv ... 281
Propoziția concesivă ... 282
k. Complementul circumstanțial opozițional ... 285
Propoziția circumstanțială opozițională ... 287
l. Complementul circumstanțial de excepție ... 288
Propoziția circumstanțială de excepție ... 290
m. Complementul circumstanțial cumulativ ... 292
Propoziția circumstanțială cumulativă ... 293
Schemă recapitulativă ... 295
Locul complementelor circumstanțiale în propoziție ... 295
3. *Elementul predicativ suplimentar* ... 296
Propoziția predicativă suplimentară ... 305
Construcții echivalente ... 306
Schemă recapitulativă ... 306

CAPITOLUL AL III-lea. SINTAXA FRAZEI

A. *Noțiuni generale* ... 315
1. Realizarea frazei ... 315
2. Definiția frazei ... 317
3. Raporturile dintre propoziție și frază ... 317
4. Felul propozițiilor în frază ... 319
5. Raportul dintre propoziții în frază ... 321
B. *Coordonarea* ... 326
1. Coordonate principale ... 326
a) Propoziții copulative ... 326
b) Propoziții disjunctive ... 328

c) Propoziția adversativă .. 330
d) Propoziția conclusivă .. 332
2. Coordonate secundare .. 333
C. *Subordonarea* .. 335
Gradul subordonării .. 336
Corespondența timpurilor .. 345
Tabloul corespondenței timpurilor .. 348
Exercițiu .. 350
D. *Ordinea propozițiilor în frază. Folosirea semnelor de punctuație* .. 351

CAPITOLUL AL IV-lea. SINTAXĂ ȘI STIL

Sintaxa și determinarea stilului .. 354
1. Vorbirea directă și vorbirea indirectă .. 355
Exercițiu .. 362
2. Elipsa .. 362
Exercițiu .. 365
3. Repetiția .. 365
Exercițiu .. 370
4. Cuvinte și construcții incidente .. 370
Propoziții incidente .. 374
5. Anacolutul .. 375
6. Echivocul .. 376
7. Perioada .. 377
8. Accentul și intonația .. 380
Rolul accentului .. 380
Accentul în propoziție .. 380
Accentul în frază .. 381
Intonația .. 382

CAPITOLUL AL V-lea. METODOLOGIA ANALIZEI SINTACTICE

1. Considerații generale .. 383
2. Procedee de analiză sintactică a propoziției .. 384
Exerciții .. 386
3. Procedee de analiză sintactică a frazei .. 389
Exerciții .. 398

APENDICE

1. Controverse .. 402
2. Cheia unor exerciții dificile .. 405
3. Indice de materie .. 411
4. Indice de nume .. 421
A. Autori-studii .. 421
B. Autori-izvoare .. 422
5. Bibliografie .. 425
Abrevieri .. 436

Nr. colilor de tipar: 27,75.

Întreprinderea Poligrafică „Banat”, Timișoara, Calea Aradului, nr. 1A, Republica Socialistă România.

Comanda nr. 326/13777.

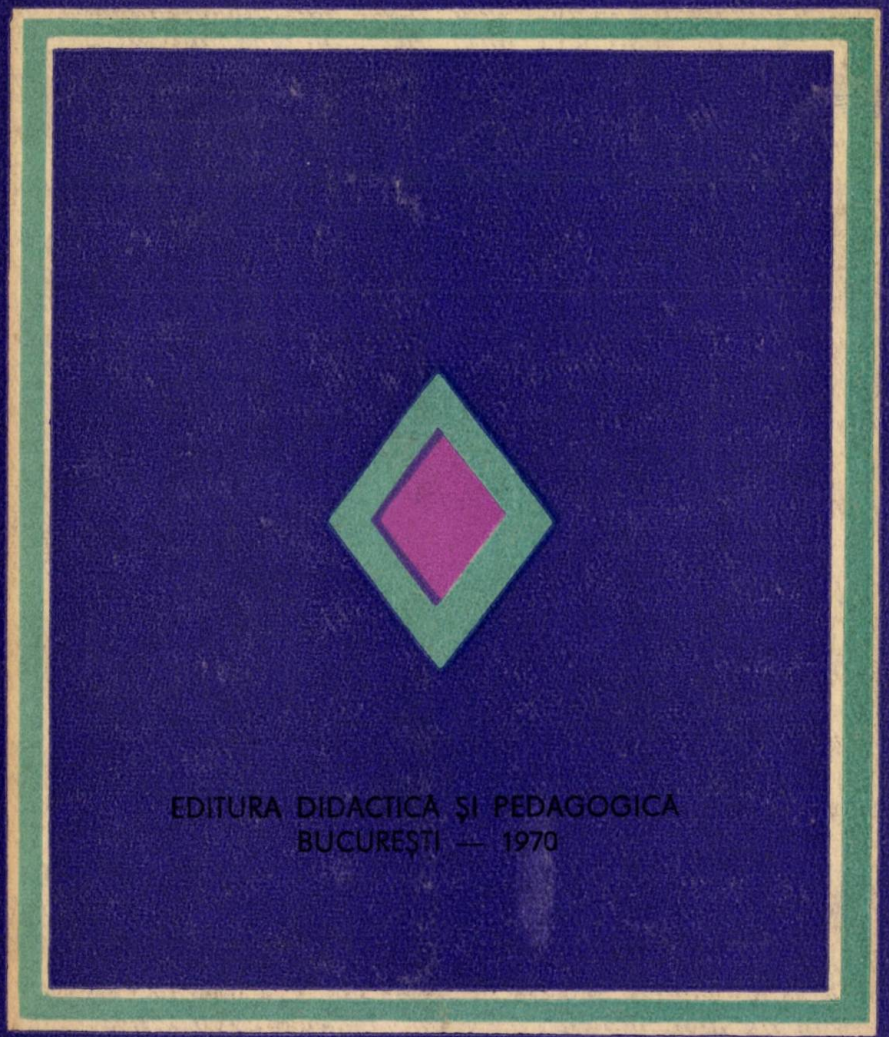

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
BUCUREȘTI — 1970

Lei 11,50